

చరిత్రానులు-2

(1780 నుండి 1947 వరకు బ్రిటిష్ వలస పాలకులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటాలలో పాల్గొన్న భారత ఉపఖండం లోని ముస్లిం యోధుల చిత్రపటాలు, సంక్షిప్త వివరాలు)

THE IMMORTALS-2

(Portraits and brief biographical sketches of Muslim Heroes of Indian subcontinent who fought against the British Colonial Rulers from 1780 to 1947)

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

SYED NASEER AHAMED

చరిత్రాంశాలు - 2

(1780 నుండి 1947 వరకు బ్రిటిష్ వలస పాలకులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటాలలో పాల్గొన్న భారత ఉపఖండంలోని ముస్లిం యోధుల చిత్రపటాలు, సంక్షిప్త వివరాలు)

THE IMMORTALS -2

(Portraits and brief biographical sketches of The Muslim Heroes of Indian subcontinent who participated in the struggles against the British Colonial Rulers from 1780 to 1947)

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

SYED NASEER AHAMED

AZAD HOUSE OF PUBLICATIONS

Flat No. C-2, Sreerams Arcade, Amaravathi Road
UNDAVALLI - 522501,
Tadepalli Mandalam, Guntur Dist.,
ANDHRAPRADESH.

Mobile: 9440241727, E-mail: naseerahamedsyed@gmail.com

CHARITHAARDHULU - 2

(In Telugu)

THE IMMORTALS - 2

(In English)

By Syed Naseer Ahamed

English Translation :

B.V.K Purnanandam (Guntur)

© All Rights Reserved with Syed Naseer Ahamed

Publication No. 26

Year of Publication : 2022

Artist & Cover Design : Shaik Abdulla, (Vijayawada)
Vajragiri Justice (Vinukonda)

Matter Setting : Nalabothula Jayaraju, Deepthi Graphics (Vinukonda)

Printed at
Swamy Printers, Vijayawada.

Copies available with:

Azad House of Publications

Flat No. C-2, Sreerams Arcade, Amaravathi Road.

Undavalli - 522 501,

Tadepalli Mandalam, Guntur Dist. Andhra Pradesh, India

Mobile: 9440241727,

E-mail: naseerahamedsyed@gmail.com

Sole Distributors :

Telugu Book House

3-3-862, Kachiguda X Cross Roads,
Hyderabad-500 027, Telangana State

Mobile : 040 - 65347374

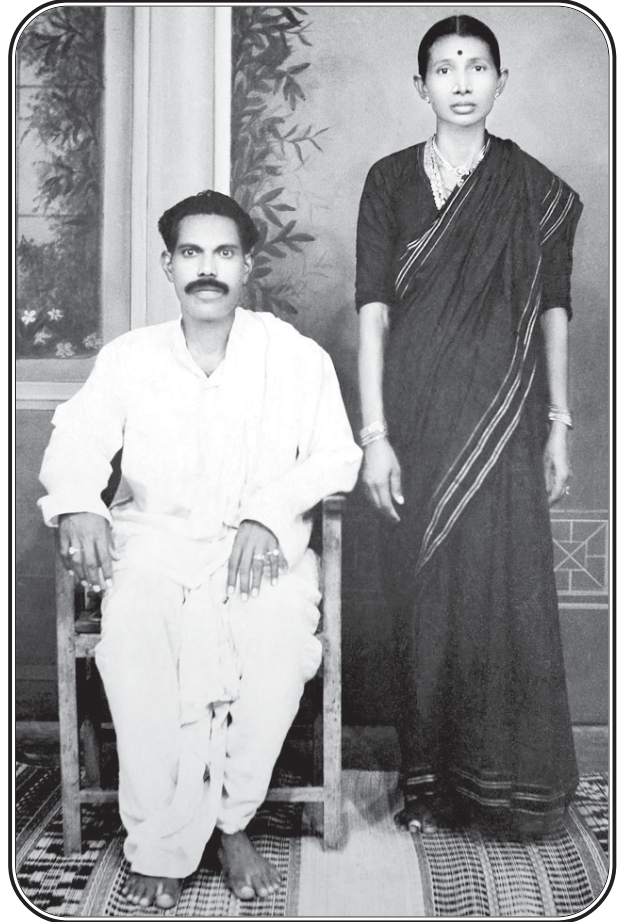
all other Prominent Book Sellers of the Country

Rs. 1000-00

నా బాల్యమిత్రులు
శ్రీ శివరాత్రి చంద్రమౌళి

తన తల్లితండ్రులు

శ్రీ శివరాత్రి కోటయ్య-శ్రీమతి మహాలక్ష్మమ్మ గార్ల
దివ్యస్మృతిలో
ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు
ఆర్థిక-హార్థిక సహకారం అందించినందుకు
హృదయపూర్వక
ధన్యవాదాలు

.

శ్రీ శివరాత్రి చంద్రమౌళి ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం గుంటూరు జిల్లా నరసరావుపేటలో శ్రీమతి శివరాత్రి మహాలక్ష్మమ్మ (1930-2006), శ్రీ శివరాత్రి కోటయ్య (1923-1997) లకు 1958 జనవరి ఎనిమిదిన జన్మించారు. శివరాత్రి కోటయ్య 'బేల్డర్ మేస్ట్రీ'గా ముక్కుసూటితనం, నిబద్ధత, నిమయబద్ధత, సమయపాలనకు నిలువెత్తు నిదర్శనంగా నిలచిన వ్యక్తి. బ్రతుకు సమరంలో విజయకేతనం ఎగురవేయడానికి చదువు అవసరం విలువ తెలిసిన వ్యక్తి కావడంతో బిడ్డలకు మంచి చదువు చెప్పించారు. మంచి చదువులు చదువుకున్న ఆయన బిడ్డలు కొంతమంది ఉన్నతాధికారులుగా ఉద్యోగాలు చేయగా మరికొందరు వ్యాపార రంగంలో స్థిరపడి, సామాజిక సేవా-సహాయ కార్యక్రమాలతో పేరుప్రఖ్యాతులు సంపాదించుకున్నారు. శివరాత్రి కోటయ్య-శివరాత్రి మహాలక్ష్మమ్మల ఎనిమిది మంది సంతానంలో నాల్గవ వారైన శివరాత్రి చంద్రమౌళి స్వయం కృషి మాత్రమే మనిషిని ఉన్నత శిఖరాలను చేర్చుతుందంటూ తల్లి-తండ్రులు చూపిన బాటలో ముందుకు సాగారు. సంక్లిష్ట సమయాల్లో ఎటువంటి భేషజాలకు పోకుండా కుటుంబాన్ని ఆర్థికంగా ఆదుకునేందుకు తండ్రికి చేదోడుగా నిలచి శ్రమైక జీవన సౌందర్యాన్ని చంద్రమౌళి వంట పట్టించుకున్నారు. ప్రతి తరగతిలో ఉత్తమ ఫలితాలను సాధిస్తూ ముమ్మందుకు సాగిన చంద్రమౌళి నరసరావుపేటలోని శ్రీ సుబ్బారాయ నారాయణ కళాశాలలో B.Com., ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులయ్యారు. ఆ తరువాత ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయంలో M.Com., M.B.A. లో కూడా ప్రథమశ్రేణి సాధించారు. 1981లో భారత ప్రభుత్వరంగ సంస్థ 'కోల్ ఇండియా లిమిటెడ్' అధికారిగా అస్సాం రాష్ట్రంలో అడుగు పెట్టారు. అస్సాం, మహారాష్ట్ర, చత్తీస్‌ఘడ్, ఒరిస్సా రాష్ట్రాలలోని కోల్ ఇండియా లిమిటెడ్ వారి వివిధ విభాగాలలో ఉన్నతాధికారిగా సమర్థవంతంగా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తూ పలు పదోన్నతులను పొందారు. మంచి ధారణశక్తి, సంక్లిష్ట విషయాలను కూడా సులభంగా గ్రహించ గల శక్తిసామర్థ్యాలను చిన్నతనంలోనే సంతరించుకున్న చంద్రమౌళి, ఆకళింపు చేసుకున్న విషయాన్ని మాట పూర్వకంగా, రాత పూర్వకంగా మరింత ఉన్నతంగా వ్యక్తీకరించడం లోను, తన సిబ్బందికి మార్గదర్శకం చేసి సత్ఫలితాలు రాబట్టడంలోను ప్రత్యేకత చాటుకున్నారు. ఆ కారణంగా 2009లో చైనా రాజధాని బీజింగ్‌లో జరిగిన అంతర్జాతీయ సదస్సుకు 'కోల్ ఇండియా లిమిటెడ్'కు ప్రాతినిధ్యం వహించారు. ఆ తరువాత 2012లో సంస్థ మార్కెటింగ్ వ్యవహారాల మీద విశిష్ట సూచనలు చేసినందుకు గాను, 2015లో బొగ్గు నాణ్యతాభివృద్ధి విషయంలో అందించిన ఆచరణాత్మక నిర్దిష్ట సూచనలకు గాను భారత ప్రభుత్వ కేంద్ర బొగ్గు మంత్రిత్వ శాఖ ప్రశంసా పురస్కారాలతో సత్కరించింది. 2017లో 'కోల్ ఇండియా లిమిటెడ్' జనరల్ మేనేజర్‌గా పదవి విరమణ చేసిన చంద్రమౌళి నరసరావుపేట చేరుకున్నారు. మన సంపాదన మన కోసం మాత్రమే కాదు మనవాళ్ళందరి కోసమన్న ఆదర్శ భావజాలాన్ని తల్లి మహాలక్ష్మమ్మ, తండ్రి శివరాత్రి కోటయ్య నుండి పుణికి పుచ్చుకున్న చంద్రమౌళి తన కుటుంబ సభ్యుల సంక్షేమం-అభ్యున్నతికి మాత్రమే కాకుండా తన పరిచయస్తుల అభివృద్ధికి కూడా చేయూత నిచ్చారు, చేయూత నిస్తున్నారు. చిన్నతనం నుండి సాహిత్య పఠనం పట్ల ఆసక్తి, అభిరుచి కలిగిన ఆయన ప్రఖ్యాత సాహితీ సృజనకారుల తెలుగు-ఆంగ్ల గ్రంథాలను ఎన్నిటినో సమకూర్చుకున్నారు. ఆ అరుదైన ఉత్తమ సాహిత్యంతో తన గ్రంథాలయాన్ని అలంకరించుకుని, ఆ గ్రంథాలను నిశితంగా అధ్యయనం చేస్తూ ఆ గ్రంథాల విశిష్టతలను, ఆ రచయితల ప్రత్యేకతలను విశ్లేషిస్తూ తద్వారా కలిగిన ఆనందాన్ని సన్నిహిత మిత్రులతో పంచుకుంటున్నారు. మంచి సాహిత్యం ఆదర్శ సమాజ నిర్మాణానికి సహకరిస్తుందన్న నమ్మిక కలిగిన వ్యక్తి కావడం వలన సమాజ హిత సాహిత్య సృష్టి చేస్తున్న కవులు-రచయితలకు ఆర్థిక-హార్థిక చేయూతనిస్తున్న ఆదర్శనీయులు శివరాత్రి చంద్రమౌళి. ♦

SRI SIVARATHRI CHANDRAMOULI was born on 8 January, 1958 to Srimathi Sivarathri Mahalakshamma (1930-2006) and Sri Sivaarathri Kotaiah (1923-1997) in Narasaraopet of Guntur district in Andhra Pradesh. Sri Sivarathri Kotaiah was a foreman in masonry and was known for his straightforwardness, commitment, discipline and punctuality. As a person who knew well how essential education was for achieving success in life, he got his children well educated. While some of his children became senior officers, others settled in business field and made a mark for them in social work. Sivarathri Chandramouli, who was the fourth among the eight children of his family, believed that self-help alone could lead a man to a high position and followed the path shown by his parents. He knew the beauty and dignity of labour even when he was a student and he used to extend a helping hand to his father whenever his family was in critical financial situation. Living up to the expectations of his father and achieving good results in every class he studied, Chandramouli passed B.Com in first class from Sri Subbaraya & Narayana College, Narasaraopet. Later he did his M.Com. and M.B.A. from Acharya Nagarjuna University and passed both the degrees in first class. In 1981 he started his career as an officer in Coal India Limited, a public sector unit, in Assam. Discharging his duties ably as a senior officer in Assam, Maharashtra, Chattisgarh and Orissa, he got several promotions. As a person who has cultivated good memory and the ability to grasp complex issues with ease right from his childhood, Chandramouli has been good at communicating his ideas with clarity and made a mark in his career by guiding his staff properly and extracting good output from them. That was why he led a delegation of Coal India Limited to an international conference in Beijing, the capital of China in 2009. The Union Ministry of Coal, Government of India, honoured him with a certificate of Appreciation for his valuable suggestions on Marketing Affairs of the Company in 2012 and for his practical and specific suggestions for the improvement of quality of Coal in 2015. Chandramouli, who retired from service in 2017 as General Manager of Coal India Limited, settled down in Narasaraopet. As a person who imbibed the ideal of his parents who used to say that what they earned was not only for themselves but for the needy, Chandramouli started extending financial help not only to his relations but also to his friends. Right from his childhood he has been in the habit of reading books on literature and has a good collection of books by many creative writers in English and Telugu in his library. Now he is relishing the beauty of those books by sharing his pleasure with his close friends. He is also extending financial and moral help to writers and poets who are making their efforts to create exemplary literature, as he believes that good literature helps build an exemplary society. ♦

అందులో ...

01.	పరిచయ వాక్యం	09-14
02.	ఆప్త వాక్యం	15-16
03.	నా మాట	17-24
04.	చిత్రపటాల పట్టిక	25-29
05.	స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్రపటాలు	31-340
06.	ధన్యవాదాలు	343-344
07.	సంప్రదించిన గ్రంథాలు-పత్రికలు, ఇతరాలు	345-352
08.	మా ప్రచురణలు	353-360
09.	రాబోవు గ్రంథాలు	359
10.	రచయిత గురించి	361-366

INSIDE ...

01.	Introductory Note	09-14
02.	A Friendly Note	15-16
03.	Writers Note	17-24
04.	List of Portraits	25-29
05.	Portraits of Freedom Fighters	31-340
06.	Acknowledgments	343-344
07.	Bibliography	345-352
08.	Our Publications	353-360
09.	Forthcoming Books	359
10.	About Author	361-366

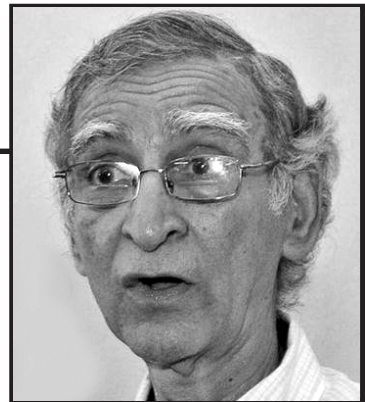
పరిచయ వాక్యం !

ప్రోఫెసర్ రాం పునియాని

చైర్మన్

సెంటర్ ఫర్ స్టడీ ఆఫ్ సొసైటీ అండ్ సెక్యులరిజం

ముంబాయి

ముస్లిం దేశభక్తులు : చరితార్థాలు-2

భారత దేశంలో అల్పసంఖ్యాక వర్గాలను ద్వేషించే ధోరణి విపరీతంగా పెరుగుతున్నది. అది ప్రధానంగా ముస్లింల వైపు ఇంకా క్రిస్టియన్ల వైపు ఎక్కువెట్టబడింది. ముస్లింల పట్ల వ్యక్తమవుతున్న ఈ ధోరణి అపోహలు, అవాస్తవాలు, పక్షపాతాలు మరియు మూస ధోరణుల చుట్టు నిర్మితమైంది. ఈ అపోహల మూలాలు మధ్య యుగాల భారతదేశ చరిత్ర లోనూ స్వాతంత్ర్యోద్యమం లోనూ మరియు ఈనాటి ముస్లింల జీవన పరిస్థితులలో ఉన్నాయి. అలాంటి అపోహలలో ఒకటి జనబాహుళ్యంలో ప్రాచుర్యం పొందింది. స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముస్లింల భాగస్వామ్యం లేదని, వాళ్ళు తమ కోసం వేరే దేశం కోరారని, వాళ్ళ వేర్పాటు వాదం వలననే దేశ విభజన జరిగిందన్నది ఆ అపోహ.

ఈ అపోహ కంటే సత్యదూరమైన విషయం మరొకటి ఉండదు. హిందువులతో సమ ఉజ్జీగానూ భారత దేశపు ఏ ఇతర మత జనసముదాయానికి తగ్గకుండానూ ముస్లింలు స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. ముస్లింల పట్ల ద్వేషాన్ని తొలగించడానికి ఈ అపోహలతో పోరాడటం చాలా అవసరం. ఎందుకంటే హింసకు దాని పర్యవసానంగా జరిగే వెలివేతకు పునాది ఈ అపోహ మాత్రమే. ముస్లింలందరూ వేర్పాటు వాదులే అనే అపోహను తొలగించడంలో కొందరు పండితులు, పరిశోధకులు దేశానికి సమర్థవంతమయిన సేవలు అందించారు. అటువంటి వారిలో ఒకరు రచయిత సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్. ఈ రచయిత గత కొన్ని దశాబ్దాలుగా ఎంతో శ్రమకోర్చి ఈ విషయాన్ని పరిశోధిస్తూ ఎన్నో మంచి గ్రంథాలను మరియు ఇతర విద్యాపరమయిన సమాచారం మన ముందుకు తెచ్చారు. దానిని కేవలం పరిశోధన, రచనకు పరిమితం కాకుండా తన కృషిఫలాన్ని ప్రజానీకం అందుబాటులోకి తేవడానికి తన శక్తి మేరకు సయ్యద్ అహమ్మద్ శ్రమిస్తున్నారు. తెలుగు, ఆంగ్ల భాషల్లో మాత్రమే కాకుండా ఇంకా ఇతర భాషల్లో కూడా తన గ్రంథాల ప్రచురణకు ఈ రచయిత కృషి చేస్తున్నారు.

మతపరంగా ఆలోచించడం వలన ఆ మతానికి చెందిన జనసముదాయం అంతటిని ఒకే గాటన కట్టేస్తున్నారు. సంకుచిత ఆలోచనల వలన హిందువులందరికీ ముస్లింలందరూ వ్యతిరేకమేనన్న భావన కలుగుతుంది. ముఖ్యంగా

బహదూర్ షా జఫర్ నాయకత్వంలో సాగిన ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం తరువాత బ్రిటిష్ వాళ్ళే విభజించు-పాలించు అనే తమ విధానం ద్వారా ఈ రకమైన ఆలోచనను పెంచి పోషించారు. ఈ పోరాటంలో హిందువులు, ముస్లింలు భుజం భుజం కలిపి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి వ్యతిరేకంగా పోరాడారు. ఈ పోరాటం బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాన్ని కుదిపివేసింది. ఈ దేశాన్ని పాలిస్తూ దాని సంపదను దోచుకోవాలంటే ముస్లింలకు వ్యతిరేకంగా హిందువులను పురికొల్పి తీరాలని బ్రిటిష్ వాళ్ళు తీర్మానించుకున్నారు. ముస్లింల పాలన నుండి హిందువులకు విముక్తి కలిగించే వారిగా తమను తాము అభివ్యక్తీకరించుకున్నారు. బ్రిటిష్ వారిచే భారతీయులకు పరిచయం చేయబడిన చరిత్ర గ్రంథాలు ఆ రకమైన దృక్పథాన్నే వ్యక్తీకరించాయి.

మతవాదాన్ని చేపట్టిన హిందూ మహాసభ, ఆర్.యస్.యస్. ఒకవైపు, ముస్లిం లీగ్ మరోకవైపున ఈ చారిత్రక దృక్పథాన్ని అంది పుచ్చుకున్నాయి. ప్రధానంగా మధ్యయుగపు చరిత్ర చుట్టూనే మత విద్వేష పునాదుల మీద చరిత్ర నిర్మాణం ప్రారంభమయ్యింది. తర్వాత స్వాతంత్ర్యోద్యమం పురోగమించే క్రమంలో మత శక్తులు దీనికి దూరంగా ఉండేవి. సమాజంలోని ఉన్నత వర్గాలయిన భూస్వాములు, సంస్థానాధీశుల నుండి మత శక్తులు పుట్టుకొచ్చాయి. ‘విభజించు - పాలించు’ విధానాన్ని తెలివిగా ఉపయోగించడంతో హిందువులు, ముస్లింలు వేరు వేరు నియోజకవర్గాలుగా ఏర్పడానికి అది దారి తీసింది. దీనితో ఇతర సాంఘిక సముదాయం పట్ల ద్వేషాన్ని వ్యాప్తి చేయడానికి రంగం సిద్ధమయ్యింది. కాలక్రమంలో ఈ విభజన రేఖలు బలపడ్డాయి.

హిందూ మహాసభకు చెందిన సావర్కార్ మొదటగా 1924లో ద్విజాతి సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించాడు. ఆ తర్వాత పాకిస్థాన్ అనే పదాన్ని చౌదరి రహమత్ అలీ సృష్టించగా ముస్లింలు అధిక సంఖ్యాకులుగా ఉన్న ప్రాంతాన్ని పాకిస్థాన్ గా విడగొట్టాలన్న తీర్మానాన్ని ముస్లింలీగ్ అధినేత జిన్నా ప్రతిపాదించాడు. ముస్లింలు అందరికీ ముస్లిం లీగ్ ప్రతినిధి సంస్థ కాదు. కానీ వాళ్ళు తమను అలా అభివర్ణించుకున్నారు. బ్రిటిష్ వాళ్ళు వారికి ఆ స్థాయిని ఇచ్చారు. హిందూ మతవాదులు కూడా వాళ్ళను ముస్లింలందరి ప్రతినిధులుగా పరిగణించారు. అందువలన కొద్దిమంది ఉన్నతవర్గాల వారికే ఓటు హక్కును పరిమితం చేశారు. ఆ ఉన్నత వర్గాలే ముస్లింలీగ్ కు ప్రధాన ఆధారం. 1940 తర్వాత వాళ్ళు కూడా ఎన్నికల పరంగా బలపడ్డారు. అప్పటికీ వాళ్ళు ముస్లింలలో అల్పసంఖ్యాకులకే ప్రాతినిధ్యం వహించారు. కాంగ్రెస్ హిందువుల పార్టీగా పరిగణించబడనప్పటికీ అది అన్ని మతాల వాళ్ళు సమానంగా పాల్గొనే విశాల వేదికగా ఉండేది. అత్యధికసార్లు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడిగా ఉండిన మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ చివరి వరకు దేశ విభజనను వ్యతిరేకించారు. ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ మరియు బరేల్వీ, దేవ్ బంద్ లకు చెందిన మౌలానాలు దేశ విభజన డిమాండ్ ను పూర్తిగా వ్యతిరేకించారు. ఈ విషయాలు ప్రజల ఎరుకలోకి రాకుండా ఉద్దేశ్యపూర్వకంగా వారి పాత్రను తక్కువ చేసి చూపడం జరిగింది.

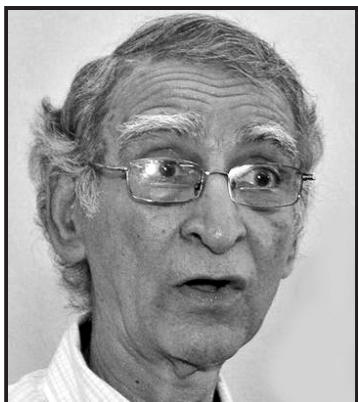
ఇవి కొన్ని ఉదాహరణు మాత్రమే. ప్రజలు జిన్నాను ఆయన చేసిన పాకిస్థాన్ డిమాండ్ ను గుర్తుంచుకుంటారు. కానీ 1940లో పాకిస్థాన్ తీర్మానం చేసిన ఐదు వారాలలోపే సింధ్ ప్రధాని అల్లాబక్ష్ ఆజాద్ హింద్ కాన్ఫెరెన్స్ నిర్వహించి విభజన డిమాండ్ ను వ్యతిరేకించిన విషయం మాత్రం చాలా మందికి తెలియదు. ముస్లిం సమాజంలోని అన్ని వర్గాల నుండి వచ్చిన ప్రతినిధులతో ఈ సమావేశం ఢిల్లీలో జరిగింది. ముస్లిం మహిళలు కూడా పాల్గొనడానికి ఏర్పాట్లు

చేయబడ్డాయి. ఈ సమావేశం ఉత్సాహపూరితంగా జరగడమే కాకుండా అర్జుల్ మరియు ఇతర పేద ముస్లిం వర్గాలతో సహా ముస్లింలందరికీ ప్రాతినిధ్యం వహించింది. పాకిస్తాన్ వేర్పాటు డిమాండ్‌ను వ్యతిరేకిస్తూ చేసిన తీర్మానాలను, ప్రసంగాలను ఆ సమావేశంలో పాల్గొన్న వారందరూ బలపర్చారు. పాకిస్తాన్ వేర్పాటు వలన పేద ముస్లింలకు ప్రయోజనాలకు తీవ్రమైన హాని జరుగుతుందని ఆ సమావేశంలో పాల్గొన్న వారందరూ భావించారు. ఈ సమావేశంలో అనేక ముస్లిం సంస్థలు మనస్ఫూర్తిగా పాల్గొన్నాయి. మత రాజకీయాలను వ్యతిరేకించాలని ఆ సమావేశం అధ్యక్షుడు అల్లాబక్ష్ పిలుపునిచ్చారు. సంయుక్త స్వతంత్ర భారతదేశం కోసం ఎదురు చూసారు. దానికి హాజరయిన ప్రముఖులలో ఆసఫ్ అలీ, హుమాయూన్ కబీర్ తదితరులు ఉన్నారు. భారతదేశపు ముస్లిం ప్రజానీకంలోని అట్టడుగు పేదవర్గాలకు ఆ సమావేశం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నట్టుగా ఆ సమావేశాన్ని నిర్వహించిన ఆజాద్ ముస్లిం బోర్డు ప్రకటించింది.

ఈ విభజనను వ్యతిరేకించడంలో అల్లా బక్ష్ అత్యంత నిబద్ధత కలిగి ఉండేవాడు. సరిగ్గా ఆ కారణంగానే అయన హత్యకు గురయ్యాడు. మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్, ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్, షిఖీ నోమాని, హాస్రత్ మోహాని, అప్పాఖుల్లా ఖాన్, ముక్తార్ అహమ్మద్ అన్సారి వంటి ఇతర ప్రముఖ ముస్లిం నాయకులు స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. దేశ విభజనను వ్యతిరేకించారు. బరేల్వీ, దేవ్ బంద్ లాంటి ధార్మిక సంస్థలకు చెందిన మౌలానాలు మాత్రమే కాకుండా జమాయిత్ యే ఉలేమా హింద్, మొమిన్ కాన్పూరెస్, మజ్లిస్ ఏ అర్ హర్ ఇస్లాం, ఆల్ పార్టీ షియా కాన్పూరెస్, కృషక్ ప్రజాపార్టీ, బెంగాల్, అహలే హదీస్ అంజుమన్, వతన్ యే బలూచిస్థాన్ వంటి పెద్ద పెద్ద సంస్థలు దేశ విభజనకు వ్యతిరేకంగా నిలిచాయి. ఈ సంస్థలలో ఎక్కువ భాగం పేద శ్రామిక ముస్లిం జన సముదాయాలకు సన్నిహితంగా ఉండేవి.

ముస్లింలీగ్ భారతదేశ ముస్లిం ప్రజానీకానికంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది అనటం పెద్ద తప్పు. తప్పు మాత్రమే కాదు తప్పుడు ప్రచారం కూడా. 1908లో ఆవిర్భావం నుండి దేశ విభజన వరకు సాగిన ముస్లింలీగ్ ప్రస్థానంలో ప్రతి అడుగు వెనుక కన్పించకుండా బ్రిటిష్ వారి ప్రమేయం ఉంది. సమాజంలో మతత్వాన్ని రెచ్చగొట్టి విద్యావంతులయిన మధ్యతరగతి ముస్లిం ప్రజానీకంలో కొంత భాగాన్ని తనవైపుకు ఆకర్షించిన ముస్లింలీగ్ అత్యధికులుగా ఉన్న సగటు పేద ముస్లింల ఆకాంక్షలను ఏనాడూ వ్యక్తపర్చలేదు.

ఈ విషయాన్ని ప్రజల ముందుకు తెచ్చే ప్రయత్నంలో సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ ఎంతో శ్రమ చేస్తున్నారు. మాతృభూమి విముక్తి కోసం ప్రాణాలు అర్పించిన దేశభక్తి పూరిత ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల ఛాయా చిత్రాలను, వారి జీవిత విశేషాలను సేకరించడం ప్రశంసనీయం. గత కొద్ది దశాబ్దాలుగా తదేక మనస్కుడయి ఈ కృషి సాగిస్తున్న ఈ రచయిత ఈ పనిలో పూర్తిగా నిబద్ధుడయి ఉన్నట్టుగా కన్పిస్తున్నది. ఆయన 2014లో ప్రచురించిన 'చరితార్థులు' వలె 'చరితార్థులు-2' కూడా మంచి ఆదరణ పొందుతుందని, సమాజంలో ప్రబలంగా ఉన్న అపోహల్ని ఈ గ్రంథం తొలిగిస్తుందని నేను నమ్ముతున్నాను. రాబోయే కాలంలో మరిన్ని గ్రంథాలను సమాజానికి అందిస్తూ తన సమున్నతమయిన కృషిని రచయిత సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ కొనసాగిస్తారనే నమ్మకం నాకుంది. ♦

**PROF.
RAM
PUNIYANI**

**CENTER FOR
STUDY OF
SOCIETY AND
SECULARISM,
MUMBAI**

.THE PATRIOTIC MUSLIMS: IMMORTALS -2

India has been going through times where hate against minorities has been going up exponentially. This is directed mainly against Muslims and also against Christians. Against Muslims the hate has been constructed around many misconceptions, myths, biases and stereotypes. These are drawn from medieval India, from during freedom movement and from the present life situations of the community. One such misconception which has been popularized and has been made as a part of social common sense is that Muslim separatism resulted in the partition of the country, that the Muslims were not the part of freedom movement and they wanted a separate nation for themselves.

Nothing can be farther from truth. The contribution of Muslims in freedom movement is on par with Hindus or equal to any other religious community in India. Combating misconceptions is very important to remove the hate against the community; hate in turn is the foundation of the violence and consequent ghettoisation. To remove this misconception that Muslims are separatists some scholars and researchers have rendered yeomen service to the nation. One among these is the author of this book, THE IMMORTALS-2, Syed Naseer Ahamed. The author has painstakingly been pursuing the issue for last many decades and has brought forward beautiful books and other educational material in this direction.

Syed Naseer Ahamed is not only researching and compiling the material on the issue, he is struggling his utmost to take this material to broader sections of society. Along with English and Telugu other languages are also in the scheme of things being pursued by the author.

The communal thinking presents the whole religious community in a uniform color. All Hindus against all Muslims is the way they present their narrow thinking. This thinking has been promoted by the British policy of 'Divide and Rule' particularly after the first war of Independence

led by Bahadur Shah Jafar. Hindus and Muslims fought shoulder to shoulder against the East India Company in this battle. It shook the British Empire and they decided that if they have to rule over this country and plunder it, which was their basic goal, then they must pitch Hindus against Muslims. They also presented themselves as liberators of Hindus from the tyrannical Muslim rule. The books introduced by them presented this view of history.

This view of history was picked up by those who were practising communalism, Hindu Mahasabha - RSS on one side and Muslim League on the other. The foundations of hatred were built mainly around medieval history to begin with. Later as freedom movement progressed, the communal forces kept aloof from it. Communal forces originated from the elite of the society, the landlords and kings of princely states. The clever manipulation of the 'divide and rule' policy led to separate electorates for Muslims and Hindus. This left the ground open for spreading Hate against the 'other community' and in due course the divisive lines became strong.

Savarkar of Hindu Mahasabha first propounded 'two nation theory' in 1924. Later the term Pakistan was coined by Choudhary Rahmat Ali and Jinnah, the chief of Muslim League, put forward the resolution that called for Muslim majority areas to be separated as Pakistan. Muslim League was not the representative of all the Muslims, but they presented themselves as being the representative of all Muslims, British gave them that status and Hindu communalists also regarded them as being the representative of Muslims.

As such the electoral franchise was restricted to small elite of the country. Muslim League had main base among them. They also became electorally strong after 1940s. Still they represented the minority of Muslims.

While Congress was regarded as Hindu party, it was a broad platform in which people of all religions participated with equal presence. Maulana Abul Kalam Azad, the one who was President of Congress for maximum number of times opposed the partition till the end. People like Khan Abdul Gaffar Khan, Maulanas of Bareilly and Deoband totally opposed the demand of partition. They are deliberately underplayed and underrepresented in the peoples understanding.

These are just a few examples. While people remember Jinnah and his demand for Pakistan, not many know of Sind's premier Allah Baksh who within five week of Pakistan resolution in 1940 called for 'Azad Muslim Conference'. This was held in Delhi with thousands of delegates from all sections of Muslim community. There was an arrangement for Muslim women also to participate in this. The conference was held with full enthusiasm and represented the Muslims as such, Arzal and other poor sections of Muslims.

The participants endorsed the talks and resolutions which opposed the demand for separate Pakistan. The participants felt that this separate Pakistan will do a great harm to the interests of the poor Muslims. There were number of Muslim organizations which whole heartedly participated in the conference. The president of Conference Allah Baksh called for opposition to communal politics in the society and looked forward to free and Independent composite India. The prominent people who attended the conference included Asaf Ali, Humayun Kabir among others. The Azad Muslim Board; the organizer of conference declared that it does represent the poor and marginalized section of Muslim community of India.

Allah Baksh was greatly committed to opposing the partition and it is due to this that he was murdered. Other great Muslim leaders like Maulana Abul Kalam Azad, Khan Abdul Gaffar Khan, Shibli Nomani, Hasrat Mohani, Ashfaq Ullah Khan and Mukhtar Ahmad Ansari also stood with the freedom struggle and opposed the partition of India. Apart from the maulanas of Deoband and Barelvi, Muslim organizations like Jamiat Ulema-E-Hind, Momin Conference, Majlis-e-Ahrar-Islam, All Parties Shia Conference, Krishak Praja Party Bengal, Ahl-e-Hadees and Anjuman-e-Watan (Baluchistan) were the major organizations which stood to oppose the demand for partition. Most of these organizations were close to the poorer and working sections of Muslim community.

It is a gross mistake and wrong propaganda that Muslim League represented the Muslims of India. Right from its formation in 1906 to the Partition, British played a subtle role in its formation and further progression right up to its efforts to communalize the society and win over a part of Muslim middle and educated class to its side, but it never expressed the desires of majority of average and poor Muslims who were bigger sections of society.

In his efforts to bring forth this point to the people; Syed Naseer Ahamed has been doing the painstaking work. Collecting the photos and profiles of the patriotic Muslims who sacrificed their lives for the freedom of the country is a very commendable work. The author seems to be totally committed to this work and is single mindedly pursuing it since many decades. I am sure like his THE IMMORTALS published in 2014 this THE IMMORTALS - 2 will also be well received in the society and will dispel the wrong notions prevalent in the society.

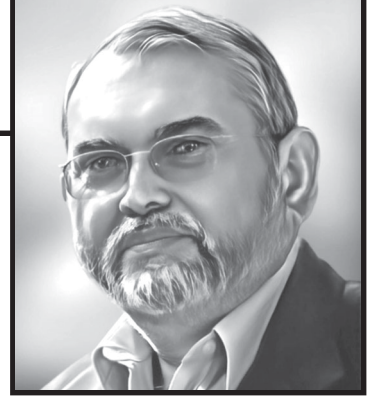
I am sure the author Syed Naseer Ahamed will continue his noble mission and give more such books and related material to society in times to come. ♦

ఆప్త వాక్యం !

డాక్టర్ జఫరుల్ ఇస్లాం ఖాన్

ప్రధాన సంపాదకులు : 'ది మిల్లీ గజిట్' పక్షపత్రిక, జామియానగర్, ఢిల్లీ.

సంచాలకులు : దారుల్ ముసన్నిఫీన్ షిబ్లి అకాడమి, ఆజంఘర్.

మన విస్మృత స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల పైన వెలుగుల ప్రసరణకు కృషి

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ ను నేను ఇంతవరకు కలవక పోయినా ఆయన నాకు ప్రియ మిత్రుడు. ఆయన ముఖం నాకు తెలుసు. ఆయన నాకు ఫోన్ చేసిప్పుడు ఆయన గొంతును కూడా వెనువెంటనే నేను గుర్తుపట్టగలను. విస్మృతికి గురైన వేలాది అవిభక్త భారతదేశ ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమర యోధుల చరిత్రలను వెలుగులోకి తేవడం ద్వారా ఆ యోధుల స్మృతికి న్యాయం చేకూర్చడానికి అరవిక కృషి సల్పుతున్న అలుపెరగని కలం యోధుడుగా ఆయన నాకు బాగా ఎరుక.

పరాయి పాలకుల దాస్యంలో మగ్గుతున్న మాతృభూమిని విముక్తం చేయాలనుకున్న మైసూరు కు చెందిన టిపూ సుల్తాన్ నుండి 1947 దాకా స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో అసువులు బాసిన, జైళ్ళపాలయిన. ఆస్తి-పాస్తుల జప్తుతో సర్వం కోల్పోయిన వేలాది స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల త్యాగాలను మన స్మృతి ఫథం నుండి తుడిచి వేయడానికి తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్న విషపూరిత రాజకీయాలు నడుస్తున్న ఈ రోజుల్లో నశీర్ అహమ్మద్ చేస్తున్న కృషి గొప్ప దేశ సేవ.

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ 1999 నుండి ఇప్పటి వరకు ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల గురించి 21 గ్రంథాలను తెలుగు, హిందీ, ఉర్దూ, ఆంగ్లం, కన్నడం, తమిళ భాషల్లో ప్రచురించారు. ఈ గ్రంథాలలో. 1780 నుండి 1947 మధ్యకాలానికి చెందిన 155 మంది ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్రపటాలతోపాటుగా ఆయా యోధులకు సంబంధించిన క్లుప్త సమాచారంతో 2014లో ప్రచురించిన 'చరితార్థాలు' ఆయన గ్రంథాలలో అతి ముఖ్యమైన వాటిల్లో ఒకటి.

ప్రస్తుతం మరో 155 మంది ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్ర పటాలు, ఆయా యోధులకు సంబంధించిన క్లుప్త సమాచారంతో 'చరితార్థాలు-2' అను బృహత్తర గ్రంథాన్ని సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ తెస్తున్నారు. ఈ కఠినతరమయిన కార్యాన్ని విజయవంతంగా నేరవేర్చడానికి తన సమయం, వనరులలో అత్యధిక బాగాన్ని ఆయన కేటాయిస్తున్నారన్న విషయం వెల్లడవుతుంది.

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ చేపట్టిన ఈ కార్యానికి ఆర్థిక చేయూత ఇస్తున్న ఆయన చిరకాల నేస్తం శ్రీ శివరాత్రి చంద్రమౌళికి, ఈ కార్యక్రమ నిర్వహణలో ఆయనకుకు చేదోడుగా ఉన్న ఆయన ఇతర సహచరులకు నా ప్రణామాలు తెలుపుకుంటున్నాను.

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో పాల్గొన్న విస్మృత సమరయోధుల చరిత్రల మీద వెలుగుల ప్రసరింపజేయు కృషిని సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ కొనసాగిస్తారని ఆశిస్తున్నాను. ఆయన మరింత మంది ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్రపటాలు, ఆయా యోధుల సమాచారంతో 'చరితార్థాలు - 3' కూడా తెస్తారని నమ్ముతున్నాను. అపూర్వమైన ఈ గ్రంథాలను ఇతర భారతీయ భాషల లో కూడా ప్రచురిస్తారని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ♦

**Dr.
ZAFARUL
ISLAM
KHAN**

DIRECTOR :
DARUL
MUSANNIFEEN
SHIBLI
ACADEMY,
AZAMGHAR, UP.

EDITOR :
THE MILLI
GAZETTE,
FORTNIGHTLY,
DELHI.

EFFORTS TO SHED LIGHT ON OUR FORGOTTEN FREEDOM FIGHTERS

Syed Naseer Ahamed is a dear friend although I have never met or seen him. But I know his face and even recognise his voice instantly whenever he speaks to me on the phone. I have known him for many years as an indefatigable warrior who is using his pen relentlessly to register and give justice to the thousands of Muslim freedom fighters in united India, most of whom have been forgotten.

This is a great service especially in these times when hate politics is trying hard to erase the cherished memories of our freedom fighters whose sacrifices, starting from Tipu Sultan in Mysore to the thousands who died or went to jails until 1947, and whose properties were demolished or confiscated because they wanted to free their enslaved country.

Syed Naseer Ahamed has so far published 21 books and booklets on Muslim freedom fighters since 1999 in Telugu, Urdu and English. One of his most important contributions was THE IMMORTALS which he published in 2014 containing portraits and brief biographical sketches 155 freedom fighters covering the period of 1780 to 1947.

Now, he is bringing out the second volume of THE IMMORTALS which contains portraits and brief biographical sketches of another 155 Muslim freedom fighters. It is clear that he has devoted much of his time and resources to accomplish this difficult task.

I salute Syed Naseer Ahamed and all his associates who helped him in this invaluable project, especially his friend Mr Sivarathri Chandra Mouli who extended financial support and encouragement for this project.

I am sure Syed Naseer Ahmed's efforts to shed light on our forgotten freedom fighters will continue and soon we will see part 3 of THE IMMORTALS containing biographies and photographs of many more forgotten freedom fighters. I also hope that this valuable material will also be published in other Indian languages. ♦

నా మాట !

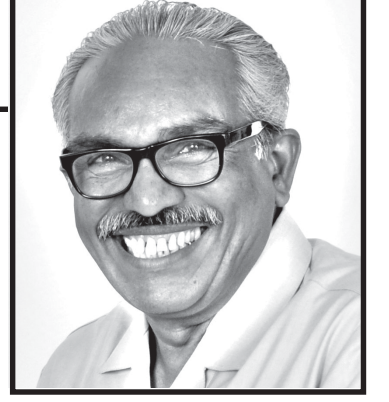
సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

సి-2, శ్రీరామ్స్ ఆర్కేడ్, అమరావతి రోడ్

ఉండవల్లి - 522 501

తాదేపల్లి మండలం, గుంటూరు జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్

సంచారవాణి : 9440241727

‘చరితార్థాలు’ (తెలుగు) ‘ది ఇమోర్టల్స్’ (ఆంగ్లం) అల్బమ్ ద్వితీయ భాగం గత ఎనిమిది సంవత్సరాల అన్వేషణ, శ్రమ ఫలితం. ప్రథమ భాగాన్ని 2014లో ప్రచురించాక అప్పటి నుండి సేకరించిన చిత్రాలను, సమాచారాన్ని రెండవ భాగంగా తీసుకొస్తున్నాను. మొదటి భాగం తెచ్చిపెట్టిన ప్రచారం వలన 2014 నుండి 2020 వరకు 180 మంది స్వాతంత్ర్యసమరయోధుల చిత్రాలు మిత్రుల నుండి, సంస్థల నుండి సమకూరాయి. మొదట 180 చిత్రాలతో ‘చరితార్థాలు-2’ తీసుకురావాలనుకున్నాను. మిత్రుల సలహామేరకు, గ్రంథ విస్తరణ భయం వలన చరితార్థాలు-1 లో పొందుపర్చినట్లుగా చరితార్థాలు-2 కూడా 155 చిత్రాలు, వివరాలకు పరిమితమయ్యాను. 1780 నుండి 1947 వరకు బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటాలలో పాల్గొన్న భారత ఉపఖండంలోని అసంఖ్యాక ముస్లిం యోధులలో 155 మంది చిత్రాలు, ఫోటోలు, సమాచారం ఆధారంగా రూపొందించిన ప్రతిరూపాలు, సంక్షిప్త వివరాలు ‘చరితార్థాలు-2’ లో చేర్చాను. భారత దేశాన్ని పట్టి పీడిస్తున్న బ్రిటిష్ వలసపాలకులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటాలలో పాల్గొనడాన్ని ఇందుకు ప్రధాన ప్రాతిపదిక చేసుకున్నాను. ఆ కారణంగా రాజులు, రాజ ప్రముఖులు, సైనిక ప్రముఖులు, సైన్యాధికారులు, ప్రభుత్వాధికారులు, సాహసికులైన సైనికులు, సామాన్య ప్రజల చిత్రాలు ‘చరితార్థాలు-2’ చోటుచేసుకున్నాయి.

ఈ చిత్రాలను, వివరాలను స్వయంగా స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల నుండి, స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల కుటుంబీకులు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల మిత్రుల నుండి, ఆ తరువాత పలు గ్రంథాలు, గ్రంథాలయాల నుండి, అంతర్జాలం నుండి రాబట్టాను. ఈ విధంగా సేకరించిన చిత్రాలలో ఫోటోలన్నీ నాణ్యతపరంగా సరిగ్గా లేవు. చిత్రాలు, ఫోటోలు అలనాటివి కావడం, పాత పత్రికల నుండి అంతర్జాలం నుండి సేకరించడం వలన స్పష్టత కరువయ్యింది. ఆ స్పష్టత లోపించిన చిత్రాల సమస్యకు ప్రముఖ చిత్రకారులు శ్రీ షేక్ అబ్దుల్లా (విజయవాడ) సమాధానమయ్యారు. గత ఐదు ఏండ్లుగా సేకరించి తెచ్చి ఇచ్చిన చిత్రాల రూపురేఖలను నా సలహాలు, సూచనల మేరకు సరిదిద్దుతూ సరికొత్త చిత్రాలుగా రూపొందించి ఆయన నాకు అందించారు. ఆ చిత్రాలలో కొన్ని నా ఇతర గ్రంథాలలో ప్రచురించినప్పుడు చరిత్రకారులు, సమకాలీన చిత్రకారులు, ముఖ్యంగా పాఠకులు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు కుటుంబీకులు, వారి మిత్రులు ఆ చిత్రాలను చూసి సహజంగా ఉన్నాయనడంతో చరితార్థాలు-2 రూపకల్పనకు ఉపక్రమించాను.

చరితార్థాలు-1 రూపొందించిన సమయాన గాంధీజీ ప్రాణ రక్షకుడు బతఖ్ మియా అన్సారి చిత్రం దొరకక పోవడం వలన ఊహా చిత్రం పొందుపర్చాము. ఆ తరువాత బతఖ్ మియా అన్సారి చిత్రం అందుబాటులోకి రావడంతో ఆయన చిత్రాన్ని ప్రజలకు పరిచయం చేయాలని చరితార్థాలు-2 లో అలనాటి కథనంలో కొన్ని మార్పులతోపాటుగా సరికొత్త చిత్రాన్ని చేర్చాను. ఈ అల్బమ్ లోని చిత్రాలలో విజయవాడకు చెందిన చిత్రకారులు శ్రీ షేక్ అబ్దుల్లా వేసిన చిత్రాలతోపాటుగా గతంలో విసుకొండ చిత్రకారులు శ్రీ వజ్రగిరి జెస్టిస్ చేత నేను వేయించుకున్న ఆరు చిత్రాలు ఉన్నాయి.

ఈ అల్బమ్ లోని 155 చిత్రాలలో కూడా కొన్ని ఊహా చిత్రాలు ఉన్నాయి. స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో అసమాన్యమైన ధైర్యసాహసాలను ప్రదర్శించడం మాత్రమే కాకుండా మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో మృత్యువు తప్పదని తెలిసి కూడా అంగ-ఆయుధ-అధికార బలం మెండుగా ఉన్న శత్రువుతో తలపడడానికి సిద్ధపడి అమరులైన పలువురు యోధుల గురించి ప్రజలకు తప్పకుండా పరిచయం చేయాలన్న సంకల్పంతో ఊహాచిత్రాల సహకారం తీసుకున్నాను. ఈ ఊహా చిత్రాల రూపకల్పన

ఆపామాషీగా చేయలేదు. ఆయా సమరయోధుల గురించి సమాచారం అందించిన పలు గ్రంథాలు, ఆ యోధుల రూపురేఖలకు అక్షరరూపం కల్పిస్తూ ఆంగ్లేయాధికారులు నిక్షిప్తం చేసిన అనేక దస్త్రాలు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల కుటుంబీకులు, బంధువులు, మిత్రులు చెప్పుకొచ్చిన వర్ణనలు ఆధారమయ్యాయి. ఆ సమాచారం మేరకు చిత్రకారులు రూపొందించిన చిత్రాలను ఆయా వీరుల కుటుంబీకులకు, బంధు-మిత్రుల కుటుంబాలలోని పెద్దలకు పంపించి అవి సక్రమంగా ఉన్నాయని నిర్ధారించుకున్నాను. ఆ తరువాత సహజత్వానికి దగ్గరగా ఉన్నాయని నిర్ణయానికి వచ్చిన తరువాత మాత్రమే ఆ చిత్రాలను చరితార్థులు-2 లోకి తీసుకున్నాము. ఈ ఆల్బంలోని చిత్రాలలోని ఊహా చిత్రాల గురించి, ఇతర చిత్రాల మూలాధారాలను కూడా ఆయా చిత్రాల క్రింది భాగంలో పేర్కొన్నాను.

ప్రస్తుత 'చరితార్థులు-2' రూపకల్పనలో పలు గ్రంథాలు, ప్రముఖ గ్రంథాలయాలు ఎంతగానో ఉపకరించాయి. అంతర్జాలం ద్వారా నా ప్రయత్నాల గురించి, నా రచనల గురించి తెలుసుకున్న మిత్రులు, 'చరితార్థులు' ప్రథమ భాగం చూసిన ప్రజలు తమ దృష్టికి వచ్చిన చిత్రాలు వాటి వివరాలు అందిస్తూ వచ్చారు. అంతర్జాలంలో ప్రముఖుల చిత్రాలు, ఫోటోలతో ఏర్పాటు చేసిన బ్లాగులు, వెబ్సైట్లు ఎంతగానో ఉపయోగపడ్డాయి. ప్రభుత్వాలు ప్రకటించిన 'పోస్టల్ స్టాంపులు' కూడా పనికొచ్చాయి. చరితార్థులు-2 తీసుకొచ్చేందుకు ప్రయత్నం చేస్తున్నానంటూ అంతర్జాలం ద్వారా ప్రకటించటం, అంతర్జాలం సమకూర్చిన వివిధ మార్గాల ద్వారా ఈ విషయాన్ని ప్రజల దృష్టికి తీసుకు వెళ్ళడంతో తమ వద్ద ఉన్న చిత్రాలను నేను అడగక ముందుగానే చాలా మంది నాకు అందించారు. ఆయా చిత్రాలు, వివరాలు ఎక్కడ లభిస్తాయో ఆ మూలాధారాలు మరికొందరు తెలిపారు. ఈ చిత్రాల సేకరణలో ప్రజలు, మిత్రులు, చరిత్రకారులు-చరిత్ర విద్యార్థుల సహకారం లభించడంతో 'చరితార్థులు-2' రూపుదిద్దుకుంది.

ప్రస్తుత 'చరితార్థులు-2' గ్రంథం నాలుగు దశాబ్దాలుగా నా స్నేహబంధంలో కొనసాగుతున్న నా సన్నిత్రుడు, నరసరావుపేటలోని శ్రీ సుబ్బారాయ అండ్ నారాయణ కళాశాలలో నా సహాధ్యాయి, శివరాత్రి చంద్రమౌళి ఆర్థిక-హార్థిక సహకారంతో రూపుదిద్దుకుంది. ఆ మిత్రుని సూచనల ప్రకారంగా ఎంపిక చేయబడిన ప్రముఖ గ్రంథాలయాలకు, ఆసక్తి చూపుతున్న పాఠకులు, పెద్దలకు చరితార్థులు-2 ను కానుకగా అందించాలన్నది నిర్ణయం. ఈ సందర్భంగా నా అప్రమిత్రుడు శివరాత్రి చంద్రమౌళికి నా హృదయపూర్వక శుభాభినందనాలు.

ఈ 'చరితార్థులు-2' కోసం 'పరిచయవాక్యం' రాసివ్వమని కోరగానే సంతోషంగా అంగీకరించిన బహుగ్రంథ రచయిత, ప్రముఖ వక్త, నా గ్రంథ రచన-ప్రచురణ వివరాలు తెలుసుకుంటూ ఎంతగానో నన్ను ప్రోత్సహిస్తున్న సన్నిత్రులు ప్రొఫెసర్ రాం పునియాని (Center for study of society and secularism, Mumbai), నా చరిత్ర గ్రంథాలను చదువుతూ తగిన సలహాలతో నా రచనా వ్యాసాంగాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్న సన్నిత్రులు డాక్టర్ జఫరుల్ ఇస్లాం ఖాన్ (Editor : The Milli Gazette, Delhi and Director : Darul Musannifeen Shibi Academy, Azamgharu, UP) అడిగినంతనే 'అప్త వాక్యం' రాసిచ్చినందుకు కృతజ్ఞతలు.

గత ఆల్బమ్ 'చరితార్థులు-1' లాగే ప్రస్తుత 'చరితార్థులు-2' కూడా 155 మంది యోధుల వివరాలను తెలుగు, ఆంగ్లభాషల్లో ఇచ్చాను. ఈ ఆల్బమ్లోని ప్రతి చిత్రానికి రూపొందించిన తెలుగు సమాచారాన్ని ఆంగ్లంలోకి తర్జుమా చేసిన నా నరసరావుపేట నేస్తం శ్రీ భువనగిరి వెంకట కృష్ణ పూర్ణానందం (విశ్రాంత ఆంగ్ల అధ్యాపకులు, ప్రభుత్వ బాలికల జూనియర్ కళాశాల, గుంటూరు) సహాయం మరువలేనిది. ప్రతి చిత్రానికి సంబంధించిన తెలుగు సమాచారాన్ని ఆయన ఎప్పటికప్పుడు ఆంగ్లంలోకి తర్జుమా చేసి అందించారు. ప్రముఖులు రాసిన పరిచయవాక్యం, అప్తవాక్యం, నా మనసులోని మాటను కూడా తెలుగు నుండి ఆంగ్లంలోనికి అనువదించారు. ఈ 'చరితార్థులు-2' ఆల్బమ్ వరకు మాత్రమే ఆయన సహకారం పరిమితం కాలేదు. నా ఇతర గ్రంథాలను కూడా ఆంగ్లంలోకి అనువదించి అందించారు, అందిస్తున్నారు. ఆ కారణంగా ఆ గ్రంథాలలోని సమాచారం ఇతర రాష్ట్రాల ప్రజల, ప్రచురణకర్తల దృష్టిలోకి వెళ్ళడంతో ఆ గ్రంథాలు ఇతర భాషల్లో ప్రచురణ సులభతరమయ్యింది. నాలుగు దశాబ్దాల క్రితం నరసరావుపేటలో ఆరంభమైన నా రచనావ్యాసంగాన్ని దగ్గర నుండి పరిశీలిస్తూ తన విలువైన సూచనలతో నా ఆలోచనలు మరింత మంచిగా అక్షరరూపం ధరించడంలో సహకరిస్తున్న ప్రియమిత్రులు శ్రీ భువనగిరి వెంకట కృష్ణ పూర్ణానందం గారికి ధన్యవాదాలు.

పది సంవత్సరాల ఏండ్ల క్రితం నాకు పరిచయమయిన మిత్రుడు శ్రీ ముహమ్మద్ ఉమర్ అఫ్రఫ్ (పాట్నా, బీహార్) అందించిన సహకారం గురించి ఇక్కడ ప్రస్తావించవలసి ఉంది. ఆయన మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం భోపాల్లో బి.ఇ. చదువుతూ 'ముఖపుస్తకం' ద్వారా నాకు పరిచయయ్యారు. విద్యాభ్యాసం నిమిత్తం భోపాల్లో ఉన్నంత కాలం ఆయన సేకరించిన పలువురు స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల వివరాలు, చిత్రాలను ఎప్పటికప్పుడు నాకు పంపిస్తూ వచ్చారు. ఆయన బి.ఇ., పూర్తిచేసాక జామియా మిలియా ఇస్లామియాలో జర్నలిజం అండ్ మాస్ కమ్యూనికేషన్ కోర్సు చేయడానికి ఢిల్లీ వెళ్ళారు. అక్కడ నుండి కూడా ఆయన చిత్రాలు సమాచారం అందించటం

కాకుండా ఆ చిత్రాల మూలాధారాలు అందిస్తున్నారు. అధిక వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి పలు చిత్రాలను సేకరించి నాకు పంపిన శ్రీ ఉమర్ అప్రఫ్ కు అభివాదాలు.

ఈ ‘చరితార్థాలు-2’ ఆల్బమ్ లోని సమాచారాన్ని పూర్తిగా చదివి చారిత్రక విషయాల పరంగా ఉపయుక్తమగు తీరులో తగిన సలహాలిచ్చిన శ్రీ కొత్తపల్లి రవిబాబు (విశ్రాంత ప్రధానాచార్యులు, శ్రీ వెలగపూడి రామకృష్ణ స్మారక ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల, నగరం, గుంటూరు జిల్లా), గత రెండు దశాబ్దాల కాలంగా చరిత్రకు సంబంధించిన పలు దృక్కోణాల గురించి నిరంతరం నాతో చర్చిస్తూ, నా పలు గ్రంథాలను ఉర్దూ భాషలో అనువదించి అందిస్తున్న బహుభాషా పండితులు, ప్రముఖ రచయిత శ్రీ అబుల్ ఫౌజాన్ (కరీంనగర్, తెలంగాణ), నా రచనలు, నా కార్యక్రమాలను అనునిత్యం అనుసరిస్తూ, వాటిలోని బాగోగుల గురించి తన అభిప్రాయాలను నిర్మోహమాటంగా తెలుపుతూ నాకెంతగానో తోడ్పడుతున్న ప్రముఖ రచయిత, న్యాయవాది శ్రీ మాదిరాజు గోవర్ధన రావు (మంగళగిరి, గుంటూరు జిల్లా) లు ఈ ఆల్బమ్ ను ఆసాంతం పరికించి సమాచారాన్ని ఆ మూలాగ్రం చదివి మార్పులు చేర్పుల సూచనలతోపాటుగా దిద్దుబాట్లు కూడా చేసి అందించిన తోడ్పాటుకు ముప్పిదాలు.

చరిత్ర రచనా పరంగా నా ప్రతి ప్రయత్నాన్ని ప్రోత్సహిస్తూ వచ్చిన మా అమ్మ సయ్యద్ బీబీ జాన్ (1936-2008), అనునిత్యం నాకు మద్దతును ప్రకటిస్తూ నన్ను ఉత్సాహపర్చిన మా మామయ్య షేక్ పీర్ అహమ్మద్ (1939-2017) లకు ఈ సందర్భంగా నివాళులు అర్పిస్తున్నాను. నా రచనా వ్యాసంగానికి ప్రేరణ-స్ఫూర్తిని ఇవ్వడం మాత్రమే కాకుండా నా కృషికి తన క్రియాశీలక సహకారాన్ని అందిస్తూ నన్ను నా లక్ష్యం దిశగా సునాయాసంగా ముందుకు సాగటానికి అన్నివిధాల తోడ్పడుతున్న నా జీవిత భాగస్వామి షేక్ రమిజా బాను, నా ఆలోచనలకు-ఆచరణకు తొలి నుండి నైతిక మద్దతునిస్తున్న నా కుమార్తె-అల్లుడు సయ్యద్ జాశ్మీన్ అహమ్మద్ - డాక్టర్ యస్.యం తల్మిజుద్దీన్ (ఉలవపాడు, ప్రకాశం జిల్లా), నాకు అవసరమగు పుస్తకాల, దస్త్రాల, చిత్రాల సేకరణలో ఎప్పటికప్పుడు సహకరిస్తూ, సమకూర్చి పెడుతున్న నా మేనల్లుళ్ళు షేక్ అన్వర్ బాషా (గుంటూరు), షేక్ నవీద్ అహమ్మద్ (హైదరాబాద్, తెలంగాణ) లకు శుభాభినందనలు.

భారత దేశంలోని ‘విభిన్న సాంఘిక జనసముదాయాల మధ్య సంయమనం, సమన్వయం, సామరస్యం సాధించాలనుకున్న శక్తులు లేక వ్యక్తులు సకారాత్మక ధోరణిలో కృషి సాగించటం వాంఛనీయం. చరిత్రలోని వాస్తవికతను, వాస్తవాలను ప్రజల ముందుకు తెచ్చి మన ఉమ్మడి కృషి, త్యాగాలలో ఆయా సాంఘిక జనసముదాయాల పాత్రను చారిత్రక ఆధారాలతో సహా సవివరంగా, ప్రజా బాహుళ్యానికి వెల్లడి చేయడం అభిలషణీయమైన చరిత్ర రచనా విధానం. చరిత్రలోని వాస్తవాలను, త్యాగమయ పోరాటాలలో సాటి జనసమూహాల భాగస్వామ్యాన్ని బహుముఖ పాత్రను తెలుసుకున్న సమకాలీన సమాజంలోని వివిధ సాంఘిక జనసముదాయాల్లో చక్కని సదవగాహన-సద్భావన వృద్ధిచెందుతుంది. అటువంటి ప్రయత్నాల ఫలితంగా సమాజాన్ని అశాంతికి గురిచేసే ఘర్షణ వైఖరి స్థానంలో సామరస్యం- సౌభ్రాతృత్వం శాంతియుత వాతావరణం మరింతగా పరిధవిల్లుతుంది’. అటువంటి శాంతియుత-సామరస్య వాతావరణంలో మాత్రమే ఏ ప్రాంతమైనా మరే దేశమైనా ప్రగతిపథాన సాగుతుంది. ఈ ఆలోచనా ధోరణితో, నా మాతృభూమి భారతదేశం ప్రగతి పథాన ముందుకు సాగాలని నా ఆకాంక్ష. ఆ ఆకాంక్షను సకారాత్మకం గావించేందుకు నాకున్న పరిమితులు-పరిధుల మేరకు చరిత్ర రచనా వ్యాసంగాన్ని చేపట్టాను.

బ్రిటిష్ వలసపాలకుల నుండి మన జాతి జనుల విముక్తి కోసం ఆనాడు అన్ని సాంఘిక జన సముదాయాలు, ఎటువంటి తారతమ్యాలు లేకుండా, తమ వంతు త్యాగాలు చేశారన్న వాస్తవం పట్ల ఎరుక, ఈ నాటి విభిన్న సాంఘిక జన సముదాయాల మధ్య సదవగాహన మరింత పెంచగలదన్న విశ్వాసంతోనే నేను చరిత్ర పుస్తకాలు రాయడం ఆరంభించాను. ఆనాడు సకల సాంఘిక జన సముదాయాలు భుజం భుజం కలిపి కదం తొక్కుతూ, ఉమ్మడి శత్రువు మీద సమరాన్ని సాగించారన్న సమాచారం ఈనాటి భిన్న సాంఘిక జన సముదాయాల మధ్యన సద్భావన, సదవగాహన, సహిష్ణుత, పరస్పర నమ్మకం, గౌరవభావాలను మరింతగా పెంచుతుంది. అపనమ్మకం, అనైక్యత తొలిగిపోవడానికి దోహదపడుతుంది. ఆ కారణంగా సమకాలీన సమాజంలో శాంతి, సామరస్యం, సోదరభావం వెల్లివిరుస్తాయి. అటువంటి సదవగాహన మన ప్రియతమ భారతావని లోని ప్రజలెల్లరకు ‘చరితార్థాలు-2’ కలిగించగలదని ఆకాంక్షిస్తున్నాను.

ఆ ప్రగాఢమైన నమ్మకంతో చరిత్ర రచనావ్యాసంగాన్ని గత మూడు దశాబ్దాలుగా సాగిస్తున్నాను. నా నమ్మకం వమ్ము కాలేదు. నా ఆలోచనలు, ఆచరణలోని వాస్తవికతను ప్రజలు గ్రహిస్తున్నారు. మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో మన పూర్వీకులు అందించిన త్యాగాల సమాచారం తెలుసుకుంటున్న, ఈ మట్టిలో పుట్టి ఈ మట్టిలో పెరిగి, ఈ మట్టిలో దఫన్ అవుతున్న ముస్లిం సాంఘిక జనసముదాయాలలో ఆత్మవిశ్వాసం, ఆత్మస్థైర్యం మరింత బలంగా ప్రస్ఫుటమవుతుంది. అసత్యాలు, అభూత కల్పనలు సృష్టించిన

ఆత్మన్యూనతా భావన, అపరాధ భావన నుండి క్రమంగా ఆయా జనసమూహాలు విముక్తం అవుతున్నాయి. ఇదొక సకారాత్మక శుభ పరిణామం, చారిత్రక అవసరం. ఈ సాంఘిక వాతావరణానికి తోడుగా ముస్లిమేతర సాంఘిక జన జనసముదాయాలలో కూడా సోదర ముస్లిం జన సముదాయాల పట్ల సద్భావన, సదవగాహన ఏర్పడుతుంది. మన మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో అలనాడు మన పెద్దలు ఎన్ని త్యాగాలు చేసారో, ఎంతటి రక్తార్పణ చేసారో తెలుసుకుంటున్నారు. ఆ చారిత్రక సమాచారం వ్యావహారిక భాషల్లో ప్రజల్లోకి ప్రవహిస్తున్నందున శతాబ్దాలుగా వివిధ జనసమూహాల మధ్య ప్రతిష్ఠితమయి ఉన్న స్నేహం-సౌభ్రాతృత్వాలు, సామరస్య వాతావరణం మరింత పటిష్ఠం అవుతుంది. ఆనాడు ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటాలలో మా పెద్దల రక్తం ఎంతగా పారినదో అంతే రక్తం మీ పెద్దల నుండి కూడా పారింది. ఆ కారణంగా ఈ మట్టి మీద మాకెంత హక్కు ఉందో అంతటి సహజసిద్ధమైన హక్కు మీకూ ఉంది సోదరుల్లారా అంటూ ముస్లిమేతర జనసముదాయాలు ప్రేమాభిమానాలతో ప్రకటిస్తున్నాయి.

ఈ సామరస్య వాతావరణాన్ని స్వయంగా చూడగలిగాను. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముస్లిం జనసముదాయాలు నిర్వహించిన పాత్రను వివరిస్తూ నేను పాల్గొంటున్న సభలు, సమావేశాలకు విచ్చేసిన ప్రముఖులు, ప్రజలు సానుకూల అభిప్రాయాలను నిక్కచ్చిగా వెల్లడించడం నేను వినగలిగాను. భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధుల చిత్రపటాల ప్రదర్శనలు నిర్వహిస్తూ, ఆ యోధుల త్యాగాలను, సాహసాలను వివరిస్తున్న సందర్భంగా ప్రదర్శనకు విచ్చేసిన వేలాది పిల్లలు, యువకులు, పెద్దలు కూడా ఆ వివరాలను తెలుసుకుంటూ ఆనందంలో మునిగి తేలటం మాత్రమే కాకుండా సక్రియాత్మకంగా స్పందించడం చూడగలిగాను. ఈ తరహా కార్యక్రమాలు మరింత విస్తారంగా నిర్వహించగలిగితే, ఆ చారిత్రక సమాచారాన్ని ప్రజలకు మరింతగా అందించగలిగితే భిన్నత్వంలో ఏకత్వం-ఏకత్వంలో భిన్నత్వం అంతఃసూత్రంగా సాగుతున్న ప్రజల మధ్య ఐక్యత-సమైక్యత మరింతగా బలోపేతం కాగలవని ప్రజల నుండి వ్యక్తమవుతున్న అభిప్రాయాలు మన లౌకిక వ్యవస్థ దృఢత్వానికి సూచికలుగా నిలుస్తున్నాయి. ఆ ఆశతో, ఆకాంక్షతో, ఆ లక్ష్యంతో 1999 నుండి సాగుతున్న నా రచనలకు ఇటు పాఠకుల నుండి అటు ప్రజలు, పండితుల నుండి ప్రోత్సాహం లభించడంతో నా ప్రయత్నాలను మరింత విస్తృతపర్చి ఇప్పటి వరకు 20 గ్రంథాలను వెలువరించాను. ఈ గ్రంథాలన్నీ పునర్ముద్రాంకనం చేయబడి, తిరగ రాయబడి, పలుమార్లు పునర్ముద్రణకు నోచుకున్నాయి. పలు ప్రచురణ సంస్థలు, వ్యక్తులు వాటిని ప్రచురించి ప్రజలకు అందించారు.

ఈ గ్రంథాల 'పిడియఫ్' ఫైళ్ళను ప్రత్యేకంగా తయారు చేయించి 'కోరిన' మిత్రులందరికి ఉచితంగా అందజేస్తున్నాను. ఈ విధంగా ఇప్పటి వరకు దేశవిదేశాల్లో నివశిస్తున్న ఆసక్తి గల వేలాది పాఠకులకు అంతర్జాలం ద్వారా అందజేశాను. నా రచనలను స్వాగతిస్తూ, ఆదరిస్తున్న తెలుగు పాఠక మహోదయులకు, ఆశీస్సులందిస్తున్న చరిత్ర పండితులకు, చరిత్ర విద్యార్థులకు, ప్రజలకు ఈ సందర్భంగా నమస్కృతులు తెలుపుకుంటున్నాను. నా గ్రంథాల ప్రచురణకు నా మిత్రులు, సన్నిహితులు, నా కుటుంబ సభ్యులు, వివిధ స్వచ్ఛంద సంస్థలు ఆర్థికంగా-హాస్థికంగా తోడ్పడుతున్నారు. ఆ విధంగా లభిస్తున్న సహకారం వలన ప్రచురితమైన నా గ్రంథాలు భారత దేశంలోనే కాదు విదేశాలలో కూడా ఎంపిక చేసిన గ్రంథాలయాలకు, ఆసక్తి చూపుతున్న పాఠకులకు, పెద్దలకు మా గ్రంథాల ప్రచురణకు ఆర్థికంగా చేయూత ఇస్తున్న వదాన్యుల చిరుకానుకగా అందిస్తున్నాం. నా పుస్తకాలలో కొన్నింటిని పలు భాషల్లో వేలాదిగా ముద్రించి మన దేశంలోని ఆసక్తిగల పాఠకులకు అందించడంలో పలు స్వచ్ఛంద సేవాసంస్థలు, మిత్రులు చేయూత నిస్తున్నందున గ్రంథాల వితరణ కార్యక్రమాన్ని సునాయాసంగా నిర్వహించగలుగుతున్నాను.

ప్రస్తుత చరితార్థాలు-2 అల్బమ్ కు చక్కటి ముఖపత్రాన్ని రూపొందించి ఇచ్చిన నా మిత్రులు, ప్రముఖ చిత్రకారులు జనాబ్ షేక్ అబ్దుల్లా (విజయవాడ), అల్బమ్ ముసాయిదా కాపీ తయారు చేయడానికి తగు సాంకేతిక మార్పులు చేర్పులు చేసి, తగిన విధంగా సెట్టింగ్ చేసి మరింత అందంగా చరితార్థాలు - 2 ను పాఠకులకు అందించడంలో సహకరించిన మిత్రులు శ్రీ నలబోతుల జయరాజు (జయదీప్తి గ్రాఫిక్స్, వినుకొండ), అందంగా ప్రచురించి ఇచ్చిన నాటి 'ఉదయం' దినపత్రిక సహచరులు, మిత్రులు శ్రీ సాంబశివరావు (స్వామి ఆఫ్ సెట్ ప్రింటర్స్, విజయవాడ) లకు నా ధన్యవాదాలు.

నా రచనా వ్యాసంగంలో మొదటి నుండి ప్రత్యక్షంగా పరోక్షంగా దోహదపడిన మిత్రులు, పెద్దలు ఎందరో ఉన్నారు. ఆ కారణంగా ప్రస్తుత 'చరితార్థాలు-2' గాని నా ఇతర రచనలు గాని నా 'వృష్టి' కృషి ఫలితం ఏమాత్రం కాదని ఇది 'సమష్టి' కృషి ప్రతిరూపమని విన్నవించుకుంటున్నాను. నా ప్రయత్నాలలో నా వెంట ఉంటున్న ప్రతి ఒక్కరికి, నాకు సహకరిస్తున్న సహచరులకు, స్నేహితులకు, పెద్దలకు, వదాన్యులకు హృదయపూర్వక వందనాలు. ఏ రచనకైనా పాఠకులే సరైన అంతిమ తీర్పురులన్న దృఢ విశ్వాసంతో 'చరితార్థాలు-2' అల్బమ్ కు పాఠకుల నుండి ఆదరణ, ఆశీస్సులను ఆకాంక్షిస్తు పాఠకుల సలహాలు సూచనలను సవినయంగా ఆహ్వానిస్తున్నాను. ♦

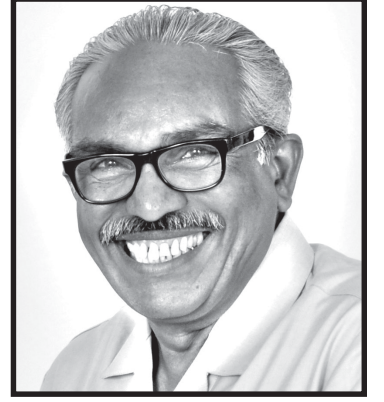
A WORD FROM MY HEART

The present album THE IMMORTALS - 2 in English or CHARITHARDHULU - 2 in Telugu is the result of eight years of my search and labour. I bring out the second volume with the pictures and information I have collected since the publication of THE IMMORTALS - 1 in 2014. Between 2014 and 2020, thanks to the publicity generated by the first volume, I have been able to procure 180 pictures of freedom fighters and information related to them from friends and organizations. Initially I thought of bringing out THE IMMORTALS - 2 with all the 180 pictures but I decided to confine it to 155 pictures and related information just as I did in THE IMMORTALS - 1 bowing to the advice of friends and for fear of the volume becoming unwieldy. The portraits and the brief biographical sketches pertaining to 155 of innumerable Muslim freedom fighters in Indian subcontinent who participated in anti-British struggles between 1780 and 1947 have been included in THE IMMORTALS - 2. For this the main criterion was the participation in the struggles against the British colonialist rulers who had been exploiting India. So, portraits of kings, nobles, army officers, government officers, courageous soldiers and even common people who participated in those struggles find place in the album.

I procured some of these pictures from the freedom fighters themselves and others from their family members. Then I culled some other pictures from books, libraries and internet. Some of the photos collected thus lacked clarity. My friend, famous artist **Mr. Shaik Abdullah Saheb** (Vijayawada) sketched the portraits by making necessary corrections to the photos lacking clarity based on the suggestions I gave him. When these portraits were printed in other books of mine, contemporary historians, artists, family members and friends of the freedom fighters were satisfied with the verisimilitude of the portraits. Then only I proceeded to bring out THE IMMORTALS - 2.

Janab Bathaq Mia Ansari's photo was not available at the time of the publication of THE IMMORTALS - 1 and so a speculative portrait of Ansari was given in that volume. As the photo became available later, the new picture has been included in THE IMMORTALS - 2 with a slightly modified biographical sketch. Besides the portraits painted by Mr. Shaik Abdullah (Vijayawada), this album includes 6 portraits sketched long ago by **Mr. Vajragiri Justice** (Vinukonda).

Even this album of 155 portraits contains some speculative ones. When the photos of some freedom fighters were not available, I chose to go in for speculative portraits as I wanted to introduce to people the great souls who

**SYED
NASEER
AHAMED**

C-2, Sreerams Arcade
Amaravathi Road
UNDAVALLI - 522501
Tadepally Mandalam
Guntur Dist
Andhrapradesh

displayed exceptional courage in confronting the formidable enemy, which was powerful in terms of men, weapons and authority, knowing pretty well that they were going to die in the fight for freedom. These speculative portraits were not made in a haphazard manner. They were sketched on the basis of the features given in several books, official files of the British government and the descriptions narrated by the family members, relatives and friends of those freedom fighters. I sent the portraits thus made to the family members, relatives and friends and it was only after ascertaining that they were satisfied with the verisimilitude of the portraits that I included them in THE IMMORTALS - 2. I have given the sources of the speculative and real pictures under each portrait in the album.

The books I consulted and the famous libraries I visited in this connection were immensely useful in giving shape to the present THE IMMORTALS - 2. Friends who came to know about my search and works through internet and those who had seen THE IMMORTALS - 1 kept sending me pictures and information they happened to come across. Blogs and websites created in internet with the pictures and photos of famous people were greatly useful to me. Stamps released by governments were also useful. As I publicised my requirement through various means on internet, some sent photos even before I asked them, some others gave me the sources of photos and information. It was only with the cooperation of those persons, historians and history students that it has been possible to give shape to this album. I am grateful to them all.

The present album THE IMMORTALS - 2 has been brought out with the financial support and encouragement of **Mr. Sivarathri Chandra Mouli** who has been in the bond of friendship with me for four decades and who was a classmate of mine while I was studying in Sri Subbaraya & Narayana College, Narasaraopet. Pursuant to the suggestion of **Mr. Sivarathri Chandra Mouli**, it has been decided to present the copies of the album as his gift to selected libraries, readers and scholars who are interested in the album. For this I thank **Mr. Sivarathri Chandra Mouli** from the depth of my heart.

As I did in THE IMMORTALS - 1, in THE IMMORTALS - 2 also I have given a brief biographical sketch of each of the 155 freedom fighters in Telugu and English on the reverse of each portrait. My Narasaraopet friend **Mr. Bhuvanagiri Venkata Krishna Purnanandam**, retired English Lecturer, Government Junior College for Girls, Guntur, translated into English all the Telugu matter in the album. His help is unforgettable. He used to render my Telugu texts into English as and when I requested him. His help is not confined to THE IMMORTALS 1 & 2. He also translated some of my books into English. It was because of his help that people in other states came to know about my work and it became easy for the publishers in those states to get the English versions of my books translated into their respective regional languages and publish them there. My dear friend **Mr. Bhuvanagiri Venkata Krishna Purnanandam**, besides translating my books, has been observing me writing for four decades and has been extending his cooperation by giving valuable suggestions which helped me write in a better way. I am immensely thankful to him.

I am grateful to my good friend **Professor Ram Puniyani (Mumbai)**, writer of many books and renowned orator, who has been encouraging me constantly by enquiring about my books and their publication and who consented to my request to write an introductory word for THE IMMORTALS - 2 with pleasure, and to **Dr. Zafarul Islam Khan** (Editor : The Milli Gazette, Delhi and Director: Darul Musannifeen Shibi Academy, Azamgharu, UP) who has been going through my books on history from cover to cover and encouraging me with his valuable suggestions and who responded to my request swiftly and wrote a ‘A Word of Affection’ for THE IMMORTALS - 2.

I have to mention here the cooperation extended to me by my friend **Mr. Mohammed Umar Ashraf** (Patna, Bihar) with whom I got acquainted with ten years ago through ‘Face Book’ when he was studying B.E. in

Bhopal. When he was in Bhopal he kept sending me photos and information about freedom fighters he collected. After completing B.E., he went to Delhi to do Journalism and Mass Communication course in Jamia Milia Islamia. Even from there he has been sending me not only photos and information but also the sources of those photos. I thank **Mr. Mohammed Umar Ashraf** for all the pains he has taken to collect several photos and send them to me.

Mr. Kothapalli Ravi Babu (Retired Principal, Sri Velagapudi RamaKrishna Memorial Degree College, Nagaram, Guntur District) read all the information in THE IMMORTALS - 2 thoroughly in a historical perspective and gave me useful advice. Renowned writer and scholar in several languages **Mr. Abul Fouzan**, (Karimnagar, Telangana) has been discussing with me various historical perspectives for the last two decades and translated several of my books into Urdu. Famous writer and advocate **Mr. Madiraju Govardhana Rao** (Mangalagiri, Guntur district) has regularly been following my activities and expressing his opinions about them without any hesitation. I thank them all for going through THE IMMORTALS - 2 and for making corrections and suggestions.

On this occasion I pay my tributes to my mother **Mrs. Syed Bibi Jan** (1936-2008) who encouraged me in all my endeavours in writing books on history and my maternal uncle **Mr. Shaik Peer Ahammed** (1939-2017) who always supported and enthused me. I convey my best compliments to my life partner **Mrs. Shaik Ramija Banu** who, besides being the source of my inspiration, strives in all possible ways to enable me to proceed towards my goal with ease; to my daughter **Mrs. Syed Jasmine Ahammed** and son-in-law **Dr. S.M. Talmeezuddin** (Ulavapadu, Prakasam district) who have been giving their moral support to my thoughts and actions right from the beginning; to my nephews **Mr. Shaik Ansar Basha** (Guntur) and **Mr. Shaik Naveed Ahamed** (Hyderabad, Telangana) who have been helpful to me in procuring necessary books, files and photos from time to time.

Now a word about the aim of my writing books on history. Any positive effort made to achieve tolerance, coordination and harmony among diverse communities of India is desirable. To enlighten people on the reality and facts of history by revealing them in detail the share of each community in the common efforts and sacrifices with all evidence is a commendable way of writing history. When the diverse communities in the contemporary society come to know about the share and role of fellow communities in the saga of fighting for freedom of the country which is replete with sacrifices, they develop a better understanding, mutual trust and respect among themselves. As a result of such sincere attempts, an atmosphere of harmony, brotherhood and peace prevails in place of the atmosphere of confrontation and social unrest. It is in such a peaceful and harmonious atmosphere that any country or region can move ahead on the path of progress and prosperity. It is my dream to see my dear India progress in this way. To realize that dream of mine, I started writing on history from 1999 with focus on the role of Muslims in the struggle for the freedom of India with all my limitations and boundaries.

And I started writing books on history with the firm belief that an awareness of the truth that every community in this country, irrespective of its hue and size, had its share of sacrifices in setting the nation free from the yoke of British colonial rule will certainly be helpful in creating among the different communities of India a better understanding of one another. If this knowledge spreads far and wide, it would help dispel distrust, disharmony and disunity. When my belief becomes a reality, it will usher in an atmosphere of peace, harmony and fraternity in the contemporary society. I hope the present album THE IMMORTALS - 2, along with my other books, would help create that type of positive awareness among people of our beloved India.

My belief was not shattered. People are realizing the truth. The self-esteem among the people of Muslim community, who are being born, living and dying on this soil, is getting strengthened when they come to know about

the sacrifices made by their ancestors for the freedom of the mother land. The communities are gradually getting freed from the feelings of inferiority and guilt which were created by distorted history. This is a positive development and a historical necessity. Non-Muslim communities are also developing a better understanding of their Muslim brethren as they get to know the great sacrifices made by that community during freedom struggle. As the historical information flows into people in their own languages, the age old friendship, fraternity and harmony among the communities is getting re-established. People from non-Muslim communities are declaring affectionately that Muslim fraternity has a natural right on this soil as they too shed as much blood as any other community did in the struggle against the British.

I myself have been able to see this groundswell of opinion. I have been able to hear people expressing their positive opinions candidly when they attended the meetings where I explained the role played by Muslim community during the freedom struggle. While conducting the exhibitions of portraits of Muslim freedom fighters and explaining the sacrifices and adventures of the freedom fighters, I was able to see thousands of children, youth and elders feeling elated and responding positively when they knew those details. People at these programmes expressed the opinion that if programmes of this sort could be conducted more extensively, it would go a long way in strengthening the principle of unity in diversity and diversity in unity among our people. These opinions are indicative of the strength of the secular fabric of our society. As my books, which I have been writing since 1999 with this aim and hope, have been widely acclaimed by scholars and laymen alike, I felt encouraged and intensified my efforts and released 20 books so far. All these books have been revised, rewritten and reprinted several times. Several publishers and persons published and distributed them.

I have got 'pdf files' of these books prepared and have been sending them free of cost to people interested on request. In this way I have sent my books through internet to thousands of people till now. I convey my sincere gratitude to the Telugu readers who have been receiving my books well and history scholars and history students who have been appreciating my work. My books have been published with the financial help and cooperation of my family members, friends and voluntary organizations. The books thus published have been presented to selected libraries in India and abroad, interested readers and scholars as a gift from the donors. Some of my books have been printed in several languages by voluntary organizations and hence it has become easy for me to distribute thousands of copies to interested readers free of cost.

I thank my friend and artist **Mr. Shaik Abdullah Saheb** (Vijayawada) for the beautiful cover he designed for the present THE IMMORTALS - 2 album and **Mr. Nalabothula Jayaraju** (Jayadeepti Graphics, Vinukonda) for the necessary technical changes and page setting he has made for preparing a neat draft copy of THE IMMORTALS - 2 and **Mr. Sambasiva Rao** (Swami Printers, Vijayawada) for printing the album beautifully. Right from the beginning of my career as a writer, many friends and elders were helpful to me. Hence humbly I submit that the present album THE IMMORTALS - 2 or my other books were not the products of my individual effort but they were the products of the collective effort of many. Hence I am thankful to all those who have been with me and extending their cooperation all along my journey as a writer.

I firmly believe that readers are the best persons to judge the work of any writer and seek their patronage and blessings for THE IMMORTALS - 2 and humbly invite their suggestions for its improvement in next edition. ♦

చిత్రపటాల పట్టిక

LIST OF PORTRAITS

S.No.	NAMES	Page No.
001.	సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్	31
002.	మజ్నుషా ఫకీర్	33
003.	ఆసిఫ్ జా మిర్జా వజీర్ అలీ ఖాన్	35
004.	నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్	37
005.	సయ్యద్ అలావి తంగల్	39
006.	నవాబ్ అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్	41
007.	మౌలానా ముహమ్మద్ బాఖర్	43
008.	రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఖారల్	45
009.	సర్దార్ హిక్మతుల్లాహ్ ఖాన్	47
010.	మౌలీ ఇమాం బక్ష్ సహబాయి	49
011.	షేక్ పీర్ షా	51
012.	సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్	53
013.	అమానత్ అలీ	55
014.	మౌలానా ఫైజ్ అహ్మద్ బదాయూని	57
015.	బక్షిష్ అలీ	59
016.	నవాబ్ అహ్మద్ అలీ ఖాన్	61
017.	బేగం అజీజున్	63
018.	మౌలానా కిఫాయత్ అలీ ఖఫి	65
019.	వలీ షాహ్	67
020.	నవాబ్ అలీ మొహమ్మద్ ఖాన్	69
021.	పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్	71
022.	నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ సరత్జంగ్	73
023.	దుదు మియా	75
024.	పతాన్ సలాబత్ ఖాన్	77
025.	మౌలానా ఫజల్ ఎ హాఖ్ ఖైరాబాది	79
026.	నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ తాతారి	81
027.	ముహమ్మద్ అబ్దుల్లాహ్	83
028.	మున్షి జకియద్దీన్ అహ్మద్	85
029.	నవాబ్ అలీ బహదూర్	87
030.	నవాబ్ సాదత్ అలీ ఖాన్	89
031.	షహజాదా ఫెరోజ్ షాహ్	91
032.	మౌలానా ముహమ్మద్ జాఫర్ థానేసరి	93
033.	దాదా అబ్దుల్లాహ్	95

S.No	NAMES	Page No.
034.	రహ్మాత్ అలీ వాజిద్ కే	Rahamath Ali Wazidke 97
035.	గదరీ అబ్దుల్లాహ్	Gadari Abdullah 99
036.	హఫీజ్ అబ్దుల్లాహ్	Hafeez Abdullah 101
037.	అలీ అహ్మద్ సిద్దిఖీ	Ali Ahmed Siddiqui 103
038.	మౌలానా షాహ్ అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి	Maulana Shah Abdur Rahim Raipuri 105
039.	మౌల్వీ లియాత్ హుస్సేన్	Maulvi Liaqath Hussain 107
040.	షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్	Shaik Muhammed Gulab 109
041.	మౌలానా మహ్మూద్ హసన్	Maulana Mahmud Hasan 111
042.	చింతపల్లి హుస్సేన్ - జాన్ ముహమ్మద్	Chintapalli Hussian - Jan Muhammad 113
043.	సుల్తాన్ వరియన్ కునన్ నత్తు కుంజాహమ్మద్ హాజి	Sultan Variyan Kunnathu Kunjahammed Haji 115
044.	షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్	Shah Muhammad Zubair 117
045.	అబ్దుల్ రసూల్ ఖుర్బాన్ హుస్సేన్	Abdul Rasool Qurban Hussain 119
046.	యం. అబ్దుల్ కరీం గులాం జిలాని	M Abdul Kareem Gulam Jeelani 121
047.	అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖీ	Abdur Rasheed Siddiqui 123
048.	మౌల్వీ వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్	Maulvi Vakkom Muhammed Abdul Khadir 125
049.	మియాఁ ఫజ్లే-ఎ-హుస్సేన్	Mian Fazl-e-Hussain 127
050.	హజీ సాహెబ్ తురంగ్ జై	Haji Saheb Turang Zai 129
051.	హుస్సేన్ రహీం	Hussain Raheem 131
052.	నవాబ్ సి. అబ్దుల్ హకీం సాహెబ్	Nawab C Abdul Hakeem Saheb 133
053.	చౌదరీ అఫ్జల్ హాఖ్	Chaudary Afzal Haq 135
054.	మౌల్వీ సయ్యద్ ఖుర్షీద్ హమైన్	Maulvi Syed Khursheed Hasnain 137
055.	కెప్టన్ మహమ్మద్ అక్రం	Captain Mahammad Akram 139
056.	బేగం ఆమినా తయ్యబ్జీ	Begum Aamina Tayyabji 141
057.	మాలిక్ వజీఉల్ హాఖ్	Malik Waziul Haq 143
058.	సయ్యద్ పీర్ సిగ్ఘతుల్లాహ్ షాహ్ రషిది	Syed Peer Sighbatullah Shah Rashidi 145
059.	డాక్టర్ సయ్యద్ ఇక్రం రసూల్	Dr. Syed Ikram Rasool 147
060.	మౌలానా అబ్దుల్ రహీం పోపల్ జాయ్	Maulana Abdur Raheem Popalzai 149
061.	నవాబ్ ఖాజా అతీఖుల్లాహ్	Nawab Khwaja Atheeqhullah 151
062.	మౌలానా ముహమ్మద్ మియాఁ మన్సూర్ అన్సారి	Maulana Muhammed Mian Mansoor Ansari 153
063.	మీర్ దాద్ ఖాన్	Meer Dad Khan 155
064.	గులాం నబీ షవాల్	Gulam Nabi Shawal 157
065.	కల్నల్ జి. క్యూ. జీలాని	Colonel G. Q. Jilani 159
066.	అంజాది బేగం	Amjadi Begum 161
067.	పీర్ ముహమ్మద్ అన్సారి మొన్నిస్	Peer Muhammad Ansari Monnis 163
068.	మధురై జమాల్ ముహమ్మద్	Madurai Jamal Mohammed 165
069.	మౌలానా అలీ హుస్సేన్	Maulana Ali Hussain 167
070.	యన్. యం. ఖాజా మియాఁ రౌతార్	N M Khaja Miya Rowthar 169
071.	మౌలానా అబ్దుల్ హమీద్ బాఖ్వి	Maulana Abdul Hameed Baqavi 171
072.	బతాఖ్ మియాఁ అన్సారి	Bataq Miya Ansari 173
073.	సకీనతుల్ ఫాతిమా	Sakeenathul Fathima 175
074.	ముహమ్మద్ మీరా రౌతార్	Muhammed Meera Routhar 177

S.No	NAMES	Page No.
075.	వి.యం. ఒబేదుల్లాహ్	V M Obaidullah 179
076.	ముహమ్మద్ ఖాన్ బెంగళూరి	Muhamood Khan Bengaluri 181
077.	బేగం సకినా లుఖ్మాని	Begum Sakina Lukhmani 183
078.	అబ్దుల్ రెహమాన్ రేయా	Abdul Rahaman Reya 185
079.	బేగం సఫియా సోం	Begum Safia Som 187
080.	షాహ్ ముహమ్మద్ ఉజేర్ మునేమి	Shah Muhammed Ozair Munemi 189
081.	మౌలానా హఫీజుర్ రహ్మాన్ సియోహార్వి	Maulana Hafizur Rahaman Seoharvi 191
082.	షాకిర్ అలీ బారిష్టర్	Shakir Ali Barrister 193
083.	ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్నారి	Fareedul Haq Ansari 195
084.	బేగం ఆతియా ఫైజి	Begum Athiya Fyzi 197
085.	బేగం సుగ్రా ఖాతూన్	Begum Sughra Khatoon 199
086.	అబ్దుల్ కరీం లూన్జి	Abdul Karim Lunje 201
087.	నియామతుల్లాహ్ అన్నారి	Niyamtullah Ansari 203
088.	షరీఫా హమీద్ అలీ	Sharifa Hameed Ali 205
089.	మౌలానా గులాం రసూల్ మెహర్	Maulana Gulam Rasool Mehar 207
090.	డాక్టర్ షౌకతుల్లాహ్ షాహ్ అన్నారి	Dr. Shaukatullah Shah Ansari 209
091.	అబ్దుల్ హమీద్ అన్నారి	Abdul Hameed Ansari 211
092.	షేక్ అలీ సాహెబ్	Shaik Ali Saheb 213
093.	డాక్టర్ ముహమ్మద్ ఇక్బాల్ షైదాయి	Dr Mohammad Iqbal Shadai 215
094.	మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలి	Maulana Md Ismail Sambhali 217
095.	బేగం రెహనా అబ్బాస్ తయ్యబ్జీ	Begum Rehana Abbas Tayyabji 219
096.	సయ్యద్ సజ్జాద్ జహీర్	Syed Sajjad Zaheer 221
097.	ఆబాద్ ఖాన్	Abad Khan 223
098.	ముహమ్మద్ అబ్దుల్ వాహిద్ ఖాన్	Muhammad Abdul Wahid Khan 225
099.	మౌలానా ఉస్మాన్ గని	Maulana Usman Ghani 227
100.	షాహ్ ముహమ్మద్ ఉమైర్	Shah Muhammad Umair 229
101.	హఫీజ్ ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం	Hafiz Mohammad Ibrahim 231
102.	సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హసన్	Syed Shah Mohammed Hasan 233
103.	ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్	Khan Shakir Ali Khan 235
104.	అల్లామా సయీద్ సిబతుల్ హసన్	Allama Syed Sibtul Hasan 237
105.	షేఖ్ అబ్దుల్ మజీద్ సింధీ	Shaikh Abdul Majeed Sindhi 239
106.	బేగం సురయ్యా బద్రుద్దీన్ తయ్యబ్జీ	Begum Surayya Badruddin Tayyabji 241
107.	సోహెల్ అజిమాబాది	Sohail Azimabadi 243
108.	సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్	Syed Fida Hussain 245
109.	మీర్ తాజ్ ముహమ్మద్ ఖాన్	Mir Taj Muhammed Khan 247
110.	మేజర్ మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్	Major Malik Munavvar Khan 249
111.	బేగం ఖుర్షీద్ ఖాజా	Begum Khursheed Khaja 251
112.	ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ	Muhammad Chirag Ali 253
113.	మియాం ముహమ్మద్ షాహ్	Mian Muhammad Shah 255
114.	కల్నల్ సయ్యద్ ముహమ్మద్ ఇస్లాఖ్	Colonel Syed Mohammed Ishaque 257
115.	ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్	Mufti Zia Ul Hasan 259

S.No	NAMES	Page No.
116.	డాక్టర్ సయ్యద్ షాహ్ వజియుద్దీన్ మిన్హాజి	261
117.	షేక్ అబ్దుల్ వహాబ్	263
118.	నాజిర్ హుస్సేన్	265
119.	బేగం ఫాతిమా ఇస్మాయిల్	267
120.	మౌలానా ఇందాద్ సాబ్రి	269
121.	బేగం జొహ్రా అన్సారి	271
122.	చౌదరి మంగల్ ఖాన్ మేవాతి	273
123.	సయ్యద్ లతీఫ్ మాస్తారు	275
124.	ముహమ్మద్ హనీఫ్	277
125.	దర్యా ఖాన్	279
126.	మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్	281
127.	యహ్యా అలీ ఖాన్	283
128.	సయ్యద్ ముల్లా రాబియాబి	285
129.	సయ్యద్ ముల్లా మొహియుద్దీన్	287
130.	కల్నల్ రజా ముహమ్మద్ అర్షద్	289
131.	అన్వార్ హర్వాని	291
132.	షేక్ ఇమాం సాహెబ్	292
133.	డాక్టర్ వారిస్ ఖాన్	295
134.	షేక్ మహబూబ్ ఆదం	297
135.	ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్	299
136.	బేగం సుఫియా కమాల్	301
137.	మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి	303
138.	సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీం	305
139.	బేగం జుహ్రా దావూది	307
140.	సయ్యద్ అబ్దుల్ ఓలా	309
141.	ఖాన్ అబ్దుల్ వలీ ఖాన్	311
142.	మౌలానా అబ్దుల్ ఖయ్యూం రాహ్మాని	313
143.	మెహర్ తాజ్ బేగం	315
144.	సయ్యద్ ముహమ్మద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి	317
145.	మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాఖ్ భట్టి	319
146.	అమీర్ హంజా యం. కె. యం.	321
147.	డాక్టర్ ముహమ్మద్ హాషీం కిద్వాయ్	323
148.	మనక్కదావన్ ముహమ్మద్ హాజి	325
149.	ముల్లాహ్ అక్బర్ అలీ	327
150.	మిర్జా నసీం బేగ్ చెంగేజి	329
151.	షేక్ రంజాన్ ఖురేషి	331
152.	బేగం హమీదా హబీబుల్లాహ్	333
153.	మౌలానా షౌకత్ అలీ హాష్మి	338
154.	ముహమ్మద్ యూనుస్ లోహియా	337
155.	ముహమ్మద్ బాజి	339

వరుసగా చిత్రపటాలు ...

Portraits follows ...

SUBEDAR SHAIK AHMAD
(-1780)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ (0-1780)

భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రలో 1857లో సాగిన తొలి సిపాయీల తిరుగుబాటుకు 77 ఏళ్ళ క్రితమే ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం విశాఖపట్నం లోని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరంలో జరిగిన సిపాయీల తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహించిన యోధులు సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ గుంటూరు జిల్లా సత్తెనపల్లిలో జన్మించినట్లు తెలుస్తుంది. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యంలోని స్వదేశీ సిపాయీల పట్ల ఆంగ్లేయాధికారులు చూపుతున్న వివక్ష, జాత్యహంకార ప్రదర్శన, స్వదేశీ వీరుడు, మైసూరు సుల్తాన్ హైదర్ అలీ మీద దాడులకు బలవంతంగా తరలించేందుకు సాగిన ప్రయత్నాలకు వ్యతిరేకంగా 1780 అక్టోబరు 3న సుబేదార్ అహ్మద్ నాయకత్వంలో స్వదేశీ సైనికులు తిరగబడ్డారు. ఈ అనూహ్య పరిణామాలతో ఖంగుతిన్న ఆంగ్లేయ సైన్యాధికారులు పూర్తిగా కకావికలయ్యారు. ఆ సందర్భంగా జరిగిన కాల్పులలో పలువురు ఆంగ్లేయాధికారులు మృతి చెందగా ఛార్లెస్ మాక్స్టన్ కెప్టెన్ లేన్, లెఫ్టినెంట్ బ్రౌన్ చావుతప్పి కన్నులొట్టపోయి కలుగుల్లో ఎలుకల్లా దాక్కొన్నారు. సార్జెంట్ కొల్లిన్స్, సార్జెంట్ క్రౌజ్, సార్జెంటు ఇల్స్ తప్పించుకు పారిపోయారు. విశాఖపట్నం సైనిక స్థావరం అధికారి కాసామేజర్ ను అరెస్టు చేసి కంపెనీ ఆయుధాగారాన్ని, కంపెనీ ఖజానాలోని 21,999 రూపాయల నగదును షేక్ సుబేదార్ అహ్మద్ స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఆంగ్లేయుల నుండి పూర్తి విముక్తం అశించిన సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ కంపెనీ అధికారి కాసామేజర్, ఇతర సైనికులను తీసుకుని హైదర్ అలీ సైన్యాన్ని కలిసేందుకు అక్టోబరు 4న బయలుదేరారు. ఈలోగా ఆంగ్లేయుల తొత్తు జమీందారు నారాయణ గణపతి దేవ్ రంగప్రవేశం చేసి కుట్రపూరితంగా వ్యవహరించి మాయమాటలతో సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ ను మార్గం మళ్ళించారు. ఆ అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకున్న ఆంగ్లేయాధికారులు తమ శక్తిసామర్థ్యాను కూడగట్టుకుని, ఇతర స్వదేశీ జమీందారుల నుండి షేక్ అహ్మద్ దళాలకు ఎటువంటి సహాయం అందకుండా చర్యలు తీసుకున్నారు. ఆంగ్లేయుల మార్గదర్శకంలో జమీందారు నారాయణ గణపతి కుట్రపూరితంగా ఇచ్చిన సలహా మేరకు షేక్ అహ్మద్ తన దళాలతో హైదరాబాదుకు బయలుదేరారు. మార్గమధ్యంలో షేక్ అహ్మద్ గుడ్డెరాల్లివంక వద్ద సేద తీరుతుండగా వారిని అనుసరించి వస్తున్న ఆంగ్లేయాధికారి ఎన్ సైన్ బట్లర్ 1780 అక్టోబరు 8 రాత్రిపూట అకస్మిక దాడి చేశాడు. ఆ దాడిలో పట్టుబడిన షేక్ అహ్మద్, ఆయన అనుచరుల మీద ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనికాధికారులు విచారణ జరిపి ఆయనకు మరణ దండన విధించారు. ఆ శిక్ష ప్రకారంగా విశాఖపట్నంలోని అబూసరంగ్ వీధిలో బహిరంగంగా సుబేదార్ షేక్ అహ్మద్ ను ఫిరంగికి కట్టి పేల్చివేశారు. ♦

SUBEDAR SHAIK AHMAD (-1780)

Subedar Shaik Ahmad, who led Sepoy Revolt in the East India Company army base in Visakhapatnam, Andhra Pradesh, 77 years before the Sepoy Revolt of 1857 in the history of Indian Freedom Struggle, is believed to have been born in Sattenapalli, Guntur district, Andhra Pradesh state. Indian soldiers in the army of East India Company in Visakhapatnam revolted on 3 October, 1780 resenting the discrimination and racial supremacy shown against them and also the mobilization of forces to attack Mysore Sultan Hyder Ali. The officers of East India Company were completely shattered by this unexpected development. Several Company officers were killed in the firing while Charles Maxton, Captain Lane and Lieutenant Brown hid somewhere to save their lives. Sergeant Collins, Sergeant Crouse, Sergeant Ills fled to safety. Subedar Shaik Ahmad arrested the Visakhapatnam army base officer, Casamajor and took into his possession the armory of the Company and 21,999 rupees cash from the Company treasury. Subedar Shaik Ahmad who hoped for complete freedom from the British, left Vishakapatnam to meet the army of Hyder Ali. He took with him the Company officer Casamajor and other soldiers. Meanwhile a stooge of the Company, Zamindar Narayana Ganapathi Dev, entered the scene, talked to Subedar Shaik Ahmad deceptively and diverted him from his way and misguided him to take his forces to Hyderabad. Taking advantage of this, the Company officers mustered strength and saw to it that no Zamindar extended any help to Subedar Shaik Ahmad's forces. When Shaik Ahmad's forces were taking rest at Gudderallywanka on their way to Hyderabad, British officer Ensign Butler who was following them attacked them suddenly with his forces at night on 8 October, 1780. Shaik Ahmad was captured during the attack. After that East India Company officers conducted a trial and sentenced him to death. As per the sentence they tied him to cannon openly in Abusarang Street, Visakhapatnam and fired it. ♦

MAJNUSHA FAKEER
(-1787)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

మజ్నుషా ఫకీర్ (-1787)

ఇండియాలో అడుగిడిన బ్రిటీషర్లు మెల్లగా ప్రజల మీద పెత్తనం సాగిస్తూ దోపిడికి పాల్పడటం ప్రారంభించేసరికి రగిలిన ఆగ్రహవేశాల నేపథ్యంలో తొలుతగా 1765లో విజృంభించిన ఫకీర్ల తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహించిన యోధులు మజ్నుషా ఫకీర్. బెంగాల్ పరగణాలోని కాన్పూరు సమీపాన గల మాఖన్ పూర్ గ్రామానికి చెందిన మజ్నుషాను ప్రజలు మంజూషా అని కూడా పిలుచుకున్నారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులు, అధికారులు, వడ్డీవ్యాపారులు, జమీందారులు చేస్తున్న దోపిడి, దాష్టీకాలను గమనించిన గురువు దర్వేష్ హమీద్ ఆదేశాల మేరకు ఆంగ్లేయుల రాక్షసచర్యాలను సహించలేక ప్రజలు, క్షామపీడితులు మజ్నుషా వెంట నడిచేందుకు సిద్ధమయ్యారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ దోపిడి, పెత్తనాలకు వ్యతిరేకంగా తిరగబడిన ఫకీర్లకు నాగా సన్యాసుల స్నేహహస్తం లభించటంతో ఈ తిరుగుబాట్లను ఫకీర్లు-సన్యాసుల తిరుగుబాట్లుగా చరిత్ర నామకరణం చేసింది. నాగా సన్యాసుల నాయకులు భవాని పాథక్తో మజ్నుషా సత్సంబంధాలను సాగిస్తూ ఐక్యపోరాటాలలో పాల్గొని జమీందారులు, వడ్డీ వ్యాపారులైన మహాజన్లు, కంపెనీ పాలకులు, అధికారుల ఆటకట్టించారు. మజ్నుషా పిలుపునిస్తే ఏ క్షణానైనా వేలాది మంది సాయుధులైన ప్రజలు కంపెనీ బలగాలను ఎదుర్కొనేందుకు రాగలరని కంపెనీ పాలకులకు అధికారులు రాసిన నివేదికలలో స్పష్టంగా పేర్కొన్నారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలనను సవాల్ చేస్తూ సాగిన పోరాటాలలో కంపెనీ సాయుధ దళాల ఉన్నతాధికారులను పలుమార్లు మట్టికరిపించారు. ముందుగా కబురు పంపి కచ్చేరీల మీద దాడులు జరుపుతున్న మజ్నుషా ధాటికి తట్టుకోలేక కంపెనీ సైన్యాధికారులు బ్రతుకు జీవుడా అంటూ పారిపోయిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. తన పూర్వీకుల గ్రామమైన మస్తాన్ ఫుర్ ను కేంద్ర కార్యస్థానంగా ఎంచుకుని దశాబ్దాల పాటు విరామమెరుగక తన కార్యక్రమాలను విజయవంతంగా మజ్నుషా నిర్వహించారు. 1786 డిసెంబర్ 29న మజ్నుషాను ఎలాగైనా పట్టుకోవాలని బొగ్రా జిల్లా ముంగ్రా గ్రామంలో విడిది చేసిన లెఫ్టినెంట్ బ్రినాన్స్ బలగాలు, ఆయన స్థావరం మీద దాడిచేయగా, ఆ సందర్భంగా జరిగిన పోరాటంలో మజ్నుషా తీవ్రంగా గాయపడి పూర్వీకుల గడ్డ అయిన మాఖన్ పూర్ కు చేరుకున్నారు. ఆర్యోగ పరిస్థితి ప్రమాదకరంగా మారినా చివరి వరకు శత్రువుకు చిక్కుకుండా మాఖన్ పూర్ లోని తన ప్రియమైన మస్తాన్ ఫుర్ లో ప్రియజనుల మధ్య 1787లో మజ్నుషా ఫకీర్ కన్నుమూశారు. ♦

MAJNUSHA FAKEER (-1787)

Majnusha Fakeer was the leader of Fakir-Sanyasi Rebellion which broke out in 1765 in the back drop of the anger that flared up among people as a result of the hegemony and exploitation of Britishers who landed upon India for business purpose. Majnusha, who belonged to Makhanpur village near Kanpur in Bengal paragona was also called Manjusha by the people. Unable to bear the evil deeds of the Britishers, people and the victims of famine decided to follow Majnusha as per the orders of their Guru, Darvesh Hameed, who noticed the hegemony and exploitation by Zamindars, money lenders, officers and rulers of East India Company. As Naga Sanyasis joined Fakeers of Bengali in their revolt against the hegemony and exploitation of East India Company, the revolt is called Fakeers-Sanyasis rebellion by the historians. Naga Sanyasis leader Bhavani Pathak and Majnusha continued good relations and fought unitedly and taught Zamindars, Mahajans, company rulers and officers a lesson. Company officers in their diaries and reports to their rulers wrote clearly that thousands of armed people are ready to encounter company forces at the beck and call of Majnusha. During the rebellion, challenging the rule of East India Company Majnusha defeated company forces several times. There were several occasions when the company forces took to their heels unable to withstand the attacks of Majnusha who used to inform them beforehand about his attacks. Majnusha continued his activities successfully for decades from Mastanghar, the village of his ancestors as his base. On 29 December 1786 Majnusha was severely injured when company forces attacked his base under the command of Lieutenant Brinance who camped in Mungra village of Bogra District with the sole aim to arrest him at any cost. Majnusha was severely injured in this battle and reached his ancestral village, Makhanpur. Majnusha Fakeer managed to remain underground without being caught by the enemy till the last moment and passed away in Makhanpur amidst his loved ones in 1787. ♦

ASIFJA MIRZA WAZIR ALI KHAN
(1780-1817)

Source : https://en.wikipedia.org/wiki/Wazir_Ali_Khan#/media/File:WazirAliKhan.jpg

ఆసిఫ్ జా మిర్జా నవాబ్ వజీర్ అలీ ఖాన్ (1780-1817)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో భాగంగా అవధ్ రాజ్యాన్ని ఆంగ్లేయుల గుప్పెట నుండి విముక్తి గావించేందుకు అవధ్ బేగం హజరత్ మహల్ (1830-1879) పోరుబాటన సాగక ముందే ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యాన్ని సహించలేక పోరుబాటను ఎంచుకున్న ధైర్యశాలి, అవధ్ నవాబు ఆసిఫ్ జా మిర్జా వజీర్ అలీ ఖాన్ 1780 ఏప్రిల్ 19న జన్మించారు. అవధ్ నవాబు ఆసఫ్-ఉద్-దౌలా (1748-1797) ఆయనను దత్తత తీసుకున్నారు. సంపన్నవంతుడైన అవధ్ రాజ్యానికి సంబంధించిన ప్రతి విషయంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారులు జోక్యం చేసుకోవడం, అహంకారపూరిత ఆధిపత్యాన్ని ప్రదర్శించడాన్ని వజీర్ అలీ సహించలేకపోయారు. దత్తత తండ్రి ఆసఫ్-ఉద్-దౌలా కన్నుమూశాక 1797 సెప్టెంబర్ 21న వజీర్ అలీ ఖాన్ అవధ్ నవాబుగా ప్రకటితమయ్యారు. అందుకు అంగీకరించని కులీనులు, అంతఃపురవాసుల కుట్రల ఫలితంగా అవధ్ వ్యవహారాలలో ఆంగ్లేయుల జోక్యం శ్రుతిమించడంతో వజీర్ అలీ ఖాన్ ఆగ్రహించారు. అవకాశం కోసం ఎదురు చూస్తున్న ఆంగ్లేయులు నవాబును గద్దె దించడానికి 12 బెటాలియన్ల సైనికశక్తితో లక్నో వచ్చిన ఆంగ్లేయాధికారి సర్ జాన్ షోర్ నవాబు వజీర్ అలీ ఖాన్ ను తొలగించి, ఆయనకు మూడు లక్షల రూపాయల పెన్షన్ ప్రకటించాడు. ఈ చర్య పట్ల ఆగ్రహంతో ఉన్న మిర్జా వజీర్ అలీ ఖాన్ అనుకూల వర్గాల నుండి ప్రమాదం పసిగట్టిన ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయనను అవధ్ కు మరింత దూరంగా బెనారస్ కు పంపదలిచారు. ఈ విషయం తెలపడానికి వచ్చిన బ్రిటిష్ రెసిడెంట్ చెర్రి నవాబు పట్ల ఆనుచితంగా ప్రవర్తించాడు. ఆగ్రహించిన వజీర్ అలీ ఖాన్ ఆ ఆంగ్లేయుడ్ని తన పట్టాకత్తితో గాయపర్చగా అలీ అంగరక్షకులు ఆంగ్లేయుడ్ని ఆతని వెంట వచ్చిన వారిని తమ కత్తివాదరకు బలిచేశారు. ఆ తరువాత ఏమాత్రం ఆగకుండా తమ బలగాలను వెంటపెట్టుకుని వజీర్ అలీ ఖాన్ బెనారస్ మేజిస్ట్రేటు శామ్యుల్ దేవిస్ గృహం మీద దాడి చేశారు. ఆ ఆంగ్లేయుడు భయపడి ఎక్కడికో పారిపోయి దాక్కున్నాడు. నవాబు వజీర్ అలీ ఖాన్ ఆరువేల మంది సైనికులను, మద్దతుదారులను సమకూర్చుకుని కంపెనీ బలగాలతో యుద్ధానికి సిద్ధమయ్యారు. ఆ విషయం తెలుసుకున్న ఆంగ్లేయాధికారులు జనరల్ ఇర్విన్ సన్ నేతృత్వంలో భారీ సైనిక బలగాలను బెనారస్ కు పంపారు. కంపెనీ బలగాలను ఎదుర్కొన్న వజీర్ అలీ ఖాన్ ప్రతికూల పరిస్థితులలో 1799 జనవరి 21న బెనారస్ నుండి తప్పుకోగా ఆయనకు జైపూరు రాజు ఆశ్రయం కల్పించారు. ఆ తరువాత ఆంగ్లేయుల వత్తిడి వలన మాట తప్పిన జైపూరు రాజు ఆంగ్లేయాధికారులకు నవాబు వజీర్ అలీ ఖాన్ ను అప్పగించాడు. ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయనను కలకత్తాలోని విలియం కోటలో బంధించగా, 17 ఏండ్లపాటు కఠిన కారాగారవాసంలో గడిపిన ఆసిఫ్ జా మిర్జా వజీర్ అలీ ఖాన్ 1817 మే 15న కన్నుమూశారు. ♦

ASIFJA MIRZA WAZIR ALI KHAN (1780-1817)

Asifja Mirza Wazir Ali Khan, who couldn't tolerate the hegemony of the English and chose to wage a war against them long before Begum Hazarat Mahal (1830-1879) took up arms to liberate Awadh Kingdom from the clutches of the British, was born on April 19, 1780. He was adopted by the Nawab of Awadh, Asif-ud-Doula (1748-1797). He was declared the Nawab of Awadh on September 21, 1797 after the death of Asaf-ud-Doula. East India Company's hegemony and its undue interference in the affairs of Awadh Kingdom taking advantage of palace intrigues enraged Wazir Ali. The English officers were waiting for an opportune time to remove him from power. An English officer named Sir John Shore came with 12 battalions of army and dethroned Wazir Ali. The English officer was apprehensive of retaliatory action from those who were in favour of Mirza Wazir Ali, and shifted Wazir Ali to Banaras and declared a pension of three lakhs Rupees. British resident Chery, who came to the palace of Wazir Ali to inform this, behaved improperly with the Nawab. Angered at this, Wazir Ali injured the officer with his sword and his bodyguards killed the Englishman and those who came along with him. Without hesitation for a moment, Wazir Ali Khan attacked the residence of British Magistrate Samuel Davis. The Magistrate was frightened and hid somewhere. The Nawab procured six thousand soldiers and supporters and got ready to fight the forces of East India Company. The English officers came to know about this and sent a heavy force under the command of General Irkinson to Banaras. Wazir Ali faced the company forces valiantly, but had to retreat from the battle field on 21 January, 1799 as the situation turned out to be adverse. Then the king of Jaipur gave him shelter, but later he broke faith and handed the Nawab over to the English officers. Company officers imprisoned Wazir Ali in William's Fort in Calcutta. After undergoing a term of 17 years of rigorous imprisonment, Asifja Mirza Wazir Ali Khan breathed his last on May 15, 1817. ♦

NAWAB MIRZA SHAMSUDDIN AHMED KHAN
(1760 - 1835)

Source : <https://www.geni.com/people/NAWAB-MIRZA-SHAMSUDDIN-AHMED-KHAN-OF-FIROZEPUR-JHIRKA/60000000005421426314>

నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ (1760-1835)

స్వదేశీ సంస్థానంలో అనుచిత జోక్యం, సంస్థానంలోని ప్రజలు ప్రధానంగా మహిళల పట్ల ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఉన్నత స్థాయి అధికారి అసహ్యకర ప్రవర్తనను ఏమాత్రం సహించలేక అతణ్ణి అంతం చేయించిన సాహసి నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ ప్రస్తుత హర్యానా రాష్ట్రం సూహా జిల్లాలోని ఫిరోజ్ పూర్ జిక్రాకు చెందిన లోహారులో 1760లో జన్మించినట్లు తెలుస్తుంది. తండ్రి నవాబ్ మిర్జా అహ్మద్ బక్ష్ ఖాన్ నుండి లోహారు సంస్థానాన్ని 1827లో ఆయన వారసత్వంగా పొందారు. ఆ కాలంలో బ్రిటిష్ గవర్నర్ జనరల్ ప్రతినిధిగా, ఢిల్లీ వ్యవహారాలను పర్యవేక్షించు బ్రిటిష్ రెసిడెంటుగా సర్ విలియం ఫ్రేజర్ (1784-1835) పని చేస్తున్నాడు. పలు అవలక్షణాలు, బలహీనతలు గల అధికారిగా తన సహచరుల నుండి కితాబు పొందిన విలియం ఫ్రేజర్ లోహారు సంస్థాన వారసత్వ వ్యవహారాలలో జోక్యం చేసుకుంటూ అంతఃకలహాలను సృష్టించడం షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ కు నచ్చలేదు. ప్రజల పట్ల ముఖ్యంగా మహిళల పట్ల ఆ ఆంగ్లేయాధికారి అసహ్యకర ప్రవర్తనను ఏమాత్రం సహించలేక పోయిన ఆయన అతడిని అంతం చేయాలనుకున్నాడు. ఆ ఆంగ్లేయుడిని మృత్యువు దరి చేర్చడానికి తన మిత్రుడు, గురి తప్పని వేటగాడుగా ఖ్యాతిగాంచిన కరీం ఖాన్ కు తగిన సాధనసంపత్తి సమకూర్చి రంగంలోకి దింపాడు. ఆంగ్లేయుడు విలియం ఫ్రేజర్ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి చెందిన అత్యున్నత స్థాయి అధికారి కావడం వలన అతణ్ణి అంతం చేయడానికి కరీం ఖాన్ కు ఆరు మాసాల పాటు ఎటువంటి అవకాశం చిక్కలేదు. చివరకు 1835 మార్చి 22 రాత్రి కృష్ణాపుర సంస్థానాధీశుడు ఇచ్చిన విందుకు హాజరయ్యి ఢిల్లీలోని తన మందిరానికి విలియం ఫ్రేజర్ తిరిగి వెడుతున్న సమయాన చిక్కటి చీకట్లో కూడా గురితప్పకుండా కరీం ఖాన్ తుపాకితో అతణ్ణి కాల్చి చంపాడు. ఈ సంఘటన ఢిల్లీలో మాత్రమే కాకుండా యావత్తు దేశంలోని బ్రిటిష్ అధికారవర్గాలలో ప్రకంపనాలు సృష్టించింది. ఆంగ్లేయ అధికారులు, సైన్యాలు, గూఢచారి వర్గాలు ఆఘమేఘాల మీద వచ్చిపడి కరీం ఖాన్ ను అరెస్టు చేశాయి. ఆయన మీద విచారణ జరిపి ఉరిశిక్ష ప్రకటించి, 1835 ఆగస్టు 28న ఉరితీసారు. ఆ తరువాత నవాబు షంసుద్దీన్ ను నిర్బంధించిన ఆంగ్లేయాధికారులు విచారణ తంతు జరిపి ఆయనను దోషిగా ప్రకటించారు. 1835 అక్టోబర్ ఏనిమిదిన నవాబు నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ చివరి చూపుకు తరలి వచ్చిన ఏనిమిది వేల మంది ప్రజానీకం సమక్షంలో ఆయనను ఉరితీసి ఆంగ్లేయులు తమ ప్రతీకారం తీర్చుకున్నారు. నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ నిర్బంధం, విచారణ, ఉరిశిక్ష అమలు సందర్భంగా ప్రదర్శించిన ధీరోదాత్తతను ప్రజానీకం కథలు, కథలుగా చెప్పుకోగా, కవులు స్మరణ గీతాలు రాయడం, గాయకులు బాణీలు కట్టడం వలన నవాబ్ మిర్జా షంసుద్దీన్ అహ్మద్ ఖాన్ చిరస్మరణీయులు అయ్యారు. ♦

NAWAB MIRZA SHAMSUDDIN AHMED KHAN (1760- 1835)

Nawab Mirza Shamsuddin Ahmed Khan, who planned to kill the English officer of East India company on account of his undue interference in the matters of the Princely state and his vulgar behaviour with people in general and women in particular, was known to have been born in Loharu of Firozpur zikra in Nooh district of the present day Haryana state. Nawab Shamsuddin inherited Loharu Princely state from his father Nawab Mirza Ahmed Baksh Khan in 1827. At that time British Resident Sir William Frazer (1784-1835) was supervising the affairs of Delhi as the representative of the British Governor General of India. William Frazer, who was known among his colleagues as an officer with several demerits and weaknesses, began interfering in matters of inheritance in the Princely state and created internal conflicts. Nawab Shamsuddin Ahmed Khan did not like this. Unable tolerate the vulgar behavior of the officer with people and women in particular, he decided to kill the officer. For this purpose he employed his friend Kareem Khan who was known as a hunter who never missed his aim and equipped him with all the means needed. Kareem Khan made all arrangements for ending William Frazer's life but he did not get an opportunity for it for about six months, as William Frazer was a high level officer. At last he got an opportunity on the night of 22 March, 1835 when William Frazer was returning to Delhi after attending a feast hosted by the Prince of Krishnagarh and Kareem Khan shot him dead with a gun without missing his aim even in the darkness. This incident created repercussions not only in Delhi but also in all the British officers all over India. British officers, armies and intelligence parties rushed to Loharu and arrested Kareem Khan. They conducted a trial, sentenced Kareem Khan to death and hanged him on 28 August, 1835. Later they arrested Nawab Shamsuddin, conducted a trial and pronounced him guilty. They took their revenge on him by hanging him publicly in the presence of about eight thousand people who came for the last sight of the Nawab on 8 October, 1835. While people kept telling stories about the fortitude displayed by the Nawab in the face of arrest, trial and death sentence, Nawab Mirza Shamsuddin Ahmed Khan remains eternally memorable in the minds of people in the form of popular elegies composed by poets and musicians. ♦

SAYYAD ALAVI THANGAL
(1752-1845)

Source : <http://raceoflight.blogspot.com/2014/07/sayyid-alavi-mouladaveel-mamburam.html>

సయ్యద్ అలావి తంగల్ (1752-1845)

మలబారు తీరప్రాంతాన సామాన్య రైతుల కష్టాన్ని జలగలా పీల్చుతున్న 'జిమ్మీలు'గా పరిగణించబడుతున్న భూకామందులు,

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారులు, అలవిగానంత వడ్డీ వసూలుచేస్తున్న మహాజనులకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలను పోరుబాట నడిపిన ధార్మిక పండితులు సయ్యద్ అలావి తంగల్ 1752లో యమన్ దేశంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి పేరు షేక్ ముహమ్మద్ బిన్ సాహల్ తల్లిపేరు ఫాతిమా. చిన్నతనంలో తల్లితండ్రులను కోల్పోయిన సయ్యద్ అలావి పినతల్లి సంరక్షణలో

పెరిగి 8 సంవత్సరాల వయస్సులో ఖురాన్ గ్రంథాన్ని ఆపోసన పట్టారు. ఆ తరువాత సాంప్రదాయక ధార్మికవిద్యను అభ్యసించిన ఆయన తన పినతండ్రులు హసన్ జిఫ్రి, షేక్ జిఫ్రిలతో పాటుగా ధార్మిక ప్రచారం లక్ష్యంగా కేరళ రాష్ట్రంలోని మలబారు తీరప్రాంతాన్ని చేరుకున్నారు. పదిహేడు ఏండ్ల వయస్సులో కాలికట్ చేరుకున్న సయ్యద్ అలావి తంగల్ స్థానికంగా ధార్మిక-సామాజిక సమస్యల మీద మార్గదర్శకం చేస్తూ ప్రజలకు చేరువయ్యారు. ఆ ప్రాంతపు జమాలుద్దీన్ మగ్దుది కుమార్తె ఫాతిమాను ఆయన వివాహం చేసుకుని ప్రస్తుత కేరళ రాష్ట్రం మలప్పురంలో భాగమైన మంబరం లో స్థిరపడ్డారు. ఆ కారణంగా ఆయన 'మంబరం తంగల్ / అరబి తంగల్'గా ప్రసిద్ధులయ్యారు. సయ్యద్ అలావి తంగల్ ధార్మికరంగం వరకు మాత్రమే పరిమితం కాలేదు. అన్ని రకాల ప్రజా సమస్యల పరిష్కారానికి కృషి సల్పారు. ఆనాడు మలబారు తీరప్రాంతంలోని జిమ్మీలు సామాజికంగా, ఆర్థికంగా సామాన్య రైతులను ఏ విధంగా ఇక్కట్ల పాల్పెస్తున్నది స్వయంగా గమనించారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారుల అందదండలతో భూకామందులైన జిమ్మీలు, వడ్డీ వ్యాపారులైన మహాజనులు ప్రజల మీద సాగిస్తున్న దాష్టికాల నివారణకు పోరాటం ఒక్కటే మార్గమని ఆ దిశగా బాధిత ప్రజానీకాన్ని సమాయత్తం చేశారు. ఆధునిక ఆయుధాల వాడకం, సాంప్రదాయక యుద్ధవిద్యలలో శిక్షణ గరపటం ప్రారంభించారు. ఈ మేరకు రూపు దిద్దుకున్న పోరాట దళాలు 1836, 1837 ప్రాంతాలలో ఎర్నాడు ప్రాంతంలో భూకామందుల కిరాయి మూకలు, కంపెనీ అధికారుల పోలీసు బలగాలతో ఘర్షణ పడ్డాయి. ఈ సంఘర్షణలు బాధిత మోష్లా రైతాంగంలో ఆత్మవిశ్వాసం పెంచడంతో పలు ప్రాంతాలలో ప్రజలు ఆంగ్లేయాధికారుల ఆదేశాలను ఉల్లంఘించడం ఆరంభించారు. ఈ ప్రతికూల పరిస్థితుల పట్ల కంగారు పడిన ఆంగ్లేయాధికారులు మరింతగా పోలీసు, సైనిక బలగాలను రప్పించి ప్రజలను నిర్బంధించి, కాల్పులు జరిపించి భయానక హింసాకాండకు పాల్పడినా, ప్రజలు మాత్రం పోరుబాట వీడలేదు. ఆంగ్లేయుల, జిమ్మీలు, మహాజనుల దోపిడి, అకృత్యాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రజల పోరాటాలకు మార్గదర్శకం చేస్తూ బాధిత మోష్లా రైతాంగం, సామాన్య ప్రజల పక్షాన చివరి వరకు నిలచిన సయ్యద్ అలావి తంగల్ 1845లో కన్నుమూసారు. ♦

SAYYAD ALAVI THANGAL (1752-1845)

Sayyad Alavi Thangal, an Islamic religious scholar, who led Mophla peasants in Malabar in an armed rebellion against the landlords called 'Jimmis', East India Company and money lenders called mahajans who were fleecing the peasants, was born in 1752 in Yemen. Sheik Mohammed Bin Sahal was his father and Fatima was his mother. Having lost both his parents at a very young age, he was

brought up by his aunt. He mastered Quran at the age of eight years. Later he had religious education for some time and came to Malabar region in Kerala with his uncles Hassan Jifri and Sheik Jifri for spreading Islam. Sayyad Alavi Thangal was seventeen years old when he reached Calicut and became close to people there by guiding them on religious and social issues. He married Fatima, daughter of Jamaluddin of that region and settled in Mambaram near Malappuram in Kerala. Later he became popular as 'Mambaram Tangal'. Not confining to the realm of religion, he made efforts to solve all kinds of problems faced by the people of that region. He noticed that Jimmis were inflicting social and economic hardships on the peasants with the support of the East India Company officers. He thought that fighting is the only means to end the exploitation of the peasants and prepared the peasants for an armed rebellion. He started giving them training in the use of modern weapons besides training them in traditional martial arts. The armed squads formed for the rebellion confronted the mercenaries of the land owners and the forces of East India Company in Ernadu region during 1836 and 1837. These conflicts built confidence among the peasants of the region who started defying the orders of the East India Company officers. Alarmed by this defiance of the peasants, the British officers brought more police and military forces and unleashed a reign of terror through arrests but the peasants did not leave the path of rebellion. Sayyad Alavi Tangal led the Mophla peasants in their fight against the exploitation and excesses of the British, Jimmis and Mahajans till his last moment and passed away in 1845. ♦

NAWAB ABDUR RAHMAN KHAN
(-1857)

Source : <https://alchetron.com/Jhajjar#jhajjar-4b41a876-50c3-46ba-804f-9fb79cd1edb-resize-750.jpeg>

నవాబ్ అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ (-1857)

భారత ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఇవ్వచూపిన అపార అవకాశాలను కాలిగోటికి కూడా సరికావంటూ తిరస్కరించి మొగల్ చక్రవర్తి బహదుర్ షాహ్ జఫర్ వినతిని గౌరవించి కంటకప్రాయమైన బాటను ఎన్నుకున్న పోరాట యోధులు నవాబ్ అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్. ప్రస్తుత హర్యానా రాష్ట్రంలోని రుజ్జర్ సంస్థానానికి ఆయన 1845లో నవాబుగా పట్టాభిషిక్తులయ్యారు. జనరంజకంగా పాలన చేస్తూ ప్రజల విశేష ప్రేమాభిమానాలను చూరగొన్న ఆయన పాలనాధికార పగ్గాలు చేపట్టిన పది సంవత్సరాలకు భారత ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ జ్వాలలు రగులుకున్నాయి. బ్రిటిష్ వలసపాలకులకు చరమగీతం పాడాలనుకున్న బ్రిటిష్ సైన్యంలోని భారతీయ సైనికులు, నాయకులు, ప్రజలు ఏకోన్ముఖంగా వలసపాలకుల మీద కత్తులు దూశారు. ఆ విపత్కర పరిస్థితులలో పెనుప్రమాదాన్ని గ్రహించిన రోథక్ జిల్లా కలక్టర్ తిరుగుబాటును అరికట్టడంలో సైనిక సహాయం అందించాల్సిందిగా అభ్యర్థిస్తూ రుజ్జర్ నవాబు అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ కు లేఖ రాశాడు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామానికి నాయకత్వం వహిస్తున్న బహదుర్ షాహ్ జఫర్ మాతృభూమి విముక్తి కోసం సాగుతున్న పోరాటంలో పాల్గొనాల్సిందిగా నవాబుకు స్వయంగా విజ్ఞప్తి చేశారు. ఆ సమయంలో అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ మామ అబ్దుస్ సమద్ ఖాన్ కూడా ఢిల్లీలో చక్రవర్తి పక్షాన నిలచి బ్రిటిష్ సైన్యాలతో తలపడుతున్నారు. మాతృభూమి పట్ల అపార ప్రేమాభిమానాలు గల రుజ్జర్ నవాబు కూడా తక్షణమే చక్రవర్తి వినతిని గౌరవిస్తూ, ఆంగ్లేయుడి అభ్యర్థనను త్రోసిపుచ్చారు. ఆ తరువాత రుజ్జర్ యోధుల తాకిడిని తట్టుకోలేకపోయిన రోథక్ జిల్లా కలక్టర్ ఒంటిమీద బట్టలతో బ్రతుకుజీవుడా అంటూ కాలికి బుద్ధి చెప్పి పారిపోగా, రుజ్జర్లో ఆంగ్లేయల పాలన అంతమయ్యింది. 1857 సెప్టెంబర్ 17న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాల ఢిల్లీలోని ఎర్రకోటను తమ స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకున్నాక కల్నల్ లారెన్స్ నేతృత్వంలో తరలిన భారీ బలగాలు రుజ్జర్ చేరుకుని అక్టోబర్ 17న రుజ్జర్ కోటను ముట్టడించి స్వాధీనం చేసుకున్నాయి. అఘమేఘాల మీద నవాబు అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ ను నిర్బంధించి పటిష్టమైన బందోబస్తుతో ఢిల్లీకి తరలించాయి. నవాబు మీద రాజద్రోహం నేరారోపణ మోపి సైనిక విచారణ సాగించారు. మాతృభూమి రక్షణలో మొగల్ చక్రవర్తి ప్రతినిధిగా తాను సాగించిన పోరాటం సరియైనదేనంటూ విచారణలో నవాబు నిర్భయంగా ప్రకటించారు. ఆంగ్ల సైనిక న్యాయస్థానం నవాబు అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ కు ఉరిశిక్ష విధిస్తూ డిసెంబర్ 14న తీర్పు వెల్లడించింది. ఆ తీర్పు ప్రకారం 1857 డిసెంబర్ 23న ఢిల్లీలోని ఎర్రకోట, చాందినీ చౌక్ వద్ద ఏర్పాటు చేసిన బహిరంగ ఉరివేదిక మీదకు చేరుకున్న రుజ్జర్ నవాబ్ అబ్దుర్ రహమాన్ ఖాన్ మెడకు ఉరి బిగించడానికి సిద్ధంగా ఉన్న తలారిని కాదంటూ తానే స్వయంగా ఉరిత్రాడును తన కంఠానికి బిగించుకుని అమరుడయ్యారు. ♦

NAWAB ABDUR RAHMAN KHAN (-1857)

Abdur Rahman Khan was a warrior Nawab, who rejected the unlimited opportunities offered by the East India Company and chose the thorny path of confrontation with the Company in order to honour the request made by the Moghul Emperor Bahadur Shah Zafar. Ever since he became the Nawab of Jhajjar Province which is in the present state of Haryana State in 1845, he won the love and admiration of his people. Ten years after his benign dispensation, the first war of Indian Independence flared up. Indian soldiers in the British army, rulers and people of several Indian provinces were up in arms with the only aim of putting an end to the British colonial rule in India. Sensing the impending danger of revolt, the district collector of Rothak wrote a letter to the Jhajjar Nawab, Abdur Rahman Khan, requesting him to extend military help to curb the revolt. At the same time Bahadur Shah Zafar, who was leading the First War of Independence, requested the Nawab to participate in the war against the British for the emancipation of Motherland.. At that that time Abdur Rehaman's Uncle Abdus Samad Khan was also fighting the British armies in Delhi on the side of the Moghul Emperor Bahdur Shah Zafar. Being a man with enormous love and admiration for the mother land, the Nawab of Jhajjar honoured the request of the Moghul emperor and rejected the English man's request. Unable to withstand the attack of Jhajjar warriors, the District Collector of the Rothak fled the province and with that the British rule in Jhajjar came to an end. But consequent upon the Red Fort in Delhi falling to the Company armies, Colonel Lawrence attacked Jhajjar fort with a huge army and took possession of it on 17 October 1857. Nawab Abdur Rahman Khan was immediately arrested and shifted to Delhi under strict bandobast. Charges of sedition were levelled against him and military trial was conducted. During the trial, the Nawab Abdur Rahman Khan declared fearlessly that he acted righteously as a representative of the Moghul Emperor in defending his mother land. The British military court pronounced its judgment on 14 December 1857 sentencing the Nawab Abdur Rahman Khan to death. In accordance with the judgment, Jhajjar Nawab Abdur Rahman Khan was taken on to the open gallows arranged at Chandni Chowk near Red fort in Delhi on 23 December 1857. The Nawab kept the hangman aside and tightened the noose around his neck on his own and became a martyr. ♦

MAULANA MUHAMMAD BAQAR
(1780-1857)

Source: Chirasmareeyulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, Azad House of publications, Vinukonda, 2009

మౌలానా ముహమ్మద్ బాఖర్ (1780-1857)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకుల చర్యల మీద అక్షరాగ్నులు కురిపిస్తూ, తిరుగుబాటు వీరులను ప్రోత్సహించిన ఆనాటి పాత్రికేయులలో అగ్రగామిగా నిలచిన మౌలానా ముహమ్మద్ బాఖర్ 1780లో ఢిల్లీలో జన్మించారు. తండ్రి ముహమ్మద్ అక్బర్. ప్రసిద్ధ ఢిల్లీ కాలేజీ విద్యార్థిగా ఉన్నత విద్యను పూర్తి చేసిన బాఖర్ కొంతకాలం ఉన్నత ఉద్యోగాలు చేసినా చిన్నతనంలోనే హృదయంలో నాటుకున్న స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్య బీజాలు, స్వజనులు అనుభవిస్తున్న బానిసత్వం, ఆయనను ఆ ఉద్యోగాలలో నిలువనివ్వలేదు. బ్రిటిష్ పాలకుల దుష్ట సంకల్పాన్నీ, అధికారుల దాష్టీకాలనూ ఎండగడ్తూ, ప్రజలకు వాస్తవాలు తెలిపి చైతన్యవంతుల్ని చేయాలన్న లక్ష్యంతో 1836లో ఢిల్లీ ఉర్దూ అఖ్బార్ వారపత్రికను ఆరంభించారు. మొగల్ చక్రవర్తి బహుద్దూర్ షా జఫర్, మిర్జా గాలిబ్, హఫేజ్ గులాం రసూల్, మిర్జా ముహమ్మద్ అలీ భక్ష్, మిర్జా హైదర్ షికో, మిర్జా జీవన్ భక్ష్, మిర్జా నూరుద్దీన్ లాంటి ప్రసిద్ధ కవులు-రచయితలు ఢిల్లీ ఉర్దూ అఖ్బార్ కు రాశారు. 1857 మే 10న ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం ప్రారంభం కాగానే, మే 17 నుండి బాఖర్ పత్రిక సంగ్రామానికి సంబంధించిన అన్ని ప్రాంతాల విశేషాలను ‘సంగ్రామ విశేషాలు’ శీర్షికన ప్రచురించటం ఆరంభించింది. ఆంగ్లేయుల చర్యలను ప్రశ్నిస్తూ, పోరాటయోధుల చర్యలను సమర్థిస్తూ సుదీర్ఘ లేఖలను ‘రాఖిం ఆసిం’ అను కలం పేరుతో ఆయన ప్రకటించారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులకు, నేతలకు, తిరుగుబాటును ప్రోత్సహించే ప్రజలకు, కవులు, రచయితలకు ఢిల్లీ ఉర్దూ అఖ్బార్ వేదిక అయ్యింది. పరాయి పాలకుల మీద విజయం సాధించాలంటే హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత అత్యవసరమని ప్రకటిస్తూ, ఆ లక్ష్యాన్ని సాధించేందుకు పురాణాలు, చరిత్రను ఉంటంకిస్తూ, పురాణ పురుషులు, చారిత్రక వ్యక్తుల ధైర్యసాహసాలను ఉదహరిస్తూ ఢిల్లీ ఉర్దూ అఖ్బార్ వ్యాసాలు ప్రచురించింది. ఆయన రచనల వల్ల ఆగ్రహించిన ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారులు బాఖర్ ను ఢిల్లీలోని తమ ప్రథమ శత్రువులలో ఒకరుగా పరిగణించారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం 1857 సెప్టెంబరు 18న విఫలం కావడంతో డిసెంబరు 14న మౌలానా ముహమ్మద్ బాఖర్ ను ఆంగ్లేయాధికారులు నిర్బంధించారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో పాల్గొన్న పలువురిని నిరాయుధులను చేసి నిర్దాక్షిణ్యంగా కాల్చి చంపిన దుష్టచరిత్ర గల ఆంగ్లేయ సైన్యాధికారి మేజర్ హడ్సన్ విచారణ పేరుతో మౌలానా ముహమ్మద్ బాఖర్ ను నిర్బంధించి, భయానక చిత్రహింసలకు గురిచేసి చివరకు 1857 డిసెంబరు 17న కాల్చివేశాడు. ♦

MAULANA MUHAMMAD BAQAR (1780-1857)

Maulana Muhammad Baqar an eminent among the Journalists of the day, hailed down litrary fire balls on the unfair acts of the East India Company during First War of Independence and encouraged the revolutionaries, was born in Delhi in 1780. His father was Mohammad Akbar. Though he was in some high profile jobs after completing his education in the famous Delhi College, the ideas of freedom and independence ingrained in him right from a young age and the slavery of his people under British rule did not allow him to stay in the jobs. In 1836 he started ‘Delhi Urdu Akhbar’ a weekly magazine with the aim of making people aware of the facts by exposing the evil designs of the British rulers and the excesses of their officers. Renowned poets and writers such as Bahdu Sha Zafar, Mirja Galib, Hafeez Guloom Rasul, Mirja Mohammed Ali Baksh, Mirja Hyder Shiko, Mirja Jeevan Baksh and Mirja Nooruddin contributed to this weekly magazine. Soon after the first war of Independence broke out on 10 May 1857, the magazine started publishing news about the war from 17 May 1857 under the column ‘Special news about war’. He published lengthy letters under the pen name ‘Rakhim Asim’ questioning the unfair acts of the British and justifying the acts of revolutionaries. Stating that Hindu-Muslim unity is essential for the victory over foreign rulers, ‘Delhi Urdu Akhbar’ published articles quoting the acts of courage and bravery displayed by personalities from history and mythology. Angered at the writings of Baqar, the East India company officials considered him as one of their prime enemies in Delhi. With the failure of the First War of Indian Independence on 18 September 1857, Moulana Muhammad Baqar was arrested on 14 December 1857. He was tried by Major Hudson, who had the notorious history of mercilessly shooting several unarmed freedom fighters. At last Maulana Muhammad Baqar was tortured and was shot dead on 17 December, 1857. ♦

RAI AHMED NAWAZ KHAN KHARAL
(1776-1857)

Source : <https://www.youtube.com/watch?v=Oa3UGSKmNDg>

రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఖారల్ (1776-1857)

ఆంగ్లేయాధికారుల ఆధిపత్యాన్ని సహించక పోరుబాటు ఎన్నుకుని అమరత్వం పొందిన రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఖారల్ ప్రస్తుత పాకిస్థాన్ లో భాగమైన పంజాబ్ రాష్ట్రంలోని ఫైసలాబాద్ జిల్లా ఝూమ్రా గ్రామంలో 1776లో జన్మించారు. సంపన్న భూస్వామ్య కుటుంబానికి చెందిన అహ్మద్ ఖాన్ యువకుడిగా మహారాజా రంజిత్ సింగ్ ఆధిపత్య ధోరణికి వ్యతిరేకంగా పోరాడారు. 1857లో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఆధికారులలో భయోత్పాతం సృష్టించిన ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులను నిలువరించేందుకు ఆంగ్లేయాధికారులు ఖారల్ తెగ సహకారాన్ని అర్థించారు. అందుకు అంగీకరించని ఖారల్ ప్రజల మీద అధికారులు నిర్బంధాలకు, దాష్టికాలకు పాల్పడ్డారు. ఆ చర్యల పట్ల ఆగ్రహించిన రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఖారల్ ఆంగ్లేయులను అడ్డుకోవడానికి నడుంకట్టారు. ఆంగ్లేయులతో పోరు తప్పదన్న నిర్ణయానికి వచ్చిన అహ్మద్ ఖాన్ తన ప్రజలతో ప్రత్యేక పోరాట దళాన్ని ఏర్పాటు చేసుకుని ఆంగ్లేయ సైనిక శిబిరాలను తమ గెరిల్లా పోరాట పద్ధతులతో చికాకు పర్చారు. అనంతరం సాహివాల్ జిల్లాలోని గొగెరా కారాగారం మీద 1857 జూలై 26న సాహసోపేత దాడి జరిపి అక్కడ బందీలుగా ఉన్న ప్రజలను బంధ విముక్తులను చేశారు. ఈ చర్యతో ఆంగ్లేయాధికారి లెఫ్టినెంట్ గవర్నర్ లార్డ్ బెర్క్లీ మండిపడ్డాడు. ఆ ప్రాంతంలో ప్రజల నివాసాల మీద పడి విధ్వంసం సృష్టించాడు. పోరాటయోధుడు రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ను నిర్బంధించేందుకు ఎత్తులు వేస్తూ, కుయుక్తులు పన్నుతూ ప్రయత్నాలు ప్రారంభించాడు. ఆంగ్లేయులకు చిక్కకుండా అటవీ ప్రాంతంలో ఉంటూ ఆంగ్లేయ సైనిక శిబిరాల మీద దాడులకు సిద్ధమవుతున్న రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ వ్యూహాలను, రహస్యాలను ఆయన దాయాది కమాలియా ప్రాంతానికి చెందిన సఫ్రాజ్ ఖాన్ అను విద్రోహి ఆంగ్లేయాధికారి బెర్క్లీకి చేరవేశాడు. ఆ రహస్య సమాచారంతో పోరాట యోధుల కదలికల మీద కన్నేసి, పకడ్బందీగా వలపన్ని రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ కోసం గవోరి అటవీ ప్రాంతాన లార్డ్ బెర్క్లీ మాటువేశాడు. ఈ పరిణామాలేవి ఎరుకలో లేని అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఆంగ్లేయ శిబిరాల మీద దాడులకు సిద్ధమవుతున్న తరుణంలో, పోరాటయోధుల రహస్య స్థావరాన్ని కనిపెట్టిన లార్డ్ బెర్క్లీ ఆకస్మిక దాడి చేసి కాల్పులు జరిపాడు. ఆ దాడిని వీరోచితంగా ఎదుర్కొంటూ పోరాడిన రాయ్ అహ్మద్ నవాజ్ ఖాన్ ఖారల్ 1857 ఆగస్టు 30న అమరుడయ్యారు. ♦

RAI AHMED NAWAZ KHAN KHARAL (1776-1857)

Rai Ahmed Nawaz Khan Kharal, who could not stand the hegemony of British officers, chose the path of confrontation and attained martyrdom in the process, was born in 1776 in Jhumra, Fiaslabad District, Punjab State in the present day Pakistan in a wealthy landlord's family. When he was a young man, Ahmed Nawaz Khan fought against the high handed attitude of Maharaja Ranjit Singh. The British officers sought the cooperation of Kharal tribe in order to check the warriors of the First War of Independence of India, who terrorized the officers of East India Company in 1857. When the people of Kharal tribe, refused to cooperate, the British officers unleashed a reign of oppression on them. Enraged at this brutal action, Rai Ahmed Nawaz Khan Kharal decided to restrain the British. When he came to know that war is inevitable, he formed a special force with his people and attacked the British army camps in guerilla warfare strategy. Later he attacked Gogra Jail in Sahiwal District and freed the people who were detained there. This action angered the British officer lieutenant Governor Lord Berkley. He caused a havoc vandalizing the houses of the people in the area. He started making efforts to capture Rai Ahmed by hook or crook. When Rai Ahmed was staying in forest area without being caught by the British and was making preparations to attack British army camps, his kinsman called Safraz Khan who belonged to Kamalia area betrayed the secrets and strategies of Rai Ahmed Nawaz to British officer Berkley. With this secret information, Berkley kept an eye on the movements of Rai Ahmed and laid a trap for him and kept waiting for him in the forest area of Gashkori. Unaware of these developments, Rai Ahmed Nawaz went ahead with his plans to attack British army camps. Then Berkley found the secret place of the freedom fighters and attacked them suddenly opening fire. Rai Ahmed Nawaz Khan Kharal confronted Berkley's force valiantly and attained martyrdom in that process on 30 August 1857. ♦

SARDAR HIKMATHULLAH KHAN
(-1857)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

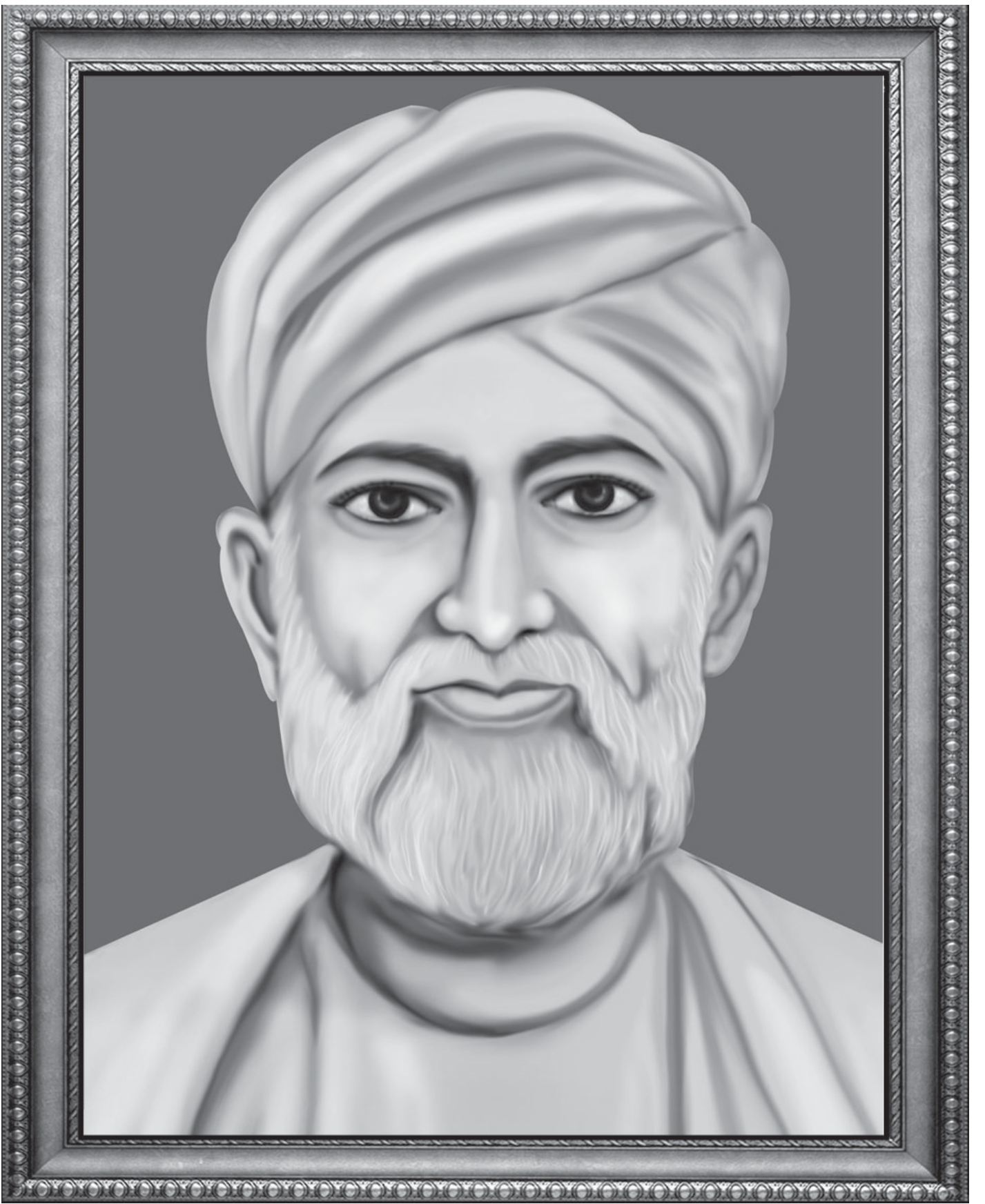
సర్దార్ హిక్మతుల్లా ఖాన్ (-1857)

స్వదేశీ పాలకులూ, ప్రజలతోపాటుగా మాతృభూమి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు లక్ష్యంగా ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ మీద యుద్ధం ప్రకటించిన కంపెనీ అధికార ప్రముఖులలో ఒకరు సర్దార్ హిక్మతుల్లా ఖాన్. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని ఫతేపూర్ జిల్లాకు డిప్యూటీ కలెక్టర్ గా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న ఆయన కంపెనీ అధికారుల అనుచిత ఆధిపత్యాన్ని వ్యతిరేకించారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం ప్రజ్వరిల్లగానే డిప్యూటీ కలెక్టర్ పదవిని త్యజించి కంపెనీ పాలకుల తరిమివేతకు 1857 జూన్ 10న సమర శంఖారావం పూరించారు. ఈ ప్రతికూల పరిస్థితులకు దిమ్మెర పోయిన కంపెనీ ప్రభుత్వం తేరుకొనేలోపు ఫతేపూర్ ను ఆధీనంలోకి తెచ్చుకుని కంపెనీ జైళ్ళలోని ప్రజలను విడుదల చేసి, ఖజానాలోని తొమ్మిది లక్షల రూపాయలను స్వాధీనం చేసుకుని స్వతంత్ర పాలనకు అంకురార్పణ చేశారు. ఆయనకు దరియాన్ సింగ్, శివదయాల్ సింగ్, బాబా గయాద్ దిన్ దుబే, మౌల్వీ లియాఖత్ ఆలీ, మౌల్వీ అహ్మదుల్లా, జనరల్ తిక్కా సింగ్, జ్వాలా ప్రసాద్ లాంటి యోధులంతా అండగా నిలిచారు. ఆ తిరుగుబాటును కర్కశంగా అణిచివేయాల్సిందిగా లార్డ్ కానింగ్ ఆదేశాల మేరకు ఆంగ్లేయాధికారులు తిరుగుబాటు యోధుల మీద విరుచుకుపడినా ఫలితం లేకుండా పోయింది. చివరకు స్వదేశీపాలకులపై దాడులకు, కుయుక్తులకు పేర్కొనిన జనరల్ హ్యూవ్ లాక్, జనరల్ రోనాల్డ్ లను రప్పించారు. మాతృభూమి రక్షణలో ప్రాణాలర్పించడానికి సిద్ధమైన హిక్మతుల్లా వీరసైనికులతో కలసి పోరుకు సిద్ధమయ్యారు. సర్దార్ హిక్మతుల్లా అనుచరులతో నేరుగా తలపడటం అసాధ్యమని గ్రహించిన ఆంగ్ల సైన్యాధికారులు ఆయన అనుచరులలో కొందరికి ఆశలు చూపి లోబర్చుకున్నారు. జనరల్ హ్యూవ్ లాక్ నాయకత్వంలో కంపెనీ సైన్యం హిక్మతుల్లా ఖాన్ దళాలపై విరుచుకు పడింది. ప్రతికూల పరిస్థితులలో సహచరుల సలహా మేరకు సర్దార్ హిక్మతుల్లా ఖాన్ పోరాటభూమి నుండి తప్పుకున్నారు. సర్దార్ హిక్మతుల్లాను వెంటాడిన ఆంగ్ల బలగాలు నమ్మకద్రోహాల నుండి ఆయన అచూకి రాబట్టి రహస్య ప్రాంతాన్ని చుట్టుముట్టి బంధించాయి. 1857 జూలై 12న ఫతేపూర్ లోని ప్రస్తుత ముస్లిం ఇంటర్ కళాశాల వద్ద గల చింతచెట్టుకు బహిరంగంగా ఆయనను ఉరితీశారు. ఆ మహావీరుని భౌతికకాయాన్ని ఖననం చేయకుండా వారం రోజుల పాటు చింతచెట్టుకు వ్రేలాడదీశారు. అనాడు సర్దార్ హిక్మతుల్లా ఖాన్ వెంట నడిచిన యోధులను మాత్రమే కాకుండా పిల్లలు-పెద్దలు అని చూడకుండా కంపెనీ సైనికులు ప్రతి ఒక్కరినీ వెంటాడి, వేటాడి కిరాతకంగా వధించారు. ♦

SARDAR HIKMATHULLAH KHAN (-1857)

Sardar Hikmathullah Khan was one of the officers of East India Company who declared war on the company with the aim of freedom and Independence for people and native rulers. He was a deputy collector of Fathepur district of Uttar Pradesh and opposed the undue hegemony of company officers. When the First War of Independence broke out, Hikmathullah resigned from his job and joined the war of independence on 10 June, 1857 to drive away company rulers. The company government was shocked at this sudden development. By the time company government recovered from the shock, Sadar Hikmathullah Khan took Fathepur into his possession, released people from the company jails, took possession of the nine lakh rupees from the treasury and started independent rule. Freedom Fighters such as Dariya Singh, Seva Dayal Singh, Bhai Gayadin Dube, Moulvi Liyakhat Ali, Moulvi Ahamdullah Shah, General Tikka Singh and Jwala Prasad backed him in the rebellion. Following the instructions of Lord Canning to suppress the rebellion with an iron hand, British officers cracked down on the rebels but in vain. At last General Havelock and General Ronald who were known for their intrigues and attacks on the native rulers were brought to subdue the rebellion. Sardar Hikmathullah was prepared to take on the enemy force along with his fighters who were ready to lay down their lives to protect their motherland. The British officers understood that it was impossible to fight against Hikmathullah's followers. So they lured some of the Hikmathullah's followers to their side. Then the company army under the leadership of General Havelock cracked down on Hikmathullah's fighters. As the situation turned adverse, Hikmathullah slipped away from the war field on the advice of his comrades. The British forces chased him and found his hide-out with the help of a traitor and captured him. They hanged him openly from a Tamarind tree near the present Muslim Inter College in Fathepur on 12 July 1857. The dead body of the great freedom fighter was kept hanging there for a week. The British forces chased and killed all the fighters who followed Sardar Hikmathullah Khan in the rebellion. ♦

MAULVI IMAM BAKSH SAHABAI
(1802-1857)

Source : 1857 Ke Mujaheed Shoura (Urdu), Maulana Imdad Sabri, Mkataba Shahira, Delhi, 1959.

మొల్వీ ఇమాం బక్ష్ సహబాయి (1802-1857)

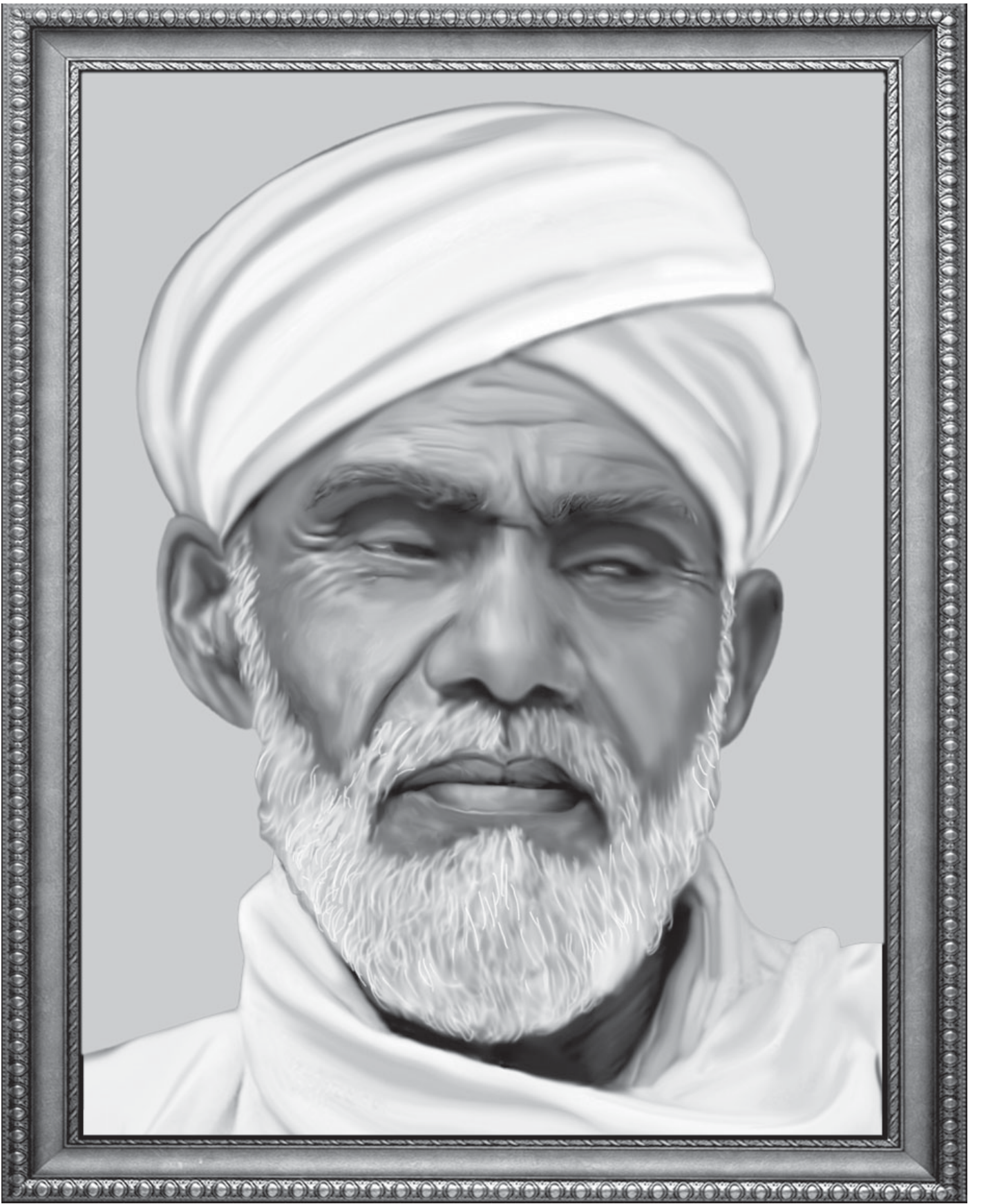
ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకవర్గాల ఆధిపత్యం నుండి మాతృభూమికి విముక్తి కల్పించేందుకు ఉద్వేగితమైన ఎగిసి పడిన ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామానికి మేధోపరమైన భాగస్వామ్యం అందించి తనతోపాటు 21 మంది సభ్యులు గల తన యావత్తు కుటుంబాన్ని సైతం కంపెనీ సైనిక బలగాల తుపాకి గుళ్ళకు ఆహుతిచేసిన యోధులు, ప్రముఖ సాహిత్యవేత్త మొల్వీ ఇమాం బక్ష్ సహబాయి 1802లో ఢిల్లీ నగరంలో జన్మించారు. ప్రముఖ పండితులు ముహమ్మద్ బక్ష్ థానేశ్వరి ఆయన తండ్రి.

చిన్నతనంలో తండ్రి వద్ద విద్యగరిపిన ఇమాం బక్ష్ ఆ తరువాత ప్రముఖ పండితులు అబ్దుల్ ఖాన్ అల్వి వద్ద విద్యను అభ్యసించారు. తండ్రి, గురువు నుండి పలు భాషలతోపాటుగా సాహిత్య సంబంధిత జ్ఞానాన్ని స్వంతం చేసుకున్న ఇమాం బక్ష్ బాలమేధావిగా ఖ్యాతిగడించారు. 1830లో తొలి గ్రంథాన్ని వెలువరించిన ఆయన మొత్తం మీద ఉర్దూ, పర్షియన్ భాషల్లో 33 గ్రంథాలను రచించి మీర్జా గాలిబ్, మొమిన్ ఖాన్ హాకీం లాంటి ప్రముఖ రచయితలలో ఒకరుగా గణుతికెక్కారు. 1840 నుండి 1857 వరకు ఆయన ప్రఖ్యాత 'ఢిల్లీ కళాశాల' ఉర్దూ, పర్షియన్ విభాగం అచార్యునిగా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. స్వజనం మీద, స్వదేశీ పాలకుల మీద అన్ని విధాలుగా ఆధిపత్యం చెలాయిస్తూ అకృత్యాలకు పాల్పడుతున్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులు, ఆంగ్లేయాధికారుల చర్యల పట్ల ఆగ్రహించిన ఇమాం బక్ష్ కంపెనీకి వ్యతిరేకంగా పోరుబాట పట్టాల్సిందిగా ప్రజలకు ఉద్బోధించారు. 1857 నాటి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో భారతీయులంతా పాల్గొనాల్సిందిగా పిలుపునిస్తూ మౌలానా ఫజల్-ఎ-హాఖ్ ఖైరాబాది రూపొందించిన చారిత్రాత్మక 'ఫత్వా-ఎ-జిహాద్'ను సమర్థించి అందుకు తగిన కార్యచరణతో ఆయన, ఆయన కుటుంబ సభ్యులు పాల్గొన్నారు. 1857 మార్చిలో ఎర్రకోట కేంద్రంగా సాగిన ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం సెప్టెంబర్ 19న ముగిసి, ఎర్రకోట పూర్తిగా ఆంగ్లేయుల వశమయ్యాక ఢిల్లీ నగరం మీద ఆంగ్లేయ సైనికులు విరుచుక పడ్డారు. ప్రముఖులను, ప్రజానీకాన్ని ఊచకోత కోసి ఢిల్లీ నగరాన్ని రక్తపుబేరులో ముంచెత్తారు. 1857 సెప్టెంబర్ 20 నుండి 30 వరకు సాగిన భయానక విధ్వంసక మారణ కాండలో భాగంగా ఢిల్లీ నగరంలోని మసీదులలో నమాజ్ చేసుకుంటున్న ఇమాం బక్ష్ను, ఆయన గృహం నుండి కుటుంబీకులను, ఇతర ప్రజానీకంతో కలిసి వందలాది మందిని రాజ్ ఘాట్ ప్రాంతంలోని యమునా నది తీరానికి తరలించారు. ఆ సమూహం మీద ఆంగ్లేయాధికారులు నిప్పులు కక్కుతూ అందరినీ కాల్చివేయమని ఆజ్ఞలను జారీ చేశారు. ఆ మారణకాండలో మొల్వీ ఇమాం బక్ష్ సహబాయితో పాటుగా ఆయన కుటుంబంలోని మరో 22 మంది పురుషులు ఆంగ్లేయ సైనికుల తుపాకిగుళ్ళకు ప్రాణాలు అర్పించి మాతృభూమి మట్టిలో కలసి పోయారు. ♦

MAULVI IMAM BAKSH SAHABAI (1802-1857)

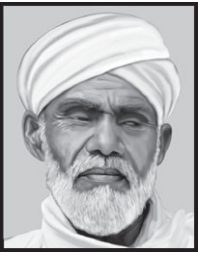
Famous freedom fighter and literary man Maulvi Imam Baksh Sahabai, who made intellectual contribution for the First War of Indian Independence that rose like a tidal wave to wash away the East India Company rulers from the motherland and who sacrificed 21 members of his family members to the bullets of the company armed forces, was born in 1802 in Delhi city. Noted Scholar Muhammad Baksh Thaneswari was his father. Imam Baksh had his education initially from his father and later from noted scholar Abdul Khan Alvi. Having learnt several languages and gained enormous knowledge in literature from his father and his teacher, Imam Bash became famous as a child prodigy. Beginning with his first book which he released in 1830, he wrote a total of 33 books in Urdu and Persian languages and came to be reckoned on par with famous writers such as Meerja Galib and Momin Khan Hakim. He worked as a professor in the Department of Urdu and Persian languages in the famous Delhi College from 1840 to 1857. Imam Baksh was angry at the hegemony and evil deeds perpetrated on Indians and Indian rulers by the East India Company rulers and exhorted people to wage a war against the Company. He supported the historic 'Fatwa-e-Jihad' issued by Maulana Fazal-e-Haq Khairabadi giving a call to Indians to take part in the First War of Indian Independence of 1857 and all his family members took part in the war with a suitable action plan. The First War of Indian Independence which started in March, 1857 with Red Fort as its central point, came to a close on 19 September, 1857 when the Red Fort was captured by the British soldiers who cracked down on Delhi city and massacred men, women and children indiscriminately making a stream of blood flow in the streets of Delhi city. This bloodshed continued for eleven days from 20 September 1857 to 30 September, 1857. During that reign of terror, Imam Baksh who was performing his Namaz in a Masjid and his family members from their home and hundreds of other people were removed to the Raj Ghat area on the shore of the river Yamuna. Then the British officers ordered to shoot them all. In that genocide, Maulvi Imam Baksh Sahabai and 22 men of his family fell to the bullets of the British soldiers and got mixed in the soil of their motherland. ♦

SHAIK PEER SHA
(-1857)

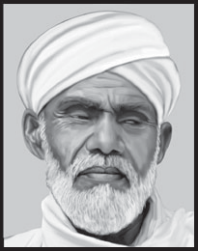
Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

షేక్ పీర్ షా (-1857)

ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకుల దాస్యం నుండి మాతృభూమిని విముక్తం చేయడానికి స్వదేశీ సైనిక యోధులను తిరుగుబాటుకు ప్రేరేపించి పోరుకు సిద్ధం చేసి స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో 'షేక్ పీర్ షా సంఘటన' అని ప్రత్యేక పుటను లిఖింప చేసుకున్న యోధుడు షేక్ పీర్ షా ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం కడప జిల్లా పూర్వపు సిద్ధవట్టం తాలూకా యల్లంపేట గ్రామ నివాసి. ఆయన తండ్రి పేరు షేక్ హైదర్ షా. పరాయి పాలకుల పెత్తనాన్ని ఏమాత్రం సహించని షేక్ పీర్ షా తన అంధత్వాన్ని సునాయాసంగా అధిగమించి 20 మైళ్ళ దూరంలో ఉన్న తన సిద్ధవట్టం గ్రామం నుండి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరం గల కడపకు రాకపోకలు సాగిస్తూ ప్రముఖులతో సత్సంబంధాలు ఏర్పరుచుకున్నారు. ఆ తరువాత కడపలో ఉన్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరానికి చెందిన 30వ పటాలంలోని స్వదేశీ సైనికులతో షేక్ పీర్ షా సంభాషణలు సాగిస్తూ స్నేహం పెంచుకున్నారు. ఆంగ్లేయ సిపాయిలకు, స్వదేశీ సిపాయిలకు మధ్యన ఉన్న అంతస్థ-ఆర్థిక అంతరాలను ఏకరువు పెడుతూ స్వదేశీ సైనికుల్లో ఆంగ్ల సైనికాధికారుల పట్ల వ్యతిరేక భావనలను క్రమంగా ప్రోదిచేశారు. 1857లో ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ శంఖారావం పూరించబడగానే స్వదేశీ సైనిక యోధులు హవల్దార్ వరదరాజులు, లాన్సనాయక్ పరుశురాం, సిపాయి వీరాస్వామి, దలాయత్ యల్లప్ప, సుబేదార్ మేజర్ మహమ్మద్ అక్రూఫ్, దలాయత్ సత్యాజీ, జమేదార్ సి.జగ్గయ్య, హవల్దార్ మహమ్మద్ గౌస్, మౌల్వీ అబ్దుల్ అజీజ్ మాస్సేన్ తదితరులతో చర్చించి ఒక వ్యూహాన్ని రూపొందించారు. ఆ వ్యూహం ప్రకారంగా 1857 ఆగస్టు 28న తిరుగుబాటుకు ముహూర్తం నిర్ణయించారు. ఆ దశలో షేక్ పీర్ షా సాగించిన ప్రయత్నాల ఫలితంగా కంపెనీ సైన్యంలోని స్వదేశీ సిపాయిలలో అంకురించిన తిరుగుబాటు ఆలోచనలను గూఢచారుల ద్వారా ఆంగ్లేయాధికారులు పసిగట్టారు. 1857నాటి తిరుగుబాటు ప్రభావం దక్షిణ భారతదేశంలో లేదనుకుని నిశ్చింతగా ఉన్న ఆంగ్లేయాధికారులు షేక్ పీర్ షా తిరుగుబాటు ప్రయత్నాల గురించి విని హడలిపోయారు. షేక్ పీర్ షాతో ఆలోచనలు పంచుకున్న స్వదేశీ సైనికులలో ఒకరిని నిర్బంధించి నయానా భయాన నచ్చ చెప్పి లొంగ దీసుకుని తిరుగుబాటు రహస్యాలను రాబట్టగలిగారు. ఆఘమేఘాల మీద తమ బలగాలను భారీగా కడపకు తరలించిన ఆంగ్లేయాధికారులు షేక్ పీర్ షాను నిర్బంధించి విచారణ జరిపి ఆయనకు పది సంవత్సరాల కఠిన కారాగారశిక్ష ప్రకటించారు. ఈ సంఘటనను ప్రస్తావిస్తూ 'షీర్ షాను వంచనతో లొంగదీసుకోక పోయినట్లయితే అతను మద్రాసు సిపాయిలందరిలో సంచలన కలిగించి ఉండేవాడు' అంటూ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి చెందిన ఉన్నతాధికారి వ్యాఖ్యానించాడంటే షేక్ పీర్ షా ఏ స్థాయిలో వలసపాలకుల ఉదాస్యనకు ఆనాడు ప్రయత్నాలు సాగించారో అర్థం చేసుకోవచ్చు. ♦

SHAIK PEER SHA (-1857)

Shaik Peer Sha, who inspired Indian soldiers in the British Indian Army to rebel and prepared them to fight for liberating the motherland from the slavery of the East Indian Company and reserved a page for him as 'Shaik Peer Sha episode' in the history of Indian Freedom Struggle, was a resident of Yallampet village of Siddavattam taluk in Kadapa district, Andhra Pradesh state. Shaik Hyder Sha was his father. Shaik Peer Sha who could not tolerate the hegemony of foreign rulers overcame his blindness with ease and developed rapport with the Indian soldiers in the East India Company Army base in Kadapa which was 20 miles away from his village Siddavattam by frequently visiting them. He gradually developed friendship with the soldiers of the 30th regiment by striking up conversation with them. Pointing out the racial and economic discrimination they were facing, he gradually instilled anti-British ideas and patriotic fervour among them. Soon after the bugle of the first War of Indian Independence of 1857 was sounded, he chalked out a strategy by holding discussions with Indian soldiers such as Havaladar Varadarajulu, Lansnayak Parasuram, Sepoy Veeraswamy, Dalayath Yallappa, Subedar Major Muhammad Ashraf, Dalayat Satyajji, Jamedar C. Jaggayya, Havaladar Mohammad Gouse and Molvi Abdul Azeez Hussain. As per the strategy it was decided to launch the rebellion on 28 August, 1857. The British officers sensed the sprouting of the ideas of a rebellion among the Indian soldiers through their spies. The British officers who were thinking that there was no impact of the Sepoy Mutiny of 1857 in South India were unsettled when they heard about the attempts of Peer Sha to raise a revolt in Kadapa. They detained a soldier who was privy to the strategy of Peer Sha and constrained him to reveal the information. Soon they rushed their forces heavily to Kadapa, arrested Peer Sha and sentenced him to imprisonment for 10 years. The comment 'Had we not arrested Peer Sha by deception, he would have raised a rebellion among all the sepoys of Madras' made by a senior British officer of East India Company speaks volumes about the scale of efforts made by Shaik Peer Sha to drive away the colonial rulers from the motherland. ♦

SUBEDAR NADIR ALI KHAN

(-1857)

Source : Based on a picture exhibited at the Memorial Place in Chatra, Chatra District, Jharkhand State.

సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్ (-1857)

పరాయి ప్రభువుల పాలన, పెత్తనాన్ని అంతమొందించేందుకు 1857 నాటి ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ప్రస్తుత జార్ఖండ్ రాష్ట్రానికి చెందిన చాట్రా గ్రామం వద్ద ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ స్థావరంలో తిరుగుబాటు చేసి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాలతో తలపడి, తమ ప్రాణాలను త్యజప్రాయంగా అర్పించిన వీర యోధులు సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ రాంఘర్ బెటాలియన్లో ఆయన సుబేదార్గా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. 1857 మే 10న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం మీరట్లో స్వదేశీ సైనిక యోధులు ఆంగ్లేయులను తరిమికొట్టడం ఆరంభించగానే సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్, ఆయన సహచరులు సుబేదార్ జయమంగళ్ పాండే ఆంగ్లేయాధికారులకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు పతాకాన్ని ఎగుర వేశారు. ఆంగ్లేయాధికారుల ఆజ్ఞలను ధిక్కరిస్తూ అధికారులు, కంపెనీ సైనిక బలగాలకు సవాల్ విసురుతూ సాయుధంగా తిరగబడ్డారు. 1857 అక్టోబర్ రెండున ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అనుకూల సైనికులు ప్రథమ భారత సంగ్రామ యోధుల మధ్యన భయానక పోరాటం సాగింది. ఒక గంటపాటు సాగిన ఈ విఖ్యాత పోరాటాన్ని భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్ర 'చాట్రా పోరాటం'గా నామకరణం చేసింది. చాట్రా గ్రామంలోని 'ఉరిశిక్షల చెరువు'గా పేర్కొనబడిన ప్రాంతంలో సాగిన ఈ పోరాటాన్ని సుబేదార్ నాదిర్ అలీ, సుబేదార్ జయమంగళ్ ముందుండి నడిపించారు. ఈ పోరాటంలో అసంఖ్యాక సైనిక బలగం, ఆపార ఆయుధ సామగ్రి కలిగి, సుశిక్షిత అధికారుల మార్గదర్శకం కలిగి ఉన్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనికులది పైచెయ్యి అయ్యింది. ఈ పోరాటంలో మొత్తం మీద 50 మంది ఈస్ట్ ఇండియా అధికారులు, సైనికులు మృత్యువాత పడ్డారు. స్వదేశీ పోరాట వీరులు 150 మంది వరకు ప్రాణాలు అర్పించారు. చాట్రా పోరాట వివరాలను తెలుసుకున్న ఆంగ్లేయ ఉన్నతాధికారులు, ఆంగ్లేయ బలగాలు అన్వేషణ జరిపి అక్టోబర్ 2 రాత్రి లోగా కంపెనీ బలగాల మీద తిరగబడిన స్వదేశీ యోధులను, 'చాట్రా పోరాటం' నాయకులను నిర్బంధించారు. బ్రిటిష్ రాజానికి వ్యతిరేకంగా తిరగబడ్డారన్న ఆరోపణల మీద సుబేదార్ నాదిర్ అలీ, సుబేదార్ జయమంగళ్ మీద సైనిక విచారణ నిర్వహించి 1857 అక్టోబర్ మూడున శిక్షలు ప్రకటించారు. ఆ శిక్షల ప్రకారంగా అక్టోబర్ నాలుగున చాట్రాలోని 'ఉరిశిక్షల చెరువు' వద్ద గల మామిడి వృక్షం వద్ద స్వదేశీ పోరాటయోధులు సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్, ఆయన సహచరుడు సుబేదార్ జయమంగళ్ పాండేలకు ఆంగ్లేయులు ఉరిశిక్ష విధించారు. 1857 నాటి ఆ చారిత్రక ఘట్టాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చేలా చాట్రాలోని 'ఉరిశిక్షల చెరువు' వద్ద ఏర్పాటు చేసిన స్మారక స్తూపం సుబేదార్ నాదిర్ అలీ ఖాన్, సుబేదార్ జయమంగళ్ పాండేల పోరాట స్ఫూర్తిని ఈనాటికీ గుర్తుకు తెస్తుంది. ♦

SUBEDAR NADIR ALI KHAN (-1857)

Subedar Nadir Ali Khan was the valiant fighter who raised the banner of revolt in the army base of the East India Company at Chatra village in the present day Chattisgarh state and laid down his life during the First War of Indian Independence that broke out in 1857 with the aim of ending foreign rule in the motherland. He was a Subedar in the Ramgarh battalion of the East India Company. The moment the native fighters started driving away the Britishers at Meerut in Uttar Pradesh on 10 May, 1857, Subedar Nadir Ali Khan and Subedar Jaya Mangal Pandey raised the banner of revolt against the British officers. Throwing down a challenge to the Company officers and forces, they defied all orders and raised an armed rebellion. There ensued a terrible battle between the fighters of the First War of Indian Independence and the soldiers of the East India Company on 2 October, 1857. This battle which was fought for an hour was named as 'Chatra Conflict' in the history of Indian Freedom Struggle. Subedar Nadir Ali and Subedar Jaya Mangal led the native fighters from the forefront in the battle that was fought in an area named 'Phasi Talab' in Chatra village. Equipped with countless number of soldiers, abundant arms and ammunition, well trained officers, the company forces had an upper hand. In this battle a total of 50 British officers and soldiers were killed. About 150 native fighters lost their lives. The top level Company officers and their forces went on a massive manhunt immediately after the conflict and captured the leaders and fighters of the 'Chatra Conflict' by that night. They charged them of revolting against the British Queen, conducted a court martial and pronounced the punishments on 3 October, 1857. As per the pronouncement the native fighters Subedar Nadir Ali Khan and Subedar Jaya Mangal Pandey were hanged to death at a mango tree in 'Phasi Talab' of Chatra Village on 4 October, 1857. The memorial monument erected at 'Phasi Talab' of Chatra village reminds us of the historic incident of 1857 and the fighting spirit of Subedar Nadir Ali Khan, Subedar Jaya Mangal Pandey even today. ♦

AMANAT ALI
(- 1857)

Source : Based on a picture exhibited at the Memorial Place in Rohini village, Devghar District., Jharkhand State.

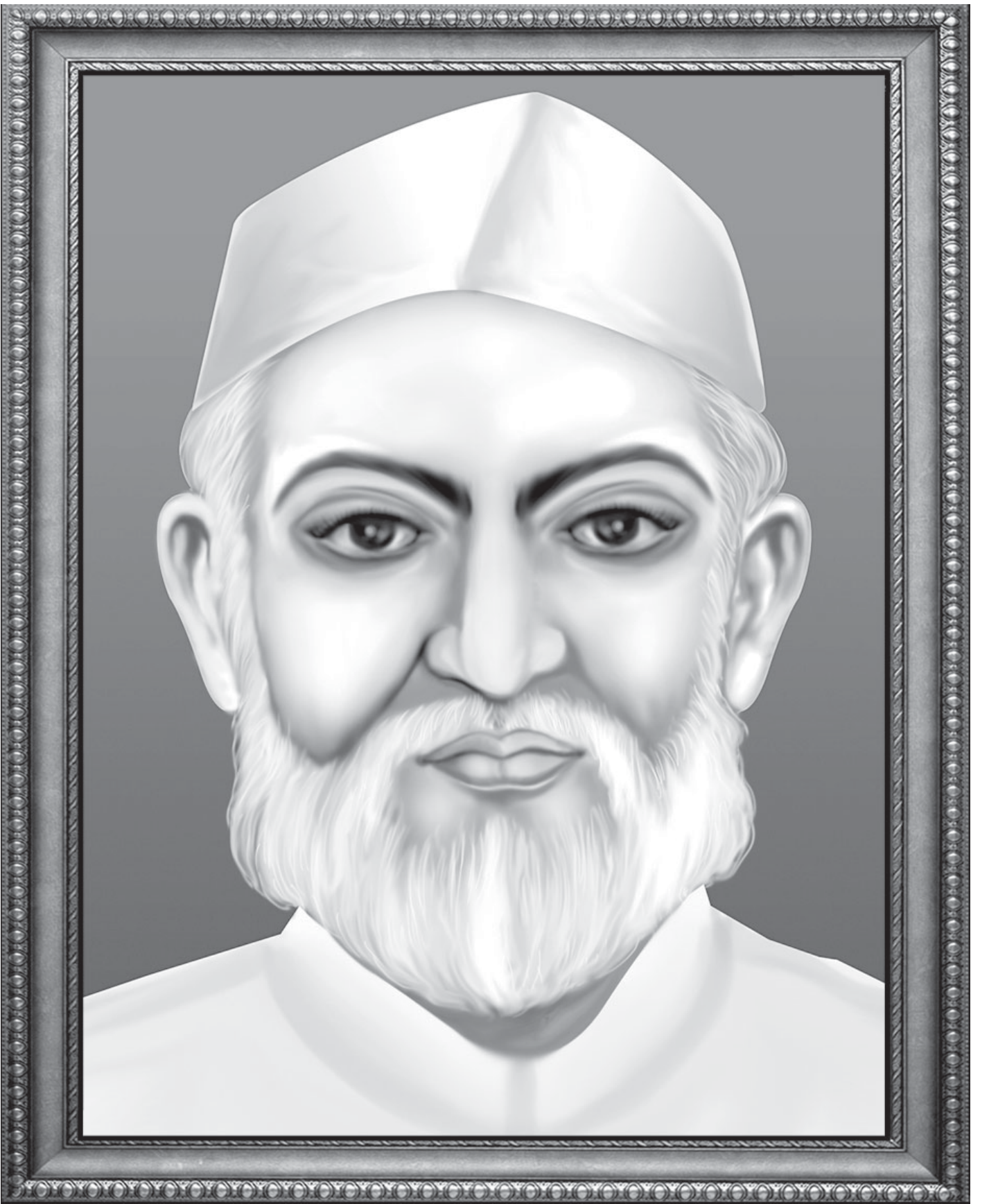
అమానత్ అలీ (-1857)

స్వదేశీ పాలకుల పట్ల గల అపార గౌరవాభిమానాలు, మాతృభూమి పట్ల మిక్కిలిగా గల ప్రేమాభిమానాల మూలంగా స్వదేశీపాలకులు, స్వజనం మీద పెత్తనం చలాయిస్తున్న ఆంగ్లేయ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా స్వదేశీపాలకులు, స్వదేశీవీరులు మాత్రమే కాకుండా బ్రతుకుదెరువు కోసం బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో చేరిన భారతీయ సైనిక యోధులు, ప్రజలు కూడా 1857 నాటి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో పాల్గొన్నారు. 1857 మే 10న మీరట్ నుండి ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం ఆరంభం కాగానే బీహార్ రాష్ట్రంలో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తొలి సమర శంఖారావం పూరించిన యోధులలో అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్ అగ్రగణ్యులు. ప్రస్తుత జార్ఖండ్ రాష్ట్రంలో భాగంగా ఉన్న దేవ్ఘర్ జిల్లా రోహిని గ్రామంలోని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరంలో జరిగిన తిరుగుబాటులో ఈ మువ్వరూ ప్రధానపాత్ర నిర్వహించారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీకి చెందిన బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో ఉద్యోగం చేస్తున్న వీరు 1857 జూన్ 12న తమ సహచరులలో స్వదేశాభిమానాన్ని, మాతృభూమి పట్ల దేశభక్తి భావనలను ప్రేరేపించి, కలసి వచ్చిన వారితో కంపెనీ అధికారుల ఆజ్ఞలను, ఆదేశాలను ధిక్కరిస్తూ తిరుగుబాటు పతాకాన్ని ఎగురవేశారు. అడ్డువచ్చిన ఆంగ్లేయాధికారులను, ఆంగ్ల సైనికులను తుదముట్టించి సైనిక స్థావరంలో సంచలనం సృష్టించారు. ఈ విషయం తెలుసుకున్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ఉన్నత సైనికాధికారులు భారీ బలగాలతో రోహిని చేరుకుని తిరుగుబాటు యోధులను చుట్టుముట్టారు. 'రోహిని తిరుగుబాటు'గా ఖ్యాతిగాంచిన ఈ తిరుగుబాటుకు కారకులైన అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్లను నిర్బంధించారు. ఈ రోహిని తిరుగుబాటు సమాచారం ఇతర ప్రాంతాలకు చేరేలోపుగా ఆఘమేఘాల మీద సైనిక విచారణ సాగింది. అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్ లను విక్టోరియా రాణికి వ్యతిరేకంగా రాజద్రోహానికి పాల్పడ్డారని నిర్ధారిస్తూ ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనికాధికారులు ఉరిశిక్షలను ప్రకటించారు. ఆ శిక్షల ప్రకారంగా 1857 జూన్ 16న రోహిని గ్రామంలోని ఒక మామిడి చెట్టుకు ప్రత్యేకంగా ఏర్పాటు చేసిన ఉరిత్రాడులకు తిరుగుబాటు యోధులు అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్ల కంఠాలను బిగించి శిక్షలను బహిరంగంగా అమలుపరచారు. ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో భాగంగా అప్పటి బీహార్ రాష్ట్రం ఇప్పటి జార్ఖండ్ రాష్ట్రంలో తొలి తిరుగుబాటుకు కారకులైన అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్లు అమరులయ్యారు. ఆ అమరవీరుల త్యాగనిరతిని స్మరణకు తెచ్చేలా వారి చిత్రాలతో జార్ఖండ్ రాష్ట్రం రోహిని వద్ద ఏర్పాటు చేసిన స్మారక స్థూపం అమానత్ అలీ, సలామత్ అలీ, షేక్ హరూన్ల ధైర్యసాహసాలను ఈనాటికి సందర్భకులకు గుర్తుకు తెస్తున్నది. ♦

AMANAT ALI (- 1857)

Not only the native rulers and their soldiers but also common people and the Indian soldiers who joined the British Indian army to make a living fought for the freedom of the mother land in the First War of Indian Independence in 1857. They were all driven by the immense love they had for their motherland. Amanat Ali, Salamat Ali and Shaik Haroon were among the front runners in Bihar state, who sounded the bugle of war soon after the First War of Indian Independence broke out from Meerut on 10 May, 1857. These three fighters played a key role in the armed rebellion that arose in the East India Company Army Base in Rohini village of Devgarh district of the present day Jharkhand state. These fighters who were soldiers in the East India Company inspired love and admiration for the motherland among their co-soldiers and formed a rebel force. They raised the banner of revolt with those who came under their influence against the British on 12 June 1857. They defied all the orders of their superiors and killed all the British officers and soldiers who stood on their way and created a commotion in the army base at Rohini. The top rank East India company Military officers who came to know of this incident rushed to Rohini Village with a huge force and surrounded the rebel soldiers. They captured the three soldiers, Amanat Ali, Salamat Ali and Shaik Haroon, who were responsible for 'Rohini Rebellion'. Before the news of 'Rohini Rebellion' spread to other areas, they conducted court martial in a hurried way. Charges of treason against Victoria Queen were confirmed and death sentence was pronounced on Amanat Ali, Salamat Ali and Shaik Haroon. They were hanged publicly from a mango tree in Rohini village on 16 June, 1857. Thus Amanat Ali, Salamat Ali and Shaik Haroon who were responsible for the first armed rebellion in the present Jharkhand state during 1857 became martyrs. The memorial monument with their portraits erected by the State Government of Jharkhand reminds the visitors of the spirit of sacrifice, courage and adventure of Amanat Ali, Salamat Ali and Shaik Haroon even today. ♦

MAULANA FAIZ AHMED BADAYUNI
(1808-1858)

Source : 1857 Ke Mujaheed Shoura, Maulana Imdad Sabri, Mkataba Shahira, Delhi, 1959.

మౌలానా ఫైజ్ అహ్మద్ బదాయూని (1808-1858)

ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో పాల్గొన్న మౌలానా ఫైజ్ అహ్మద్ బదాయూని ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బుదహూన్ లోని పండిత ప్రముఖుల కుటుంబంలో 1808లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మౌల్వీ హకీం గులాం అహ్మద్ సుప్రసిద్ధ పండితులు. పిన్నవయస్సులో మంచి చురుకైన విద్యార్థిగా ప్రతిభ చూపిన మౌలానా ఫైజ్ అహ్మద్ బదాయూని 15 ఏండ్ల వయస్సులో 'రుస్వా' కలం పేరుతో ప్రముఖ కవిగా వెలుగొందారు. ఉపాధ్యాయ వృత్తిని చేపట్టిన ఆయన ఆగ్రాలో తన మిత్రుడు డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్ తో కలసి ఆంగ్లేయుల దుశ్చర్యల మీద చర్చలు జరుపుతూ నిరసన వ్యక్తం చేస్తూ ప్రజలను పోరుబాట నడిపించారు. 1857లో మీరట్ నుండి ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం ప్రారంభం కావడంతో మౌలానా బదాయూని తన మిత్రుడు డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్ తో కలసి రణరంగ ప్రవేశం చేసి ఆగ్రాలోని ఆంగ్లేయ సైన్యాలను, అధికారులను విజయవంతంగా తరిమికొట్టారు. అనంతరం డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్ తో కలసి ఢిల్లీ చేరుకున్నారు. ఆయన విద్యత్తు, శక్తిసామర్థ్యాలు తెలిసిన చక్రవర్తి బహదుర్ షా జఫర్ తన బిడ్డడు రాజకుమారుడు మిర్జా మొగల్ తో రక్షకుడు-సలహాదారునిగా నియమించారు. ఎర్రకోటలోని కశ్మీర్ గేటు వద్ద సాగిన పోరాటంలో మిత్రుడు డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్ తో కలసి ఆంగ్లేయ బలగాలను ఎదుర్కొన్నారు. 1857 సెప్టెంబర్ 19న ఎర్రకోట పూర్తిగా ఆంగ్లేయుల వశం కావడంతో ప్రముఖ తిరుగుబాటు యోధులతో కలసి ఢిల్లీ నుండి బయటపడి లక్నో చేరుకున్నారు. లక్నోలో బేగం హజరత్ మహల్ బలగాలతో కలసి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పోరాటాలలో పాల్గొన్నారు. ఢిల్లీలో ఎర్రకోట స్వాధీనం తరువాత ఉరుకులు పరుగుల మీద లక్నో చేరుకున్న ఆంగ్ల సైన్యాల తాకిడి ఎక్కువ కావడంతో బేగం హజరత్ మహల్ లక్నో విడిచిపెట్టి ఆజ్ఞాతంలోకి వెళ్ళాక కూడా మౌల్వీ అహ్మదుల్లాహ్ షా ఫైజాబాది, భక్త్ ఖాన్, షహజాదా ఫెరోజ్ షా, డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్ తదితర ప్రముఖ యోధుల సైనిక బలగాలతో కలసి ఆంగ్లేయ సైన్యాల మీద పోరాటాలు సాగించారు. ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల ప్రయత్నాలు పూర్తిగా విఫలమయ్యాక గత్యంతరం లేని పరిస్థితులలో మిత్రులు డాక్టర్ వజీర్ ఖాన్, ఇతర ప్రముఖ తిరుగుబాటు యోధులతో కలసి శత్రువు కంట పడకుండా తప్పించుకున్నారు. ఆంగ్లేయ సైన్యాల మీద యుద్ధ ప్రయత్నాలు పునః ప్రారంభించేందుకు రహస్య స్థావరాల వెతుకులాటలో తిరుగుబాటు యోధులు బయలుదేరారు. ఆ ప్రయత్నాలలో కొందరు గమ్యస్థానాలకు చేరుకున్నారు. ప్రతికూల పరిస్థితుల మూలంగా ఆ సమూహం నుండి 1858 జూన్ 5 తరువాత వేరుపడ్డాక మౌలానా ఫైజ్ అహ్మద్ బదాయూని ఏమయ్యారో ఎవ్వరి ఎరుకలో లేకుండా పోయింది. ♦

MAULANA FAIZ AHMED BADAYUNI (1808-1858)

Maulana Faiz Ahmed Badayuni, who took part in the First war of Indian Independence, was born in 1808 in the family of renowned scholars in Budaun, Uttar Pradesh. His father, Maulvi Hakim Gulam Ahmed, was a renowned scholar. Maulana Faiz Ahmed was an active and talented student right from his childhood and shone as a poet with the pen name 'Ruswa' at the age of 15 Years. He took up teaching profession in Agra where he used to discuss and resent the evil deeds of British rulers with his friend Dr. Vazir Khan. When the First war of Independence of India started in 1857 from Meerut, Maulana Faiz entered the battle field in Agra with his friend Dr. Vazir Khan and drove away successfully the British armies and officers. Later he reached Delhi along with his friend Dr Khan. There the Moghal Emperor Bahadur Shah Zafar, who knew perfectly well the scholarship and valour of Maulana Faiz Ahmed, appointed him as body guard and advisor of his son Mirza Moghal. Then Maulana Badyuni encountered the British forces in the battle at Kashmir Gate near the Red fort along with his friend Dr. Vazir Khan. When Red fort went completely into the hands of British forces on 19 September 1858, he managed to get out of Delhi and reached Lucknow with some prominent freedom fighters. And there he joined the forces of Begum Hazarat Mahal and took part in the fight against the British forces. When British army rushed to Lucknow after their capture of Red fort in Delhi, Begum Hazarat Mahal had to leave Lucknow and go underground, but he continued to fight along with the armies of Maulvi Ahamadullah Shah Faizabadi, Bhakth Khan, Shahzada Feroz Shah and Dr. Vazir Khan. When all the attempts of the fighters of the First War of Indian Independence completely failed, in a desperate situation Maulana Badayuni along with Dr. Vazir Khan and other prominent rebel fighters escaped without being seen by the enemy. In order to revive their attempts to fight against the British armies, the rebel fighters set out in search of secret places. Maulana Faiz Ahmed Badayuni got isolated from the group under adverse conditions on 5 June, 1858 and since then nothing has been heard about his whereabouts. ♦

BAKHSISH ALI

(-1858)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

బక్షిష్ అలీ (-1858)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో, అసమాన ధైర్యసాహసాలతో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ బలగాల మీద పోరాటానికి సిద్ధపడిన రూస్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి బలగాలలోని ప్రముఖ యోధులలో అగ్రగామి బక్షిష్ అలీ. రాజ్య సంక్రమణ సిద్ధాంతం పేరిట రూస్సీ రాజ్యాన్ని కబళించటానికి ఎత్తులు వేసిన బ్రిటీష్ గవర్నర్ జనరల్ డల్హౌసీ అనుచిత చర్యల వలన దుర్భర ఆర్థిక పరిస్థితులను రూస్సీ రాజవంశం ఎదుర్కోవాల్సి రావటం సహజంగా రూస్సీ ప్రజలు, ప్రముఖులలో ఆగ్రహాన్ని కలిగించింది. 1857 నాటి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం ఆ ఆగ్రహానికి ఆజ్యం పోయడంతో 1857 జూన్ ఆరున స్వదేశీయుల పాలనను కోరుకున్న సిపాయిలూ, రాణి పాలన కోరుకుంటున్న ప్రజలు ఏకమై విజృంభించారు. ఆ సమయం కోసం ఎదురు చూస్తున్న రూస్సీ రాజ్యం జైలు దరోగా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న బక్షిష్ అలీ స్వదేశీ వీరులకు స్వాగతం పలికి జైలు ద్వారాలు తెరచి కంపెనీ దుష్టచర్యల ఫలితంగా జైళ్ళలో మగ్గుతున్న ప్రజలను విడుదల చేశారు. రాజవంశం పట్ల అక్రమంగా వ్యవహరిస్తున్న ఆంగ్లేయ అధికారులను పలువుర్ని హతమార్చారు. ఈ సందర్భంగా కంపెనీ అనుకూల సిపాయిలకు, తిరుగుబాటు సిపాయిలకూ మధ్యన జరిగిన పోరాటంలో తిరుగుబాటు యోధుల పక్షాన బక్షిష్ అలీ ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించారు. చివరకు జూన్ ఆరున రూస్సీ రాణి సైనికులు తిరుగుబాటు వీరులతో కలసి సాగించిన పోరు వలన రూస్సీ విముక్తమయ్యింది. ఆంగ్లేయాధికారులంతా రూస్సీ వదలి ఫరారయ్యాక రిసాలార్ కాలాఖాన్, తాశీల్దార్ మహమ్మద్ చుస్సేన్, గులాం గౌస్ ఖాన్ తదితర వీర సైనికులు దాడికి నేతృత్వం వహించి రూస్సీ కోట మీద 1857 జూన్ 7న స్వేచ్ఛా వతాకం ఎగుర వేశారు. ఒకవైపున పోరాటంలో పాల్గొంటూనే, మరొకవైపున బక్షిష్ అలీ అంతఃపురం చేరి రాణి లక్ష్మీబాయిని కలిశారు. బ్రిటీషర్ల దుశ్చర్యలకు, రాజవంశం పట్ల అవమానకరంగా వ్యవహరించిన ఆంగ్లేయుల తీరుకు ప్రతిగా తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహించమని జూన్ 8వ తేదీన ఆమెకు విజ్ఞప్తి చేశాడు. బ్రిటీషర్ల శక్తి ముందు స్వదేశీ సిపాయిల శక్తి నిలువజాలదని భావించిన రాణి తొలుత సమ్మతించలేదు. పలు సమస్యలతో సతమతమౌతున్న రాణి లక్ష్మీబాయి ఆంగ్లేయులతో కయ్యానికి మొదట ఇష్టపడలేదు. కానీ బక్షిష్ అలీ లాంటి నాయకులు స్వదేశీ యోధుల తిరుగుబాటుకు సారథ్యం వహించేలా రాణిని ఒప్పించడానికి కృషిచేశారు. 1858 మార్చి 22న రూస్సీ మీద కంపెనీ బలగాలు జరిపిన భయానక దాడిలో రాణి లక్ష్మీబాయి కోసం మృత్యువుకు ఎదుర్కోడానికి కూడా సిద్ధపడిన బక్షిష్ అలీ లాంటి యోధులు అసమాన ధైర్యసాహసాలతో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాలను ఎదుర్కొన్నారు. చివరకు 1858 జూన్ 18న రూస్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి వీరమరణం పొందగా ఆ తరువాత బక్షిష్ అలీ జీవితం చివరకు ఎలా ముగిసిందన్న విషయం చరిత్రకు అందకుండా పోయింది. ♦

BAKSHISH ALI (-1858)

Bakhshish Ali was the vanguard among the prominent warriors in the army of Rani of Jhansi Lakshmi Bai who fought against the forces of the East India Company with undaunted courage during the First War of Indian Independence. When the unfair measures of the British Governor General Dalhousie, who schemed to take over the kingdom of Jhansi by imposing the Doctrine of Lapse, forced the kingdom of Jhansi into untold financial troubles and naturally common people and prominent persons in the kingdom became very angry. The First War of Indian Independence that broke out in 1857 fanned the flames of this anger and the sepoys who wanted the native rulers to rule and the people who wanted the rule of Rani united and went ahead to fight the Company forces. Bakhshish Ali, the jail superintendent, who was waiting for this occasion opened the gates of the jail releasing all the people who were languishing in the jail as a result of the oppressive acts of the East Company officers. Several British officers who were acting unfairly with the royal family were killed. In this situation Bakhshish Ali played a crucial role in the conflict between the company sepoys and the rebel sepoys. Then leaders such as Bakshish Ali were able to convince the Rani to lead the rebellion. At last Jhansi was liberated as a result of the war the rebel fighters and the soldiers of Rani waged together. After all the British officers fled Jhansi, the flag of freedom was hoisted on the fort of Jhansi on 7 June 1857 under the leadership of valiant soldiers such as Rasaldar Kala Khan, Tahsildar Mohamed Hussain and Gulam Gouse Khan. While taking part in the conflict, he met the Rani of Jhansi on 8 June, 1857 in the royal palace and requested her to lead the rebellion in retaliation for the insult thrown at the royal family by the Britishers. The Rani of Jhansi did not accept initially for this, as she felt that her forces could not withstand the onslaught of the mighty British army. She did not want to antagonize the British as she had enough problems to worry about. During the terrible attack of the British forces on the fort of Jhansi on 1858 March 22, warriors like Bakhshish Ali who were prepared to lay down their lives for the sake of the Rani confronted the enemy forces with exemplary valour. At last Rani of Jhansi Lakshmi Bai was killed in the battle field on June 18, 1858 and how Bakhshish Ali's life ended after that was not recorded anywhere in the history. ♦

NAWAB AHMED ALI KHAN
(1823-1858)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

నవాబ్ అహ్మద్ అలీ ఖాన్ (1823-1858)

స్వదేశీ సైనిక యోధులు 1857లో మీరట్‌లోని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైనిక స్థావరం నుండి మాతృభూమి విముక్తి కాంక్షిస్తూ సమర శంఖారావం పూరించగానే రానున్న పరిణామాలను ఏమాత్రం ఖాతరు చేయకుండా కదనరంగానికి కదలిిన స్వదేశీ పాలకులలో ఫర్రుఖాబాద్ నవాబు అహ్మద్ అలీ ఖాన్ అగ్రగణ్యులు. ప్రస్తుత హర్యానాలోని ఫర్రుఖాబాద్‌లో 1823లో ఆయన జన్మించారు. తండ్రి పేరు యాకూబ్ అలీ ఖాన్. 1850లో అహ్మద్ అలీ ఖాన్ ఫర్రుఖాబాద్ సింహాసనం అధిష్టించారు. స్వదేశీ పాలకుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలను హరించివేస్తున్న కంపెనీ పాలకుల పట్ల ఆయనలో నిపురు కప్పిన నిప్పులా రగిలిన ఆగ్రహం 1857లో తిరుగుబాటుగా రూపు దిద్దుకుంది. ప్రజలు, స్వదేశీ సైనికులు ఏకమై ఆంగ్లేయులను ఫర్రుఖాబాద్ నుండి తరిమివేసి దానిని స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిగల రాజ్యంగా ప్రకటించారు. ఆ తరువాత చక్రవర్తి బహదూర్ షా జఫర్ ప్రతినిధిగా ఆంగ్లేయులతో సాగిన పలు పోరాటాలలో అహ్మద్ అలీ ఖాన్ పాల్గొన్నారు. చక్రవర్తి కోరగానే స్పందిస్తూ, ఆయుధాలను, సైనికులను, ఖాద్యసామాగ్రిని ఢిల్లీకి సరఫరా చేశారు. చక్రవర్తి బహదూర్ షాకు పలు లేఖలు రాశారు. కంపెనీ పాలకుల ఆక్రమణలో ఉన్న పలు ప్రాంతాల విముక్తి కోసం పోరాడుతున్న స్వదేశీ యోధులకు సహాయంగా తన బలగాలను, ఖాద్యపదార్థాలను, ఆయుధాలను పంపారు. 1857 సెప్టెంబర్‌లో బహదూర్ షా జఫర్ నేతృత్వంలో ఢిల్లీ ఎర్రకోట కేంద్రంగా సాగిన పోరాటం విఫలమై ఢిల్లీని ఆంగ్లేయులు తిరిగి స్వాధీనం చేసుకున్నాక కూడా ఆరు మాసాల పాటు ఫర్రుఖాబాద్‌లో అడుగు పెట్టడానికి కూడా కంపెనీ బలగాలు సాహసించలేక పోయాయి. చివరకు భారీగా బలగాలను సమకూర్చుకుని ఫర్రుఖాబాద్‌లో ప్రవేశించాలని కవాతులు నిర్వహిస్తూ ముందుకు వచ్చిన కంపెనీ బలగాలను ఫర్రుఖాబాద్ యోధులు ఎదుర్కొన్నారు. ఈలోగా ఢిల్లీలో చక్రవర్తి బహదూర్ షా జఫర్ లొంగిపోయిన వార్త అందుకున్న అహ్మద్ అలీ ఖాన్ నైరాశ్యానికి గురయ్యారు. మాతృదేశం కోసం ప్రాణాలకు తెగించి నిలచిన సైనికులు, ప్రజలు తన వలన కంపెనీ బలగాల దాష్టికాలకు గురి కారాదని భావించి 1857 నవంబరు మూడున నవాబు లొంగుబాటు ప్రకటించారు. ఆంగ్లేయులు నవాబు అహ్మద్ అలీ ఖాన్ ను ఫర్రుఖాబాద్ నుండి ఢిల్లీకి తరలించి ప్రధాన రహదారుల వెంట నడిపించి అవమానపర్చారు. 1858 జనవరి 23న మరణదండన విధించిన ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారుల తీర్పు ప్రకారంగా 24న ఢిల్లీలోని చాందీని చౌక్ వద్ద నవాబు అహ్మద్ అలీ ఖాన్ ను బహిరంగంగా ఉరి తీసారు. అహ్మద్ అలీ ఖాన్ అంత్యక్రియలను కూడా జరుపకుండా ఆయన పార్శ్వ శరీరాన్ని ఎర్రకోట కందకంలోకి విసిరి పారేసి, నవాబు పట్ల తమలో గూడుకట్టుకున్న భయంకర విద్వేషాన్ని ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులు వెల్లడించుకున్నారు. ♦

NAWAB AHMED ALI KHAN (1823-1858)

Farrukhabad Nawab, Ahmed Ali Khan, who can be reckoned as the front runner among the Indian rulers who sprang into the battle field, undeterred by the impending consequences, soon after the Indian freedom fighters sounded the bugle of war in 1857 from the Army base of the East India Company in Meerut. He was born in 1823 in Farrukhabad of present day Haryana state. Yakub Ali Khan was his father. Ahmed Ali Khan came to the throne of Farrukhabad in 1850. The hidden anger in him against the Company rulers who were taking away the freedom and independence of the Indian rulers burst out and took the shape of rebellion in 1857. When people and soldiers of Farrukhabad came together and drove away the Britishers out of Farrukhabad, Ahmed Ali Khan declared Farrukhabad as an independent kingdom. Later, as a representative of the Mughal Emperor Bahadur Shah Zafar, he participated in several battles against the Britishers. He responded immediately to the request of the Emperor by sending weapons, soldiers, and food material to Delhi. He wrote several letters to the Emperor. He also sent weapons, soldiers and food material to the Indian fighters who were fighting for the liberation of several areas under the occupation of the company. Even when the rebellion of the Indian fighters under the leadership of Bahadur Shah Zafar with Red Fort as their headquarters failed and Delhi went into the hands of the Company, the Company forces could not dare to step into Farrukhabad for six months. Finally when the Company forces reinforced themselves and attempted to enter Farrukhabad by conducting parades, Farrukhabad fighters confronted them. Meanwhile Ahmed Ali Khan was disappointed when he heard that Bahadur Shah Zafar surrendered to the Company rulers. In order to save the lives of the people and fighters who came forward to risk their lives for the sake of their motherland, he declared his surrender on 3 November, 1857. Nawab was taken to Delhi where he was insulted by British officers making him to walk in the streets. The officers of the East India Company pronounced a judgment sentencing him to death on 23 January, 1858. Nawab Ahmed Ali Khan was hanged publicly at Chandini Chowk in Delhi on 24 January, 1858. The East India Company rules revealed the terrible hatred they had against the Nawab by throwing his body into the trench of Red fort without observing the funereal ceremony. ♦

BEGUM AZEEJUN (1832-1858)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

బేగం అజీజున్ (1832-1858)

మాతృభూమి మీదగల ప్రేమాభిమానాల వలన ధన, మాన, ప్రాణాలను త్యజప్రాయంగా భావించి ఆంగ్లేయ సైన్యాలతో పోరాడుతూ కన్నుమూసిన యోధురాలు బేగం అజీజున్ 1832లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బితుర్లో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి హసీన్ ఖాన్, తల్లి హమీదా బాను. మంచి రూపసి అయినటువంటి ఆమె ప్రసిద్ధ నర్తకి ఉమ్రావ్ జాన్ బృందంలో చేరి నాట్యంలో మంచి అభినివేశాన్ని సంపాదించారు. స్వదేశీయుల మీద పెత్తనం సాగిస్తున్న ఆంగ్లేయులంటే ఆమెకు పరమ ద్వేషం. కాన్పూరు మహాయోధుడు నానా సాహెబ్ పీష్వా అంటే భక్తి, గౌరవం. 1857 జూన్ 7న కాన్పూరులో నానా సాహెబ్ పీష్వా నేతృత్వంలో తిరుగుబాటు ఆరంభం కావడంతో ఆమె ఆంగ్లేయుల మీద పోరుకు సంసిద్ధమయ్యారు. ఆయుధాలను ఉపయోగించటం, గుర్రపు స్వారి చేయడం నేర్చుకున్న అజీజున్ సైనిక దుస్తులలో సంచరిస్తూ మాతృదేశం పట్ల భక్తి భావాలు గల యువతులను సమీకరించి, మహిళా సైనిక దళం ఏర్పాటుచేసి తుపాకి పేల్చటం, కత్తి తిప్పటం, గుర్రపు స్వారి చేయటంలో వారికి ప్రత్యేక శిక్షణ కల్పించారు. ఆమె తన బలగంతో కాన్పూరు నగరంలోని ప్రతి ఇల్లా తిరుగుతూ యువకుల్లో రోషాగ్నిని ప్రజ్వరిల్లచేస్తూ, యుద్ధ భయంతో సైన్యంలో చేర నిరాకరించిన యువకుల చేతులకు స్వయంగా గాజులు తొడిగి, వారందరిని సైన్యంలో చేరేలా ప్రేరణ కలిగిస్తూ సైనిక బలగాలను పెంచారు. కాన్పూరు పోరాట యోధులకు ఆహారం, ఆయుధాలు, బట్టలు సమకూర్చి పెట్టటం, సైనికుల మధ్యన సమాచారం అందజేసే సంధానకర్తల్లా వ్యవహరించటం, శత్రుసైనికుల గమనాగమనాల్ని తిరుగుబాటు నేతలకు చేరవేయడం, క్షతగాత్రుల చికిత్సకు సంబంధించిన కార్యక్రమాలను నిర్వహించేందుకు యువతీ-యువకులతో ప్రత్యేక దళాలను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా నానా సాహెబ్ కు ఎనలేని సహకారం అందించారు. ఆమె కూడా స్వయంగా పలు పోరాటాలలో పాల్గొన్నారు. యుద్ధరంగంలో శత్రువును పరిమార్చుతూ తీవ్రంగా గాయపడి పట్టుబడినా కూడా ఏమాత్రం అద్వైతపడకుండా ఆంగ్ల సైన్యాధికారితో 'బ్రిటీష్ పాలన అంతం చూడాలన్నది తన లక్ష్యం' అని ఆ సాహసి ప్రకటించారు. ఆ సమాధానంతో ఖంగుతిన్న ఆంగ్ల సైన్యాధికారి జనరల్ హ్యూవ్ లాక్ ఆమెను కాల్చివేయాల్సిందిగా ఆదేశాలిచ్చాడు. ఆ ఆదేశాల మేరకు గురి పెట్టబడ్డ తుపాకులు ఒక్కసారిగా గర్జించడంతో బేగం అజీజున్ ఉచ్చ్వాసనిశ్వాసాలు 1858లో అనంతవాయువులలో కలసిపోయాయి. ♦

BEGUM AZEEJUN (1832-1858)

Begum Azeejun, who had immense love and admiration for her motherland and was ready to lay down her life for its cause died while fighting the British armies, was born in 1832 in Bithur, Uttarpradesh. Her father was Haseen Khan and mother Hamida Banu. Azeejun was a beautiful woman and she joined the dance troupe of the famous dancer Umrav Jan and developed an enthusiasm for dance. She hated to the core the British who were showing hegemony over her people. She had a lot of adoration and respect for the great warrior of Kanpur, Nana Saheb Peshwa. When the revolt against the British rule started in Kanpur on 7 June 1857 under the leadership of Nana Saheb, Azeejun joined the fight against the British rule. She learned horse riding and using weapons, moved around in the attire of a soldier. She gathered young women with patriotic feelings, formed women regiment and provided training for them in using guns and swords and in horse riding. She visited every household in Kanpur along with the soldiers of women regiment to provoke anger among young men against the British and encouraged them to join the revolt, and she was ready with bangles for those who refuse for fear of war. Thus she strengthened the revolting force. She extended abundant cooperation to Nana Saheb by forming special parties with young men and women to execute various activities in the battles such as supplying food, weapons and clothes to Kanpur soldiers, conveying information among soldiers about the movement of enemy forces and providing medical treatment to injured soldiers. She, herself participated in several battles against the British soldiers. Even when she was injured severely and was caught by the enemy forces, she fearlessly declared that 'her aim was to see the end of British rule' in India. Shocked at this answer, the British army officer General Havelock ordered his soldiers to shoot her immediately. As all the guns aimed at her fired at once Begum Azeejun breathed her last in 1858. ♦

MAULANA KIFAYATH ALI KHAFI
(-1858)

Source: 1857 Ke Mujaheed Shoura (Urdu), Maulana Imdad Sabri, Mkataba Shahira, Delhi, 1959.

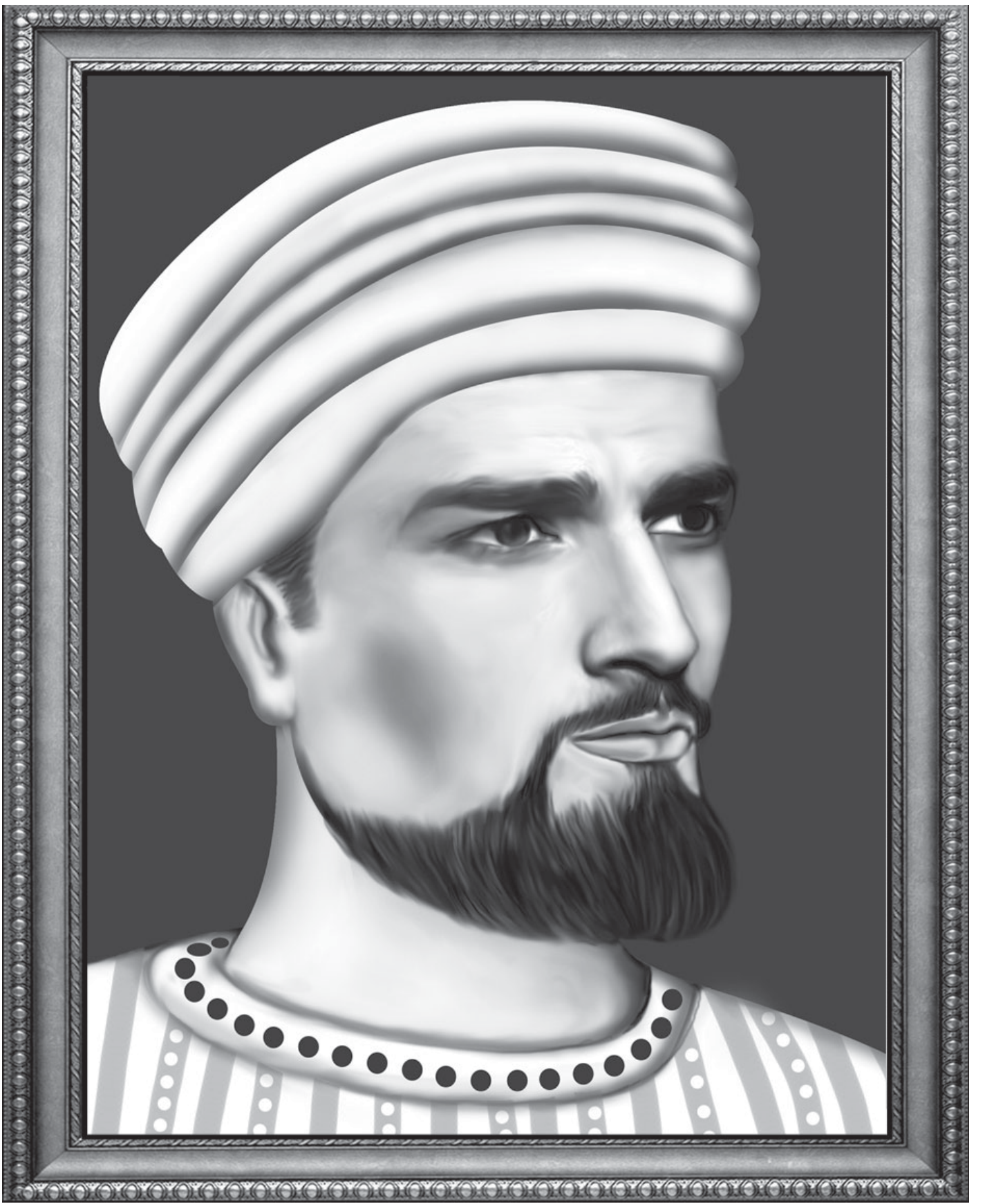
మౌలానా కిఫాయత్ అలీ ఖఫి (-1858)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులైన ఆంగ్లేయులను మాతృభూమి నుండి తరిమి కొట్టమంటూ ప్రజలకు పిలుపునిస్తూ నిర్భయంగా ఘోషాలు జారీచేయడం మాత్రమే కాకుండా ప్రచార కార్యక్రమాలను ముమ్మరంగా నిర్వహించిన ధార్మికవేత్త మౌలానా కిఫాయత్ అలీ ఖఫి. ప్రస్తుత ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బిజ్ నూర్ జిల్లా నగీనా పట్టణంలో ఆయన జన్మించారు. ఆనాటి ప్రముఖ ధార్మిక పండితులు షా అబ్దుల్ వాహిద్ రాంఘరి ముసద్ది, మౌలానా హాలీం షేర్ అలీ ఖాద్రిల వద్ద ఆయన ధార్మిక విద్యాభ్యాసం సాగింది. అనంతరం ప్రజలకు ధార్మిక విద్య గరువుతూ వచ్చిన ఆయన చివరకు అక్బరాబాద్ (ప్రస్తుత ఆగ్రా) లో స్థిరపడ్డారు. మంచి కవిగా, రచయితగా ఖ్యాతిగాంచిన ఆయన పలు గ్రంథాలను రచించారు. ఆ రచనలలో ఆంగ్లేయుల పట్ల స్పష్టమైన వ్యతిరేకత ఆయన వ్యక్తంచేస్తూ వారిని మాతృభూమి నుండి తరిమికొట్టాలని ప్రజలను ప్రేరేపించారు. 1857 నాటి ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం ఆయన లక్ష్యాలకు అనుగుణంగా అందివచ్చిన అవకాశం అయ్యింది. చివరి మొగల్ చక్రవర్తి బహదూర్ షా జఫర్ నేతృత్వంలో స్వదేశీ పాలకులు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ గుప్పెట నుండి బయటపడి స్వతంత్రులై ఎక్కడికక్కడ కంపెనీ సైన్యాల మీద పోరాటం ఆరంభించగానే మౌలానా అలీ కూడా ఆ పోరాటంలో భాగస్వామి అయ్యారు. మంచి ధార్మిక గురువుగా ప్రజల మన్నన పొందిన ఆయన స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం సాగుతున్న పోరాటంలో ప్రతిఒక్కరూ పాల్గొనాలంటూ విజ్ఞప్తి చేస్తూ ఘోషా జారీచేశారు. ఆంగ్లేయుల కబంధ హస్తాల నుండి మాతృభూమిని విముక్తం చేయడానికి ప్రజలు తమ ధనమాన ప్రాణాలను పణంగా పెట్టి పోరుటాట నడవాలని బహిరంగంగా పిలుపునిచ్చారు. రౌహిల్ ఖండ్ అధినేత ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్ నాయకత్వంలో స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మురాదాబాద్ పట్టణాన్ని ఆంగ్లేయుల నుండి విముక్తం చేయగానే మౌలానా కిఫాయత్ అలీ మురాదాబాద్ చేరుకున్నారు. అక్కడ ఇస్లామిక్ ధార్మిక విషయాల పర్యవేక్షణాధికారిగా ఆయన నియమితులయ్యారు. ఈ లోగా ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం విఫలం కావడంతో 1858 ఏప్రిల్ 25న రౌహిల్ ఖండ్ ను ఆంగ్లేయ సైన్యాలు తిరిగి స్వాధీనం చేసుకున్నాయి. అనంతరం స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా కిఫాయత్ అలీని ఆంగ్ల సైన్యాలు అరెస్టు చేశాయి. ఆంగ్ల న్యాయస్థానంలో న్యాయ విచారణ జరిపి ఆయనకు ఉరిశిక్షను విధించారు. ఆ తీర్పు మేరకు 1858 రంజాన్ మాసంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాలు మురాదాబాద్ లో బహిరంగంగా ఉరిశిక్షను అమలు జరుపగా మౌలానా కిఫాయత్ అలీ ఖఫి ప్రాణం అనంతవాయువుల్లో కలసిపోయింది. ♦

MAULANA KIFAYATH ALI KHAFI (-1858)

Maulana Khifayat Ali Khafi was a spiritual scholar who undertook extensive anti British campaigns besides pronouncing fearlessly fatwas appealing to people to drive the East India Company rulers out of the motherland during the First War of Independence. He was born in Nagina town in Bijnur District of present Uttar Pradesh. He had his spiritual education under renowned spiritual scholars of the day Shaw Abdul Wahid Rampuri Musadiddi and Moulana Haleem Sher Ali Khadri. Imparting spiritual education to people he settled in Akbarabad (present Agra). Renowned as a good poet and writer, he wrote several books. A clear anti British attitude is expressed in his works through which he appealed to people to drive the British out of the motherland. The first war of Independence of 1857 came to him as an opportunity in tune with his aims. When native rulers released themselves from the clutches of the East Indian Company and started fighting the company forces in their respective provinces under the leadership of the last Mughal Emperor Bahadur Shah Zafar, Maulana Khafi also joined the freedom struggle. Having won the admiration of people as a good spiritual teacher, he pronounced a Fatwa appealing to the people to take part in the freedom struggle. He gave an open call to people to fight sacrificing their all in order to liberate the motherland from the clutches of the English. Maulana Kifayath Ali reached Muradabad when it was liberated from the British rule by the freedom fighters under the leadership of the ruler of Rohilkhand, Khan Bahadur Khan. There he was appointed an officer to supervise Islamic spiritual affairs. Later Rohilkhand fell into the hands of the British on 25 April 1858 with the failure of First War of Independence. Later the British forces arrested Maulana Khafi. He was tried in a British Military Court which sentenced him to death. When the British army hanged him publicly in Moradabad in Ramzan month of 1858 in accordance with the judgment, Maulana Kifayath Ali Khafi breathed his last. ♦

WALI SHAH
(-1858)

Source: Sipay Bahdur, Asdullah Khan, Swadesh Samsthan Sanchanalay, Cultural Division, Govt of Madhyapradesh, Bhopal.

వలీ షాహ్ (-1858)

పరాయి పాలకుల గులాంగిరికి సమ్మతించిన భోపాల్ సంస్థానాధీశుల చర్యలను సహించలేక ఆంగ్ల సైన్యాల మీద తిరగబడిన యోధుల నాయకుడు వలీ షాహ్. మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజధాని భోపాల్ సంస్థానంలోని సైన్యంలో ఆయన రిసాలదార్. 1818లో ఆంగ్లేయులతో భోపాల్ సంస్థానాధీశులు కుదుర్చుకున్న ఒడంబడిక మూలంగా సంస్థానాధీశురాలు సికిందర్ బేగం మీద, స్వదేశీయుల మీద ఆంగ్లేయుల అధిపత్యం అవధులు దాటింది. స్వదేశీ సైనికుల అత్యాభిమానాన్ని కించపర్చే చర్యలకు ఆంగ్లేయ సైన్యాధికారులు పాల్పడడంతో రగులుకున్న ఆగ్రహం తిరుగుబాటుగా రూపుదిద్దుకుంది. ప్రజలను, సహచర సైనిక యోధులను తన అనర్గళ ప్రసంగాలతో ఆకట్టుకుని తిరుగుబాటు దిశగా సాగిన వలీ షాహ్ తన సహచరుడు హవల్దార్ మహావీర్తో కలసి 'నిషాన్-ఎ-ముహమ్మద్', 'నిషాన్-ఎ-మహావీర్' పేరుతో ఆకుపచ్చ, కాషాయ వర్ణాలతో కూడిన పతాకాలను 1857 ఆగస్టు ఎనిమిదిన సీహోర్ సైనిక స్థావరంలో ఎగురవేశారు. ఆంగ్లేయ సైన్యాధికారులు, సైనికులు పలాయనం చిత్తగించగా సైనిక స్థావరంలోని కంపెనీ ఖజానాను, ఆయుధాగారాన్ని స్వాధీనం చేసుకుని 'కంపెనీ బహదుర్ సర్కార్' స్థానంలో 'సిపాయి బహదుర్ సర్కార్' ను వలీ షాహ్ ప్రకటించారు. ప్రభుత్వ యంత్రాంగ వ్యవస్థను లౌకిక-ప్రజాతంత్ర తరహాలో నడపడానికి సహచరులతో కూడిన ప్రత్యేక మండలి ఏర్పాటు చేసి, మండలి సలహా, సూచనల మేరకు కార్యాలయాలను, న్యాయస్థానాలను, పోలీసు స్టేషన్లను ఏర్పాటు చేశారు. 'సిపాయి బహదుర్ సర్కార్' ప్రత్యేక చిహ్నాన్ని కూడా ప్రకటించారు. ఆ సందర్భంగా బహదుర్ షా జఫర్, రూస్నీరాణి లక్ష్మీబాయి, బందా అధినేత అలీ బహదుర్ లాంటి యోధాగ్రేసురుల నుండి ప్రశంసలు అందుకున్నారు. ఆంగ్లేయులను భోపాల్ సంస్థానం నుండి మాత్రమే కాకుండా భారతదేశం నుండి పూర్తిగా తరిమివేసేందుకు తమతో కలసి రావాల్సిందిగా భోపాల్ అధినేత సికిందర్ బేగంను వలీ షాహ్ ఆహ్వానించారు. ఆ ఆహ్వానాన్ని తిరస్కరిస్తూ బేగం సికిందర్ ఆంగ్లేయుల పంచన చేరారు. సంప్రదింపులకు ఒంటరిగా రావాల్సిందిగా బేగం సికిందర్ మూడుసార్లు వలీ షాహ్ను ఆహ్వానించగా సహచరులతో కలసి మాత్రమే చర్యలకు రాగలనంటూ ఆమె ఆహ్వానాలను ఆయన తిరస్కరించారు. ఈలోగా సిహోర్, భోపాల్ పరిణామాలను వివరిస్తూ తిరుగుబాటును అణిచి వేయడానికి బేగం సికిందర్ ఆంగ్లేయుల సహాయం అర్థించగా అత్యంత క్రూరుడిగా పేర్గాంచిన ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాధికారి జనరల్ హ్యూగ్ రోజ్ భోపాల్ చేరుకున్నాడు. ఆఘమేఘాల మీద భారీ సైన్యంతో 1858 జనవరి 14 సీహోర్ మీద విరుచుక పడ్డాడు. ఆ ఆంగ్లేయాధికారి కన్పించిన స్వదేశీ యోధుల మీద ఫిరంగి గుండ్లు, తుపాకి గుళ్ళు కురిపిస్తూ 356 మంది యోధులను బలి తీసుకున్నాడు. ఈ సందర్భంగా జరిగిన పోరులో 'సిపాయి బహదుర్ సర్కార్' అధినేత వలీ షాహ్ సాహసోపేతంగా పోరాడుతూ అమరుడయ్యాడు. ♦

WALI SHAH (-1858)

Wali Shah was the leader of the warriors who revolted against the British armies as they were unable to tolerate Bhopal king's subservience to the British crown. He was a Risaldar in the army of Bhopal princely state in Madhya Pradesh. The British officers' hegemony over the Queen of Bhopal, Sikindar Begum and her people exceeding all reasonable limits taking advantage of the accord between the East India Company and the former king of Bhopal angered the soldiers of Bhopal Princely state.

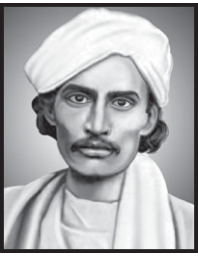
The acts of British Army officers damaging the self-respect of native soldiers turned the anger into a rebellion. Wali Shah, who led the rebellion with his eloquent speeches, along with Havaladar Mahaveer hoisted green and saffron flags 'Nishan-e-Muhammadi' and 'Nishan-e-Mahaveer' in Seehore army base on 8 August, 1857. As the officers and soldiers of East India Company fled the scene, the native soldiers under the leadership of Wali Shah took possession of the company treasury and armoury and declared 'Sepoy Bahadur Sarkar' in place of 'Company Bahadur Sarkar'. Wali Shah formed a special council with his comrades to run the government administration on secular and democratic lines and started government offices, courts and police stations as per the advice and suggestions of the council. He also declared a special emblem for the 'Sepoy Bahadur Sarkar'. For this he received wide acclaim from rulers such as Mughal emperor Bahadur Shah Jafar, Queen of Jhansi Lakshmi Bai and ruler of Banda, Ali Bahadur. He invited the Queen of Bhopal, Sikindar Begum, to join forces with him to drive away the Britishers not only from Bhopal but from India itself. The queen rejected his invitation and decided to be on the side of the Company. When the Queen Sikindar Begum invited Wali Shah to come alone for consultations, he rejected her invitation saying that he would come along with his comrades only. Meanwhile Sikindar Begum wrote a letter to the Company authorities explaining the developments at Seehore and Bhopal and requesting them to repress the rebellion. In response to the letter, a cruel army officer General Hugo Rose rushed to Bhopal. He cracked down with a heavy army on Seehore on 14 January, 1858. In the rain of cannon balls and bullets that ensued, about 356 rebel soldiers were killed. The head of 'Sepoy Bahadur Sarkar' Wali Shah fought valiantly in the battle and became a martyr. ♦

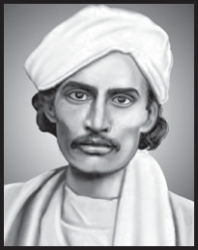
NAWAB ALI MOHAMMAD KHAN
(-1859)

Source : <https://www.pinterest.com/pin/459507968211459473/>

నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ (-1859)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో ఆంగ్లేయ సైన్యాధికారులకు ముచ్చెమటలు పట్టించిన అవధ్ రాజమాత బేగం హజరత్ మహల్ సాగించిన పోరాటంలో ఆమె కుడిభుజంగా నిలిచారు నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్. చరిత్రకారులు, సమకాలీనులు ఆయనను ‘మమ్మూఖాన్’ అని పిలిచేవారు. 1856 ఫిబ్రవరి 13న అవధ్ నవాబు వాజిద్ అలీ షా ను ఆంగ్లేయులు నిర్బంధించి, మార్చి 13న కలకత్తా పంపి రాజధాని లక్నోను అక్రమంగా ఆక్రమించుకున్నప్పుడు ఆరంభమైన అవధ్ పోరాటానికి మమ్మూఖాన్ తగిన వ్యూహాన్ని రూపొందించి బేగం హజరత్ మహల్ కు అండదండలు అందించారు. 1857 మే 31న లక్నో ఛావనీలో బేగం హజరత్ మహల్ నాయకత్వాన స్వదేశీ యోధులు, ప్రజలు సమావేశమై స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రకటించుకుని జూన్ మాసం నాటికి ఆంగ్లేయుల అధికారం ఆనవాళ్ళు అవధ్ రాజ్యంలో కనుమరుగు చేసిన చారిత్రక ఘట్టంలో ఆయన ప్రముఖ పాత్ర వహించారు. 1857 జూలై 7న బేగం హజరత్ మహల్ తన బిడ్డడు బిర్జిస్ ఖదీర్ ను అవధ్ నవాబుగా ప్రకటించి, లక్షా ఎనభైవేల సైనికులను సమకూర్చి, లక్షలాది రూపాయలను వ్యయంచేసి లక్నో కోటను పునర్నిర్మించే బృహత్తర కార్యక్రమంలో నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ ఆమెకు సహాయ సహకారాలు అందించారు. అవధ్ రాజ్యపాలన కోసం ఏర్పాటు చేసిన ఉన్నతస్థాయి కమిటీలో ఆయన న్యాయవిభాగం అధినేతగా బాధ్యతలు చేపట్టారు. బేగం హజరత్ మహల్ కు అత్యంత విశ్వాసపాత్రుడిగా, ఆమె బిడ్డడు బిర్జిస్ ఖదీర్ భద్రతకు నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ తన సర్వం పణంగా పెట్టి రక్షకుడిగా నిలిచారు. అవధ్ పోరాటాన్ని బలోపేతం చేసేందుకు సాగిన ప్రయత్నాలలో భాగంగా పోరాటయోధుడు మౌల్వీ అహమ్మదుల్లా షాహ్ పైజాబాదీని రప్పించి అవధ్ పోరాటంలో భాగం చేయడానికి బేగం హజరత్ మహల్ ప్రయత్నాలను విజయవంతం చేయడంలో వ్యూహాత్మకంగా వ్యవహరించారు. బేగం ప్రతినిధిగా విజయవంతంగా చర్యలు నిర్వహించారు. ఆ తరువాతి కాలంలో అవధ్ పోరాటం, రాజ్యపాలన తీరుతెన్నుల విషయంలో స్వతంత్ర అవధ్ ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా వ్యవహరిస్తున్న ఆయనకు, మౌల్వీ అహమ్మదుల్లా షాహ్ మధ్యన అభిప్రాయభేదాలు తలెత్తాయి. ఈ బలహీనతలు ఎలా ఉన్నా, ప్రత్యర్థులు ఎలాంటి విమర్శలు చేసినా లెక్కచెయ్యక నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ మాత్రం పోరుబాట వీడలేదు, బేగం హజరత్ మహల్ ను విడనాడ లేదు. బ్రిటిష్ బలగాలతో ఢీ అంటే ఢీ అంటూ బేగం హజరత్ మహల్ సాగించిన నాలుగు పోరాటాలలోనూ ఆయన ఆమె వెన్నంటి నిలిచారు. పది మాసాల పాటు ప్రత్యక్ష పాలన చేసి ప్రజలను, ఇతర స్వదేశీ పాలకులను ఉత్తేజితుల్ని చేసిన బేగం పాలనలో ఆయన ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా తనదైన భాగస్వామ్యం వహించారు. 1859 మార్చిలో ఆంగ్ల సైన్యాధికారులు లక్నోను భారీ బలగాలతో, యుద్ధ సామగ్రితో అన్నివైపుల నుండి చుట్టుముట్టారు. ఇరు పక్షాల మధ్యన భయంకర యుద్ధం సాగింది. పరాజయం తప్పని పరిస్థితులలో సహచరుల ఒత్తిడి మేరకు బేగం హజరత్ మహల్ తో కలసి నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ నేపాల్ అడవుల్లోకి తప్పుకున్నారు. చివరకు బేగం హజరత్ మహల్ తో కూడా విభేదాలు వచ్చిన నేపథ్యంలో ఆయన కంపెనీ సైన్యాధికారుల నిర్బంధంలో చిక్కుకున్నారు. ఆంగ్లేయాధికారులు విచారణ తంతు నడిపి అవధ్ పోరాట యోధుడు నవాబ్ అలీ ముహమ్మద్ ఖాన్ కు జీవితకాల శిక్షను విధించి 1859 చివర్లో అండమాను జైలుకు తరలించారు. ♦

NAWAB ALI MOHAMMAD KHAN (-1859)

Nawab Ali Mohammad Khan was the right hand to Begum Hazrat Mahal, Royal Mother of Awadh Kingdom who sent shivers down the spines of British army generals in the First Indian War of Independence. He was called ‘Mammu Khan’ by his contemporaries and historians. When the British forces detained Wazid Ali Shah, the Nawab of Awadh and sent him to Calcutta on 13 March 1856 and occupied his capital Lucknow illegitimately, Mammu Khan extended his support to Begum Hazrat Mahal by designing the strategy of Awadh Struggle. He played pivotal role in the historic event of declaration of independence by the local patriots, fighters and people of Lucknow Chavani on 31 May 1857 under the leadership of Begum and erased the traces of British authority by June 1857. Nawab Ali Mohammad Khan extended his help and cooperation to Begum when she declared her son Birjis Khadir as the Nawab of Awadh on 7 July 1857, enlisted an army of 80,000 soldiers and reconstructed the Lucknow fort with an expenditure of lakhs of rupees. He assumed charge as the head of legal cell in the high level committee formed to govern Awadh Kingdom. Being faithful to Begum Hazrat Mahal, Nawab Ali Mohammad Khan risked his all to guard her son Birzis Khadir. He acted strategically in making fruitful the attempts of Begum to bring Moulvi Ahammadullah Shah Fayzabadi into Awadh struggle to strengthen the ongoing struggle. As her representative, he conducted the negotiations successfully. Later on differences cropped up between himself and Moulvi Ahamdullah Shah on the ways of governance. Notwithstanding these weaknesses and despite the allegations levelled against him, he stood like a rock behind Begum Hazrat Mahal in all the struggles she led against the British forces. As the chief justice of Awadh Kingdom he contributed his part in the ten months long direct Governance of Begum which inspired the people of Awadh and native rulers of other kingdoms alike. In March 1859, the British forces laid siege to Lucknow from all sides. Fierce battle ensued. Compelled by the prospect of an impending defeat and under the pressure of co-fighters, Nawab Ali Mohammad Khan along with Begum retreated into the forest of Nepal. Later he was detained by the Army of East India Company in the back drop of the differences that developed between himself and Begum Hazrat Mahal. After a casual trial the Awadh fighter Nawab Ali Mohammad Khan was sentenced with life term imprisonment and was sent to Andaman Jail towards the end of 1859. ♦

PATAN TURREBAZ KHAN
(-1859)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ (- 1859)

ఆధునిక ఆయుధాలు కలిగి, అపారమైన సైనిక బలగాలున్న బ్రిటీష్ పాలకులను ఎదుర్కోవటం మృత్యువును వాటేసుకోవడమని స్వదేశీ యోధులకు స్పష్టంగా తెలిసినా, తమ ప్రాణాలను తృణప్రాయంగా భావించి పరాయి పాలకులను తరిమి కొట్టేందుకు అలనాడు నడుం కట్టిన పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ ప్రస్తుత తెలంగాణ రాష్ట్ర రాజధాని హైదరాబాద్ నివాసి. ఆయన తండ్రి పతాన్ రుస్తుం ఖాన్. బ్రిటీష్ సైన్యంలో సైన్యాధికారిగా బాధ్యతలు నిర్వహించిన పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ పరాక్రమాలకు పెట్టింది పేరైన రోహిల్లా సైనిక పటాలం నాయకుడు. ఆంగ్లేయులకు హితుడుగా మారిన నిజాం నవాబు అభీష్టానికి వ్యతిరేకంగా బ్రిటీష్ పాలకుల నుండి మాతృదేశాన్ని విముక్తి చేయమన్న మౌల్వీ సయ్యద్ అల్లావుద్దీన్ ఉద్బోధ మేరకు తుర్రెబాజ్ ఖాన్ పోరుబాట ఎంచుకున్నారు. మౌల్వీ అల్లావుద్దీన్ సహకారంతో చరిత్రాత్మక మక్కా మసీదు నుండి బయలుదేరి, బ్రిటీష్ ఆధిపత్యానికి చిహ్నమైన హైదరాబాద్ రెసిడెన్సీ మీద సుమారు ఐదు వందల మంది సాహసికులతో 1857 జూలై 17న తుర్రెబాజ్ ఖాన్ సాహసోపేతమైన దాడి చేశారు. ఆ పోరాటంలో పలువురు సహచరులను కోల్పోయి గాయపడిన ఆయన బ్రిటీష్- నిజాం బలగాలకు 1857 జూలై 22న పట్టుబడగా ప్రభుత్వం ద్వీపాంతరవాస శిక్ష విధించి, ఆయన యావదాస్థిని స్వాధీనం చేసుకుంది. ఆంగ్లేయాధికారుల సలహామేరకు విధించిన ఆ శిక్ష అమలు జరిగేలోగా పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ 1859 జనవరి 18న జైలు నుండి తప్పించుకున్నారు. ఆగ్రహించిన ప్రభుత్వం తుర్రెబాజ్ ఖాన్ ను సజీవంగా గానీ నిర్జీవంగా గానీ పట్టితెచ్చిన వారికి అయిదు వేల రూపాయల నగదు నజరానాను 1859 జనవరి 19న ప్రకటించింది. పాలకులు ప్రకటించిన నజరానాకు ఆశపడిన కుర్బాన్ అలీ అను నమ్మకద్రోహి అందించిన సమాచారంతో మెదక్ జిల్లాలోని తూప్రాన్ గ్రామం మీద 1859 జనవరి 24న నిజాం, బ్రిటీష్ సైన్యాలు విరుచుకు పడ్డాయి. ఆ సైన్యాలను సాహసోపేతంగా ఎదుర్కొంటూ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ శత్రువు సైనికుల తుపాకి గుండ్లకు బలయ్యారు. ఆ యోధుని పార్థివ శరీరాన్ని హైదరాబాదు నగరానికి తరలించి అంత్యక్రియలు ఏవీ జరపకుండా బలమైన ఇనుప గొలుసులతో కట్టిసి ప్రస్తుత సుల్తాన్ బజారు పోలీసు స్టేషన్ ఉన్న చోట గుంజుకు బహిరంగంగా వేలాడదీశారు. ప్రజలలో తిరుగుబాటు ఆలోచనలు ఏమాత్రం మళ్ళీ పొడ చూపకుండా వారిలో భయోత్పాతం కల్గించేందుకు ఆంగ్లేయులు అత్యంత పాశవిక చర్యలకు పాల్పడ్డారు. చివరకు మాతృభూమి విముక్తి పోరాటం విజయవంతం కావడంతో భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రపుటలలో గౌరవప్రదమైన స్థానం పొందిన పతాన్ తుర్రెబాజ్ ఖాన్ ప్రజల హృదయాలలో చిరస్మరణీయులుగా నిలిచారు. ♦

PATAN TURREBAZ KHAN (-1859)

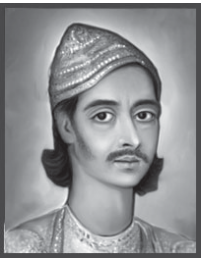
Patan Turrebaz Khan, who was ready to risk his life to drive away foreign rulers knowing fully that it was nothing short of embracing death to confront the British rulers who have modern weapons and huge army, was a resident of present Telangana state capital Hyderabad. His father was Patan Rustam Khan. Turrebaz Khan is an officer in the British Indian army where he led the Rohilla corps which was known for its valour. In obedience to the advice given by another freedom fighter Moulvi Syed Allavuddin, he chose to confront the British rulers to emancipate the motherland much against the wish of the Nizam Nawab who became a friend of the British rulers. With the cooperation of Moulvi Allavuddin, on 19 July, 1857 he started from the historic Mecca Maszid with five hundred adventurous youth and attacked Hyderabad Residency which was a symbol of British supremacy. In that battle Turrebaz Khan lost several of his associates. He himself was wounded and was captured by British-Nizam forces on 22 July 1857. He was awarded penitentiary punishment and all his property was confiscated by the government. Before the implementation of the punishment Patan Turrebaz Khan escaped from the prison on 18 January 1859. Angered at this, the British government declared on 19 Jan 1859 an award of five thousand rupees in cash for capturing Turrebaz Khan alive or dead. Lured by the reward of five thousand rupees, a traitor called Kurban Ali revealed the information about Tureebaz Khan. With that information the British-Nizam forces cracked down on Toofran village in present Medak district of Telangana on 24 January 1859. Turreabaz Khan fought the forces with great courage but he died in that process. The body of the warrior was shifted to Hyderabad without any funeral rites. The dead body was hanged openly to a post near Sultan Bazar police station. The British rulers resorted to this beastly act to terrorize people against revolutionary ideas. With the freedom struggle becoming successful, Turrebaz Khan's name found an honourable place in the pages of the history of Indian Freedom Struggle and a memorable place in the hearts of the people. ♦

NAWAB TAFAZZUL HUSSAIN KHAN SARATJUNG
(-1859)

Source : https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=4973800126040201&id=100002307894201&sfnsn=wiwspmo

నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ సరత్జంగ్ (-1859)

1857నాటి భారత ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో బ్రిటిష్ పాలకుల ఆధిపత్యం నుండి తమ సంస్థానాలను స్వతంత్ర రాజ్యాలుగా ప్రకటించి, ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారుల జాడ లేకుండా చేసి, ఆంగ్లేయ సైన్యాలతో పోరుకు సిద్ధపడిన యోధులలో ప్రముఖులు నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ సరత్జంగ్. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని ఫరూఖాబాద్ సంస్థానం మొగల్ పాలకుల సామంత రాజ్యంగా 1857లో నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ ఖాన్ ఏలుబడిలో ఉంది. ఆనాడు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సాగిస్తున్న అహంకారపూరిత ఆధిపత్యాన్ని అంగీకరించలేకపోయిన భారతీయులు 1857లో ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ శంఖారావాన్ని పూరించగానే, ఆ పిలుపును అందుకున్న ఫరూఖాబాద్ నవాబు మాతృభూమి కోసం సర్వం త్యాగం చేయగల యోధులతో కలసి ఫరూఖాబాద్ ను స్వతంత్ర రాజ్యంగా ప్రకటించి ఆంగ్లేయాధికారులను వెళ్ళగొట్టారు. ఆ అధికారులు ఫతేఘర్ దుర్గంలో దాక్కొనగా, నవాబు తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ నేతృత్వంలో స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు దుర్గాన్ని చుట్టుముట్టి, ఐదు రోజుల పోరాటం తరువాత దుర్గాన్ని స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఆ తరువాత ఏడాది పాటు నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ పాలన సాగించారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ బలగాలు ఢిల్లీలోని ఎర్రకోటను స్వాధీనం చేసుకున్నాక కంపెనీ సైన్యాధికారులు ఫరూఖాబాద్ మీద దృష్టిసారించి, భారీ బలగాలతో ఫరూఖాబాద్ ను చుట్టుముట్టారు. నవాబ్ తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ తన బలగాలతో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాలను ఎదుర్కొన్నారు. ప్రతీకారంతో రగిలి పోతున్న శత్రుసైన్యాలు మిదతల దండులా వచ్చిపడుతుండగా ధైర్య సాహసాలతో పోరాడుతున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల సంఖ్య తరిగి పోసాగింది. ప్రతికూల పరిస్థితులను గమనించిన నవాబు ప్రజల ఆస్తిపాస్తులకు, పోరాట యోధుల ప్రాణాలకు మరింత ముప్పు వాటిల్లే ప్రమాదకర పరిస్థితుల నేపథ్యంలో సహచరుల సలహా మేరకు యుద్ధరంగం నుండి తప్పుకున్నారు. మార్గమధ్యంలో స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు తాంతియా తోపేను కలసి ఆయనతోపాటుగా నేపాల్ అడవుల్లోకి నిష్క్రమించారు. ఆ సమయంలో ఆంగ్లేయాధికారి కెప్టెన్ బైరో నవాబు వద్దకు వచ్చి ఆయన ప్రాణాలకు, ఆయన సహచరుల ప్రాణాలకు ఏలాంటి నష్టం లేకుండా కంపెనీతో సంధి చేసుకొమ్మన్నాడు. అందుకు నవాబు అంగీకరించాక మాటతప్పిన ఆంగ్లేయులు ఆయనను నిర్బంధించి రాజధాని నేరారోపణ చేసి విచారణ సాగించి రాజ్య బహిష్కరణ శిక్షను ప్రకటించారు. ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలనలో ఉన్న మరే ప్రాంతంలో కూడా హుస్సేన్ ఖాన్ ఉండరాదని శాసిస్తూ, 24 గంటల్లో ఫరూఖాబాద్ వీడి వెళ్ళి పోవాల్సిందిగా 1859 మే 23న ఆంగ్లేయాధికారులు హాకుం జారీ చేశారు. కుటుంబ సభ్యులను కలవడానికి కూడా సమయం లేని పరిస్థితులలో మక్కాకు బయలుదేరిన ఫరూఖాబాద్ నవాబు తఫజ్జుల్ హుస్సేన్ ఖాన్ సరత్జంగ్ ఆ తరువాత ఏమైయ్యారన్నది తెలియరాలేదు. ♦

NAWAB TAFAZZUL HUSSAIN KHAN SARATJUNG (-1859)

Nawab Tafazzul Hussain Khan Saratjung was one of the Indian rulers who declared their provinces as Independent Kingdoms during the First war of Indian Independence in 1857 and were prepared to fight the British Army to drive away the officers of East India Company. Farrukhabad province in Uttar Pradesh, which was a tributary state of Mughal Rulers, was under the rule of Nawab Tafazzul Hussain Khan in 1857. No sooner had the Indians who were unable to accept the hegemonistic domination of East India Company sounded the bugle of First War of Independence, then the Nawab of Farrukhabad responded by declaring his province as an independent kingdom and driving away the officers of East India company with the help of patriotic soldiers who were prepared to sacrifice their everything for the sake of their motherland. As the British officers hid in the fort of Fathegarh, freedom fighters under the leadership of Nawab Tafazzul Hussain Khan surrounded the fort and took possession of the fort after fighting for 5 days. Nawab Tafazzul Hussain Khan ruled Farrukhabad province for one year. After taking over Red fort in Delhi, East India Company Army focused their attention on Farrukhabad and laid siege to it with a heavy force. Nawab valiantly faced the company army with his limited forces. The freedom fighters could not withstand the onslaught of the enemy forces which were burning with the desire to take revenge. Sensing the approaching danger to the lives and properties of his people and following the advice of his co-fighters, the Nawab escaped from the battle ground. On the way he met Tantia Tope, another freedom fighter, and they both retreated into the forests of Nepal. At that time Captain Bairo, an English officer, came to the Nawab and asked him to accept an agreement for peace to secure safety to his life and that of his co-fighters. The Nawab agreed for peace, but Britishers backed out on their promise and imprisoned him. Charges of sedition were leveled against him and after a cursory trial, he was extradited from the Kingdom. It was ordained on 23 May 1889 that Nawab Tafazzul Hussain Khan should not live in any place under the rule of East India Company and that he should leave Farrukhabad within 24 hours. Unable to meet even his family members, Nawab Tafazzul Hussain Khan Saratjung left for Mecca and his whereabouts have been unknown since then. ♦

DUDU MIYA
(1818-1860)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

దూదు మియా (1818-1860)

బెంగాల్‌లో జరిగిన ప్లాసీ-బక్సర్ యుద్ధాల తరువాత తమ పునాదులను పటిష్ఠం చేసుకున్న ఆంగ్లేయులు చలాయిస్తున్న ఆధిపత్యం, అంతులేని దోపిడీని సహించలేక తిరగబడిన ప్రజలకు సమర్థవంతమైన నాయకత్వం అందించి ప్రజా పోరాటం సాగించిన యోధులలో దూదు మియా లేక దాదూ మియా ఒకరు. బ్రిటీష్ వ్యతిరేక పోరాటాల చరిత్రలో సుస్థిర స్థానం సంపాదించుకున్న ఫరాజీ ఉద్యమానికి అంకురార్పణ చేసిన హజీ పరియతుల్లా ఇంట 1819లో దూదు మియాగా పేర్కొనబడిన ముహమ్మద్ మోసీన్ జన్మించారు. చిన్ననాటనే తండ్రిబాటన నడుస్తూ దూదు మియా ధార్మిక చింతనతో పాటుగా సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ పరిస్థితుల పట్ల అవగాహన సంతరించుకున్నారు. 1839లో తండ్రి స్థానంలో ఫరాజీ ఉద్యమనేతగా ఆయన బాధ్యతలు చేపట్టారు. అపూర్వ కార్యదక్షత, చక్కని ఉద్యమ నిర్మాణకౌశల్యం ప్రదర్శిస్తూ, దూదు మియా ఫరాజీ ఉద్యమాన్ని మరింత పటిష్ఠంగా తీర్చిదిద్ది సకారాత్మక దిశగా మలుపుతిప్పారు. ప్రజాకంటకులైన ఆంగ్లేయాధికారులకు, జమీందారులకు, ప్లాంట్లకు, మహజనులకు (వడ్డీ వ్యాపారస్థులు) వ్యతిరేకంగా పోరాటాలు సాగించేందుకు పటిష్ఠమైన సమరశీల వ్యవస్థలను రూపొందించారు. ఫరాజీ ఉద్యమ కార్యక్రమాలను నిర్వహించడానికి ఫరీద్‌పూర్‌ను ప్రధాన కేంద్రంగా చేసుకుని ప్రజా పోరాటాలు నడిపారు. దూదుమియా పిలుపిస్తే క్షణాలలో హాజరుకావడానికి 50 వేల మంది ఎల్లప్పుడూ సిద్ధంగా ఉంటారు అని ఆంగ్లేయాధికారులు తమ నివేదికలలో వెల్లడించడాన్ని బట్టి వ్యవస్థాపరంగా ఆయన ఉద్యమ నిర్మాణ దక్షత వెల్లడవుతుంది. దూదు మియా ఉద్యమాన్ని ఏ విధంగానూ నిలువరించ లేకపోయిన ఆంగ్లేయులు ఆయన మీద, ఉద్యమకారుల మీద పలు నేరాలను ఆపాదించి వారికి శిక్షలు పడేలా శతవిధాల విఫల ప్రయత్నాలు చేశారు. ప్రజలలో ఆయన పాదుగొల్పిన బ్రిటీష్ వ్యతిరేకత, పోరాటస్ఫూర్తి వలన ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ సమయంలో ఫరాజీలు విజృంభించగలరని ఆంగ్ల ప్రభుత్వం భయపడింది. ఆ కారణంగా దూదు మియా ను, ఆయన అనుచరులను పెద్ద సంఖ్యలో జైళ్ళలో కుక్కీనా ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ఫరాజీల జాడలు చాలా స్పష్టంగా కన్పించాయని ఆంగ్లేయాధికారుల రికార్డులు వెల్లడించాయి. ఆంగ్లేయుల జైలు నుండి విడుదలయ్యి ప్రస్తుత బంగ్లాదేశ్ రాజధాని ఢాకాను స్థిరనివాసం చేసుకుని చివరిక్షణం వరకు ఆంగ్లేయుల ఆగడాలను, అధికారుల పెత్తనాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ పోరుబాట సాగిన దూదు మియా 1860లో అస్తమించారు. ♦

DUDU MIYA (1818-1860)

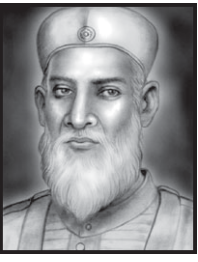
Dudu Miya was one of the leaders who revolted against the hegemony and exploitation of the English who consolidated their foundation in India after the wars of Plessey and Buxor in Bengal. Mohammed Mosin, who was popularly known as Dudu Miya was the son of Haji Shariathullah who started Faraizi Movement which is considered as very important in the history of anti British struggles. Dudu Miya, who followed in the foot prints of his father from a young age developed an understating of social, economic and political conditions in the country besides spiritual thinking, took up the reins of Faraizi Movement in 1839. He displayed great efficiency and dexterity in building up the Faraizi Movement which was already in full swing and gave it a positive approach. He made Fareedpur as the centre of his activities that aimed at fighting against the exploitation by Britishers, Zamindars and Mahajans (Money Lenders). The records of the British officers reveal that fifty thousand people are always ready to respond to the call of Dudu Miya. Having been unable to curb the Faraizi Movement under the leadership of Dudu Miya, the Britishers had several criminal cases foisted on the activists of the movement and made all the attempts possible to have them punished. The British Government feared that the Faraizis would become active during the First war of Independence because of the anti British attitude and fighting spirit Dudu Miya instilled among the people. The British records reveal that the foot prints of Faraizi's are clearly visible during first war of Independence, although Dudu Miya and followers in large number were imprisoned. After his release from British Jail, Dudu Miya made Dhaka, the capital of present day Bangladesh, as his permanent residential place opposing the hegemony and excesses of the Britishers till his last breath and passed away in 1860. ♦

PATAN SALABATH KHAN
(1831-1861)

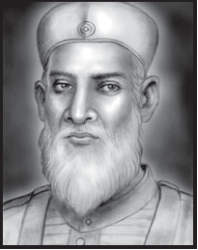
Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

పతాన్ సలాబత్ ఖాన్ (1831-1861)

ప్రపంచ ఉద్యమాల చరిత్రలోనే మహోజ్వల ఘట్టంగా భాసించిన ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో అద్వితీయమైన సాహసాలతో ఆత్మార్పణకు కూడా వెనుదీయని వీర సైనికులలో ఒకరైన పతాన్ సలాబత్ ఖాన్ ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని మురాదాబాద్ జిల్లా సంభల్ లో 1831లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి పతాన్ అబ్దుల్లా ఖాన్. చిన్ననాటి నుండే ధైర్యసాహసాలను ప్రదర్శిస్తూ గ్రామస్తులను ఆకట్టుకున్న సలాబత్ సైనికుడిగా కోటా రాజ్యంలో ఉద్యోగం చేబట్టి గోవర్ధన్ పటాలంలో సభ్యులయ్యారు. 1857 మే మాసంలో భారతదేశం అంతటా ఎగిసిపడిన తిరుగుబాటు జ్వాలల ప్రభావంతో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ రాజకీయ ప్రతినిధి మేజర్ బుర్టన్ నివాస గృహం మీద కోట సైనికుల దళం 1857 అక్టోబర్ 15న దాడి చేసి తిరుగుబాటు బావుటా ఎగురవేసింది. ఆ యోధుల ధాటికి తట్టుకోలేక మేజర్ బుర్టన్ బ్రతుకు జీవుడా అంటూ ఆయుధాలు, అనుచరులతో తన బంగ్లాలో దాక్కున్నాడు. ఆయుధాలు కలిగి ఉన్న ఆంగ్లేయుడిని బంగ్లా నుండి బయటకు రప్పించేందుకు సాహసి పతాన్ సలాబత్ ఖాన్ ముందుకు వచ్చారు. ఒక నిచ్చిన ద్వారా తిన్నగా ఆంగ్లేయుడు దాక్కుని ఉన్న బంగ్లా కప్పు మీదకు చేరుకుని, అతని అనుచరుల కంటబడకుండా ఆకస్మాత్తుగా బుర్టన్ ఎదుట నిలిచారు. ఆ అనూహ్య సంఘటన నుండి తేరుకొని తన మీద ఆంగ్లేయుడు సాగించిన దాడి నుండి లాఘవంగా తప్పించుకున్న సలాబత్ అతన్ని లొంగదీసుకున్నారు. ఈ సందర్భంగా సలాబత్ ఖాన్ చూపిన తెగువ, సాహసానికి సంతసించి తిరుగుబాటుకు నాయకత్వం వహిస్తున్న లాలా జై దయాల్ భట్నాగర్ ఆయనకు ప్రత్యేక జ్ఞాపికను బహూకరించారు. ఆ తరువాత 1858 మార్చిలో మేజర్ జనరల్ రాబర్ట్స్ నాయకత్వంలోని సైనిక దళాలు కోట సంస్థానాన్ని స్వదేశీ దళాల నుండి స్వాధీనం చేసుకున్నాయి. ఆ సమయంలో తిరుగుబాటు దళాలతోపాటుగా సలాబత్ ఖాన్ గ్వాలియర్ వెళ్ళి తిరుగుబాటు యోధులతో కలసి ఝబీయా పట్టాన్ అను చోట ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ దళాలతో జరిపిన పోరాటంలో పాల్గొన్నారు. ఆ తరువాత ఆంగ్లేయుల నిఘా నుండి తప్పించుకుని, లక్నో గుండా నేపాల్ పర్వత ప్రాంతాలలోకి తప్పించుకున్నారు. అక్కడ ఎదురైన ప్రతికూల పరిస్థితుల వలన ప్రవాసం నుండి బయటపడి రహస్యంగా కోటా రాజ్యంలోకి తిరిగి ప్రవేశిస్తుండగా శత్రుసైనికులు నిర్బంధించారు. ఆయన మీద రాజద్రోహం నేరారోపణ మోపి 1861 ఆగస్టు 10న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకులు ఆయనకు మరణదండన ప్రకటించారు. ఆ మరణ దండన ప్రకారం 1861 అక్టోబరు 23న కోటా రాజ్యంలోని బ్రిటిష్ అధికార ప్రతినిధి నివాసం ఎదుట ఇతర యోధులతోపాటుగా పతాన్ సలాబత్ ఖాన్‌ను బహిరంగంగా ఉరితీశారు. ♦

PATAN SALABATH KHAN (1831-1861)

Patan Salabath Khan, who was a great soldier that never hesitated to lay down his life during Indian freedom struggle which has a glorious place in the history of the world, was born in 1831 in Sambhal of Moradabad in Uttarpradesh. His father was Patan Abdulla Khan. Displaying his courage right from his childhood, he got the job of a soldier in the army of Kota Princely State and became a member of Govardhan Regiment. Under the influence of the revolt that flared up all over India in May, 1857, soldiers of Kota Province also attacked the residence of Major Burton, the political representative of the East India Company on 15 October, 1857. Unable to withstand the onslaught, Major Burton hid in the bungalow along with his men and weapons. Patan Salabath Khan was courageous enough and came forward to bring the officer with weapons out of the bungalow. He climbed up the bungalow with the help of a ladder and entered the house through the roof. When he stood in front of Burton without being seen by his men, the English man was taken aback. After a while Burton came to his senses and attacked Salabath Khan who defended himself deftly and over powered Burton. Lala Jai Dayal Bhatnagar who led the revolt praised the courage of Salabath Khan and presented him a special memento. Later in 1858 the Company forces led by General Roberts took possession of Kota Princely state from Swadeshi forces. Then Salabath Khan went to Gwalior along with Swadeshi rebel forces and took part in a fight against the East India company forces at Jhabia Pattan. Later he escaped undetected into Nepal mountainous regions through Lucknow. When he faced adverse conditions there he came out of exile and while he was entering clandestinely into Kota province he was arrested by enemy soldiers. He was charged with sedition and was sentenced to death by the Company rulers on 10 August, 1861. Patan Salabath Khan was hanged publicly along with other rebels in front of the residence of the British official representative in Kota on 23 October, 1861. ♦

MAULANA FAZAL - E - HAQ KHAIRABADI
(1797-1861)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

మౌలానా ఫజల్ -ఎ-హాఖ్ ఖైరాబాది (1797-1861)

ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ సమయాన పరాయి ప్రభువుల మీద తిరగబడమని ప్రజలకు పిలుపునిస్తూ విడుదలైన చారిత్రాత్మక ఫత్వా 'ఫత్వా-ఎ-జిహాద్' సృష్టికర్త మౌలానా ఫజల్-ఎ-హాఖ్ ఖైరాబాది 1797లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం సితాపూర్ జిల్లా ఖైరాబాద్ లో జన్మించారు. మంచిధారణ శక్తిగల ఆయన తండ్రి షాహ్ అబ్దుల్ అజీజ్ వద్ద విద్యాభ్యాసం ఆరంభించారు. పదమూడు ఏండ్ల వయస్సు నాటికి ధార్మిక-సామాజిక శాస్త్రాలలో ఆరితేరిన ఆయన 18 ఏండ్ల వయస్సులో న్యాయస్థానాధికారిగా ఉద్యోగం చేపట్టారు. 1821లో ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసి ధార్మిక-సామాజిక శాస్త్రాల అధ్యయనం, ఆధ్యాపనం చేపట్టారు. అనాటి ప్రముఖులు మిర్జా గాలిబ్, ముఫ్తీ సద్రుద్దీన్, బహదుర్ షా జఫర్ సంపర్కంలో గడిపిన ఆయన ఝజ్జర్ నవాబు కొలువులో చేరారు. ఆ తరువాత అల్ వార్, సహరన్ పూర్, టోంక్, రాంపూర్, సంస్థానాలలో పలు పదవులను నిర్వహించి చివరకు 1847లో లక్నో చేరుకున్నారు. 1856లో లక్నో సంస్థానాన్ని ఆంగ్లేయులు ఆక్రమించాక 1857లో ఢిల్లీ చేరుకున్న ఆయన అక్కడి పరిస్థితులను చూసి విచలించబడ్డారు. అనాడు చక్రవర్తి బహదుర్ షా జఫర్ పక్షాన పోరాడుతున్న తిరుగుబాటు యోధుల సర్వసైనాధ్యక్షులు బక్తఖాన్ వినతి మేరకు ఆంగ్లేయుల మీద తిరగబడమని ప్రజలకు పిలుపునిస్తూ చారిత్రాత్మక 'ఫత్వా-ఎ-జిహాద్' ను స్వయంగా రూపొందించి విడుదల చేశారు. ఆ ఫత్వాకు స్పందించిన ప్రజానీకం ఆంగ్ల సైన్యాల మీద పెద్ద ఎత్తున విరుచుకపడ్డారు. ప్రజలు, స్వదేశీ యోధులు ఎన్ని త్యాగాలకు సిద్ధపడినా ప్రతికూల పరిస్థితులను అధిగమించలేక పోవడంతో 1857 సెప్టెంబర్ 20న ఢిల్లీ పూర్తిగా కంపెనీ సైన్యాల వశమయ్యింది. మౌలానా ఖైరాబాది లక్నో వెళ్లి బేగం హజరత్ మహల్ సంస్థానంలో ఉంటూ ఇతర తిరుగుబాటు యోధులతో కలసి ఆంగ్లేయుల మీద పోరుబాటన సాగారు. ఆ ప్రయత్నాలు కూడా విఫలమయ్యాక, తిరుగుబాటు యోధులు అజ్ఞాతంలోకి నిష్క్రమించాక 1858 డిసెంబర్ మూడున ఆంగ్లేయాధికారులు మౌలానా ఫజల్-ఎ-హాఖ్ ను అరెస్టు చేశారు. 1859 మార్చి నాలుగున ఆయనను విద్రోహిగా ప్రకటిస్తూ అజన్మ ఖైదును శిక్షగా ప్రకటించి అండమాన్ దీవులకు పంపారు. 1859 అక్టోబర్ ఎనిమిదిన అండమాన్ లోని సెల్యూలర్ జైలుకు ఆయనను చేర్చిన ఆంగ్లేయాధికారులు పలు శారీరక-మానసిక చిత్రహింసలకు గురిచేశారు. ఆ సమయంలో ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం పూర్వోపరాలను వెల్లడిస్తూ చరిత్ర ప్రసిద్ధిపొందిన 'అల్ సఫరతుల్ హిందియా' గ్రంథాన్ని మౌలానా ఫజల్-ఎ-హాఖ్ రూపొందించారు. అండమాన్ జైలులో అష్టకష్టాలను భరిస్తూ గడిపిన మౌలానా ఫజల్-ఎ-హాఖ్ ఖైరాబాది 1861 అగస్టు 20న కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA FAZAL - E- HAQ KHAIRABADI (1797-1861)

Maulana Fazal-e- Haq Khairabadi, who released the historic 'Fatwa-e-Jihad' appealing to people to revolt against the foreign rulers during the First war of Independence, was born 1797 in Khairabad, Sitapur District, Uttarapradesh. He started his education from his father Shah Abdul Aziz. A boy with an excellent memory, he mastered religious and social sciences at the age of thirteen and at the age of eighteen he was into the job of Judicial Officer. At the age of 21 he resigned from the job and took up studying and teaching religious and social sciences. He used to be in the company of noted men of the day such as Mirja Galib, Mufthi Sadrudin and Bahadur Shah Zafar and joined the court of Jajhar Nawab. Later he discharged important responsibilities in the princely states of Alwar, Saharanpur, Tonk and Rampur and finally reached Lucknow in 1847. In 1856 British forces occupied Lucknow princely state and in 1857 he moved to Delhi where the conditions prevailing there disturbed him deeply. On the request of Bakth Khan, commander in-chief of the rebel forces fighting on behalf of the Moghal Emperor Bahadur Shah Zafar, Maulana Khairabadi drafted and released the historic 'Fatwa-e-Jihad' appealing to the people of Hindustan to revolt against the British rulers. Responding to the Fatwa, people in large numbers joined the fight against the British army but the rebel soldiers could not overcome the adverse conditions and Delhi fell to the British forces on 20 September 1857. Then Maulana Khairabadi went to Lucknow and joined the court of Begum Hazarat Mahal. There he joined other rebel fighters and continued fighting against the British. When all the attempts failed, the rebel fighters went underground, British officers arrested Maulana Fazal-e-Haq. They declared him a 'traitor' on 4 March 1859 and sent him to the Andaman Islands. He was taken to the cellular jail in Andaman Islands on 8 October 1859, where the British officers tortured him physically and mentally. In the jail Moulana Fazal-e-Haq wrote the famous book in Arabic language 'Saur al Hindia' in which he revealed the pros and cons of the First War of Independence of India. Going through all the tortures in the jail, Maulana Fazal-e-Haq Khairabadi passed away on 20 December 1861. ♦

NAWAB SYED GALIB ALI TATARI
(1810 -1863)

Source : Picture received from Mr Urfi Raza Zaid (Great Grand son Nawab Galib Ali Tartai), Bareilly, UP.

నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ తాతారి (1810-1863)

ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ నాయకుల పిలుపుకు క్రియాశీలకంగా స్పందిస్తూ ఆంగ్లేయులను తరిమిగొట్టడానికి సాగిన కృషిలో భాగం పంచుకున్న యోధులు నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ తాతారి ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బరేలీ జిల్లా సెంథాల్ ప్రాంతంలో 1810 మార్చి 21న జన్మించారు. ఆయన తల్లి సయ్యద్ మజీదున్నీసా బేగం, తండ్రి సయ్యద్ మునీర్ అలీ. నవాబ్ గాలిబ్ అలీ పూర్వీకులు సయ్యద్ జలాలుద్దీన్ లాద్ బారహ్ మొగల్ పాదుషా అక్బర్ కు మాల్వా యుద్ధంలో సహకరించినందుకు 1559లో ఐదు పరగణాల ప్రాంతానికి జాగీర్దారుగా ప్రకటించగా అప్పటినుండి ఆ పరగణాకు గాలిబ్ అలీ పూర్వీకులు నవాబులయ్యారు. 1857లో ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ శంఖారావాన్ని పూరించిన రోహిల్ ఖండ్ అధినేత ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్ పిలుపుకు తక్షణమే సానుకూలంగా స్పందిస్తూ నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ సాహెబ్ తన సైన్యాన్ని తన సైనిక యోధుడైన కేంకరణ్ యాదవ్ నాయకత్వంలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ బలగాలను ఎదుర్కొనడానికి పంపారు. ఈ పోరులో ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్ విజయం సాధించి సుమారు ఒక ఏడాదిపాటు స్వదేశీ పాలనను సాగించారు. ఈ సందర్భంగా 1857 జూన్ రెండున జరిగిన విజయోత్సవాల సందర్భంగా నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీని రోహిల్ ఖండ్ అధినేత ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్ ఘనంగా సత్కరించారు. ఆంగ్లేయుల మీద పోరాడుతున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల నాయకులకు తన పరగణా అయినటువంటి బరేలీలో ఆన్ని సౌకర్యాలతో సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ ఆశ్రయం కల్పించారు. ఢిల్లీలో బహదూర్ షా జఫర్ నేతృత్వంలో సాగిన పోరాటంలో తుది విజయం సాధించిన ఆంగ్లేయ సైన్యాధిపతులు తమ భారీ బలగాలతో రోహిల్ ఖండ్ మీద విరుచుకపడి ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్ ను ఆయన అనుయాయులను నిర్బంధించారు. చివరకు బరేలీలో ఉన్న పోరాటయోధులను నిర్బంధించిన కంపెనీ ప్రభుత్వం విచారణ జరిపి సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ సేనా నాయకుడు కేన్ కరణ్ యాదవ్, ఆయన అనుచరుడు భోలే బేల్డార్ కు ఉరిశిక్ష ప్రకటించింది. ఆ శిక్షను 1860 మార్చి 24న అమలుపర్చింది. స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల పక్షాన పోరు సాగించినందుకు, సమరయోధులకు ఆశ్రయం కల్పించి ఆదుకున్నందుకు ఆగ్రహించిన కంపెనీ ప్రభుత్వం ఆ తరువాత నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీని నిర్బంధించింది. ప్రస్తుత బరేలీ జిల్లా సెంథాల్ లోని ఒక తోటలో నవాబ్ అలీ చర్యల మీద విచారణ జరిపింది. ఆయన జాగీరును హస్తగతం చేసుకుని, భారీ జరిమానాను విధించింది. ఆ తరువాత అస్తిపాస్తులను జప్తుచేసి ఆయనను పూర్తిగా గృహనిర్బంధానికి గురిచేసింది. ఆ భయానక నిర్బంధంలో మగ్గిపోయిన నవాబ్ సయ్యద్ గాలిబ్ అలీ తాతారి చివరికంటా స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కలలుగంటూ 1863 అక్టోబర్ 18న అంతిమశ్వాస విడిచారు. ♦

NAWAB SYED GALIB ALI TATARI (1810 -1863)

Nawab Syed Galib Ali Tatari, who responded actively to the call given by the leaders of the First War of Indian Independence took part in the efforts to drive the British out of India, was born on 21 March 1810 in Senthal, Bareilly District of Uttarpradesh. His mother was Syed Majeedunnissaa Begum and father Syed Muneer Ali. Syed Galib Ali's ancestors Syed Jaladuddin Lad Barah extended his cooperation to Moghul Padusha Akbar during Malwa war for which he was declared as Jagirdar of five paraganas in 1559 and since then he and his heirs became Nawabs. When the Rohilkhand ruler Khan Bahadur Khan sounded the bugle of First War of Independence in 1857, Nawab Syed Galib Ali responded instantly by sending his troops under the leadership of the warrior Kenkiran Yadav to fight the forces of East India Company. Khan Bahadur Khan won the war and ruled the province independently for a year. During the victory celebrations on 2 June 1857, Rohilkhand ruler Khan Bahadur Khan gloriously honored Nawab Galib Ali. Later on Syed Galib Ali provided shelter with all the comforts in Bareilly for the leaders of the freedom fighters who were fighting against the British rulers. The English army generals, who won the final victory over Bahadur Shah Zafar and his force in Delhi, cracked down with their heavy forces on Rohilkhand and arrested Khan Bahadur Khan and his followers. The East India company government conducted trials on these freedom fighters in Bareilly and sentenced Syed Galib Ali's army chief Kenkiran Yadav and his follower Bhole Beldar to death and executed them on 24 March 1860. Syed Gali Ali was detained by the Company government for being on the side of freedom fighters and for providing shelter to them. An enquiry was conducted on the activities of Galib Ali in a garden in Senthal in the present day Bareilly District. His Jagir was taken possession of and a heavy penalty was imposed on him. All his properties were confiscated and he was kept under house arrest. Languishing in the detention, Nawab Syed Galib Ali Tatari kept dreaming for freedom and independence till the end and passed away on 18 October 1863. ♦

MUHAMMED ABDULLAH
(-1871)

Source: <https://www.flickr.com/photos/whatsthatpicture/3033370428>

ముహమ్మద్ అబ్దుల్లా (-1871)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో పాల్గొంటున్న యోధులకు మరణదండన విధించిన ఆంగ్ల జడ్జిని అత్యంత సాహసోపేతంగా అంతం చేసిన వహాబీ వీరుడు ముహమ్మద్ అబ్దుల్లా ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని పెషావర్‌లో జన్మించారు. వహాబీల పాఠశాలలో విద్యాభ్యాసం పూర్తియ్యాక అబ్దుల్లా కూడా వహాబీ ఉద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యి నిబద్ధతగల వహాబీ కార్యకర్తగా రూపొందారు. ఆనాడు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న వహాబీలను అణిచివేసేందుకు ఆంగ్ల పాలకులు 'డిటెన్షన్ రెగ్యులేషన్ యాక్ట్ 1818' ను తెచ్చారు.

ఈ చట్టాన్ని ఉపయోగించి ఉద్యమకారులను అరెస్టు చేసి ఎటువంటి విచారణ లేకుండా హింసలకు గురిచేసారు. నామమాత్ర విచారణలు జరిపి ప్రవాస శిక్షలు విధించారు. చిత్రహింసలు, కాల్చివేతలు, ఉరిశిక్షలు, నిర్బంధాలు విముక్తి పోరాట యోధులకు సర్వసాధారణమయ్యాయి. ఈ క్రమంలో విముక్తి పోరాట యోధుల కోసం నిధులను సేకరిస్తున్న, సమకూర్చుతున్న అమీర్ ఖాన్, హమ్మత్ ఖాన్, ముబారక్ అలీ తదితరులను 1869 జూలైలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నిర్బంధించింది. ఆ నాయకులలో అమీర్ ఖాన్, హమ్మత్ ఖాన్‌లు చిత్రహింసల కారణంగా మృతిచెందగా మరో ఐదుగురికి ఆజన్మ కారాగార శిక్షను విధించి ఆంగ్ల న్యాయస్థానం అందమాన్ దీవులకు పంపింది. ఈ కేసును కలకత్తా ఉన్నత న్యాయస్థానానికి అప్పీల్ చేసుకోగా జస్టిస్ నార్మన్ వివక్షాపూరితంగా వ్యవహరించి అప్పీలును కొట్టివేశాడు. ఆ నిర్ణయంతో ముహమ్మద్ అబ్దుల్లాలో ఆగ్రహం కట్టలు తెంచుకుంది. పరాయి పాలకుల తొత్తులైన అధికారుల మీద ప్రతీకార జ్వాల రగిలింది. ఆంగ్ల జడ్జి నార్మన్‌ను హతం చేయడానికి ఆయన పథకం తయారు చేసుకున్నారు. 1871 సెప్టెంబర్ 20న కలకత్తా ఉన్నత న్యాయస్థానం వద్ద నార్మన్ కోసం ముహమ్మద్ అబ్దుల్లా ఎదురు చూస్తున్నారు. వలసపాలకుల దౌష్ట్యాన్ని ఎదుర్కొంటూ పోరాడుతున్న వహాబీ వీరుల శిక్షలను ఖాయపర్చిన జస్టిస్ నార్మన్ న్యాయస్థానం భవనం మెట్లు దిగుతూ అబ్దుల్లా కంటపడ్డారు. అలస్యం చేయకుండా జస్టిస్ నార్మన్ వెంటనున్న రక్షణ వలయాన్ని ఛేదించుకుని రివ్వున ముందుకెళ్ళి జస్టిస్ నార్మన్ మీద ఆకస్మిక దాడి చేసి క్షణాలలో ఆ ఆంగ్లేయుడిని అబ్దుల్లా తన కత్తి వాదరకు బలి చేశారు. ఆ తరువాత అక్కడే నిర్భయంగా నిల్చున్న అబ్దుల్లాను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం పోలీసులు పట్టుకున్నారు. ఆయన మీద హత్యకేసు నమోదైంది. మాతృభూమి దాస్య విముక్తి కోసం పోరాడుతున్న ఉద్యమకారుల పట్ల వివక్షపూరితంగా వ్యవహరించిన విదేశీయుడ్ని హతం చేయటం తన విధిగా భావించినట్లు విచారణ సందర్భంగా అబ్దుల్లా నిర్భయంగా వెల్లడించారు. ప్రధాన లక్ష్యం నెరవేరినందున ఏ శిక్ష విధించినా తనకు ఎటువంటి చింత లేదని అబ్దుల్లా బహిరంగంగా ప్రకటించారు. ఆంగ్ల న్యాయస్థానం అబ్దుల్లాకు మరణదండన విధించింది. 1871 చివరకు అబ్దుల్లాకు విధించిన ఉరిశిక్షను అమలు చేశారు. అబ్దుల్లా భౌతికకాయాన్ని అంత్యక్రియల కోసం తమకు అప్పగించమని బంధువులు అర్థించినా, నిరాకరించిన ఆంగ్ల అధికారులు మత సంప్రదాయం ప్రకారంగా ఖననం చేయాల్సిన ముహమ్మద్ అబ్దుల్లా పార్థివ శరీరాన్ని అందుకు విరుద్ధంగా దహనం చేయించి ఆయన పట్ల తమలో గూడుకట్టుకున్న ద్వేషాన్ని వెల్లడి చేసుకున్నారు. ♦

MUHAMMED ABDULLAH (-1871)

Muhammed Abdullah, a Wahabi activist who daringly killed the British Judge who awarded life term to freedom fighters for taking part in the struggle to liberate their motherland, was born in Peshawar which is now in Pakistan. After completing school education, Muhammed Abdullah was attracted towards Wahabi movement and became a committed Wahabi activist. British rulers brought The Detention Regulations Act 1818 to curb Wahabis who were fighting against British rule. They used this act to arrest Wahabi activists and torture them without proper trail. They conducted a nominal trail and sent them to jails overseas. Torture, shooting, hanging and arrest became usual for the freedom fighters. During this process in July 1869, British Government arrested Ameer Khan, Hashmath Khan, Mubarak Ali and others who were collecting funds for the struggle. Ameer Khan and Hashmath died due to the police torture where as five others were sentenced to life term in prison in Andaman. When this case was appealed to Calcutta High Court, Justice Norman acted with bias and struck off the appeal. Muhammed Abdullah's anger knew no bounds at the act of bias. He wanted to take revenge on the stooges of British rulers and chalked out a plan to finish the English Judge Norman who confirmed the judgment of the lower court. On 20 September 1871, Abdullah was waiting at the High Court of Calcutta. When Justice Norman was walking down the steps of the court building, Abdullah rushed forward tearing through the security cordon, attacked the Judge with a knife killing him on the spot. The police arrested Abdullah who stood there without any fear. A murder case was filed against him. During the trail Abdullah stated that he thought it was his duty to kill the foreigner who showed bias against the Wahabi activists who are fighting for the freedom of their motherland. He declared openly that he wouldn't care whatever punishment that may be awarded to him as he achieved his main aim. The British court that tried his case sentenced him to death by hanging. Abdullah was executed towards the end of 1871. British officers who refused to hand over his body to his relative for burial as per their religious traditions, revealed their hatred towards Muhammed Abdullah by cremating his body. ♦

MUNSHI ZAKIYUDDIN AHMED
(-1872)

Source : A speculative portrait drawn on the basis of the information collected from books and records.

మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్ (-1872)

బ్రిటిషర్లను మట్టి కరిపించేందుకు ఉమ్మడి రణతంత్రాన్ని ఆశించి, ఆ దిశగా వ్యూహాలను రూపొందించిన యోధులలో ఒకరయిన మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్ ప్రస్తుత ఛత్తీస్‌ఘర్ రాష్ట్రం దుర్గా జిల్లా లోని జాంగామ్ లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి హజరత్ ముస్తా ఇస్మాయిల్ ప్రముఖ పండితులు. తండ్రి మార్గదర్శకత్వంలో పలువురు ప్రముఖ విద్యావేత్తల వద్ద విద్యను అభ్యసించాక, ఢిల్లీ పాదుషా బహదూర్ షా జఫర్ దూతగా బుందేల్‌ఖండ్‌కు వచ్చి పలు పదవులు నిర్వహించారు. ఆ తరువాత స్వగ్రామం చేరుకున్న జకీయుద్దీన్ ప్రముఖ వకీల్‌గా, కవిగా గణుతికెక్కారు. 1857లో ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ భేరి మ్రోగగానే కార్యరంగంలోకి దిగిన ఆయన మాతృభూమి కోసం ప్రాణాలను త్యజప్రాయంగా భావించి త్యాగం చేయగల యువకులను సమీకరించి పోరుకు సిద్ధమయ్యారు. 1857 ఆగస్టు మూడున ఆంగ్లేయుల మీద విరుచుకుపడడానికి మూహూర్తం నిర్ణయించి, ఒక వ్యూహం ప్రకారంగా అన్ని ప్రాంతాలలో తిరుగుబాటు జ్వాలలను రగిలించాలని పథకాన్ని రూపొందించారు. ఆ ప్రయత్నంలో స్థానికుల పొరపాటు వలన మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్ పథకం వివరాలు కాస్తా ఆంగ్లేయాధికారులకు చేరాయి. ఆయన మీద ప్రత్యేక నిఘా ఏర్పాటు చేసి పూర్తి వివరాలు తెలుసుకున్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాధికారులు భారీ బలగాలతో దాడి చేయగా మున్షీ జకీయుద్దీన్ తన సహచరులతో కలసి పోరాడారు. ఈ పోరాటంలో పలువురు ఆంగ్లేయాధికారులను వధించినప్పటికీ చివరకు మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్‌ను ఆయన సహచరులను కంపెనీ సైన్యాలు నిర్బంధించి గలిగాయి. ఆనాటి 'ఫ్రెండ్ ఆఫ్ ఇండియా', 'హిందూ పేట్రీయాట్', 'బగావత్-ఎ-హింద్' లాంటి పత్రికలు, 'రీజినల్ రికార్డ్స్ సర్వే కమిటీ' (బీహార్)లాంటి నివేదికలు ఈ విషయాన్ని ప్రచురిస్తూ మున్షీ జకీయుద్దీన్ వ్యూహరచన, ప్రజల సమీకరణ, ఆయన సాహసాన్ని ప్రస్తావిస్తూ, పరిణామాల గురించి భయాందోళనలను వ్యక్తంచేశాయి. కలకత్తాకు చెందిన 'ఇంగ్లీష్ మాన్' పత్రిక తన 1857 జూలై 17 తేదినాటి సంచికలో 'ఒకవేళ వృద్ధ వకీల్‌ను కనుక తన పథకం ప్రకారంగా ముందుకు సాగనిచ్చియున్నట్లయితే అతను ఈ ప్రాంతంలో భయోత్పాతం సృష్టించి ఉండేవాడు అనటంలో ఏ మాత్రం సందేహంలేదు', అని ఆంగ్లేయాధికారుల మాటలను ఉటంకించింది. అనంతరం మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్‌ను భాగల్‌పూర్ జిల్లా కమిషనర్ కార్యాలయానికి తరలించి విచారణ జరిపిన ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ప్రభుత్వం ఆయనకు ఉరిశిక్ష విధిస్తూ తీర్పు ప్రకటించింది. ఆ తీర్పు ప్రకారం ఉరిశిక్ష అమలు జరిగేలోపు బ్రిటిష్ రాణి విక్టోరియా ప్రకటన వలన ఆ ఉరిశిక్ష రద్దయ్యింది. ఆంగ్లేయుల నిర్బంధం నుండి విడుదలైన మున్షీ జకీయుద్దీన్ అహ్మద్ 1872లో కన్నుమూసేంతవరకు ఆంగ్లేయుల విధానాలను, పాలనా పద్ధతులను వ్యతిరేకిస్తూనే గడిపారు. ♦

MUNSHI ZAKIYUDDIN AHMED (-1872)

Munshi Zakariya Uddin Ahmed, who designed strategies for defeating the Britishers by waging a united war, was born in Jamgaon of Durga district in present day Chhattisgarh state. His father, Hazarat Mufti Ismail was a noted scholar. After receiving education from great scholars under the guidance of his father he came to Bundelkhand as a diplomat of Delhi Badshah Bahadur Shah Zafar and discharged his duties there. Later he returned to his native village where he became famous as a poet and as a lawyer. As soon as the drum beat of the First War of Indian Independence started, Jakiyuddin swung into action and mobilized young men who were ready to lay down their lives for the sake of motherland and soon he was ready to wage a war. He chalked out a master plan to light up the flames of rebellion in all areas according to a strategy and decided to crack down on the British forces on 3 August, 1857. As a result of a mistake made by local people during the process, the information about Zakariya Uddin's plan was leaked to the British officers who kept special surveillance on him and got the full details about his plan and attacked him with a heavy force. Jakiyuddin and his comrades fought valiantly and killed several British officers, but finally Company armies captured him and his comrades. The newspapers of the day such as 'Friend of India', 'Hindu Patriot', 'Bhagawat-e-Hind' covered the incident and described the strategy, mobilization of men and his spirit of adventure. Reports such as 'Regional Records Survey Committee (Bihar)' expressed fear and anxiety about the incident. The newspaper 'English Man' published from Calcutta on its issue of 17 July, 1857 quoted the words of British Officers: 'If the old lawyer had been allowed to go ahead with his plan, there is no doubt that he would have created a havoc in this region.' After that Jakiyuddin was taken to Bhagalpur District Commissioner's office where they conducted a trial and sentenced him to death by hanging. Before the death sentence was implemented, there came the Proclamation of the Queen Victoria and as a result of this, his death sentence stood revoked. After his release also Munshi Zakariya Uddin Ahmed continued to oppose the policies, and administration of the British government till his death in 1872. ♦

NAWAB ALI BAHADUR
(1835-1873)

Source; Picture received from Nawab Zulfiquar Bahadur, Grandson of Nawab of Banda Ali Bahadur, Indore, Madhyapradesh.

నవాబ్ అలీ బహదూర్ (1835-1873)

ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో భాగంగా ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని యావగించుకుంటు తాను ఉద్యమించడం మాత్రమే కాకుండా సహచర యోధులు తాంతియాతోపే, ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయిలకు కూడా తన అంగబలంతో సహకరించిన నవాబ్ అలీ బహదూర్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం, బుందేల్ఖండ్ ప్రాంతానికి చెందిన బండ సంస్థానంలో 1835లో జన్మించారు. ఆంగ్లేయులు తమ సంస్థానం, స్వజనం మీద చలాయించున్న పెత్తనాన్ని పిన్న వయస్సు నుండి నిరసిస్తూ వచ్చిన అలీ బహదూర్ 1857నాటి స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం అందించిన స్ఫూర్తితో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ అధికారులను తన బండ సంస్థానం నుండి వెళ్ళగొట్టి జూన్ 14, 1857 నుండి స్వయంపాలన చేపట్టారు. ఆయన చర్యల్ని హర్షించిన ప్రజలు ‘సంస్థానం మనది...ఆదేశాలు నవాబువి’ అంటూ ఆనందాన్ని వ్యక్తం చేశారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా తాను ధ్వజమెత్తడం మాత్రమే కాకుండా అలీ బహదూర్ ఇతర సంస్థానాధీశులను కూడా ఆ దిశగా ఉత్తేజపర్చడానికి ప్రయత్నించారు. ఆంగ్లేయులతో పోరాటానికి సిద్ధపడిన ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయి తనకు ఆయుధ-ఆంగబలాన్ని అందించాలిద్దగా కోరుతూ గ్వాలియర్ సంస్థానాధీశులు సింధియాకు లేఖ రాసారు. ఆమె వినతిని తీరస్కరించిన సింధియా సంస్థానాధీశుడు ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పక్షాన చేరాడు. ఆ తరువాత ఆమె సహకారం అర్థిస్తూ బండా నవాబ్ అలీ బహదూర్కు లేఖ పంపారు. అలీ బహదూర్ తన సోదరునిగా భావిస్తూ ఆ లేఖతోపాటుగా ‘రాఖి’ కూడా ఝాన్సీరాణి లక్ష్మీబాయి ఆయనకు పంపారు. ఆమె వినతికి తక్షణమే స్పందిస్తూ 1000 మంది సుశిక్షితులైన కాల్బలాన్ని, మూడు వందల గన్నర్లను ఆయన ఝాన్సీకి పంపారు. ఆ విధంగానే మరో 1000 మంది సైనికులను మరో పోరాట యోధుడు తాంతీయా తోపేకు పంపారు. ఈ విధంగా ఏడాదిపాటు సాగిన స్వతంత్ర పాలనలో, ఝాన్సీరాణి, తాంతియాలకు సహాయం అందించడం మాత్రమే కాకుండా వారితో కలసి వ్యూహరచనలో పాల్గొన్నారు. అలీ బహదూర్ ప్రయత్నాల వివరాలు తెలుసుకున్న ఆంగ్లేయాధికారులు ఆగ్రహోచేతులై ఆయన మీద చర్యలకు ఉపక్రమించారు. జనరల్ విట్ లాక్ అపార సైనిక బలగాలతో బండా సంస్థానం మీద దాడి చేశాడు. ఆంగ్ల సైన్యాలను గోయరా ప్రాంతంలోని ముగ్గీలీ గ్రామం వద్ద నవాబ్ అలీ బహదూర్ సైన్యాలు అత్యంత సాహసోపేతంగా ఎదుర్కొన్నప్పటికీ పరాజయం తప్పలేదు. ఆంగ్ల సైన్యం భురగ్రాహ్ కోటను స్వాధీనం చేసుకుని విధ్వంసానికి పాల్పడటం మాత్రమే కాకుండా ఎనిమిది వందల మంది స్వాతంత్ర్య సమరయోధులను ఊచకోత కోసింది. నవాబ్ అలీ బహదూర్ ను అరెస్టు చేసిన ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయనను స్వంతగడ్డ బండా నుండి దూరంగా ఉంచాలనుకున్న ఆంగ్లేయులు ఇండోర్కు పంపారు. చివరకు 1873లో బండా నవాబు అలీ బహదూర్ ఇండోర్లో కన్నుమూశారు. ♦

NAWAB ALI BAHADUR (1835-1873)

Nawab Ali Bahadur, who helped Jhansi Lakshmi Bai and Tanthia Tope during the First War of Indian Independence, was born in 1835 in Banda Province of Bundelkhand region of Uttar Pradesh. Right from his childhood he resented the hegemony of Britishers over his people. Inspired by the First War of Independence of 1857, he drove away East India Company officers from his province and started ruling Banda Province on his own. People of Banda were happy with his rule saying ‘Our Province, Our Nawabi Orders’. Besides raising the banner of revolt against the British rule, he tried to inspire the rulers of other provinces in the same way. When the queen of Jhansi, Lakshmi Bai was fighting against the British, she sent a letter to Scindia, the ruler of Gwalior province, seeking military help from him which Scindia refused and sided with East India Company. Then she sent a letter and Rakhi to Nawab Ali Bahadur seeking his help in the war against the British. Nawab Ali Bahadur responded promptly to her request, and sent one thousand strong infantry and 300 gunners to help her. In the same way he sent one thousand soldiers to help Tanthia Tope, another freedom fighter of Kanpur. Besides extending military help to the Queen of Jhansi and Tanthia Tope, Nawab Ali Bahadur also took part in preparing the war strategies with them. The British officers were enraged at this and sent General Whitlock with a huge army to attack the Province of Banda. The army of Nawab Ali Bahadur faced the British forces near Mughli village in Goyara region. In spite of fighting valiantly, Banda army was defeated in the battle. Taking possession of Bhuragarh Fort, British forces resorted to destruction and killed 800 freedom fighters of Banda Province. At last they captured Nawab Ali Bahadur and sent him away from his native soil to Indore where he breathed his last in 1873. ♦

NAWAB SADAT ALI KHAN
(1822-1874)

Source : Picture based on the Special Indian Postal Cover Published by Indore GPO on 23-02-2008.

నవాబ్ సాదత్ అలీ ఖాన్ (1822-1874)

మాతృభూమిని క్రమంగా ఆక్రమించుకుంటూ ముందుకు చొచ్చుక వస్తున్న ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ పాలకుల పరాజయం లక్ష్యంగా ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులు నవాబ్ సాదత్ అలీ ఖాన్ పోరాడారు. ఆయన రాజస్థాన్ కు చెందిన అల్వార్ లోని యుద్ధవీరుల కుటుంబంలో 1822 ఫిబ్రవరి 22న జన్మించారు. ఆయన పూర్వీకులు ప్రస్తుత మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని ఇండోర్ కు చెందిన హోల్కర్స్ రాజవంశీకుల సైన్యంలో వీరయోధులుగా పేర్గాంచారు. యుద్ధ విద్యలందు అతీతరైన సాదత్ ఖాన్ కూడా తమ పూర్వీకుల్లా హోల్కర్స్ రాజుల సైన్యంలో అశ్వక దళం బాధ్యతలు చేపట్టారు. స్వదేశీయుల మీద ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని సహించలేకున్న సాదత్ ఖాన్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం మీరట్ నుండి స్వదేశీ సైనిక యోధులు పూరించిన ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ శంఖారావంతో ఉత్తేజితులయ్యారు. మహారాజా తూకోజిరావు హోల్కర్ అభిష్టానికి వ్యతిరేకంగా తన సహచరులు భగీరత్ సిలావత్, వంషగోపాల్, హరిసింగ్, దుర్గాప్రసాద్, వసీం ముహమ్మద్, దేవిసింగ్ ల సమైక్య సైన్యంతో 1857 జూలై ఒకటిన ఆంగ్లేయుల రెసిడెన్సీ మీద విరుచుకపడ్డారు. ఆ యోధుల విజృంభణను ఊహించని ఆంగ్లేయాధికారులు పలాయనం చిత్తగించారు. ఆ తరువాత మహారాజు అనుమతితో తమ బలగాలను తోడ్కొని ఢిల్లీలో బహదూర్ షా జఫర్ నాయకత్వంలో సాగుతున్న పోరాటానికి బలం చేకూర్చడానికి బయలుదేరారు. ఆ మార్గమధ్యంలో సాదత్ ఖాన్ సోదరుడు సర్దార్ ఖాన్ కూడా తన బలగాలతో వచ్చిచేరారు. స్వదేశీ సైనిక యోధులు ఆగ్రా చేరుకునే సరికి ఢిల్లీ ఎర్రకోట ఆంగ్లేయుల వశమైన దుర్వార్త అందింది. ఆ కారణంగా నవాబ్ సాదత్ ఖాన్ బృందం తిరిగి ఇండోర్ కు ఆశ్రయం పొంది చేరుకుంది. ఈలోగా ఆంగ్లేయాధికారులు భారీసైన్యంతో ఇండోర్ చేరుకోగా ఇరు పక్షాల మధ్య యుద్ధం సాగింది. స్వదేశీ సైనిక యోధులు ఎంతగా సాహసించి పోరాడినా ఫలితం దక్కలేదు. సహచరుల సలహామేరకు యుద్ధక్షేత్రం నుండి సాదత్ ఖాన్ తప్పుకున్నారు. ఆయనను పట్టి తెచ్చినవారికి ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ ప్రభుత్వం ఐదు వేల రూపాయల నజరానా ప్రకటించింది. నవాబ్ సాదత్ ఖాన్ పలు ప్రాంతాల పర్యటిస్తూ ఆంగ్లేయులకు పట్టుబడకుండా 17 ఏండ్లపాటు ఆంగ్లేయులను ముప్పుతిప్పలు పెట్టారు. చివరకు 1874 జనవరిలో రాజస్థాన్ లోని బన్సవారా అడవుల్లో ఆంగ్ల సైన్యాలు ఆయనను నిర్బంధించాయి. అనంతరం ఆంగ్లేయాధికారులు విచారణ జరిపి 1874 సెప్టెంబర్ ఏడున ఉరిశిక్ష విధిస్తూ తీర్పు ప్రకటించారు. నవాబుకు ఉరిశిక్ష విధించడానికి ఇండోర్ లో ప్రజాసమూహం సమక్షంలో ఏర్పాట్లు జరిగాయి. 1874 అక్టోబర్ ఒకటిన ఉరిశిక్ష వేదిక ప్రాంతానికి విచ్చేసి రోదిస్తున్న జనసమూహాలకు నవ్వుతూ అభివాదం చేస్తూ, ప్రజల నుండి జోహార్లు అందుకుంటూ చెట్టుకు ఏర్పాటు చేసిన ఉరిని స్వయంగా ధరించి నవాబ్ సాదత్ అలీ ఖాన్ అమరులయ్యారు. ♦

NAWAB SADAT ALI KHAN (1822-1874)

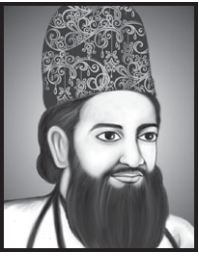
Nawab Sadat Ali Khan, who took part in the First War of Indian Independence with the aim of defeating East India Company which was gradually occupying his motherland and was advancing forward, was born on 22 February, 1822 in a family of warriors belonging to Alwar in Rajasthan. His ancestors were renowned warriors in the army of Holkar dynasty in Indore, Madhya Pradesh. Being a skillful warrior adept in martial arts, Sadat Khan, like his ancestors, joined the army of Holkars and became the chief of the cavalry. As Sadat Khan was resentful of the Britishers' hegemony on his countrymen, he was readily inspired by the bugle from Meerut, Uttar Pradesh sounded by the warriors of the First War of Indian Independence. So he attacked the British Residency along with the united army of his comrades Bhagirath Silawath, Vamsha Gopal, Hari Singh, Durga Prasad, Wasim Mohammed and Devi Singh without waiting for the permission of the king Thukoji Rao Holkar. Unable to withstand the unexpected assault, the British officers fled the scene. Then he took the permission of the king and started leading the forces to Delhi to reinforce the army of the Mughal emperor Bahadur Shah Jafar who was fighting the British forces there. Sardar Khan, brother of Sadat Khan also joined him with his force on the way. But at Agra they heard the bad news that Delhi was captured by the British forces. So, Sadat Khan along with all the forces rushed to Indore where they had to confront the British forces who had already been there. A fierce battle ensued. The native forces fought valiantly but could not gain upper hand over the mighty British forces. As the situation turned adverse, Sadat Khan left the battle field on the advice of his comrades. East India Company declared a reward of five thousand rupees on Sadat Khan's head but he managed to change places frequently and remained without being caught for 17 years. At last he was caught by the British officers in January, 1874 in Banswara forests of Rajasthan. A trial was conducted and the judgment was pronounced on 7 September, 1874 sentencing him to death by public hanging. Arrangements were made to hang Sadat Ali Khan from a tree in a public place in Indore on 1 October 1874. On that day Nawab Sadat Ali Khan greeted the wailing public gathered there with a smile and he himself tied the noose around his neck and became a martyr. ♦

SHAHZADA FEROZ SHAH
(1832-1877)

Source: Jamg-e-Aazadi ke Sarkhel (Urdu), Dr Mohd. Shahid Siddiqi, Aligarh, UP, 2013

షహజాదా ఫెరోజ్ షా (1832-1877)

మాతృభూమిని ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యం నుండి విముక్తం చేయడం కోసం సాగిన సుదీర్ఘ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో కంఠంలో ఊపిరి ఉన్నంతవరకు ఆంగ్లేయులతో రాజీలేని పోరాటం సాగించిన మొఘల్ షహజాదా ఫెరోజ్ షా 1832లో ఢిల్లీలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మొఘల్ పాదుషా షా ఆలం మనుమడు మీర్జా నిజాం భఖ్త్. 1855 మేలో మక్కాకు వెళ్ళి 1857 మేలో స్వదేశం వచ్చేసరికి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ నినాదం నలుమూలలా ప్రతిధ్వనిస్తోంది. ఆ శంఖారావంతో ఉత్తేజం పొంది 1857 జూన్ లో గ్వాలియర్ సంస్థానం లోని మాండిసోర్ ను కేంద్రంగా చేసుకుని ఆంగ్లేయుల మీద పోరుకు ఆయన సిద్ధమయ్యారు. బ్రిటీషర్ల అనుకూలుడైన గ్వాలియర్ సంస్థానాధీశుడు ప్రభుభక్తిని చాటుకునేందుకు మాండిసోర్ వదలి వెళ్ళాల్సిందిగా ఫెరోజ్ షాను ఆదేశించాడు. ఆ హెచ్చరికలను ఖాతరు చేయని ఫెరోజ్ షా నగరం బయట మకాం చేశారు. ఆయన ప్రయత్నాల ప్రభావంతో మాతృభూమి కోసం ప్రాణాలు త్యాగం చేసేందుకు ప్రజలు, యువకులు, స్వదేశీ సైనికులు మొత్తం మీద 18 వేల మంది సిద్ధమయ్యారు. ఆ స్వదేశీ యోధులతో రణ నినాదం చేసిన ఫెరోజ్ షా 1857 ఆగస్టు 26న మాండిసోర్ ను ఆంగ్లేయుల నుండి స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఆ తరువాత రెండు సంవత్సరాల పాటు అవిచ్ఛిన్నంగా పోరుబాటన సాగిన ఆయన రానౌడ్, దానసా, షికాం, ఇంత్రాఘర్ ప్రాంతాలలో కంపెనీ అధికారులను మట్టి కరిపించారు. ఈ సందర్భంగా అవధ్ అధినేత్రి బేగం హజ్రత్ మహల్, కాన్పూరు నాయకులు నానా సాహెబ్ లకు ఆయన క్రియాశీలక తోడ్పాటు అందించారు. ఆ ఐక్య సైన్యాలు తొలి దశలో ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ సైన్యాల మీద పలు విజయాలను సాధించాయి. అక్కడి నుండి ఢిల్లీ వెళ్లి అక్కడ ఆంగ్ల సైన్యాలతో జరుగుతున్న పోరాటంలో పాల్గొనాలనుకున్నాయి. ఈలోగా ఢిల్లీ తిరిగి ఆంగ్లేయుల స్వాధీనమైనదన్న విషయవార్త అందడంతో ఫెరోజ్ షా హతాశులయ్యారు. 1859 జనవరి 14న జైపూర్ సమీపాన చీమలదండులా కదలి వచ్చిన ఆంగ్లేయ సైనిక బలగాలతో పోరాడిన ఫెరోజ్ షా ప్రతికూల పరిస్థితులో సిరోంజ్ అడవుల్లో తలదాచుకున్నారు. ఆయనను లొంగదీసుకునేందుకు ఆంగ్లేయాధికారులు చేసిన ప్రయత్నాలు వమ్ముకాగా ఆంగ్లేయ గూఢచారుల కన్నుగప్పి తొలుత ఆఫ్ఘనిస్తాన్ చేరారు. 1860 నాటికి కాంధహార్, 1862లో టెహరాన్ వెళ్ళి అటు నుండి పలు సంక్షిప్త మజిలీల తరువాత 1875లో ఫెరోజ్ షా మక్కా చేరుకున్నారు. మక్కా నుండి సైనిక బలగాల సమీకరణకు ప్రయత్నిస్తూ పలు ఇక్కట్లను ఎదుర్కొన్న షహజాదా ఫెరోజ్ షా 1877 డిసెంబరు 8న అంతిమశ్వాస విడిచారు. ♦

SHAHZADA FEROZ SHAH (1832-1877)

Shahzada Feroz Shah, the Moghul Prince, who fought valiantly till his last breath in the prolonged struggle to liberate the mother land from the clutches of British rule, was born in 1832 in Delhi. His father was Mirza Nizam Bhakt, the grandson of Moghul emperor Shaw Alam. He went to Makkah in 1855. When he returned to Hindustan in 1857, the slogan of First War of Indian Independence was reverberating everywhere. Inspired by the ideas of independence, he reached Mandisore in Gwalior Princely state and started preparations for war against British. The pro British King of Gwalior exhibited his loyalty to British rulers by ordering Feroz Shah to leave Mandisore at once. Feroz Shah defied the orders and stayed outside the city. Inspired by the steadfastness of Feroz Shah, about 18,000 people – young men and swadeshi soldiers came forward to lay down their lives for the sake of their mother land. With the swadeshi soldiers Feroz Shah waged a war against the British and took possession of Mandisore from them. He fought valiantly for two years and brought the East India Company officers to their knees in Ranode, Danasa, Shikam, Inthraghar areas. In those days Feroz Shah extended active support to Oudh Leader Begum Hazrath Mahal and Kanpur Leader Nana Saheb. The united armies, after winning several victories over company armies, wanted to go to Delhi and take part in the war against British forces going on there. Meanwhile the news that Delhi fell into the hands of British shocked him. Feroz Shah fought the British forces which came like a swarm of ants near Jaipur on 14 January, 1859. But as the situation turned adverse, he retreated into Sironj forests. All the attempts of British officers to catch him failed as he gave them a slip and reached Afghanistan. Later in 1860 he was in Kandahar. After that in 1862 he was in Teharan and after several halts finally in 1875 he reached Makkah. Even from Makkah he tried to mobilize armies, in the process of which Shahzada Feroz Shah faced several hardships and breathed his last on 8 December, 1877. ♦

MAULANA MUHAMMAD JAFAR THANESARI
(1838-1905)

Source: Tareekh e Ajeeb, Muhammad Jafar Thaneshari, Port Blair (01-04-1879), Andaman, British India.

మౌలానా ముహమ్మద్ జాఫర్ థానేసరి (1838-1905)

భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాల నుండి ఆంగ్లేయ పాలకుల మీద సాగిన సాహస పోరాటాలకు అంగబలం-అర్ధబలం-ఆయుధబలం అందించిన మౌలానా ముహమ్మద్ జాఫర్ థానేసరి పంజాబ్ రాష్ట్రంలోని థానేశ్వర్‌లో 1838లో జన్మించారు. ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంతో ప్రభావితమైన జాఫర్‌కు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వంతో పోరాడుతున్న వహాబీ యోధులతో సంబంధాలు ఏర్పరుచుకున్నారు. భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాలను కేంద్రంగా చేసుకుని వహాబీలు సాగిస్తున్న పోరాటాలకు అండదండలు అందిస్తున్న ఆయనను 'Peer-e-Khalifa' అని అనుయాయులు గౌరవంగా పిలుచుకున్నారు. మౌలానా జాఫర్ థానేసరి తన 12 మంది శిష్యబృందంతో అంబాలా కేంద్రంగా ఆంగ్లప్రభుత్వ వ్యతిరేక చర్యలకు పాల్పడుతున్నారని ఆంగ్లేయాధికారి WW Hunter స్పష్టంగా తన నివేదికలో పేర్కొనడంతో ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను పట్టితెచ్చిన వారికి పదివేల రూపాయల నజరానా ప్రకటించింది. ప్రమాదాన్ని పసిగట్టి మౌలానా థానేసరి 1863 డిసెంబర్ 12న ఇంటి నుండి రహస్యంగా తప్పించుకున్నారు. ఆయనను వెంటాడిన ఆంగ్లేయాధికారులు 1863 చివరిలో అలీఘర్‌లో ఆరెస్టుచేసి సంకెళ్ళు బిగించి ఆయనను ఢిల్లీ తరలించారు. సత్వరమే విచారణ చేపట్టిన ఆంగ్ల న్యాయస్థానం 1864 మే మూడున ఆయనకు ఉరిశిక్ష విధించింది. ఆ తీర్పును ఉన్నత న్యాయస్థానం ద్వీపాంతరవాస శిక్షగా మార్చింది. 1865 డిసెంబర్ 8న బొంబాయి నుండి అండమాన్ దీవులకు ఆయనను తరలించగా 1866 జనవరి 11న అండమాన్‌లోని పోర్టు బ్లెయిర్ చేరారు. మౌలానా జాఫర్ థానేసరి ఉర్దూ, పార్సీ, అరబిక్ భాషల్లో నిష్ణాతులు కావడం, న్యాయశాస్త్ర పరిచయం కూడా ఉండటంతో ఆయనకు పోర్టు బ్లెయిర్‌లో ఆంగ్లప్రభుత్వం ఉద్యోగం కల్పించింది. ఆంగ్లం కూడా నేర్చుకున్న ఆయన అప్పటి నుండి ఒకవైపున ఆంగ్లేయాధికారులకు ఆనువాదకునిగా మరొకవైపు అండమాన్ దీవులకు పంపబడిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధులకు తలలో నాలుకగా అయ్యారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వాధికారుల పరంగా ఆయన మీద ప్రత్యేక ఆంక్షలు ఏమీ లేకపోవడంతో 27 ఏండ్ల వయస్సుడైన మౌలానా థానేసరి అండమాన్ దీవులకు వచ్చే పోరాట యోధులకు సహాయసహకారాలు అందించారు. అండమాన్ దీవుల్లో ఆయన కాశ్మీరీ యువతిని వివాహం చేసుకున్నారు. 1879 ఏప్రిల్ ఒకటిన అండమాన్ ప్రాంతంలో ప్రజల, అక్కడికి చేరుకున్న ఇతరుల పరిస్థితుల మీద 'తారీఖ్ ఎ అజీబ్' (Tareekh e Ajeeb) అను గ్రంథాన్ని పూర్తిచేయగా అది 1880లో ప్రచురితమయ్యింది. ఈ గ్రంథంలో అండమాన్‌లో ఉన్న తెలుగు ప్రజలు వారి భాష తదితర అంశాల మీద 'TELOOGOO' అను అధ్యాయంలో ఆయన ప్రస్తావించారు. అండమాన్ జైలు నుండి 1888లో విముక్తి పొంది స్వస్థలం చేరుకుని చివరివరకు రచనావ్యాసంగంలో మునిగిపోయిన మౌల్వీ ముహమ్మద్ జాఫర్ థానేసరి 1905లో కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA MUHAMMAD JAFAR THANESARI (1838-1905)

Maulana Muhammad Jafar Thaneshari, who provided manpower, money and weapons for the courageous battles fought against the British from the North-West frontier regions by Wahabi warriors, was born in 1838 in Thaneshwar in Punjab State. Jafar was inspired by the First War of Indian Independence and developed relations with Wahabi warriors who were fighting against the British government from the North-West Frontier Region and extended his support to them in all possible ways.. His followers respectfully called him 'Peer-e-Khalifa'. When British Officer W.W.Hunter mentioned in his report that Muhammad Jafar Thaneshari was perpetrating anti-British activities alongwith his 12 disciples with Ambala as his base, the British government announced a reward of ten thousand rupees on his head. Sensing the impending danger to his life Maulana Thaneshari left his house stealthily on 12 December, 1863 but British officers chased and arrested him in Aigarh and shifted him in shackles to Delhi. The British court tried him immediately and sentenced him to death on 3rd May, 1864. A higher court converted the death sentence into a jail term in exile and he was shifted from Bombay to Andamans on 8 December 1865. He reached Port Blair on 11 January, 1866. As Maulana Jafar Thaneshari was well-versed in Urdu, Parsi and Arabic languages and had some knowledge in Law, the British government provided an employment for him. As he learnt English also, he started extending his services as a translator between the freedom fighters who were sent to Andamans as prisoners and the British officers and this made him move very close to British officers. As a result he was relatively free without any restrictions. So he used to extend his help and cooperation to the freedom fighters sent to Andamans as prisoners. Then he was 27 years old and married a Kashmiri young woman in Andamans. He completed writing a book titled 'Tareekh e Ajeeb' on 1st April, 1879 on the people of Andmans and the conditions of other people who reached there. The book was published in 1880 and he mentioned the language of Telugu people in Andamans and other things related to them in a chapter 'TELOOGOO' in the book. At last when Muhammed Jafar Thaneshari was released from Andaman Jail in 1888, he reached his native place. After spending rest of his life in writing, Maulana Muhammad Jafar Thaneshari passed away in 1905. ♦

DADA ABDULLAH
(-1912)

Source : Prof. Dr. Yogendra Yadav, Gandhi Research Foundation, Jalgaon, Maharastra, India.

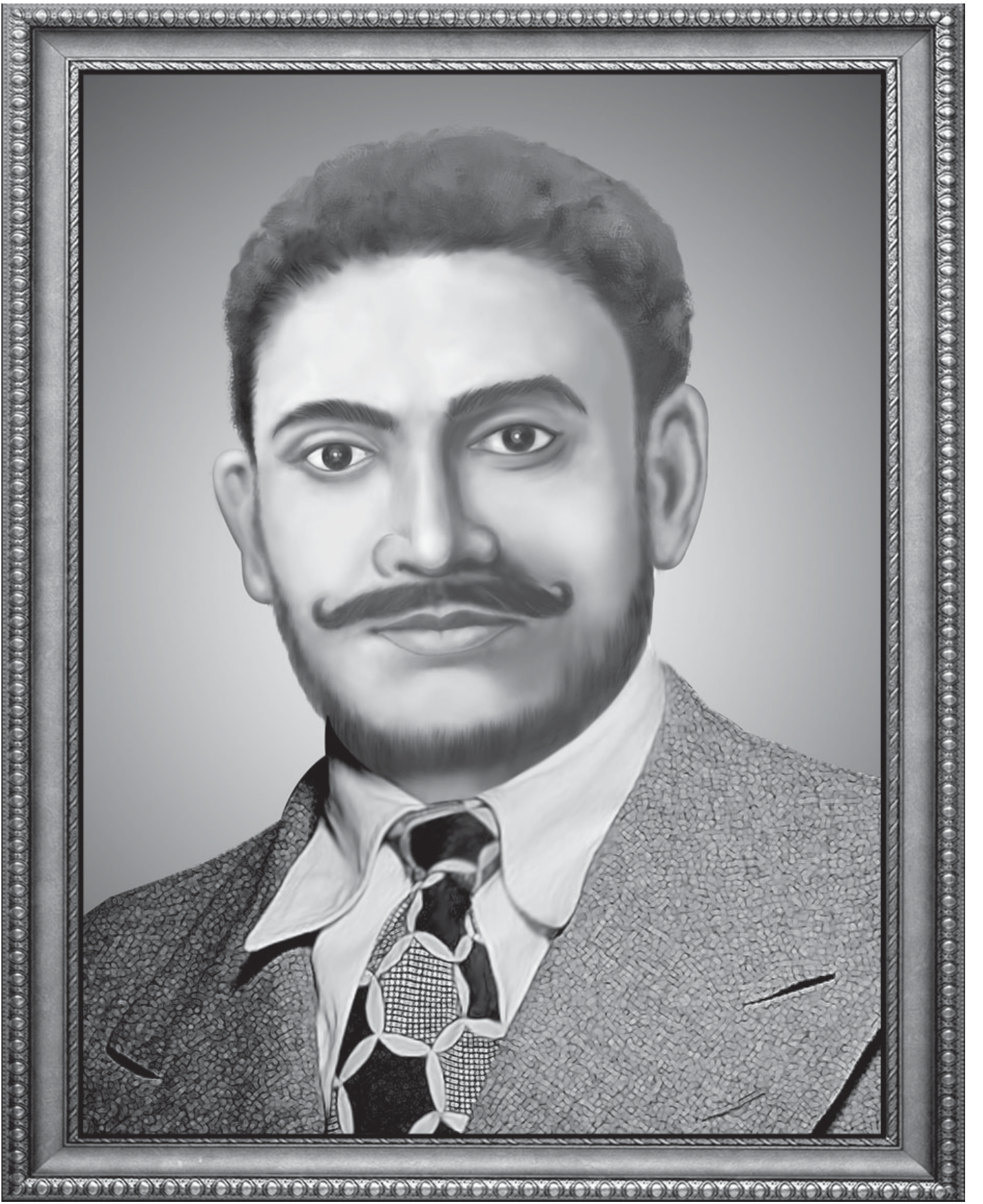
దాదా అబ్దుల్లా (-1912)

మహాత్మాగాంధీ తొలుత ప్రజాసేవ దిశగా సాగడానికి ప్రేరణ కల్పించడం మాత్రమే కాకుండా ఆయనకు అన్ని విధాల తోడ్పాటు అందించిన దాదా అబ్దుల్లా ప్రస్తుత గుజరాత్ రాష్ట్రం పోర్బందర్ నివాసి. సంపన్న వాణిజ్యవేత్తల కుటుంబం నుండి వచ్చిన దాదా అబ్దుల్లా దక్షిణాఫ్రికాలోని డర్బన్ లో 'దాదా అబ్దుల్లా అండ్ కంపెనీ' పేరిట వ్యాపార సంస్థను ప్రారంభించి బాగా గడించారు. ఆ వ్యాపార సంబంధంగా ఏర్పడిన వివాదాల పరిష్కారం కోసం దక్షిణాఫ్రికా న్యాయస్థానాలలో స్థానిక న్యాయవాదులకు సహకరించేందుకు గుజరాతి బాష తెలిసిన న్యాయవాది ఆయనకు అవసరమయ్యింది. పోర్బందర్ లో ఉంటున్న దాదా అబ్దుల్లా భాగస్వామి సేత్ అబ్దుల్ కరీం హాజీ ఆదం అప్పుడే బారిష్టర్ గా లండన్ నుండి ఇండియా వచ్చి న్యాయవాద వృత్తిని చేపట్టిన మోహన్ దాస్ కరం చంద్ గాంధీని ఎంపిక చేసి 1893 లో దక్షిణాఫ్రికా పంపారు. 'దాదా అబ్దుల్లా అండ్ కంపెనీ' న్యాయవాదిగా దక్షిణాఫ్రికా చేరుకున్న గాంధీజీకి అక్కడ భారతీయులు ఎదుర్కొంటున్న వివక్షత, ఇబ్బందులు గమనించడమే కాకుండా స్వయంగా కూడా అనుభవించారు. ఆ వివక్షతకు వ్యతిరేకంగా పోరాటం సాగించేందుకు భారతీయుల తొలి సమావేశం 1894లో దాదా అబ్దుల్లా కార్యాలయంలో జరిగింది. ఈ సమావేశంలో అబ్దులా అధ్యక్షులుగా, గాంధీ కార్యదర్శిగా 'నాటల్ ఇండియన్ కాంగ్రెస్' సంస్థ ఏర్పడింది. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ నాకు 'ప్రజాసేవ చేయాలన్న తలంపు అక్కడే కలిగింది. అందుకు అక్కడే శక్తి చేకూరింది' అని గాంధీజీ తన ఆత్మకథలో వెల్లడించారు. కొంతకాలం తరువాత గాంధీజీ భారతదేశానికి వచ్చి మళ్ళీ దక్షిణాఫ్రికాకు ప్రయాణం కాగా దాదా అబ్దుల్లా ఆయన ప్రయాణాలకు ఖర్చు భారాన్ని భరించడమే కాకుండా దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధీజీ నివాసానికి అవసరమగు అన్ని ఏర్పాట్లు చేశారు. మహాత్మాగాంధీకి ఎటువంటి అమర్యాద జరగకుండా, భారతీయుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం, సమానత్వం కోసం దాదా అబ్దుల్లా పోరాడారు. గాంధీ దక్షిణాఫ్రికాలో ఆశ్రమం స్థాపించి ఆ ఆశ్రమం ద్వారా శాంతియుత పద్ధతులలో పోరాటాలు ప్రారంభించగా, ఆయా కార్యక్రమాలకు దాదా అబ్దుల్లా పూర్తి మద్దతు లభించింది. మహాత్ముడు 21 ఏండ్లపాటు దక్షిణాఫ్రికాలో ఉన్న సమయంలో సాగిన సత్యాగ్రహోద్యమానికి దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయ ముస్లిం ప్రముఖులు హాజీ ఈసా సమద్, అబ్దుల్ గని, మహ్మద్ ఖాసిం, కమరుద్దీన్, ఆదంజీ మియా ఖాన్, దావూద్ సేత్ లాంటి వ్యక్తుల ఇతోధిక సహకారం లభించింది. తొలిసారిగా గాంధీజీ సత్యాగ్రహోద్యమానికి శ్రీకారం చుట్టగా, దాదా అబ్దుల్లా ఆయనకు తొలి మద్దతుదారునిగా నిలిచి అన్ని విధాల తోడ్పాటు అందించారు. అన్ని సందర్భాలలో గాంధీజీ వెంట సాగటం వలన 'దాదా అబ్దుల్లా ఆయనకు తండ్రిలా తోడ్పడ్డారు' అని చరిత్రకారుల వ్యాఖ్యానాలకు పాత్రుడైన దాదా అబ్దుల్లా చివరివరకు ఆంగ్లేయుల వర్ణవివక్షతకు వ్యతిరేకంగా, భారతీయుల గౌరవమర్యాదల పరిరక్షణకు గాంధీయ మార్గాన సాగుతూ 1912లో కన్నుమూసారు. ♦

DADA ABDULLAH (-1912)

Dada Abdullah, who gave to Gandhiji the initial impulse to proceed towards public service and extended his support to him in all possible ways, was a resident of Porbandar in Gujarat State. Hailing from a family of wealthy business men, he started a business firm called 'Dada Abdullah and Company' in Durban, South Africa and made a fortune out of it. He needed a lawyer who knows Gujarati to assist his local lawyers in the law suits regarding his business firm in South Africa. Dada Abdullah's business partner, Seth Abdul Karim Haji Adam who lived in Porbandar selected Mohandas Karamchand Gandhi, who returned to India from England recently as Barrister and started practising law, and sent him to South Africa in 1893. Gandhiji went to South Africa as a lawyer of 'Dada Abdullah and Company'. Gandhiji saw how Indians were discriminated against in South Africa and he himself experienced it. The first meeting of Indians to fight against discrimination was held in Dada Abdullah's office in 1894. It was in this meeting that 'Natal Indian Congress' was formed with Dada Abdullah as president and MK Gandhi as Secretary. Mentioning this in his autobiography, Gandhiji wrote, 'It was here that I had opportunities of learning public work and acquired some measure of my capacity for it'. When Gandhiji came to India after some time and soon returned to South Africa, Dada Abdullah bore all the expenses for those journeys and made all arrangements for him to live in South Africa. Dada Abdullah fought for freedom and equal rights to Indians in South Africa. When Gandhiji established an 'Ashram' in South Africa and started fighting for equal rights for Indians through peaceful methods, Dada Abdullah extended his complete support to those programmes. During the 21 years of Gandhiji's stay in South Africa he got complete co-operation from several persons namely Haji Esa Samad, Abdul Gani, Mohammed Khasim, Kamaruddin, Admji Mia Khan and Dawood Seth for the struggle he led there. Dada Abdullah was the first supporter when Gandhiji started Sathyagraha Movement in South Africa. He was so much with Gandhi on all occasions that historians remarked that he was like a father to Gandhiji. Dada Abdullah fought against apartheid and for protecting the honour and dignity of Indians in a Gandhian way till the last moment and passed away in 1912. ♦

RAHMATH ALI WAZIDKE
(1885-1915)

Source : http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm

రహ్మాత్ అలీ వాజిద్ కే (1885-1915)

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్రలో భాగంగా ఆంగ్ల అధికారుల్లో కంగారు పుట్టించిన గదర్ ఉద్యమ యోధులలో రహ్మాత్ అలీ వాజిద్ కే ఒకరు. 1885లో పంజాబ్ రాష్ట్రం వాజిద్ కే గ్రామంలో ఆయన జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ముల్లా బక్ష్ ఖురేషీ. చేనేత ప్రధాన వృత్తిగా గల కుటుంబానికి చెందిన రహ్మాత్ అలీ ఉద్యోగం నిమిత్తం తొలుత మలయా వెళ్లి అటు నుండి మనీలాకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఆయనకు మనీలా గదర్ ఉద్యమంతో మంచి పరిచయం ఏర్పడింది. మాతృభూమిని అంగ్ల వలసపాలకుల నుండి విముక్తం చేయడానికి సాయుధ పోరాటాన్ని ఎంచుకున్న ప్రవాస భారతీయులతో అమెరికాలో 1913లో ఏర్పడిన 'గదర్ పార్టీ' పట్ల రహ్మాత్ అలీ ఆకర్షితులయ్యారు. 1914లో మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ఆరంభం కాగానే అంతర్జాతీయంగా బ్రిటన్ కు ఏర్పడిన ప్రతికూల వాతావరణాన్ని ఉపయోగించుకుని, ప్రజలను, భారతీయ సైనికులను ఏకం చేసి ఇంటా బయటా ఆంగ్ల పాలకుల మీద తిరుగుబాటు సాగించాలని గదర్ పార్టీ నిర్ణయించింది. మాతృభూమి వదలి వలస పాలకులు పారిపోయేలా చేయాలన్న సంకల్పంతో 'గదర్ వీరులు' సాయుధులై ముందుకు సాగారు. ఆ నిర్ణయం మేరకు పలు దేశాలలోని గదర్ వీరులందరినీ స్వదేశం చేరుకోవాల్సిందిగా గదర్ పార్టీ పిలుపు ఇచ్చింది. ఆ పిలుపు మేరకు రహ్మాత్ అలీ కూడా మనీలా నుండి ఇండియా తిరిగి వచ్చారు. అలా ఇండియాకు వచ్చిన గదర్ యోధుల దళం పంజాబ్ రాష్ట్రం ఫిరోజ్ పూర్ కంటోన్మెంట్ చేరుకుంది. గదర్ పార్టీ నిర్ణయాల మేరకు సైనికులలో, ప్రజలలో తిరుగుబాటు భావాలను ప్రచారం చేస్తూ గదర్ భావాల వ్యాప్తికి ప్రసంగాలు చేస్తూ, తగిన సాహిత్య పంపిణీ తదితర కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేశారు. ఈ క్రమంలో వివిధ ప్రాంతాలను పర్యటిస్తున్న రహ్మాత్ అలీ ఫిరోజ్ పూర్ కంటోన్మెంట్ నుండి మోగా ప్రాంతానికి వెళ్ళే ప్రయత్నంలో ఉండగా వారు వెళ్ళవలసిన రైలు తప్పిపోయింది. ఆ కారణంగా మోగా వెళ్ళేందుకు రహ్మాత్ అలీ మార్గదర్శకత్వంలో గదర్ దళం జట్కా బండ్లను మాట్లాడుకుని 1914 నవంబర్ 17న బయలుదేరింది. ఆ జట్కాబండ్లు మిసిరివాలా గ్రామం చేరుతుండగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ పోలీసుల దళం అడ్డుకుంది. ఈ సందర్భంగా జరిగిన ఘర్షణ, కాల్పులలో ఇరువురు గదర్ యోధులు, ఇరువురు పోలీసు అధికారులు మృతిచెందారు. ఆ ప్రాంతం నుండి తప్పించుకునే ప్రయత్నం విఫలం కావడంతో గదర్ దళం సభ్యులు అరెస్టు అయ్యారు. అనంతరం రహ్మాత్ అలీ మరియు ఇతరుల మీద పలు నేరారోపణలను నమోదు చేసి ఫిరోజ్ పూర్ సెషన్స్ కోర్టులో 'ట్రయల్ నం. 4 ఆఫ్ 1915' (Trial No. 4 of 1915, in the court of Major B.O ROE, Session Judge, Ferozepur Division, at Ferozepur) కేసుగా విచారణ చేసారు. ఈ కేసులో రహ్మాత్ అలీ ఏడవ నిందితుడిగా పేర్కొనబడ్డారు. 1915 జనవరి 22న బ్రిటిష్ న్యాయస్థానం రెహమాత్ అలీ, జీవన్ సింగ్, లాల్ సింగ్, జగత్ సింగ్ లకు ఉరిశిక్ష విధించింది. 1915 మార్చి 25న ఆ శిక్ష మాంటిగోమరీ జైలులో అమలుకావడంతో గదర్ యోధులు రహ్మాత్ అలీ వాజిద్ కే అమరులయ్యారు. ♦

RAHMATH ALI WAZIDKE (1885-1915)

Rahmath Ali Wazidke, who was one of the activists of Gadar Party that caused fear among British officers during the Indian Freedom Struggle, was born in 1885 in Wazidke village, Patiala State presently in Punjab. His father was Mulla Baksh Qureshi. Rahmath Ali, whose family occupation was mainly hand looming, went to Malaya in search of Job. After spending some time there, Ali moved to Manila where he got acquainted with Gadar Movement. He was attracted towards Gadar Party which was formed by non-resident Indians in 1913 in America to emancipate their motherland India from the British colonial rule. Taking advantage of the adversity that Britain was facing internationally during the World War I, Gadar party resolved to unite Indian soldiers against British government and rebel from inside and outside India. Gadar activists took up arms and went ahead with the aim of driving the British rulers out of India. Gadar Party gave a call to its members who are residing in various countries to come to India. In response to the call, Rahmath Ali came to India from Manila along with some of the activists of Gadar Party. The Group reached Ferozepur cantonment in Punjab and started spreading Gadar ideas among Indian soldiers and people through pamphlets, party literature and speeches. On 17 November 1914 they started to Moga but missed the train. They hired horse carriages and continued their journey. Suddenly their carriages were intercepted by British police party at Misriwala village. In the firing that ensued, two Gadar activists and two police officers were killed. The remaining activists including Rahmath Ali were surrounded by armed police and arrested as they failed to escape. Their case (Trial No. 4 of 1915, in the court of Major B.O ROE, Session Judge, Ferozepur Division, at Ferozepur) was tried in Ferozepur Sessions Court. Rahmath Ali was the seventh accused in the case. After the trial, the British court found them guilty and delivered the judgment on 2 February 1915 and sentenced Rahmath Ali, Jeevan Singh, Lal Singh and Jagath Singh to death by hanging. Gadar Hero Rahmath Ali Wazidke attained martyrdom when he was executed on 25 March, 1915 in Montgomery jail. ♦

GADARI ABDULLAH
(-1915)

Source: http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm

గదరీ అబ్దుల్లాహ్ (- 1915)

బ్రిటిష్ వలసపాలకుల కబంధహస్తాలలో నలిగిపోతున్న మాతృభూమి విముక్తికి సాయుధపోరాటం మినహా మరో మార్గంలేదని నమ్మిన గదర్ పార్టీ యోధులు గదరీ అబ్దుల్లాహ్ ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని పంజాబ్ రాష్ట్రం గుజ్రాల్‌వాలా జిల్లా, ముద్రికా పోలీసు పరగణాలోని తుప్రల్ గ్రామనివాసి. ఆయన తండ్రి అల్లాహ్ దీన్. అబ్దుల్లాహ్ బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో చేరిన '23వ అశ్వక దళం' సభ్యులయ్యారు. ఆంగ్లేయుల తరిమివేతకు సాయుధ పోరాటం సాగిస్తున్న గదర్ వీరుల ప్రేరణతో మాతృభూమి విముక్తి లక్ష్యంగా ఆంగ్లేయ సైన్యాల మీద పోరాటానికి అబ్దుల్లాహ్ సిద్ధమయ్యారు. ఆ ప్రయత్నాలలో భాగంగా '23వ అశ్వక దళం'లోని అబ్దుల్లా, ఆయన సహచరులు బాంబులను తయారుచేసి, 1915 మే 13న వాటిని గమ్యస్థానానికి తరలిస్తుండగా పొరపాటున బాంబులు ప్రేలాయి. ఆ సంఘటన వివరాలను తెలుసుకున్న నమ్మకద్రోహులు కొందరు ఆంగ్లేయాధికారులకు విషయం తెలపటంతో గదర్ యోధుల పథకం విఫలమయ్యింది. బ్రిటిష్ సైనికాధికారులు ఆఘమేఘాల మీద స్పందించి అబ్దుల్లాహ్ ఆయన సహచరులను నిర్బంధించారు. ఆ తరువాత సైనిక న్యాయస్థానంలో విచారణ జరిపారు. అబ్దుల్లాహ్‌ను మొదటి ముద్దాయిగా పేర్కొన్నారు. ఆయనకు, ఆయన సహచరులు పదకొండు మందికి 1915 సెప్టెంబర్ మూడున ఉరిశిక్ష విధించారు. ఉరిశిక్ష విధించబడిన 12 యోధులలో 11 మంది శిక్కు మతస్థులు కాగా అబ్దుల్లా ఒక్కరే ముస్లిం. అబ్దుల్లాహ్ జైలులో ఉండగా బ్రిటిష్ పోలీసు వ్యవస్థలో అధికారిగా పని చేస్తున్న ఆయన బంధువు ఒకరు వచ్చి ఆయనను కలసి వెళ్ళారు. ఆ నేపథ్యంలో అబ్దుల్లాహ్ సహచరుడు దఫేదార్ లక్ష్మన్ సింగ్ అబ్దుల్లాహ్ మాట్లాడుతూ 'మౌల్వీజీ మేము ఏలాగూ అన్నిటికీ (ఉరిశిక్షకు) సిద్ధపడి ఉన్నాం...మీరన్నా స్టేట్‌మెంట్ ఇచ్చి మీ ప్రాణాలను కాపాడుకోండి' అని సలహా ఇచ్చారు. ఆ సలహాకు అబ్దుల్లాహ్ సమాధానమిస్తూ 'లక్షల సంఖ్యలో మాత్రమే ఉన్న శిక్కులలో 11 మంది మాతృభూమి కోసం ప్రాణాలు బలి చేయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాం. ఎనిమిది కోట్ల మంది ఉన్న ముస్లింలలో నేను ఒక్కడినే ఉండటం సిగ్గుచేటుగా భావిస్తున్నాను. నా ప్రాణాలను రక్షించుకోవడానికి మీ నుండి దూరమయ్యే అవమానకరమైన పనిని అల్లాహ్ దయవల్ల నేను చేయను గాక చేయను' అని ప్రకటించారు. 1915 సెప్టెంబర్ మూడున ఉరిశిక్ష స్వీకరణకు ముందు కూడా ఆయన మాట్లాడుతూ 'మా మరణం తరువాత కూడా...మమ్మల్ని వేరు చేయకండి...మమ్మలందరినీ ఒకే సమాధిలో పూడ్చిపెట్టండి లేక పోతే అందరినీ కలిపి ఒకే చితిమీద తగుల బెట్టండి' అంటూ తన అభిమతాన్ని ప్రకటించి గదరీ అబ్దుల్లాహ్ అమరులయ్యారు. ♦

GADARI ABDULLAH (-1915)

Gadari Abdullah, who believed that there was no way other than armed struggle for achieving freedom from the cruel hands of the British colonial rulers and followed that path till the end as a member of Gadar Party, was a resident of Tupral village, Mudrika police jurisdiction, Gujral district, Punjab state in present day Pakistan. Allah Deen was his father. Abdulla joined British Indian Army and became a member of its 23rd Cavalry.

Then he was inspired by Gadar party leaders who were leading an armed struggle to drive away the British from the motherland and he began participating in their activities. On 13 May, 1915 Abdullah and his comrades were transporting the bombs they had made to a destination but the bombs went off on the way. Some traitors who came to know about this incident immediately informed the British officers about it and hence the plan of the Gadar party leaders failed. The British officers reacted instantly and arrested Abdullah and his comrades and tried them in a military court arranged at Dagshai, Himachal Pradesh. Abdullah was named as the first accused and judgment was pronounced sentencing him and eleven of his comrades to be hanged to death on 3 September, 1915. Of the twelve persons who were sentenced to death, eleven were Sikhs and Abdullah was the only Muslim. When he was in jail, one of his relatives who is a police officer came to the jail to meet him. Then one of Abdullah's co-accused Dafedar Lakshman Singh advised Abdullah, "We are prepared for any eventuality, at least you give the statement and save your life." Then Abdullah said, "Eleven persons are ready to lay down their lives for the sake of their motherland from Sikhs whose number is only in lakhs, but I am ashamed that I am the only person to do so from eight crores of Muslims. By Allah's grace I will never ever resort to such a shameful thing of going away from you to save my life." Even before being hanged on 3 September, 1915, Gadari Abdullah declaring, "Don't separate us even after our death. Bury all of us in the same grave or cremate all of us on the same pyre" attained martyrdom. ♦

HAFEEZ ABDULLAH
(-1917)

Source : http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm

హఫీజ్ అబ్దుల్లా (-1917)

భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో భాగంగా ఆంగ్లేయాధికారుల గుండెల్లో గుబులుపుట్టించి చరిత్ర సృష్టించిన 'గదర్ పార్టీ' ఆమర యోధులలో ఒకరు హఫీజ్ అబ్దుల్లా. ఆయన పంజాబ్ రాష్ట్రం లూధియానా సబ్డివిజన్ లోని జగ్రాంవ్ చెందిన ఖోజా గ్రామస్తుడు. ఆయన తండ్రి నిజాముద్దీన్. మధ్యతరగతి కుటుంబానికి చెందిన హఫీజ్ అబ్దుల్లా బ్రతుకు దెరువు వెతుక్కుంటూ బయలు దేరి ఫిలిపైన్స్ చేరుకున్నారు. అక్కడి గదర్ పార్టీ ఫిలిపైన్స్ శాఖ నాయకులతో ఆయనకు పరిచయం ఏర్పడింది. మాతృభూమి విముక్తి సాయుధ పోరాటం ద్వారా మాత్రమే సాధ్యమని నమ్మి ఆ దిశగా పోరాట కార్యక్రమాలకు రూపకల్పన చేస్తున్న గదర్ పార్టీ నాయకుల ప్రభావంతో ఆయన కూడా గదర్ పార్టీ సభ్యులయ్యారు. ఆనాడు ప్రవాస భారతీయులతో 1913లో అమెరికాలో ప్రారంభించబడిన 'గదర్ పార్టీ' మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ఆరంభం కాగానే అంతర్జాతీయంగా బ్రిటన్ కు ఏర్పడిన ప్రతికూల వాతావరణాన్ని ఉపయోగించుకుని, ప్రజలను, భారతీయ సైనికులను ఏకం చేసి ఇంటా-బయటా ఆంగ్ల పాలకుల మీద తిరుగుబాటుకు నిర్ణయించింది. ఆ నిర్ణయం మేరకు ప్రవాస గదర్ యోధులను ఇతర విప్లవకారులను తక్షణమే స్వదేశం చేరుకోవాల్సిందిగా గదర్ పార్టీ పిలుపు ఇచ్చింది. ఆయుధాలు, ఆర్థిక సంపత్తి సమకూర్చుకుని ప్రజలను ప్రధానంగా బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో గల స్వజనులను ఆకర్షించి తిరుగుబాటుకు ప్రోత్సహించేందుకు సన్నాహాలు ఆరంభించింది. ఆ సన్నాహాల్లో భాగంగా హఫీజ్ అబ్దుల్లా లాంటి యువకులను స్వదేశం చేర్చడానికి గదర్ పార్టీ పలు ఏర్పాట్లు చేసింది. విముక్తి పోరాటం పట్ల నిబద్ధత కలిగిన యువతను స్వదేశానికి పంపడానికి ఫిలిపైన్స్ గదర్ పార్టీ యోధులు టోహమారు అను ఓడను ఏర్పాటు చేశారు. ఈ రహస్య సమాచారాన్ని రాబట్టుకున్న ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆఘమేఘాల మీద స్పందించి గదర్ విప్లవకారులు ఇండియాలో అడుగు పెట్టక ముందుగానే నిర్బంధించేందుకు ఏర్పాట్లు చేసింది. అయినా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ గూఢచారుల కళ్ళుగప్పి కొందరు స్వదేశంలో ప్రవేశించారు. ఫిలిపైన్స్ గదర్ యోధులు హఫీజ్ అబ్దుల్లా ప్రయాణిస్తున్న టోహమారు ఓడ బ్రిటిష్ గూఢచారుల నిఘా నుండి తప్పించుకోలేక పోయింది. టోహమారు కలకత్తా రేవుకు చేరకున్నంతనే పోలీసులు దాడిచేసి గదర్ సభ్యులను నిర్బంధంలోకి తీసుకున్నారు. ఆ యోధుల మీద 'రెండవ అనుబంధ లాహోర్ కుట్ర కేసు' నమోదు చేసింది. ఆ చారిత్రాత్మక కేసును విచారించి 1917 జనవరి 5న హఫీజ్ అబ్దుల్లా, ఆయనతోపాటు మరికొందరికి ఉరిశిక్ష విధించింది. గదర్ వీరుల ఆస్తులను జప్తుచేయమని ఆంగ్ల న్యాయస్థానం ఆదేశించింది. ఆ తీర్పు మేరకు గదర్ పోరాట యోధుడు హఫీజ్ అబ్దుల్లా 1917 మార్చి 29న లాహోర్ జైలులో ఉరిని స్వీకరించి అమరలయ్యారు. ♦

HAFEEZ ABDULLA (-1917)

Hafeez Abdulla was one of the immortal heroes of the Gadar Party which terrified the British officers during Indian Freedom Struggle. He was a native of Khoja, a village near Jagraon in Ludhiana subdivision of Punjab. His father was Nizamuddin. As a middle class man Hafeez Abdulla reached Philippines in search of his livelihood. There he came into contact with the leaders of Philippines Branch of Gadar Party. He came under the influence of Gadar leaders who believed that emancipation of their motherland, India, was possible only through armed struggle and were making plans in that direction. He became a member of the Gadar party which was formed in 1913 in America by non-resident Indians. Gadar party decided to take advantage of the adverse situation that Britain was facing internationally and unite people and soldiers to rebel against British rule both in India and outside. In accordance with the decision, the party gave a call to its members all over the world to come back to India. The party procured arms and finance and started attracting people particularly Indian soldiers in the army of British India to encourage them to rebel against British rule. The party made several arrangements to bring young men like Hafeez Abdullah to India. They arranged a ship named Toaha Maru to send to India the youth who are committed to emancipate Mother India from British rule. The British Government which got this information acted swiftly and made arrangements to arrest the Gadar revolutionaries well before they landed in India. Soon after the ship reached Calcutta port, the police raided and arrested the members of the Gadar Party. The Second Supplementary Lahore Conspiracy Case was slapped on them. The British court which tried the historic case, ordered death sentence to Abdulla and others on 5 January 1917 and also ordered confiscation of their properties. Gadar hero Hafeez Abdulla became a martyr on 29 March 1917 when he was hanged in Lahore Jail. ♦

ALI AHMED SIDDIQUI
(-1918)

Source: Ghadr Movement : Original Documents-Soldiers' Revolt, Malwinder Jit Singh Waraicha, Unistar, Chandigarh, 2013

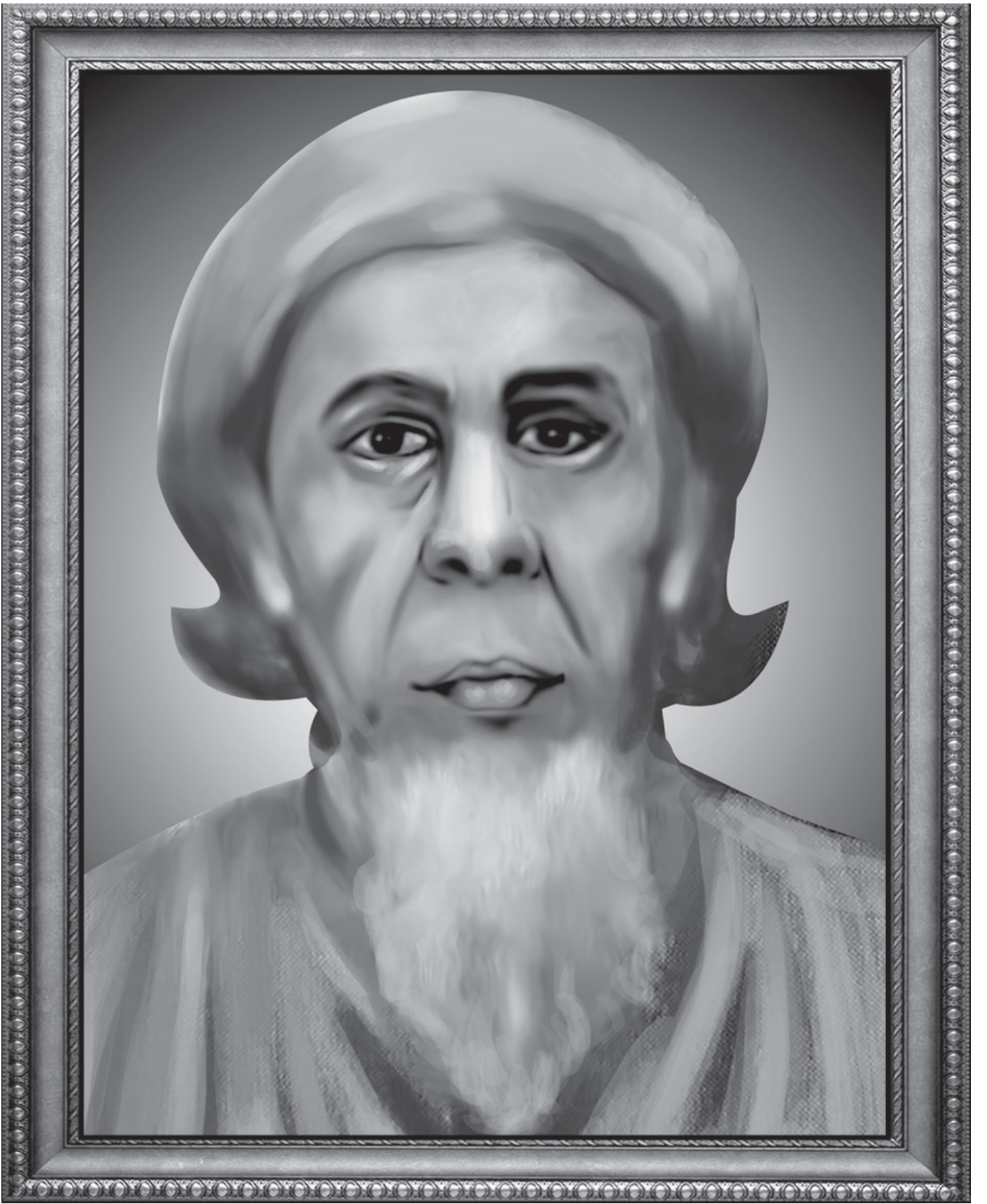
అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్ (-1918)

మాతృభూమి స్వాతంత్ర్యాన్ని సాయుధ పోరాటం ద్వారా సాధించాలని ఉనికిలోకి వచ్చిన 'గదర్ ఉద్యమం' భాగస్వామి అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఖైజాబాద్ జిల్లా, అక్బర్ పూరా పోలీసు స్టేషన్ పరిధిలోని షహజాద్ పూర్ లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ఖుర్బాన్ అలీ పరాన్. చిన్న వయస్సులో బ్రతుకు దెరువు కోసం ఇరత దేశాలకు తరలి వెళ్ళిన అలీ అహ్మద్ మాతృభూమి విముక్తి కోసం సాయుధ పోరాటం సాగించాలని విదేశాల నుండి ముమ్మరంగా ప్రయత్నాలు చేస్తున్న 'గదర్ పార్టీ' నాయకులతో సంబంధాలు ఏర్పర్చుకున్నారు. గదర్ పార్టీ సభ్యత్వం స్వీకరించిన అలీ అహ్మద్ పార్టీ ప్రచార కార్యక్రమాలలో పాల్గొనటం ఆరంభించారు. 1914 నాటి మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా ఏర్పడిన అంతర్జాతీయ పరిణామాల దృష్ట్యా, బ్రిటన్ కు వ్యతిరేకంగా ఇంటా-బయటా పూర్తి ప్రతికూలత రగిలించాలని 'గదర్ పార్టీ' నిర్ణయించింది. బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని భారతీయులలో జాతీయ భావాలను పురికొల్పి బ్రిటన్ కు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు దిశగా నడపాలని నిర్ణయించింది. ఈ కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించేందుకు బ్రిటిష్ భారత సైన్యాల బ్రిటన్ పక్షాన ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగంగా ఎక్కడెక్కడ యుద్ధంలో పాల్గొంటున్నారో ఆయా ప్రాంతాలకు గదర్ పార్టీ తన కార్యకర్తలను పంపింది. ఆ విధంగా మనిలా-ఫిలిప్పైన్స్ నుండి వచ్చిన అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్, ఆయన సహచరులు 1915లో బాంకాక్ నుండి బర్మా చేరుకున్నారు. ఆయన సహచరులలో ప్రధానంగా ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం జౌన్ పూర్ కు చెందిన సజ్జాద్ హుస్సేన్ కుమారుడు ముజ్తబా హుస్సేన్ మార్గదర్శకత్వంలో తన కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేశారు. బ్రిటిష్ సైన్యంలోని భారతీయ సైనికులను తిరుగుబాటు చేయాలని ప్రచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించడం మాత్రమే కాకుండా ప్రజలను, ఉద్యమకారులను బ్రిటిష్ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా సాయుధ పోరాటంలో పాల్గొనాల్సిందిగా కోరుతూ అలీ అహ్మద్ బర్మాలో ప్రచార కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేశారు. గదర్ సాహిత్యాన్ని ప్రజలలో, భారతీయ సైనికులలో పంపిణీ చేయడం తోపాటుగా, భారతీయ సైనికులను, అధికారులను వ్యక్తిగతంగా కలసి తిరుగుబాటుకు పురిగొల్పసాగారు. ఈ కార్యక్రమాలను ఆంగ్ల గూఢచారి దళం పసిగట్టింది. భారతీయ సైనికులను తిరుగుబాటుకు ప్రోత్సహిస్తున్న గదర్ యోధులను తుదముట్టించాలని పథకం ప్రకారంగా ప్రయత్నాలు సాగించడంతో 1915 ఏప్రిల్ మాసంలో గదర్ యోధుల ప్రయత్నాలు బట్టబయలయ్యాయి. గదర్ యోధులు, వారి ద్వారా ప్రభావితమైన భారతీయ సైనికులు పెద్ద సంఖ్యలో అరెస్టయ్యారు. బ్రిటిష్ రాజానికి వ్యతిరేకంగా ద్రోహానికి పాల్పడ్డారన్న నేరారోపణల మీద గదర్ యోధులు అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్, ఫియాన్ అలీ, ముజ్తబా హుస్సేన్ ల మీద 'ద్వితీయ మాండలే కుట్ర కేసు' నమోదు అయ్యింది. ఈ కేసు విచారణ పూర్తయ్యి 1917 జూలై ఆరున అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్ తదితరులకు మరణ దండన విధిస్తూ బ్రిటిష్ న్యాయస్థానం తీర్పు చెప్పింది. ఆ దండనను ఆజ్ఞాంత కారాగారవాసంగా మార్చి సిద్దీఖ్ ని 11 ఫిబ్రవరి 1918న బర్మాలోని మాండలే జైలు నుండి అండమాన్ జైలుకు తరలించారు. 1921లో అండమాన్ లో గడిపిన అలీ అహ్మద్ సిద్దీఖ్ జైలు నుండి విముక్తి పొంది స్వదేశం చేరుకున్నారు. ♦

ALI AHMED SIDDIQUI (-1918)

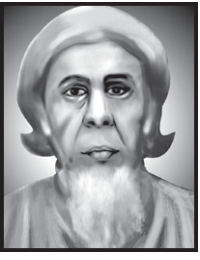
Ali Ahamed Siddiqui, who was part of Gadar Movement which came into existence with the aim of achieving freedom to India through armed struggle, was born in Shahajadpur which is in the jurisdiction of Akbarpura police station in Faizabad District, Uttar Pradesh. His Father was Quban Ali Patan. Ali Ahmed migrated to other countries for livelihood where he came into contact with Gadar Party leaders. Very soon Ali took membership in Gadar Party and started participating in its activities. In view of the international situation caused by the First World War in 1914, Gadar Party decided to create stiff opposition to Britain both from inside and outside of India. It resolved to incite Indian soldiers in British Indian Army to rebel against the British Government by instilling nationalist ideas in their minds. To achieve this goal Gadar party sent its activists to several places where the Indian soldiers were fighting on behalf of Britain. In this process Ali Ahamed Siddiqui and his comrades who were at Manila-Philippines went to Burma from Bangkok in 1915. He intensified his revolutionary activities under the guidance of one of his co activists Muztab Hussain who was the son of Sajjad Hussain of Janpur, Uttar Pradesh. Besides organizing propaganda among Indian soldiers inciting them to rebel, Ali Ahamed Siddiqui intensified his propaganda in Burma requesting people and activists to take part in armed struggle against British rule. He used to distribute literature among Indian soldiers and officers and met some of them personally to provoke them to rebellion very secretly. British spies sensed this and exposed the secret activities of Gadar Party in April 1915. Several Gadar Party activists and a large number of Indian soldiers who were influenced by Gadar party activists were arrested. And 'Second Mandalay Conspiracy' case was filed against Ali Ahamed, Fian Ali and Mujtaba Hussain. They were charged of treason against the British Queen. The trial of the case was completed on 6 July 1917 when Ali Ahmed Siddiqui and others were sentenced to death by the British court. Later the death sentence was commuted to life term imprisonment and Ali Ahmed Siddiqui and other Gadar Party activists were shifted from Mandalay Jail to Andaman Jail on 11 February 1918. Later in 1921 Ahamed Siddiqui is released from Andaman Jail and he reached home. ♦

MAULANA SHAH ABDUL RAHEEM RAIPURI
(1853-1919)

Source <http://heritagetimes.in/category/freedom-fighter/>

మౌలానా షాహ్ అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి (1853-1919)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం తరువాత ఆంగ్లేయుల చర్యలు తెచ్చిపెట్టిన దుష్ఫలితాల నేపథ్యంలో మాతృభూమి నుండి ఆంగ్ల పాలకుల తరిమివేత మినహా మరోమార్గం లేదన్న భావన దేశంలో నెలకొంది. ధార్మిక విద్యాలయాలను విముక్తి పోరాటయోధుల స్థావరాలుగా మార్చి స్వాతంత్ర్య సంగ్రామాన్ని పటిష్టం చేయడానికి సాగిన కృషిలో భాగం పంచుకున్న మౌలానా షాహ్ అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి ప్రస్తుత హరియానా రాష్ట్రం అంబాలా జిల్లా తిగరి గ్రామాన 1853లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి అప్రఫ్ అలీ. ప్రాథమిక విద్య తిగరిలో పూర్తిచేసిన అబ్దుల్ రహీం లూథియానా, సహరాన్ పూర్ తదితర ప్రాంతాలలో 1874 నాటికి ధార్మిక విద్య పూర్తి చేశారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న మియా అబ్దుల్ రహీం సహరాన్ పూరి శిష్యులకంటే సాగిన అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి, తన గురువు ఉపదేశం మేరకు ఆంగ్లేయుల నుండి భారత దేశాన్ని విముక్తం చేయడానికి పూనుకున్నారు. ఆయన ఆలంపురాలో తొలి నివాసం ఏర్పాటు చేసుకుని తన కార్యకలాపాలకు శ్రీకారం చుట్టారు. ఆ తరువాత మక్తూయాత్రకు వెళ్లి అక్కడ ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులు మౌలానా ఇందాదుల్లా మహజిర్ లాంటి ప్రముఖులను కలసి ప్రేరణతోపాటుగా వారి మార్గదర్శకాన్ని స్వీకరించి మాతృభూమికి విచ్చేసారు. స్వస్థలం చేరుకున్న ఆయన ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులు మౌలానా రషీద్ అహ్మద్ గంగోహి, మౌలానా ముహమ్మదుల్ హసన్ లాంటి ప్రముఖుల కార్యకలాపాలతో మమేకమై ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేశారు. బ్రిటిష్ వ్యతిరేక శక్తుల సహకారంతో ఆఫ్ఘనిస్తాన్ నుండి ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మీద పోరాటం సాగించాలన్న లక్ష్యంతో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా ముహమ్మదుల్ హసన్ పరాయి దేశాలకు పయనమైనప్పుడు ఆయన బాధ్యతలను మౌలానా అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి చేపట్టారు. దారుల్ ఉలూం దేవ్ బంద్ ప్రధాన కార్యస్థానంగా పలు ధార్మిక సంస్థల ఏర్పాటు చేసి ఆ సంస్థలలో విప్లవకారులను తయారు చేయడం, ఆయా సంస్థలకు ఆర్థిక జవనత్వాలు సమకూర్చడం తోపాటు, ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలలో ప్రచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. అటు కలకత్తా నుండి కాబూల్ వరకు, ఇటు మద్రాస్ నుండి కరాచీ వరకు విప్లవ కేంద్రాల స్థాపనకు ఆయన నిరంతరం కృషిచేశారు. ఆయా కేంద్రాలలోని విద్యార్థులలో ఆంగ్లేయ వ్యతిరేకత నూరిపోసి మాతృభూమి విముక్తి కోసం పోరుబాట పట్టాల్సిన ఆవశ్యకతను వివరిస్తూ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధుల తయారీ కార్యక్రమాలను సాగించారు. అంతర్జాతీయ పరిణామాల నేపథ్యంలో సాగిన బల్కాన్ యుద్ధం సందర్భంగా జాతీయోద్యమకారులు డాక్టర్ ముక్తార్ అహ్మద్ అన్సారి విజ్ఞప్తి మేరకు భారీ ఆర్థిక సహాయం అందించి చరిత్ర సృష్టించారు. ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలను ముమ్మరంగా నిర్వహిస్తూ పరాయి పాలకులకు కంటిలో నలుసులా తయారయిన మౌలానా అబ్దుల్ రహీం రాయ్ పూరి 1919 జనవరి 29న కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA SHAH ABDUL RAHEEM RAIPURI (1853-1919)

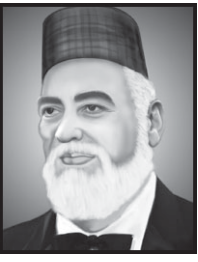
Maulana Shah Abdul Rahim Raipuri, who in the back drop of the fall-out of the First War of Independence came to the conclusion that there was no alternative other than driving away the British from our mother land and played his part in turning the religious institutions into camps of freedom fighters to strengthen the fight against the British, was born in Tigari village, Ambala District in the present day Haryana State in 1853. Ashraf Ali was his father. Abdul Rahim completed his primary education in his village and pursued his religious education in Saharanpur and Ludhiana and completed it in 1874. On the advice of his teacher Mia Abdul Rahim Saranpuri, who was also a freedom fighter, Abdul Rahim Raipuri set out to emancipate the motherland from the British rulers. Initially he made Alampura his place of residence from where he started his activities. Later he went to Mecca on a pilgrimage where he met great freedom fighters such as Maulana Imdadullah Mahajir, from whom he got both inspiration and guidance and returned to motherland. Soon after that he started anti-British activities in association with well known freedom fighters such as Maulana Rashid Ahmed Gangohi and Maulana Muammdul Hasan. When Maulana Muammdul Hasan left India with the aim of waging a war on the British Government from Afghanistan with the cooperation of Anti-British forces, Maulana Abdul Rahim took over his responsibilities. He started several religious institutions with Dar -Ul -Uloom, Deoband as the headquarters where youth were trained to become revolutionaries. While procuring financial strength for these institutions, he conducted anti-British campaign. He relentlessly endeavored to start such religious institutions all over the country from Kolkata to Kabul and Madras to Karachi. He conducted training programmes in these institutions to produce freedom fighters by inculcating in them anti-British ideology and the necessity of fighting for the emancipation of the motherland. In response to the appeal made by another freedom fighter Dr. Mukhtar Ahmed Ansari during the Balkan War, he created history by giving him a huge amount as financial assistance. Maulana Shah Abdul Rahim Raipuri, who conducted anti-British activities extensively much to the discomfort of the British rulers, passed away on 29 January 1919. ♦

MAULVI LIAQATH HUSSAIN
(1852-1920)

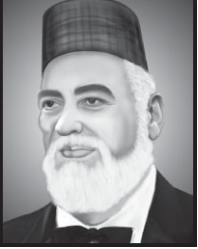
Source: India's Struggle for Freedom-An Album, Govt. of West Bengal, 1987

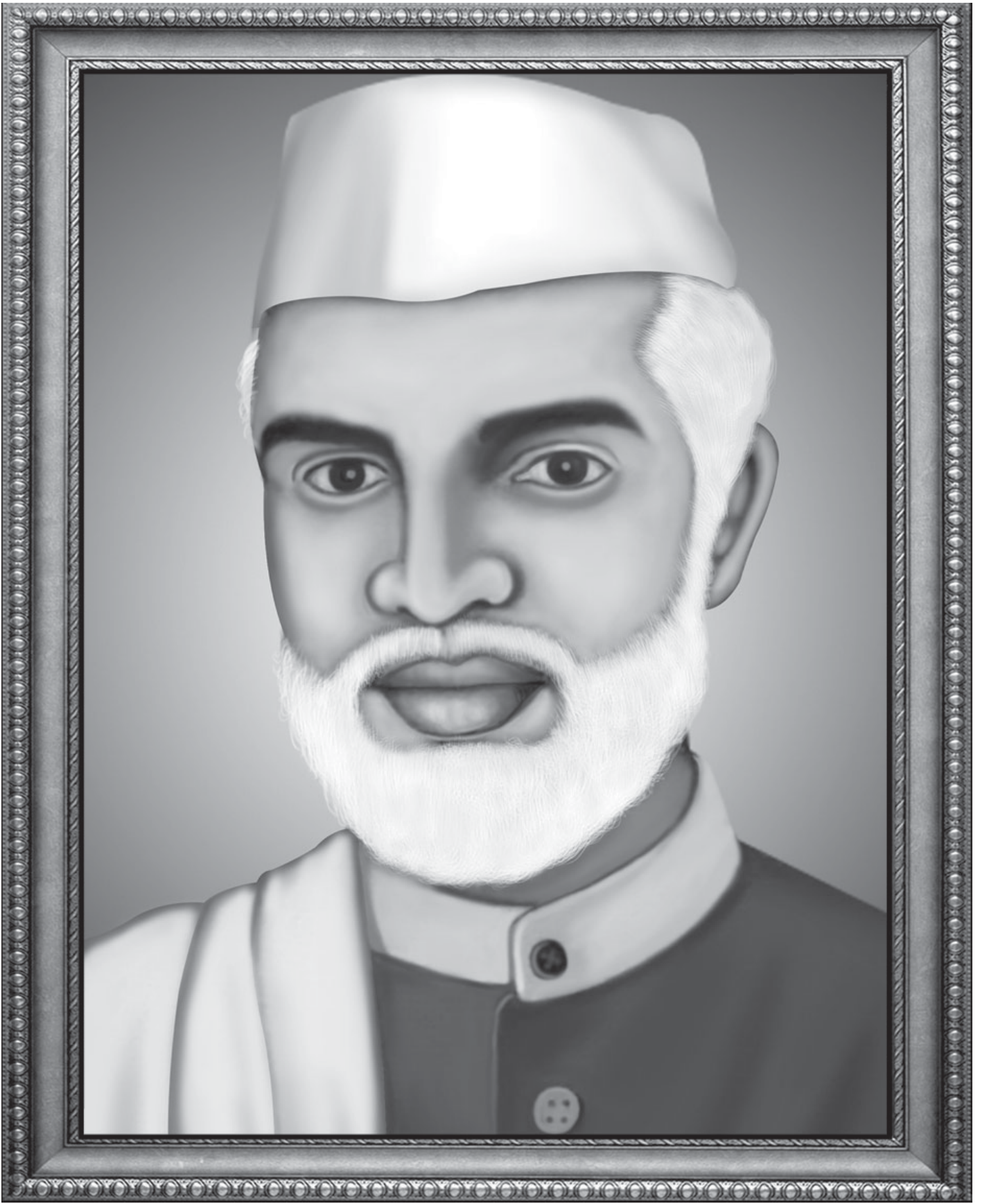
మౌల్వీ లియాఖత్ హుస్సేన్ (1852-1920)

భారత జాతీయోద్యమానికి అంకురార్పణగావించిన 'బెంగాల్ విభజన వ్యతిరేక ఉద్యమం'లో ఆంగ్లేయుల చర్యల పట్ల ఆగ్రహించి సింహంలా గర్జిస్తూ ఉద్యమించి 'మగవాళ్ళల్లో సింహం' (A Lion Amongst Men) గా సహచరుల ప్రశంసలు అందుకున్న మౌల్వీ లియాఖత్ హుస్సేన్ 1852లో బీహార్ రాష్ట్రం పాట్నాలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మీర్ అలీ ఖాన్. బ్రతుకు దెరువు కోసం పాట్నా నుంచి కలకత్తా వచ్చి స్థిరపడ్డారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వ చర్యలను ప్రశ్నిస్తూ 1902లో 'సతీష్ చంద్ర ముఖర్జీ' ఏర్పాటు చేసిన 'డాన్ సోసైటీ' (Dawn Society), 1905లో సచీంద్ర ప్రసాద్ ఐను ఆరంభించిన 'యాంటీ సర్క్యులర్ సోసైటీ' (Anti-circular Society)ల కార్యకలాపాల్లో మౌల్వీ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. బెంగాలులో పొటమరిస్తున్న జాతీయవాద భావజాలం ప్రమాదకరంగా భావించి హిందూ-ముస్లింల మధ్యన విఘాతాన్ని సృష్టించేందుకు లార్డ్ కర్జన్ 1905లో జారీచేసిన బెంగాల్ విభజన ఉత్తర్వుల వ్యవహారం 1906 ఆరంభంలో ప్రజల ఎరుకలోకి వచ్చింది. ఆ ఉత్తర్వులకు వ్యతిరేకంగా బెంగాల్ ప్రజానీకం భగ్గుమంది. బెంగాల్ విభజనను వ్యతిరేకిస్తూ ఆరంభమైన ఉద్యమంలో మౌల్వీ క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించారు. మంచి వక్తగా పేర్గాంచిన ఆయన కలకత్తా స్థావరంగా కార్యకలాపాలను ముమ్మరం చేశారు. ఈ సందర్భంగా ఉనికిలోకి వచ్చిన 'స్వదేశీ ఉద్యమం'లో కూడా మౌల్వీ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. స్వదేశీ ఉద్యమాభివృద్ధికి స్వయంగా 'స్వదేశీ ఉద్యమ స్వచ్ఛంద కార్యకర్తల సంస్థ' ఏర్పాటు చేశారు. ఆయన ఉత్తేజపర్చే ప్రసంగాలు చేయడమే కాకుండా, ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చర్యలను విమర్శిస్తూ, ఐక్యంగా పోరాడాల్సిందిగా ప్రజలకు పిలుపు ఇవ్వడం తన రోజువారీ కార్యక్రమాలుగా మార్చుకున్నారు. బెంగాల్ లోని హిందూ-ముస్లింలు ఒకరికొకరు సోదరులుగా ప్రకటించుకుంటూ 'రాఖీలు' కట్టుకోవాలని పిలుపునిచ్చిన ఆయన బెంగాలి మాసం Asvin లో ప్రతి ఏడు క్రమం తప్పక రాఖీపండుగ నిర్వహించారు. ఆంగ్లేయులను వ్యతిరేకించడం ముస్లింల విధి అని ప్రకటిస్తూ 'Muslims do not go Astray and do not Turn Infidels' శీర్షికన కరపత్రం ప్రచురించి పంచారు. అందుకు గాను 1907 జూన్ 12న ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను అరెస్టు చేసి మూడు సంవత్సరాల జైలుశిక్ష విధించింది. ఆ తరువాత కూడా ఆయన పలుమార్లు నిషేధాలకు - నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. 1911లో బెంగాల్ విభజన రద్దయింది. జాతీయోద్యమంలో మితవాద ధోరణి నచ్చని మౌల్వీ ఆ తరువాతి కాలంలో సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం, మహాత్మాగాంధీ అహింసా సిద్ధాంతాలతో కూడా ఏకభవించలేదు. 'భారతి హితైషి సభ' అను సంస్థను స్వయంగా ఏర్పాటు చేసి వితంతువులను, ఇతర అవసరార్థులను ఆదుకుంటూ గడిపారు. 1920 తరువాత కాలంలో మౌల్వీ లియాఖత్ హుస్సేన్ ఎవ్వరికి అందుబాటులో లేని అజ్ఞాత జీవితం గడిపారు. ♦

MAULVI LIAQATH HUSSAIN (1852-1920)

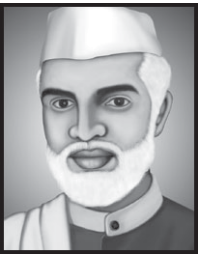
Maulvi Liaqath Hussain, who was called 'A Lion amongst Men' by his comrades in the agitation against the partition of Bengal, which was a harbinger of Indian National Movement, was born in 1852 in Patna in Bihar State. Mir Ali khan was his father. His family migrated from Bihar to Bengal in search of livelihood and settled in Calcutta. Maulvi participated actively in the activities of 'Dawn Society' established by Satish Chandra Mukharjee in 1902 and those of 'Anti Circular Society' started by Sachindra Prasad in 1905, which questioned the actions of British Government. Lord Curzon saw the ideas of Nationalism which started sprouting in Bengal as dangerous and wanted to drive a wedge between Hindus and Muslims and issued orders to divide Bengal in 1905 which came to be known to the people of Bengal in 1906. The people of Bengal rose up against the division of Bengal. Maulvi played an active role in this agitation. He also took part in 'Swadeshi Movement' which came into being at that time and he established 'Organisation of Volunteers for Swadeshi Movement' for promoting Swadeshi Movement. Without making inspiring speeches, he made it a part of his routine to criticize the actions of British Government and to appeal to people to put up a united fight against the British rule. He gave a call to Hindus and Muslims to tie 'Rakhis' to each other to strengthen their brotherhood and organized Rakhi Festival every year in the Bengali month of Asvin. He declared that it is the bounden duty of every Muslim to oppose British rule and published a pamphlet with the title: 'Muslims, do not go Astray and do not Turn Infidels'. He was arrested when he was distributing the pamphlets on June 12, 1907 and was sentenced to a term of three years in jail. Even after that he faced prohibition and detentions several times. Bengal partition was abolished in 1911. Maulvi did not like the moderate trends in the National Movement and did not agree with the idea of Non-Violence of Gandhiji and Non-Cooperation Movement. He established an organization called 'Bharathi Hitheishi Sabha' and through that organization he intended to support widows and other needy people. After 1920 Maulvi Liaqath Hussain went underground and remained unavailable to anyone. ♦

SHAIK MOHAMMED GULAB
(1858-1920)

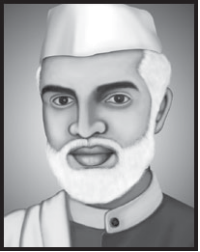
Source: Shaik Gulab (Hindi), Afroz Shahil, New Delhi, 2017

షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్ (1858-1920)

భారత దేశంలో మహాత్మాగాంధీ నిర్వహించిన తొట్టతొలి సత్యాగ్రహోద్యమానికి భూమికగా నిలచిన చంపారన్ రైతాంగ పోరాట యోధులు షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్. ఆయన బీహార్ రాష్ట్రం చంపారన్ ప్రాంతంలోని లోహియా ఠాణా, చాంద్ బార్వాహ్ గ్రామంలోని సాధారణ రైతు కుటుంబంలో 1858లో జన్మించారు. చిన్నతనం నుండి స్వేచ్ఛా-స్వతంత్రభావనలు కలిగిన ఆయన స్వయంగా రైతు. ఇండిగో ఉత్పత్తికి చంపారన్ అనుకూలమైన ప్రదేశంగా ఎంచుకున్న ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్లు ఇక్కడ స్థిర నివాసాలు, కర్మాగారాలు నిర్మించుకున్నారు. ఆ కర్మాగారాలకు అవసరమగు ముడిపదార్థాల పంటలను మాత్రమే పండించాల్సిందిగా రైతులకు హుకుం జారీచేయసాగారు. ఈ ఆదేశాలను నిరసించిన రైతులకు ప్లాంటర్లు, ప్రభుత్వం, పోలీసుల నుండి కడగండ్లు ఆరంభమయ్యాయి. ఆ సమయంలో షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్ చంపారన్ రైతుల సహజసిద్ధ హక్కుల పరిరక్షణకు నడుం కట్టి రైతులను సంఘటితపర్చి, 1905లో సమర శంఖారావం పూరించారు. ఇండిగో ప్లాంటర్ల దుశ్చర్యలను వివరిస్తూ తమకు న్యాయం చేకూర్చమని ప్రాంతీయ, జిల్లా స్థాయి ఉన్నతాధికారులకు పలు మహజర్లు సమర్పించినా సానుకూల ఫలితం లేకుండటంతో రైతులు ప్రత్యక్ష కార్యచరణకు పూనుకున్నారు. ఆ కారణంగా షేక్ గులాబ్ తోపాటు 162 మంది రైతులను నిర్బంధించి పలు ఇక్కట్లకు గురిచేసింది ఆంగ్ల ప్రభుత్వం. ఆ చర్యలకు నిరసనగా షేక్ గులాబ్ నేతృత్వంలో పంట సాగు బహిష్కరణ, ప్రదర్శనలు, ఊరేగింపులతో రైతులు ఉద్యమించారు. ఆంగ్లేయుల నుండి వచ్చిన ఆర్థిక సదుపాయం, ఉద్యోగాల కల్పన లాంటి తాయిలాలు రైతుల తిరస్కారానికి గురయ్యాయి. చివరకు రైతుల మీద, నాయకుల మీద లెక్కలేనన్ని కేసులు నమోదయ్యాయి. ఆ అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకున్న ఆయన ప్లాంటర్ల దుర్మార్గాలను, రైతుల కడగండ్లను పూసగుచ్చినట్లుగా న్యాయస్థానంలో వివరించారు. ఆ విషయాలన్నిటిని మౌల్వీ పీర్ మొహమ్మద్ మునిస్ అనే జర్నలిస్టు కాన్పూర్, ఢిల్లీ నుండి వెలువడుతున్న పలు పత్రికల ద్వారా పదిమంది దృష్టికి తెచ్చారు. ఆ కారణంగా 1916లో లక్నోలో జరిగిన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ జాతీయ సమావేశాల్లో చంపారన్ రైతుల సమస్య చర్చకు వచ్చింది. 1917 ఏప్రిల్ 10న చంపారన్ రైతుల వినతి మేరకు చంపారన్ వచ్చిన మహాత్మాగాంధీ 'చంపారన్ రైతాంగ సత్యాగ్రహం' ఆరంభించారు. ఈ మేరకు దక్షిణాఫ్రికా తరువాత భారత దేశంలో తొలిసారిగా గాంధీజీ ఆరంభించిన సత్యాగ్రహ ఉద్యమం విజయవంతమయ్యి భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో నూతన పోరాట రూపానికి నాంది పలికింది. ఈ చారిత్రాత్మక చంపారన్ రైతాంగ సత్యాగ్రహ ఉద్యమానికి వెన్నెముకగా నిలచి, తద్వారా మహాత్మా గాంధీ, వల్లభభాయ్ పటేల్, బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్ లాంటి అగ్రనేతలతో ఆయనకు మంచి సహచర్యం ఏర్పడినప్పటికీ చరమ జీవితాన్ని సాధారణ రైతుగా గడిపిన షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్ 1920లో కన్నుమూశారు. ♦

SHAIK MUHAMMED GULAB (1858-1920)

Shaik Muhammed Gulab, was the backbone of the Champaran Farmers Movement which formed the basis for the first and foremost Sathyagraha Movement organized in India by Mahatma Gandhi. He was born in 1858 in an ordinary farmer's family in Chand Barvah village, Lohia Thana, Champaran region in Bihar State. He was a farmer and had independent ideas right from his childhood. English Indigo Planters considered Champaran as the most suitable area to produce Indigo and settled in the area with permanent houses and factories. They ordered the farmers in the region to grow only those crops that serve as raw material for their Indigo factories. The farmers who resented those orders had to face troubles from the planters, government and police. At that time Shaik Muhammed Gulab came forward with a determination to protect the natural rights of the farmers of Champaran and organised them to agitate against the injustice in 1905. The farmers resorted to direct action as there was no favourable response from the regional and district level authorities to whom they submitted their representations describing the evil deeds of the Indigo Planters. As a result of that Shaik Gulab and his 162 associates were arrested and were awarded rigorous punishments by the British Government. Resenting the action of the government, farmers agitated under the leadership of Shaik Gulab by boycotting the cultivation, staging demonstrations and taking out rallies. Incentives offered by the Britishers such as financial assistance and employment were rejected by the farmers. At last innumerable cases were filed against farmers and their leaders. Taking advantage of this, Shaik Gulab recounted all the evil deeds of the planters and the hardships of the farmers during the depositions in the court. A teacher cum Journalist named Moulvi Peer Mohammed Munis reported all these court proceedings to several news papers published from Kanpur and Delhi and gave wide publicity to the agitation of Champaran farmers. Consequently Champaran farmers issue came up for discussion during All India Congress conference in Lucknow in 1916. Mahatma Gandhi who came to Champaran on the request of the farmers of Champaran area on 10 August 1917 conducted public enquiry and started 'Champaran Farmers Sathyagrah' the first one by Gandhiji after his return from South Africa which stood as a new form of agitation in Indian Freedom Movement. Shaik Mahammed Gulab, who stood as a backbone to the historic Champaran Farmers Movement and worked with great leaders like Gandhiji, Vallab Bhai Patel and Babu Rajendra Prasad, spent the last part of his life as an ordinary farmer and passed away in 1920. ♦

MAULANA MAHMUD HASAN
(1851-1920)

Source: Prof. Abdul Jalil Popalazi, Rehman Medical College, Peshawar, Pakistan.

మౌలానా మహ్మూద్ హసన్ (1851-1920)

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ఉలేమాలు ఎంతటి అద్వితీయమైన పాత్ర పోషించారో జాతీయోద్యమంలో కూడా అంతటి మహత్తర భాగస్వామ్యాన్ని అందించిన మహనీయులలో మౌలానా మహ్మూద్ హసన్ అగ్రగణ్యులు. ఆయన 1851లో ఉత్తరప్రదేశ్‌లోని సహరన్‌పూర్ జిల్లా బరేల్లిలో జన్మించారు. తండ్రి మౌలానా జుల్ఫికర్ అలీ మార్గదర్శకత్వంలో స్వగ్రామంలో ప్రాథమిక విద్య పూర్తిచేసిన మహ్మూద్ హసన్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం దేవ్‌బంద్‌లోని దార్-ఉల్-ఉలూం లో ప్రథమ విద్యార్థిగా చేరి తన అసాధారణ ప్రతిభ ద్వారా 1888లో ఆ విద్యాలయం ప్రధానాచార్యులు అయ్యారు. బ్రిటిష్‌వర్గ బానిసత్వం నుండి మాతృభూమిని విముక్తం చేయాలన్న అంతర్గత లక్ష్యంతో ఏర్పడిన దార్-ఉల్-ఉలూం మహ్మూద్ హసన్ నేతృత్వంలో విముక్తి పోరాట యోధుల తయారీకి ముమ్మరంగా కృషిని ఆరంభించింది. 1911 నుంచి అంతర్జాతీయ రాజకీయాలలో వచ్చిన మార్పుల నేపథ్యంలో భారతదేశ వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాలలోని గిరిజన ప్రజానీకం ద్వారా ఆంగ్ల సైన్యాల మీద దాడులు నిర్వహించి, స్వదేశంలోని ప్రజలు, భారతీయ సైనికులను తిరుగుబాటుకు పురికొల్పాలని ఆయన పథక రచన చేశారు. ఆ పథకం ప్రకారంగా తమ కార్యకలాపాలకు దేవ్‌బంద్‌ను కేంద్రస్థానం చేసుకుని, డిల్లీ, దినాపూర్, అమ్రోహ్, కరాచి, ఛేదా, చక్వల్, కాబూల్‌లో శాఖలను ఏర్పాటు చేశారు. 1915లో తన శిష్యులు మౌలానా ఓబైదుల్లా సింధీ నాయకుడిగా ఒక ప్రతినిధి బృందాన్ని ఆఫ్ఘనిస్థాన్ పంపి 1916లో తానూ మక్కాకు పయనమయ్యారు. టర్కీ గవర్నర్ గాలిబ్‌పాషాను కలసి తన పథకాన్ని వివరించి సానుకూలత సాధించిన ఆయన బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని భారతీయులను తిరుగుబాటుకు ప్రోత్సహిస్తూ పలు చర్యలు చేపట్టారు. స్వదేశీయులలో తిరుగుబాటును ప్రోత్సహిస్తూ సిల్క్ వస్త్రం మీద రాసి ఇండియాకు పంపిన ఆయన వర్తమానం కాస్తా బ్రిటిష్ వేగుల చేతికి దొరికింది. ఈ సంఘటన భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో సిల్క్ లేఖ కుట్రగా ఖ్యాతిగాంచింది. మౌలానా అంతర్యాన్ని పసిగట్టిన ఆంగ్లేయులు ఆయనను మాల్తా కారాగారంలో నిర్బంధించి, పలు విధాల హింసలకు గురి చేసి 1920లో విడుదల చేశారు. స్వదేశానికి రాగానే ఖిలాఫత్-సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో ఆయన క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించారు. ఆ క్రమంలో అలీఘర్‌లో జాతీయ విశ్వవిద్యాలయం (జామియా మిలియా ఇస్లామియా) శంకుస్థాపన గావించారు. జామియత్ ఉలేమా ఏ హింద్ సమావేశంలో ఉలేమాల సుద్దేశించి ప్రసంగిస్తూ, సామ్రాజ్యవాద శక్తులకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించమని పిలుపునిచ్చారు. అవిశ్రాంతంగా ధార్మిక-జాతీయోద్యమ కార్యకలాపాలలో పాల్గొనటం వలన ఆరోగ్యం పూర్తిగా క్షీణించి, 1920 నవంబరు 30న మౌలానా మహ్మూద్ హసన్ కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA MAHMUD HASAN (1851-1920)

Maulana Mahmud Hasan, renowned as Shaik-ul-Hind, is to be reckoned as the first among the great men who played a pivotal role in the Indian National Movement comparable to the role played by Ulemas during the First War of Independence. He was born in 1851 in Bareilly, Saharanpur District, Uttara Pradesh. He completed his primary education in his native village under the guidance of his father Maulana Zulfikar Ali and joined Darul-Uloom in Deoband in UP for further education. He was the first student of the institution and by virtue of his extraordinary talent, he became the Head Master of it in 1888. Darul-Uloom, which was founded with the implicit objective of liberating the motherland from the British rule, under the stewardship of Maulana Mahmud Hasan started making intensive efforts to produce freedom fighters. In the back drop of the international political changes from 1911, Maulana Hasan chalked out a plan to make the tribal people in the Northwest Frontier attack the British army thereby provoking the people of the country and the Indian soldiers in the British Indian army to revolt against the British rule. With Deoband as the central base of his activities, he formed branches at Delhi, Dinapur, Amroha, Karachi, Cheda, Chakwal, and Kabul. In 1915 he sent a delegation lead by his disciple Moulana Obedullah Sindhi to Afghanistan and he himself set out for Makka in 1916. He met Turkey Governor, Galib Pasha and explained his plan to him and got favorable response. Then he started making efforts to provoke Indian soldiers in the British Army to revolt. He sent a letter written on a silk cloth encouraging revolt among Indians to India through his disciple Obedullah Sindhi. The letter fell into the hands of the British spies. This episode is known as 'Silk Letter Conspiracy' in the history of Indian Freedom Struggle. On getting to know the plan of Maulana Mahmud Hasan through the silk letter, the British government imprisoned him in Malta prison and subjected him to various tortures. At last they released him in 1920. After coming home he played a pivotal role in Khilafath-Non cooperation movements. During those days he laid foundation for a National University in Aligarh which was called Jamia Millia Islamia. He appealed to ulamas to revolt against the imperialist forces in a meeting of Jamiat Ulema e Hind. His health deteriorated drastically because of his continual participation with out rest in Indian Freedom Struggle and religious activities. At last Maulana Mahmud Hasan passed away on 30 November, 1920. ♦

CHINTAHPALLI HUSAIN – JAN MOHAMMAD (-1920)

Source: Guntur Zilla Swarajya Udyamam 1920-30 Ujwala Ghattalu (Telugu), Madala Veerabhadra Rao, Bengalore, 1974.

చింతపల్లి హుసేన్-జాన్ ముహమ్మద్ (-1920)

మహాత్ముని పిలుపుతో భారతదేశమంతటా ప్రజ్వరిల్లిన సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో భాగంగా ప్రస్తుత ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం గుంటూరు జిల్లాలోని పల్నాడు గడ్డ నుండి కన్నెగంటి హనుమంతు నాయకత్వంలో సాగిన పుల్లరి ఉద్యమంలో అందరి కంటే ముందుగా చింతపల్లి హుసేను, జాన్ మహమ్మద్, నబీ సాహెబ్లు అరెస్టయ్యి చరిత్ర సృష్టించారు ఆనాటి సంఘటనలకు స్వయం సాక్షిగా నిలచిన మాదల వీరభద్రరావు తన గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు గ్రంథంలో పుల్లరి ఉద్యమంలో ముస్లింలు నిర్వహించిన పాత్రను వివరించారు. మాచెర్లకు పొరుగు గ్రామమైన కొత్తపల్లికి చెందిన మహమ్మదీయులలో ముగ్గురు ఉద్యమకారులు పుల్లరి చెల్లింపును వ్యతిరేకిస్తూ, సహాయనిరాకరణ ఉద్యమానికి తోడ్పడుతూ, పుల్లరి ఉద్యమకారులకు అనుకూలంగా గూఢచర్యం నిర్వహించి 'మొట్టమొదటిసారిగా' అరెస్టులకు కూడా గురయ్యారని పేర్కొన్నారు. 'ఆ గ్రామవాసులు ముగ్గురు మహమ్మదీయులు, (1) నబీ సాహెబ్, (2) చింతపల్లి హుసేన్ సాహెబ్, (3) జాన్ మహమ్మద్ అనువారలు చారులుగా పనిచేయచుండిరి. నబీ సాహెబు మిగుల ఉత్సాహపరుడు, సమర్థుడు, ముగ్గురు మంచివారు', అని ఆయన ఆ గ్రంథంలో వివరించారు. పుల్లరి వసూలుకు వచ్చిన ప్రభుత్వ ఉద్యోగులను అటకాయించినందున వారికి కోర్టు ఆరు మాసాల జైలు శిక్షను విధించింది. సత్యాగ్రహ యోధులైన ఆ ముగ్గురు ఎంతో ధైర్యంతో, పోలీసులన్నా, శిక్షలన్నా భయం లేకుండా ప్రవర్తించారు. ఆ యోధులు కోర్టుకు వచ్చిన తీరు, శిక్ష ప్రకటించిన తరువాత వారు ప్రదర్శించిన ధైర్యం గురించి మాదల వీరభద్రరావు ప్రస్తావిస్తూ, 'ఉదయం 11గంటలకు మహమ్మదీయ ముద్దాయిలను గుర్రముల పై నెక్కించుకుని పెండ్లికొడుకుల వల హాసన్, హుసేన్ మేళతాళములతో కోర్టుకు వచ్చిరి...ముగ్గురు ముద్దాయిలు తాము నేరము చేయలేదనియు, కేసు విచారణలో తాము పాల్గొనమనియు స్టేట్మెంట్లు దాఖలు చేసి క్రాస్యగ్జామినేషన్ మొదలగునవి చేయక యూరకుండిరి ...విచారణ పూర్తయి...6 నెలల శిక్ష విధించబడెను...ముద్దాయిలను ఆ సాయంత్రం ఖయదులో చూపితిని. ధైర్యముగా నున్నారు...మూడు మాసాలలో స్వతంత్రం వచ్చును. మనమందరము విడిపింపబడుదమని చెప్పితిని...వారి కుటుంబములు బీదవి. మాచెర్ల వారిని చందాలు వేసుకుని వారి కుటుంబాలను పోషింపవలయునని తెలియచేసితిని, వారట్లు చేయుదుమని చెప్పిరి.' అని గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం 1920-30 ఉజ్వల ఘట్టాలు (పుటలు 63-64) అను తన గ్రంథంలో శ్రీ మాదాల వీరభద్రరావు వివరిస్తూ 'పల్నాటి పుల్లరి సత్యాగ్రహంలో మొదట అరెస్టు అయిన మాచర్ల ముస్లిం దేశభక్తులు' అంటూ చింతపల్లి హుసేను, జాన్ మహమ్మద్ చిత్రాలను, వివరాలను అందజేశారు. ♦

CHINTHAPALLI HUSSAIN – JAN MOHAMMAD (-1920)

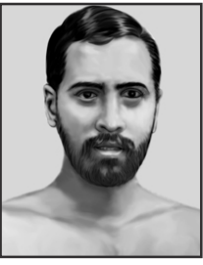
Chinthapalli Hussain, Jan Mohammad and Nabi Saheb created history by being the first to be arrested in the Pullari Movement led by Kanneganti Hanumanthu in Palnadu area of Guntur district, Andhra Pradesh as a part of the Non cooperation Movement that rose up all over India in response to the call given by Mahathma Gandhi. Madala Veerabhadra Rao who wrote about the role of Muslims in the Pullari Movement in his book, 'Gunturu Zilla Swaraajya Udyamam 1920-30 - Ujwala Ghattaalu' is the direct witness to the incidents of those days. He noted in his book that three activists from among the Muslims of Kothapalli, a village near Macherla, were helpful to Non-cooperation Movement by opposing the payment of Pullari and by engaging himself in espionage in favour of Pullari Movement and were arrested for doing so. He wrote: 'Three Muslims from among the residents of that village (1) Nabi Saheb, (2) Chinthapalli Hussain Saheb, (3) Jan Mohammad were acting as messengers. Nabi Saheb was more cheerful and able; the three men were good persons.' The court sentenced them to six months imprisonment for obstructing the government employees who came for collecting Pullari, a tax for grazing cattle. As the three persons were Satyagrahis they were courageous and fearless about British police and punishments. Mentioning their attitude while coming to the court and the courage they displayed after the pronouncement of the judgment, Madala wrote: 'At 11 am the accused Muslims were brought to the court on horseback. They came to the court like bridegrooms Hasan and Hussain with pipe music and drums...the accused persons pleaded not guilty, submitted statements that they would not participate in the trial and remained silent without responding to cross examination etc ..the trial concluded...in six months imprisonment was imposed ... I saw the accused persons in the jail on that evening they were stable...I told them that they would get freedom in three months and we all would be released... Their families were poor ... I told the residents of Macherla to raise money by donations and support their families they said that they would do like that.' (Pages 63-64, Gunturu Zilla Swaraajya Udyamam 1920-30 - Ujwalaghattaalu by Madala Veerabhadra Rao). Describing the Muslim patriots who were arrested during the Pullari Satyagraha of Palnadu, the writer provided the pictures of Chinthapalli Hussain and Jan Mohammad in his book. ♦

SULTAN VARIYAN KUNNATHU KUNJAHAMMED HAJI
(1883-1922)

Source: Sulthan Variyamkunnan (Malyalam Edition), Mr. Ramees Muhammed (Author), Kerala, 2021.

సుల్తాన్ వరియన్ కున్నతు కుంజాహమ్మద్ హాజి (1883-1922)

మలబారు ప్రాంతం రైతుల హక్కులను హరిస్తూ, దాష్టికాలకు పాల్పడుతున్న భూస్వాములకు వ్యతిరేకంగా ఆరంభమయ్యి చివరకు ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా రూపుమార్చుకుని జాతీయోద్యమంలో భాగమయిన మలబారు మోప్లా పోరాటం నాయకుడు సుల్తాన్ వరియంకున్నత్ కుంజాహమ్మద్ హాజి. 1983లో ప్రస్తుత కేరళ రాష్ట్రం మలబార్ జిల్లా నెల్లికుత్ గ్రామంలో వరియంకున్నత్ మోహిదీన్ కుట్టి హాజి, పరవెట్టి కుంజయ్య హాజ్జమ్మలకు జన్మించారు. ఆంగ్లేయుల ఆగ్రహానికి గురయ్యి అండమానుకు తరలించబడిన తండ్రి వరియంకున్నత్ మోహిదీన్ కుట్టి హాజి వారసత్వం పుణికి పుచ్చుకున్న కుంజాహమ్మద్ హాజి పలు భాషలు నేర్చుకోవడం మాత్రమే కాకుండా సాంప్రదాయక యుద్ధవిద్యలో శిక్షణ గడించారు. 1896లో మంజేరి రైతాంగ పోరాటం ఆరంభం అయ్యాక పోరుబాటను ఎన్నుకున్న ఆయన 1914 వరకు వ్యాపార వ్యవహారాలలో గడిపారు. 1920లో తిరుంగాడిలో పోలీసులు, ఆంగ్ల సైన్యం జరిపిన భయానక కాల్పుల నేపథ్యంలో మలబారు మోప్లాలు సాయుధంగా తిరగబడ్డారు. ఆ తరువాత రగులుకున్న పోరాటానికి మౌల్వీ అలీ ముస్సలియార్ మార్గదర్శకంలో హాజి వరియంకున్నత్ కుంజాహమ్మద్ నాయకత్వం వహించారు. ఆ తిరుగుబాటుకు తట్టుకోలేక ఆంగ్లేయాధికారులు, పోలీసులు, సైన్యం పారిపోవడంతో మలప్పురం, మంచేశి తిరుర్, పండిక్కుడ్, ఎర్నాడు, వల్లువనాడు, పొన్నాని తదితర ప్రాంతాలు ఆంగ్లేయుల పాలన నుండి స్వేచ్ఛను పొందాయి. ఆ ప్రాంతాలను స్వతంత్ర ప్రాంతాలుగా 1921 ఆగస్టు 24న హాజి వరియంకున్నత్ కుంజాహమ్మద్ ప్రకటించారు. ఆ ప్రాంతాలను స్వతంత్ర దేశంగా ప్రకటించి సైన్యాన్ని, ఇతర ఏర్పాట్లను చేసారు. ప్రజలు ఆయనను సుల్తాన్ అని సంభోధించసాగారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ ఛాయలు కూడా కన్పించకుండా చర్యలు చేపట్టడంతో ఆగ్రహించిన ఆంగ్లేయాధికారులు భారీ సంఖ్యలో సైనిక దళాలను దింపి ప్రజలను ఊచకోత కోయసాగారు. మలబారు మోప్లా యోధుల కోసం, వారి నేతల కోసం వేటాడసాగారు. మలబారు మోప్లా అమాయక రైతాంగ కుటుంబాలు ఆంగ్లేయాధికారుల క్రౌర్యాన్ని తట్టుకోలేక పోయాయి. ఆంగ్లేయుల రాక్షసత్వం నుండి ప్రజనీకాన్ని రక్షించుకునేందుకు ప్రజలను మౌల్వీ అలీ ముస్సలియార్ లాంటి పెద్దలు అజ్ఞాతం నుండి బయటకు వచ్చి ఉరిశిక్షలకు గురయ్యారు. అటు వంటి క్లిష్ట పరిస్థితులలో ఆంగ్లేయ సైన్యాలు, పోలీసులతో పోరాటాలు సాగిస్తూ వచ్చిన సుల్తాన్ హాజి వరియంకున్నత్ కుంజాహమ్మద్ చివరకు 1922 జనవరి ఐదున అరెస్టయ్యారు. ఆయనకు ఆంగ్లేయ సైనిక న్యాయస్థానం మరణశిక్షను విధించింది. ఆ మరణశిక్ష అమలుకు అధికారులు ఏర్పాట్లు చేస్తుండగా తన కళ్లకు గంతలు, చేతులు వెనక్కు విరిచి కట్టోడ్డని, ఎదురు రొమ్ముకు గురిపెట్టి కాల్చమని ఆయన కోరారు. సుల్తాన్ వరియంకున్నత్ కుంజాహమ్మద్ హాజి కోరిన విధంగా ఆంగ్లేయాధికారులు 1922 జనవరి 30న మరణశిక్ష విధించారు. ♦

SULTAN VARIYAN KUNNATHU KUNJAHAMMED HAJI (1883-1922)

Sultan Variam Kunnath Kunjahammad Haji was the leader of the Malabar Mopla agitation which began initially as a struggle against the landlords who were resorting to violence on the peasants of Malabar denying them their rights and finally transformed into a struggle against the British and became a part of National Movement. He was born in 1883 in Nellikuth village, Malabar district, Kerala state to Variam Kunnath Mohiddin Kutti Haji and Paravetti Kunjaysha Hajjamma.

Continuing the legacy of his father who attracted the ire of the British who sent him to the Andaman, Kunjahammad Haji received training in martial arts besides learning several languages. He chose the path of struggle in 1896 when Manjeri Peasant Struggle began. He spent his life in business till 1914. Malabar Moplas rose up in arms in the backdrop of firing by the police and the army in Tirungadi in 1920. Haji Variam Kunnath Kunjahammad led, under the guidance of Maulvi Ali Mussalsiyar, the rebellion that flared up after that. Unable to withstand the rebellion, the British Officers and Police and Army took to heels and with that Malappuram, Manchesi Tirur, Pandikkad, Ernadu, Valluvanadu, Ponnani and other regions got freedom from the British rule. Haji Kunjahammad declared the regions as independent on 24 August, 1921. Army and other arrangements for the independent region were made. People started addressing him as Sultan. As the region was without even the shadow of the British government, it angered the British officers who deployed a heavy force of army and resorted to genocide. A man-hunt was launched for the Mopla fighters and their leaders. The innocent peasant families of Malabar Moplas could not withstand the cruel onslaught of the British Officers. In order to rescue the innocent people from the brutality of the Englishmen, elders of the community such as Ali Mussaliyar came out from underground and were sentenced to death. Leading the fight against the British army and police in such a critical situation, Haji Kunjahammad was at last arrested on 5 January, 1922. The British army court sentenced him to death. When the officers were making arrangements for his execution, he requested them not to tie his hands and blindfold him but to shoot him straight on the chest. The officers obliged the request and executed Sultan Variam Kunnath Kunjahammad Haji on 30 January, 1922. ♦

SHAH MUHAMMAD ZUBAIR
(1888-1930)

Source: http://heritagetimes.in/shah_zubair/

షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్ (1888-1930)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో చురుకైన పాత్రను నిర్వహించిన షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్ బీహార్ రాష్ట్రం గయా జిల్లాలోని అర్వల్ లో 1888 లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి షాహ్ అష్ఫాఖ్ హుస్సేన్ సంపన్న జమీందారు. ప్రాథమిక విద్య స్వగృహంలో చేసిన షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్ పాట్నాలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం పూర్తిచేశారు. 1909లో ఇంగ్లాండ్ వెళ్ళి న్యాయశాస్త్రం అధ్యయనం చేసి 1911లో బారిష్టర్గా తిరిగి ఇండియా వచ్చి 1912లో న్యాయవాదిగా ప్రాక్టీస్ మొదలుపెట్టిన షాహ్ జుబేర్ మాంఘెరి లో స్థిరపడ్డారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యల వలన ప్రజలు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యల పరిష్కారం కోసం కృషిచేస్తూ, ఇటు మంచి న్యాయవాదిగా అటు మంచి నాయకుడిగా ప్రజల మన్నన పొందారు. 1914లో న్యాయవాద వృత్తికి స్వస్తి చెప్పిన షాహ్ జుబేర్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనటం ఆరంభించారు. 1919 నాటి ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో ఆయన మాంఘెరి కేంద్రంగా గయా జిల్లాలో ప్రధాన పాత్ర నిర్వహించారు. సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమంలో భాగంగా జాతీయవాదులైన విద్యార్థుల చదువుల నిమిత్తం ఏర్పడిన జాతీయ పాఠశాలల, కళాశాలల బాగోగులను పర్యవేక్షణ బాధ్యతలను భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ బీహార్ ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ కమిటీ సభ్యునిగా ఆయన నిర్వహించారు. జాతీయోద్యమంలో నిర్మాణాత్మక పాత్రను నిర్వహిస్తున్న ఆయనను 1921 డిసెంబర్ లో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం నిర్బంధించి రెండు సంవత్సరాల కఠినకారాగార శిక్షకు గురిచేసింది. ఆ ఆరెస్టులకు, నిర్బంధాలకు, నిషేధాలకు ఏమాత్రం జంకని షాహ్ జుబేర్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలలో మరింత క్రియాశీలకంగా వ్యవహరిస్తూ ప్రజల పక్షంగా కార్యకలాపాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ప్రజలతో మమేకమై సాగుతున్న ఆయన మాంఘెరి జిల్లా బోర్డు చైర్మన్గా ఎన్నికయ్యారు. 1924, 1926 లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ శాఖ అయిన బీహార్ రాష్ట్ర కార్యనిర్వాహణ కమిటీ సభ్యునిగా బాధ్యతలు చేపట్టి, 1925లో బీహార్ ప్రాంతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశాలకు ఆయన అధ్యక్షత వహించారు. 1925లో బీహార్-ఒరిస్సా రాష్ట్రాల కౌన్సిల్లో సభ్యులయ్యారు. 1927 డిసెంబర్లో ఢిల్లీలో జరిగిన అఖిల భారత ముస్లింలీగ్ జాతీయ సమావేశాలకు హాజరయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపుమేరకు జరిగిన 'అల్ పార్టీ కన్వెన్షన్'లో ముస్లిం లీగ్ ప్రతినిధిగా షాహ్ జుబేర్ పాల్గొన్నారు. 1927లో న్యాయవాద వృత్తిని పునఃప్రారంభించిన షాహ్ జుబేర్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు 1930 జనవరిలో బీహార్-ఒరిస్సా రాష్ట్రాల కౌన్సిల్ సభ్యత్వానికి రాజీనామా చేశారు. ఆధునిక భావాల ప్రతినిధిగా ముస్లింల ఆచార, వ్యవహారాల్లో సంస్కరణలను సూచించి ఆచరించిన షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్ 1930 సెప్టెంబర్ 14న తనువు చాలించారు. ♦

SHAH MUHAMMAD ZUBAIR (1888-1930)

Shah Muhammad Zubair, who played an active role in Indian Freedom Movement was born in Arwal of Gaya district in Bihar state in 1888. His father Ashfaq Hussain was a rich Zamindar. After having primary education at home, he had his higher education in Patna. He went to England in 1909 to study law, returned to India as Barrister in 1911 and settled as a lawyer in Monghyr. He gained popularity both as a lawyer and as a leader while making efforts to find solutions to the problems faced by people as a result of the actions of the British Government. In 1914 he gave up law practice and started participating in the activities of the Indian National Congress. He played a key role in Non-cooperation and Khilafath Movement in Gaya district with Monghyr as his centre of activity. As a member of the Bihar committee of Indian National Congress, he supervised the National Schools and colleges which were established for the education of Nationalist students who are active in Indian National Movement. British Government arrested him and sentenced him to two years rigorous imprisonment. Unshaken by the arrests and imprisonments, Shah Zubair became more active in the programmes of Congress. Continuing to work among people, Shah was elected chairman of Monghyr District Board. After having worked as a member of Bihar State Executive Committee of Indian National Congress in 1926, he presided over the Bihar regional congress conference. He was a member of Bihar-Orissa council in 1925. Shah attended the National conference of All India Muslim League which was held in Delhi in December 1927. As a Muslim League representative he took part in the All Party Convention convened by Indian National Congress. He renewed his Law Practice in 1927 and resigned from the membership of Bihar-Orissa Council in 1930 in response to the call given by Indian National Congress. Shah Muhammad Zubair suggested reforms in the traditional practices of Muslims and he himself practised them as an advocate of modern ideas. Shah Muhammad Zubair passed away on September 14, 1930. ♦

ABDUL RASOOL QURBAN HUSSAIN
(1910-1931)

Source: Based on the Sculptor placed at the memorial of martyrs at Sholapur, Maharashtra which I visited on 25-04-2018.

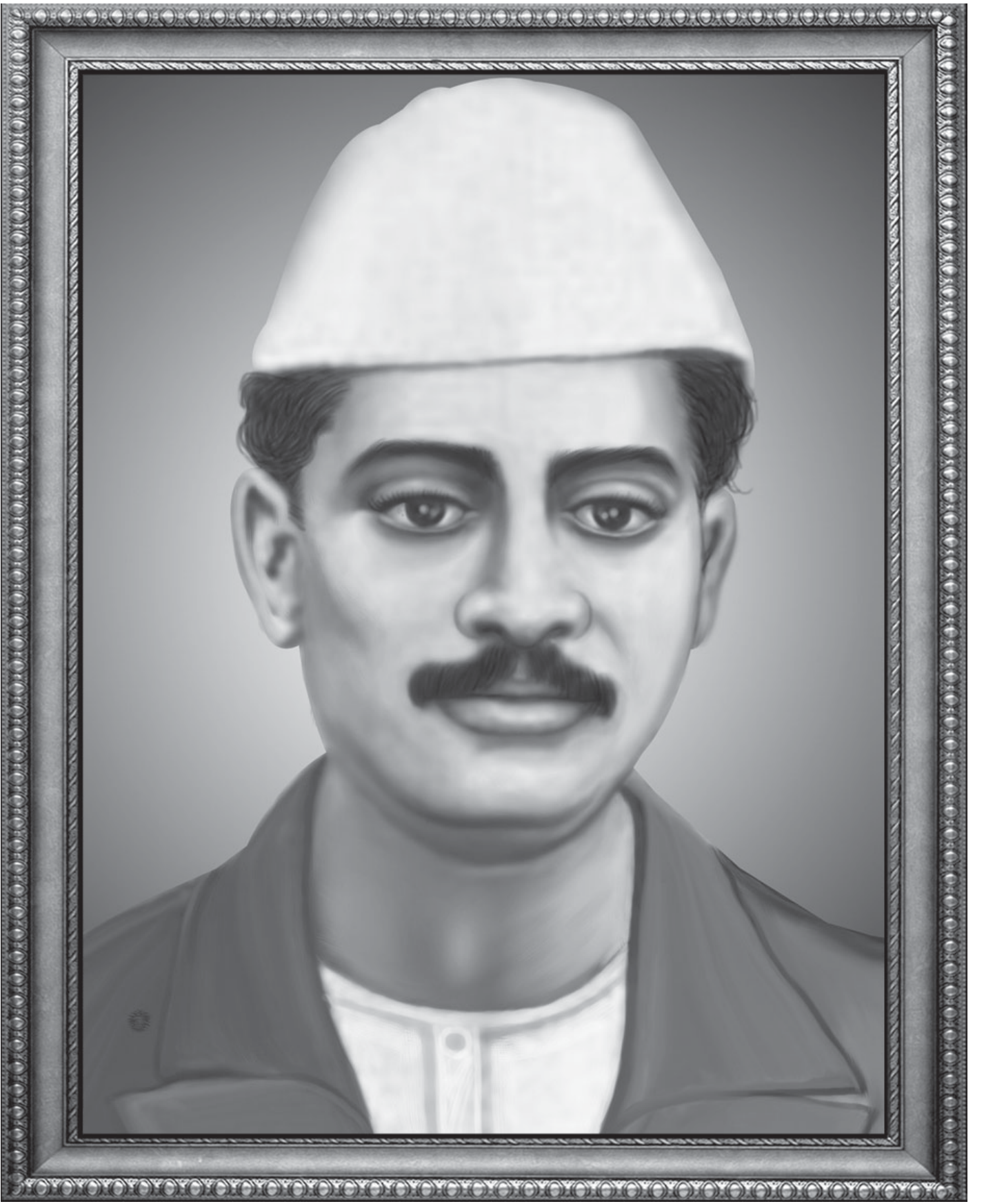
అబ్దుల్ రసూల్ ఖుర్బాన్ హుస్సేన్ (1910-1931)

‘స్వాతంత్ర్యం, స్వదేశీ వస్తు వాడకం, హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత, సమానత్వం, సామ్యవాదం’లను తన పంచశీల సూత్రంగా భావించి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరుబాటను ఎంచుకున్న అబ్దుల్ రసూల్ ఖుర్బాన్ హుస్సేన్ మహారాష్ట్ర లోని షోలాపూర్ లో 1910లో జన్మించారు. చిన్న వయస్సులో లోకమాన్య బాలగంగాధర్ తిలక్, మహాత్మా గాంధీలతో అబ్దుల్ రసూల్ ప్రభావితమయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లో సభ్యత్వం స్వీకరించి స్థానిక ‘యుత్ లీగ్’ ప్రధాన కార్యదర్శిగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలను వ్యతిరేకిస్తూ కాంగ్రెస్ నిర్వహించిన అన్ని కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. మంచి వక్తగా ఖ్యాతిగాంచిన అబ్దుల్ రసూల్ మంచి కార్యదక్షుడు కూడా. స్వదేశీ వస్తువుల వాడకం అవసరాన్ని వివరిస్తూ పలు చర్యలు చేపట్టడమే కాకుండా స్వయంగా ఖాదీ వస్త్రధారణ పట్ల ఆయన అమితాసక్తి చూపారు. డాక్టర్ కె.బి అంతోలికార్ సహచర్యంలో బ్రిటిష్ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలను విజయవంతంగా నిర్వహిస్తూ బ్రిటిష్ అధికారుల ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. బ్రతుకుదెరువు కోసం స్థానికంగా కర్మాగారాలలో కార్మికునిగా పనిచేస్తూ కార్మికులను ఏకం చేసి, కార్మిక సంఘాలను ఏర్పాటు చేయడంలో అగ్రగామిగా నిలిచారు. మాతృభూమి పట్ల, సమాజం పట్ల ఆయనకు గల అభిప్రాయాలను వెల్లడిస్తూ, ప్రజల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం ప్రతి ఒక్కరిని జాతీయోద్యమంలో భాగస్వాములను చేయడం ప్రధాన లక్ష్యంగా ప్రచారం కోసం ‘గజన్ ఫర్’ అను ఉర్దూ పత్రికను 1927లో ఆయన ఆరంభించారు. ఈ పత్రికలో తన పంచశీల సూత్రాలకు అనుగుణంగా ప్రజలను చైతన్యపర్చుతూ, బ్రిటిష్ అధికారుల ఆగడాలను తూర్పారపడుతూ, ప్రధానంగా హిందూ-ముస్లింల మధ్య ఐక్యతను మరింత పటిష్ట పర్చేందుకు సంపాదకీయాలు, వార్తలు ప్రచురించారు. రంజాన్, బక్రీద్ పర్వదినాలకు ప్రత్యేకంగా ఖాదీ వస్త్రాలను కొని, ధరించి ప్రాంతీయ వృత్తిదారులను ప్రోత్సహించాలని పిలుపు నిచ్చారు. ఈ చర్యలను ఏమాత్రం సహించని బ్రిటిష్ అధికారులు ఆయన మీద కత్తిగట్టారు. ప్రజాభిమానం గల అబ్దుల్ రసూల్ ను పూర్తిగా అచేతనాన్ని చేయడానికి తగిన అవకాశం కోసం ఎదురు చూడసాగారు. మహాత్ముడి ఆరెస్టుకు వ్యతిరేకంగా 1930 మే మాసంలో షోలాపూర్ లో ప్రజాగ్రహజ్వాల ఎగిసి పడింది. ఈ పరిస్థితిని నిలవరించలేక పోయిన ఆంగ్ల అధికారులు బ్రతుకుజీవుడా అంటూ షోలాపూర్ వదలి పారిపోయారు. ఆ సమయంలో మువ్వన్నెల జెండా షోలాపూర్ లో రెపరెప లాడింది. ఈ అనూహ్య పరిణామాలతో మండిపడిన ఆంగ్లేయాధికారులు భారీ బలగాలతో షోలాపూర్ ప్రజల మీద విరుచుకుపడి సాగించిన కాల్పులలో పలువురు బలయ్యారు. ఈ సందర్భాన్ని ఉపయోగించుకుని అబ్దుల్ రసూల్ ను ఆరెస్టుచేసిన ఆంగ్ల అధికారులు అబ్దుల్ రసూల్, ఆయన సహచరుల మీద హత్యానేరం మోపారు. బ్రిటిష్ న్యాయస్థానం విచారణ జరిపి ఆయనకు ఉరిశిక్ష ప్రకటించింది. ఆయన 20 ఏండ్ల యువకుడు కనుక క్షమాభిక్ష కోరినట్లయితే ఉరిశిక్ష నుండి తప్పించుకోవచ్చని వచ్చిన సలహాలను త్రోసిపుచ్చిన అబ్దుల్ రసూల్ ఖుర్బాన్ హుస్సేన్ 1931 జనవరి 17న నిర్భయంగా ఉరిని స్వీకరించి అమరులయ్యారు. ♦

ABDUL RASOOL QURBAN HUSSAIN (1910-1931)

Abdul Rasool Qurban Hussain, who considered Independence, Swadeshi, Hindu-Muslim Unity, Equality and Socialism as his Panchaseela principles and chose the path of fighting against British Government, was born in 1910 in Sholapur, Maharashtra. At an early age he came under the influence of Lokamanya Balagangadhar Tilak and Mahatma Gandhi. He took membership in Indian National Congress and participated actively in all the anti-British programmes of Congress as the General Secretary of local youth league. Soon he gained name not only as a good orator but also as an able organizer. Besides wearing Khadi clothes, he organized several programmes to explain the need of using domestic products. He organized several anti-British programmes along with Dr K B Antolikar and faced the ire of British. He worked in a factory where he united the workers and formed a trade union. He started an Urdu periodical ‘GAJANFAR’ in 1927 with the aim of inspiring people to take part in National Movement. He published editorials and news items exposing the misdeeds of British Officers, strengthening Hindu-Muslim Unity and inspiring people. He brought and wore Khadi clothes on festivals like Ramdan and Bakrid and appealed to people to do the same and encouraged local weavers. Irrked by his activities, British officers wanted to deal a blow to Abdul Rasool and waited for an opportunity. In the year 1930 the people of Sholapur raged against the arrest of Mahatma Gandhi and they hoisted the tricolor. British officers who failed to control the situation were forced to flee. Enraged at the unexpected turn of events in Sholapur, British officers returned with heavy armed forces, and opened fire indiscriminately on the agitating people killing many on the spot. Taking advantage of the situation, British officers arrested Rasool on the charge of murder. Rasool was tried by a British court which sentenced him to death. The 20 year old Abdul Rasool Qurban Hussain rejected the offer of clemency and fearlessly embraced death sentence and attained martyrdom on 17, January 1931. ♦

M. ABDUL KAREEM GULAM JEELANI
(1904-1932)

Source: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/A.K._Golam_Jilani_of_Algichor.png

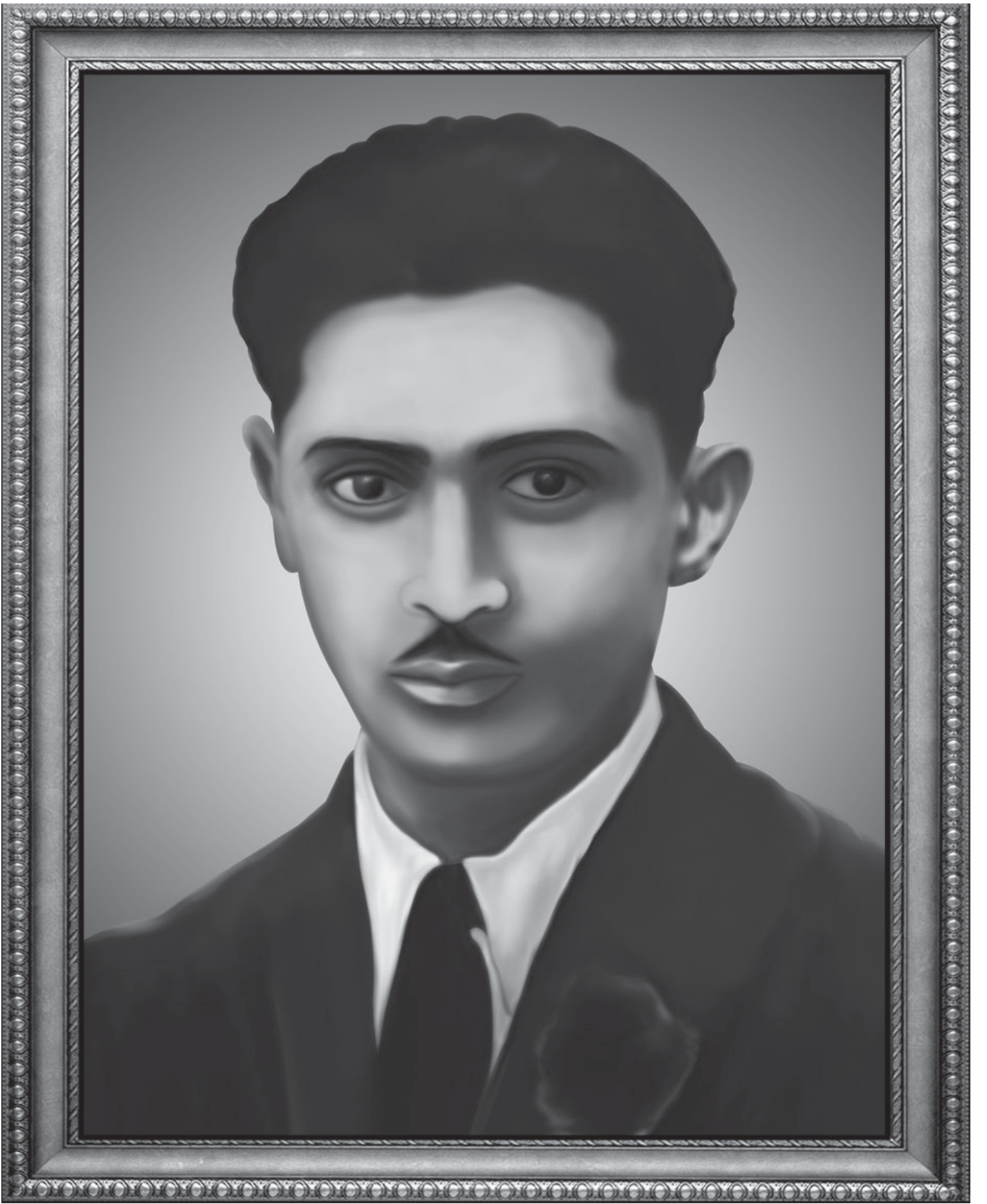
యం. అబ్దుల్ కరీం గులాం జీలాని (1904-1932)

స్వదేశంలో పరాయి ప్రభువుల పెత్తనాన్ని వ్యతిరేకించడమే కాకుండా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో అధికారులుగా ఉద్యోగాలు చేయడం కూడా బానిసత్వం క్రిందకు వస్తుందంటూ అందివచ్చిన ఉద్యోగాన్ని నిరాకరించిన త్యాగశీలి యం. అబ్దుల్ కరీం గులాం జీలాని. ఆయన 1904 అక్టోబర్ 24న ప్రస్తుత బంగ్లాదేశ్ లోని ధాకా జిల్లా సనాబ్ గంజ్ ఉప జిల్లా సమీపంలోని అల్గిచోర్ లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి గులాం ముహమ్మద్ చౌదరి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలను వ్యతిరేకిస్తూ ఉద్యమించిన విప్లవకారుడు. గులాం జీలాని స్థానిక జాతీయ పాఠశాలలో మెట్రిక్యులేషన్ చదివి, ఉన్నత విద్యకోసం ప్రస్తుత బీహార్ రాష్ట్రం రాజధాని పాట్నా వెళ్ళి బి.ఎ గ్రాడ్యుయేషన్ చేశారు. ఆయనకు ఆంగ్ల ప్రభుత్వంలో డిప్యూటీ మేజిస్ట్రేట్ గా ఉన్నత స్థాయి ఉద్యోగ అవకాశం వచ్చినా కూడా పరాయి ప్రభుత్వంలో పనిచేయడం ఇష్టంలేక తిరస్కరించారు. కళాశాల విద్యార్థిగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలను వ్యతిరేకిస్తూ పలు విప్లవకర కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. గులాం జీలాని 27 సంవత్సరాల వయస్సులో బెంగాల్ నేషనలిస్ట్ ముస్లిం పార్టీ సహాయ కార్యదర్శిగా, అఖిలభారత ముస్లిం లీగ్ కౌన్సిలర్ గా బాధ్యతలు చేపట్టి జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా వ్యవహరించారు. ఆయన గాలింపూర్, సనాబ్ గంజ్ తదితర ప్రాంతాలలో సభలు, సమావేశాలు నిర్వహించి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా విప్లవించాల్సిందిగా ప్రజలను కోరారు. గులాం జీలాని నిర్వహిస్తున్న కార్యక్రమాల గురించి తెలుసుకున్న మహాత్మాగాంధీ కూడా తన సహచరులతో అల్గిచోర్ సందర్శించారు. 1932లో సనాబ్ గంజ్ లో జరిగిన సభలో ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం చర్యల మీద గులాం జీలాని ప్రసంగిస్తూ నిప్పులు చెరిగారు. ఆ ప్రసంగం పట్ల ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం చివరిసారిగా తల్లిని చూట్టానికి ఆయనను అల్గిచోర్ తీసుకెళ్ళి అటునుండి ధాకా కేంద్ర కారాగారంలో నిర్బంధించింది. కటిక చీకటి, అతి శీతలంగా ఉన్న ఏకాంత గదిలో గులాం జీలానిని ఉంచి హింసలకు గురిచేశారు. ఆ క్రూరచర్యల వలన ఆయన ఆరోగ్యం పూర్తిగా దెబ్బతింది. గులాం జీలాని కనుక క్షమాభిక్ష పత్రం రాసిస్తే ఆయనను జైలు నుండి విడుదల చేస్తామని ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. విప్లవయోధుడైన గులాం జీలాని తండ్రి గులాం ముహమ్మద్ తన బిడ్డ మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో ప్రాణాలర్పించడానికి సిద్ధం తప్ప ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఎదుట మోకరిల్లి క్షమాభిక్ష ప్రతం సమర్పించడం ఏనాటికి జరగదని పేర్కొంటూ ఆంగ్ల ప్రభుత్వ ప్రతిపాదనను తిరస్కరించారు. ఆ తరువాత కారాగారంలో అబ్దుల్ కరీం గులాం జీలాని టైఫాయిడ్ జ్వరంతో బాధపడటం మాత్రమే కాకుండా ఆంగ్ల పోలీసుల క్రూరత్వానికి గురయ్యారు. ఆయన గుండెల మీద బరువైన రాళ్ళను పెట్టి ఆంగ్ల ప్రభుత్వం చిత్రహింసలకు గురిచేసింది. ఆయన టైఫాయిడ్ జ్వరం వలన బాగా బలహీనమయ్యారు. ఆ భయానక చిత్రహింసలను భరిస్తూ, ప్రాణాలు పోయినా ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి తలవంచే ప్రసక్తి లేదంటూ దీక్షపూనిన యం. అబ్దుల్ కరీం గులాం జీలాని 1932 ఫిబ్రవరి తొమ్మిదిన కన్నుమూశారు. ♦

M. ABDUL KAREEM GULAM JEELANI (1904-1932)

M. Abdul Kareem Gulam Jeelani, who was too selfless and sincere not to accept a job in the British Government as he considered it slavery very much like accepting foreign rule in mother land, was born on 24 October 1904 in Algichor near Nawabganj Upazila in Dhaka district of present Bangladesh. His father Gulam Mohammad Chowdary, was a revolutionary and fought against the anti people policies and actions of the British Government. Gulam Jeelani did his matriculation in the local National School and went to Patna, the capital of present Bihar state of India to do his B.A. Though he got the job of a Deputy magistrate in the British Government, he rejected it as he was not willing to work in the government of foreign rulers. As a student he participated in several revolutionary activities against the British Government. At the age of 27 he was active in Indian National Movement as the joint secretary of Bengal Nationalist Muslim Party and as All India Muslim League Councilor. He appealed to people of India to revolt against the British Government in the meetings he organised in Galimpur and Nawabganj areas. Mahatma Gandhi, who came to know about the activities of Gulam Jeelani, visited Algichor. Abdul Kareem Gulam Jeelani's fiery speech in a meeting held in Nawabganj in 1932 angered the British Government which sent him to Dhaka Central Jail. There he was kept in a dark and cold solitary cell and was subjected to torture. This cruel treatment damaged Gulam Jeelani's health. The British Government offered to release him if he submitted clemency petition. Gulam Jeelani's father Gulam Mohammad rejected the offer of the Government saying that his son would be ready to lay down his life in the struggle for the emancipation of the mother land and would never kneel down before the British for clemency. Later Gulam Jeelani suffered from typhoid and bore all the cruelty of the English policemen in the jail. He got weak day by day due to typhoid fever. The British government tortured him by placing heavy rocks on his chest. Keeping his pledge not to bow before the British Government even if it meant loss of his life, M. Abdul Kareem Gulam Jeelani passed away on 9 February 1932. ♦

ABDUL RASHEED SIDDIQUI
(-1932)

Source : Prof. Abdul Jalil Popalazi, Rehman Medical College, Peshawar, Pakistan.

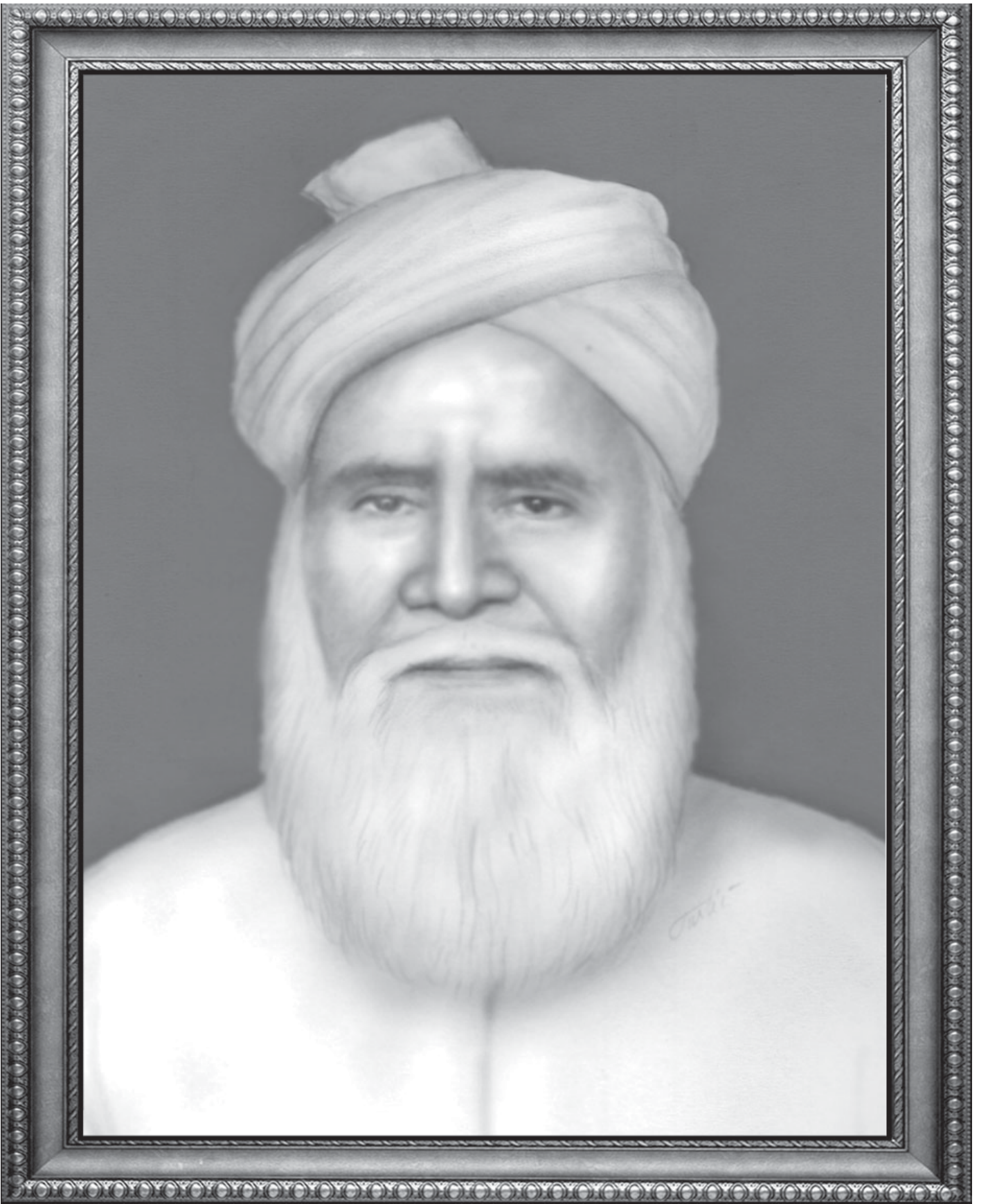
అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖ్ (-1932)

స్వదేశీయుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం పోరాడుతున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల పట్ల కిరాతకంగా వ్యవహరిస్తున్న ఆంగ్లేయాధికారుల క్రూర చర్యలను సహించలేక అకృత్యాలకు పాల్పడుతున్న అధికారిని అంతమొందించిన సామాన్యుడైన అసమాన ధైర్యశాలి అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖ్ ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ లోని కరీంపురాలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మియా గులాం హుస్సేన్ సిద్దిఖ్. అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖ్ మేనమామ మియా బషీరుద్దీన్ సిద్దిఖ్ ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు. ఆయన కుటుంబీకులు ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాట యోధులు కావడంతో 1926లో సర్దార్ భగత్ సింగ్ నేతృత్వంలో ప్రారంభమైన 'నౌ జవాన్ భారత సభ' పట్ల అబ్దుల్ రషీద్ ఆకర్షితులయ్యారు. ప్రవృత్తి రీత్యా జాతీయోద్యమకారుడైన అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖ్, వృత్తిరీత్యా లాహోర్ అసుపత్రిలో కంపౌండర్. ఆంగ్లేయాధికారుల అకృత్యాల బారిపడిన జాతీయోద్యమకారులను చికిత్స నిమిత్తం లాహోర్ అసుపత్రికి తెచ్చినప్పుడు ఆంగ్లేయుడు డాక్టర్ కోల్డ్స్ట్రీమ్ వారిపట్ల చాలా క్రూరంగా వ్యవహరించటం చూస్తున్న అబ్దుల్ రషీద్ సహించలేకపోయారు. 1930 నాటి శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో భాగంగా సరిహద్దుగాంధీ ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ స్థాపించిన 'ఖుదా-యి-ఖిద్మత్ గార్' ఆధ్వర్యంలో ప్రజల ప్రజాస్వామిక హక్కులు-మానవహక్కుల పరిరక్షణకు లాహోర్ ప్రజలు ఉద్యమించారు. ఆ సందర్భంగా 1930 ఏప్రిల్ 23న లాహోర్ నగరంలోని ఖిస్టాఖాని బజార్ వద్ద గుమికూడి శాంతియుతంగా నిరసన తెలుపుతున్న ప్రజల మీద ఆంగ్లేయాధికారులు విచక్షణారహితంగా కాల్పులు జరిపారు. ఈ భయానక సంఘటనలో సుమారు నాలుగు వందల మంది తుపాకి కాల్పులకు బలికాగా, పెద్ద సంఖ్యలో ప్రజలు క్షతగాత్రులయ్యారు. ఆ సంఘటనలో గాయపడిన యోధులను లాహోర్ అసుపత్రికి తరలించారు. ఆ స్వదేశీ పోరాట యోధుల పట్ల, వారికి సేవలు అందించడానికి అసుపత్రికి వచ్చిన వారి కుటుంబీకుల పట్ల ఆంగ్లేయుడు డాక్టర్ కోల్డ్స్ట్రీమ్ అనుచితంగా ప్రవర్తించాడు. ఆ యోధులకు చికిత్స కూడా సరిగ్గా చేయక నిర్లక్ష్యం వహించడం స్వయంగా చూసిన అబ్దుల్ రషీద్ హృదయం రగిలిపోయింది. ఆ ఆంగ్లేయుడిని అంతం చేయాలని నిర్ణయించుకున్న ఆయన తగిన ఏర్పాట్లు చేసుకుని అవకాశం కోసం ఎదురు చూడసాగాడు. ఒకరోజున అసుపత్రికి వచ్చిన రోగుల బంధువుల పట్ల అనుచితంగా వ్యవహరిస్తూ ఆంగ్లేయ వైద్యుడు కోల్డ్స్ట్రీమ్ ఆయనకు ఎదురుపడ్డాడు. ఆ అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకున్న అబ్దుల్ రషీద్ తన వద్దనున్న పదును తేలిన ఒక ఆయుధాన్ని అకస్మాత్తుగా ఆంగ్లేయుడి గొంతులో బలంగా గుచ్చి అతణ్ణి అంతంచేశారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయన మీద హత్యానేరం నమోదు చేసి విచారణను జరిపి అబ్దుల్ రషీద్ సిద్దిఖ్ కి 1932లో ఉరిశిక్ష విధించింది. ♦

ABDUL RASHEED SIDDIQUI (-1932)

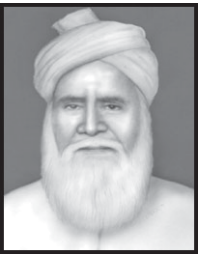
Abdul Rasheed Siddiqui, who could not bear to see the brutal attitude of the British officers towards freedom fighters and killed one such British officer in a rage, was born in Kareempura in the present Pakistan. His father Mia Gulam Hussain Siddiqui and his maternal uncle Basheeruddin Siddiqui were famous freedom fighters. With this legacy he was naturally attracted towards the activities of Naujawan Bharat Sabha which was started in 1926 under the leadership of Sardar Bhagat Singh. Abdul Rasheed Siddiqui worked as a compounder in Lahore Hospital. Dr. Coldstream was doctor in the same hospital and he used to behave cruelly with the freedom fighters that were injured in police atrocities. Abdul Rasheed could not tolerate this. During Civil Disobedience Movement in 1930 people of Lahore were agitating for the protection of their democratic rights and human rights under the banner of 'Khuda-e-Khidmatgar' founded by Frontier Gandhi Khan Abdul Gafar Khan. On 23 April, 1930 people gathered in Qissa Khwani Bazaar of Lahore city and were demonstrating their resentment peacefully. Suddenly the British officers opened fire on the demonstrators and resorted to indiscriminate firing in which nearly four hundred people were killed and hundreds of them were injured. When the injured were brought to Lahore hospital for treatment, Dr. Coldstream behaved inhumanly with the injured freedom fighters and their family members and he did not provide proper medical treatment to them. Abdul Rasheed was piqued at this cruelty and wanted to teach a lesson to such arrogant officers by killing him. He made necessary arrangements for this and was waiting for an opportunity. One day Abdul Rasheed found Dr. Coldstream behaving cruelly with the family members of a patient. Suddenly Rasheed sprang forward and stabbed the British doctor in the throat with his sharp knife killing him instantly. The enraged British government charged him with murder, conducted a trial and finally in 1932 Abdul Rasheed Siddiqui was sentenced to death by hanging. ♦

MAULVI VAKKOM MUHAMMAD ABDUL KHADIR
(1873-1932)

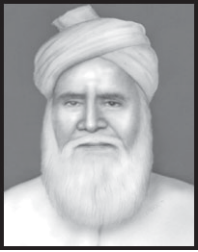
Source: <https://www.whosdatedwho.com/dating/vakkom-moulavi>

మౌల్వి వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్ (1873-1932)

పరాయి ప్రభువుల పెత్తనం నుండి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు, స్వజనులలో సంస్కరణలు సాధించడమే లక్ష్యంగా కృషిచేసిన మౌల్వి వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్ అప్పటి మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలో అంతర్భాగమైన ట్రావన్కోర్ సంస్థానంలోని చిరాయిన్కిల్ తాలూకా, వక్కోం గ్రామంలో 1873లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ముహమ్మద్ కుంజూ, తల్లి ఆషా బీబీ. సంపన్న వ్యాపార ప్రముఖుడైన తండ్రి ప్రముఖ పండితులను స్వగ్రామం రప్పించి బిడ్డకు చదువు చెప్పించగా గురువులు ఆశ్చర్యపోయేంతటి మేధస్సును సంతరించుకుని అరబ్బీ, పర్షియన్, ఉర్దూ, తమిళ, సంస్కృత, ఆంగ్ల భాషలో ఆయన మంచి పాండిత్యం సంపాదించారు. చిన్నతనం నుండి స్వదేశం పట్ల ఉన్న ఆభిమానాన్ని వ్యక్తపరుస్తూ 'స్వదేశాభిమాని' అను మలయాళం వారపత్రికను ఆయన 1905లో ప్రారంభించారు. 'ప్రజలకు ఏ రూపంలో అన్యాయం జరిగినా ఏమాత్రం సంకోచించకుండా బట్టబయలు చేస్తామని' ప్రటించిన మౌల్వి వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్ ఆంగ్లేయాధికారుల, ట్రావన్కోర్ సంస్థానంలోని అధికారుల అవినీతిని, ఆకృత్యాలను బహిర్గతం చేశారు. ఆగ్రహించిన అధికారులు 1910లో పత్రికను నిషేధించి, ప్రెస్సును మూసేశారు. అక్షరాన్ని ఆయుధంగా మార్చుకున్న మౌల్వి వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్ పరాయి ప్రభువుల దుశ్చర్యలను మాత్రమే కాకుండా స్వజనులలో, సమాజంలో గల అవినీతి, అహేతుక దురాచారాలను ఏకరువు పెడుతూ రచనలు సాగించారు. ఆధునిక విద్యావ్యవస్థ, మహిళాభ్యుదయం గురించి రచనల చేయడం మాత్రమే కాకుండా కార్యాచరణ కూడా చేపట్టారు. సనాతన స్వజనులు, అధికారులు ఎన్ని అడ్డంకులు కల్పించినా అన్నిటిని భరిస్తూ సమాజానికి హితాన్ని చేకూర్చగలదని తాను నిర్దేశించుకున్న మార్గంలోనే ముందుకు సాగారు. అక్షరం అత్యంత ప్రతిభావంత మైనదని భావించిన ఆయన 1931లో 'ఇస్లామియా పబ్లిషింగ్ హౌస్' ఆరంభించి పలు గ్రంథాలను, పత్రికలను ప్రచురించి ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చారు. ఆయన నిరంతరం సాగించిన కృషిలోని హేతుబద్ధతను గ్రహించిన ప్రభుత్వాలు క్రమంగా ఆయన సూచనలు సలహాలను స్వీకరించి పలు వ్యవస్థలను ఏర్పాటు చేశాయి. చిట్టచివరి వరకు స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల సాధన, ఆధునిక, అభ్యుదయ మార్గాన సమాజాన్ని ముందుకు తీసుకెళ్లేందుకు కృషి సల్పిన అక్షరయోధులు అబ్దుల్ ఖాదిర్ 1932 ఆగస్టు 23న కన్నుమూసారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక, 1910లో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మూతవేసిన 'స్వదేశాభిమాని' పత్రిక ప్రెస్సును, 1957లో భారత ప్రభుత్వం తెరిపించి మౌల్వి వక్కోం ముహమ్మద్ అబ్దుల్ ఖాదిర్ వారసులకు స్వాధీనం చేసింది. ♦

MAULVI VAKKOM MUHAMMAD ABDUL KHADIR (1873-1932)

Maulvi Vakkom Muhammad Abdul Khadir, who fought for freedom from foreign rule and social reform, was born in 1873 in Vakkom village in Chirayinkil Taluk of Travencore princely state which was an integral part of the then Madras Presidency. Asha Bivi was his mother and his father Mohammad Kunju was a wealthy businessman. Muhammad Khadir had home-schooling. A number of scholars were engaged to teach him. He surprised his teachers by making rapid progress and gained proficiency in Arabic, Persian, Urdu, Tamil, Sanskrit and English languages. Expressing his love and admiration for his country, he started 'Swadeshabhimani', a Malayali weekly newspaper in 1905. Declaring that the newspaper will not hesitate to expose injustice done to people in any form, Maulvi Vakkaom Muhammad Abdul Khadir exposed the corruption and evil deeds of the British officers and officers of the princely state. Angered at this the officers banned the newspaper and sealed the press. After that Maulvi Vakkom Muhammad Abdul Khadir concentrated on social and cultural matters and wrote books on the corruption and irrational evil practices in society apart from the evil deeds of the foreign rulers. Besides writing on the necessity of modern education and women development he undertook certain activities to realize them. Notwithstanding all the obstacles created by the orthodox people from his community and officers, he went ahead in the path that he believed would do good for the society. Knowing fully well how effective books are, he started 'Islamic Publishing House' in 1831 and published and popularized several books and papers. Gradually governments started realizing the importance of the issues he raised and implemented his suggestions. Abdul Khadir, who, as a literary soldier, strove hard to lead the society on the path of freedom, progress and modernity till the end, passed away on 23 August, 1932. After attainment of independence to India, Government of India got opened the press of 'Swadeshabhimani' and handed it over to the heirs of Maulvi Vakkom Muhammad Abdul Khadir, which was sealed way back in 1910 by the British government. ♦

MIAN FAZAL-E-HUSSAIN
(1877-1936)

Source: <https://storyofpakistan.com/mian-fazl-i-husain/>

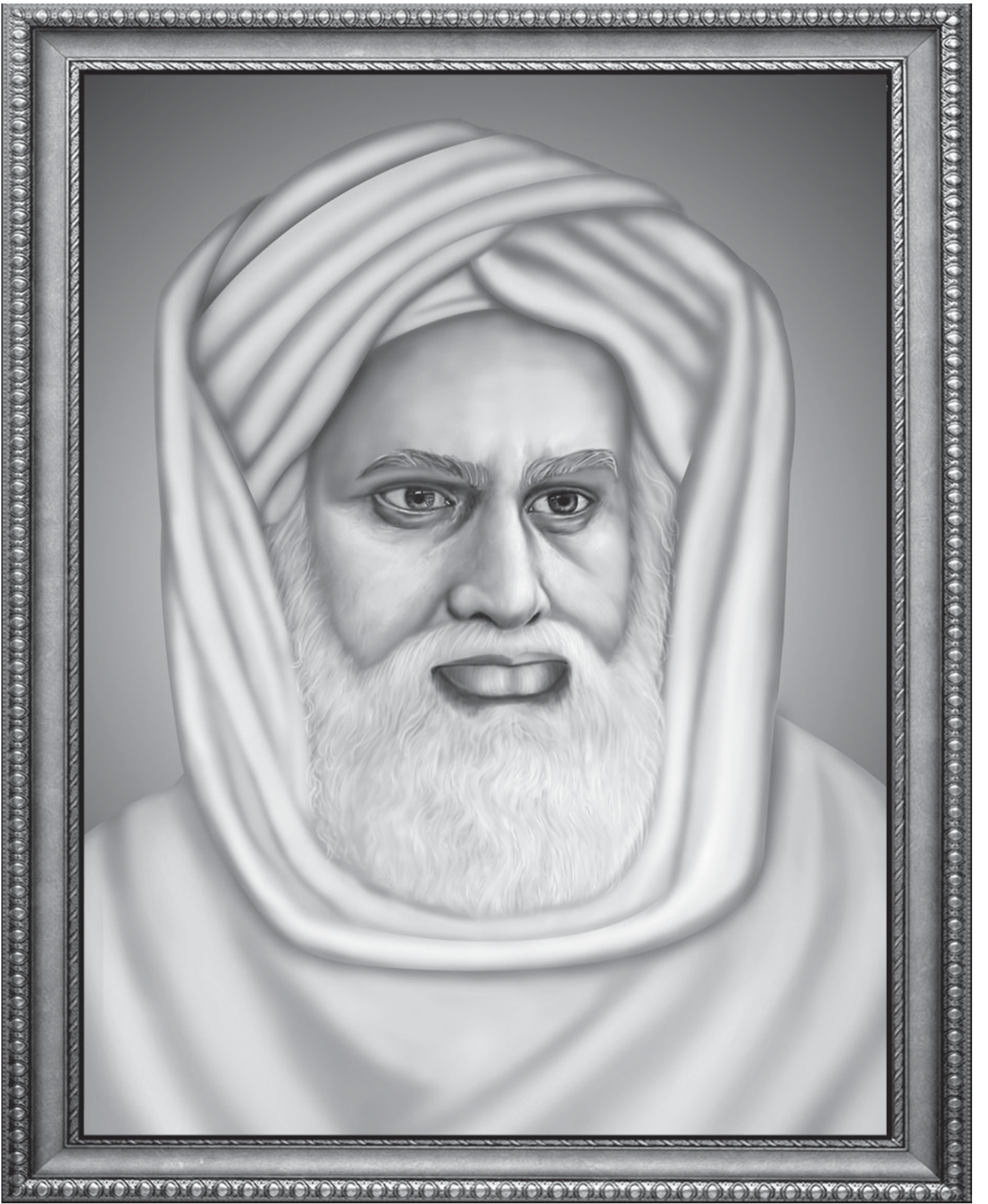
మియాఁ ఫజల్-ఎ-హుసైన్ (1877-1936)

బ్రిటిష్ ఇండియాలో ముస్లింలకు ప్రప్రథమంగా 'ప్రోవిన్షియల్ సివిల్ సర్వీస్'లో రిజర్వేషన్ కోటా కల్పించిన మియాఁ ఫజల్-ఎ-హుసైన్ ప్రస్తుత పాకిస్థాన్‌లోని సియాల్‌కోట్ పట్టణంలోని రాజపుత్రుల కుటుంబంలో 1877 జూలై 14న జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ఖాన్ బహదూర్ హుసైన్ భక్షి జిల్లా జడ్జిగా పనిచేశారు. లాహోర్‌లో విద్యాభ్యాసం చేసి ఆ తరువాత లండన్ వెళ్ళి న్యాయశాస్త్రం అధ్యయనం చేసి ఇండియా వచ్చిన మియాఁ ఫజల్, 1901లో సియాల్‌కోట్‌లో న్యాయవాది వృత్తి చేపట్టారు. 1905లో సియాల్‌కోట్ నుండి లాహోర్ వచ్చిన ఆయన 'ఇస్లామియా కళాశాల' ప్రగతికి తోడ్పాటు నివ్వడమే కాకుండా స్వయంగా 'అంజుమన్-ఎ-హిదాయత్-ఎ-ఇస్లాం' స్థాపించి సేవా కార్యక్రమాలకు శ్రీకారం చుట్టారు. 1905లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించిన ఆయన అఖిల భారత ముస్లింలీగ్ సభ్యునిగా కూడా పలు కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1916లో పంజాబ్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ సభ్యులయ్యాక ముస్లింల విద్యాభివృద్ధికి తగిన సదుపాయాలు, అవకాశాలు కలుగ జేసినందున ముస్లింలలో అక్షరాస్యుల సంఖ్య 2.42% నుండి 6.7% పెరిగింది. పంజాబ్ ప్రజానీకం హక్కుల కోసం నిరంతరం శ్రమించిన ఆయన హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతకు, మతసామరస్యానికి ఎనలేని ప్రాధాన్యతనిచ్చారు. 1917లో ముస్లింలీగ్ పంజాబ్ శాఖ ప్రధాన కార్యదర్శిగా బాధ్యతలు నిర్వహించిన మియాఁ హుసైన్ 1919 నాటి సహాయ నిరాకరణోద్యమం, ఆ తరువాత 'కౌన్సిల్స్ బహిష్కరణ' విషయాల్లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌తో విభేదించారు. అఖిల భారత ముస్లింలీగ్ నిర్ణయాలతో కూడా పూర్తిగా ఏకీభవించని ఆయన 'పాకిస్థాన్ భావన'ను నిరసించారు. లౌకిక భావజాలానికి వ్యతిరేకంగా ఆంగ్లేయులు గాని, స్వజనులు గాని ఎటువంటి ప్రతిపాదనలు తెచ్చినా, ప్రయత్నాలు చేసినా నిష్ఫలంగా వ్యతిరేకించారు. పంజాబ్ ప్రజల సర్వతోముఖాభివృద్ధి లక్ష్యంగా మిత్తుడు ఛోటా రామ్ తదితరులతో కలసి 1923లో పంజాబ్ నేషనల్ యూనియనిస్ట్ పార్టీ స్థాపించారు. 1930లో మియాఁ ఫజల్-ఎ-హుసైన్ 'వైశ్రాయ్ ఎగ్జిక్యూటివ్ కౌన్సిల్' సభ్యులుగా ఎంపిక కాగా పార్టీ అధ్యక్ష స్థానాన్ని మిత్తుడు ఛోటా రామ్‌కు అప్పగించారు. అచిరకాలంలోనే ప్రజాభిమానాన్ని కూడగట్టుకున్న పంజాబ్ నేషనల్ యూనియనిస్ట్ పార్టీ 1936 నాటి పంజాబ్ ఎన్నికల్లో 175 స్థానాలకు గాను 98 స్థానాలలో విజయకేతనం ఎగుర వేసింది. అనుక్షణం ప్రజా సేవలో గడుపుతూ 'ది పేట్రీయాట్ ఆఫ్ పంజాబ్' అంటూ మహాకవి మహమ్మద్ ఇక్బాల్ నుండి ప్రశంసలను అందుకున్న ఖాన్ బహదూర్ మియాఁ ఫజల్-ఎ-హుసైన్ తన పార్టీ ఘనవిజయాన్ని చూడకుండానే 1936 జూలై తొమ్మిదిన కన్నుమూశారు. ♦

MIAN FAZAL-E-HUSSAIN (1877-1936)

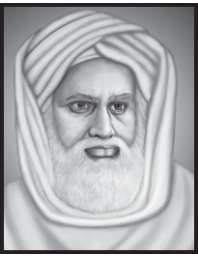
Mian Fazal-e-Hussain, who was the first to create reservation quota for Muslims in the provincial civil service, in British India, was born in a Rajput family in Sialkot town of present day Pakistan on 14 July, 1877. His father, Khan Bahdur Hussain, worked as a District Judge. Mia Fazal had his schooling in Lahore, went to London to study law and started practising law in Sialkot in 1901. In 1905 he moved to Lahore from Sialkot. There he not only helped for the development of Islamia College, but also established 'Anjuman-e-Hidayat-e-Islami and started service activities. Though he took membership in Indian National Congress, he actively participated in the activities of All India Muslim League. When he became a member of Punjab legislative council in 1916, he worked for the educational development of Muslims, as a result of which literacy among Muslims rose to 6.7% from 2.42%. He worked untiringly for the equal rights to the people of Punjab, Hindu-Muslim Unity and religious harmony which were of paramount importance to him. In 1917 he was the general secretary of the Punjab branch of Muslim League. He had differences of opinion with Indian National Congress regarding Non-cooperation Movement of 1919 and boycotting of councils. Nor did he agree with the policies of Muslim League and resented the idea of Pakistan. He outrightly opposed the proposal that went against the ideology of secularism irrespective of who proposed it—Britishers or Indians. He launched Punjab National Unionist Party along with his friend Chhotu Ram and others in 1923 with the aim of all-round development of the people of Punjab. When he became the member of Viceroy's Executive Council in 1930, he made his associate Chhotu Ram as the President of the Party. The Party won the admiration of the people of Punjab in a short span of time and in 1936 elections the party won 98 out of 195 seats in Punjab. Khan Bahadur Mian Fazal-e-Hussain, who spent most of his time in the service of the people and who was praised as 'Patriot of Punjab' by the great poet Allama Mohammed Iqbal, passed away on 9 July 1936 without seeing the victory of his party. ♦

HAJI SAHEB TURANG ZAI
(1858-1937)

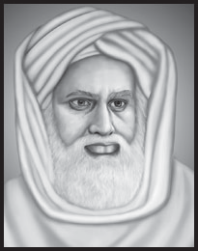
<https://www.facebook.com/pg/Grand-son-of-turangzai-baba-g-622497991223897/posts/>

హజీ సాహెబ్ తురంగ్ జైయ్ (1858-1937)

బ్రిటిషర్లను తమ ప్రాంతాల నుండి వెళ్ళగొట్టాలన్న లక్ష్యంతో సాయుధపోరు సాగించి ఆంగ్లేయ సైనికాధికారులకు కంటి నిండా నిద్ర లేకుండా చేసిన యోధులు హజీ సాహెబ్ తురంగ్ జైయ్ 1858లో భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతంలోని చార్సద్దా తహసిల్లోని తురంగజాయ్ గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయనకు తల్లితండ్రులు పెట్టిన పేరు ఫజల్ వహిద్ / ఫజల్ అహద్ కాగా ప్రజలు ప్రేమతో పిలుచుకున్న పేరు 'హజీ సాహెబ్ తురంగ్ జైయ్' తో చరిత్ర ప్రసిద్ధులయ్యారు. ఆయన తండ్రి పైజ్ అహమ్మద్ వద్ద సాంప్రదాయక విద్య గరిపి ఉన్నత విద్యను దియోబంద్లోని దారుల్ ఉలూంలో చేశారు. ఆ పాఠశాలలోని ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమర యోధులు మౌలానా మహ్మూదుల్ హసన్ బ్రిటిష్ వ్యతిరేక భావజాలంతో ఆయన ప్రభావితులయ్యారు. 1887లో వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాలలోని పరాన్ జాతులు ఆంగ్లేయలకు వ్యతిరేకంగా సాగించిన పోరాటంలో ఆయన పాల్గొన్నారు. పరాన్ జాతుల్లో సంస్కరణ, ఐకమత్యం-విద్యా వ్యాప్తి లక్ష్యాలగా కృషి సాగించిన ఆయన సరిహద్దు గాంధీగా ప్రసిద్ధులైన ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్తో కలిసి ఆ పర్వతపానువుల్లో గల పలు గ్రామాలను సందర్శించారు. 1911 నుండి పలు ప్రాంతాలలో 'ఇస్లామిక్ పాఠశాల'లను ఏర్పాటుచేసి, పరాన్ ప్రజానీకం ఆధ్యాత్మిక-సామాజిక జీవనంలో మార్పులకు అంకురార్పణ చేశారు. ఆయన ప్రయత్నాలకు భయపడిన ఆంగ్లేయాధికారులు సమాంతర ప్రభుత్వం నడుపుతున్నారని నేరారోపణ చేసి నిర్బంధించినా, నేరాన్ని రుజువుచేయలేక విడుదల చేశారు. 1915 ప్రాంతంలో గురువు మహ్మూదుల్ హసన్ మార్గదర్శకం మేరకు బ్రిటిష్ పాలకుల నుండి మాతృభూమి విముక్తి కోసం పోరుకు సిద్ధం కాగా ఆయన అరెస్టుకు ప్రభుత్వం వారెంట్ జారీ చేసింది. బానిసత్వాన్ని సహించని పరాన్ జాతి ప్రజలు, ఇరత ప్రాంతాల నుండి తరలి వచ్చే పోరాటయోధులతో కలిసి ధర్మపోరాటానికి సన్నాహాలు ముమ్మరం చేశారు. ఆయన తన అనుచరులతో కలిసి బ్రిటిష్ సైనిక స్థావరాల మీద దాడులు జరుపుతూ ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి సవాలుగా మారారు. 1923లో ఆయనను అడ్డుకునేందుకు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం అదనపు బలగాలను పర్వత ప్రాంతాలకు పంపింది. ఆయన నిర్బంధానికి అధికారులు సన్నాహాలు సాగిస్తుండగా తన ఆనుయాయులతో కలిసి, ఆంగ్లేయ గూఢాచారుల కళ్ళుగప్పి పర్వతపానుల్లోకి తప్పించుకున్నారు. 1930 వరకు తన అనుచరులతో కలిసి ఆయన ఆంగ్లేయాధికారులకు కంటిమీద కునుకు లేకుండా చేశారు. 1932 లో ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయన నివాస గృహాన్ని బాంబులతో పేల్చివేశారు. 1936లో అస్వస్థతకు గురైన హజీ సాహెబ్ తురంగ్ జైయ్ 1937 డిసెంబరు 14న తనువు చాలించారు. ♦

HAJI SAHEB TURANG ZAI (1858-1937)

Haji saheb Turang Zai, the north-west frontier of India warrior, who waged an armed struggle with the aim to driving away Britishers from the region and created many a sleepless night to the British military officers, was born in 1858 in a village called Turanj Zai in Char Sadda Tahsil of the North West frontier Region. While the name given to him by his parents was Fazle Wahid / Fazal Ahad, he became popular with the name 'Haji Saheb Turang Zai', as he was fondly called by the people of the region. After getting traditional education from his father Faiz Ahmed, he had his higher education from Dar-ul-Uloom in Deoband, Uttarpradesh. He came under the influence of anti-British ideology of its head master and famous freedom fighter Moulana Mahmoodul Hasan. He participated in the anti-British struggle of the Pathans of North West Frontier in 1887. He worked for the cause of reform, unity and education of Pathans and visited several villages in the mountain region along with Khan Abdul Gafar Khan who was later known as 'Frontier Gandhi'. He did pioneering work for bringing about social and spiritual trends in the lives of Pathans by starting 'Islamic Schools' in several places in the region in 1911. The British officers who became apprehensive about his efforts, charged him with running a parallel government and arrested him, but released as they failed to prove the charges. The British Government issued warrant to arrest him around 1915 when he was prepared to wage a war against the British rulers for the emancipation of his motherland as per the direction given by his teacher Mahmoodul Hasan. Pathans, who could not tolerate slavery, intensified their efforts for righteous war by joining forces with the warriors coming from other regions. He conducted attacks on several British establishments and became a threat to the Government. In 1923 British Government sent additional forces to curb his activities. When the British officers were getting ready to arrest him, he along with his followers gave the British spies a slip and escaped into the mountains. In this way he kept the British officers on tenterhooks till 1930. In 1932 his residence was blown up with bombs by the British officers. In 1936 Haji Saheb Turang Zai fell ill and shed his mortal coils on 14 December 1937. ♦

HUSSAIN RAHEEM
(1865-1937)

Source: http://www.ghadarmemorial.net/gallery_004.htm

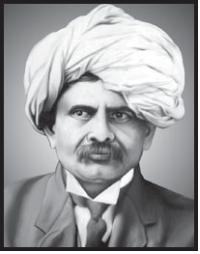

హుస్సేన్ రహీం (1865-1937)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యంలో ఒక విశిష్టత కలిగిన 'కొమగాట మారు నౌక' సంఘటనకు సంబంధించిన పోరాటంలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించిన హుస్సేన్ రహీం 1865లో గుజరాత్‌కు చెందిన వర్తక-వ్యాపారం వృత్తిగా గల కుటుంబంలో జన్మించారు. ఆయన చిన్నతనం ఢిల్లీలో గడిచింది. పంజాబీ, హిందీ, గుజరాతీ భాషల తోపాటుగా పలు ఇతర భాషల్లో ప్రావీణ్యం సంపాదించిన ఆయన కుటుంబ వృత్తిలోకి ప్రవేశించారు. పలు వ్యాపారాలను నిర్వహిస్తూ 30వ ఏట జపాన్ చేరుకున్నారు.

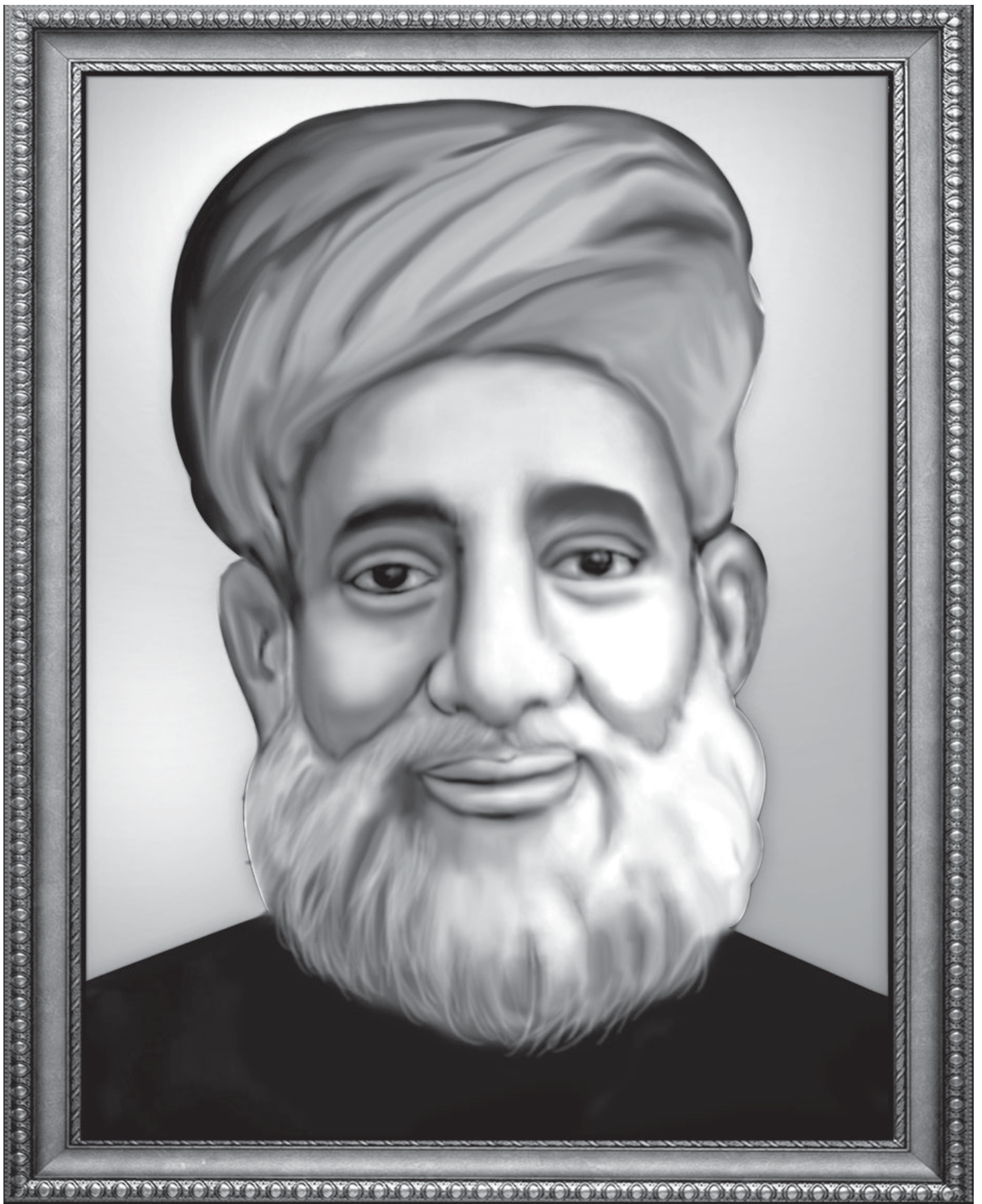
జపాన్‌లోని కోబే పట్టణం కేంద్రంగా వ్యాపారం సాగించిన ఆయనకు మాతృభూమి విముక్తి కోసం పోరాడుతున్న విప్లవ పోరాటయోధులతో పరిచయం కలిగింది. 1910లో వ్యాపార అవసరాల నిమిత్తం యూరప్, ఆసియా దేశాలను పర్యటించి వచ్చిన ఆయన కోబే నుండి కెనడాలోని వాంకోవర్ చేరుకున్నారు. ఒక వైపున రియల్ ఎస్టేట్ వ్యాపారంలో పాల్గొంటూ అక్కడున్న విముక్తి పోరాటయోధులతో జతకట్టారు. ఆంగ్లంలో 'హిందుస్థాని' అను పత్రికను ప్రారంభించి, ఆ పత్రిక ద్వారా ఇటు భారతదేశంలోని అటు బ్రిటిష్ ఆధిపత్యంలోని భారతీయుల స్థితిగతులను, విముక్తి ఉద్యమాల సమాచారాన్ని ప్రజలకు అందించారు. విప్లవకారులకు సహకరిస్తూ 'వాంకోవర్ లో ప్రమాదకర వ్యక్తి'గా ఆయన ప్రభుత్వ రికార్డులలోకి ఎక్కారు. ఆ తరువాత 'సోషలిస్ట్ పార్టీ ఆఫ్ కెనడా' సభ్యులయ్యారు. 1914 ఏప్రిల్ నాలుగున భారతీయులతో కలసి హంకాంగ్ నుండి బయలుదేరిన 'కొమగాట మారు నౌక' కెనడాలోని వాంకోవర్ చేరుకుంది. కెనడా ప్రభుత్వం నౌకలోని భారతీయులకు తమ దేశంలో ప్రవేశం నిరాకరించింది. ఈ సందర్భంగా ఏర్పడిన సంక్షోభం నివారణకు ఏర్పడిన 'షోర్ కమిటీ'లో సభ్యులుగా హుస్సేన్ రహీం ప్రధాన బాధ్యతలు నిర్వహించారు. భారతీయుల హక్కుల పరిరక్షణకు సహచరులు షోహన్‌లాల్‌తో కలసి ప్రభుత్వ చర్యలను సవాల్ చేస్తూ నిర్భయంగా పోరాడారు. ఆయనను కెనడా ప్రభుత్వం నిర్బంధించింది. అటు పిమ్మట 'కొమగాటమారు నౌక'ను ఇండియాకు పంపటం, ఆ నౌక కలకత్తా చేరడం, కలకత్తాలో నౌకలోని వ్యక్తులను విప్లవకారులుగా పరిగణించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం విచక్షణారహితంగా కాల్పులు జరపగా నౌకలోని ప్యాసింజర్లు తిరగబడిన కారణంగా 20 మంది మృత్యువాత పడటంతో 'కొమగాటమారు నౌక' చరిత్రలో అత్యంత ప్రాధాన్యతను సంతరించుకుంది. ఆ తరువాత కెనడా ప్రభుత్వం హుస్సేన్ రహీం మీద చేసిన నేరారోపణలను రుజువు చేయలేక పోవడంతో నిర్బంధం నుండి ఆయన విడుదలయ్యారు. మాతృభూమి స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలను ఆకాంక్షిస్తూ చివరి వరకు గడిపిన హుస్సేన్ రహీం 1937లో వాంకోవర్‌లో కన్నుమూశారు. ♦

HUSSAIN RAHEEM (1865-1937)

Hussain Raheem, who played significant role in the struggle related to Komagata Maru Ship incident which was an important episode in the history of Indian National Movement, was born in 1865 in a business family in Gujarat. His childhood had been in Delhi. He gained proficiency in Punjabi, Hindi, Gujarathi, and several other languages.

He was into the family business and ran various businesses and went to Japan at the age of 30. He ran his business from Kobe, a town in Japan. During those days he had acquaintance with the revolutionary freedom fighters who had been fighting for the emancipation of mother land. He reached Vancouver in Canada in 1910 after having been to various countries of Europe and Asia. While doing real estate business he joined the team of revolutionaries who were working for the freedom of India. Hussain Raheem was considered a 'Dangerous person' in Government records for his association with revolutionaries. Later he took membership in the Socialist Party of Canada. Komagata Maru, a ship from Hongkong carrying Indians reached Vancouver on 4 April 1914. Canada government refused entry for the Indians in the ship. Hussain Raheem was on the 'Shore Committee' formed to diffuse the crisis. He played an important role along with Sri Shohan Lal in challenging the act of the government and in protecting the rights of Indians. He was arrested by the government of Canada. The ship was sent to India. When the ship reached Calcutta Port, the British government considered the Indians on board as revolutionaries and resorted to indiscriminate firing that killed 20 persons. Thus the Komagata Maru Ship episode gained significance in the history of Indian National Movement. He was released as the government could not prove the charges levelled against him. Hussain Raheem, who spent his life till the end with the aim of freedom for the mother land, passed away in 1937 in Vancouver. ♦

NAWAB C. ABDUL HAKEEM SAHEB
(1863-1938)

Source: <http://cahc.edu.in/about/>

నవాబ్ సి. అబ్దుల్ హాకీం సాహెబ్ (1863 - 1938)

జాతీయోద్యమానికి ఆర్థిక పరిపుష్టి కలుగజేయడానికి మాత్రమే కాకుండా జ్ఞానాన్ని ప్రజాస్వామీకరించేందుకు అవసరమగు విద్యా, ధార్మిక వ్యవస్థల స్థాపనకు తన కష్టాధిష్టాన్ని మంచినీళ్ళ ప్రాయంగా వ్యయం చేసిన నవాబ్ చెపిల్లాయ్ అబ్దుల్ హాకీం సాహెబ్ తమిళనాడు రాష్ట్రం, వెల్లూరు జిల్లాలోని కలివిషారం గ్రామంలో 1863లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి చెపిల్లాయ్ సిద్దిఖీ హాకీం సాహెబ్ వ్యాపారి. ఆయన పూర్వీకులు తంజావూరు జిల్లా నుండి వచ్చి కలివిషారంలో స్థిరపడ్డారు. అబ్దుల్ హాకీం చిన్నతనంలోనే తండ్రిని కోల్పోవడంతో, చిన్నాన్న సి. అబ్దుల్ రజాక్ పర్యవేక్షణలో ఎంతో శ్రమించి విద్యాబుద్ధులను, వ్యాపార దక్షతను వంట పట్టించుకున్నారు. సమ్మకం, సత్యం, న్యాయం సూత్రాల ఆధారంగా సాగిన ఆయన వ్యాపార, వ్యవహార సరళి సత్ఫలితాలను ఇప్పడంతో వ్యాపారరంగాన నిలదొక్కుకున్నారు. 1884లో వ్యాపార విస్తృతిలో భాగంగా చెన్నయ్ చేరుకున్న అబ్దుల్ హాకీం పలు వ్యాపారాలు చేస్తూ 1907లో తోళ్ళ పరిశ్రమలో ప్రవేశించి అచిరకాలంలో జాతీయంగా-అంతర్జాతీయంగా ఆ రంగాన్ని శాసించగల శక్తిసామర్థ్యాలను సంతరించుకుని, సంపదను సృష్టించుకున్నారు. భారతదేశంలోని అన్ని రంగాలలో ఆధిపత్యం చలాయిస్తున్న బ్రిటిష్ అర్థతన ప్రశ్నిస్తూ ప్రజాజీవన రంగంలో ప్రవేశించిన జాతీయోద్యమకారుడు యాఖూబ్ హసన్ సేట్ (1875-1940) సహచర్యంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, ముస్లింలీగ్ కార్యక్రమాలలో ఆయన ఉత్సాహంగా పాల్గొన్నారు. ఆంగ్లేయులతో పోరాడుతున్న వ్యక్తులకు, సంస్థలకు, వ్యవస్థలకు ఇతోధికంగా ఆర్థిక సహకారం అందించారు. 1908లో మద్రాసు ప్రాంతీయ ముస్లింలీగ్ ఏర్పాటు చేశారు. ఆ క్రమంలో తన అధ్యక్షతన 'ముస్లిం ప్రోగ్రెసివ్ పార్టీ'ని స్థాపించారు. ఈనాడు పలు విద్యాసంస్థలతో ప్రజలకు జ్ఞాన సంపదను పంచుతున్న 'మేలివిషారం ముస్లిం ఎడ్యుకేషన్ సోసైటీ' ని ఆయన 1919లో స్థాపించారు. 1923లో కాకినాడలో జరిగిన అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశాలకు హాజరవుతున్న ప్రముఖ నాయకుల రాకపోకల ఏర్పాట్లు చూడటమే కాకుండా, తన మందీమార్పులలో కాకినాడ వెళ్ళి ఆహార ఏర్పాట్లు కూడా అబ్దుల్ హాకీం స్వయంగా పర్యవేక్షించారు. 1930లో మద్రాసు షరీఫ్ గా ఆయన బాధ్యతలు నిర్వహించారు. 1933లో వెల్లూరు వచ్చిన మహాత్మాగాంధీ బీహార్ లోని హరిజనుల ఉద్ధరణకు, రాజగోపాలాచారి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలకు ఆర్థిక సహకారం అడగగానే ఆ నేతలు ఊహించనంత భారీ మొత్తాలను అందించి అబ్దుల్ హాకీం అందర్నీ ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేశారు. 1937లో మద్రాస్ లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీకి ఎంపికయ్యారు. ఈ విధంగా ఇటు విద్యా-వైద్యం, సాంఘిక-ధార్మిక-సహాయక వ్యవస్థల ఏర్పాటుకు, అటు జాతీయోద్యమానికి తనదైన తీరులో ఆర్థిక అవసరాలు తీర్చుతూ 'మహాదాత'గా ఖ్యాతిగాంచిన నవాబ్ చెపిల్లాయ్ అబ్దుల్ హాకీం సాహెబ్ 1938 జనవరి 28న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

NAWAB C. ABDUL HAKEEM SAHEB (1863-1938)

Nawab Chepillai Abdul Hakeem Saheb, who spent his hard-earned money very generously not only for the financial strength of Indian National Movement but also for establishing educational and religious institutions for democratizing knowledge, was born in 1863 in Kalivisharam village, Vellore District of Tamilnadu state. His father Chepillai Siddiqui Hakeem Saheb was a businessman. His ancestors came from Thanjavur and settled in Kalivisharam. Having lost his father at a very young age, he grew up under the guardianship of his uncle C. Abdul Rajak and he worked very hard on his studies, developed a good character and assimilated business acumen. His style of business based on the sound ethical principles of trust, truth and fairness, yielded good results and he got established in the field of business. Later in 1884 as a part of the extension of his business, he moved to Chennai. There Abdul Hakeem tried his hand in several businesses and finally in 1907 entered leather Industry in which he flourished so well that in a short time he reached great heights and developed the capacity to command the Industry nationally and internationally and made a great fortune. Then he entered into the activities of Indian National Congress and All India Muslim League with great enthusiasm in the company of activists of Indian National Movement like Yakub Hasan (1875-1940). Donating very generously to individuals as well as organizations fighting against the Britishers, he started a regional branch of Muslim league in 1908. Later he started 'Muslim Progressive Party' under his presidentship. In 1919 he established 'Melivisharam Muslim Education Society' which has been spreading the light of education to people through several educational institutions at present. During the Indian National Congress conference held in Kakinada of Andhra Pradesh in 1923, he personally went to Kakinada with his men and material and supervised personally the arrangements including food besides the travel arrangements to and fro for the prominent leaders attending conference. In 1930 he discharged the duties as the Shariff of Madras. He took everybody by surprise when he donated huge amounts beyond the expectations of the receivers such as All India Khilafath Committee, Mahatma Gandhi for the upliftment of poor in Bihar and C. Rajagopala Chari for the activities of National Movement. In 1937 he was elected to Legislative Assembly of Madras. He gained the name as the great donor by donating very generously for the establishment of educational, medical, social, religious and charitable institutions besides extending financial support to Indian National Movement. On 28, January, 1938 Nawab C. Abdul Hakeem Saheb breathed his last. ♦

CHAUDRY AFZAL HUQ
(1895–1942)

Source: <https://www.pakpedia.pk/chaudhry-afzal-haq>

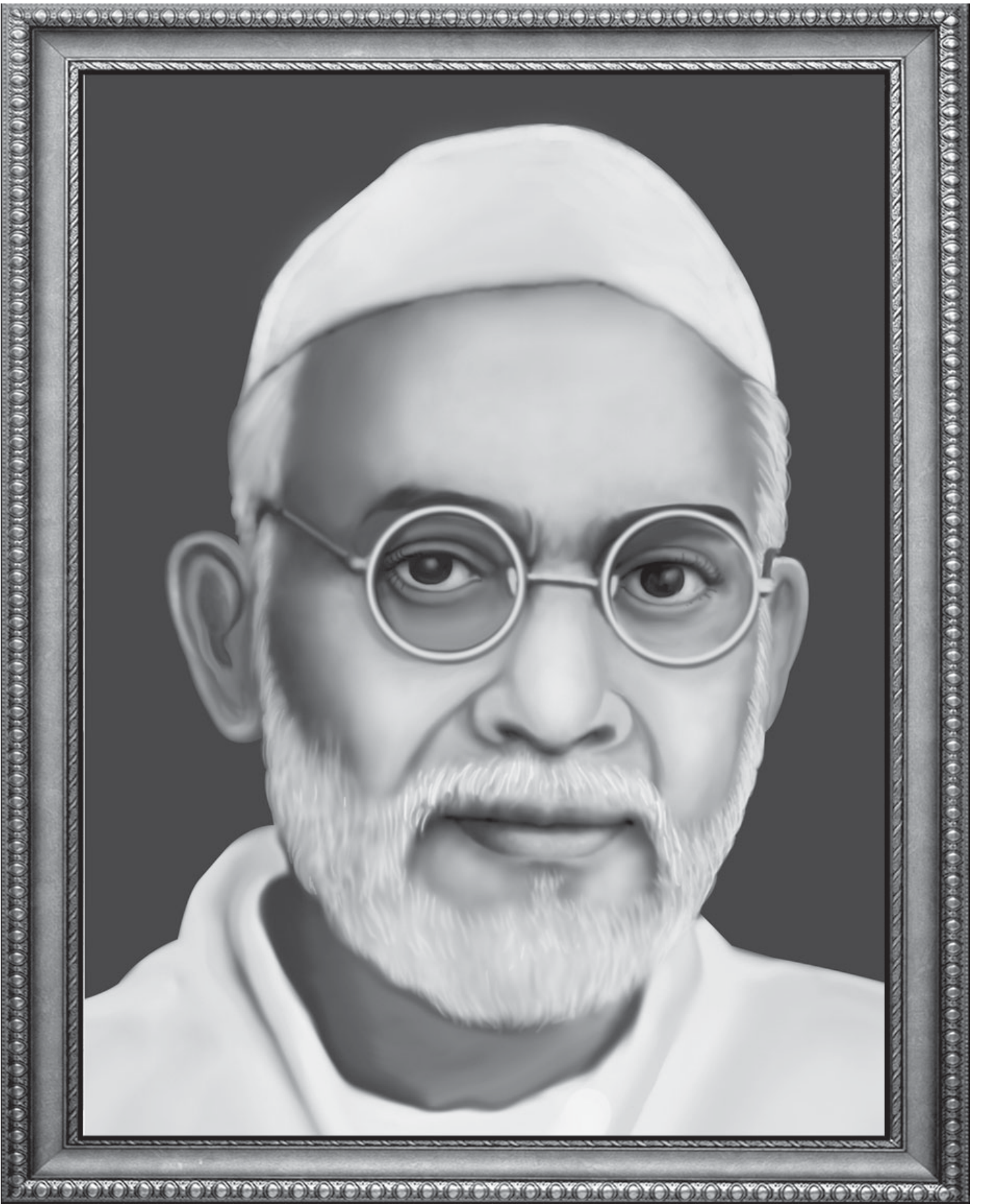
చౌదరి అఫ్జల్ హుక్ (1895-1942)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగంగా ఇటు ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యాన్ని, అటు 'అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్' రాజకీయాలను ఎదుర్కొంటూ పంజాబ్ ప్రాంతంలో పెనుసంచలనాలకు కారణమైన 'మజ్లిస్-ఎ-అహ్రార్-ఉల్-ఇస్లాం' స్థాపకులలో చౌదరి అఫ్జల్ హుక్ ఒకరు. ఆయన పంజాబ్ రాష్ట్రం హోషియార్ పూర్ లోని ముస్లిం రాజపుత్రుల కుటుంబంలో 1895లో జన్మించారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో పోలీసు శాఖలో పనిచేశారు. ఆ ఉద్యోగాన్ని వదిలి ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమాల్లో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆయన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్కు సన్నిహితంగా మెలిగారు. 1924, 1926లో పంజాబ్ లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిల్ సభ్యుడయ్యారు. 1928లో జరిగిన ముస్లిం లీగ్ సమావేశాల్లో సైమన్ కమిషన్ ను బహిష్కరించాలని ప్రతిపాదించిన ఆయన ప్రభుత్వ అనుకూల ధోరణి వల్ల ప్రయోజనం ఉండదన్నారు. ముస్లిం లీగ్ రాజకీయ ధోరణుల పట్ల కిసుక వహించిన ఆయన 1929లో ఏర్పడిన 'మజ్లిస్-ఎ-అహ్రార్-ఉల్-ఇస్లాం' స్థాపకుల్లో ఒకరయ్యారు. ప్రజానీకంలో జాతీయ భావాలను పెంపొందించడం, ముస్లింలకు మత పరంగా సన్మార్గం చూపటం ప్రధాన లక్ష్యాలుగా నిర్దేశించుకున్న 'మజ్లిస్-యే-అహ్రార్' అధ్యక్షునిగా ఆయన పనిచేశారు. 1930లో 'మజ్లిస్-ఎ-అహ్రార్-ఉల్-ఇస్లాం' రాజకీయ పార్టీగా రూపాంతరం చెందినా, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్కు సన్నిహితంగా వ్యవహరించింది. 1930లో శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో భాగస్వాములైన ఆయన ఆరుమాసాల జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్ ను సైద్ధాంతికంగా ఎదుర్కొంటూ పంజాబ్ ప్రాంతంలో గట్టి పట్టు సంపాదించిన అహ్రార్ పార్టీకి మేధోపరంగా తోడ్పాటు ఇచ్చిన కారణంగా 'ముఫక్కి - ఎ- అహ్రార్' గా ఆయన విఖ్యాతిగాంచారు. 1931లో తొలిసారిగా చౌదరి అఫ్జల్ పంజాబ్ అసెంబ్లీకి ఎన్నికయ్యారు. 1931 నుండి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తోపాటుగా పలు బ్రిటిష్ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ అహ్రార్ పార్టీ ముందుకు సాగటంలో ఆయన ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించారు. బదుగు బలహీన వర్గాల సంక్షేమం-అభ్యున్నతికి నిరంతరం కృషి సాగించారు. ఆ క్రమంలో ఆధ్యాత్మిక-ఆర్థిక అంశాలను వస్తువుగా స్వీకరించి పలు గ్రంథాలను రచించారు. స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల అవశ్యకతను వివరిస్తూ 'ఆజాద్-ఎ-హింద్' గ్రంథాన్ని ఆయన రచించి ప్రచురించారు. 1940 తరువాత అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్ ముందుకు తెచ్చిన 'భారత విభజన' ప్రతిపాదనను తీవ్రంగా ఖండించి లీగ్ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేసిన చౌదరి అఫ్జల్ హుక్ 1942 జనవరి 8న లాహోర్ లో కన్నుమూశారు. ♦

CHAUDRY AFZAL HUQ (1895-1942)

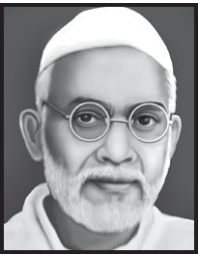
Chaudry Afzal Huq, who fought against the British rulers on one hand and the communal forces like 'All India Muslim League' on the other and also one of the founders of 'Mazlis-e-Ahrar-ul-Islam' which caused a huge sensation in the Punjab region, was born in 1895 in a Muslim Rajput family of Hoshiarpur, Punjab. Initially he started working in the police department of the British government but he soon left the job and participated actively in Khilafat and Non-Cooperation Movements. Gradually he moved closer to Indian National Congress. In 1924 and 1926 he was elected to the Legislative Council. In 1928 he moved the proposal to boycott the Simon Commission saying that there would be no use in toeing the British government's line. Displeased with the political stand of the Muslim League, he became one of the founders of 'Mazlis-e-Ahrar-ul-Islam' in 1929. He worked as the President of 'Mazlis-e-Ahrar-ul-Islam' with the aims of promoting the nationalistic ideals among people and showing them the right path in the Islamic tradition. Though 'Mazlis-e-Ahrar-ul-Islam' got transformed into a political party in 1930, it was close to Indian National Congress. In 1930 he participated in the Civil Disobedience Movement for which he was jailed for six months. In recognition of his efforts in challenging Muslim League ideologically and for his intellectual support to Ahrar Party which gained a firm grip in Punjab region, he was renowned as 'Mufakki-e-Ahrar'. In 1931 Chaudry Afzal was elected to Punjab Assembly for the first time. He played a vital role in leading the Ahrar Party in anti-British Activities along with Indian National Congress since 1931. He made relentless efforts for the welfare and development of the weaker sections. He authored several books on spiritual and economic issues. He wrote and published 'Azadi-e-Hind' explaining the necessity of freedom and independence. Chaudry Afzal Huq, who vehemently condemned the proposal to divide India which was brought to the fore by Muslim League in 1940 and undertook an intensive anti-Muslim League campaign, passed away on 8 January, 1942 in Lahore. ♦

MAULVI SYED KHURSHEED HASNAIN
(1878-1941)

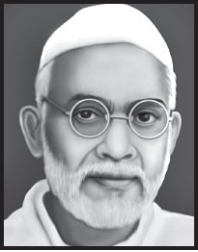
Source: <http://heritagetimes.in/maulvi-khursheed-hasnain-1878-1941/>

మౌల్వీ సయ్యద్ ఖుర్షీద్ హస్సైన్ (1878-1941)

బ్రిటిష్ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా బీహార్ రాష్ట్రం గయా ప్రాంతం నుండి సాగిన జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న మౌల్వీ సయ్యద్ ఖుర్షీద్ హస్సైన్ బీహార్ రాష్ట్రం గయా జిల్లా పాళి గ్రామంలో 1878లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మౌల్వీ సయ్యద్ యహ్య హస్సైన్ ప్రముఖ న్యాయవాది. ఆయన కుటుంబీకులంతా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో ఉన్నతాధికారులు, మంచి హోదాలను అనుభవిస్తున్న ప్రముఖులు. తండ్రి బాటలో న్యాయవాద వృత్తి చేపట్టడం లక్ష్యంగా విద్యాభ్యాసం గావించిన మౌల్వీ ఖుర్షీద్ 1908లో కలకత్తా నుండి న్యాయశాస్త్రంలో డిగ్రీపూర్తి చేసి, ఖరగ్ పూర్ లో న్యాయవాదిగా ప్రాక్టీస్ ఆరంభించారు. ఆంగ్లేయల దౌరతనాన్ని ఏమాత్రం సహించని ఆయనకు డాక్టర్ బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్, సయ్యద్ అలీ ఇమాం తదితర ప్రముఖ ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులతో ఏర్పడిన పరిచయాలు జాతీయోద్యమం దిశగా నడిపించాయి. ఆనాడు బెంగాలు పరగణాలో ఉన్న బీహార్ ను విభజించాల్సిందిగా ఆరంభమైన ఉద్యమంలో మౌల్వీ ఖుర్షీద్ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1911లో కలకత్తా వెళ్ళి అక్కడి హైకోర్టులో పనిచేస్తూ వచ్చిన ఆయన, బీహార్ బెంగాల్ నుండి విడివడ్డాక, 1916లో బీహార్ రాష్ట్రం పాట్నా కేంద్రంగా ఇటు న్యాయవాద వృత్తిని, అటు జాతీయోద్యమకారుడిగా బాధ్యతలను నిర్వహించారు. మంచి వాగ్ధాటి, తర్కబద్ధంగా మాట్లాడగల నేర్పు కలిగిన ఆయన 1919 నాటి రౌలత్ చట్టానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతూ జాతీయోద్యమంలోకి ప్రత్యక్షంగా ప్రవేశించారు. స్వదేశీ ఉద్యమ లక్ష్యాలను తమ వ్యక్తిగత జీవితంలో కూడా పాటిస్తూ వచ్చిన ఆయన ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం సందర్భంగా ప్రభుత్వ విద్యాసంస్థలలో సాగుతున్న తన బిడ్డల చదువును మాన్పించారు. మహాత్ముడి బాటలో ఖద్దరు ధరిస్తూ, ఖద్దరు ప్రచారానికి కృషిగావించారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలను నడిపిస్తూ గయా జిల్లాలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆధ్వర్యంలో పలు సమావేశాలు, సభలు, హరాళ్ళను అంగ్ల ప్రభుత్వం కల్పిస్తున్న అడ్డంకులను అధిగమిస్తూ విజయవంతంగా నిర్వహించారు. 1921లో వేల్స్ రాకుమారుడి రాకను వ్యతిరేకిస్తూ ఉద్యమించిన ఆయన ఆరు మాసాల జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. ఆ సందర్భంగా జైలులోని పరిస్థితులను మెరుగుపర్చాలని సత్యాగ్రహాన్ని పూని విజయం సాధించారు. 1925లో 'హజ్' చేయడానికి మక్కా వెళ్ళి వచ్చాక హిందూ-ముస్లింల మధ్య ఐక్యతను అభిలషిస్తూ, క్రియాశీలక రాజకీయాలకు దూరంగా మహాత్ముని బాటలో సామాజిక సమస్యల పరిష్కారం దిశగా సమాజ సేవా కార్యక్రమాలను చేపట్టారు. వ్యక్తిగత జీవితాన్ని నియమ-నిబద్ధతలతో ప్రజాసేవలో గడిపిన మౌల్వీ సయ్యద్ ఖుర్షీద్ హస్సైన్ 1941లో కన్నుమూశారు. ♦

MAULVI SYED KHURSHEED HASNAIN (1878-1941)

Maulvi Syed Khursheed Hasnain, who took part actively in the National Movement against the British rulers in Gaya region of Bihar state, was born in 1878 in Pali village of Gaya district in Bihar state. His father Maulvi Syed Yahya Hasnain was a famous lawyer. All his family members were high profile persons in the British government. He pursued his education with the aim of becoming a lawyer like his father. He completed his Law degree in 1908 in Calcutta and started practising Law in Kharagpur. As a person who could not tolerate the hegemony of the British his acquaintance with famous freedom fighters such as Dr. Babu Rajendra Prasad and Syed Ali Imam and others naturally led him towards the Indian National Movement. He actively participated in the agitation demanding separation of Bihar which was then a part of Bengal Paragana. In 1911 he went to Calcutta and worked in the High Court there. After separation of Bihar from Bengal he moved to Patna in 1916 and discharged his duties of a lawyer and as an activist of National Movement. As a person with good eloquence and an ability to articulate his ideas in a logical manner, he directly entered the National Movement by fighting against Rowlatt act of 1919. He followed the principles of National Movement in his personal life also by discontinuing his children's education from the British government schools. He followed the path of Mahatma Gandhi by wearing khadi and by making efforts for popularizing khadi. He led the people against the policies and actions of the British government by organizing successfully meetings, conferences and hartals surmounting all the obstacles created by the British government. He was jailed for six months in December, 1921 when he led an agitation against the arrival of the Prince of Wales. Even in the jail he undertook a satyagraha demanding improvement of the conditions in the jail and achieved success. He went to Mecca on Haj pilgrimage in 1925 and after his return he remained aloof from active politics and undertook social work to solve social problems following the path of Mahatma Gandhi. Maulvi Syed Khursheed Hasnain, who led a life committed to public service, passed away in 1941. ♦

CAPTAIN MAHAMMAD AKRAM
(-1942)

Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

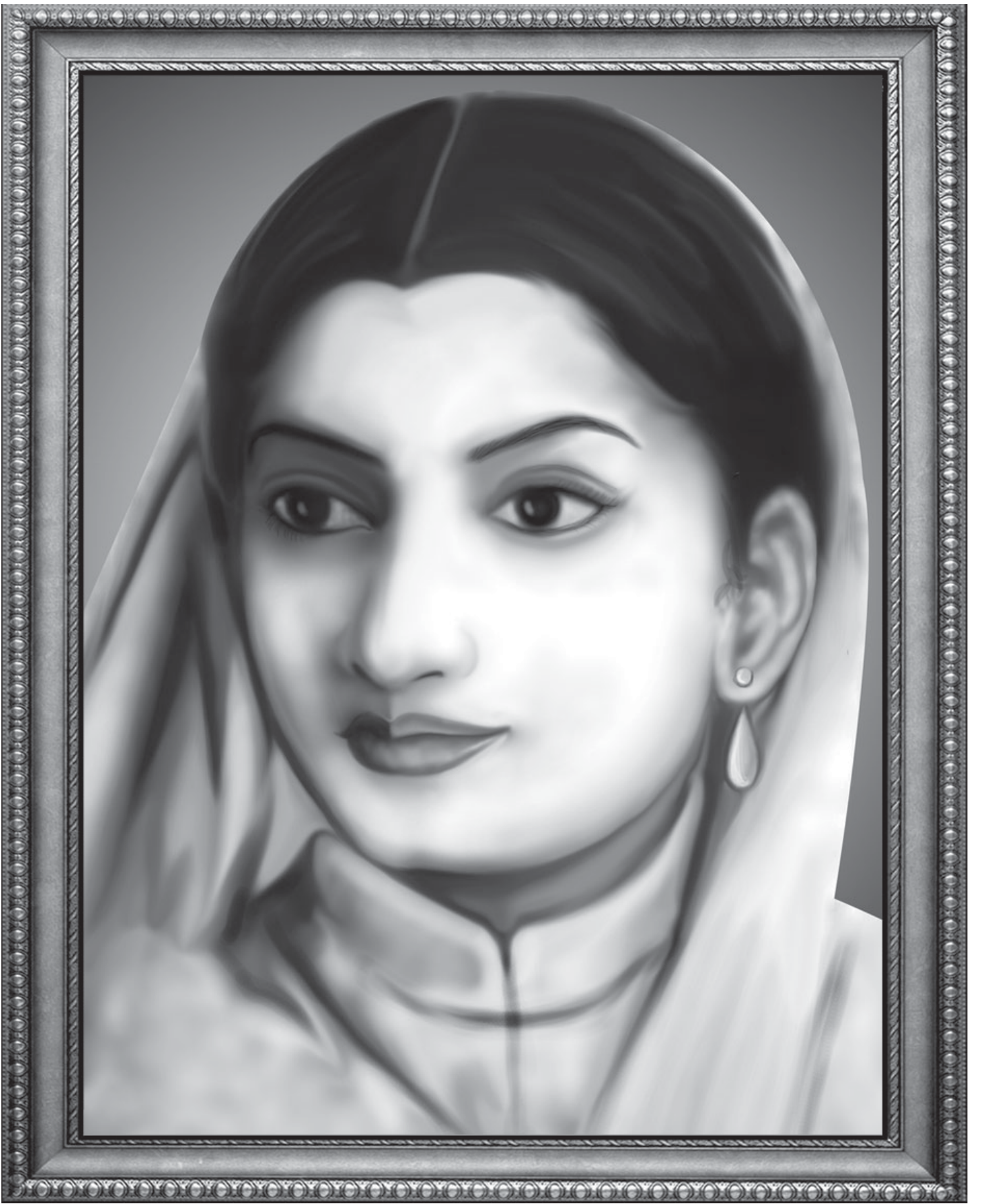
కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం (-1942)

ప్రథమ 'భారత జాతీయ సైన్యం' ఏర్పాటులో ప్రముఖపాత్ర పోషించిన కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని లాహోర్ ప్రాంతంలో జన్మించారు. ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో అధికారిగా మలయా వెళ్ళిన ఆయన అక్కడి పరిణామాల నేపథ్యంలో 1940లో సహచరుడు కెప్టెన్ మోహన్ సింగ్‌తో కలసి మాతృభూమిని ఆంగ్లేయుల పెత్తనం నుండి విముక్తి చేయడానికి నడుంకట్టారు. ఆనాడు మలయా కేంద్రంగా భారతీయ విప్లవోద్యమాన్ని నడుపుతున్న జ్ఞాని ప్రీతం సింగ్, జపాన్ సైన్యాధికారి మేజర్ ఇవాయ్‌చి పూజిహరా లతో సంప్రదింపుల తరువాత భారత జాతీయ సైన్యం ఏర్పాటుకు కెప్టెన్ మోహన్ సింగ్ ఒక నిర్ణయానికి రావడానికి కెప్టెన్ అక్రం తోడ్పడ్డారు. తూర్పుఆసియాలోని థాయిలాండ్ రాజధాని బ్యాంకాక్ కేంద్రంగా ప్రీతం సింగ్ నేతృత్వంలో పనిచేస్తున్న విప్లవోద్యమ సంస్థ 'ఇండియన్ ఇండిపెండెన్స్ లీగ్' కార్యక్రమాలకు కెప్టెన్ అక్రం చేయూతనిచ్చారు. జపాన్ సైన్యాలకు యుద్ధభైదీలుగా చిక్కిన భారతీయ సైనికులలో దేశభక్తిని ప్రోదించేస్తూ, బ్రిటిష్ వ్యతిరేకతను మరింతగా పెంపుచేస్తూ 'సైనిక ప్రాపగాండ్' కార్యక్రమాలను కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం చురుగ్గా నిర్వహించారు. భారత జాతీయ సైన్యం ఏర్పాటు, బ్రిటిష్ భారత సైనిక బలగాలతో జరిగే పోరాటంలో భారత జాతీయ సైన్యం పాత్ర, జపాన్ ప్రభుత్వం, జపాన్ సైన్యాధికారుల సహకారం గురించి జపాన్ ప్రభుత్వాధినేతల నుండి స్పష్టమైన హామీలు, సమాధానాలను రాబట్టేందుకు 1942 మార్చి తొమ్మిదిన సింగపూర్‌లో జరిగిన సమావేశంలో కెప్టెన్ అక్రం చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆ తరువాత 1942 మార్చి 28న టోక్యోలో జరగనున్న సమావేశానికి కెప్టెన్ సింగ్, కెప్టెన్ అక్రం కలసి 'భారత జాతీయ సైన్యం' వ్యవస్థాగత రూపురేఖలను, లక్ష్యాలను, నిర్దేశిస్తూ ఒక డాక్యుమెంటును రూపొందించారు. జపాన్ రాజధాని టోక్యో సమావేశానికి హాజరయ్యేందుకు సహచరులతో కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం 1942 మార్చి 11న టోక్యోకు ప్రయాణం కట్టారు. కెప్టెన్ అక్రం బృందం బయలుదేరిన విమానం మార్గమధ్యమంలో 1942 మార్చి 24న ప్రమాదానికి గురయ్యింది. ఈ విమాన ప్రమాదంలో తొలి భారత జాతీయ సైన్యం ఏర్పాటులో ప్రముఖపాత్ర వహించిన భారత స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం అదృశ్యం అయ్యారు. ఈ విషాద సంఘటన నేపథ్యంలో థాయిలాండ్, మలయా, బర్మా తదితర దేశాలలో ఉంటున్న ప్రవాస భారతీయులు, విప్లవకారులు ప్రత్యేకంగా సభలు, సమావేశాలు నిర్వహించి భారత జాతీయ సైన్యం యోధులు కెప్టెన్ మహమ్మద్ అక్రం వ్యతిరేక ప్రగాఢ సంతాపం తెలుపుతూ ఘనంగా నివాళులు అర్పించారు. ♦

CAPTAIN MAHAMMAD AKRAM (-1942)

Captain Mahammad Akram, who played a key role in forming the first Indian National Army, was born in Lahore region in the present day Pakistan. During the World War II, he went to Malaya as an officer in the British Indian Army. In the back drop of the developments that cropped up there, he along with his colleague Captain Mohan Singh undertook a pledge to liberate his motherland from the British rule. After consultations with Gnani Preetham Singh, who was leading Indian revolutionary movement with Malaya as a centre, and Major Iwachi Fujihara, Japanese Army officer, captain Akram was helpful to captain Mohan Singh in arriving at a decision regarding formation of Indian National Army. Captain Akram extended a helping hand to the activities of Indian Independence League, an Indian Revolutionary organization in Bangkok, the capital of Thailand, as its centre under the leadership of Gnani Preetham Singh. Captain Akram organized actively the military propaganda to instill patriotic and anti British ideas, in the minds of Indian soldiers who were taken as prisoners of war by the Japanese Army. He was actively involved in a meeting held in Singapore on 9 March 1942 to extract clear assurance from the Japanese government regarding the role of Indian National Army in the war against the British Indian Army and cooperation from the Japanese Government and Japanese Army. Later Captain Akram and Captain Mohan Singh prepared a document stating clearly the organizational structure and aims of Indian National Army to be discussed in a meeting slated to be held on 23 March, 1942 in Tokyo. Captain Akram along with his colleagues set out on a journey to Tokyo on 11 March 1942 to participate in the meeting. The aeroplane carrying Captain Akram and his party met with an accident on the way on 24 March, 1942. On account of this accident Captain Akram who played a key role in the formation of the First Indian National Army, suddenly disappeared. This tragic incident shocked the non resident Indians and revolutionaries based in Thailand, Malaya and Burma and other countries and they condoled the untimely death of the Captain Mahammad Akram by organizing condolence meetings and paid rich tributes to him. ♦

BEGUM AAMINA TAYYABJI
(1866-1942)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne, Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Allahabad, 2016

బేగం అమిన తయ్యబ్జీ (1866-1942)

బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటాలలో భాగంగా సాగిన సంస్కరణోద్యమాలలో కూడా చురుగ్గా పాల్గొని ఆ కార్యక్రమాలలో నిబద్ధతతోపాటుగా ఎంతో కార్యదక్షతను ప్రదర్శించిన మహిళలలో బేగం అమిన తయ్యబ్జీ ఒకరు. ఆమె గుజరాత్‌కు చెందిన ప్రసిద్ధ తయ్యబ్జీల కుటుంబంలో 1866 మే 15న జన్మించారు. జాతీయ కాంగ్రెస్ నాయకులు జస్టిస్ బద్రుద్దీన్ తయ్యబ్జీ ఆమె తండ్రికాగా జస్టిస్ అబ్బాస్ తయ్యబ్జీని ఆమె వివాహం చేసుకున్నారు. ఆ కుటుంబంలో ఉన్న రాజకీయ వాతావరణం మూలంగా ఆమె తన చిన్ననాటి నుండే స్వాతంత్ర్యోద్యమం పట్ల ఆకర్షితురాలయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యురాలిగా ఆమె పలు కార్యక్రమాలలో భాగస్వామి అయ్యారు. 1930లో మద్యపాన నిషేధం, విదేశీ వస్తువుల బహిష్కరణ తదితర అంశాల మీద గుజరాత్ మహిళల సమావేశాలలో మహాత్మాగాంధీ ఆహ్వానం మేరకు ఆమె పాల్గొన్నారు. మహాత్ముడి సమక్షంలో జరిగిన ఆ సమావేశంలో గుజరాత్ మహిళా కాంగ్రెస్ అధ్యక్షురాలిగా ఆమె ఎంపికయ్యారు. ఆ సమావేశం నిర్ణయాల మేరకు గుజరాత్ మహిళా కాంగ్రెస్ నేతగా అమిన తయ్యబ్జీ ఎన్నో కష్టనష్టాల కోర్చి మద్యపాన నిషేధం, విదేశీ వస్తు బహిష్కరణోద్యమాలకు ప్రాణం పోశారు. గుజరాత్ అంతటా ధర్నా, పికెటింగ్, రాస్తారోకో లాంటి ఆందోళనా రూపాలతో ఉద్యమించి భారతదేశం మొత్తానికి గుజరాత్‌ను మార్గదర్శకంగా, ఆదర్శప్రాయంగా నిలిపారు. విదేశీ దుస్తులకు ప్రత్యామ్నాయంగా ఖద్దరు వస్త్రధారణను ప్రోత్సహించారు. రాట్నం తిప్పటం, నూలు వడకటం, ఖద్దరు నేయటం చివరకు ఖద్దరు ధరించడాన్ని స్వయంగా ఆచరించి ఆయా కార్యక్రమాలకు గుజరాత్ అంతటా బహుళ ప్రాచుర్యం కల్పించారు. ఆమె సేవానిరతిని 'యంగ్ ఇండియా', 'నవజీవన్' పత్రికలలో గాంధీజీ ప్రశంసించారు. ఈ ఉద్యమ నేపథ్యంలో మహిళా కాంగ్రెస్ పక్షాన 24 మంది మహిళల సంతకాలతో వైశ్రామికి పంపిన లేఖలో అమిన తయ్యబ్జీ సంతకాన్ని కూడా గాంధీజీ స్వయంగా కోరడం ద్వారా జాతీయ స్థాయిలో ఆమె ప్రాధాన్యత వెల్లడయ్యింది. ఆ లేఖలో ఆమెన ఖరేషి, రెహన తయ్యబ్జీలు కూడా సంతకాలు చేశారు. చివరివరకు జాతీయోద్యమంలో మహాత్ముని అడుగుజాడల్లో ఆమె నడిచారు. జాతీయోద్యమంలో పలు బాధ్యతలు స్వీకరించి ఆయా కార్యక్రమాలన్నిటినీ ఎంతో దీక్షాదక్షతలతో నిర్వహించి జాతీయోద్యమంలో మహిళలతోపాటుగా పురుషులకు కూడా ఆదర్శంగా నిలచిన బేగం అమిన తయ్యబ్జీ 1942లో కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM AAMINA TAYYABJI (1866-1942)

Begum Aamina Tayyabji was one of the women who participated very actively in the social reform movements which ran as a part of Anti British Movement with a great deal of commitment and efficiency. Aamina was born on 15 May 1866 in Gujarat in the famous Tayyabji family. Indian National Congress leader Justice Badruddin Tayabji was her father. She married freedom fighter Justice Abbas Tayyabji. Because of the political environment in her family, Aamina Tayyabji was attracted towards the Indian Freedom Movement right from her childhood. As a member of Indian National Congress she participated in several programmes. On the invitation of Mahatma Gandhi she took part in a meeting of Gujarat Women Congress to discuss prohibition and boycott of foreign goods. In that meeting she was as elected president of Gujarat Women Congress in the presence of Mahatma Gandhi. In accordance with decisions taken in the meeting, Amina took all pains to organize agitations for prohibition and boycott of foreign goods. She organized picketing, Dharnas, Rasta Rokos throughout Gujarat and she made Gujarat as an ideal to the rest of India. Aamina encouraged Khadi as an alternative to foreign clothes. She herself practised spinning of charkha, weaving Khadi and wearing Khadi and gave wide publicity to these programmes throughout Gujarat. Mahatma noticed her dedicated service and praised her in 'Navjeevan' and 'Young India'. Her importance is revealed at national level when Gandhiji himself asked Aamina to be one of the 24 signatories to the letter written to the Viceroy on behalf of Gujarat Women Congress in the back drop of the movements of prohibition and boycott of foreign goods. Amana Khureshi and Rehana Tayyabji also signed on the letter. Aamina took part in the Indian National Movement till the end following the footsteps of Mahatma. Begum Aamina Tayyabji, who executed all the programmes of Indian National Movement she had under taken with a high degree of efficiency and stood ideal not only to women but also men, breathed her last in 1942. ♦

MALIK WAIZUL HAQ
(1913 -1942)

Source: Mr Iqbal Aham (Grand son of Malik Waizul Haq) Kurtha, Arwal, Bihar.

మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ (1913-1942)

అంగ్లేయుల్లారా మా దేశం వదిలిపెట్టి వెళ్ళండి, అంటూ గర్జించిన భారతీయుల బలమైన ఆకాంక్షకు ప్రతిస్పందనగా పెల్లుబిగిన 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో పాల్గొని, తన సాహసోపేత చర్యలతో అంగ్లేయుల అతిశయాన్ని, అహంకారాన్ని తుత్తునియులు చేసిన అమరయోధుడు మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ 1913లో నియామత్ నబీ ఇంట జన్మించారు. ప్రస్తుతం అరవాల గా పిలువబడుతున్న అప్పటి గయా జిల్లా, కుర్తా పోలీసు సర్కిల్ పరిధిలోగల మేడ్చిపూర్ ఆయన స్వస్థలం. అంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సాగుతున్న పోరాటాల పట్ల ఆయన ఆకర్షితులయ్యారు. గయా కేంద్రంగా స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు సాగిస్తున్న పోరాట కార్యక్రమాల పాల్గొన్న ఆయన మంచి ధైర్యశాలి, సాహసిగా పేర్గాంచారు. జాతీయోద్యమానికి నాయకత్వం వహిస్తున్న భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం తీసుకున్న ఆయన థానా కాంగ్రెస్ కమిటీ నాయకత్వం చేపట్టారు. అతివాద భావజాలం కలిగిన మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ తన మిత్రబృందంతో కలసి గయా జిల్లా పంచనపూర్ బ్రిడ్జిని పేల్చివేయడానికి విఫల ప్రయత్నాలు చేశారు. ఆయన గృహం విప్లవ కార్యకలాపాలకు రహస్య కేంద్రమయ్యింది. ఆయన అతివాద కార్యాచరణ పట్ల ఆగ్రహించిన అంగ్లేయాధికారులు ఆయన ఇంటి మీద పలుమార్లు దాడులు జరిపి సోదాలు నిర్వహించారు. ఆయనను గయా, ఫుల్వారి షరీఫ్, బక్సర్ తదితర కారాగారాల్లో పలుమార్లు నిర్బంధించారు. 1942 ఆగస్టులో యూసుఫ్ జాఫర్ మెహర్ అలీ సృష్టించిన 'క్విట్ ఇండియా' నినాదాన్ని స్వీకరించి, 'క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం' ప్రారంభించమని భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆగస్టు ఎనిమిదిన పిలుపు ఇచ్చింది. ఆ పిలుపుకు మేరకు ఆగస్టు తొమ్మిదిన కుర్తా పోలీసు స్టేషన్ మీదకు మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ ఆయన సహచరులు అత్యంత రహస్యంగా ఎగబ్రాకి, యూనియన్ జాక్ దించేసి ఆ స్థానంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పతాకాన్ని ఎగురవేశారు. ఈ చర్యతో దిగ్భ్రాంతికి గురైన పోలీసులు తేరుకుని మాలిక్ ఆయన సహచరుల మీద విచక్షణారహితంగా కాల్పులు జరిపారు. ఈ కాల్పులలో మాలిక్ సహచరులలోని శ్యాం బిహార్ బేణిపూరి అక్కడికక్కడే నేల కూలగా, తీవ్రంగా గాయపడిన మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ ను అసుపత్రికి తరలించారు. విప్లవోద్యమకారుల గుట్టుమట్టులను రాబట్టడానికి అంగ్లేయాధికారులు శత విధాల ప్రయత్నం చేసినా ఆయన ఏమాత్రం లొంగలేదు. ఆగ్రహించిన అంగ్లేయాధికారులు ఆయనకు సరైన చికిత్స అందించకపోవడంతో వీరయోధుడు మలిక్ వాయజుల్ హాఖ్ 1942 ఆగస్టులో కన్నుమూసారు. ♦

MALIK WAIZUL HAQ (1913-1942)

Malik Waizul Haq, a martyr who shattered the ego of the British officers and their sense of supremacy through his courageous acts during Quit India Movement which arose in response to the strong desire of Indians that the British should leave India, was born in 1913 in the family of Niyamath Nabi. Madinapur, which is presently called Arwal in the Kurtha police circle of Gaya District, which was his native place. Known for his courageous and adventurous spirit, Malik Waizul Haq was attracted towards the freedom struggle going on in and around Gaya. He took membership in Indian National Congress which was leading the National Movement and took up the leadership of Thana Congress Committee. Malik Waizul Haq, who had revolutionary ideas, made a futile attempt to blow up Panchanpur Bridge in Gaya District along with his friends. His house became the secret center for revolutionary activities. The British officers were angered at his revolutionary activities and raided his house several times and conducted searches. He was imprisoned several times in Gaya, Phulvari Shrif and Buxor prisons. When Indian National Congress gave a call to start Quit India Movement in August 1942, by taking the slogan 'Quit India' coined by Yusuf Jafar Mehar Ali, Malik Waizul Haq and his co-activists climbed up the Kurta Police station surreptitiously, brought down the Union Jack which was flying on the police station and hoisted the flag of Indian National Congress. Shocked at this daring act, the police took some time to come to their senses and opened fire on them indiscriminately. Malik's co-activists, Syam Bihari Benipur fell down dead on the spot and the injured Malik was rushed to the hospital. The police tortured him in various forms to collect information about other revolutionaries but Malik did not open his mouth. Angered at his adamancy the British Officers denied him proper treatment as a result of which Malik Waizul Haq died of severe injuries in August 1942. ♦

SYED PIR SIGBATULLAH SHAH RASHADI
(1910-1943)

Source: <https://www.facebook.com/pg/PirSahabPagara/photos/>

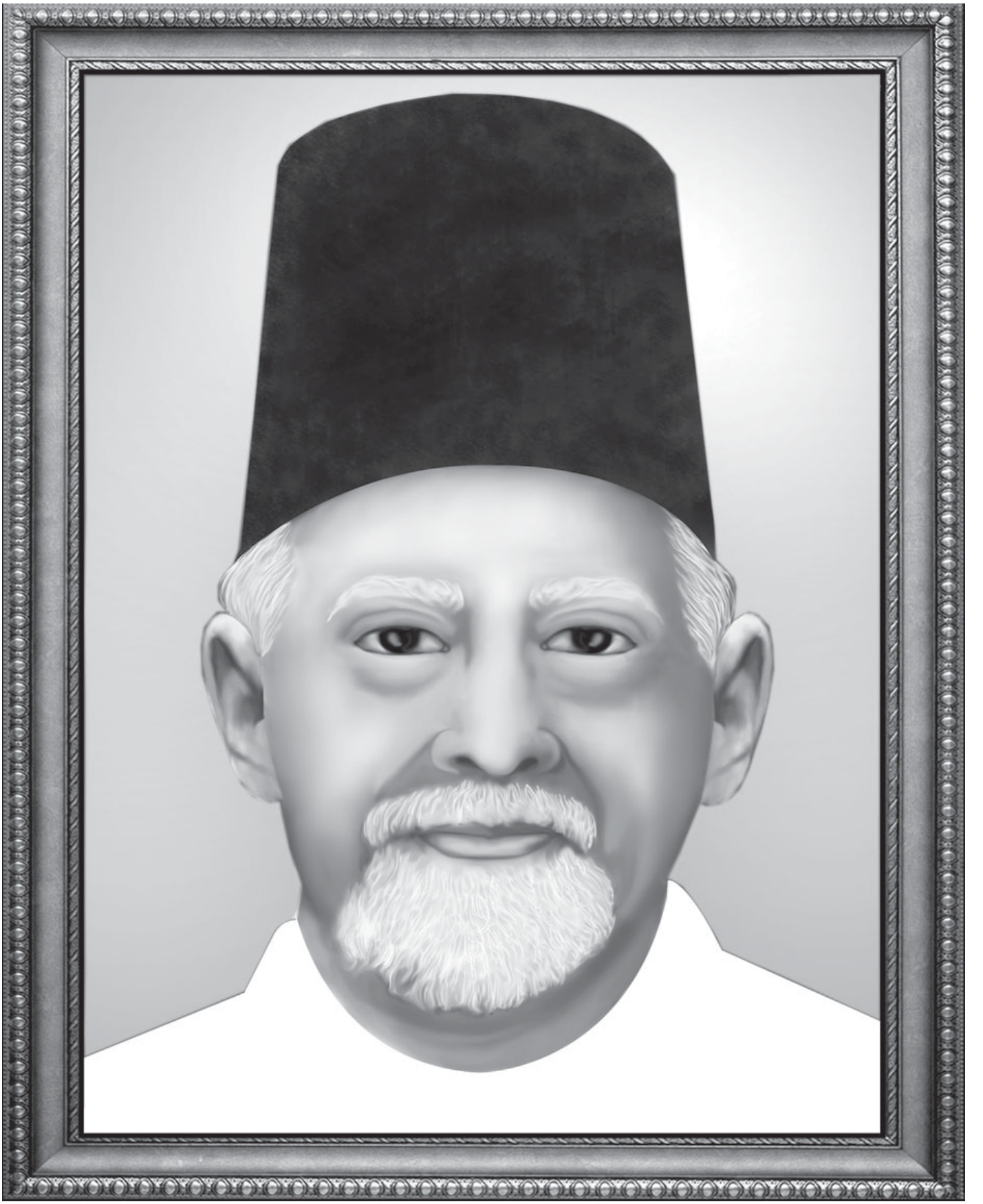
సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాది (1910-1943)

మేము కడు స్వతంత్రులం ... మేము ఎవ్వరికి బానిసలం ఏమాత్రం కామంటే కాము అంటూ, ఆంగ్లేయ ప్రభువుల పెత్తనాన్ని ధిక్కరిస్తూ, ఆంగ్లేయాధికారుల దాష్టికానికి వ్యతిరేకంగా పోరుబాటన సాగి కడకు తన ప్రాణాలను కూడా అర్పించిన సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాది 1910 ప్రస్తుత పాకిస్థాన్‌లోని సింధ్ ప్రాంతాన జన్మించారు. గురు-శిష్య (పీర్-మురీద్) పరంపరకు చెందిన పీర్ సిగ్బతుల్లా పూర్వీకులు సిగ్బతుల్లా షాహ్ బాద్షా (1779-1831) 'హూర్ సోదరత్వం' పేరుతో పోరాటయోధుల దళాలను ఏర్పరచి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం పోరాటాన్ని ఆరంభించారు. ఆ పోరాట యోధుల వారసునిగా సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లా కూడా ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరుబాట పట్టారు. స్వేచ్ఛ కోసం పోరాడుతున్న హూర్ సామాజిక సమూహం పట్ల ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం, ఆంగ్ల సైనికులు, పోలీసులు అత్యంత పాశవికంగా వ్యవహరించడంతో ఆగ్రహించిన పీర్ సిగ్బతుల్లా ప్రత్యేక సాయుధ దళాలను ఏర్పాటు చేసి 'స్వేచ్ఛ లేదా మరణం' మాత్రమే అంతిమ లక్ష్యాలుగా నిర్దేశించుకుని సాయుధ పోరాటానికి సిద్ధపడ్డారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఇతరత్రా సమూహాలు కూడా ఆయుధాలను గురిపెట్టాలని ఆయన ప్రబోధించారు. ఆయన చర్యలతో ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం హూర్ పోరాటాన్ని అణిచివేయడానికి సైనిక చట్టాలను ప్రవేశపెట్టారు. ప్రత్యేకంగా 'హూర్ చట్టం' కూడా తెచ్చి ఆయన మీద పలు నేరాలను మోపి, న్యాయస్థానాలకు రప్పించి ఆయనను నియంత్రించడానికి విఫల ప్రయత్నం చేసింది. నిర్బంధాలు, శిక్షలు సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాది ను ఏమాత్రం నిలువరించలేక పోయాయి. 1942 మే 13న లాహోర్ మెయిల్ ను హూర్ దళాలు పట్టాలు తప్పించాయి. ప్రతిచర్యగా ఆంగ్ల పాలకులు పీర్ సిగ్బతుల్లా కేంద్ర కార్యస్థానం, ఆయన నివాసం, హూర్ దళాల ప్రత్యేక శిక్షణా కేంద్రాల మీద ఎడతెగని దాడులు సాగించారు. 1942 మే 26న సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాది బంగ్లాను కూడా బాంబులతో విధ్వంసం గావించి, అక్టోబర్ 24 ఆయనను అరెస్టు చేసి భారతదేశంలోని సియోనికి తరలించారు. ఆ చర్యతో కోపోద్రిక్తులైన హూర్ దళాలు దాడులను మరింత ఉధృతం చేశాయి. 'స్వేచ్ఛ లేదా మరణం' అంటూ పోరుబాటన పరుగులెత్తుతున్న హూర్ దళాలను పీర్ సిగ్బతుల్లా మరణం ఒక్కటే నిలువరించగలదన్న నిర్ణయానికి వచ్చిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1943 జనవరిలో సియోని నుండి సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాదిని సింధ్‌కు రప్పించి హైదరాబాద్ (సింధ్) కేంద్రకారాగారంలో పటిష్టమైన బందోబస్తు మధ్యన ఉంచి, విచారణ తంతు జరిపి చివరకు ఉరిశిక్ష ప్రకటించింది. ఆ ఉరిశిక్షను 1943 మార్చి 20న అమలుపర్చగా హూర్ జనులతోపాటుగా సర్వజనుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం పోరాడిన సయ్యద్ పీర్ సిగ్బతుల్లాహ్ షాహ్ రషాది 34 సంవత్సరాల వయస్సులో అమరులయ్యారు. ♦

SYED PIR SIGBATULLAH SHAH RASHADI (1910-1943)

Syed Pir Sigbatullah Shah Rashadi, who fought against the British rulers defying their hegemony saying 'we are free people...we are not slaves to anybody at all' and laid down his life at last, was born in 1910 in Sindh region of present day Pakistan. Peer Sigbatullah's ancestor, Sigbatullah Shah Badshah (1779-1831), who belonged to the lineage of Peer-Mureed, formed squads of freedom fighters called 'Hur Brotherhood' and started fighting for freedom. As a descendant of that freedom fighter, Syed Pir Sigbatullah also took up to fighting for freedom. Angered by the cruel way in which the British soldiers and the police treated the Hur community who were fighting for freedom. Pir Sigbatullah formed special armed squads and was prepared for armed rebellion with the motto 'Death or Freedom'. He exhorted that other communities also should aim their weapons against the British. Irrked by his actions, the British government proclaimed Martial Law to suppress the agitation of Hur Community. A special 'Hur Law' was brought and he was charged with several crimes and was brought to the court and a futile attempt was made to contain him. These arrests and punishments could not deter him. On 13 May, 1942, the Hur squads derailed the Lahore mail. As a reaction to this, the British government conducted a series of relentless attacks on Sigbatullah's house, his headquarters and on the training camps of Hur Squads. On 26 May, 1942 the British forces blew up his house with bombs, arrested and moved him to Seoni in India. Enraged at this action of the British forces, the Hur Squads intensified their attacks. Having come to the conclusion that Sigbatullah's death alone can contain the fearless surge of Hur Squads who were racing forward with the motto 'Death or Freedom', the British government brought Sigbatullah to Sindh from Seoni in January 1943, kept him in the Hyderabad Central Jail amidst tight security and sentenced him to death by hanging. The death sentence was executed on 20 March, 1943 and Pir Sigbatullah Shah Rashadi, who fought for the freedom of not only Hur community but all the people, became a martyr at the age of 34 years. ♦

DOCTOR SYED IKRAM RASOOL
(1863-1943)

Source: Mr Sahikh Quraish, Editor: Sada-e-Orissa, Urdu Monthly, Cuttack, Orissa.

డాక్టర్ సయ్యద్ ఇక్రూం రసూల్ (1863-1943)

ఆంగ్లేయాధికారుల క్రూరత్వం ఫలితంగా అంధత్వం ప్రాప్తించగల తీవ్రగాయాన్ని కూడా లెక్కపెట్టక మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో ఏమాత్రం వెనుకకు తగ్గక చివరికంటా ముస్లింలకు సాగిన డాక్టర్ సయ్యద్ ఇక్రూం రసూల్ 1863 జూన్ 17న ఒరిస్సా రాష్ట్రం కటక్ జిల్లా కేసార్పూర్ లో జన్మించారు. స్వస్థలంలో ప్రాథమిక విద్య పూర్తిచేసి, వైద్యశాస్త్రం అభ్యసించిన సయ్యద్ ఇక్రూం రసూల్ కాస్తా డాక్టర్ ఇక్రూం రసూల్ అయ్యారు. చిన్నతనం నుండి స్వతంత్ర భావాలను సంతరించుకున్న ఆయన, సేవా భావంతో ప్రజలకు సేవలందించారు. మహాత్మాగాంధీ మార్గంలో జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించిన డాక్టర్ రసూల్ అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించి 1920 నాటి నాగపూర్ సమావేశాలలో పాల్గొనడం ద్వారా పూర్తిస్థాయి జాతీయోద్యమకారుడిగా రూపొందారు. మహాత్మాగాంధీ ఆదేశాలను పాటిస్తూ లారీ దెబ్బలు రుచి చూడడానికి, జైలుకెళ్ళడానికి కూడా సిద్ధపడ్డ ఆయన ఒరిస్సా రాష్ట్రంలో సహాయనిరాకరణ-ఖిలాఫత్ ఉద్యమాలు పెల్లుబిడడానికి పండిత గోపాబంధు దాస్ మార్గదర్శకత్వంలో క్రియాశీలకంగా పనిచేశారు. ఒరిస్సా రాష్ట్రంలో ఏర్పడిన 'ఉత్కల్ ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ కమిటీ' ఉపాధ్యక్షుడిగా డాక్టర్ రసూల్ బాధ్యతలను నిర్వహించారు. సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో భాగంగా విదేశీ వస్తువుల, వస్త్రాల బహిష్కరణోద్యమంలో పాల్గొన్న ఆయన ఆనాటి నుండి ఖద్దరు ప్రచారం ప్రారంభించి చివరి వరకు ఖద్దరును ధరించారు. ఖిలాఫత్ ఉద్యమంలో భాగంగా బాబు ధర్మానంద పట్నాయక్ అధ్యక్షతన జరిగిన రాష్ట్ర ముస్లింల సమావేశంలో ఖిలాఫత్ కమిటీ ఏర్పడిన ఒరిస్సాలో ఖిలాఫత్ ఉద్యమానికి చుక్కానిగా నిలిచారు. సహాయనిరాకరణ-ఖిలాఫత్ ఉద్యమాల సందర్భంగా ఆయనను అరెస్టు చేసి హజారిపూర్ జైలులో ఉంచారు. ఆ జైలులో పోలీసులు ఆయన పట్ల క్రూరంగా వ్యవహరించటం వలన కన్ను దెబ్బతిని అంధత్వానికి దగ్గరయ్యారు. అప్పటి నుండి పలుమార్లు భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు సాగిన ప్రతి పోరాటంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆయన ఆంగ్ల పోలీసుల దాష్టికానికి గురవుతూ వచ్చారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో క్రియాశీల పాత్ర నిర్వహించిన డాక్టర్ రసూల్ మాతృభూమికి ఆంగ్లేయ పాలన నుండి విముక్తి కలిగించాలంటే హిందూ-ముస్లింలు కలసికట్టుగా కృషి సల్పాలని భావించారు. 1940లో ముస్లింలీగ్ చేసిన భారత విభజన తీర్మానం పట్ల నిరసన వ్యక్తం చేసిన ఆయన హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతకు కట్టుబడి మహాత్ముని బాటలో గ్రామీణాభివృద్ధి, అంటరానితనం నిర్మూలన, వయోజన విద్య, గ్రంథాలయాల స్థాపన, అభివృద్ధి తదితర కార్యకలాపాలకు చేయూత ఇచ్చారు. ఒక వైపున భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఆదేశాలను పాటిస్తూ జాతీయోద్యమకారుడిగా స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల సాధనకు, మరొకవైపున వైద్యునిగా ప్రజలకు ఆరోగ్య సేవలందిస్తూ చివరిశ్వాస వరకు గడిపిన డాక్టర్ సయ్యద్ ఇక్రూం రసూల్ 1943 ఏప్రిల్ మూడున కన్నుమూశారు. ♦

DOCTOR SYED IKRAM RASOOL (1863-1943)

Doctor Syed Ikram Rasool, who never stepped back till the end of his life and kept moving ahead in the struggle for the emancipation of his mother land not caring the cruelty of the British officers that caused him injuries serious enough to make him blind, was born on 17 June, 1863 in Kesarpur of Cuttack district in Orissa state. Syed Rasool Ikram completed his primary education in his native place and studied medicine to become Doctor Syed Ikram Rasool. He had been a person of independent ideas right from his childhood and served people with the spirit of service. Doctor Syed Ikram Rasool, who joined National Movement following the path shown by Mahathma Gandhi, became an activist of the National Movement in full measure when he took membership of Indian National Congress and participated in the Congress conference in 1920. He was prepared to go to jail and taste the blows of baton in obedience to Gandhiji's instructions and was actively involved in the flare up of Khilafat, Non-cooperation Movements in Orissa under the guidance of Pandit Gopa Bandhu Das. When Uttarapradesh Congress Committee was formed, Doctor Rasool was its Vice President. As a part of Civil Disobedience, he participated in the movement of boycotting foreign goods and clothes. He campaigned for Khadi and wore Khadi till the end of his life. He was at the helm of Khilafat movement in the state of Orissa and was instrumental in forming a Khilafat Committee in a state Muslim conference conducted under the chairmanship of Babu Dharmanand Patnaik. During Khilafat-Non cooperation movements Doctor Rasool was arrested and was kept in Hazaripur jail. In that jail he was treated cruelly when one of his eyes was injured seriously and he was on the verge of blindness. Even after that, he kept participating actively in every agitation in response to the calls of Indian National Congress and was at the receiving end of the cruelty of the British police. He participated actively in Quit India Movement of 1942 and felt that Hindus and Muslims should be united in order to achieve independence. He expressed his resentment against the resolution of Muslim League for the partition. He was committed to Hindu-Muslim Unity and made efforts for rural development, eradication of untouchability, promotion of Adult Education and establishment of libraries and their development. Dr Syed Ikram Rasool, who followed the instructions of Indian National Congress as an activist of National Movement on the one hand for the emancipation of mother land and providing health care for the people as a doctor on the other hand till the end of his life, passed away on 3 April, 1943. ♦

MAULANA ABDUR RAHEEM POPALZAI
(1890-1944)

Source: Prof. Abdul Jalil Popalzai, Rehman Medical College, Peshawar, Pakistan.

మౌలానా అబ్దుర్ రహీం పోపల్ జైయ్ (1890-1944)

మాతృభూమిని ఆంగ్లేయుల బానిసత్వం నుండి విముక్తి చేయడం మాత్రమే కాకుండా బాధిత రైతాంగం, కార్మికులను ఆర్థిక-సామాజిక దోపిడి నుండి విముక్తం చేసే లక్ష్యంతో ఉద్యమించి, సంవత్సరాల తరబడి జైలుశిక్షకు గురైన మౌలానా అబ్దుర్ రహీం పోపల్ జైయ్ ప్రస్తుత పాకిస్థాన్ లోని పెషావర్ నగరంలో 1880లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మౌలానా అబ్దుల్ హకీం పోపల్ జైయ్, తల్లి నజీర్ బేగం. ప్రాథమిక విద్య స్థానికంగా పూర్తిచేసి సంప్రదాయక ఉన్నత విద్యను ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని దేవ్ బంద్ లోని దారుల్ ఉలూంలో పూర్తిచేసి 1912లో పెషావర్ తిరిగి వచ్చారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు దేవ్ బంద్ లోని దారుల్ ఉలూం ప్రధానాచార్యులు మౌలానా మహ్మూదుల్ హసన్ మార్గదర్శకంలో ఆంగ్లేయులను పాలద్రోలడానికి నడుం కట్టారు. ప్రజలను లౌకికంగా, ధార్మికంగా చైతన్యపంతుల్ని చేయడానికి పలు సంస్థలను, వ్యవస్థలను స్థాపించారు. 1919లో ఆరంభమైన ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం, హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతాదిశగా సాగిన కార్యక్రమాలలో క్రియాశీలకంగా పాల్గొనడం ప్రారంభించారు. రౌలత్ వ్యతిరేక ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న అబ్దుర్ రహీం పోపల్ జైయ్ 1928లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లో చేరారు. ఆ తరువాత 'జమియత్-ఎ-నౌజవాన్ సర్హద్' సంస్థను ఏర్పాటు చేశారు. ఆ సంస్థను 'నౌజవాన్ భారత్ సభా (సర్హద్)' పేరుతో విప్లవ సంస్థగా మార్చి, 'చింగారి' అను పత్రికను ప్రారంభించారు. 1930 నాటి శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం సందర్భంగా పెషావర్ కేంద్రంగా 12 మంది ప్రముఖ స్వాతంత్ర్యోద్యమకారులతో ఏర్పడిన 'యుద్ధ సమితి'లో ఆయన సభ్యులయ్యారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో ప్రముఖ సంఘటనగా నిలచిన పెషావర్ లో జరిగిన 'ఖిస్సాఖాని బజార్ మారణకాండ' నేపథ్యంలో 1930 మార్చి 23న ఆంగ్ల ప్రభుత్వం తొమ్మిది ఏండ్ల జైలుశిక్ష విధించింది. గాంధీ-ఇర్విన్ ఒప్పందం వల్ల శిక్షాకాలం పూర్తి కాకుండానే విడుదలైన అబ్దుర్ రహీం 1931 ఆగస్టు 29న ఒక సంవత్సరం జైలుశిక్షకు గురికాగా ఆ శిక్షాకాలం కాస్త మూడు సంవత్సరాలు సాగింది. 1933లో జైలు నుండి విడుదలయ్యాక ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం విధించిన ఆంక్షలను ఉల్లంఘిస్తూ, ఆజ్ఞలను ధిక్కరిస్తూ, నిర్బంధాలను ఖాతరుచేయకుండా బ్రిటిష్ వ్యతిరేక ఉద్యమాలు, సభలు, సమావేశాలలో పాల్గొంటున్న ఆయన చర్యల పట్ల ప్రభుత్వం ఆగ్రహించింది. 1940 మే 5న ఆయనను నిర్బంధించి, విచారణ జరిపి ఐదు సంవత్సరాల జైలుశిక్షను విధించింది. ఆ శిక్షాకాలంలో సాగిన దాష్టికాల మూలంగా అబ్దుర్ రహీం తీవ్ర ఆనారోగ్యానికి గురయ్యారు. 1943లో ఆయనను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం విడుదల చేసిప్పటికి తిరిగి కోలుకోలేక పోయిన మౌలానా అబ్దుర్ రహీం పోపల్ జైయ్ 1944 మే 31న పెషావర్ లో చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

MAULANA ABDUR RAHEEM POPALZAI (1890 -1944)

Maulana Abdur Raheem Popalzai who fought through out his life not only for the liberation of his motherland from the British rule but also for the liberation of peasants and workers from economic and social exploitation and languished in jails for years together was born in 1890 in Peshawar city of present Pakistan. Maulana Abdul Hakeem Popalzai was his father and Nazeer Begum was his mother. He completed his school education locally and had his traditional higher education in Darul Uloom Deoband, UP. After completing his education he reached to Peshawar in 1912. He decided to dedicate his life to drive the Britishers out of his motherland under the guidance of Maulana Mahmud al Hasan, the Head Master of Darul Uloom Deoband. He started several organizations and systems to enlighten the people on secular and religious matters. He started participating actively in Khilafath-Non-Cooperation Movement of 1919 and other programmes meant for Hindu-Muslim unity. He took part actively in the Rowlat Movement and joined Indian National Congress in 1928. He started regional organization called Naujawan Bharath Sabha and he later turned it into a revolutionary organization 'Naujawan-e-Sarhad' and started a periodical called 'Chingaari'. During the Civil Disobedience Movement of 1930, he became a member of 'War Committee' formed with 12 famous freedom fighters, with Peshawar as its centre. The British Government sentenced him for 9 years of imprisonment on 23 March 1930 after the Khissa Khani Bazar Massacre in Peshawar. Though Abdur Raheem was released from jail early because of Gandhi-Irwin Pact, he was sent to jail again for one year term but it was extended to three years. When he was released in 1933, he started participating in anti-British movements and meetings defying the sanctions of the British Government. Angered at his defiance the British government detained him, tried and imposed on him five years jail term. As a result of the torture during the jail term, his health deteriorated seriously. Though the British Government released him in 1943, Maulana Abdur Raheem Popalzai could not recover and breathed his last on 31 May, 1944 in Peshawar. ♦

NAWAB KHWAJA ATEEQULLAH
(1876-1945)

Source: https://en.wikipedia.org/wiki/Khwaja_Atiqullah

నవాబ్ ఖాజా అతీఖుల్లాహ్ (1876-1945)

ఆంగ్లేయుల కుటిల రాజకీయాలలో భాగంగా 1905 లో బ్రిటిష్ వైస్రాయ్ లార్డ్ కర్జన్ బెంగాల్ విభజనకు పూనుకోగా తన యావత్తు కుటుంబీకుల అభిప్రాయాన్ని త్రోసిపుచ్చుతూ బంగ్లా విభజనను పూర్తిగా వ్యతిరేకించి నిలచిన నవాబ్ ఖాజా అతీఖుల్లాహ్ 1876 జనవరి 26న బెంగాల్‌లోని ఢాకాలో జన్మించారు. ఆయన 'ధాకా నవాబులు'గా ప్రసిద్ధి చెందిన నవాబుల కుటుంబంలోని నవాబు అహసనుల్లా మూడవ కుమారుడు. చిన్నతనంలో ఆంగ్లేయ ఉపాధ్యాయుల శిక్షణలో విద్య గరిపిన అతీఖుల్లాహ్ చిన్ననాటి నుండి లౌకిక, ఉదారవాద భావాలను ఒంటబట్టించుకున్నారు. ఆంగ్ల భాషతోపాటుగా ఉర్దూ, పర్షియన్ భాషల్లో మంచి పట్టు సంపాదించారు. 1901 డిసెంబర్ ఏడున జరిగిన ఆయన వివాహం సందర్భంగా ఢాకా నగరంలో విద్యుద్దీకరణకు గాను నాలుగు లక్షల రూపాయల విరాళాన్ని ప్రకటించిన తండ్రి అహసనుల్లా బాటలో ఆయన కూడా వితరణశీలిగా ఖ్యాతి గడించారు. ప్రగతిశీల, ఉదార భావాలు కలిగిన అతీఖుల్లా నవాబుల వంశ ఆచార, సాంప్రదాయాలను త్రోసిపుచ్చి ప్రజలతో కలివిడిగా గడిపారు. ప్రధానంగా విద్యారంగానికి అత్యంత ప్రాధాన్యతనిస్తూ విద్యావ్యాప్తికి నవాబ్ అతీఖుల్లాహ్ అందించిన తోడ్పాటు ఎనలేనిది. బెంగాలులో పొటమరిస్తున్న జాతీయవాద భావజాలం తమ మనుగడకు ప్రమాదకరంగా భావించిన లార్డ్ కర్జన్ హిందూ-ముస్లింల మధ్యన విభాతాన్ని సృష్టించేందుకు 1905లో తెచ్చిన బెంగాల్ విభజన ఉత్తర్వులను ఆయన వ్యతిరేకించారు. విభజన ఉత్తర్వులను ఉపసంహరించుకోవాలని డిమాండ్ చేస్తూ స్వయంగా వైస్రాయ్‌కు లేఖ రాశారు. ఆయన సోదరులు నవాబ్ ఖాజా సలీముల్లా బెంగాల్ విభజనను సమర్థించగా, తాను మాత్రం విభజన ఉత్తర్వులకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌లోని లౌకిక-ప్రజామిత లక్షణాలను అభిమానిస్తూ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించిన ఆయన బెంగాల్ విభజన వ్యతిరేక ఉద్యమంలో మాత్రమే కాకుండా బెంగాల్‌లో జరిగిన సభలకు సమావేశాలకు అధ్యక్షత వహించారు. 1911లో విభజన ఉత్తర్వులను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం పూర్తిగా ఉపసంహరించుకున్న తరువాత బెంగాల్ విభజన వలన ముస్లింల ఆర్థిక-వ్యవసాయక-విద్యా వ్యవస్థలకు ఎంతో మేలు జరిగేదని ఆయన అభిప్రాయ పడటం విశేషం. చివరి క్షణం వరకు భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ వెంట సాగిన ఆయన కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు జరిగిన ఇతర ఉద్యమ కార్యక్రమాలలో కూడా చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఈ దేశంలోని హిందూ-ముస్లింలు దేశానికి దెండు శక్తు అని ప్రకటించిన సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ భావాలతో ఏకీభవించి, ఆ దిశగా హిందూ-ముస్లిం ఐక్యతను మరింత పటిష్టం చేయడానికి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌తో కలసి చివరివరకు కృషి సాగించిన నవాబు ఖాజా అతీఖుల్లాహ్ 1945 జనవరి 21న తనవు చాలించారు. ♦

NAWAB KHWAJA ATEEQULLAH (1876-1945)

Nawab Khwaja Ateequllah, who went against the opinion of the whole family in opposing the partition of Bengal when Lord Curzon proposed to divide Bengal in 1905, was born in Dhaka in present Bangladesh on January 26, 1876. He was the third son of Nawab Ahasanullah who belongs to the family of Nawabs renowned as 'Dhaka Nawabs'. Educated under English teachers right from the childhood, Ateequllah was attracted towards secular and liberal ideas. He gained proficiency in Urdu and Persian languages besides English. He was renowned for his generosity much like his father Ahasanullah who announced a donation of four lakhs for the electrification of Dhaka City on the occasion of his marriage on December 7, 1901. Being a man of secular and liberal ideas, Ateequllah lived among common people deviating from the traditional practices of Nawabs family. The support he extended to education, which he considered was of paramount importance was inestimable. He opposed the order to divide Bengal issued in 1905 by Lord Curzon who wished to drive a wedge between Hindus and Muslims when he considered the sprouting of Nationalist ideas in Bengal a threat to the existence of British rule in India. He addressed a letter to the Viceroy demanding withdrawal of Bengal partition orders. While his brother Khawaja Slimullah supported the partition of Bengal, Ateequllah fought against partition. He admired the Indian National Congress for its secular and democratic values and took membership in it. Besides taking part in the agitation against Bengal partition, he presided over the meetings and conferences in Bengal. But, it is to be noted that he opined that division of Bengal would have been beneficial to Muslims economically, agriculturally and educationally when the British Government withdrew its orders on partition of Bengal in 1911. Till his last breath he was with Indian National Congress and participated in all the activities of Congress. He was in agreement with Sir Syed Ahamed's opinion that Hindus and Muslims are two eyes of the country. Nawab Khwaja Ateequllah who strived hard till the end to strengthen the unity of the two communities died on 21 January, 1945. ♦

MAULANA MUHAMMED MIAN MANSOOR ANSARI
(1884-1946)

Source: <https://twitter.com/dillikiranaian/status/615439484931289088>

మౌలానా ముహమ్మద్ మియాన్ మంసూర్ అన్సారి (1884-1946)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగంగా ఆంగ్ల వలసపాలకులను తీవ్ర భయాందోళనకు గురి చేసిన 'సిల్క్ రుమాలు కుట్ర' సంఘటనలో ప్రముఖ పాత్ర వహించిన మౌలానా ముహమ్మద్ మియాన్ మంసూర్ అన్సారి 1884 మార్చి 10న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం, సహరాన్ పూర్ సమీపాన గల అన్ బేతాలో జన్మించారు. తండ్రి మౌలానా అబ్దుల్లా అన్సారి పర్యవేక్షణలో ప్రాథమిక విద్య అభ్యసించి, 1903లో దారుల్ ఉలూం దేవబంద్ నుండి డిగ్రీ చేశారు. ఆ తరువాత ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, తన గురువు మౌలానా ముహమ్మాదుల్ హసన్ మార్గదర్శకత్వంలో, మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధి నేతృత్వంలో ఏర్పడిన 'జమీయత్ ఉల్ అన్సార్' లో బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ప్రథమ ప్రపంచ యుద్ధం సమయంలో మాతృభూమి విముక్తి కోసం భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాల నుండి యుద్ధం ఆరంభించాలని మౌలానా హసన్ రూపొందించిన ప్రణాళికలో భాగంగా 1915లో ఆయనతో కలసి మంసూర్ అన్సారి అరేబియాకు పయనమయ్యారు. అక్కడ టర్కీ గవర్నర్ గాలిబ్ పాషా నుండి తమ ప్రణాళికకు మద్దతు కూడ గట్టిన మౌలానా హసన్ యుద్ధ సహాయం హమీని 'గాలిబ్ నామా' రూపంలో పొందారు. ఆ లేఖ సారాంశాన్ని సరిహద్దులలో గల విప్లవదళాలకు, బ్రిటిష్ భారత సైనిక దళాలలోని భారతీయులకు వెల్లడించి యుద్ధం కోసం ప్రజలను సిద్ధం చేయడానికి 'గాలిబ్ నామా'ను ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చే బాధ్యతను మౌలానా అన్సారికి మౌలానా హసన్ అప్పగించారు. ఆ సమయంలో కాబూల్ కేంద్రంగా ప్రోఫెసర్ బర్కతుల్లా భోపాల్ ప్రధానమంత్రిగా ఏర్పడిన ప్రవాస భారత ప్రభుత్వ సైనిక వ్యవస్థ ఏర్పాటులో మౌలానా అన్సారి ప్రత్యేక భూమిక నిర్వహించారు. మౌలానా హసన్ అప్పగించిన ప్రచార బాధ్యతలను వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతంలో చేపట్టి, యుద్ధం ఏర్పాట్లు చేస్తూ, 'జనూద్-ఎ-రబ్బానియా' వంటి ప్రత్యేక సంస్థల ఏర్పాటులో మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధికి తోడ్పడ్డారు. ఈ మేరకు ప్రవాస భారత ప్రభుత్వం, జనూద్-ఎ-రబ్బానియా సైనిక దళాల విశేషాలను వివరిస్తూ మౌలానా హసన్ కు పంపడానికి రూపొందించిన లేఖ తయారీలో మౌలానా అన్సారి భాగస్వాములయ్యారు. మదీనాలోని మౌలానా హసన్ కు పంపాల్సిన ఈ లేఖతోపాటు మౌలానా సింధి తన సూచనలను సిల్కు చేతి రుమాలు మీద రాసి జోడించడంతో ఈ వ్యవహారాన్ని 'సిల్కు రుమాలు కుట్ర'గా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నామకరణం చేసింది. 1916 జూలై 9/10 తేదీల్లో రూపొందించిన ఆ లేఖ మౌలానా హసన్ కు చేరాల్సి ఉండగా ముల్తాన్ వద్ద 1916 అగస్టు 15న అది బ్రిటిష్ గూఢచారుల చేతిలో పడింది. ఆ లేఖాంశాలను తెలుసుకున్న ప్రభుత్వం అప్రమత్తమై మౌలానా హసన్ లాంటి పలువురిని నిర్బంధించింది. ఆ సమయంలో అరెస్టు కాకుండా అతి చాకచక్యంగా తప్పించున్న ముహమ్మద్ మియాన్ మంసూర్ అన్సారి 30 ఏండ్లపాటు మాతృభూమికి దూరంగా గడుపుతూ చివరకు ఆఫ్ఘనిస్తాన్ లోని జలాలాబాద్ లో 1946 జనవరి 11న కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA MUHAMMED MIAN MANSOOR ANSARI (1884-1946)

Maulana Muhammed Mian Mansoor Ansari, who played a key role in the 'Silk Rumaal Conspiracy' that caused intense fear and anxiety to British colonial rulers, was born on 10, March 1884 in Anbetha near Shaharanpur, Uttar Pradesh. He had his primary education under the supervision of his father Maulana Abdullah Ansari and did his graduation from Darul Uloom Deoband in 1903. Later he worked in 'Jamiat-ul-Ansar' which was formed under the leadership of his teacher and noted freedom fighter Maulana Mohamaad Ul Hasan. Maulana Hasan wanted to liberate his motherland India from the clutches of the British rule by starting war from the North West Frontier during World War-I. As per his plan Ansari travelled to Arabia in 1915 along with Maulana Hasan who got support for his plan from the Viceroy of Turkey, Galib Pasha, in the form of 'Galib Nama', in which the king assured to help them in the proposed war. Maulana Ansari was entrusted with the responsibility of informing the contents of Galib Nama to the revolutionary forces in the North West Frontier and to the Indian Soldiers of British Indian Army. Maulana Anasari played a special role in raising an army for the Indian Government in exile. It was formed with Prof Barkathullah Bhopali as the Prime Minister and Kabul as its centre. While discharging his duty of propagating Galib Nama in North West Frontier areas, he helped Maulana Obidullah Sindhi in making arrangements for war and forming special outfits like 'Junood-e-Rabbaniaya'. Thus he took part in preparing a letter to inform Maulana Hasan, who was in Madina, of the news about the Government in exile and Junood-e-Rabbaniya's army. To this letter Maulana Sindhi added a letter with his instructions which were written on a silk rumaal. This letter and the silk rumaal which were written on 9/10 July 1916 fell into the hands of British spies on 15 August 1916 at Multan before reaching Maulana Hasan. British Government named it 'Silk Rumaal Conspiracy' became alert and arrested Maulana Hasan and several others. Maulana Muhammed Mian Mansoor Ansari escaped the arrests and spent 30 years away from his motherland and breathed his last in Jalalabad of Afghanistan on 11 January, 1946. ♦

MEER DAD KHAN
(-1946)

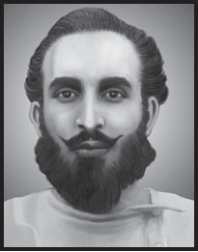
Source: http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm

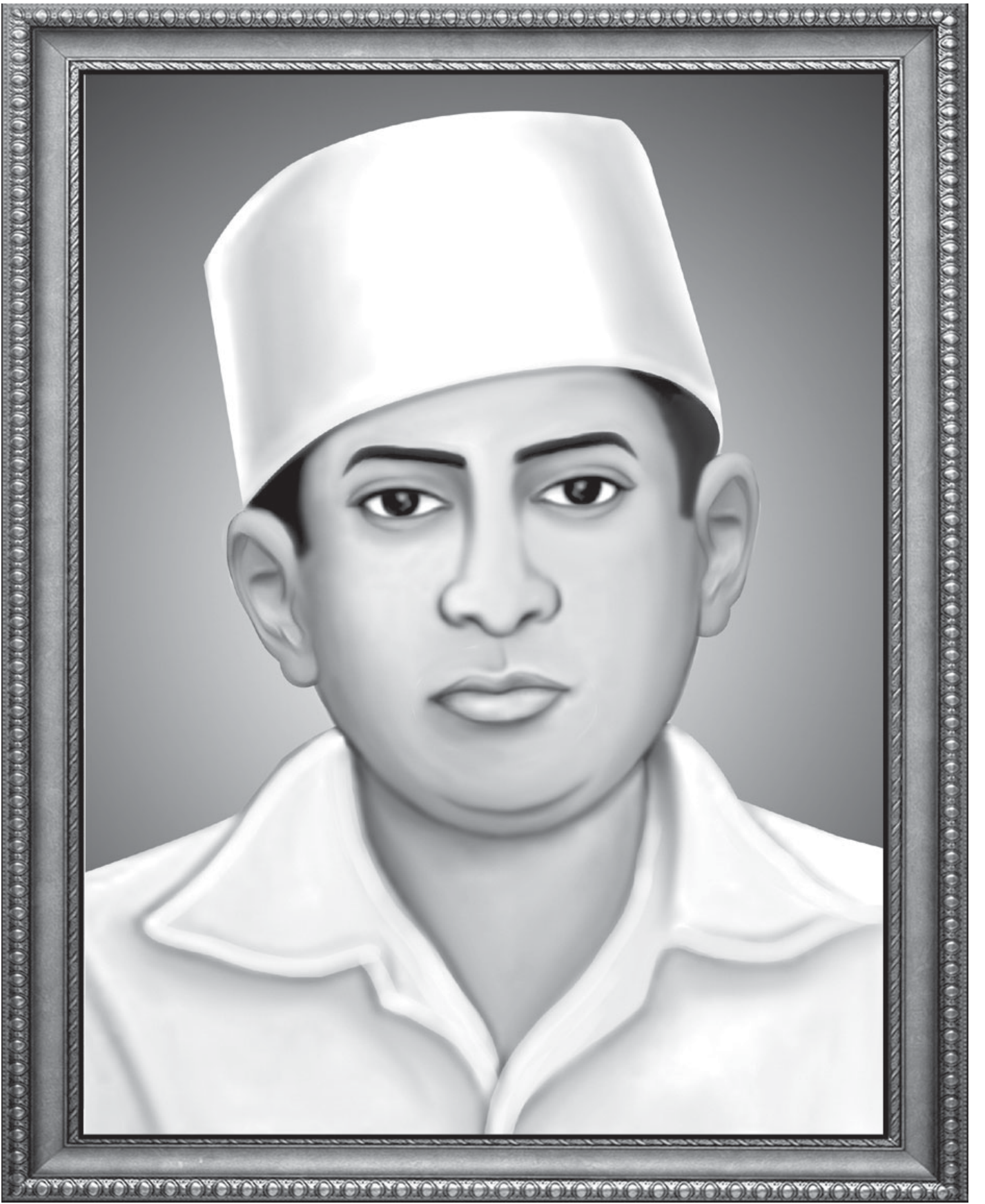
మీర్ దాద్ ఖాన్ (-1946)

భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ చరిత్రలో ఆఖరి ఘట్టంగా ఖ్యాతి చెందిన 'భారత నౌకాదళం తిరుగుబాటు'కు మద్దతుగా వెల్లువెత్తిన ప్రజాందోళనలో చురుకైన పాత్రను నిర్వహించిన యోధాగ్రేసరుడు మీర్ దాద్ ఖాన్. బ్రిటిష్ పాలకుల పట్ల తొలి నుండి వ్యతిరేక వైఖరి ప్రదర్శిస్తూ వచ్చిన మీర్ దాద్ గదర్ పార్టీ నాయకుల సాన్నిహిత్యంలో బ్రిటిష్ వ్యతిరేక చర్యలలో భాగస్వాములయ్యారు. 1917లో 'బొల్షివిక్ విప్లవం' విజయం తరువాత రష్యాకు వెళ్ళిన మీర్ దాద్ ఖాన్ అక్కడి విశ్వవిద్యాలయంలో 'కమ్యూనిజం' అధ్యయనం చేసి తిరిగి వచ్చి కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ నిర్మాణంలో నిమగ్నమయ్యారు. 'భారత సైనిక శక్తి' భరోసాతో ఇక ఇండియాను పాలించడం కష్టమని ఆంగ్లేయపాలకులు నిర్ణయానికి రావడంలో నిర్ణాయక పాత్ర వహించిన 'భారత జాతీయ సైన్యం' రగిల్చిన స్ఫూర్తికణం 'రాయల్ నౌకాదళం తిరుగుబాటు'. భారతీయ నావికుల పట్ల ఆంగ్లేయాధికారులు చూపుతున్న అంతులేని వివక్షకు వ్యతిరేకంగా 1946 ఫిబ్రవరి 18న బ్రిటిష్ నౌకాదళంలోని భారతీయులు తిరగబడి సమ్మె బాట పట్టారు. 'జైహింద్' అంటూ ఎడమచేత్తో ఆంగ్లేయాధికారులకు సెల్యూట్ చేయడం, ఉన్నతాధికారుల ఉత్తర్యులను నిర్లక్ష్యం చేయడం ఆరంభించారు. ఈ మేరకు ఫిబ్రవరి 19న సిగ్నల్ మన్ యం. యస్ ఖాన్, టెలిగ్రాఫిస్ట్ మదన్ సింగ్ అధ్యక్ష-ఉపాధ్యక్షులుగా 'సమ్మె కమిటీ' ఏర్పడింది. ఈ కమిటీ నావికాదళ సమాచార వ్యవస్థను స్వాధీనం చేసుకుని సమ్మె సమాచారం బహుళంగా వ్యాప్తి చేయడంతో మద్రాస్, కరాచి, కొచ్చిన్, విశాఖపట్నం తదితర ప్రాంతాలలోని భారతీయ నావికులు సమ్మెలో చేరారు. ఈ సమ్మెకు సర్వామోదం పొందేందుకు నావికాదళ నావల మీద, స్థావరాల మీద భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, అల్ ఇండియా ముస్లిం లీగ్, భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ జెండాలను రెపరెపలాడించారు. కానీ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, ముస్లిం లీగ్ సమ్మెకు మద్దతు ఇవ్వలేదు. భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ మద్దతు పలకడంతో కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకులు మీర్ దాద్ ఖాన్ బొంబాయి కేంద్రంగా సమ్మె కార్యక్రమాల్లో పాల్గొన్నారు. ఈ సమ్మె సందర్భంగా సర్వజన సమ్మెకు 'సమ్మె కమిటీ' పిలుపునివ్వగా ప్రజానీకం మద్దతు వెల్లువెత్తింది. ఈ సందర్భంలోనే 'రాయల్ వైమానికదళం'లో కూడా తిరుగుబాటు చిహ్నాలు పొడచూపడంతో ఆగ్రహించిన ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం నావికాదళం తిరుగుబాటును నిర్దాక్షిణ్యంగా అణిచివేయమని ఆజ్ఞలు జారీచేసింది. ప్రజల పట్ల సైన్యం, పోలీసులు కిరాతకంగా వ్యవహరించడంతో జనం తిరగబడ్డారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ పోలీసులు, సైన్యం మీద ప్రజలు వీధిపోరాటాలు సాగించారు. ఈ పోరాటాల సందర్భంగా పోలీసులు, సైన్యం సాగించిన కాల్పుల సందర్భంగా ఉద్యమిస్తున్న ప్రజలకు ఆగ్రభాగాన నిలచిన మీర్ దాద్ ఖాన్ 1946లో అమరుడయ్యారు. ♦

MEER DAD KHAN (-1946)

Meer Dad Khan played an active role in the agitation erupted in support of the 'Indian Navy Mutiny', which is popularly known as the last phase in the history of Indian Freedom Struggle. Meer Dad Khan, who had resentful attitude towards British rulers, moved closely with the leaders of the Gadar Party and participated in anti British activities. Later he went to Russia after the success of Bolshevik Revolution 1917, studied communism there in a University. Returned to India and completely involved in building Communist Movement in India. Royal Navy Mutiny which was sparked by Indian National Army played a decisive role in forcing British rulers to come to a conclusion that it was difficult to rule India without the help of Indian Military Power. On February 18, 1946 Indians working in the British Navy revolted against the discrimination shown towards them by British officers and went on strike. They started saluting the British officers with left hand saying JAI HIND and disobeyed the orders of their superiors. A strike committee was formed with Signaller Mr. MS Khan and Telegraphist Mr. Madan Singh as president and Vice-president respectively. As the strike committee took into the hands the control of the communication system and spread the message of the strike, Indian Navy Workers from Madras, Cochin, Karachi and Vishakhapatnam joined the strike. Flags of Indian National Congress, Indian Muslim League and Communist Party of India were hoisted on the ships and Naval stations to gain the support of all. But Indian National Congress and Muslim League did not support the strike. With the Communist Party of India declaring support to the strike Meer Dad Khan actively participated in the programmes of strike in Bombay. When the Strike Committee gave a call for general strike, there was a deluge of popular support. When the British Government ordered for suppression of Indian Navy Mutiny, people rebelled against the police and army and resorted to street fights. Meer Dad Khan became a martyr when the police opened fire during these street fights in 1946. ♦

GULAM NABI SHAWAL
(1929-1946)

Source: Pictures taken at the Museum of Indian Freedom Fighters in Red Fort, New Delhi

గులాం నబీ షవాల్ (1929-1946)

భారతదేశం అంతటా ప్రజ్వరిల్లిన 1942 నాటి 'క్విట్ ఇండియా' నినాద స్ఫూర్తితో, ఆంగ్లేయుల తొత్తుగా రాజరికం చేస్తున్న కశ్మీర్ సంస్థానాధీశుడు మహారాజా హరిసింగ్ ను 'క్విట్ కశ్మీర్' అంటూ ఉద్యమం జమ్మూ-కశ్మీర్ లో 1946లో ఉవ్వెత్తున ఎగిసిపడింది. ఆ ప్రజా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న గులాం నబీ షవాల్ 1929లో జమ్మూ-కశ్మీర్ లోని శ్రీనగర్ లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రిపేరు ఖాదిర్ షవాల్. ఆంగ్ల వలసపాలకుల ఉద్వాసనే లక్ష్యంగా సాగుతున్న జాతీయోద్యమం పట్ల చిన్నతనం నుండి ఆసక్తి పెంచుకున్న గులాం నబీ కశ్మీర్ లోని ప్రత్యేక పరిస్థితుల దృష్ట్యా పరిమిత పరిధిలో ఉద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ 1942 ఆగస్టు తొమ్మిది నాటి బొంబాయి సమావేశంలో 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమానికి పిలుపు ఇవ్వగానే 'ఆంగ్లేయుల్లారా దేశం విడిచి పెట్టి వెళ్ళండి' అంటూ ప్రజలు ఉద్యమించారు. ఆ సమయంలో ఆంగ్లేయుల వత్తాసుతో మహారాజా హరిసింగ్ జమ్మూ-కశ్మీర్ పాలన సాగిస్తున్నాడు. ఆయన పాలన స్థానంలో బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వాన్ని డిమాండ్ చేస్తూ ప్రజోద్యమానికి నేషనల్ కాన్ఫరెన్స్ నాయకుడు షేక్ అబ్దుల్లా 1946 మే మాసంలో శ్రీకారం చుట్టారు. మహారాజా హరిసింగ్ నిరంకుశ రాజరిక పాలనను అంతమొందించాలన్న లక్ష్యంతో 'క్విట్ కశ్మీర్' నినాదం జమ్మూ-కశ్మీర్ అంతటా ప్రతిధ్వనించింది. 'క్విట్ కశ్మీర్' ఉద్యమానికి పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ స్థాయిలో మద్దతు తెలిపి ఆయన స్వయంగా జమ్మూ-కశ్మీర్ కు విచ్చేసి క్విట్ కశ్మీర్ ఉద్యమకారులను ప్రోత్సహించారు. ఈ క్విట్ కశ్మీర్ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొంటున్న గులాం నబీ షవాల్ మరింతం ఉత్సాహంతో ఉద్యమించారు. ప్రజలు పెద్ద ఎత్తున ఉద్యమించడంతో ఆగ్రహించిన మహారాజా హరిసింగ్ క్విట్ కశ్మీర్ ఉద్యమాన్ని అణచివేయడానికి 'మార్షల్ లా' ప్రకటించి తన పోలీసు-సైనిక బలగాలను ఉద్యమకారుల మీదకు ఉసిగొల్పాడు. ఆ మహోద్యత ఉద్యమంలో గులాం నబీ షవాల్ క్రియాశీలకంగా పాల్గొని 'క్విట్ కశ్మీర్' అంటూ నినదిస్తుండగా మహారాజా హరిసింగ్ సైనిక బలాలు తుపాకులను ఎక్కుపెట్టి కాల్పులు జరుపుతూ ఉద్యమకారుల మీద ఎగబడ్డాయి. ఆ భయానక లాఠీచార్జి, కాల్పులలో గులాం నబీ తీవ్రంగా గాయపడ్డారు. ఆయనను ఆరెస్టు చేసిన పోలీసులు శ్రీనగర్ లోని కారాగారంలో బంధించారు. ఆ బందిఖానాలో ఆయన మీద సాగిన భయంకర చిత్రహింసల పర్యవసానంగా 1946 అక్టోబర్ లో గులాం నబీ షవాల్ అమరులయ్యారు. ఆనాటి ఆయన సాహసచర్య స్ఫూర్తిదాయకమయ్యేలా గులాం నబీ షవాల్ చిత్రపటం ఢిల్లీలోని ఎర్రకోటలో ఏర్పాటు చేసిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్రపటాల ప్రదర్శనశాలలో మనకు దర్శనమిస్తుంది. ♦

GULAM NABI SHAWAL (1929-1946)

Gulam Nabi Shawal, who participated actively in the 'Quit Kashmir' agitation which flared up in Jammu and Kashmir in 1946 with the inspiration of 'Quit India' movement which rose like a tidal wave all over India in 1942, was born in Srinagar, Jammu and Kashmir in 1929. His father was Khadir Shawal. Gulam Nabi developed interest, right from his childhood, towards Indian National Movement which was going on with the aim of ending colonial rule in India. But he took part in the activities of the movement in a limited manner in view of the special conditions existed in Jammu and Kashmir. As soon as the Bombay conference of Indian National Congress gave a call for 'Quit India' movement, people all over India came into streets shouting "Quit India". At that time Maharaja Hari Singh was ruling Jammu and Kashmir with the support of the British. Demanding a responsible government in that place of Maharaja Hari Singh, National Conference leader Shaik Abdullah started a popular movement with a slogan 'Quit Kashmir' which reverberated throughout Jammu and Kashmir. Pandit Jawahar Lal Nehru supported Quit Kashmir movement in full measure and he visited Kashmir to encourage personally the activists of Quit Kashmir Movement. With this, activists like Gulam Nabi Shawal participated in the agitation with unbounded enthusiasm. With people participating in the agitation in large numbers, Maharaja Hari Singh went into a rage and imposed martial law in the princely state. He unleashed a reign of terror with his police and military forces. Gulam Nabi was among the activists who participated in the agitation even in the hyper tense situation. When agitators were shouting 'Quit Kashmir' slogan, the military forces of Maharaja opened fire on them. Gulam Nabi was seriously injured in the fearful cane charge and shooting. He was arrested and kept in a jail in Srinagar. As a result of the torture he was subjected to in jail, Gulam Nabi Shawal became a martyr in October 1946. As an inspiring memory of this courageous act of Gulam Nabi, his portrait is being displayed in the photo exhibition of freedom fighters of India arranged in the Red fort in Delhi. ♦

COLONEL G. Q. JEELANI

(-)

Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019

కల్నల్ జి. క్యూ. జీలాని (-)

మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాలంటే బ్రిటిష్ భారత సైన్యాలను సాయుధ సైనికశక్తి ద్వారా మాత్రమే ఎదుర్కోవాలన్న దృఢ నిర్ణయానికి వచ్చిన కెప్టన్ మోహన్ సింగ్, సుభాష్ చంద్ర బోస్లు నాయకత్వం వహించిన తొలి-మలి 'భారత జాతీయ సైన్యం'లో అధికారిగా కల్నల్ జి. క్యూ. జీలాని బృహత్తరమైన బాధ్యతలను నిర్వహించారు. బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని భాహావల్పూర్ రాష్ట్ర పదాతిదళానికి చెందిన ప్రథమ బెటాలియన్కు చెందిన ఆయన ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగంగా మలయా ప్రాంతానికి వెళ్ళారు. 1942 ఫిబ్రవరి 17 తరువాత కెప్టన్ మోహన్ సింగ్ 'భారత జాతీయ సైన్యం' ఏర్పాటుకు ఉపక్రమించడంతో జీలాని, సింగ్ కు పూర్తి స్థాయిలో సహకరించారు. తూర్పు ఆసియాలో భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమాన్ని నడుపుతున్న 'ఇండియన్ ఇండిపెండెన్స్ లీగ్' నాయకులు రాస్ బిహారి బోస్ నేతృత్వంలో 1942 జూన్ 15 నుండి 23 వరకు బ్యాంకాక్లో జరిగిన సమావేశంలో జీలాని పాల్గొన్నారు. ఆ సమావేశంలో తీసుకున్న నిర్ణయాల మేరకు ఏర్పడిన 'కార్యాచరణ సమితి' లో సభ్యులుగా నియుక్తులైన ఆయన సైనిక శిక్షణ కార్యక్రమాల బాధ్యతలను చేపట్టారు. ఆ తరువాత జపాన్ ప్రభుత్వంతో ఏర్పడిన పొరపొచ్చాల కారణంగా జనరల్ మోహన్ సింగ్ భారత జాతీయ సైన్యాన్ని రద్దుచేయాలన్న తీవ్ర నిర్ణయం తీసుకున్నప్పుడు కల్నల్ జి. క్యూ. జీలాని ఆయన వెంట నిలిచారు. ఆ తరువాత జరిగిన పరిణామాల నేపథ్యంలో జనరల్ మోహన్ సింగ్ ను జపాన్ ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసి గృహనిర్బంధంలో ఉంచిన తరువాత జి. క్యూ. జీలాని పెనాంగ్లోని భారత జాతీయ సైనికుల అధికారుల శిక్షణాకేంద్రానికి వెళ్ళిపోయారు. 1943 జూన్లో సుభాష్ చంద్ర బోస్ సింగపూర్ చేరుకుని భారత జాతీయ సైన్యాన్ని పునర్నిర్మించిన తరువాత ఆయన పిలుపు మేరకు జి. క్యూ. జీలాని సింగపూర్ వచ్చారు. ఇండియన్ ఇండిపెండెన్స్ లీగ్ లోనికి యువతను రిక్రూట్ చేయడం వారికి సైనిక శిక్షణ ఇచ్చే బాధ్యతలను నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ కల్నల్ జీలానికి అప్పగించారు. ఆ తరువాత ప్రపంచ యుద్ధ పరిణామాల మూలంగా 1945 నాటికి జపాన్ పరాజయం కావడంతో సింగపూర్లోని భారత జాతీయ సైన్యాధికారుల తోపాటుగా ఆయన కూడా అరెస్టయ్యారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక కల్నల్ జి. క్యూ. జీలాని విడుదలయ్యారు. ♦

COLONEL G. Q. JEELANI (-)

Colonel G. Q. Jeelani discharged heavy responsibilities as an army officer in the first and second Indian National Army led by Captain Mohan Singh and Subhash Chandra Bose respectively, who strongly believed that they could achieve independence only by waging a war against the British Indian Army with military force. He started his career as an officer in the first battalion of Bahawalpur state infantry of British Indian Army and went to Malaya along with his battalion during World War II. When Captain Mohan Singh proceeded with the formation of Indian National Army, Jeelani stood on his side and extended his cooperation. He participated in the crucial meeting held on 15 June, 1942 in Bangkok under the leadership of Ras Bihari Bose, leader of Indian Independence League, who was leading Indian Freedom struggle in East Asia. A 'Council of Action' was formed as per the decisions taken in the meeting and after having been appointed a member in the council, Jeelani assumed the responsibility of military training programmes. He stood by Captain Mohan Singh when he took a drastic decision to disband Indian National Army because of certain differences of opinion with the Japanese Government. When Captain Singh was kept under house arrest by the Japanese in the back drop of certain developments that happened subsequently, G. Q. Jeelani went to the Indian National Army officers' training centre in Penang. Later when Subhash Chandra Bose came to Singapore and revived and restructured Indian National Army Jeelani was called for to shoulder new responsibilities. He came to Singapore on the call of Indian National Army Chief Subhash Chandra Bose. G. Q. Jeelani was assigned the responsibility of recruiting youth into Indian Independence League and training them for Indian National Army. After Japan was defeated in the Second World War in 1945, he was arrested along with all other soldiers and officers of Indian National Army. When India became free, Colonel G. Q. Jeelani was released. ♦

AMJADI BEGUM
(1885-1947)

Source: <https://www.thefridaytimes.com/remembering-amjadi-begum-1885-28-march-1947/>

అంజది బేగం (1885-1947)

అంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాగుతున్న పోరాటాలలో పాల్గొంటున్న 'ప్రమాదకర కుటుంబం'గా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ రికార్డుల్లో ఎక్కిన సమరయోధుల కుటుంబ సభ్యురాలు అంజది బేగం, ఆమె ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం రాంపూర్ సంస్థానానికి చెందిన సంపన్న కుటుంబంలో 1885లో జన్మించారు. జాతీయోద్యమంలో బీబి అమ్మగా ప్రసిద్ధిచెందిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధురాలు ఆబాద్ బానో బేగం కుమారుడు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా ముహమ్మద్ అలీ జౌహర్ ని ఆమె వివాహం చేసుకున్నారు.

ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం ద్వారా ఆమె కూడా మహాత్మా గాంధీ మార్గాన బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటంలో ప్రవేశించారు. ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొనటం ద్వారా ప్రత్యక్ష రాజకీయాలతో ఆమెకు పరిచయం ఏర్పడింది. ఈ ఉద్యమ వ్యాప్తికి అత్తగారు, భర్త మౌలానా ముహమ్మద్ అలీతో కలిసి పలు పర్యటనలు చేశారు. ప్రజల మనస్సులను ప్రభావితం చేయగల తన సంక్షిప్త ప్రసంగాలతో కార్యకర్తలను, ప్రజలను కార్యోన్ముఖులను చేశారు. మహాత్ముడు నిర్దేశించిన సత్యాగ్రహ ఆందోళనను విజయవంతం చేయడానికి ఆమె శక్తివంచన లేకుండా పనిచేశారు. ఖిలాఫత్ కమిటీ-కాంగ్రెస్ కమిటీ నిర్ణయాల మేరకు విదేశీవస్తువుల బహిష్కరణ, మద్యపాన నిషేధం, బ్రిటిష్ సైన్యంలో ఉద్యోగాలను, ప్రభుత్వ పదవులను, ప్రభుత్వ కళాశాలలను త్యజించటం తదితర కార్యకలాపాలలో ఆవిశ్రాంతంగా పాల్గొన్నారు. ప్రజలను, ప్రధానంగా మహిళలను సత్యాగ్రహాందోళన దిశగా ఆకర్షించేందుకు అత్తగారు, భర్త మౌలానా ముహమ్మద్ అలీ జౌహర్తో కలిసి పలుచోట్ల పర్యటించారు. ఖిలాఫత్-సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమంలో భాగంగా మహాత్ముడు, మౌలానా సోదరులు కలిసి దేశవ్యాప్తంగా పర్యటించారు. జాతీయోద్యమ నిర్వహణకు అవసరమగు నిధుల సేకరణలో అంజది బేగం మంచి నేర్పరిగా గణుతికెక్కారు. జాతీయోద్యమంలో ఆమె నిర్వహిస్తున్న పాత్రను, ఆమె గుణగణాలను, ఆమె ధైర్య సాహసాలను, కార్యదక్షతను ప్రశంసిస్తూ మహాత్మాగాంధీ పలు లేఖలలో, చివరకు తన యంగ్ ఇండియాలో ప్రత్యేక వ్యాసాలు రాశారు. 1930లో ప్రథమ రౌండ్ టేబుల్ సమావేశానికి మౌలానా అలీతో కలిసి అంజది బేగం కూడా లండన్ వెళ్ళారు. పరాయి ప్రభువుల నుండి స్వజనులను విముక్తం చేయడం లక్ష్యంగా శ్రమిస్తున్న భర్త లండన్లో అనారోగ్యానికి గురయ్యి కన్నుమూశారు. ఆపాటికి మౌలానా అలీ జాతీయ కాంగ్రెస్ నేతలకు దూరం కావడంతో ఆర్థిక ఇబ్బందులు ఆ కుటుంబాన్ని చుట్టుముట్టాయి. ఆ దుర్భర పరిస్థితులలో అంజది బాను ఏమాత్రం అదరలేదు బెదరలేదు. జాతీయోద్యమ బాటలో నిరంతరం సాగుతున్న ఆమె తన పోరాటాన్ని విరమించలేదు. చివరి క్షణం వరకు స్వాతంత్ర్యసమరంలో తనదైన పాత్రను పోషిస్తూ ఆంగ్లేయులచే 'ప్రమాదకర మహిళ'గా ముద్రపడిన అంజది బేగం 1947 మార్చి 28న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

AMJADI BEGUM (1885-1947)

Amjadi Begum, was a member of freedom fighters family which was noted in the British records as 'a dangerous family' taking part in the struggle against the British Government, was born in 1885 in a wealthy family of Rampur province, Uttarpradesh. She married Maulana Muhammad Ali Jouhar a freedom fighter who was the son of another freedom fighter Abadi Bano Begum, who was well-known as 'Bibi Amma' in the Indian National Movement. Amjadi Begum joined the struggle against the British rule by participating in Khilafath-Non Cooperation Movement in the path shown by Mahatma Gandhi and got acquainted with direct politics. She made several tours along with her husband Maulana Muhammed Ali Jouhar and mother-in-law Abadi Bano Begum to spread the movement. She was able to influence the minds of people and activists and motivate them into action with her crisp and short speeches. She worked to the best of her ability to make Sathyagraha agitation started by Gandhiji successful. She participated in all the programmes such as boycott of foreign goods, prohibition of liquor, giving up jobs in British army and positions in British government and leaving government educational institutions as per the decisions taken by Khilafat Committee and Congress Committee. She toured several places along with her husband and mother-in-law to attract people particularly women into Sathyagraha agitation. Ali brothers toured nationwide along with Mahatma during Khilafat-Non Cooperation Movement. Amjadi Begum was known well for her knack in mobilising funds needed for National Movement. Gandhiji wrote praisingly her role in the National Movement, her qualities, her courage and her dedication in several of his letters and special articles in his 'Young India'. In 1930 Amjadi Begum attended First Round Table Conference held in London along with her husband. As her husband who had been striving hard to liberate his people from foreign rulers fell ill and died in London, financial troubles surrounded Amjadi Begum's family. Even in such miserable situation she remained unperturbed and did not stop her journey in the path of Indian National Movement. Amjadi Begum, who was considered as a 'dangerous women' by the British rulers, continued to play her role in Indian Freedom Struggle till her last moment and passed away on 28 March 1947. ♦

PEER MUHAMMAD ANSARI MOONNIS
(1882-1949)

Source: Peer Muhammad Moonis : Kalam Sathyagrahi (Hindi), Sreekanth, Prabhat Prakashan, New Delhi, 2017.

పీర్ ముహమ్మద్ అన్సారి మోన్నిస్ (1882-1949)

బీహార్ రాష్ట్రంలోని చంపారన్ నీలిమందు తోటల రైతులను రాచి రంపాన పెడుతున్న ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్ల అకృత్యాలను ఎంతో ధైర్యంగా తన రచనల ద్వారా బహిర్గతం చేసి మహాత్మాగాంధీని నేరుగా తన ఇంటికి రప్పించుకున్న పాత్రికేయుడు పీర్ ముహమ్మద్ అన్సారి మోన్నిస్ బీహార్ రాష్ట్రం చంపారన్ ప్రాంతంలోని బేతియానగర్‌లో 1882లో జన్మించారు. ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్లు స్థానిక రైతులను ఇక్కట్లకు గురిచేస్తూ సాగిస్తున్న దోపిడీ-దుష్కృత్యాలను స్వయంగా చూసిన ఆయన 1905 నుండి ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా కలం చేతబూనారు. 1907లో మొదటిసారిగా 'కర్మయోగి' పత్రికలో ఆరంభమైన ఆయన రచనా వ్యాసంగం చివరి వరకు సాగింది. బ్రిటిష్ ప్లాంటర్ల చర్యలకు వ్యతిరేకంగా రైతాంగాన్ని ఏకం చేస్తూ ఉద్యమించిన రైతు నాయకుడు షేక్ గులాబ్‌కు అండగా నిలిచారు. గణేష్ శంకర్ విద్యార్థి పత్రిక 'ప్రతాప్', డాక్టర్ బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్ 'దేశ్' లాంటి పత్రికలలో రైతుల కడగండ్లు గురించి రాయడం ద్వారా ఆంగ్ల ప్లాంటర్ల దుర్మార్గాలను వెల్లడి చేశారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా రైతులను సంఘటితం చేస్తూ, రైతాంగ ఉద్యమాలకు తన కలంతో బలం చేకూర్చుతున్న ఆయనను 'ప్రమాదకర వ్యక్తి'గా ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. 1915లో ఉపాధ్యాయ ఉద్యోగం నుండి బర్తఫ్ చేసింది. చంపారన్ రైతుల కడగండ్ల మీద ఆయన రాసిన వ్యాసాల పరంపర చివరకు మహాత్మాగాంధీ, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ దృష్టికి వెళ్లింది. ఈ మేరకు మిత్రుడు రవికుమార్ శుక్లాకు ఆయన రాసిన లేఖ 1916 నాటి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లక్నో సమావేశాల్లో మహాత్మా గాంధీజీకి చేరింది. ఈ విషయం మీద విచారణ జరపాల్సిందిగా గాంధీజీని భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కోరింది. 1917 ఏప్రిల్ 23న చంపారన్ వచ్చిన మహాత్ముడు స్వయంగా పీర్ మూనిస్ గృహానికి వెళ్ళారు. 1918లో 'రైతుసభ' స్థాపించినందుకు ఆగ్రహించిన ప్రభుత్వం ఆయనను నాలుగు మాసాలు నిర్బంధించింది. రైతాంగ ఉద్యమకారుడిగా, జాతీయోద్యమ యోధుడిగా, మరోవైపు సాహిత్యవేత్తగా, కలంయోధునిగా బహుళ పాత్రలు పోషించిన పీర్ ముహమ్మద్ 1919లో ఏర్పడిన 'బీహార్ సాహిత్య సమ్మేళనం' స్థాపకులలో ఒకరయ్యారు, 1921లో చంపారన్‌లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ శాఖ ఏర్పాటులో భాగస్వాములయ్యారు. 1930లో ఉప్పుసత్యాగ్రహం, శాసనోల్లంఘన ఉద్యమాల్లో పాల్గొన్న ఆయన మూడు మాసాలు జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. 1932లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అభ్యర్థిగా చంపారన్ జిల్లా బోర్డు సభ్యునిగా, బేతియా ప్రాంతీయ బోర్డు చైర్మన్‌గా ఎన్నికైన ఆయన 1937లో ఆ పదవులను వదులుకుని చెరుకు రైతుల పక్షాన నిలిచారు. ఆంగ్లేయులకు, ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా నిలచిన నిఖార్సయిన పాత్రికేయుడు పీర్ ముహమ్మద్ అన్సారి మోన్నిస్ 1949 ఆగస్టు 14న కన్నుమూశారు. ♦

PEER MUHAMMAD ANSARI MOONNIS (1882-1949)

Peer Muhammad Ansari Moonnis, who as a journalist exposed the evil deeds and designs of British Indigo Planters who were harassing the Indigo farmers of Champaran area and had Gandhiji visit his house, was born in Bethianagar near Champaran of Bihar State in 1882. He started writing against the British rule in 1905 when he witnessed the British planters exploiting the local farmers and subjecting them to hardships with their selfish evil deeds. His journalistic career started with an article in 'Karmayogi' paper in 1907 and continued till his death. He extended his support to the farmers' leader Shaik Gulab who united the farmers against the British planters. He wrote in 'Pratap' of Ganesh Sankar Vidyarthi and 'Desh' of Dr. Babu Rajendra Prasad exposing the inhuman deeds of British planters. The British government declared him a 'dangerous person' as he is writing in support of the agitations of the farmers who were organizing themselves against the British government. Angered at his writings the British government dismissed him from the post of a teacher in the school in 1915. The series of articles he wrote highlighting the hardships of the farmers of Champaran, attracted the attention of Gandhiji and Indian National Congress. The letter drafted by him inviting Gandhiji to Champaran and sent through his friend Ravi Kumar Shukla was submitted to Gandhiji in 1916 during Lucknow Conference of Indian National Congress. Consequently Indian National Congress. asked Gandhiji to conduct an enquiry on the plight of Champaran farmers. Gandhiji, who went to Champaran on 23 April 1917 to conduct enquiry, visited Peer Muhammad's house. During the enquiry, he was with Mahatma helping him in his work. He regularly reported Mahatma's visit of Champaran to 'Pratap' paper published from Kanpur. The British Government, which was angry with Peer Muhammad when he formed 'Rythu Sabha' in 1918, put him in jail for four months. Besides being an activist in farmer's agitation and Indian National Movement, he was also a litterateur. He was one of the founders of 'Bihar Sahitya Sammelan' in 1919. In 1921 he took part in the formation of a unit of Indian National Congress in Champaran. He was once again jailed for three months in 1930 when he took part in Salt Sathyagraha and Civil Disobedience Movements. In 1932 he was elected as a member of Champaran District Board and Chairman of Bethia Regional Board as a candidate of Indian National Congress. He gave up these posts in 1937 and stood in support of sugar cane farmers' agitation. Peer Muhammad Ansari Moonnis, who was a true journalist and a committed freedom fighter passed away on 14 August 1949. ♦

MADURAI JAMAL MUHAMMED
(1882-1949)

Source: The Immortals (Tamil-English), Syed Naseer Ahamed, Islamic Research Institute of Scriptures and Culture, Trichy-620009, 2019.

మధురై జమాల్ మొహమ్మద్ (1882-1949)

దక్షిణాదిలో గొప్ప వితరణశీలిగా, విద్యావేత్తగా, వ్యాపారవేత్తగా ఖ్యాతిగడించిన మధురై జమాల్ ముహమ్మద్ 1882 జనవరిలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మౌలానా మధురై జమాల్ మొహియుద్దీన్, తల్లి ఆయెషా బీబీ. తండ్రి చర్మ పరిశ్రమలో పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందిన అత్యంత సంపన్న వ్యాపారి. విద్యావేత్త అయిన మౌలానా జమాల్ మొహియుద్దీన్ స్వయంగా జమాలియా అరబిక్ కళాశాల స్థాపించి అరబిక్, ఉర్దూ భాషల అభివృద్ధికి, ధార్మిక విద్యాబోధనలకు తోడ్పాటు అందించారు. విద్యాభ్యాసం తరువాత మధురై జమాల్ ముహమ్మద్ తండ్రి బాటలో కుటుంబ వ్యాపారం అయినటువంటి తోళ్ళ పరిశ్రమను చేపట్టారు. ఏ కార్యక్రమం చేపట్టిన నిష్ఠ-నిబద్ధతతో పూర్తిచేయగల కార్యదక్షతగల జమాల్ ముహమ్మద్ తోళ్ళ పరిశ్రమలో అగ్రగామిగా నిలిచి, 1917లో South India Skin and Hides Merchants Association ప్రప్రథమ ప్రధాన కార్యదర్శి అయ్యారు. తొలి నుండి స్వేచ్ఛా-స్వతంత్ర భావాలు కలిగిన మౌలానా జమాల్ ముహమ్మద్ జాతీయోద్యమానికి పరోక్షంగా సహాయ సహకారాలు అందిస్తూ వచ్చారు. జాతీయోద్యమానికి నిధులు సేకరణ సందర్భంగా అవసరమైనంత నగదు మొత్తాన్ని రాసుకోగలరంటూ మహాత్మాగాంధీకి బ్లాంక్ చెక్కు ఇచ్చి అందర్ని ఆశ్చర్యపర్చారు. అంగ్లేయుడు సైమన్ ప్రతిపాదించిన సంస్కరణలకు వ్యతిరేకంగా ఆరంభమైన ఉద్యమంలో ఆయన నేరుగా ప్రవేశించారు. ప్రచార కార్యక్రమాలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. మహాత్మాగాంధీ, ఆగా ఖాన్, రాజాజీ తదితర స్వాతంత్ర్య సమరయోధులతో సన్నిహిత సంబంధాలు నెరపిన జమాల్ ముహమ్మద్ జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1932లో ద్వితీయ రౌండు టేబుల్ సమావేశాలకు ఆయనకు ఆహ్వానం అందింది. స్వదేశీ వస్తు ఉద్యమం, ఖద్దరు ఉద్యమాలకు ఆయన పూర్తి స్థాయి సహాయ సహకారాలు అందించడం మాత్రమే కాకుండా స్వయంగా ఖద్దరు వస్త్రాలను ధరించారు. స్వదేశీ వస్తువుల ఔన్నత్యాన్ని ప్రజలకు తెలిపేందుకు మద్రాసులో ఆయన భారీ ప్రదర్శన ఏర్పాటు చేశారు. అంగ్లేయుల ఆధిపత్యం నుండి విముక్తి కోరుతూ సాగుతున్న ఉద్యమ కార్యకలాపాలన్నిటికీ జమాల్ ముహమ్మద్ ఆర్థికంగా, హార్థికంగా సహకరించడం మాత్రమే కాకుండా విద్యాభివృద్ధి పట్ల ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపుతూ భూరి విరాళాలు అందించారు. ఆ క్రమంలో సన్నిహిత మిత్రులు యన్.యం. ఖాజామియా రౌతార్ తో కలసి ప్రస్తుతం 'జమాల్ మొహమ్మద్ కళాశాల' పేరుతో విలసిల్లుతున్న విద్యాసంస్థ నిర్మాణానికి పునాదులు వేసిన మధురై జమాల్ ముహమ్మద్ 1949 నవంబర్ ఏడున కన్నుమూశారు. ♦

MADURAI JAMAL MUHAMMED (1882-1949)

Madurai Jamal Muhammed, who was renowned as a great philanthropist, educationist and business man in South India was born in January 1882. His father was a famous, wealthy business man in leather Industry. He was also an educationist and he founded Jamia Arabic College and helped for the development of Arabic and Urdu languages and spiritual education. Madurai Jamal Muhammed followed his father's path and took up his family business of leather industry soon after his education. Madurai Jamal Muhammed, who had the resourcefulness of completing whatever work he takes up with devotion and determination, scaled greater heights in leather industry. He became the first general secretary of South India Skin and Hides Merchants Association in 1917. Being a person of independent ideas, he extended indirect help and cooperation to Indian National Movement. He surprised everybody by giving a blank cheque to Gandhiji when he was collecting fund for National Movement. He entered National Movement directly during the agitation against the reforms proposed by Simon Commission. He organized awareness campaigns with rare ability. Jamal Muhammed with his close association with freedom fighters such as Mahatma Gandhi, Aga Khan and Rajaji, participated actively in Indian National Movement. He received invitation to Second Round Table Conference of 1932. Besides extending full-fledged support to Swadeshi and Khadi Movements, he personally wore Khadi. He arranged a mega exhibition in Madras to popularize swadeshi goods. In addition to extending financial and hearty cooperation to all the activities aimed at gaining freedom from British rule, he paid special attention towards the development of education and donated generously for the cause. In that process Jamal Muhammed, along with his close friend N M Khamia Routhar, founded an educational institution which is flourishing today as Jamal Muhammed College. Madhurai Jamal Muhammed passed away on 7 November 1949. ♦

MAULANA ALI HUSSAIN
(1890-1953)

Source: <https://www.thepasmanda.com/our-heroes>

మౌలానా అలీ హుస్సేన్ (1890-1953)

మాతృభూమికి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు సాధించడంతోపాటుగా భయానక దారిద్ర్యంలో బ్రతుకులీడుస్తున్న చేనేత కష్టజీవుల కుటుంబాలలో వెలుగులు తీసుకురావడం కూడా లక్ష్యంగా అహర్నిశలు శ్రమించిన మౌలానా అలీ హుస్సేన్ బీహార్ రాష్ట్రం నలందా జిల్లా మొహల్లా ఖాస్గంజ్ లో 1890 అగస్టు 15న చేనేత కుటుంబాన జన్మించారు. చిన్నతనం నుండి నాయకత్వ లక్షణాలను పుణికి పుచ్చుకున్న ఆయన బ్రతుకుదెరువు కోసం 1906లో కలకత్తా వెళ్ళారు. అక్కడ వివిధ సంస్థలలో పనిచేస్తూ సహచరుల కష్టనష్టాల పరిష్కారానికి దారులు వెతుకుతూ ఐక్యపోరాటాలకు వ్యవస్థల ఏర్పాటు ఆరంభించారు. చిన్నతనంలో చదువు పట్ల ఆసక్తి చూపక పోయినా ఆ తరువాత విద్యా విషయాలకు ఆయన అత్యంత ప్రాధాన్యత నిస్తూ 22 ఏండ్ల వయస్సులో వయోజనవిద్య విభాగాన్ని ఏర్పాటు చేసి నిర్వహించారు. సభలు, సమావేశాలు, చర్చలు జరుపుతూ వివిధ అంశాలను తాను ఆకళింపుచేసుకోవడం మాత్రమే కాకుండా సహచరులలో చైతన్యానికి కారణమయ్యారు. ఆ క్రమంలో ప్రధానంగా చేనేత, బలహీన వర్గాల అభ్యున్నతికి నిజాయితీ, నిబద్ధత, నిర్విరామ కృషికి అంకితమయ్యారు. 1919లో జరిగిన జలియన్ వాలాబాగ్ దుస్సంఘటన తరువాత మౌలానా అలీ హుస్సేన్ జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. మహాత్మాగాంధీ, మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్, మౌలానా మొహమ్మద్ అలీ జోహార్ ల విడుదల కోరుతూ వైశ్రాయి, క్వీన్ ఎలిజబెత్ కు ప్రజల చేత ఉత్తరాలు రాయిస్తూ 'ఉత్తరాల ఉద్యమం' చేపట్టి లక్షా 50వేల ఉత్తరాలు రాయించారు. 1920లో 'జమీయతుల్ మోమిన్' ను స్థాపించి నిర్వహించిన సభలకు పెద్ద ఎత్తున ప్రజలు తరలి రావడంతో ఆయన కృషిని గమనించిన మహాత్ముడు ఆ సంస్థకు లక్ష రూపాయల ఆర్థిక సహాయం అందించానుకోగా సున్నితంగా తిరస్కరించారు. ఈ సంస్థ నిర్వహించిన గోడ పత్రిక 1923లో 'దివారి మోమిన్' వారపత్రికగా రూపుదిద్దుకుంది. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా క్వీన్ ఇండియా ఉద్యమం, భారత విభజన వ్యతిరేక ఉద్యమాలలో ఆయన క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించారు. మంచి వక్తగా ఖ్యాతిగాంచిన ఆయన భారీ సభలు, సమావేశాలు ఏర్పాటు చేసి విభజన ప్రతిపాదనలను వ్యతిరేకించాల్సిందిగా ప్రజలకు పిలుపునిచ్చారు. 1946 నాటి ఎన్నికలలో చేనేత, బలహీన వర్గాల ప్రజానీకాన్ని చైతన్యపర్చి, ఏకం చేసి తమ 'జమీయతుల్ మోమిన్' సంస్థ అభ్యర్థుల గెలుపుకు, ముస్లింలీగ్ అభ్యర్థుల ఓటమికి ఆయన కారకులయ్యారు. మాతృభూమి స్వేచ్ఛా- స్వాతంత్ర్యాల సాధన, అభివృద్ధి, చేనేత, బలహీన వర్గాల సంక్షేమం కోసం నిరంతరం కృషి చేస్తూ 'అసిం బీహారి' (బీహార్ దృష్ట) అని ప్రేమతో పిలిపించుకున్న మౌలానా అలీ హుస్సేన్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం అటాలా లో 1953 డిసెంబర్ ఆరున కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA ALI HUSSAIN (1890-1953)

Maulana Ali Hussain, who strove untiringly for bringing light into the weaver families leading miserable lives of penury besides making efforts for emancipating the mother land from the clutches of British, was born on 15 August 1890, into a weaver's family in Mohalla Khasgunj of Nalanda district, Bihar. He exhibited leadership qualities right from his childhood. He shifted to Calcutta in 1906 to make a living. While working there in various organisations, he worked for evolving systems for collective struggles to find solutions to the problems faced by his comrades. Though he didn't show much interest in studies during his childhood, later he gave much importance to education. He formed an adult education center at the age of 22 and organised it. He conducted meetings and discussions to make himself and his comrades aware of various aspects of the society. In that process he dedicated himself with honesty and commitment to the upliftment of weaker sections in general and weaver's community in particular. Jalianwala Bagh massacre incident of 1919 stirred his conscience and led him to join Indian National Movement. He undertook 'Postcard Movement' and got one lakh and fifty thousand letters sent to the Queen Elizabeth demanding release of Mahatma Gandhi, Maulana Abdul Kalam Azad and Mohammed Ali from imprisonment. In 1920 he established 'Jamiatul Momin' and started conducting meetings which attracted thousands of people. When Gandhiji recognised his work and offered a financial support of one lakh rupees, Maulana Ali Hussain politely declined the offer. The wall magazine run by 'Jamiatul Momin' became weekly 'Diwari Momin' in 1923. He played active role in Quit India Movement and Anti-partition Movement. Renowned as a great orator, he organised huge public meeting where he appealed to people to oppose the proposal of partition of India. He united the weaker sections and weavers during 1946 election which led to the victory of Jamiatul Momin candidates and defeat of Muslim League candidates. Maulana Ali Hussain who affectionately called ASIM BIHARI (Visionary of Bihar) for his untiring efforts for freedom to India and for upliftment of weaver and other weaker sections of the people, breathed his last on 6 December, 1953 in Attala, Uttarpradesh. ♦

N. M. KHAJA MIA ROUTHAR
(1880-1954)

Source: The Immortals (Tamil-English), Syed Naseer Ahamed, Islamic Research Institute of Scriptures and Culture, Trichy, 2019

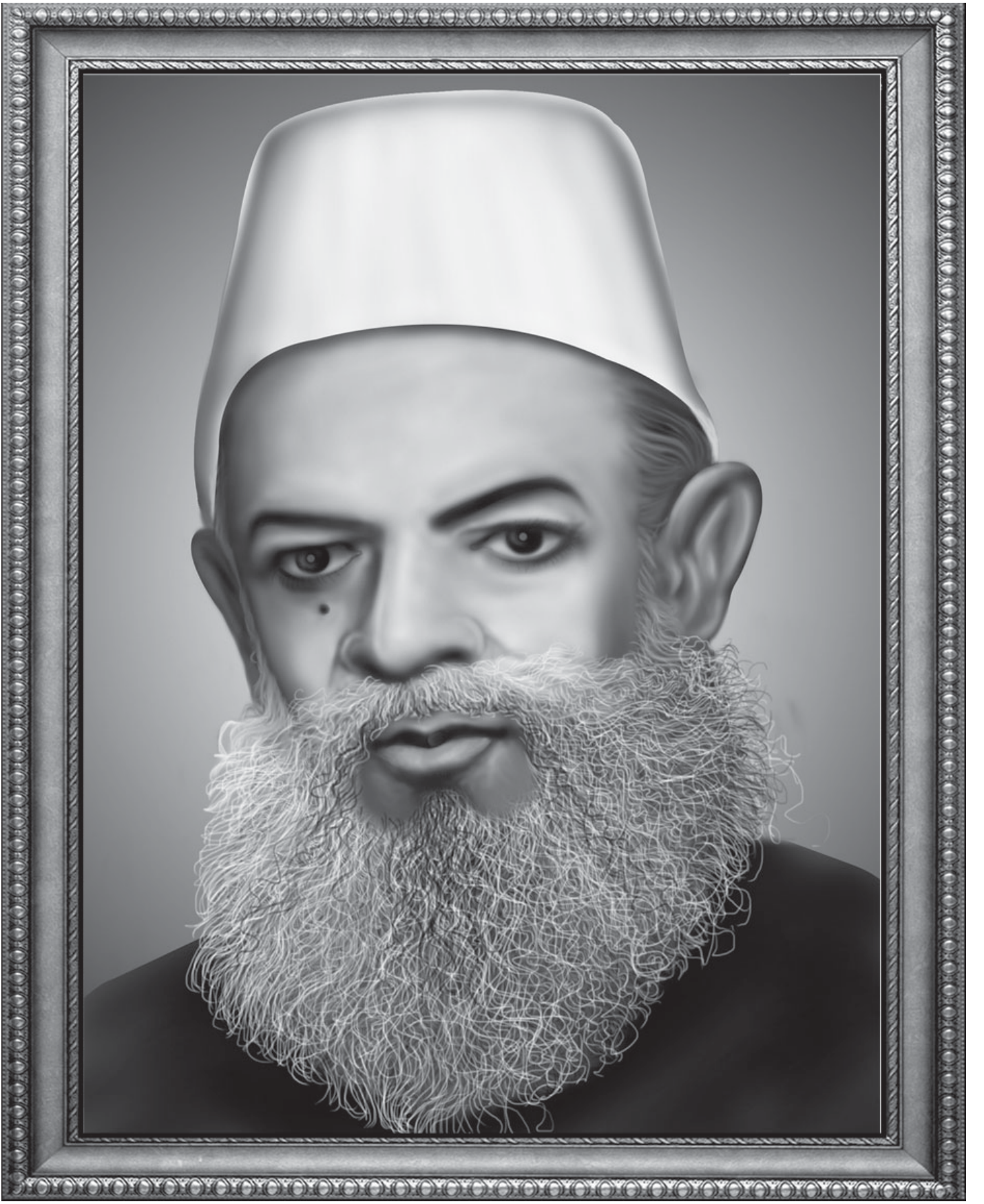
యన్. యం. ఖాజా మియా రౌతార్ (1880-1954)

జాతీయోద్యమంలో భాగంగా మహాత్మాగాంధీ మార్గదర్శకత్వంలో సాగిన స్వదేశీ, ఖద్దరు ఉద్యమాలలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపించి అమితోత్సాహంతో పాల్గొన్న యన్.యం. ఖాజా మియా రౌతార్ 1880లో తిరుచునాపల్లి జిల్లా పల్కూరైలో యన్. ముహమ్మద్ మియా రౌతార్, అమినాబీ దంపతులకు జన్మించారు. మద్రాసులోని మద్రాస్ క్రైస్తవ కళాశాలకు చెందిన పాఠశాలలో ఐదవ తరగతి వరకు ఆయన చదువుకున్నారు. ఐదవ తరగతితో చదువు చాలించినా ఆయన ఉర్దూ, ఆంగ్ల, అరబిక్ భాషలలో మంచి ప్రవేశాన్ని సంపాదించారు. స్వదేశీ వైద్యవిధానాలైన సిద్ధ, యూనాని లాంటి స్వదేశీ వైద్య విధానాల మీద పరిశోధనలు గావించారు. స్వయంగా తయారు చేసిన మందులతో స్వదేశీ వైద్యవిధానాల ద్వారా పేద ప్రజల ఆరోగ్య పరిరక్షణకు తోడ్పడ్డారు. చిన్ననాటనే తోళ్ళ పరిశ్రమకు అవసరమగు శాస్త్ర-సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని ఆకళింపు చేసుకున్న ఆయన నూతన సాంకేతిక ప్రయోగాలతో తోళ్ళ పరిశ్రమ రంగంలో అగ్రగామి అయ్యారు. ఒకవైపున పారిశ్రామిక రంగంలో విజయవరంపర సాగిస్తూనే మరోవైపున ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం ఆధిపత్యం నుండి స్వజనుల విముక్తి కోసం సాగుతున్న పోరాటాల వైపున ఆయన దృష్టి సారించారు. మహాత్మాగాంధీ విధానాల పట్ల ఆకర్షితులైన ఖాజామియా ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొనడం ద్వారా జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. స్వయంగా ఖద్దరు పరిశ్రమను ప్రారంభించి విదేశీ వస్త్రాలకు ధీటుగా అకర్షణీయమైన ఖద్దరు వస్త్రాలను ప్రత్యేకంగా తయారుచేయించి ప్రజలకు ఉచితంగా అందజేశారు. ఈ వితరణ వలన భారీ నష్టాలను అనుభవించాల్సి వచ్చిన ఆయన మడమ తిప్పలేదు, వితరణ ఆపలేదు. జాతీయోద్యమ నాయకులకు కూడా ఖద్దరు వస్త్రాలను అందజేస్తూ ఖద్దరు ఉద్యమ విస్తృతిలో పాత్రధారి అవుతున్నందుకు ఎంతగానో సంతోషించారు. 1918లో మజ్లిస్-ఉల్-ఉలమా అను సంస్థతో పాటుగా అనాధశరణాలయం స్థాపించారు. సన్నిత్రులు యం.జమాల్ ముహమ్మద్ తో కలిసి ధార్మిక-లోకీక విద్య అందించేందుకు కృషి ప్రారంభించారు. ఈనాడు తమిళనాడు రాష్ట్రంలో అత్యుత్తమ విద్యాసంస్థగా పరిగెదిల్లుతున్న 'జమాల్ మొహమ్మద్ కళాశాల (తిరుచునాపల్లి)' 1951లో మజ్లిస్- ఉల్-ఉలేమా సంస్థ ఆవరణలో ఖాజా మియా రౌతార్ మార్గదర్శకంలో పురుడుపోసుకుంది. అప్పటి నుండి చివరివరకు ఆ విద్యాసంస్థల అభివృద్ధి కోసం తన సర్వసంపదలను, భూములను అర్పించిన యన్. యం. ఖాజా మియా రౌతార్ 1954 నవంబర్ 14న దివంగతులయ్యారు. ♦

N. M. KHAJA MIA ROUTHAR (1880-1954)

N. M. Khaja Mia Routhar, who evinced keen interest in Swadeshi and Khadi Movements under the guidance of Mahatma Gandhi as a part of Indian National Movement and participated in the activities of Indian National Congress with great zeal, was born in 1880 to N. Muhemmed Mia Routhar and Aamina Bi in Palakkorai of Tiruchunapally District of Tamilanadu. He had his schooling in a school that belonged to Madras Christian College, Madras. Though he gave up studies with fifth class, he gained a reasonable command in English, Urdu and Arabic languages. He did research in native schools of medicine such as Unani and Sidha. He dispensed native medicines made by him to the poor. He mastered technological knowhow of leather industry at a young age. By adopting innovative technology, he became a leading figure in leather industry. Simultaneously he turned his attention towards the ongoing struggles for the emancipation of his mother land from the clutches of British rule. In that process he was attracted towards Mahatma Gandhi and joined Indian National Movement. He started Khadi industry and distributed attractive Khadi cloth to people free of cost. He never looked back from this generous act though it caused heavy losses to him. He distributed Khadi cloth to the leaders of National Movement. He never minded losses as he was happy for being a part in popularizing Khadi. In 1918 he started an orphanage in collaboration with Majlis-ul-ulema. Together with his good friend Madurai Jamal Mohammed, he started making efforts for imparting secular and spiritual education. Jamal Muhammed College, Tiruchunapally, which is flourishing as one of the best colleges in Tamilanadu State now, came into existence under the guidance of Khaja Mia Rowthar. N.M. Khaja Mia Rowthar, who devoted all his wealth and lands for the development of Educational institutions, passed away on 14 November 1954. ♦

MAULANA ABDUL HAMEED BAQVI
(1876-1955)

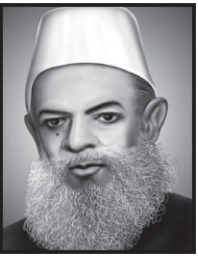
Source: The Immortals (Tamil-English), Syed Naseer Ahamed, Islamic Research Institute of Scriptures and Culture, Trichy, Tamilanadu, 2019.

చరిత్రార్థాలు - 2

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

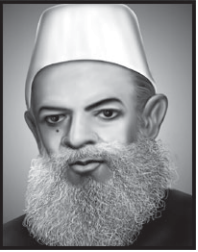
Syed Naseer Ahamed

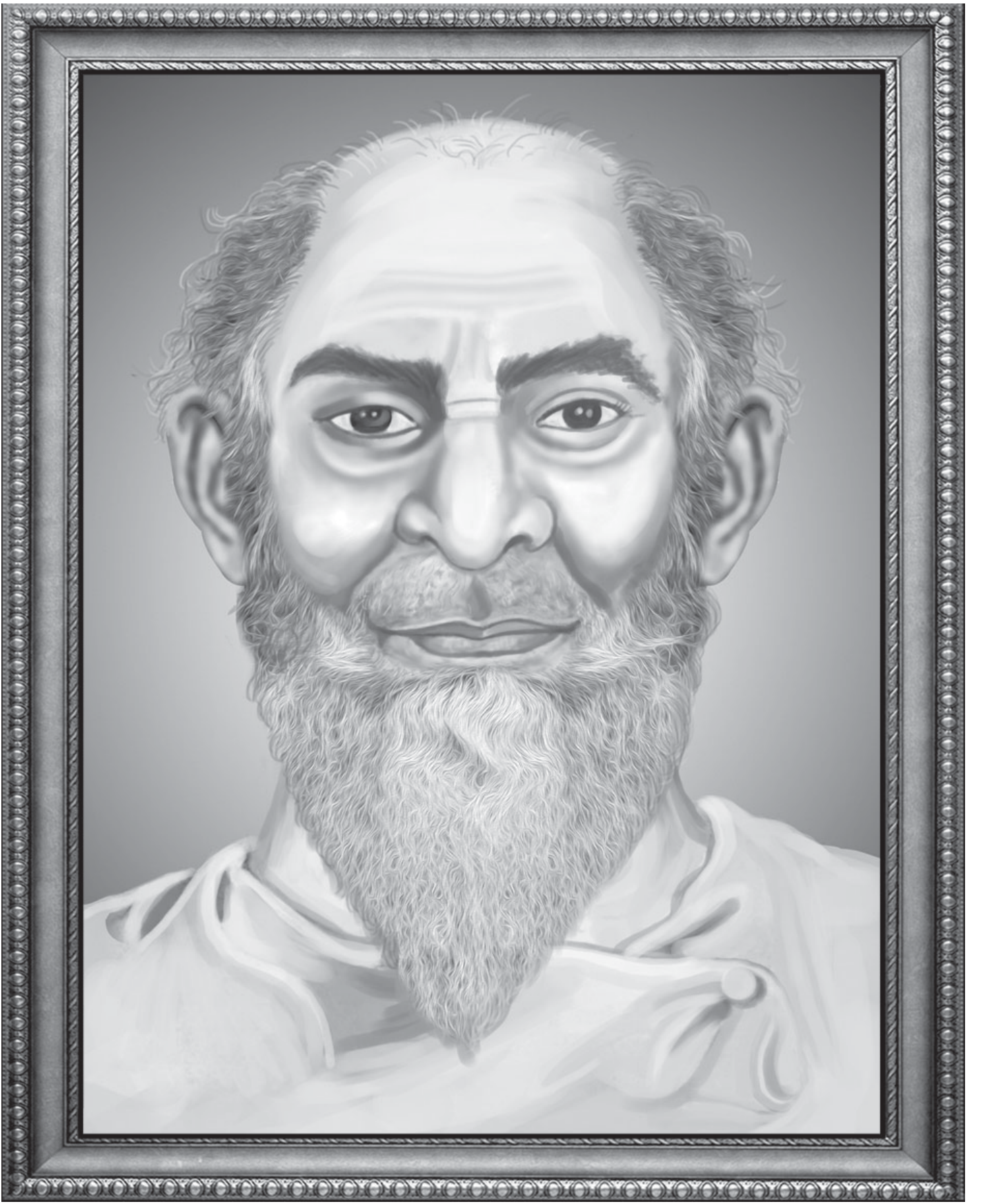
మౌలానా అబ్దుల్ హమీద్ బాఖ్వి (1876-1955)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో పూర్తిగా నిమగ్నం కావడం మాత్రమే కాకుండా ఖురాన్ గ్రంథాన్ని సమగ్రంగా తమిళంలో తర్జుమా చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుని అవినాశంగా కృషి సల్పిన మౌలానా అబ్దుల్ హమీద్ బాఖ్వి తమిళనాడు రాష్ట్రం సేలం జిల్లా ఆతుర్ గ్రామంలో 1876 నవంబర్ 26న జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ఖాదర్ మొహియుద్దీన్ రౌతార్. ఆయన వెల్లూరులోని బాఖియాత్-ఎ-సాలిహత్ అరబిక్ కళాశాలలో అరబిక్ భాష మరియు అలిమ్ డిగ్రీలను పూర్తి చేశారు. చిన్ననాటి నుండి ప్రగతిశీల భావజాలం కలిగి విద్యాభ్యాసం మీద ప్రత్యేక దృష్టి పెట్టిన ఆయన తమిళం, ఉర్దూ, పర్షియన్, ఫ్రెంచ్, అరబిక్ భాషలలో మంచి ప్రావీణ్యం సంపాదించారు. జాతీయోద్యమంలో మహాత్ముని అడుగుజాడల్లో నడిచిన ఆయన ఖద్దరు ధారణ చేయడం మాత్రమే కాకుండా ఖద్దరు ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. వివాహాల సందర్భంగా వధూవరులు ఖద్దరు వస్త్రధారణ తప్పనిసరిగా చేయాలని, ఆ సూచనను పాటించని వారి పెళ్లిళ్ళను నిర్వహించరాదని పెళ్లిళ్ళ నిర్వహించు ఖాజీలకు సూచించారు. మంచి వక్త అయినటువంటి ఆయన మద్యపానం మానమని ప్రజలను కోరుతూ ఉత్తేజకరంగా ఉపన్యాసాలిస్తూ మద్యపాన వ్యతిరేక కార్యక్రమాలలో ముమ్మరంగా పాల్గొన్నారు. జాతీయోద్యమ నాయకులు అబుల్ కలాం ఆజాద్ తమిళనాడు పర్యటించినప్పుడల్లా ఆయన ఉర్దూ ప్రసంగాలను మౌలానా బాఖ్వి తమిళంలో అద్భుతంగా అనువదిస్తూ ఆయన వెంట సాగారు. చక్రవర్తి రాజగోపాలాచారి, పెరియార్ ఇ.వి.ఆర్ రామస్వామి, ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ తో ఆయన సన్నిహిత సంబంధాలు సాగించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో ఒకవైపున చురుగ్గా పాల్గొంటూ, మరోవైపున ఖురాన్ గ్రంథాన్ని తమిళంలో తర్జుమాను ఆరంభించారు. మౌలానా అబ్దుల్ హమీద్ బాఖ్వి పద్నాలుగు సంవత్సరాల పాటు కృషిచేసి తమిళంలో తొట్టతొలి ఖురాన్ గ్రంథాన్ని ఆవిష్కరించారు. ఈ గ్రంథం ఔన్నత్యాన్ని తెలుసుకున్న నిజాం నవాబు ఆ గ్రంథ ప్రచురణకు చేయూత ఇచ్చారు. ఇస్లాం మత మౌలికతత్వాన్ని ప్రజలకు సుబోధకమయ్యేలా పలు గ్రంథాలను ఆయన రచించారు. మౌలానా బాఖ్వి రచించిన 'సహజ మతం' (EYARKAI MADHAM) అను బృహత్తర గ్రంథానికి సాంఘికోద్యమకారుడు పెరియార్ ఇ.వి.ఆర్ రామస్వామి ముందుమాట రాశారు. చివరి క్షణం వరకు రచనా వ్యాసాంగాన్ని కొనసాగించిన మౌలానా అబ్దుల్ హమీద్ బాఖ్వి 1955 జూన్ 23న పాండిచ్చేరి లోని కరాయ్ కల్ గ్రామంలో చివరి శ్వాస విడిచారు. ♦

MAULANA ABDUL HAMEED BAQVI (1876-1955)

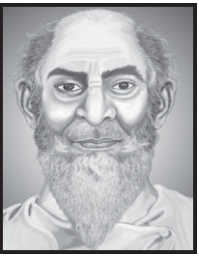
Maulana Abdul Hameed Baqvi, who, besides being deeply involved in the struggle for the emancipation of mother land from the clutches of British, made all out efforts with the aim of translating Koran into Tamil, was born on 26 November in 1876 in Atur Village, Salem district, Tamilanadu. His father is Khader Mohiuddin Routhar. Abdul Hameed completed Arabic and Alim degrees from Baktiyath-e-Salihath Arabic College, Vellore. Right from his childhood he had progressive ideology and focused on studies. He gained proficiency in Tamil, Urdu, Persian, French and Arabic languages. Following the foot prints of Mahatma Gandhi in the Indian National Movement, he wore Khadi and actively participated in Khadi Campaign. He appealed to Khajis to conduct marriages only if the bride and groom wore Khadi clothes. He was an eloquent speaker and participated actively in anti-liquor movement giving inspiring speeches appealing to people to abstain from liquor. Whenever Maulana Abul Kalam Azad toured Tamilanadu, Maulana Baqvi accompanied him translating his Urdu speeches into Tamil wonderfully. He maintained close relations with Chakravarthi Raja Goplalachari, Periyar E.V.R. Ramasamy and Khan Abdul Gafar Khan. He took part in the activities of Indian National Movement on the one hand and translated Koran into Tamil on the other hand. After fourteen years of hardwork, he released the first Tamil translation of Koran. Nawab of Nizam, who came to know about the significance of this work, extended financial assistance for the publication of the book. He wrote several books that made the essence of Islam easy to understand. His treatise EYARKAI MADHAM (Natural Religion) had the privilege of having a forward by renowned social activist Periyar E.V.R. Ramasamy. Maulana Abdul Hameed Baqui, who continued to write till his last moment, breathed his last on 23 June, 1955 in Karaikal village in Pondicherry. ♦

BATAQ MIYA ANSARI
(1869-1957)

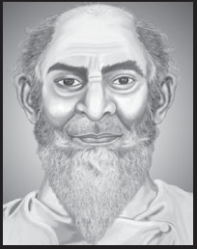
Source: The Saviour of Gandhiji : Bataq Miya Ansari (English), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli - 522501, AP, 2019.

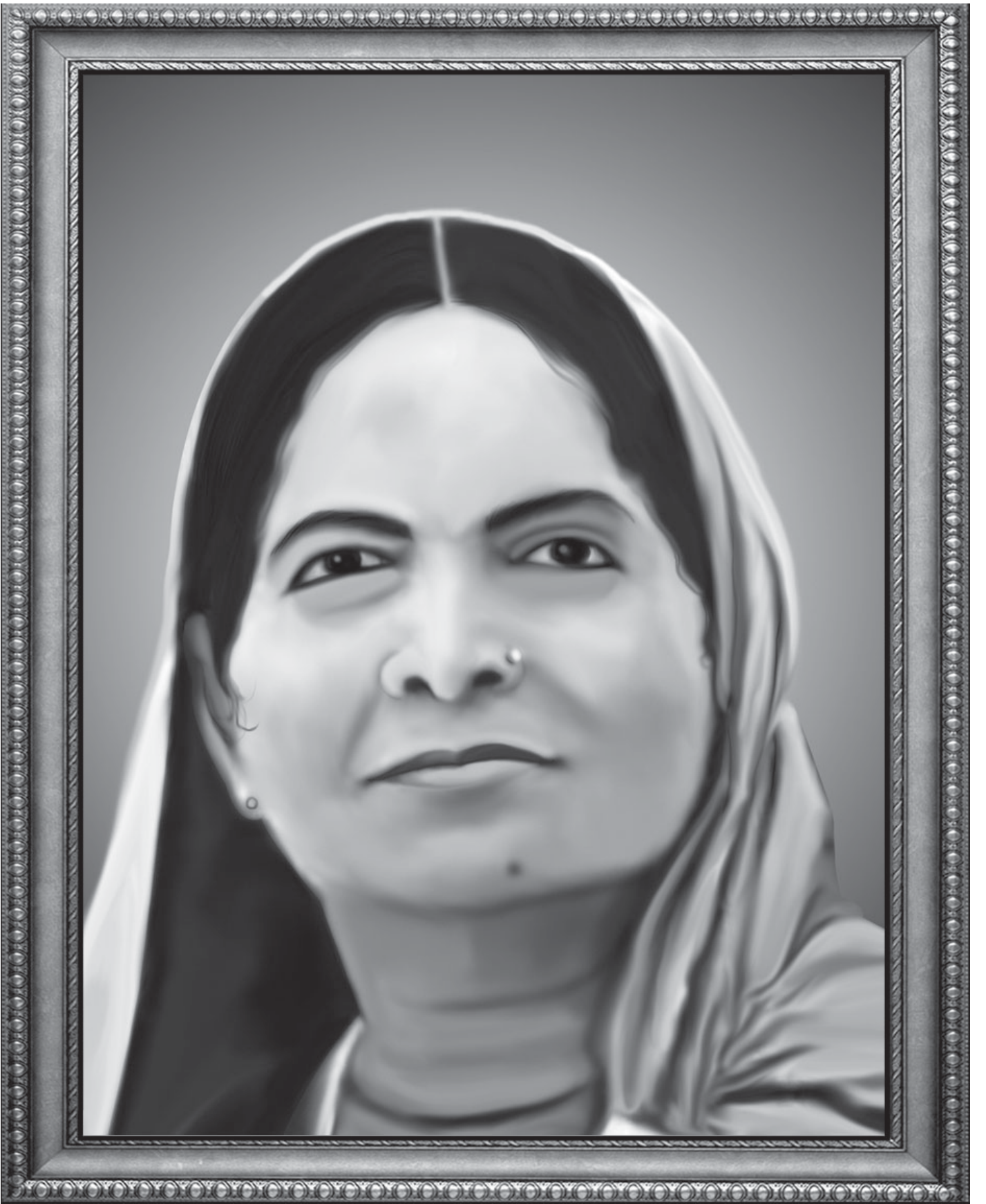
బతఖ్ మియా అన్సారి (1869-1957)

ఆంగ్లేయులు కల్పిస్తామన్న మంచి ఉద్యోగం, అందిస్తామన్న ఆర్థిక సహాయాన్ని తృణీకరించి, మహాత్మా గాంధీ మీద సాగాల్సిన విష ప్రయోగాన్ని వమ్ము చేసిన బతఖ్ మియా అన్సారి బీహార్ రాష్ట్రం మోతిహారీ గ్రామంలో 1869 జూన్ 25న జన్మించారు. తల్లి ఇంరా ఖాతూన్, తండ్రి మహమ్మద్ అలీ మియా అన్సారి. ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్లు చంపారన్ రైతాంగంపై క్రూర చర్యలకు పాల్పడుతున్నారని వచ్చిన ఫిర్యాదుల మేరకు 1917లో గాంధీజీ బీహార్ రాష్ట్రం చంపారన్ వచ్చారు. ఆయన స్థానిక రైతులను కలసి విచారణ ప్రారంభించగా, ఆ విచారణలో తమ కిరాతకాలు బయట పడతాయన్న భయంతో ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్ ఇర్విన్ నేతృత్వంలో గాంధీజీని విందుకు ఆహ్వానించి విషాహారం ద్వారా అంతం చేయాడానికి కుట్రపన్నారు. ఆ పనికి తన వద్ద పనిచేస్తున్న వంటమనిషి బతఖ్ మియా అన్సారిని ఆంగ్లేయుడు ఇర్విన్ ఎన్నుకున్నాడు. తాను చెప్పినట్టు నడుచుకుంటే స్వర్ణసుఖాలలో ముంచెత్తుతానని లేనట్టయితే భయంకర నరకం చూపుతానని హెచ్చరించాడు. అన్సారి ఆ హెచ్చరికలను ఖాతరు చేయలేదు. ఇర్విన్ విందుకు వచ్చిన గాంధీజీ ఎదుట ఆంగ్లేయుడి కుట్రను బట్టబయలు చేసి మహాత్ముడు విషాహారానికి బలికాకుండా ఆయన కాపాడారు. ఆ కారణంగా ఆంగ్లేయ ప్లాంటర్ల ఆగ్రహానికి గురైన అన్సారి ఉద్యోగం పోగొట్టుకుని, అరెస్టుకు గురయ్యారు, చిత్రహింసలకు గురయ్యారు, అంతేకాకుండా ఆస్తి జప్తు అయ్యింది, చివరకు గ్రామం నుండి వెళ్ళగొట్టబడ్డారు. 1917నాటి ఈ సంఘటనకు ప్రత్యక్షసాక్షి డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్ 1950లో భారతదేశం ప్రథమ రాష్ట్రపతి హోదాలో బీహార్ రాష్ట్రం మోతిహారీ వచ్చినప్పుడు బతఖ్ మియా అన్సారిని గుర్తుపట్టి గౌరవించి, అలనాటి విశిష్ట చారిత్రక సంఘటనను బహిరంగ సభలో వివరించారు. అన్సారి పరిస్థితి తెలుసుకుని బాధపడి 50 ఎకరాల భూమిని మంజూరు చేయాల్సిందిగా జిల్లా కలెక్టరుకు ఆదేశాలిచ్చారు. అధికారుల అలక్ష్యం వలన రాష్ట్రపతి ఆదేశాలు పూర్తిగా అమలు కాకుండానే 1957 డిసెంబర్ నాలుగున అన్సారి మృతి చెందారు. అది తెలుసుకున్న డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ 1958 డిసెంబరు 3న అన్సారి కుటుంబీకులను రాష్ట్రపతి భవన్ కు పిలిపించి యోగ క్షేమాలు కనుక్కున్నారు. ఆ తరువాత కూడా భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి దిక్సూచిగా నిలచిన మహాత్ముడి ప్రాణాలు కాపాడిన బతఖ్ మియా అన్సారి సాహస చరిత్రకు ప్రాధాన్యత లభించలేదు. 1999లో సయ్యద్ ఇబ్రహీం ఫిక్రి రాసిన గ్రంథం ద్వారా కొంత సమాచారం వెలుగులోకి వచ్చాక 2010లో కొందరు రచయితలు, జర్నలిస్టులు, చరిత్రకారుల కృషి ఫలితంగా బతఖ్ మియా అన్సారి చరిత్ర ప్రజా బాహుళ్యంలోకి బాగా వచ్చింది తప్ప అలనాటి భారత ప్రథమ రాష్ట్రపతి ఆదేశాలు మాత్రం ఈనాటికి పూర్తిగా అమలుకు నోచుకోలేదు. ♦

BATAQ MIYA ANSARI (1869-1957)

Bataq Miya Ansari, who did not give in to the lures such as job and money and foiled the attempt to end Mahatma Gandhi's life, was born in Mothihar village of Bihar State on 25 June, 1869. His parents were Imra Khatoon and Muhammed Ali Miya Ansari. Gandhiji came to Champaran of Bihar state in 1917 based on the complaints received about the cruel acts of English Indigo planters on the farmers of Champaran. When Gandhiji started his enquiry, the planters feared that their atrocities will come to light during the enquiry. So the planters under the leadership of Irwin wanted to end Gandhiji's life by inviting him to dinner and lacing his food with poison. Irwin chose Bataq Miya Ansari, his cook, to do the job. Irwin told Ansari that he would provide him all comforts if he obeyed his order. He warned that he would make his life miserable if he disobeyed his order. Ansari did not care his master's order. When Gandhiji came to Irwin's house for dinner, Bataq Miya Ansari revealed the conspiracy and saved Gandhiji's life. As a result of this, Ansari faced the anger of the English Planters and lost his job. He was arrested and tortured. His property was confiscated. At last he was driven out of the village. When Dr. Babu Rajendra Prasad who was the direct witness to this episode, visited Mothihar in 1950 as the first President of India, he recognised Bataq Miya Ansari and honoured him explaining the historic incident in the public meeting. Concerned about the miserable condition of Ansari's family, the President ordered the district collector to sanction 50 acres of land to Ansari. But the the orders were not completely implemented due to the dereliction of the officials. Dr. Rajendra Prasad, who came to know about Ansari's death on 4 December 1957, made Ansari's family members come to Rastrapathi Bhavan and enquired them about their well being. After that the courageous deed of Ansari who saved the life of the father of the nation did not get the importance it deserved. Bataq Miya Ansari's history came into limelight in 2010 through the book written by Ibrahim Fikri and by the efforts of some writers, journalists and historians, but the orders of the President of India have not yet been implemented in full till today. ♦

SAKINATHUL FATHIMA
(1886-1957)

Source: Path Breakers (The Twentieth Century Muslim Women in India) Muslim Women Forum, New Delhi.

సకీనతుల్ ఫాతిమా (1886-1957)

మా భాష నేర్చుకోండి అంటూ బ్రిటిష్ రాణి భారత ప్రతినిధి (వైశ్రాయ్) ఇచ్చిన సలహాకు ప్రతిగా ఏ మాత్రం జంకు లేకుండా 'మా భూమి మీద పాలన చేస్తున్న మీరు మా భాష నేర్చుకోండి...మీ భూమిని మేము ఏలుతున్నప్పుడు మీ భాషను మేము నేర్చుకుంటాం' అంటూ టక్కున సమాధానమిచ్చి అందర్ని ఆశ్చర్యపర్చిన సాహసి సకీనతుల్ ఫాతిమా. ఆమె మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం భోపాల్‌లో 1886లో జన్మించారు. చిన్ననాటి నుండి నిర్మోహమాటంగా, కరాఖండిగా మాట్లాడటం అలవాటుగా గల ఆమె ఆంగ్లేయ పాలకుల పట్ల వ్యతిరేక భావాలను సంతరించుకున్నారు. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం లక్నోకు చెందిన జస్టిస్ సయ్యద్ వజీర్ హసన్ (1874-1947) ను వివాహమాడిన తరువాత ఆమె లక్నో వచ్చి స్థిరపడ్డారు. భర్త వజీర్ హసన్ ఆంగ్ల ప్రభుత్వంలో ఉన్నత స్థాయి న్యాయమూర్తి అయినప్పటికీ సకీనతుల్ ఫాతిమా స్వేచ్ఛకు, ఆమె కార్యక్రమాలకు ఆయన ఎప్పుడూ అడ్డు రాలేదు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు ఆరంభమైన ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం సందర్భంగా 'ఉద్యమ నిధి' ఏర్పాటుకు జాతీయోద్యమకారులకు సకీనతుల్ ఫాతిమా తోడ్పడ్డారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలకు హాజరవుతూ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం పట్ల వ్యతిరేకతను తమ కార్యాచరణ ద్వారా వ్యక్తం చేశారు. 1931లో శాసనోల్లంఘన ఉద్యమానికి మహాత్మాగాంధీ ఇచ్చిన పిలుపు మేరకు సకీనతుల్ ఫాతిమా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. జాతీయోద్యమంలో క్రియాశీలకంగా పాల్గొందానికి ఉత్సాహం చూపిన ఆమె తొలుత పరదా పరిధులను అధిగమించారు. అటు పుట్టినింటి నుండి ఇటు మెట్టినింటి నుండి ఆమెకు లభించిన అత్యంత విలువైన విదేశీ వస్త్రాలను, ఖరీదైన విదేశీ వస్తువులను లక్నోలోని హజరత్‌గంజ్‌లో పోగువేసి బహిరంగంగా తగులబెట్టారు. మహాత్ముని మార్గాన చర్చాతో ఖద్దరు నూలు వడకటం ప్రారంభించి ఖద్దరు వస్త్రాలు ధరించి, ఖద్దరు ప్రచార కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పతాకాన్ని తన వాహనానికి ఏర్పాటు చేసుకుని ఆంగ్లేయాధికారుల అభ్యంతరాలను లెక్కచేయక ప్రయాణాలు సాగించారు. మాతృభూమి స్వేచ్ఛ-స్వాతంత్ర్యాల కోసం మాత్రమే కాకుండా, ఆచార-సంప్రదాయ సంకెళ్ళలో బంధించబడి ఉన్న మహిళల స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాలను కూడా అభిలషించిన ఆమె ఆ దిశగా కూడా కృషి చేశారు. బహుభార్యత్వాన్ని పూర్తిగా వ్యతిరేకించారు. బాల్య వివాహాల నిరోధించడానికి 1929లో ప్రభుత్వం తెచ్చిన శారదా చట్టాన్ని, జమీందారి వ్యవస్థను రద్దు చేయడానికి 1948లో తెచ్చిన జమీందారి వ్యవస్థ రద్దు బిల్లును ఆమె సమర్థించారు. 1937 నుండి 1949 వరకు ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం శాసన మండలి సభ్యురాలిగా బాధ్యతలు నిర్వహించిన సకీనతుల్ ఫాతిమా 1957 మే 15న కన్నుమూసారు. ♦

SAKINATHUL FATHIMA (1886-1957)

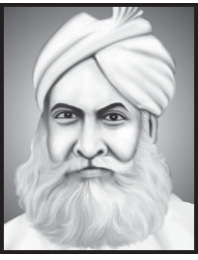
Sakinathul Fathima, who fearlessly retorted when the British Viceroy advised her to learn English by saying 'you learn our language because you are ruling our land. We will learn your language when we rule your land' and surprised all, was born in Bhopal, Madhya Pradesh in 1886. Right from her childhood she was in the habit of calling a spade a spade fearlessly and developed anti-British ideas. After her marriage with Justice Syed Wazir Hasan (1874-1947) of Lucknow, Uttarpradesh, she came to Lucknow and settled there. Although her husband was a senior judge in the British Government, he did not curtail her freedom to participate in the activities of Indian National Movement. She assisted activists of National Movement in raising fund for Khilafath-Non Cooperation movements which were started in response to the call given by Indian National Congress. Fathima expressed her resentment against British rule by taking part in the programmes of Indian National Congress. In 1931 Sakinathul Fathima actively participated in Civil Disobedience Movement in response to the call given by Mahatma Gandhi. Showing great enthusiasm to participate actively in National Movement, she initially transgressed the restrictions of Purdah. She burnt up openly all the valuble foreign clothes and goods she received from her parents and in-laws in Hazarath Gunz, Lucknow. She started spinning cotton yarn on charkah in Gandhian way and wore Khadi clothes. Fathima was active in Khadi propaganda programmes. She travelled in her vehicle adorned with the flag of Indian National Congress, defying the restrictions imposed by the British. Besides independence for the motherland, she also wanted freedom for tradition-bound women and made efforts in that direction also. She vehemently opposed polygamy. She supported Sarada Act, 1929 enacted by the British Government for the prevention of child marriages and Zamindari Bill, 1948 for abolition of Zamindari system. She discharged her duties as a member of Legislative Council of UttaraPradesh state between 1937 and 1949. Sakinathul Fathima breathed her last on 15 May, 1957. ♦

MUHAMMED MEERA ROWTHAR
(1888-1958)

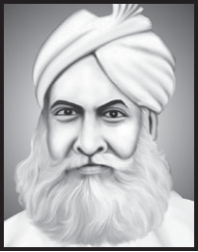
Source: The Immortals (Tamil-English), Syed Nadeer Ahamed, Islamic Research Institute of Scriptures and Culture, Trichy, Tamilanadu, 2019

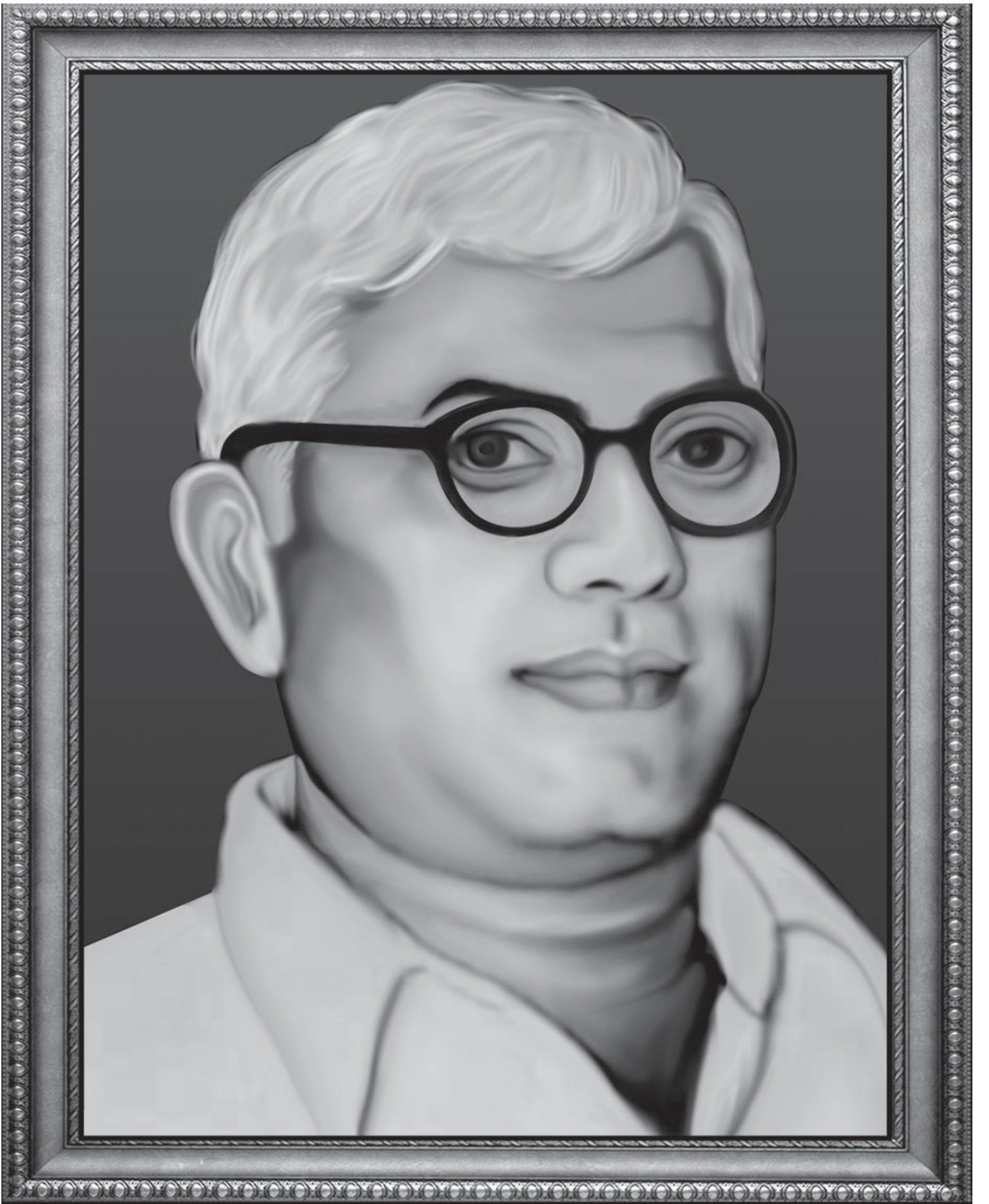
ముహమ్మద్ మీరాః రౌతార్ (1888-1958)

జాతీయోద్యమంలో భాగంగా స్వదేశీ ఉద్యమానికి అత్యంత ప్రాధాన్యత నిచ్చి పూర్తి స్థాయిలో స్వదేశీ వస్తువుల ఉత్పత్తి, వాడకాన్ని ప్రజలలో విస్తృతం చేయడానికి కృషి చేసిన ముహమ్మద్ మీరాః రౌతార్ 1888లో తమిళనాడు రాష్ట్రం థేని జిల్లా ఉత్తమపాలయంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి సెంథిలై సయ్యద్ లబ్బీ రౌతార్ కు మూడవ సంతానమైన ఆయన, 'హాజీ కరూత రౌతార్' గా సుప్రసిద్ధులు. ఆయన విద్యాభ్యాసం బేగంపూర్, దిండిగల్‌లోని ఇస్లామిక్ స్కూల్‌లో సాగింది. ఇస్లామిక్ ధార్మిక విద్యా వ్యాప్తి లక్ష్యంగా ఆయన హౌదియా మద్రసా స్థాపించారు. 1905లో అరంభమైన బెంగాల్ విభజన వ్యతిరేకోద్యమంలో పాల్గొనడం ద్వారా జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించిన ఆయన స్వదేశీ ఉద్యమంలో పాత్రధారులయ్యారు. విదేశీ వస్తువుల బహిష్కరణ, స్వదేశీ వస్తువుల ఉత్పత్తి, వాడకాన్ని ప్రోత్సహించేందుకు సాగిన ప్రచార కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. స్వయంగా ఖద్దరు వస్త్రాలను ధరించారు. ఆంగ్లేయుల అభీష్టానికి వ్యతిరేకంగా మధురై జిల్లాలో సాగిన ఖద్దరు ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించారు. ఉత్తమపాలయంలో ఖద్దరు ఉత్పత్తి కేంద్రం, ఖద్దరు విక్రయశాలను స్వయంగా ఏర్పాటుచేశారు. సాంఘికోద్యమకారుడు పెరియార్ ఇ.వి.ఆర్ రామస్వామి నేతృత్వంలో మధురై జిల్లాలో, జాతీయోద్యమ నేత కుమార స్వామి కామరాజు నాడర్ మార్గదర్శకంలో సాగిన జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలకు, మద్యపాన వ్యతిరేక ఉద్యమాలకు ముహమ్మద్ మీరాః రౌతార్ చేదోడుగా నిలిచారు. 1920-23లో మధురై జిల్లా ప్రజానీకం ప్లేగు వ్యాధి బారిన పడినప్పుడు ఎక్కెడి నుంచో మంచి మందులను తెప్పించి ప్రజలకు ఉచితంగా అందించి ఆదుకున్నారు. 1923లో ఉత్తమపాలయంలో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆసుపత్రి ఏర్పాటు చేయగా ఆయన తన స్వంత ఖర్చులతో ప్రసూతి విభాగాన్ని నిర్మించి ఇచ్చారు. ఆంగ్లేయుల పాలన నుండి మాతృభూమికి విముక్తి లభించాక విద్యాభివృద్ధి దిశగా తన కార్యకలాపాలను ఆయన నిర్దేశించుకున్నారు. ఉత్తమపాలయంలో ఆయన ఎన్నడో ఆరంభించిన 'హౌదియా మద్రసా' విద్యాసంస్థను 1956లో పూర్తి స్థాయిలో హంగులు ఏర్పాటు చేసి 'హౌదియా కళాశాల'గా తీర్చిదిద్దారు. ఆ కళాశాల ప్రస్తుతం 'హాజీ కరూత రౌతార్ హౌదియా కళాశాల'గా విలసిల్లుతున్నది. అటు జాతీయోద్యమం, ఇటు విద్యా-వైద్య రంగాలకు విస్తృతంగా సేవలను అందించటమే కాకుండా తన సర్వసంపదలను ధారబోసిన ముహమ్మద్ మీరాః రౌతార్ 1958 ఆగస్టు ఆరున కన్నుమూశారు. ♦

MUHAMMED MEERA ROWTHAR (1888-1958)

Muhammed Meera Rowthar, who gave great importance to Swadeshi Movement as part of Indian National Movement and all round efforts to produce and spread the uses of Swadeshi goods, was born in 1888 at Utaampaleyam of Theni District, Tamil Nadu. He was the third child to his father Senthilai Syed Labbi Rowthar. He came to be known as 'Haji Karutha Rowthar'. He had his schooling in the Islamic School, Begumpur, Dindigal. He established Howdia Madrasa with the aim of spreading Islamic education. He joined Indian National Movement in 1905 by taking part in Anti-Bengal Division Movement and played a significant role in Swadeshi Movement. He actively participated in all the awareness campaigns to encourage people to boycott foreign goods and to promote production and consumption of Swadeshi goods. He led the Khadi Movement in Madurai district much to the chagrin of the British government. He established one Khadi production center and a Khadi outlet in Utaampalayam. Meera Rowthar extended his support to anti liquor movement and other activities of National Movement in Madurai District under the leadership of social reformer Periyar E. V. Ramsamy and political leader Kumara Swamy Kamaraju Nadar. When there was an outbreak of plague in Madurai district during 1920-23, Meera Rowthar got good quality medicines dispensed to the people free of cost. When British Government built a hospital in Uttampalayam, Meer Rowthar got an obstetrics ward built in the hospital with his own money. After independence he defined his activities in the direction of development of education. He developed the 'Howdia Madrasa' which he established long back into a full fledged college as 'Howdia College' which is presently known as 'Haji Karutha Rowthar Howdia College'. Muhammed Meer Rowthar, who spent all his wealth for Indian National Movement and for the development of education and health of people, passed away on 6 August 1958. ♦

V. M. OBAIDULLAH
(1905-1958)

Source: Mr. Obaidullah V.M (Son of Freedom Fighter V. M. Obaidullah), Vaniyambadi, Tamilnadu.

ఐ. యం. ఒబేదుల్లాహ్ (1905-1958)

ఆంగ్లేయుల దుష్ట చర్యలను ధిక్కరిస్తూ 'సైమన్ గోబ్యాక్ ఉద్యమం'లో పోలీసుల తుపాకి గుండుకు ఎదురుగా గుండె నిలిపిన ధైర్యశాలి వి.యం ఒబేదుల్లాహ్ 1905 మే రెండున తమిళనాడు రాష్ట్రం వెల్లూరులో జన్మించారు. తండ్రి పి. మదార్ బాచా సాహెబ్ దుకాణం వద్దకు తరచుగా వచ్చు జాతీయోద్యమకారుల సంభాషణలతో ప్రేరణ పొందిన ఒబేదుల్లా 1919 నుండి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యునిగా బ్రిటిష్ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలలో చురుగ్గా పాల్గొనడం ఆరంభించారు. జాతీయోద్యమ రథసారధులు మహాత్మాగాంధీ, అలీ సోదరులు, అబ్దుల్ కలాం ఆజాద్, ముక్తార్ అహ్మద్ అన్నారి, పండిత జవహర్లాల్ నెహ్రూ లాంటి జాతీయ స్థాయి నాయకులు, స్థానిక నేతలు కామరాజ్ నాడర్, కె కుప్పుస్వామి తదితరుల సహచర్యంలో నిబద్ధతగల జాతీయోద్యమకారుడిగా రూపొందారు. మహాత్మాగాంధీ మాటను, బాటను శిరోధార్యంగా స్వీకరించిన ఆయన 'గాంధీ సంఘం' స్థాపించి గాంధేయ సిద్ధాంతాలను ఆచరణాత్మకంగా ప్రచారం చేశారు. జీవితాంతం ఖద్దరు ధరించారు. ఆయన స్వదేశీ, హోంరూల్ ఉద్యమాలతో ఆరంభించి, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నిర్వహించిన స్థానిక-జాతీయ స్థాయి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలన్నిటిలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆర్కాట్, వెల్లూరు, ప్రాంతాల ప్రజలను తన అనర్గళ ప్రసంగాలతో ప్రేరేపించి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో భాగస్వాములను చేస్తూ ఆ ఉద్యమ కార్యక్రమాలను తాను ముందుండి నడిపారు. జాతీయోద్యమకారుడిగా అరవై ఎనిమిది మాసాలపాటు వివిధ జైళ్లలో కఠిన కారాగార శిక్షలను అనుభవించారు. అంతే కాకుండా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ పోలీసుల దాష్టీకాలకు పలుమార్లు గురయ్యారు. 1930 నాటి సైమన్ కమీషన్ ఉద్యమం సందర్భంగా వెల్లూరులో జరుగుతున్న ఊరేగింపును ఆడ్డుకున్న పోలీసులు కాల్పులు జరుపుతూమని హెచ్చరికలు చేయగా, తన వంటి మీదున్న చొక్కాను తీసివేస్తూ గురి పెట్టబడిన తుపాకి కొనకు తన గుండెను చూపుతూ నిర్భయంగా ముందు నిలచిన ఒబేదుల్లా పోలీసులు అరెస్టు చేసి 18 మాసాల జైలుశిక్ష విధించారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో కామరాజ్ నాడర్ అరెస్టు కాగా ఆయన నాయకత్వ బాధ్యతలు చేపట్టి ఉద్యమాన్ని ముందుకు నడిపారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తమిళనాడు శాఖలో బృహత్తర బాధ్యతలను నిర్వహించిన ఒబేదుల్లా భారత విభజనను వ్యతిరేకిస్తూ ముస్లిం లీగ్ నేతలను ఎదుర్కొన్నారు. ప్రజాసేవయే పరమావధిగా భావించిన ఆయనను 20 ఏండ్లపాటు వెల్లూరు పురపాలక సంఘానికి తమ ప్రతినిధిగా ప్రజలు ఎన్నుకున్నారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక 1952లో విధానసభ సభ్యునిగా, 1956లో రాజ్యసభ సభ్యునిగా బాధ్యతలు నిర్వహించిన వి.యం. ఒబేదుల్లాహ్ 1958 ఫిబ్రవరి 21న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

V. M. OBAIDULLAH (1905-1958)

V. M. Obaidullah, who defied the police orders during SIMON GO BACK agitation and bared his breast fearlessly to the gun aimed at him and dared the policeman to shoot him if he can, was born on 2 May, 1905 in Vellore, Tamil Nadu state. Obaidullah was inspired by the conversation among the activists of National Movement who used to frequent the shop of his father V. Madar Bacha Saheb and joined Indian National Congress in 1919 and started taking part actively in anti- British activities since then. Moving in the company of local leaders like Kamaraj Nadar and K. Kuppu Swamy and national level leaders such as Mahatma Gandhi, Ali brothers, Abdul Kalam Azad, Mukthar Ahmed Ansari and Pandit Jawahar Lal Nehru, he soon became a committed activist of the National Movement. As an ardent follower of Gandhiji's word and path, Obaidullah established 'Gandhi Society' and propagated Gandhiji's ideology through both precept and practice. He wore khadi throughout his life. Starting with Swadeshi and Home Rule Movements, he actively participated in all local and national level anti- British activities. He inspired people of Arcot and Vellore areas with his eloquent speeches and motivated them to participate in the programmes of National Movement, leading them from the forefront. Besides being in jail several times for 68 months, many times he suffered due to the highhandedness of the British police. The police obstructed a procession in Vellore during SIMON GO BACK agitation and threatened the agitators of opening fire. Then Obaidullah bared his chest fearlessly to the gun aimed at him and dared the policeman to shoot him if he could. For this, the police arrested him and he was sentenced to a jail term of 18 months. When Kamaraj Nadar was arrested during QUIT INDIA movement in 1942, Obaidullah took up the leadership and led the movement. He held key positions in the Tamil Nadu Chapter of Indian National Congress. He opposed partition of India and took on the leaders of Muslim League on that count. Obaidullah, who considered public service as his paramount duty, was elected to Vellore Municipality consecutively for 20 years. After independence V.M. Obaidullah was elected to Legislative Assembly in 1952 and to Rajya Sabha in 1956 and he took his last breath on 21 February, 1958. ♦

MAHMOOD KHAN BENGALOORI
(1887-1958)

Source: Syed Tahsin Ahmed, Writer, Bengalore, Karnataka.

మహ్మూద్ ఖాన్ బెంగలూరి (1887- 1958)

స్వదేశీయుల మీద ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని సహించక అక్షరాయుధాలతో సమరం సాగించిన కలం యోధులు మహ్మూద్ ఖాన్ బెంగలూరి 1887లో కర్నాటక రాష్ట్రం బెంగళూరులో జన్మించారు. చిన్న వయస్సులోనే ఉర్దూ కవిగా రాణించిన ఆయన, చిన్నాచితక ఉద్యోగాలు చేశారు. ఆంగ్లేయుల ఆధిపత్యం, అకృత్యాలను సహించని ఆయన తన రచనలు, కవితల ద్వారా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలను ఎండగడ్తూ స్వాతంత్ర్య సాధన దిశగా ఉద్యమించాలని ప్రజలను ఉద్యోధించారు. 1911లో 'Khasim-ul-Akbar' ఉర్దూ వారపత్రిక సంపాదకునిగా ఆయన నియమితులయ్యారు. స్వాతంత్ర్య సమరయోధులను ఉత్సాహపర్చుతూ, ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చర్యలను ప్రశ్నిస్తూ కవితలు, రచనలను ఆ పత్రికలో ప్రచురించారు. ఆ రచనల వాడిని-వేడిని తట్టుకోలేక పోయిన బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం పత్రిక ప్రచురణకర్తల మీద ఒత్తిడి తెచ్చి ఆయనను సంపాదకుని స్థానం నుండి తొలగించేసింది. ఆ చర్యలతో ఏమాత్రం వెరువని ఆయన 'Seemab Bengaloori' కలం పేరుతో వివిధ పత్రికలలో ప్రభుత్వ చర్యలను తూర్పారపడతూ, ప్రథమ ప్రపంచ యుద్ధంలో అపజయాలతో అల్లాడుతున్న బ్రిటన్ సైన్యాల గురించి ప్రజలకు ఎరుక పర్చుతూ రచనలు సాగించారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయన రచనల మీద, ఆ రచనలను ప్రచురిస్తున్న పత్రికల మీద ఆంక్షలు-నిషేధాలు విధించారు. ఆ కారణంగా 1913లో బెంగళూరు వదలిపెట్టిన ఆయన అనంతవూర్ వెళ్ళి పలు ఉద్యోగాలు-వ్యాపారాలు చేశారు. అధికంగా నష్టపోయి 1929 తిరిగి బెంగళూరు చేరుకున్నారు. బెంగళూరులో డికెన్స్ రోడ్డులో గల Ahle-e-Islam Orphanage లో ఉద్యోగం చేపట్టి 'ప్రస్తుతం ముస్లిం అనాధాశ్రమం'గా పిలువబడుతున్న ఆ ఆశ్రమానికి నిర్మాణాత్మక సేవలను అందించారు. ఆశ్రమంలోని యువత అభివృద్ధికి బాటలు వేస్తూ తన రచనల మీద ఆయన దృష్టి పెట్టారు. టిపూ సుల్తాన్ మీద సాగుతున్న దుష్ప్రచారాన్ని పూర్వపక్షం చేస్తూ 1939లో 'Saltanat-e-Khudadad' పేరుతో ఉర్దూ గ్రంథాన్ని వెలువరించారు. 1938లో 'హైదర్ అలీ' గ్రంథాన్ని ప్రచురించారు. ఆంగ్లేయుడు William Kirk Patrick టిపూ సుల్తాన్ లేఖలతో వెలువరించిన ఆంగ్ల గ్రంథాన్ని 1947లో 'Saheefaye Tipu Sultan' పేరుతో ఉర్దూలో ప్రచురించారు. ఆ గ్రంథాన్ని భారత స్వాతంత్ర్యం కోసం ఆంగ్లేయులతో పోరాడుతున్న యువతకు అంకితం ఇచ్చారు. ఆయన గ్రంథాలన్నీ బహుళ ప్రజాదరణ పొందినా వ్యాపారదృష్టి లేకపోవడంతో ఆయనకు ఆర్థిక అవస్థలు తప్పలేదు. ఆంక్షలు, ఆంక్షలు-నిషేధాల మధ్య కలాన్ని కరవాలంగా మార్చుకుని ఒకవైపున ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మీద పోరాడిన మరొక వైపున ఆర్థిక సమస్యలతో సతమతమైన స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మహ్మూద్ ఖాన్ బెంగలూరి 1958 అక్టోబర్ 15న కన్నుమూశారు. ♦

MAHMOOD KHAN BENGALOORI (1887-1958)

Mahmood Khan Bengaloori, who fought against the British rule as a literary warrior using his pen as a weapon, was born in 1887 in Bengaluru, Karnataka state. He became popular as an Urdu poet at a very young age and later he did several small jobs. Unable to tolerate the hegemony and evil deeds of the British rulers, he wrote poetry to expose the evil deeds of the British government and exhorted the people to be on the path of agitation for achieving independence. In 1911 he was appointed as the editor of an Urdu weekly, 'Khasim-ul-Akbar'. He published poetry and other writings that questioned the wrongful acts of the government and encouraged the freedom fighters. Unable to stand the piercing and searing writings that were published in the weekly, the British government brought pressure on the publishers and got Mohamed Khan removed from the weekly. Undaunted by these vengeful acts of the government, Mahmood Khan continued to write with the pen name 'Seemab Bengaloori' in various other magazines criticizing the government's actions and making people aware of the defeats suffered by the British army's during the First World War. Angered at this, the British officers banned his writings and the magazines that published them. Due to the harassment of the government, he left Bengaluru in 1913 and went to Anantapur where he did several jobs and businesses and suffered losses. Finally he returned to Bengaluru where he took up a job in Ahle Islam Orphanage in Dicken's Road which is now called 'Muslim Orphanage' to which he rendered inestimable constructive service. There he focused his attention on writing while working hard for the development of the orphanage. Refuting the bad propaganda on Tipu Sultan, he released a book titled 'Sultanat-e-Khudadad' in 1939. In 1939 he published a book titled 'Hyder Ali'. In 1947 he published the Urdu version of William Kirk Patrick's English book with Tipu Sultan's letters with the title 'Saheefaye Tipu Sultan'. He devoted it to the youth fighting against the British for the independence of India. Though all his books became very popular, he could not escape financial problems due to his lack of commercial outlook. Freedom fighter Mahmood Khan Bengaloori using his pen as a sword fought against the British government surmounting all prohibitions, restrictions and financial problems. He passed away on 15 October, 1958. ♦

BEGUM SAKINA LUKHMANI
(1865-1960)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne, Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Alahabad, 2016

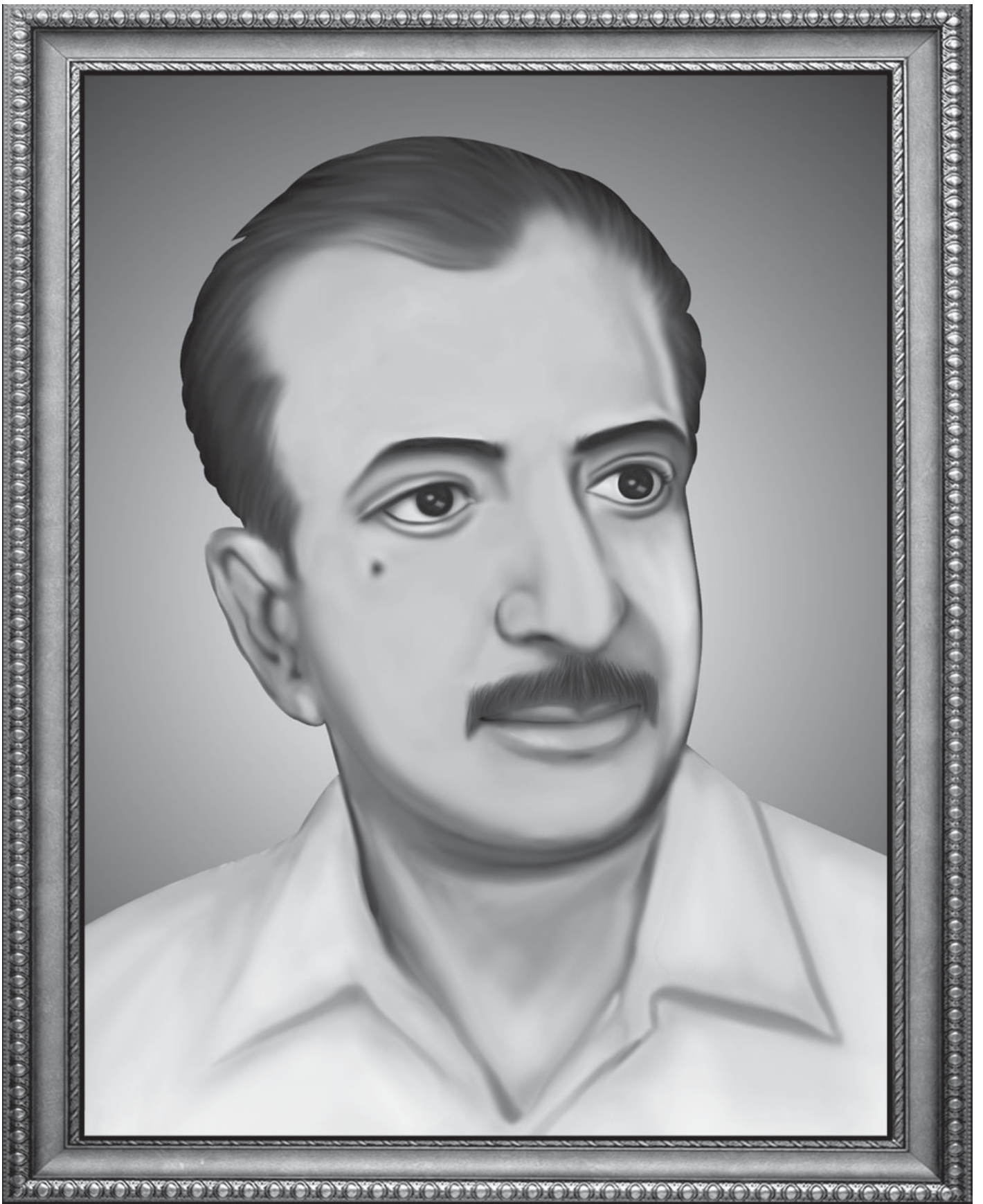
బేగం సకీనా లుఖ్మాని (1865-1960)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ప్రధాన పాత్ర వహించిన తయ్యాబ్జీ కుటుంబానికి చెందిన బేగం సకీనా లుఖ్మాని 1865 ప్రాంతంలో గుజరాత్ రాష్ట్రంలో జన్మించారు. ఆమె భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ తొలినాటి సమావేశాలకు అధ్యక్షత వహించిన ప్రముఖుడు జస్టిస్ బద్రుద్దీన్ తయ్యాబ్జీ కుమార్తె. బద్రుద్దీన్ తయ్యాబ్జీ గృహంలో ఎల్లప్పుడూ విలసిల్లుతున్న రాజకీయ వాతావరణం ప్రభావంతో ఆమె జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. 1930లో మహాత్ముడి పిలుపు మేరకు గుజరాత్‌లో సాగిన విదేశీ వస్తు బహిష్కరణ, మద్యపాన నిషేధ ఉద్యమాలలో 65 సంవత్సరాల వయస్సులో ఆమె క్రియాశీలక పాత్ర వహించారు. ఈ ఉద్యమంలో భాగంగా విదేశీ వస్తువుల విక్రయశాలలు, మద్యపానశాలల ఎదుట మండు టెండలను సైతం లెక్క చేయక ఆమె పికెటింగ్‌లు నిర్వహించారు. గుజరాత్‌లో విదేశీవస్తు బహిష్కరణకు, మద్యపాన విక్రయశాలల వద్ద పికెటింగ్ కార్యక్రమాలకు ప్రేరణగా నిలిచారు. శాంతి భద్రతలకు భంగం కల్గించారన్న నేరారోపణతో ఆమెను అరెస్టు చేసి ప్రభుత్వం నాలుగు మాసాల కఠిన కారాగార శిక్ష, వందరూపాయల జరిమానా విధించింది. ఈ వార్త ప్రజలలో ఆగ్రహవేశాలను రగిలించింది. ప్రజల డిమాండ్‌కు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తలొగ్గిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం. బేగం సకీనా లుఖ్మాని అభ్యర్థించినట్లయితే శిక్షను తగ్గించగల అవకాశాలను పరిశీలిస్తామని ప్రకటించింది. ఆమె మాత్రం ప్రభుత్వం కోరినట్లుగా శిక్ష రద్దు అభ్యర్థనకు నిరాకరించారు. ఆ సందర్భంగా అమ్మను నిరోధిస్తే ఆమె ఆరంభించిన కార్యక్రమాలను కొనసాగించడానికి మేమున్నాం. మమ్మల్ని కూడా అరెస్టు చేయండి. మాకూ శిక్షలు విధించండి, అంటూ గుజరాత్ యువత భారీ సంఖ్యలో వీధుల్లోకి వచ్చింది. ప్రజల నిరసన దృష్ట్యా ఆంగ్ల ప్రభుత్వం దిగివచ్చి ఆమెకు విధించిన కఠిన జైలు శిక్షను సాధారణ జైలుశిక్షగా మార్చింది. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ 'తయ్యాబ్జీ పరివార సభ్యులు అసాధారణ ధైర్య సాహసాలను ప్రదర్శించారు' అంటూ మహాత్ముడు ప్రశంసించారు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా మద్యపాన నిషేధం కోరుతూ గుజరాత్ రాష్ట్ర మహిళలు వైశ్రాయ్‌కు రాసిన చారిత్రాత్మక లేఖ మీద బేగం సకీనా లుఖ్మాని సంతకం చేశారు. గాంధీజీని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం అరెస్టుచేయగా గుజరాత్‌లో మహిళలతో భారీ సమావేశాన్ని ఏర్పాటుచేసి ప్రభుత్వ వైఖరిని ఆమె తీవ్రంగా విమర్శించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక దేశం రెండుగా చీలిపోవటం పట్ల తీవ్ర వ్యాకులత చెందిన బేగం సకీనా లుఖ్మాని రాజకీయాలకు దూరంగా ఉంటూ, 1960 ఫిబ్రవరి 6న కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM SAKREENA LUKHMANI (1865-1960)

Begum Sakeena Lukhmani, who hailed from the family of Tayabjis who played prominent role in National movement, was born around 1865 in Gujarat state. She was the daughter of Justice Badruddin Tayyabji who presided over the 3rd session of Indian National Congress. Inspired by the political environment prevailing in Tayabji family, Sakeena Lukhmani took part in the activities of Indian National Movement. In response to Mahatma Gandhiji's call in 1930 she played an active role, at the age of 65, in the agitations that were organized in Gujarat demanding prohibition and boycott of foreign goods. She organized picketings in front of liquor shops and shops that sold foreign goods, ignoring the scorching Sun. She stood as a source of inspiration in Gujarat for organizing picketings in front of liquor shops and foreign goods shops. The British government arrested Sakeena Lukhmani on charges of disturbing law and order and sentenced her to four months rigorous imprisonment and imposed a fine of one hundred rupees. The news of her imprisonment caused uproar among people. Bowing to public demand the British government proposed that they would consider lowering the punishment if she submit a remission petition, to which she refused. Then youth of Gujarat came into streets in large numbers declaring that they would continue the agitation initiated by mother Sakeena if she was continued in jail and dared the government to arrest them all and award punishments. Consequently the government relented and converted the rigorous imprisonment to an ordinary one. Mentioning all these things, Mahatma Gandhi praised her and members of Tayyabji family for displaying extraordinary courage. Begum Sakeena Lukhmani was one of the signatories to the letter addressed to the Viceroy on behalf of Gujarat Women's Congress demanding prohibition of liquor as a part of National Movement. When Gandhiji was arrested by the British government, she organized a huge public meeting of Gujarat women and debunked the act of the government. She was deeply disturbed by the partition of India on the eve of independence and withdrew herself from politics. Begum Sakeena Lukhmani breathed her last on 6 February, 1960. ♦

ABDUR RAHMAN REYA
(1885-1960)

Source: Prof. Abdul Jalil Popalazi, Rehman Medical College, Peshawar, Pakistan.

అబ్దుర్ రహ్మాన్ రేయా (1885-1960)

మాతృభూమిని వలసపాలకుల కబంధహస్తాల నుండి విముక్తి కల్పించడానికి విప్లవోద్యమ బాట పట్టడం మాత్రమే కాకుండా, కార్మిక-కర్షక జనావళి సంక్షేమం, అభివృద్ధి లక్ష్యంగా పోరాడిన అబ్దుర్ రహ్మాన్ రేయా 1885లో ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని పెషావర్‌లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మియాఁ గులాం హైదర్ రోహేలా ప్రభుత్వ ఉద్యోగి. స్థానిక ఇస్లామియా కళాశాలలో చదివిన అబ్దుర్ రహ్మాన్ సరిహద్దు ప్రాంతం పోలీసు విభాగంలో చేరారు. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగంగా ఆరంభమైన 'హిజ్రత్ ఉద్యమం'లో పాల్గొనేందుకు 1920లో ఉద్యోగం వదలి జాతీయోద్యమ బాట పట్టారు. 'నౌజవాన్-ఎ-సర్హద్' పేరుతో విప్లవ సంస్థను ఏర్పాటు చేసిన అబ్దుర్ రహ్మాన్ పోపల్‌జై ప్రబోధిస్తున్న స్వేచ్ఛాయుత-సామ్యవాద భావజాలంతో అబ్దుర్ రహ్మాన్ ప్రభావితమయ్యారు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా ప్రాంతీయ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పార్టీ శాఖ, 'నౌజవాన్-ఎ-సర్హద్', 'నౌజవాన్ భారత్ సభ' సభ్యులుగా పలు కార్యక్రమాలలో ఆయన పాల్గొన్నారు. 1930 ఏప్రిల్ 23న పెషావర్‌లోని ఖిస్సాఖాని బజార్‌లో సాగిన మారణకాండకు వ్యతిరేకంగా పోరుబాట పట్టిన ఆయన శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో క్రియాశీలకంగా పాల్గొన్నారు. ఆ సందర్భంగా నిర్బంధానికి గురైనా గాంధీ-ఇర్విన్ ఒడంబడిక పర్యవసానంగా జైలు నుండి విడుదలయ్యారు. ఆయన విప్లవకర చర్యల మూలంగా ఆంగ్లేయాధికారుల ఆగ్రహానికి గురై మరోమారు రెండు ఏండ్ల పాటు జైలులో గడిపారు. ఆంగ్లేయుల క్రూర చర్యలను ఏమాత్రం లెక్కపెట్టకుండా విప్లవోద్యమంలో భాగస్వాములవుతున్న ఆయన 'మజ్లూం దునియా', 'ఫిత్రా' అను పత్రికలను ప్రారంభించి ప్రభుత్వ దుశ్చర్యలను దుయ్యబట్టసాగారు. 1940లో నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ రహస్యంగా కలకత్తా నుండి కాబూల్ చేరుకున్న సందర్భంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వం సాగించిన అరెస్టులు, హింసాకాండకు ఆయన కూడా గురయ్యారు. పలుమార్లు నిర్బంధాలు, నిషేధాలను ఎదుర్కొంటూ వచ్చిన అబ్దుర్ రహ్మాన్ 1942లో ముస్లిం లీగ్‌లో చేరారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వ దుర్మార్గాలను ఎండ గట్టడంలో ఏమాత్రం వెనుకాడని ఆయన, మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక ఎటువంటి అధికార పదవులను ఆశించకుండా ప్రజల పక్షంగా నిలబడ్డారు. అధికార, అనధికార ప్రతినిధుల అవినీతి, బంధుప్రీతి, అరాచకాలను బహిర్గతం చేస్తూ ప్రభుత్వాధినేతల ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. 1958లో ప్రభుత్వం 'మజ్లూం దునియా' పత్రికను నిషేధించడం వలన కరపత్రాల ద్వారా ప్రజల కడగండ్లను ఏకరువు పెడుతూ, అకృత్యాలకు పాల్పడుతున్న ప్రభుత్వాధికారుల మీద చివరి వరకు అక్షరయుద్ధం సాగించిన అబ్దుర్ రహ్మాన్ రేయా 1960లో కన్నుమూసారు. ♦

ABDUR RAHMAN REYA (1885-1960)

Abdur Rahman Reya, who fought throughout his life for the welfare and development of workers and peasants besides being on the path of revolutionary movement for the emancipation of the motherland from the clutches of colonial British rulers, was born in 1885 in Peshawar which is in present Pakistan. His father, Mian Gulam Hyder Rohela was a government employee. Abdur Rahman studied in local Islamia College and joined police department in the Frontier region. He left his job in 1920 to join 'Hijrat Movement' which was a part of the Indian National Movement. He was influenced by Popalzai ideology of freedom and socialism who formed a revolutionary organization 'Naujavan-e-Sarhad' in association with Moulana Abdul Rahim Popalzai. He participated in several programmes as a member of Indian National Congress, Naujavan-e-Sarhad and Naujavan Bharath Sabha. He took up agitational path against the massacre in Khissa Khani Bazar, Peshawar on 23 April 1930 and took part in the Civil Disobedience Movement. Abdur Rahman Reya who was arrested on this occasion was released from jail consequent upon Gandhi-Irwin pact. His revolutionary activities irked British officers and as a result he had to be in jail for two more years. Unshaken by the cruel oppressive measures of the British Government, he went on participating in the revolutionary activities and started publication of 'Mazloom Duniya' and 'Fitra' papers in which he debunked the evil acts of the British. He was affected by the oppressive measures unleashed by the British Government when Netaji Subhash Chandra Bose left Kolkata and reached Kabul covertly. He faced arrests and prohibitions several times. In 1942 he joined All India Muslim League. Abdur Rahman never hesitated to expose the anti-people acts of British Government and stood on the people's side even after independence without aspiring for any public office. He continued exposing the corruption and nepotism of the people's representatives and tasted the anger of those at the helm of the government. When his 'Mazloom Duniya' paper was banned in 1958, he continued his war against corrupt officers through pamphlets in which he narrated the hardships faced by the people and exposed the corruption and nepotism of those in power. Abdur Rahman Reya, who fought on behalf of the people till the end of his life, passed away in 1960. ♦

BEGUM SOFIA SOM
(1916-1961)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne, Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Alahabad, 2016.

బేగం సోఫియ సోం (1916-1961)

భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు జాతీయోద్యమంలో అపూర్వ సేవలందించి, కార్యదక్షత ప్రదర్శించిన అరుదైన మహిళా నేతగా ఖ్యాతిగాంచిన బేగం సోఫియ సోం 1916లో బొంబాయిలో జన్మించారు. చిన్నతనం నుండి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మహిళా విభాగానికి చెందిన నేతలతో కలిగిన పరిచయాల వలన ఆమె కూడా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ స్వచ్ఛంద సేవాకార్యకర్తల విభాగంలో పనిచేశారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మహిళా స్వచ్ఛంద సేవాకార్యకర్తల జాతీయ స్థాయి అధ్యక్షురాలిగా, పర్యవేక్షకురాలిగా, నాయకురాలిగా ఆమె రాణించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటున్నప్పుడే, ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ సోదరుని కుమారుడు ఇంజనీర్ ఖాన్ సాదుల్లా ఖాన్ ను సోఫియ సోం వివాహం చేసుకున్నారు. ఖాన్ సాదుల్లా ఖాన్ బొంబాయి కార్పొరేషన్ లో ఇంజనీర్ మాత్రమే కాకుండా, నాన్న, చిన్నాన్నలాగే స్వాతంత్ర్య సమరయోధుడు. 1935 జనవరి 26నాటి తన లేఖలో ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించి, వివాహం తరువాత భర్త ప్రోత్సాహంతో సుఫియా తన ఇష్టానుసారం దేశంకోసం మరింత బాగా సేవలందించగలడు, అని మహాత్మాగాంధీ ఆశాభావం వ్యక్తంచేశారు. ఆమె వివాహం రోజున తన వ్యక్తిగత కార్యదర్శి మహాదేవ దేశాయి ద్వారా రాయించిన లేఖలో గాంధీజీ నూతన వధువరులకు ఆత్మీయ శుభాకాంక్షలు తెలిపారు. బేగం సోఫియ సోం భర్త సాదుల్లా ఖాన్ కుటుంబీకులంతా స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు కావటంతో జాతీయోద్యమంలో మరింత చురుకుగా పనిచేయడానికి ఆమెకు ప్రోత్సాహం లభించింది. మహాత్ముని సలహా మేరకు జాతీయోద్యమంలో మహిళల భాగస్వామ్యాన్ని మరింతగా పెంచడానికి మహిళా స్వచ్ఛంద సేవా కార్యకర్తలలో శారీరక పటిష్టత, మానసిక పరిపక్వత కలుగజేయడానికి అధ్యయన, శిక్షణా శిబిరాలను ఆమె నిర్వహించారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్న కారణంగా ఆమె పలుసార్లు జైళ్ళ పాలయ్యారు. బొంబాయి నగరం నుండి బహిష్కరణకు కూడా గురయ్యారు. 1942 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అగ్రనేతల తోపాటు ఆమె యరవాడ జైలులో నిర్బంధించ బడ్డారు. ఆమె జైళ్లలో ఉన్నప్పటికీ ధార్మిక ఆచరణకు ఏమాత్రం భంగం కలుగనియ్యలేదు. ఆంగ్లేయుల వ్యతిరేక ప్రచారాన్ని విరమించలేదు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చాక కూడా ఖద్దరు ధారణ మానకుండా మనసా వాచా మహాత్ముని బాటన నడిచిన బేగం సోఫియ సోం 1961 మార్చి 16న కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM SOFIA SOM (1916-1961)

Begum Sofia Som, who rendered remarkable service in the National Movement in response to the call given by Indian National Congress and gained name as a rare woman leader, was born in 1916 in Bombay. She worked in the volunteers' wing of Indian National Congress as she had an acquaintance with Indian National Congress women's wing leaders. She was successful as the President of Indian National Congress Women volunteers' wing. She married Khan Sadulla Khan, son of Khan Abdul Gafar Khan's brother, Dr Khan Sab. Khan Sadulla was also a freedom fighter like his father besides being an engineer in Bombay Corporation. Mentioning this in a letter dated 26 January, 1935 Mahatma Gandhi expressed his hope that Sofia would continue to serve the nation as per her will even after her marriage with her husband's cooperation. He got a letter written by his personal secretary Maha Dev Desai in which Gandhiji conveyed his best wishes to the newly wed couple on Sofia's wedding day. Begum Sofia Som got further encouragement as all the members of her husband's family were freedom fighters. In accordance with Gandhiji's advice, she conducted study camps and training camps in order to increase participation of women in Indian National Movement and to improve physical fitness and mental maturity among women volunteers. She was sent to jail several times because she took part in anti British programmes. Begum Sofia Som was once extradited from Bombay city. During Quit India Movement in 1942 she was detained in a prison along with the top leaders of Indian National Congress. Even in jails she did not deviate from her righteous conduct, She did not take a break from her anti-British campaign. She did not stop wearing Khadi even after Independence. Begum Sofia Som passed away on 16 March, 1961. ♦

SHAH MUHAMMED OZAIR MUNEMI
(1899-1961)

Source: Md Umar Ashraf B.E., Research Scholar, Patna, Bihar.

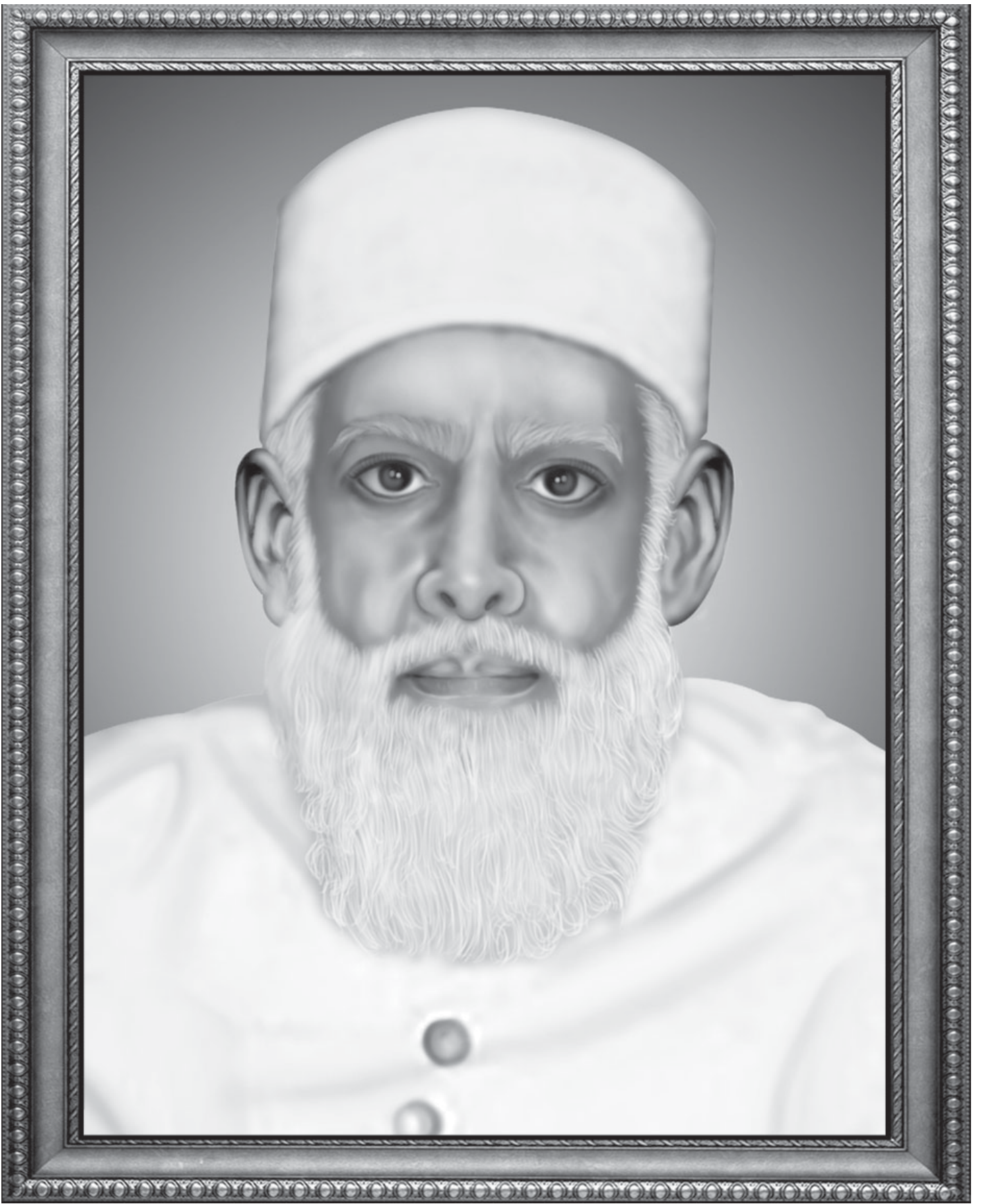
షాహ్ ముహమ్మద్ ఒజైర్ మునేమి (1899-1961)

స్వరాజ్యం లక్ష్యంగా వలసపాలకుల మీద ఉద్యమించి స్వతంత్ర భారతంలో ఉన్నత పదవులను అధిష్టించే అపూర్వ అదృష్టాన్ని సొంతం చేసుకున్న షాహ్ ముహమ్మద్ ఒజైర్ మునేమి బీహార్ రాష్ట్రం ఫుల్వారిషర్‌ఫలో 1899లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీజ్ సంపన్న జమీందార్ మాత్రమే కాకుండా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలోని న్యాయశాఖలో డిప్యూటీ మేజిస్ట్రేట్‌గా ఉద్యోగం చేశారు. ప్రాథమిక విద్య ఫుల్వారిషర్‌ఫలో పూర్తిచేసిన షా ముహమ్మద్ ఒజైర్ 1918లో మెట్రిక్ చేసి పాట్నాలోని బి.యన్ కళాశాలలో చేరారు. ఆ సమయంలో భారతదేశాన్ని చుట్టబెడుతున్న ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం ఆయనను కూడా ప్రభావితం చేయడంతో చదువు మానేసి జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. ఆ తరువాత 1921లో మహాత్మాగాంధీ ద్వారా ఏర్పాటు చేయబడిన 'సదాఖత్ ఆశ్రమం' లోని బీహార్ జాతీయ విద్యాపీఠం నుండి షా ముహమ్మద్ ఒజైర్ మునేమి ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేశారు. బీహార్ జాతీయ విద్యాపీఠంలో అధ్యాపకునిగా 1926 నుండి 1930 వరకు సేవలందిస్తూ, తన సహచరుడు బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్‌తో కలిసి జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆ క్రమంలో 1931 నుండి 1942 వరకు బీహార్ ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షు-కార్యదర్శులుగా రాజేంద్ర ప్రసాద్, షా ముహమ్మద్ ఒజైర్ లు బాధ్యతలు నిర్వహించారు. 1940-41లో బీహార్ ప్రాంతీయ కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులుగా బాధ్యతలు చేపట్టిన ఆయన 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో క్రియాశీలకంగా వ్యవహరించారు. బీహార్ ప్రజలను ఉద్యమ దిశగా నడిపిస్తూ ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలను ముమ్మరంగా నిర్వహించినందున ఆయనను ప్రభుత్వం నిర్బంధించి 1942 నుండి 1944 వరకు హజారిబాగ్ కేంద్ర కారాగారం పాఠేసింది. స్వతంత్ర భారతం ఏర్పడే ముందుగా 1946లో జరిగిన ఎన్నికలలో బీహార్ శాసన మండలికి ఎన్నికయిన ఆయన 1949లో బీహార్ శాసన మండలి ఉపసభాపతిగా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. బాలబాలికల్లో చిన్నతనం నుండి జాతీయ భావాలను పెంపొందించాలన్న లక్ష్యంతో ఫుల్వారిషర్‌ఫలో ఆయన స్థాపించిన 'జాతీయ పాఠశాల'ను మహాత్మాగాంధీ ప్రారంభించగా అబుల్ కలాం ఆజాద్, మౌలానా షేకత్ అలీ, మౌలానా మజ్హరుల్ హఖ్ లాంటి ప్రముఖులు దానిని సందర్శించారు. అబుల్ కలాం ఆజాద్ ఆ పాఠశాలకు గౌరవపూర్వక సేవలను కూడా అందించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక 1952లో డాక్టర్ శ్రీకృష్ణ కుమార్ సిన్హా నేతృత్వంలో ఏర్పడిన బీహార్ రాష్ట్ర తొలి మంత్రివర్గంలో మంత్రిగా బాధ్యతలు చేపట్టారు. ఆ తరువాత రాష్ట్ర మంత్రివర్గాలలో మూడుసార్లు మంత్రిగా బాధ్యతలను నిర్వహించి నిస్వార్థసేవలతో ప్రజల ప్రేమాభిమానాన్ని చూరగొన్న షాహ్ ముహమ్మద్ ఒజైర్ మునేమి 1961లో కన్నుమూశారు. ♦

SHAH MUHAMMED OZAIR MUNEMI (1899-1961)

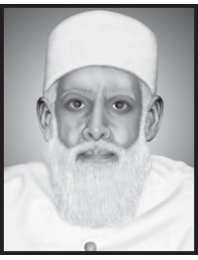
Shah Muhammed Ozair Munemi, who fought against the colonial rulers and was fortunate enough to enjoy high positions in independent India, was born in 1899 in Phoolwarishariff of Bihar State. His father, Abdul Azeez, was an affluent Zamindar and worked as a deputy Magistrate in the Judiciary of the British government. Shah Muhammed Ozair, after completing his primary education in Phoolwarishariff, did his Matriculation in 1918 and joined B. N. College there. Then he came under the influence of Khilafat-Non Cooperation Movement, discontinued his studies and entered National Movement. Later he had higher education in Bihar National Education Foundation of 'Sadakhat Ashram' which was established in 1921 with the initiative of Mahatma Gandhi. Rendering his service as a lecturer in the National College of Bihar National Education Foundation from 1926 to 1930, he participated actively in the National Movement along with his colleague Babu Rajendra Prasad. Later from 1931 to 1942 Babu Rajendra Prasad and Shah Muhammed Ozair worked as the President and the General Secretary of the Bihar Pradesh Congress Committee. Shah Muhammed Ozair was the president of the Bihar Pradesh Congress Committee during 1940-41 and he took a very active part in Quit India Movement of 1942. The British government arrested him for leading people in the movement and organizing anti-government activities and sentenced him to imprisonment in Hazaribagh jail from 1942-44. In the elections held in 1946 shortly before independence, he was elected as a member of Bihar Legislative Council and after independence he became the Deputy Chairman of Bihar Legislative Council in 1949. The 'National School' he founded in Phoolwarashariff with the aim of inculcating nationalistic ideas in children right from their childhood was inaugurated by Mahatma Gandhi and was visited by prominent persons such as Moulana Abul Kalam Azad, Moulana Shoukat Ali and Moulana Mazrul Huq. Abul Kalam Azad rendered honorary service in the School. In 1952 Shah Muhammed Ozair became a minister in the first cabinet of Bihar State which was formed under the leadership of Sri Krishna Kumar Sinha. Later he was a minister in the three successive cabinets of Bihar State. Shah Muhammed Ozair Munemi, who won the love and admiration of the people with his selfless service, passed away in 1961. ♦

MAULANA HIFZUR RAHMAN SEOHARVI
(1901-1962)

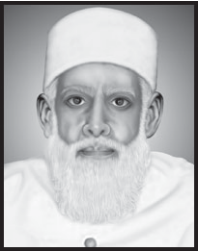
Source: <http://www.islamcare.org.uk/about-us/>

మౌలానా హిఫ్జుర్రహమాన్ సయోహార్వి (1901-1962)

మారుతున్న సామాజిక పరిస్థితుల నేపథ్యంలో మన ముందు తరాలను మరింతగా ప్రగతి పథంలో చూడాలంటే ఆధునిక విద్యావిధానాలను అవలంబించక తప్పదని మనసావాచా నమ్మటమే మాత్రమే కాకుండా తన బిడ్డల విషయంలో ఆచణాత్మక వైఖరిని అనుసరించిన మౌలానా హిఫ్జుర్రహమాన్ సయోహార్వి 1901 జనవరి 10న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బిజినోర్ లో జిల్లా లోని సయోహార్ లో జన్మించారు. ఆయన విద్యాభ్యాసం ప్రముఖ విద్యాసంస్థ దారుల్ ఉలూంలో సాగింది. ఆ సంస్థ ప్రధానోపాధ్యాయులు, ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా మహమూదుల్ హసన్ అడుగుజాడల్లో ఆయన నడిచారు. చిన్నవయస్సులో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, జమీయత్-ఎ-ఉలూమా-ఎ-హింద్ లాంటి సంస్థలలో చేరిన మౌలానా హిఫ్జుర్రహమాన్ సయోహార్వి 1919 నాటి ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. జాతీయోద్యమంలో భాగమైన పోరాట కార్యక్రమాలన్నిటిలో పాల్గొన్న ఆయన ప్రభుత్వం విధించిన నిషేధాలు-నిర్బంధాలను ఎదుర్కొంటూ తన ప్రత్యేకతను నిల్పుకున్నారు. భారత విభజనను ప్రతిపాదిస్తూ ముస్లింలీగ్ చేసిన తీర్మానాన్ని ఖండించారు. భారత విభజన ఆలోచన ఎంత ప్రమాదకరమో వివరిస్తూ, వేర్పాటువాదానికి వ్యతిరేకంగా ఆయన ఉద్యమించారు. 1942లో జమీయత్-ఎ-ఉలూమా-ఎ-హింద్ నేతృత్వంలో వేర్పాటువాదానికి వ్యతిరేకంగా ముస్లిం జనసమూహాలను ఐక్యం చేయడానికి మౌలానా ఎంతగానో కృషి సల్పారు. ఆ సందర్భంగా ముస్లింలీగ్ చేసిన భౌతిక-మానసిక దాడులకు లెక్కచేయకుండా, అన్ని కడగండ్లను భరిస్తూ, అవమానాలను సహిస్తూ హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతను కాంక్షిస్తూ, నిఖార్సయిన జాతీయవాదిగా విభజన వాదాన్ని ఎదుర్కొన్నారు. స్వతంత్ర భారత దేశంలో అధికారం అండగా ఉన్నా తనను పలు కష్టాలు-కడగండ్ల పాల్చేసిన వ్యక్తులను, సంస్థలను క్షమించి స్వచ్ఛమైన గాంధేయవాదిగా ఆయన నిలిచారు. 1952లో లోక్ సభకు ఎన్నికయిన ఆయన రెండుసార్లు పార్లమెంటు సభ్యులుగా ప్రజలకు సేవలందించారు. మంచి వక్తగా పేరొందిన ఆయన జాతీయ సమస్యను, ముస్లింల ప్రత్యేక సమస్యలను పార్లమెంటులో ప్రస్తావిస్తూ మంచి ఆచరణాత్మక పరిష్కారాలు సూచించారు. ఆధునిక-శాస్త్ర-సాంకేతిక రంగంలో వెల్లువలా వస్తున్న మార్పులను బట్టి మన విద్యావిధానాలు, వ్యవస్థలు ఉండాలని ప్రబోధించిన మౌలానా తన బిడ్డలకు ఆధునిక సాంకేతిక విద్య గరిపాటు. ప్రమాదకర క్యాన్సర్ వ్యాధి బారిన పడి చికిత్సకోసం ఎక్కడకు వెళ్ళినా స్వదేశంలోనే చనిపోవాలన్న ఆకాంక్షను వ్యక్తంచేస్తూ వచ్చిన మౌలానా హిఫ్జుర్రహమాన్ సయోహార్వి 1962 ఆగస్టు రెండున ఢిల్లీలో చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

MAULANA HIFZUR RAHMAN SEOHARVI (1901-1962)

Maulana Hifzur Rahman Seoharvi declared that it was necessary to adopt modern education policies, if you wanted to see the future generations on the path of progress and had his children on that way with modern education. He was born on January 10, 1901 in Seohara of Bijnore district Uttarpradesh. He had his schooling in Dar-ul-Uloom, a famous educational institution. Walking in the footsteps of its Head Master and freedom fighter Maulana Mahmud Hasan, Maulana Hifzur Rahman joined organizations such as Indian National Congress and Jamiat-e-Ulma-e-Hindi and took active part in Khilafath and Non-cooperation Movements. Withstanding all the repressive measures taken by the British Government, he participated in all the programmes of National Movement. He opposed Muslim League's resolution for the partition of India in 1940. He mobilized public opinion against partition by explaining how dangerous the idea of partition was. In 1942 he made great efforts to unite Muslims against partition propaganda under the banner of Jamiat-e-Ulma-e-Hind. Undaunted by the physical and psychological attacks made on him by Muslim league activists, as a true nationalist he ably countered the idea of partition. He endured all the hardships and tolerated all the insults to promote Hindu-Muslim unity. As a true Gandhian, he forgave all the individuals and organizations that caused troubles in his way. He was first elected to Lok Sabha in 1952 and served the people of India twice as a Member of Parliament. He came to be known as an eloquent speaker and suggested good solutions to several national problems and certain problems specific to Muslims. Besides speaking eloquently on the need to restructure our educational system in tune with the deluge of changes coming in the realms of Science and Technology, he had his children in Modern technical courses. When he was diagnosed with cancer at an advanced stage, he expressed his wish to die in India, no matter wherever he may be taken for treatment. As per his wish Maulana Hifzur Rahman Seoharvi breathed his last in Delhi on August 2, 1962. ♦

SHAKIR ALI BARRISTER
(1879-1962)

Source: <https://www.geni.com/people/Shakir-Ali/6000000007720179654>

షాకిర్ అలీ బారిష్టర్ (1879-1962)

భారత జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్న యోధానయోధులకు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం కల్పిస్తున్న న్యాయపరమైన దిగ్బంధం నుండి విముక్తి కలిగించడానికి పూనుకున్న న్యాయవాదులలో ఒకరైన బారిష్టర్ షాకిర్ అలీ 1879 జూన్ ఏడున ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం లక్నో జిల్లా కాకొరి గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయన పూర్వీకులు మొగల్ దర్బారులో ఉన్నత ఉద్యోగాలను అలకరించారు. అబ్బాసి వంశజులుగా ఖ్యాతిగాంచిన ఇక్రమున్నీసా అబ్బాసి, అస్గర్ అలీ అబ్బాసి ఆయన తల్లితండ్రులు. అలీఘర్లో గ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తిచేసుకున్న ఆయన 1905లో లండన్ వెళ్ళి న్యాయశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి బారిష్టర్ పట్టా పొంది 1908లో స్వదేశం వచ్చారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం కల్పించిన ఉన్నతోద్యోగంలో కొంత కాలం గడిపిన ఆయన పరాయి ప్రభుత్వ సేవల నుండి త్వరితగతిన విముక్తులయ్యి న్యాయవాద వృత్తిని ఎన్నుకుని గోరఖ్ పూర్ లో స్థిరపడ్డారు. 1919లో గోరఖ్ పూర్ పరగణాలో ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమ నిర్వహణలో ప్రధాన భాగస్వామ్యం వహించారు. అచిరకాలంలోనే క్రిమినల్ న్యాయవాదిగా ఖ్యాతిగడించిన బారిష్టర్ షాకిర్ అలీ 1921 నుండి 1923 వరకు ఉత్తరప్రదేశ్ విధానమండలి సభ్యులుగా ప్రజలకు సేవలందించారు. జాతీయోద్యమం పట్ల నియమనిష్ఠలతో ముందుకు సాగిన ఆయన భారతదేశం తూర్పు ప్రాంతాల ప్రజల మన్నన పొంది, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ప్రముఖ నాయకునిగా వెలుగొందారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న వ్యక్తులు, వ్యవస్థలకు తొలి నుండి అండగా నిలిచిన బారిష్టర్ షాకిర్ అలీ 1922 నాటి చౌరాచౌరీ కేసుతో ఆరంభించి, 1927 నాటి కాకొరి కేసు, 1929 మీరట్ కుట్రకేసు, 1945 ఢిల్లీ ఎర్రకోటలో భారతీయ జాతీయ సైన్యం మీద సాగిన సైనిక విచారణ కేసులలో జాతీయోద్యమకారుల పక్షాన న్యాయ పోరాటం చేశారు. భారత తూర్పు ప్రాంతాల ప్రజల మనస్సులను చూరగొన్న ప్రముఖ నాయకునిగా నిలచిన ఆయన 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం ఆ ప్రాంతాలలో బాగా ప్రజ్వలింప చేయడంలో ప్రధాన పాత్ర పోషించారు. భారతీయుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు లక్ష్యంగా పోరాటం సాగిస్తున్న అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ జాతీయ, ప్రాంతీయ కమిటీల సభ్యునిగా సేవలను అందించేసిన జాతీయవాది బారిష్టర్ షాకిర్ అలీ వేర్పాటువాద ఉద్యమాలను నిరసించారు. భారత విభజన ఆలోచనలను పూర్తిగా వ్యతిరేకించారు. భారతదేశానికి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు లభించాక న్యాయవాద వృత్తిని ప్రధాన వ్యాపకం చేసుకున్నారు. ప్రముఖ న్యాయవాదిగా ప్రజలకు సేవలందిస్తూ గడిపిన బారిష్టర్ షాకిర్ అలీ 1962 డిసెంబర్ 26న గోరఖ్ పూర్ లో తన 84 ఏండ్ల వయస్సులో కన్నుమూసారు. ♦

SHAKIR ALI BARRISTER (1879-1962)

Shakir Ali Barrister, who was one of the lawyers providing relief to the stalwarts that participated in Indian freedom struggle from the legal hurdles created by the British government, was born on 7 June, 1879 in Kakori village of Lucknow district in Uttar Pradesh. His ancestors were in high positions in Mughal Darbar. Ikramunnisa and Asgar Ali of the famous Abbasi lineage were his parents. Barrister Shakir Ali, who completed his graduation in Aligarh, went to London in 1905 to study Law and returned to India with a Barrister degree in 1908. He spent some time in a high ranking job in the British government but soon he left the job in the foreign government and settled in Gorakhpur as a lawyer. He took a major role in organising Khilafat-Non-cooperation movements in Gorakhpur region in 1919. In a short span of time he became a famous criminal lawyer and served as a member of Uttar Pradesh Legislative Council from 1921 to 1923. He went ahead on the path of National Movement with a deep sense of commitment and discipline and shone as a prominent leader of Indian National Congress in the Eastern parts of India. Barrister Shakir Ali who always stood by the persons and organizations fighting against British rule in India, waged a legal battle in support of the freedom fighters involved in Chauri Choura Case of 1922, Kakori Case of 1927, Meerut Conspiracy Case of 1929 and cases against Indian National Army personnel during the military trial in 1945 in the historic Red fort. As a leader who won the admiration of the people of the Eastern parts of India, he was instrumental in stirring up Quit India movement in that region in 1942. As a member of national and regional committees of Indian National Congress which led the struggle for the freedom and Independence of India, he resented separatist movements. He vehemently opposed the idea of dividing India on the basis of religion. In independent India he chose to practice law as his major avocation. Serving people as a lawyer till the end of his life, Barrister Shakir Ali passed away on 26 December, 1962 at the age of 84. ♦

FAREEDUL HAQ ANSARI
(1895-1966)

Source: https://www.veethi.com/india-people/faridul_haq_ansari-profile-14593-30.htm

ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్సారి (1895-1966)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో అత్యుత్తమ సేవలందించిన 'అన్సారి' కుటుంబం నుండి వచ్చి జాతీయోద్యమంలో పోరుబాటన నడిచిన యోధులు ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్సారి ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఘాజీపూర్ జిల్లా యూసుఫ్ పురాలో 1895 జూలై ఒకటిన జన్మించారు. ఆయన తండ్రి నిజాముల్ హాక్ అన్సారి సంపన్న జమీందారు. చిన్న వయస్సు నుండి విద్యాభ్యాసం పట్ల ఆసక్తి చూపిన ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్సారి తొలుత ఢిల్లీ ఉన్నతపాఠశాల, అలీఘర్ లోని అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయంలో ఉన్నత విద్య పూర్తిచేశారు. అనంతరం ఆక్స్ ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో న్యాయశాస్త్రం అధ్యయనం చేసి బారిష్టర్ గా ఇండియా వచ్చారు. 1925 నుండి ఢిల్లీ కార్యస్థానం చేసుకుని ఢిల్లీ హైకోర్టు న్యాయవాదిగా న్యాయవాద వృత్తిని ప్రారంభించి అచిరకాలంలో మంచి ఖ్యాతి గడించారు. చిన్నతనం నుండి స్వేచ్ఛా-సామ్యవాద భావాలు గల ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్సారి 1927లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యులయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులుగా వ్యవహరించిన జాతీయోద్యమ నాయకుడు డాక్టర్ ముఖ్తార్ అహ్మద్ అన్సారి ఆయనకు సమీప బంధువు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నిర్వహిస్తున్న ఢిల్లీ ప్రాంతీయ కాంగ్రెస్ కార్యదర్శిగా అన్ని కార్యక్రమాలలో ఫరీదుల్ హాఖ్ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో 'మీరట్ కుట్ర కేసు'గా గణుతికెక్కిన కేసుకు పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ, కైలాశ్ నాథ్ కట్జు లాంటి ప్రముఖులతో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఏర్పాటు చేసిన 'డిఫెన్స్ కమిటీ'లో సభ్యునిగా జాతీయోద్యమంలో భాగంగా జాతీయోద్యమకారుల పక్షాన పనిచేశారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్యసమర యోధులు ఆసిఫ్ అలీతో కలసి మహాత్మాగాంధీ మార్గదర్శకత్వంలో 'మాస్ కాంటాక్ట్ ప్రోగ్రాం' నిర్వహించి ముస్లింలీగ్ వేర్పాటువాదానికి వ్యతిరేకంగా జనసమూహాలను ఐక్యతాదిశగా నడపటంలో మంచి పాత్రను నిర్వహించారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో ఆయన ప్రముఖంగా పాల్గొన్నారు. ఆ కారణంగా 1942 నుండి 1945 వరకు కారాగారంలో గడిపారు. 1947లో భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక 1952లో 'కాంగ్రెస్ సోషలిస్టు పార్టీ'లో చేరిన ఆయన 1954 నుండి 1958 వరకు ఆ పార్టీ జాయింట్ సెక్రటరీగా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ఆ పార్టీ విధివిధానాల రూపకల్పన కమిటీలో ఆయన భాగస్వాములయ్యారు. ఆర్థిక-సామాజిక అంతరాలు కూడదన్న భావనలు కలిగిన ఆయన కర్పూరి రాకూర్, మధు దండావతే, శాంతినారాయణ లాంటి సోషలిస్టు నాయకులతో కలసి ఆ దిశగా కృషి చేశారు. ఆ తరువాత 1958, 1966 లలో రాజ్యసభ సభ్యులుగా మాతృభూమికి సేవలందించిన ఫరీదుల్ హాఖ్ అన్సారి ఆనారోగ్యం కారణంగా 1966 ఏప్రిల్ నాలుగున ఢిల్లీలో అంతిమ శ్వాస విడిచారు. ♦

FAREEDUL HAQ ANSARI (1895-1966)

Fareedul Haq Ansari, who hailed from the famous Ansari family that contributed laudable services in the Indian Freedom Struggle, was born on 1 July, 1895 in Yusufpura of Ghazipur district in Uttar Pradesh. His father Nizamul Haq was a wealthy zamindar. Fareedul Haq who evinced interest in education from a very young age, had his school education in Delhi High School and higher education in Aligarh Muslim University. Later he studied Law in Oxford University and returned to India as Barrister. He started his career as a lawyer in Delhi High Court with Delhi as the headquarters and became famous in a short time. As a person with the ideas of freedom and socialism since his childhood, Fareedul Haq Ansari became a member of the Indian National Congress in 1927. He was a close relative of Indian National Movement leader Dr. Mukhtar Ahmed Ansari who acted as the president of the Indian National Congress. As the Delhi Regional Secretary of the Indian National Congress, he took active part in all the activities of the National Movement. He worked along with leaders such as Jawaharlal Nehru and Kailash Nath Katju in the 'Defense Committee' to deal with what was known as 'Meerut Conspiracy Case' in the history of Indian Freedom Struggle. He, along with famous freedom fighter Asaf Ali and under the guidance of Mahatma Gandhi, played a prominent role in organizing 'mass contact programme' to unite people against the separatist ideology of Muslim League. He had to be in jail from 1942 to 1945 on account of his active participation in Quit India Movement in 1942. After India became independent in 1947, he joined Congress Socialist Party and had been its Joint Secretary from 1954 to 1958. He was also on the 'policy framing Committee' of the party. As a man against the continuation of social and economic disparities, he worked in that direction along with socialist leaders such as Karpuri Thakur, Madhu Dandavathe and Santhi Narayana. Later he served the motherland as a member of Rajya Sabha in 1958 and 1966. At last Fareedul Haq Ansari took his last breath on 4 April, 1966 on account of ill health. ♦

ATHIYA FYZI BEGUM
(1877-1967)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne (Hindi), Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Allahabad, 2016.

బేగం అతియా ఫైజీ (1877-1967)

మహిళలకు ఆధునిక విద్య, ఆచార సంప్రదాయాలలో సంస్కరణ, సాంఘిక-రాజకీయ-విద్యా సంస్థలలో భాగస్వామ్యం డిమాండ్ చేస్తూ జాతీయోద్యమంలో ప్రత్యక్ష పాత్రను నిర్వహించిన మహిళానేత బేగం అతియా ఫైజీ 1877లో టర్కీ దేశం లోని ఇస్టాంబుల్‌లో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి హాజీ అలీ హుస్సేన్, తల్లి అమీరున్నీసా. చిన్నతనంలోనే అతియా బేగం ముంబాయి వచ్చేశారు. ప్రభుత్వ ఉపకారవేతనంతో ఉన్నత చదువులకు లండన్ వెళ్ళిన ఆమె పలు భాషలతోపాటు చిత్రకళ, సంగీతంలో కూడా మంచి ప్రావీణ్యం సంపాదించారు. ఇండియా వచ్చాక ప్రముఖ చిత్రకారుడు శ్యామ్సుల్ రహీమ్‌ను మతాంతర వివాహం చేసుకున్నారు. ఆమె చర్యలు, అభిప్రాయాలు, నిర్ణయాలు వివాదాలకు కారణమైనా ఆమె నిర్భయంగా ముందుకు సాగారు. ఆ కారణంగా పలు సంస్థలు, సంఘాలు తమ విధివిధానాలను మార్చుకోవాల్సి వచ్చింది. అన్నిరంగాలలో మహిళల అభ్యుదయాన్ని ఆకాంక్షిస్తూ మహిళా సంఘాల స్థాపన తోనూ, ఇతర మహిళా సంస్థలలో చురుగ్గా పనిచేస్తూ వచ్చిన అతియా బేగం మహాత్మాగాంధీ కార్యచరణ పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. స్వదేశీ ఉద్యమంలో క్రియాశీలకంగా పాల్గొన్న ఆమె అత్యంత విలువైన విదేశీ వస్త్రాలను, వస్తువులను దహనం చేసి ఖద్దరు ధరించారు. ఖద్దరు ఉద్యమంలో భాగంగా ఇంటింటా రాట్నం ఏర్పాటు చేసి గృహిణుల చేత నూలు వడికించారు. ఖద్దరు ధారణ చేయించారు. ఖద్దరు భండారాలను ఏర్పాటు చేసి ప్రజలకు ఖద్దరును అందుబాటులోకి తెచ్చారు. ఈ మార్పుకోసం ఆమె అవిశ్రాంతంగా పర్యటనలు చేస్తూ సభలు, సమావేశాలు ఏర్పాటు చేస్తూ, ప్రచారదళాలను నిర్మించి మహిళలకు స్వదేశీ-ఖద్దరు ఉద్యమాన్ని ఆచరణాత్మకంగా పరిచయం చేశారు. ఆ కారణంగా మహాత్ముడు పలు మార్లు అతియా కృషిని బహిరంగంగా ప్రశంసించారు. 1919 నాటి ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో ఆమె చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. మహాత్ముని సూచనల మేరకు అతి స్వల్పకాలంలో లక్ష రూపాయల 'తిలక్ ఫండ్' సమీకరించి అందించారు. 1921లో వేల్స్ రాకుమారుడి రాక సందర్భంగా నిరసన వ్యక్తం చేస్తూ సభలు, సమావేశాలు నిర్వహించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలన్నిటిలో పాల్గొంటూ వచ్చిన అతియా బేగం భారతీయ సంగీతం గురించి ప్రసంగాలు చేయడం మాత్రమే కాకుండా పలు ప్రామాణిక గ్రంథాలను కూడా వెలువరించి, అనాటి ప్రముఖ రచయితల, విమర్శకుల ప్రశంసలను అందుకున్నారు. మొదటి రౌండ్ టేబుల్ సమావేశాలకు హాజరయ్యి ఇండియా తిరిగి వస్తున్న మహాత్మాగాంధీ ప్రయాణిస్తున్న నౌకలో ఆమె కూడా ప్రయాణించి తన అటోగ్రాఫ్ పుస్తకంలో ఆయన సంతకంతోపాటుగా ఆయన రక్తపు బొట్టు మరకను కూడా స్వీకరించి అందరినీ ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేశారు. భారత విభజన తరువాత పాకిస్తాన్ వెళ్ళిన అతియా ఫైజీ బేగం 1967 జనవరి నాలుగున కరాచీలో కన్నుమూశారు. ♦

ATHIYA FYZI BEGUM (1877-1967)

Athiya Fyzi Begum, who demanded modern education to women, reform in traditional practices, participation of women in organizations social, political and educational and played a direct role as a women leader in the activities of Indian National Movement, was born in 1877 in Istanbul in Turkey. Her father was Ali Hussain and Mother Ameerunnisa. Athiya Begum came to Mumbai in her childhood. She went to London for higher education with government scholarship and gained higher proficiency in painting and music besides several languages. She returned to India and married Samuel Raheem across religion. Though her action, opinions and decisions became controversial, she went ahead fearlessly. As a result several organizations had to change their ways. Athiya Begum, who founded women's associations and worked for them actively with an aim of progress of women in all walks of life, was attracted towards the activities of Mahatma Gandhi. She participated in Swadeshi Movement, wore Khadi and burnt foreign goods and clothes. She made efforts to see to it that there was a charkha in every household and made every house wife spin and wear Khadi as part of Khadi campaign. She opened Khadi stores and made Khadi clothes available to people. For this she made extensive tours, conducted meetings, built campaign teams and introduced Swadesh-Khadi to women in a practical way. Because of this Mahatma Gandhi extolled her efforts publicly. She participated actively in the Khilafath, Non cooperation Movements in 1919. As per the suggestion of Gandhiji she raised one lakh rupees for 'Tilak Fund' at a short notice and handed over to Mahatma. At the time of Prince of Wales visit to India, she organised several protest meetings. Besides taking part in all the activities of the Indian National Movement, Athiya Begum used to deliver lectures on Indian Music, authored authoritative books on music and won acclaim from the noted writers of the day. While returning to India after attending the first round table conference, she surprised everybody by taking on her autograph book the blood stain of Gandhiji besides his signature, who was travelling in the same ship. After the partition of India, Athiya Fyzi Begum went to Pakistan and passed away on 4 January 1967 in Karachi. ♦

BEGUM SUGHRA KHATOON
(-1968)

Source: Bharatheeya Swatantrata Sangram me Mahilaen (Hindi), Dr. Banto Sartaz, Moderan Publishing House, New Delhi, 2012.

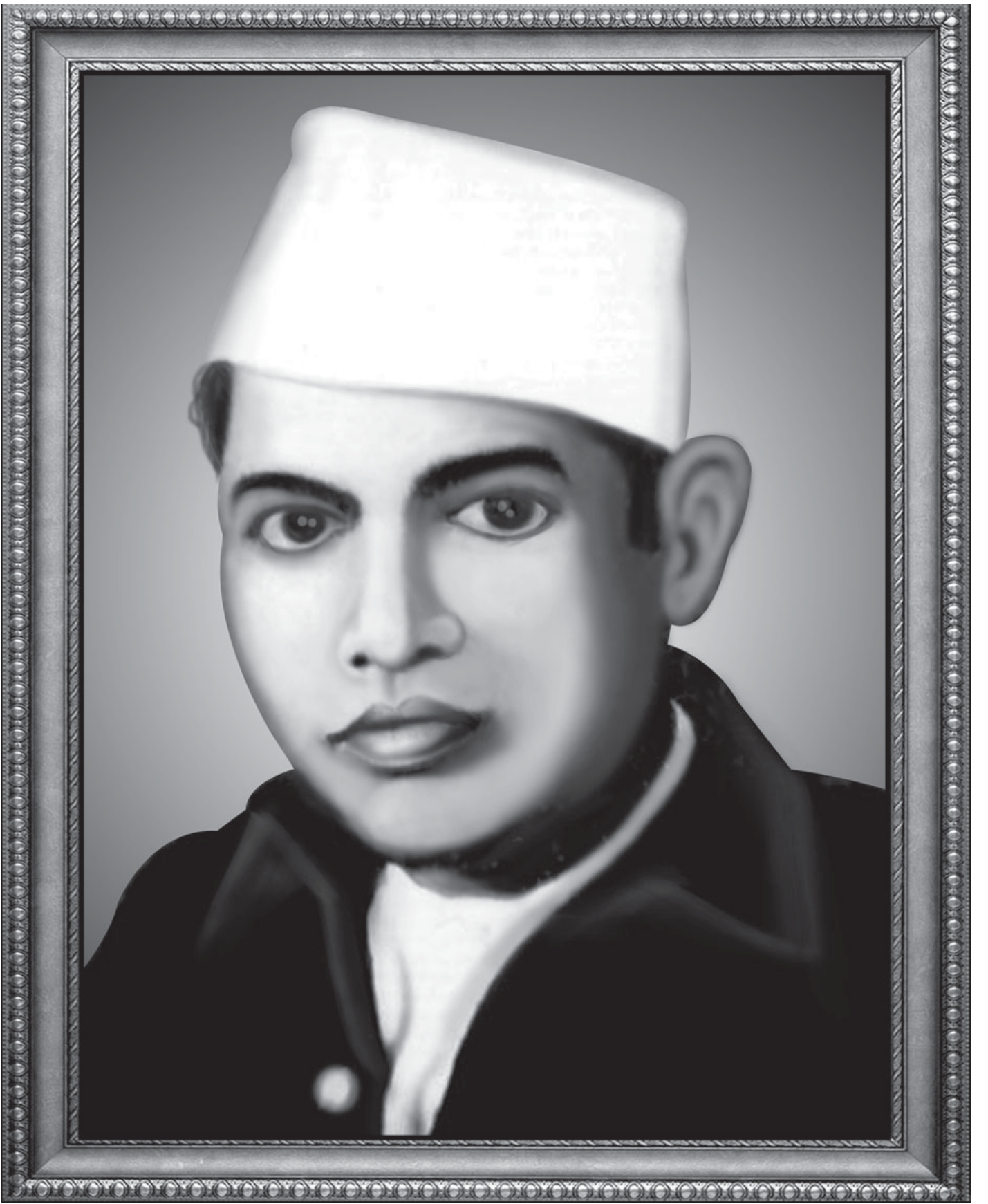
బేగం సుగ్రా ఖాతూన్ (-1968)

జాతీయ, అంతర్జాతీయ వ్యవహారాల పట్ల ప్రత్యేక ఆసక్తి చూపటమే కాక లోతైన అధ్యయనంతో జ్ఞానపరంగా పరిణితి చెందిన మహిళలలో ఒకరు బేగం సుగ్రా ఖాతూన్. ఆనాడు నిజాం సంస్థానంలో భాగంగా ఉన్న ఉస్మానాబాద్ లో సుగ్రా ఖాతూన్ జన్మించారు. ఆమె తల్లి సైదున్నిసా, తండ్రి సయ్యద్ హాదీ. పదమూడు సంవత్సరాల వయస్సులో జమిందారీ కుటుంబానికి చెందిన ముహమ్మద్ జమీర్ తో ఆమెకు వివాహమయ్యింది. ఆ తరువాత ఆరు సంవత్సరాలకు ఆమె భర్తను కోల్పోయారు. అత్తింట తలెత్తిన ఆస్తి వివాదాల కారణంగా ఆమె ఉత్తరప్రదేశ్ లోని లక్నోలోని మేనమామ ఇంట చేరారు. ఆ సమయంలో ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం ఉధృతంగా సాగుతోంది. జాతీయోద్యమ వార్తలు ఆమెను నిలువనివ్వ లేదు. ఆమెలోని దేశభక్తి భావనలు ఆమెను నిర్దిష్టంగా కూర్చోనివ్వలేదు, దాంతో ఆమె జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. మహాత్మాని పిలుపు మేరకు విదేశీ వస్తు బహిష్కరణోద్యమంలో అత్యంత విలువైన తన వస్త్రాలను విసర్జించటమే కాక, విదేశీ వస్తు విక్రయశాలల ఎదుట పికెటింగ్ కార్యక్రమాలలో ఆమె స్వయంగా పాల్గొన్నారు. ఆ కార్యక్రమాలలో సరోజినీ నాయుడు, మోతీలాల్ నెహ్రూలతో కలసి పాల్గొని పలు మార్లు పోలీసుల లారీ దెబ్బలను రుచి చూశారు. ఆమె ఉద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుకైన భాగస్వామ్యాన్ని అందించటం, నిరంతరం ఆ కార్యకలాపాలలో మునిగితేలటం స్వజనులకు రుచించలేదు. ఎటువంటి తీవ్ర వ్యతిరేకత ఎదురైనా ఖద్దరు చుడీదార్-కుర్తాలను ధరించి ఉద్యమ కార్యక్రమాలలో స్వేచ్ఛగా పాల్గొన్నారు. ఖిలాఫత్ ఉద్యమ నిధుల కోసం ఆబాది బానో బేగం లక్నో పర్యటనకు రాగా 50 తులాల బంగారాన్ని, విలువైన వజ్రాలను జాతీయోద్యమ నిధికి విరాళంగా సమర్పించారు. ఆమె మంచి వక్త మాత్రమే కాక మంచి రచయిత్రి కూడా. ఆమె రాసిన రచనలు హందర్, జమీందార్, హందం లాంటి సుప్రసిద్ధ ఉర్దూ పత్రికలలో చోటుచేసుకున్నాయి, ఆమె పలు నవలలు కూడా రాశారు. క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో సుగ్రా ఖాతూన్ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. కుటుంబ సమస్యల కారణంగా ఆమె పలుమార్లు హైదరాబాద్ పర్యటనలు జరపాల్సి రావటంతో, ఆ తరువాత జాతీయోద్యమంలో క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించలేక పోయారు. భారత దేశ స్వతంత్ర భానుడు ఉదయించాక ప్రజాసేవలో నిరంతరం గడిపిన బేగం సుగ్రా ఖాతూన్ 1968 మే 10న తనువు చాలించారు. ♦

BEGUM SUGHRA KHATOON (-1968)

Begum Sughra Khatoon was one of the rare women who had profound knowledge besides keen interest in national and international affairs. She was born in Osmanabad which was a part of Nizam Princely state. Her mother was Saidunnisa and father Syed Hadi. She was married to Mohammed Zameer of a Zameendar family at the age of 13 years. She lost her husband six years after her marriage. Consequent upon the disputes that arose about property at her in-law's home, she took shelter in the house of her maternal uncle in Lucknow, Uttar Pradesh. At that time Khilafath-Non cooperation movement was in full swing. News about Indian National Movement did not allow her to sit quietly as she had strong patriotic feelings. Immediately she joined National Movement and threw away all her valuable clothes as a part of boycotting foreign goods in Swadeshi Movement. She herself took part in these programmes along with Sarojini Naidu and Motilal Nehru and was injured in lathi charge by the police. Her being active and busy in these movements was not palatable to her relatives. Ignoring all the criticism and opposition she wore khaddar Chudidhar-Kurtha while participating in the activities of National Movement as it was convenient for her. She donated all her gold and diamonds for the fund of National Movement when another great freedom fighter Abadi Bano Begum came to Lucknow to collect Khilafath fund. She was not only a good orator but a good writer too. Her articles and poems found place in Urdu periodicals such as 'Hamdard', 'Zamindar' and 'Hamdam'. She wrote novels also. She participated actively in Quit India Movement. Later she was unable to play any special role in the activities of National Movement as she had to go to Hyderabad several times due to family problems. Sughra Khatoon, who spent her life in the service of people even after the Sun of independence rose on the horizon of India, passed away on 10 May, 1968. ♦

ABDUL KARIM LUNJE
(-1969)

Source: Becons of Solapur in Indian Freedom Struggle, Prof Shrikant Yelegaonkar, Indotech Publications Pvt. Ltd., Latur, 2014.

అబ్దుల్ కరీం లుంజ్ (-1969)

భారతీయుల అపూర్వ త్యాగాలు, అద్వితీయ పోరాటాల ప్రతిఫలంగా ఆంగ్లేయుల ఉక్కుపిడికిలి నుండి ఇండియాకు విముక్తి లభించిన చారిత్రాత్మక ప్రకటనకు సంబంధించి బ్రిటిష్ వైశ్రాయ విడుదల చేసిన అధికారిక పత్రాలలోని 450 మంది ప్రముఖుల తోపాటుగా తన పేరును సమోదు చేసుకున్న అదృష్టవంతులు అబ్దుల్ కరీం లుంజ్. మహారాష్ట్ర రాష్ట్రంలోని షోలాపూర్‌లోని ప్రఖ్యాత లుంజ్ కుటుంబంలో ఆయన జన్మించారు. పదవ తరగతి వరకు చదువుకున్న కరీం లుంజ్ షోలాపూర్‌లోని ఒక కాటన్ మిల్లులో 150 రూపాయల జీతంతో ఉద్యోగం చేశారు. మహాత్మాగాంధీ అహింసాయుత పోరాటం పట్ల ఆకర్షితులైన ఆయన డాక్టర్ కె.యం.అంత్రోలికార్ సహచర్యంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించి జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంతో ఆరంభించి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలకు పూర్తి స్థాయిలో అంకితమయ్యారు. ప్రజలను ఉత్తేజితుల్ని చేసి, సమీకరించడం, సభలు-సమావేశాలు లాంటి కార్యక్రమాల ద్వారా బ్రిటిష్ వ్యతిరేకతను ప్రజలలో పెంచసాగారు. ఆయనను నిలువరించేందుకు ఆంగ్లేయాధికారులు ఆయన ఉద్యోగాన్ని ఊడ బెరికించారు. ఆర్థిక సమస్యలు చుట్టుముటనా ఆమన ఏమాత్రం వెరవలేదు. యువతను ఆకర్షించే విధంగా కార్యక్రమాలను నిర్దేశించుకుని ముందుకు సాగుతున్న కరీం లుంజ్ ని ఆరోస్థు చేసిన ప్రభుత్వం రెండు సంవత్సరాల జైలుశిక్షకు గురిచేసింది. 1932లో 'ఆజాద్' దినపత్రికను ఆరంభించి ఆంగ్లేయ దుశ్చర్యలను వెల్లడి చేస్తూ యువత ఉద్యమించాలని పిలుపునిచ్చారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ దాడులను తట్టుకుని ఆర్థికంగా నిలదొక్కుకోలేక పత్రికకు స్వస్తి చెప్పారు. జాతీయ భావాలను ప్రచారం చేస్తున్న ఇతర పత్రికలకు ప్రతినిధిగా ఉద్యమ కార్యక్రమాల ప్రచారాన్ని మరింత ముమ్మరం చేసారు. 1938లో చైనా మీద జపాన్ దాడి చేసిన సందర్భంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు చైనా ప్రజలకు వైద్యసేవలు అందించానికి డాక్టర్ ద్వారకానాథ్ కొట్నీస్ వెళ్ళారు. ఆ సందర్భంగా అవసరమగు సరంజామా సమకూర్చడంతోపాటు ఘనంగా వీడ్కోలు సభను ఏర్పాటు చేసి కరీం లుంజ్ ప్రజల మన్నన పొందారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆయన షోలాపూర్‌లో జాతీయ పతాకాన్ని ఎగురవేసి నిర్బంధానికి గురయ్యారు. ఇండియాకు స్వాతంత్ర్యం లభించాక నిజాం సంస్థానం మీద సాగిన భారత సైనిక చర్య వలన ప్రజలు ఎదుర్కొన్న కష్టాలు, కడగండ్లను స్వయంగా చూసిన కరీం లుంజ్ ప్రజల వెతలను ప్రధాని నెహ్రూ దృష్టికి తెచ్చి బాధితులకు సహాయం, పునరావాస కార్యక్రమాలను చేపట్టారు. స్వతంత్ర భారతావనిలో ప్రజల పక్షంగా చివరి వరకు సేవలందించిన 'ప్రజల మనిషి' అబ్దుల్ కరీం లుంజ్ 1969 మే ఆరున షోలాపూర్‌లో తనువు చాలించారు. ♦

ABDUL KARIM LUNJE (-1969)

Abdul Karim Lunje, who was fortunate enough to be among the 450 names mentioned in the historic statement made by the British Viceroy on the eve of declaration of Independence to India from the shackles of British rule as a result of unprecedented sacrifices and struggle of Indians. He was born in the famous Lunje family in Sholapur of Maharashtra State. After passing tenth class, he worked in a cotton mill for a salary of 150 rupees. Attracted by the non-violent struggle of Gandhiji, he took membership of Indian National Congress along with Dr. K. M. Anthrolikar and joined Indian National Movement. Starting with Khilafat and Non-cooperation Movements, he devoted himself fully to the activities of National Movement. He went on spreading anti-British ideas among people by organizing meetings. The British officers, who wanted to stop him from doing this, got him removed from his job. When Karim Lunje, undaunted by the financial troubles, continued to organize activities to attract the youth, the British Government arrested and sent him to jail for two years. In 1932 he started a daily paper 'Azad' to reveal the evil deeds of the British Government and appealed to the youth to rise in revolt. He closed down 'Azad' which was unable to withstand financially the onslaughts of the British Government and worked for other papers which were spreading nationalistic ideas. When Japan attacked China in 1938, Karim Lunje procured medicines and other equipment needed and arranged for a grand farewell for Dr. Dwarakanath Kotnis who, in response to the call given by Indian National Congress was heading to China to extend medical services to Chinese People. Abdul Krim Lunje was arrested in 1942 when he hoisted the tricolor in Sholapur during Quit India Movement. Post Independence, Kareem Lunje witnessed the hardships faced by the people's side as a result of the military action on Nizam province, brought it to the notice of the Prime Minister Nehru and organized relief and rehabilitation programmes. Abdul Kareem Lunje, who stood on people in Independent India till his last breath, passed away in Sholapur on 6 May 1969. ♦

NIYAMATULLAH ANSARI
(1903-1970)

Source: Mr. Tanvir Salim (Relative of freedom fighter Niyamatullah Ansari), Nuclear Engineer, United States of America.

నియామతుల్లా అన్సారి (1903-1970)

వ్యక్తి సత్యాగ్రహోద్యమంలో మహాత్మునిచే గోరఖ్ పూర్ జిల్లా ప్రథమ సత్యాగ్రహిగా ఎంపికయిన ఖ్యాతిని దక్కించుకున్న నియామతుల్లా అన్సారి సెప్టెంబర్ 28, 1903లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం, గోరఖ్ పూర్ లో జన్మించారు. తండ్రి మియాఁ రహ్మతుల్లా అన్సారి ప్రముఖ వ్యాపారి. విద్యాభ్యాసం నిమిత్తం కలకత్తా వెళ్ళిన అన్సారి స్వాతంత్ర్యోద్యమం దిశగా నడక ఆరంభించడంతో, ఆయన తండ్రి గోరఖ్ పూర్ రప్పించి స్థానిక కళాశాలలో చేర్పించారు. ఆయనలోని బలమైన స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ నిలువనివ్వకపోవడంతో చదువుకు స్వస్తి చెప్పారు. మహాత్ముడ్ని నెహ్రూను ఆదర్శంగా తీసుకున్న అన్సారి స్థానికంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నిర్మాణం మీద దృష్టి నిల్పారు. 1924లో గోరఖ్ పూర్ కేంద్రంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఏర్పాటు చేసారు. క్రమక్రమంగా జిల్లా నుండి జాతీయ స్థాయి వరకు పదవులను చేపట్టి సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. మహాత్ముని ఆదేశాల మేరకు 1930లో ఉప్పు సత్యాగ్రహం నిర్వహణ బాధ్యతలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. 1931 నాటి వ్యక్తి సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలో గోరఖ్ పూర్ జిల్లా స్థాయిలో 'ప్రథమ సత్యాగ్రహి'గా పాల్గొన్న అన్సారి ఒకటిన్నర సంవత్సరం జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. 1939లో జాతీయ స్థాయి 'మోమిన్ అన్సారి కాన్ఫరెన్స్'ను భారీ స్థాయిలో గోరఖ్ పూర్ లో నిర్వహించి అంగ్ల పాలకుల నుండి విముక్తి కోసం ప్రతి ఒక్కరూ పోరాడాలని తీర్మానం చేయించారు. అంగ్ల పాలకుల పెత్తనం, దోపిడీ తదితర అంశాలను వివరిస్తూ జమీందార్, నిగార్ లాంటి ఉర్దూ ప్రతికలలో కవితలు, సమాచారయుక్తమైన సాధికారిక వ్యాసాలను అన్సారి రాశారు. స్వాతంత్ర్యం కోసం మాత్రమే కాకుండా సామాజిక అంతరాలకు, వివక్షకు వ్యతిరేకంగా కూడా అన్సారి పోరాడారు. ముస్లింలను 'ఉన్నత-నిమ్న' వర్గాలుగా విభజిస్తూ నిమ్నవర్గాల నుండి 'రజాలత్ ట్యాక్స్' పేరుతో స్థానిక జమీందారు సాగిస్తున్న బలవంతపు వసూళ్ళకు వ్యతిరేకంగా నియామతుల్లా అన్సారి న్యాయపోరాటం సాగించి 'నిమ్నోన్నత' వివక్షతను రూపుమాపారు. 1940లో ముస్లింలీగ్ విభజన తీర్మానాన్ని తీవ్రంగా ఖండించిన అన్సారి విభజన వ్యతిరేక ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. స్వాతంత్ర్యోద్యమం దిశగా ప్రజలను తన ప్రసంగాలు, రచనల ద్వారా ఉత్తేజితుల్ని చేయడం మాత్రమే కాకుండా కార్యక్రమాల నిర్వహణలో కూడా కార్యదక్షతతో తన సత్తా చూపారు. ఆ కారణంగా అన్సారిని అంగ్ల ప్రభుత్వం 'ప్రమాదకర వ్యక్తి'గా పరిగణించింది. భౌతిక-ఆర్థిక ఇబ్బందులు ఎదురవుతున్నా ఆయన వెనుకదాగు వేయలేదు. 1942 నాటి 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో అన్సారి చురుగ్గా తాను పాల్గొనడమే కాకుండా ప్రజా సమూహాలను కూడా సమర్థవంతంగా కదిలించిన కారణంగా రెండున్నర సంవత్సరాలు జైలు పాలయ్యారు. స్వాతంత్ర్యం లభించాక ప్రజల సంక్షేమం, పార్టీ ప్రయోజనాలను కాపాడేందుకు నిస్వార్థంగా కృషి సాగించిన అన్సారి 1962 నాటి అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో గోరఖ్ పూర్ శాసనసభ్యునిగా ఎన్నికయ్యారు. ప్రజాప్రతినిధిగా చేనేత వృత్తిదారుల, వివక్షకు గురవుతున్న ఇతర వర్గాలను సంఘటితం చేస్తూ ఆయా వర్గాల సంక్షేమం కోసం నిరంతరం కృషి సాగించిన నియామతుల్లా అన్సారి 1970 జూలై ఎనిమిదిన కన్నుమూశారు. ♦

NIYAMATULLAH ANSARI (1903-1970)

Niyamthullah Ansari, who was chosen by Gandhiji as the first 'Sathyagrahi' from Gorakhpur district, was born on 28 September 1903 in Gorakhpur, Uttara Pradesh. His father, Mian Rahamthullah Ansari was a famous business man. As Niyamathullah was attracted towards Freedom struggle when he was in Calcutta for education, his father brought him back to Gorakhpur and admitted him in a local college. As his desire for freedom of country was too strong to allow him to concentrate on studies, he gave up studies. Mahatma Gandhi and Pandit Nehru were his role models. He successfully formed a unit of Indian National Congress in Gorakhpur in 1924 and gradually he held various positions from District level to National level. He organized Salt Sathyagraha in 1930 as per the instructions of Mahatma Gandhi. He had to spend a year and a half in jail for taking part in Individual Sathyagraha Movement in 1931 as the first 'Sathyagrahi' from Gorakhpur District. He organized National level 'Momin Ansari Conference' in Gorakhpur in 1939 in which it was resolved that everyone should fight for the freedom from British rule. He wrote inspiring poems and informative essays in Urdu periodicals like 'Zamindar', and 'Nigar' on the hegemony and exploitation by the British Government. Besides fighting for freedom, he also fought against social disparities and discrimination. He waged a successful legal battle against Gorakhpur Zamindar, who divided Muslims into higher and lower classes and levied 'Razalat Tax' on lower Muslims. He abolished the misconceptions and notions of higher class Muslims and lower class Muslims among the people. Ansari vehemently opposed the resolution of Muslim League to divide the nation and actively participated in anti-partition movement. His ability to mobilize people through various activities besides inspiring people through his speeches and writings made British Government consider him a 'dangerous person'. Although he had to face several troubles both physical and financial he went ahead with his activities because of the cooperation from his wife Kaneez Fathima. He had to spend two years in jail as a result of his activities in Quit India Movement and mobilization of people during the movement. Post-independence, he worked selflessly for the welfare of the people and for the party and he was elected to Gorakhpur Assembly in 1962. Niyamathullah Ansari, who worked relentlessly to organize weavers and other sections of people against discrimination, passed away on 8 July, 1970. ♦

SHARIFA HAMEED ALI
(1883-1971)

Source: Path Breakers (The Twentieth Century Muslim Women in India) Muslim Women Forum, New Delhi.

షరీఫా హమీద్ అలీ (1883-1971)

ఆంగ్లేయులకు భారతావనిలో వ్యతిరేకంగా ప్రజ్వరిల్లిన స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో మూడు తరాలుగా క్రియాశీలకంగా పాల్గొంటున్న ప్రముఖ 'తయ్యాబ్జీ' కుటుంబానికి చెందిన ఆడపడుచు షరీఫా హమీద్ అలీ 1883లో గుజరాత్‌కు చెందిన వడోరాలో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి జస్టిస్ అబ్బాస్ తయ్యాబ్జీ, తల్లి బేగం అమీనా తయ్యాబ్జీ. తల్లితండ్రులు ఇరువురు కూడా మహాత్మాగాంధీ బాటలో జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించారు. ప్రగతిశీల భావాలకు ప్రతీకగా నిలచిన కుటుంబంలో జన్మించినందున ఎటువంటి ఆటంకాలు లేకుండా ఆమె ఉన్నత విద్య సాగింది. ఆమె పలు భాషలను అలవోకగా నేర్చుకున్నారు. చిన్ననాటి నుండి తయ్యాబ్జీ కుటుంబాన వ్యక్తమవుతున్న బ్రిటిష్ వ్యతిరేక భావజాలాన్ని బాగా వంట పట్టించుకున్న షరీఫా హమీద్ అలీ చిన్ననాటనే జాతీయోద్యమంలో అడుగు పెట్టారు. 1907 నుండి ఆమె భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలలో పాల్గొనడం ఆరంభించారు. మహాత్మాగాంధీకి తన తల్లితండ్రులు మాత్రమే కాకుండా తమ యావత్తు తయ్యాబ్జీ కుటుంబీకులు అనుచరులు కావడంతో గాంధీజీ మార్గదర్శకంలో గుజరాత్‌లో ఆరంభమైన ప్రతి కార్యక్రమంలో షరీఫా పాల్గొన్నారు. ప్రధానంగా స్వదేశీ ఉద్యమంలో ఆమె ప్రముఖ పాత్రను నిర్వహించారు. స్వదేశీ వస్తువుల వాడకం, విదేశీ వస్తువుల నిషేధం గురించి ప్రచార కార్యక్రమాలను ముమ్మరంగా సాగించారు. మద్యపాన నిషేధం, హరిజనులకు సాంఘిక న్యాయం కల్పించటం కోసం అవిశ్రాంతంగా ఉద్యమించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యురాలిగా పలు కార్యక్రమాలను చురుగ్గా నిర్వహించిన ఆమె అఖిల భారత జాతీయ మహిళా కాన్ఫెరెన్స్ ఏర్పాటుకు శ్రమించారు. శ్రీమతి సరోజిని నాయుడు, శ్రీమతి రాణి రజవాడే, శ్రీమతి కమలాదేవి ఛటోపాధ్యాయలతో కలిసి అఖిల భారత మహిళా కాన్ఫెరెన్స్ వ్యవస్థాపక సభ్యురాలిగా షరీఫా అలీ గణుతికెక్కారు. అఖిల భారత జాతీయ మహిళా కాన్ఫెరెన్స్ నాయకురాలిగా మహిళల హక్కుల సాధనకు పూనుకున్నారు. ప్రధానంగా మహిళల వివాహ వయస్సు పెంపుదల, ముస్లిం మహిళల వివాహ హక్కులతోపాటుగా పలు న్యాయపరమైన సంస్కరణల కోసం ఆమె శ్రమించారు. ముస్లింల నిఖానామాను ఆమె రూపొందించి, ఆ నిఖానామాను అమలుకు కృషి చేశారు. మహిళల హక్కుల సాధనకు ఆమె సాగించిన ప్రయత్నాలలో భాగంగా జాతీయ, అంతర్జాతీయ వేదికల నుండి తన వాణిని విన్పించారు. భారతదేశం పక్షాన పలు అంతర్జాతీయ సంస్థలలో విభిన్న బాధ్యతలు సమర్థవంతంగా నిర్వహించిన షరీఫా హమీద్ అలీ 1971లో తన 88 ఏండ్ల వయస్సులో బొంబాయి మహానగరంలో కన్నుమూశారు. ♦

SHARIFA HAMEED ALI (1883-1971)

Sharifa Hamid Ali, who belonged to the family of 'Tayyabjis' who took part actively in the Indian freedom struggle that flared all over India against the English, was born in 1883 in Vadora of Gujarat. Justice Abbas Tayyabji was her father and her mother Ameena Tayabji. Her parents played active role in the Indian National Movement in the path of Mahatma Gandhi. Having been born in a family that symbolized progressive idea, her higher education went on without hindrance. She learnt several languages with great ease. She deeply internalized the anti British ideology that has been prevailing in Tayyabji's family since her childhood and joined National Movement with great zeal. She started participating in the activities of Indian National Congress since 1907. As the whole of her family, not merely her parents, were followers Mahatma Gandhi, she participated in every programme in Gujarat under the guidelines of Gandhiji. Mainly she played an important role in Swadeshi Movement. She conducted extensive campaigning about use of swadeshi goods and boycott of foreign goods. She worked untiringly for prohibition of liquor and for social justice to Harijans. Besides organising several programmes, as a member of Indian National Congress, she took pains to form All India National Women Conference. Sharifa Ali came to be well known as a founder member of All India National Women Conference along with Smt Sarojini Naidu, Smt Rani Razawade and Smt Kamala Devi Chatopadhyaya. As a leader of All India National Women Conference she undertook to achieve women's rights. She strove for several legal reforms including mainly enhancing the age of marriage for women and marriage related rights for Muslims women. She designed Nikhanama for Muslims and made efforts for its implementation. She spoke on several national and international fora for achieving women's rights. Sharifa Hameed Ali, who discharged ably different responsibilities in several national and international organizations, passed away in 1971 at the age of 88 in Bombay. ♦

MAULANA GULAM RASOOL MEHAR
(1895-1971)

Source: <https://www.rekhta.org/Authors/ghulam-rasool-mehar/all>

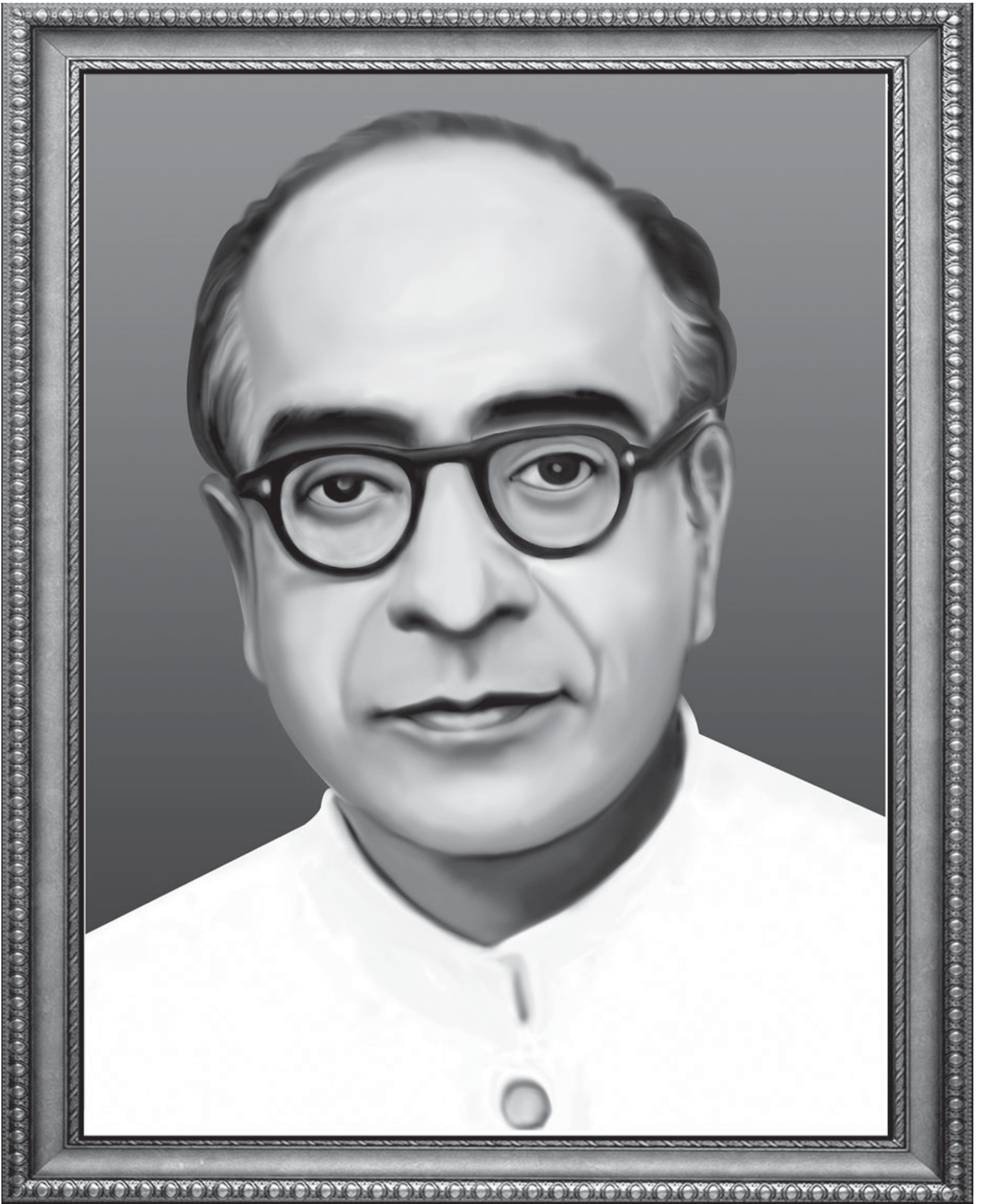
మౌలానా గులాం రసూల్ మెహర్ (1895-1971)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటం దిశగా ప్రజలను చైతన్యపంతుల్ని చేసిన కలం యోధులలో ఒకరైన మౌలానా గులాం రసూల్ మెహర్ పంజాబ్ రాష్ట్రం జలంధర్ జిల్లా ఫూల్పురాలో 1895 ఏప్రిల్ 15న జన్మించారు. ప్రాథమిక విద్యను ఖంబ్రా, ప్రాథమికోన్నత విద్యను జలంధర్లో పూర్తి చేసిన ఆయన లాహోర్ వెళ్ళి ఇస్లామియా కళాశాలలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం గావించారు. పరాయిపాలనలో మగ్గుతున్న స్వదేశం, ఇక్కట్లు ఎదుర్కొంటున్న ప్రజల సమస్యల నేపథ్యంలో యువకుడు గులాం రసూల్ స్వాతంత్ర్యోద్యమం దిశగా నడక సాగించారు. 1912లో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ ప్రారంభించిన విప్లవోద్యమ సంస్థ 'హిజ్బుల్లా'లో చేరి వలసపాలకుల నుండి మాతృభూమి విముక్తి కోసం ప్రాణాలను అర్పించడానికి సిద్ధమని ఇతర సభ్యులతో పాటు ఆయన కూడా దీక్షపూనారు. మౌలానా ఆజాద్ స్థాపించిన 'అల్ హిలాల్' ఉర్దూ పత్రికలోని కవితలు, వ్యాసాల ఆయనను ఆకట్టుకున్నాయి. అక్షరాల ఆకర్షణలో పడిన ఆయన 1921లో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా జఫర్ అలీ ఖాన్ పునఃప్రారంభించిన 'జమీందార్' ఉర్దూ పత్రికలో చేరారు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం ఉధృతంగా సాగుతున్నప్పుడు ఆయన 'జమీందార్' పత్రికలో ప్రధాన బాధ్యతలు చేపట్టి కలంయోధునిగా తన సత్తా చాటారు. ఆ పత్రికలో పనిచేస్తున్న సమయాన ఆయనకు ప్రముఖ కవులు అల్లామా షిఖీ నొమాని, అల్లామా ముహ్మద్ ఇక్బాల్, నవాబ్ వఖార్-ఉల్-ముల్క్ లాంటి ప్రముఖులతో పరిచయం ఏర్పడింది. ఆ క్రమంలో మంచి ఉద్యోగం అశిస్తూ హైదరాబాద్ సంస్థానం వెళ్ళి కొంత కాలం గడిపి సాహిత్యం-రాజకీయం పట్ల వినూత్న ఆలోచనలతో ఆయన తిరిగి లాహోర్ చేరుకున్నారు. 1927లో 'ఇంక్విలాబ్' ఉర్దూ పత్రికను మిత్రులు అబ్దుల్ మజీద్ సహకారంతో వెలువరించారు. ఒకవైపు స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు కోరుతూ సాగుతున్న జాతీయోద్యమంలో పాల్గొంటూ, అక్షరయోధునిగా రచనా వ్యాసాంగాన్ని తన ప్రధాన వ్యాపకంగా చేసుకున్న మౌలానా గులాం రసూల్ స్వయంగా చారిత్రక, సాహిత్య సంపదను సృష్టించారు. స్వంత రచనలు మాత్రమే కాకుండా వందలాది పుస్తకాలను తర్జుమా చేసి ప్రజలకు అందించారు. వృత్తిరీత్యా పెషావర్లో స్థిరపడ్డారు. ఆయన భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి భారత్-పాకిస్థాన్ లుగా విభజన జరిగాక పెషావర్ను కార్యస్థానం చేసుకుని పాకిస్థాన్లో ఉండిపోయారు. ఎక్కడున్నా ఎంతటి గొప్ప స్థానంలో ఉన్నా 'మా స్వగ్రామంలో ఉన్నప్పుడు స్వర్గంలో ఉన్నట్టు అనిపిస్తుంది. హఠాత్తుగా అక్కడి నుండి పెకలించే సరికి ఎడారిలో గమ్యం ఎరుగని గమనంలో ఉన్నట్టుగా అనిపిస్తుంది' అంటూ స్వగ్రామాన్ని స్వర్గంగా అభివర్ణిస్తూ, స్వంత గడ్డ మీద అపారమైన ఆపేక్షను వ్యక్తంచేసిన మౌలానా గులాం రసూల్ మెహర్ 1971 నవంబర్ 16న పెషావర్లో అంతిమ స్వాస విడిచారు. ♦

MAULANA GULAM RASOOL MEHAR (1895-1971)

Maulana Gulam Rasool Mehar, who was one of the freedom fighters who inspired people through their books to move towards the struggle for the emancipation of the motherland, was born on 15 April, 1895 in Phoolpura of Jalandhar district of Punjab state. He completed his primary education in Khambra and upper primary education in Jalandhar. Then he went to Lahore to pursue his higher education in Islamia College. Then the young man was drawn towards Freedom Struggle in the backdrop of the hardships faced by the people of his country, which was reeling under foreign rule. He joined 'Hizbullah', a revolutionary organization launched by the famous freedom fighter Maulana Abul Kalam Azad and took a pledge along with the other members of the organization that he was ready to lay down his life for the sake of his motherland. He was inspired by the poems and articles published in the Urdu paper 'Al Hilal' which was founded by Moulana Azad. In 1921 he joined 'Zamindar', an Urdu paper revived by the famous freedom fighter Moulana Zafar Ali Khan. He proved the power of his pen when he took up the reins of 'Zamindar' during the height of Khilafat – Non cooperation Movements. It was during that time, he got acquaintance with the famous poets Allama Shibli Nomani, Allama Mohammed Iqbal and Nawab Wakhar-ul-Mulk. Then he went to Hyderabad Princely State with the hope of getting a good job, spent some time there and returned to Lahore with new ideas about politics and literature. In 1927 he launched an Urdu paper 'Inqilab' with the cooperation of his friend Abdul Majeed. Later he continued his literary endeavour by creating a wealth of historical literature while participating in National Movement with the aim of achieving freedom and independence for his motherland. Besides books of his own, he translated hundreds of books for the benefit of the people. Post independence and partition of the country into India and Pakistan, he settled in Peshawar as his career was anchored there. Wherever he was and however great position he was in, he never lost his love for his native village Phoolpura in India. Maulana Gulam Rasool Mehar, who expressed his immense love for his native village saying 'I felt like living in paradise when I was in my native village. But when suddenly uprooted from there I had the feeling of wandering into a desert without destination', took his last breath in Peshawar on 16 November, 1971. ♦

DR. SHOUKATHULLAH SHAH ANSARI
(1908-1972)

Source: <https://alchetron.com/Shaukatullah-Shah-Ansari>

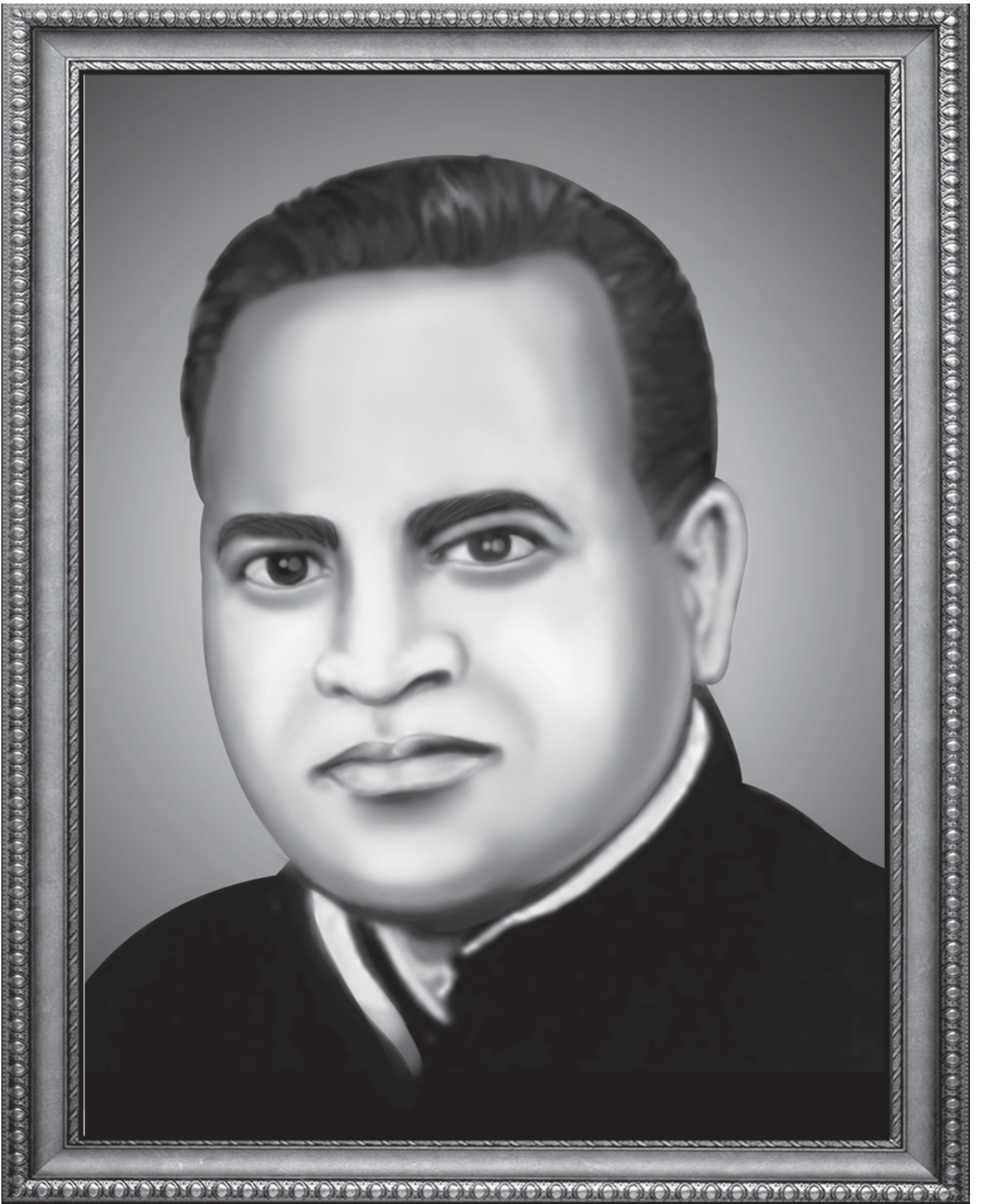
డాక్టర్ షౌకతుల్లా షా షా అన్సారి (1908-1972)

జాతీయోద్యమకారుల సన్నిహిత సహచర్యంలో బాల్యం గడిపిన డాక్టర్ షౌకతుల్లా షా అన్సారి ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం మిర్జాపూర్ లో విద్యావంతుల కుటుంబంలో 16 జూన్, 1908లో జన్మించారు. తండ్రి అహ్మదుల్లా షా జిల్లా న్యాయమూర్తి. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు డాక్టర్ ముక్తార్ అహ్మద్ అన్సారి ఆయనను దత్తత చేసుకున్నారు. డాక్టర్ షౌకతుల్లా షా విద్యాభ్యాసం స్విట్జర్లాండ్ లోని జెనీవా ఉన్నత పాఠశాలలో సాగింది. అనంతరం ప్యారిస్ లో వైద్యశాస్త్రంలో పట్టా పొందిన డాక్టర్ షౌకతుల్లా ఇండియా వచ్చి ఢిల్లీలో వైద్యవృత్తిని చేపట్టారు. దత్తతండ్రి డాక్టర్ యం.ఎ అన్సారి గృహం 'దార్-ఉస్-సలాం' (Dar-us-Salam) జాతీయోద్యమంలో పాల్గొంటున్న మహామహుల నుండి సామాన్యకార్యకర్తలతోపాటుగా ఆధ్యాత్మిక పండితులకు, వివిధ రంగాలలో సుప్రసిద్ధులైన ప్రముఖులకు వసతిగృహంగా సౌకర్యాలు కల్పించింది. ఆ వాతావరణంలో పెరిగిన డాక్టర్ షౌకతుల్లా చిన్ననాటి నుండి ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాగిన సభలు సమావేశాల్లో పాల్గొంటూ జాతీయోద్యమకారులకు సేవలందించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో డాక్టర్ అన్సారికి సహకరిస్తూ వచ్చిన ఆయన, మహాత్మా పిలుపు మేరకు సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1926లో డాక్టర్ షౌకతుల్లా డాక్టర్ యం.ఎ అన్సారి దత్తపుత్రిక బేగం జోహరాను వివాహం చేసుకున్నారు. ఆ దంపతులిరువురు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక వాతావరణంలో పెరగడంతో జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో మరింత క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించారు. భారత విభజన ఆలోచనలను చేస్తున్న ముస్లింలీగ్ ను సైద్ధాంతికంగా ఎదుర్కొంటూ, ముస్లింలలో వేర్పాటువాద వ్యతిరేకతను ప్రోది చేయడానికి డాక్టర్ షౌకతుల్లా పలు సంస్థలను ఏర్పాటు చేసి నిర్వహించారు. 1944లో డాక్టర్ అన్సారి 'పాకిస్థాన్ : ఎ ప్రాబ్లం ఆఫ్ ఇండియా' గ్రంథాన్ని వెలువరించారు. 1946 నాటి ఎన్నికలలో జాతీయ భావజాలం గల వ్యక్తుల విజయాన్ని ఆకాంక్షిస్తూ రంగంలోకి దిగారు. ముస్లింలీగ్ ను ఎదుర్కొనడానికి నిధుల అవసరం ఏర్పడింది. అపార దాతృత్వగుణం వలన కుటుంబ అస్తులు కరిగిపోగా, డాక్టర్ యం.ఎ అన్సారి నివాస గృహం 'దార్-ఉస్-సలాం' ను విక్రయించి ఎన్నికలలో పోటీచేస్తున్న జాతీయ కాంగ్రెస్ అభ్యర్థులకు నిధులు సమకూర్చారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక 1952లో జరిగిన ప్రథమ లోక్ సభ ఎన్నికల్లో బీదర్ నియోజకవర్గం నుండి విజయం సాధించారు. 1957లో జరిగిన ఎన్నికల్లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం రసరా (Rasra) నుండి పోటీ చేసిన ఆయన పరాజితులయ్యారు. ఆ తరువాత భారత ప్రభుత్వంలో పలు అత్యున్నత పదవులు నిర్వహించారు. 1968 నుండి 1971 వరకు ఒరిస్సా గవర్నరుగా పనిచేసిన డాక్టర్ షౌకతుల్లా షా అన్సారి డిసెంబర్ 26 1972లో తనువు చాలించారు. ♦

DR. SHOUKATHULLAH SHAH ANSARI (1908-1972)

Dr. Shoukathullah Shah Ansari, who spent his childhood in the company of activists of Indian National Movement, was born on 16 June 1908 in an educated family in Mirzapur of Uttar Pradesh state. His father, Ahmadullah Shah, was a district judge. He was adopted by Dr. Mukthar Ahmed Ansari, who was a famous freedom fighter. He had his schooling in a High School in Geneva, Switzerland. Later he graduated in Medicine in Paris, returned to India and practiced Medicine in Delhi. The residence of his adopted father, Dr. M.A. Ansari, was like a guest house for leaders and activists in Indian National Movement and spiritual scholars and prominent persons of different walks of life. Having been brought up in such an environment, Dr. Shoukathullah used to participate in meetings organised against British rule and rendered service to activists and leaders of Indian Freedom Movement. He participated actively in Non-cooperation Movement in response to the call given by Mahatma Gandhi. In 1936 he married Begum Johara who was also an adopted daughter of Dr. MA Ansari. The couple played a more active role in the activities of National Movement. Dr. Shoukathullah launched several organizations to counter Muslim League and to mobilise people's opinion against Muslim league proposal's of partition of India. In 1944 he released a book titled 'Pakistan: a Problem to India'. In the elections held in 1946 he faced dearth of funds to confront Muslim League and to work for the victory of candidates with nationalist ideology. As All the properties of the family melted away due to the limitless generosity of Dr. M.A. Ansari, he sold away their palatial residence 'Dar-us-Salam' and procured the needed funds. Post-independence, he contested in Lok Sabha elections two times: in 1952 he was elected from Bidar constituency and in 1957 he was defeated from Rasra, Uttar Pradesh. Dr. Shoukathullah Shah Ansari worked in several top positions in the Government of India and he was the Governor of Orissa State from 1968 to 1971 and passed away on 26, December 1972. ♦

ABDUL HAMEED ANSARI
(1906-1972)

Source: Abdul Hameed Ansari, by Javeed Jamaluddin, Popular Prakashan, Mumbai, 2004.

అబ్దుల్ హమీద్ అన్సారి (1906-1972)

ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మార్గదర్శకంలో జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా కలంయోధుడిగా కూడా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యల మీద అక్షరాగ్నులు కురిపించిన అబ్దుల్ హమీద్ అన్సారి 1906 డిసెంబర్ 31న బొంబాయిలో జన్మించారు. ఆయన తల్లి బన్సీబేగం, తండ్రి హఫీజ్ నిజాముద్దీన్. ఆయన తల్లితండ్రులు ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం నుండి బొంబాయికి వలస వచ్చి స్థిరపడ్డారు. చిన్నవయస్సులోనే తల్లితండ్రులను పోగొట్టుకున్న అబ్దుల్ హమీద్ అక్క సంరక్షణలో పెరిగారు. చదువు పట్ల మంచి ఆసక్తి చూపిన ఆయన వడ్రంగం పనిచేస్తూ విద్యాభ్యాసం సాగించారు. ఆ విద్యార్జన పూర్తికాక ముందే ఆయన జాతీయోద్యమ భావాల పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. ఆనాడు ముంబాయి కేంద్రంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ విధానాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రజలను చైతన్యపంతుల్ని చేస్తున్న 'ది అప్టల్ పియంబరి మహ్మోఫిల్' అను సంస్థ సభ్యత్వం చేపట్టి ఆ సంస్థ నిర్వహించిన బ్రిటిష్ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. చిన్న వయస్సులోనే ఖిలాపత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొన్న ఆయన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ చేపట్టిన విముక్తి పోరాటాలలో పాల్గొని పలుసార్లు జైళ్ళు పాలయ్యారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ 'అక్బర్-ఎ-హిలాల్' పత్రికలో పాత్రికేయునిగా పనిచేస్తూ తన స్నేహితునితో కలసి బాంబులు తయారి మీద వ్యాసం రాసారు. అందుకు ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను ఆయన మిత్రుడు హఫీజ్ అలీని యరవాడ జైలులో నిర్బంధించింది. 1930 నాటి శానోల్లంఘన ఉద్యమంలో భాగంగా ఆయన 1931 లో అరెస్టు అయ్యారు. జైలు అధికారుల క్రూరత్వానికి వ్యతిరేకంగా గాంధీజీ మార్గంలో 17 రోజుల పాటు నిరాహార దీక్ష చేపట్టడం వలన గాంధీ-ఇర్విన్ ఒప్పందం ప్రకారం ఇతర జాతీయోద్యమకారులను విడుదల చేయగా అబ్దుల్ హమీద్ ను మాత్రం విడుదల చేయకుండా శిక్షాకాలం పొడిగించారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి క్షమాపణలు చెప్పి జైలు నుండి విముక్తి పొందమని అధికారులు ఇచ్చిన సలహాను తిరస్కరించడం వలన 1933 తరువాత ఆయన విడుదలయ్యారు. ఆ తరువాత కూడా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చట్టాలను ఖాతరు చేయకుండా ప్రవర్తించడంతో పలుమార్లు నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. ఒక వైపు జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొంటూ మరోవైపు కలం యోధునిగా వివిధ ఉర్దూ పత్రికలలో పనిచేసారు. ఆ తరువాత 1936లో స్వయంగా 'అల్ హిలాల్' పేరుతో ఉర్దూ పత్రికను ఆరంభించారు. 1938లో 'ఇంక్విలాబ్' ఉర్దూ పత్రికను అధునిక సాంకేతిక సదుపాయాలతో ఆరంభించి చరిత్ర సృష్టించారు. ఆ తరువాత కాలంలో ఆయన పత్రికారంగానికి పరిమితం అయ్యారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక పాకిస్థాన్ కు రమ్మని ప్రముఖుల నుండి వచ్చిన ఆహ్వానాలను తిరస్కరించి స్వదేశంలోనే ధార్మిక, సాహిత్య, విద్యా రంగాల అభివృద్ధికి కృషిచేస్తూ గడిపిన అబ్దుల్ హమీద్ అన్సారి 1972 మార్చి ఏడున కన్నుమూసారు. ♦

ABDUL HAMEED ANSARI (1906-1972)

Abdul Hameed Ansari, who breathed fire at the British government as a writer, while participating actively in the National Movement under the guidance of Indian National Congress, was born on 31 December, 1906 in Bombay. Bunny Begum was his mother and Hafeez Nizamuddin was his father. His parents migrated from Uttar Pradesh to Bombay and settled there. Having lost his parents at a very young age, he grew up under the guardianship of his sister. As he was very much interested in education, he studied while working as a carpenter. Before completing his studies he was attracted towards National Movement. He participated in anti-British activities by becoming a member of 'The Afzal Payambari Mehfil', an organization which was enlightening people against the policies of the British government with Bombay as its base. Hameed Ansari who participated in Khilafat-Non cooperation Movements at a young age, went to jail several times while participating in the activities of freedom struggle spearheaded by Indian National Congress. While participating in the activities of the national movement, he worked as a journalist in 'Akbar-e-Hilal' paper and wrote an article in the paper on the process of making bombs which angered the British government and landed him in Yarawada Jail along with his friend Hafeez Ali. He was arrested in 1931 during Civil Disobedience Movement of 1930. He undertook a fast in Gandhian way for 17 days in jail against the cruelty of the jail authorities. As a result, he was not released along with other prisoners as per Gandhi-Irwin Pact and his jail term was extended further. The jail authorities offered to release him if he offered apology to the British government for which he refused to do so and was released after 1933. Even after that, he was arrested several times for defying British laws. He fought with his pen as a weapon against the British government as a journalist in various Urdu papers while participating in the activities of the National Movement. In 1936 he launched an Urdu paper 'Al Hilal' and in 1938 he made history by launching an Urdu paper 'Inqilab' with modern printing technological facilities. Later he confined himself to the field of journalism. Abdul Hameed Ansari, who after independence rejected several invitations to come to Pakistan from prominent persons and who spent the rest of his life making efforts in the fields of spirituality, literature and education, passed away on 7 March, 1972. ♦

SHAIK ALI SAHEB
(1915-1972)

Source: Bhara Swatantryamamlo Paschima Godavary Zilla Yodhulu (Telugu), Dr Gadam Gopalaswamy, Attili, 2016.

షేక్ అలీ సాహెబ్ (1915-1972)

పదునాలుగేళ్ళ పిన్న వయస్సులో మహాత్మాగాంధీ బోధనలకు ప్రభావితులై జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించిన షేక్ అలీ సాహెబ్ ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం పశ్చిమగోదావరి జిల్లా భీమవరంలో 1915లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ముహమ్మద్ యాసీన్, తల్లి తహసీన్ బి. కుటుంబ ఆర్థిక పరిస్థితుల మూలంగా చదువును మధ్యలో ఆపేసి షేక్ అలీ చిరు వ్యాపారం ఆరంభించారు. 1929 ఏప్రిల్ మాసంలో మహాత్మాగాంధీ భీమవరం వచ్చారు. ఆ సందర్భంగా ఆయన దర్శనం చేసుకోవడం మాత్రమే కాకుండా ఆయన ప్రసంగంతో అలీ బాగా ప్రభావితులయ్యారు. 1930లో గాంధీజీ పిలుపు మేరకు షేక్ అలీ ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో పాల్గొన్నారు. అనాటి నుండి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యునిగా అటు జాతీయోద్యమంలో, ఇటు ప్రజాహిత కార్యక్రమాలలోను పాల్గొంటూ ప్రజల మన్నన పొందారు. ఆ కారణంగా 1936లో భీమవరం పురపాలక సంఘ సభ్యునిగా ప్రజలు ఆయనను ఎన్నుకున్నారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ భీమవరం శాఖ బాధ్యులుగా 1941లో గాంధీజీ అనుమతితో వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో ఆయన పాల్గొన్నారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1941 జనవరి ఏడున ఆయనను అరెస్టు చేసి నాలుగు మాసాల పాటు రాజమండ్రి కేంద్ర కారాగారానికి పంపింది. ఆ తరువాత 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా శాసనోల్లంఘనలో భాగంగా ప్రభుత్వ కార్యాలయాల ముట్టడి, దాడులు, విధ్వంసం తదితర సంఘటనలలో షేక్ అలీ భాగస్వామి అయ్యారు. ఆ కార్యక్రమాల సందర్భంగా జాతీయోద్యమ కార్యకర్తల మీద సాగిన దాష్టికాన్ని ఎదుర్కొంటూ స్వయంగా పోలీసులతో తలపడ్డారు. జాతీయోద్యమ కార్యకర్తలకు అండదండలు అందిస్తూ ఉద్యమించిన ఆయన చర్యల పట్ల ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆగ్రహించింది. ఆ కారణంగా 1943 జనవరిలో షేక్ అలీ రెండు సంవత్సరాల జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. 1946లో జైలు నుండి విడుదలయ్యాక, అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్ ముందుకు తెచ్చిన భారత విభజన ప్రతిపాదనకు వ్యతిరేకంగా ఆయన ఉద్యమించారు. భారతదేశ సమైక్యత-సమగ్రతకు విభజన ప్రతిపాదన భంగకరం అంటూ సభలు, సమావేశాలు నిర్వహించి ముస్లిం లీగ్ నాయకుల వేర్పాటువాదాన్ని ఎదుర్కొన్నారు. స్వజనుల నుండి, ముస్లిం లీగ్ నాయకులు, కార్యకర్తల నుండి ఎదురైన భౌతిక-మానసిక దాడులను సహిస్తూ భారత విభజన డిమాండ్ కు వ్యతిరేకంగా ప్రచారం సల్పారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి, భారత విభజన జరిగాక తమవెంట పాకిస్థాన్ కు రమ్మంటూ బంధు, మిత్రుల నుండి ఎంతటి ఒత్తిడి వచ్చినా పుట్టిపెరిగిన గడ్డను వదలిపెట్టి ఎక్కడికో వెళ్ళేది లేదని షేక్ అలీ కరాఖండిగా స్పష్టంచేశారు. స్వతంత్ర భారతదేశంలో ప్రజాహిత కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ ప్రజాసేవకునిగా ప్రజల మన్నన పొందుతూ అత్యంత సామాన్యుడిగా అతి నిరాడంబర జీవితం గడిపిన షేక్ అలీ 1972 జనవరి 24న కన్నుమూసారు. ♦

SHAIK ALI SAHEB (1915-1972)

Shaik Ali Saheb, who was influenced by the teachings of Mahathma Gandhi at a young age of fourteen years and joined National Movement, was born in 1915 in Bhimavaram, West Godavari district, Andhra Pradesh. Mohammed Yaseen was his father and Tahseen Bi his mother. Due to financial troubles he discontinued his education and started a small business. When Mahathma Gandhi visited Bhimavaram in 1929, Ali saw him and was immensely influenced by his speech. In 1930 Ali participated in Salt Satyagraha in response to the call given by Mahathma Gandhi. Since then he continued to participate in the activities of the National Movement on one hand and in social service activities on the other and won the admiration of all. It was with that admiration, the people of Bhimavaram elected him member of the Municipal Council in 1936. As an office bearer of the Indian National Congress unit of Bhimavaram, he participated in individual Satyagraha with the permission of Mahathma Gandhi in 1941. Angered at this, the British government arrested him and sent to Rajahmundry Central Jail. Later in 1942 he participated in Quit India Movement and also in picketing, attacking and destruction of Government offices as a part of Civil Disobedience Movement. While protesting the police atrocities on the activists of the National Movement during these activities, he personally took on the police. As a result of this, he had to be in jail for two years. After his release in 1946, he agitated against the proposal of the Muslim League to divide India. Saying that partition is detrimental to the unity and integrity of India, he took on the separatism of Muslim League by conducting meetings and conferences. Enduring the physical and mental assaults made on him by his own community, Muslim League leaders and activists, he went ahead with his relentless efforts opposing the demand to divide India. After independence and partition, he made it clear to his relatives and friends that he would not leave his birth place and go anywhere when they pressurized him to come to Pakistan along with them. Shaik Ali Saheb, who won the admiration of all as a public servant and led a very simple life in the service of the people, passed away on 24 January, 1972. ♦

DR. MUHAMMED IQBAL SHAIKAI
(1888-1974)

Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

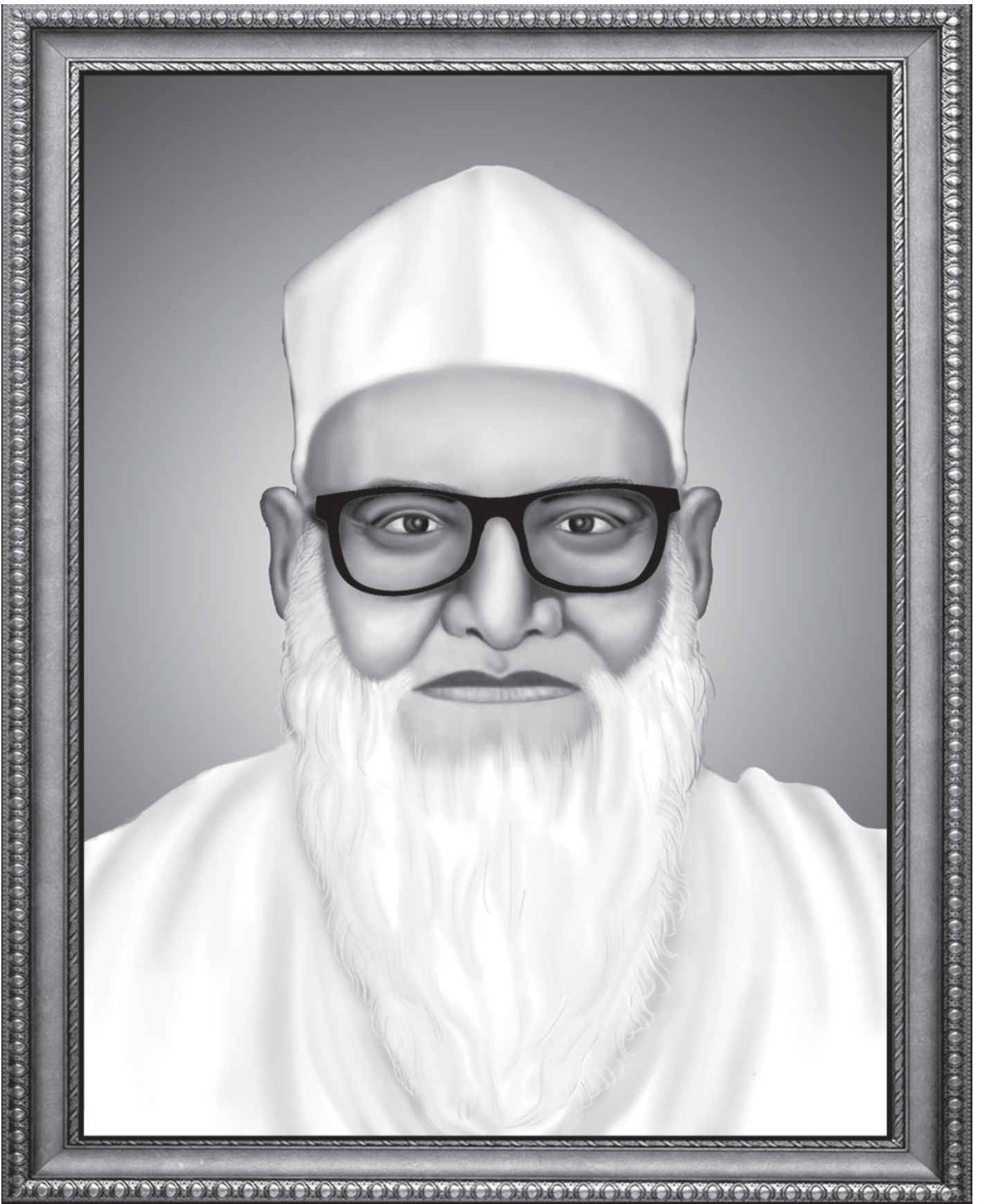
డాక్టర్ ముహమ్మద్ ఇక్బాల్ షైదాయి (1888-1974)

భారతీయుల స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాల దిశగా అవిశ్రాంతంగా సాగిన పోరాటాల ప్రేరణ-స్ఫూర్తిని, అలనాటి యోధుల పోరాట పటిమ సంతరింపజేసిన అనుభవాలను రంగరించుకుని, ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామ సమయంలో యూరప్ లోని 'అక్ష రాజ్యాల' సహకారంతో ప్రవాస భారత ప్రభుత్వాన్ని, సైనిక వ్యవస్థను, ప్రసార వ్యవస్థలను, మందీమార్బలాన్నీ, సమకూర్చుకుని బ్రిటిష్ మిత్రపక్షాల బలగాలతో తలపడడానికి సిద్ధపడిన యోధులు డాక్టర్ ముహమ్మద్ ఇక్బాల్ షైదాయి. ఆయన ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ లోని పంజాబ్ రాష్ట్రంలోని సియోల్ కోట్ లో 1888లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి గులాం అలీ భుట్టో. 1914లో గ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తి చేసిన డాక్టర్ ఇక్బాల్ మాతృభూమి విముక్తి పోరాట దిశగా చురుగ్గా అడుగులు వేశారు. డాక్టర్ ముహమ్మద్ ఇక్బాల్ షైదాయి కార్యక్రమాలను నియంత్రించేందుకు 1915లో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను 'ప్రమాదకర వ్యక్తి'గా ప్రకటించింది. చివరకు భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతం నుండి బహిష్కరించింది. 1918లో 'హిందూస్థాన్ గదర్ పార్టీ'తో డాక్టర్ షైదాయికు మంచి సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. 1920 నాటి 'హిజ్రత్ ఉద్యమం'లో పాల్గొని ఆయన అఫ్ఘనిస్తాన్ వెళ్ళారు. అక్కడ పరిస్థితులు అనుకూలించక 1922లో రష్యా వెళ్ళారు. అక్కడి నుండి టర్కీ రాజధాని అంకార, అటునుండి ఇటలీ చేరుకున్నారు. 1938 మార్చిలో హిందూస్థాన్ గదర్ పార్టీ, వజిరిస్థాన్ విప్లవకారుల ప్రతినిధిగా డాక్టర్ షైదాయి స్విట్జర్లాండ్ లోని లూసన్ (Luson) చేరారు. అక్కడ ఇటలీ అధినేత బెనిటో ముస్సోలినీ సోదరుడు ఆర్నాల్డ్ ముస్సోలినీతో ఆయనకు స్నేహం కుదరడంతో 1941లో డాక్టర్ ఇక్బాల్ షైదాయి ఇటలీ చేరుకుని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలకు వ్యతిరేకంగా పలు కార్యక్రమాలను చేపట్టారు. తొలుతగా 'ది ఫ్రెండ్స్ ఆఫ్ ఇండియా' అను సంస్థను ఏర్పాటు చేశారు. ఆ తరువాత 1941 ఆరంభంలో స్వతంత్ర ప్రవాస భారత ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేశారు. బ్రిటన్ మిత్రరాజ్యాల సైన్యాలకు వ్యతిరేకంగా పోరాటం సాగించేందుకు 1942 జూలైలో 'ఆజాద్ హిందూస్థాన్ బెటాలియన్' ఏర్పరచి, 'రేడియో హిమాలయా' పేరుతో ప్రసార-ప్రచార వ్యవస్థ స్థాపించారు. ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగంగా 1944లో బ్రిటిష్ మిత్రరాజ్యాల సైన్యాలు సిసిలీ, రోమ్ లను స్వాధీనం చేసుకునేంత వరకు డాక్టర్ షైదాయి ప్రవాస భారత ప్రభుత్వ వ్యవహారాలు సాగించారు. 1947 ఆగస్టు 15న భారతదేశానికి స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాలు లభించాక డాక్టర్ షైదాయి స్వదేశమైన పాకిస్తాన్ వెళ్ళారు. అటు తరువాత డాక్టర్ షైదాయి ఇటలీ వెళ్ళి, అక్కడి ట్యూరిన్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఉర్దూ భాషాచార్యులుగా కొంతకాలం పనిచేశారు. 1964లో తిరిగి పాకిస్తాన్ చేరిన డాక్టర్ ముహమ్మద్ ఇక్బాల్ షైదాయి 1974 జనవరి 13న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

DR. MUHAMMED IQBAL SHAIDAI (1888-1974)

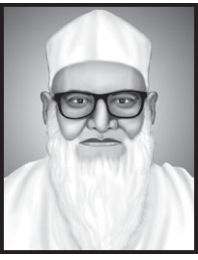
Dr. Muhammed Iqbal Shaidai, who with the inspiration he got from the fighting spirit of the freedom fighters who fought untiringly for the freedom and independence of Indians, formed Government of India in exile, developed military system, procured man power and communication systems to fight against the 'allied powers', was born in 1888 in Sialkot of Punjab in present day Pakistan. Gulam Ali Bhutto is his father. Dr. Iqbal who completed his graduation in 1914 proceeded actively in the direction of the struggle to liberate motherland from foreign rule. In 1915 the British government declared him a 'dangerous person' to curb his anti British activities. At last the British government extradited him from Noth-West Frontier Region. In 1918 Dr. Shaidai happened to have relations with Hindustan Gadar Party. In 1920 he took part in 'Hijrat Movement' and went to Afghanistan. As the conditions there turned adverse, he went to Russia from Afghanistan. From Afghanistan he reached Ankara, the capital of Turkey and from there to Italy. In March 1938 he reached Luson in Switzerland as a representative of Hindustan Gadar Party and Wazeeristan revolutionaries. There he made friendship with Arnaldo Mussolini, brother of Italy Prime Minister Benito Mussolini. He reached Italy in 1941 and started activities against the British government. There he started 'Friends of India' and then he formed 'Azad Hindustan Battalion' to fight against the armies of Britain and other Allied powers. He founded a communication system with the name 'Radio Himalaya'. He looked after the affairs of the Government of India in exile till the armies of the Allied powers captured Sicily and Rome in 1944 as a part of world war II. When India became independent on 15 August 1947 Dr Shaidai went to his native place in Pakistan. Later he went back to Italy and worked as Urdu professor in Turin University. In 1964 Dr. Mohammed Iqbal Shaidai returned to Pakistan and breathed his last on 13 January 1974. ♦

MAULANA MUHAMMED ISMAIL SAMBHALI
(1899-1975)

Source: The Milli Gazette, Fortnightly (16-31 March 2016), Page 22, New Delhi.

మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలి (1899-1975)

బ్రిటిష్ బానిసత్వం నుండి విముక్తి కోసం పోరుబాట సాగాలని ప్రజలను తన అనర్గళ ఉపన్యాసాలతో ఉత్తేజపర్చి 'చిచ్చరపిడుగు లాంటి వక్త' గా ఖ్యాతిగాంచిన మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలి 1899లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం సంభల్ జిల్లా మొరాదాబాద్ కు చెందిన దీపాసరాయ్ లోని విద్యావంతుల కుటుంబంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మున్షి కిఫాయతుల్లా గొప్ప పండితుడిగా విఖ్యాతుడు. ప్రాథమిక విద్యను స్థానికంగా పూర్తి చేసిన మౌలానా సంభలి కొంతకాలం ఆంగ్ల విద్యను అభ్యసించారు. అనంతరం బహువల్పూర్ లోని జామియా ఉస్మానియాలో ఆనాడు గొప్పపండితులుగా, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులుగా ఖ్యాతి గడించిన పలువురు పండితుల వద్ద ఆయన అరబిక్ విద్య నేర్చారు. ఈ క్రమంలో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, చారిత్రాత్మక సిల్క్ రుమాలు కుట్రకేసులో పాల్గొన్న మౌలానా ముహమ్మద్ మియాఁ మంసూర్ అన్సారి సహచర్యం లభించింది. ఆ పరిచయంలో ఆయన పూర్తి స్థాయి బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటయోధులయ్యారు. 1919లో జరిగిన జలియన్ వాలాబాగ్ దుస్సంఘటకు నిరసనగా సంభల్ లో జరిగిన ప్రజా ప్రదర్శనలో మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలి తొలిసారిగా ఆంగ్లప్రభుత్వ చర్యలను దుయ్యబడ్డా చేసిన ప్రసంగం ప్రజలను బహుధా ఆకట్టుకోగా, ఆంగ్ల ప్రభువుల అగ్రహానికి గురయ్యింది. ఆయనలోని విప్లవాత్మక భావాలకు, పదునైన ప్రసంగాల తీరుతెన్నులకు కలవరం చెందిన బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం 1921 ఫిబ్రవరి 22న ఆరెస్టు చేసి రెండు సంవత్సరాల జైలుశిక్షకు గురిచేసింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ చర్యలకు ఏమాత్రం జంకని మౌలానా సంభలి ఒకవైపున విద్యాభ్యాసం సాగిస్తూ మరోవైపున భారత జాతీయోద్యమంలో చురుకైన భాగస్వామి అయ్యారు. 1930 నాటి శానన్ ఓల్లంఘన ఉద్యమంలో ఆయన మరోమారు ఆరుమాసాల పాటు కఠిన కారాగారశిక్షను అనుభవించారు. 1939లో ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం ఆరంభమయ్యాక జాతీయ కాంగ్రెస్ చేపట్టిన కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్న మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలిని బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మురాదాబాద్ లో ఆరెస్టు చేసి తొమ్మిది మాసాల జైలు శిక్షకు గురిచేసింది. 1942లో ఆరంభమైన 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో తన ఆలోచనాత్మక ప్రసంగాలతో ప్రజలను ఆకర్షించిన మౌలానా సంభలి పట్ల ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను గృహ నిర్బంధానికి గురిచేసి సంవత్సరం తరువాత విడుదల చేసింది. 1946లో జరిగిన ఎన్నికలలో మౌలానా సంభలి శాసనసభ్యునిగా ఎన్నికయ్యారు. 1952 నాటి ఎన్నికలలో ఆయన పాల్గొనలేదు. ఢిల్లీ కేంద్రంగా ఏర్పడిన 'నాజిం-ఎ-అల-అఫ్ జమియతుల్ ఉలైమా' విద్యాసంస్థలో అధ్యాపకునిగా బాధ్యతలను చేపట్టారు. ఆయన ఆ తరువాత పలు ప్రాంతాలలో వివిధ విద్యాసంస్థలకు మార్గదర్శకం చేస్తూ గడిపారు. ఈ సందర్భంగా పలు గ్రంథాలను కూడా ఆయన రచించి, ప్రచురించారు. చివరివరకు ఆధ్యాత్మిక విద్యాబోధన తోపాటుగా, సాంఘిక, రాజకీయ రంగాలలో కూడా పలు కార్యక్రమాల నిర్వహణలో చురుగ్గా గడిపిన మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాయిల్ సంభలి 1975 నవంబర్ 23న సంభల్ లో కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA MUHAMMED ISMAIL SAMBHALI (1899-1975)

Maulana Muhammed Ismail Sambhali, who inspired people through his eloquent speeches to march on the path of freedom from the slavery of British Raj, was born in an educated family in Deepa Sarai near Moradabad of Sambhal District in Uttar Pradesh in the year 1899. His father Munshi Khifayathullah was a well known scholar. Sambhali had his primary education locally and then learned English for some time. Later he had Arabic education from well known scholars and freedom fighters at Jamia Osmania in Bahawalpur. There he became associated with Muhammed Mian Mansoor Ansari, a well known freedom fighter who was involved in Silk Rumaal Conspiracy Case. With this association he became a full-fledged anti-British fighter. His first speech made in a rally in Sambhal organised to protest the Jalian Wallah Bag Massacre of 1919 debunking the British Government impressed the people but attracted the ire of the British. Perturbed by his revolutionary ideas and provoking speeches, the British Government arrested him on February 22, 1921 and jailed for two years. Undaunted by these actions of the British Government, he continued his education on one hand and participated actively in the Indian National Movement on the other hand. He underwent six months of rigorous imprisonment during the Civil Disobedience Movement of 1930. He was again arrested in Moradabad for participating in the activities of Indian National Congress in 1939 when the World War II started and he was put in jail for 9 months. Finally he was kept under house arrest for one year in 1942 during Quit India Movement when his thought provoking speeches angered the British. In 1946 Sambhali was elected to Central Legislative Assembly. He did not contest in 1952 elections. He became a teacher in an educational institution in Delhi-Nazim-e-Ala-aaf Jamiathul-Ulema. Later he guided various educational institutions in several regions. He published several books. Maulana Muhammed Ismail Sambhali who actively spent his life in different programmes in spiritual, educational, social and political arenas till his last breath, passed away on 23 November, 1975 in Sambhal. ♦

BEGUM REHANA ABBAS TAYYABJI
(1900-1975)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne (Urdu), Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Allahabad, 2016

బేగం రెహనా అబ్బాస్ తయ్యబ్జీ (1900-1975)

జాతీయోద్యమంలో తాత, తల్లితండ్రులతోపాటుగా మాత్రమే కాకుండా మెట్టినింట చేరాక కూడా భర్త కుటుంబీకులతో కూడా కలసి పోరుబాట నడిచిన బేగం రెహనా అబ్బాస్ తయ్యబ్జీ 1900 జనవరి 27న గుజరాత్ లో జన్మించారు. ఆమె తల్లి ఆమిన తయ్యబ్జీ, తండ్రి జస్టిస్ అబ్బాస్ తయ్యబ్జీ. ఆధునిక విద్యతోపాటుగా సాంప్రదాయక విద్యను కూడా అభ్యసించిన రెహనా గ్రాడ్యుయేషన్ చేయటంతోపాటుగా ఆంగ్ల, హిందీ, గుజరాతీ, ఉర్దూ భాషలలో మంచి ప్రావీణ్యం సంపాదించారు.

చిన్ననాటనే రెహనాకు గాంధీజీతో పరిచయం కలిగింది. ఆమెను ప్రియపుత్రి, చిరంజీవి, రెహనా బేటిగా, బేటి రెహనా, ఉస్తాది సాహెబా, పాగల్ రెహనా, భోలి బేటి అని గాంధీజీ సంబోధించారు. మహాత్ముని సేవాగ్రాం ఆశ్రమంలో రెహనా తయ్యబ్జీ గడిపిన సందర్భంగా ఆమె గాంధీజీకి ఉర్దూ భాష నేర్పారు. ఆ కారణంగా ఆమెను ఉస్తాదినీ సాహెబా అని గాంధీజీ తన లేఖలలో సంబోధించారు. ఆమె అన్ని మతాల పట్ల సమాన గౌరవం చూపారు. ఆమె తాత్వికత విశ్వమానవ సోదరభావం దిశగా సాగింది. ఆమె చక్కని రచయిత్రి. ఆధ్యాత్మిక గీతాలు మాత్రమే కాకుండా జాతీయోద్యమంలో ఉద్యమకారులను ఉత్తేజపర్చేందుకు ఉద్యమ గీతాలు కూడా రాశారు. గుజరాత్ లో మద్యపాన నిషేధ ఆందోళన, విదేశీవస్తువుల బహిష్కరణ ఉద్యమాల నిర్వహణకు మహిళల సమావేశాన్ని గాంధీజీ ఏర్పాటు చేసిన సందర్భంగా ఆమె ప్రధాన పాత్ర వహించారు. భారతదేశానికి మార్గదర్శకమైన ఈ ఉద్యమం సందర్భంగా మహిళలను సంఘటితం చేసేందుకు రెహనా ప్రత్యేక బాధ్యతలు నిర్వహించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ యువజన విభాగం యూత్ లీగ్ కు ఆమె నాయకత్వం వహించారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఆందోళనలో చురుగ్గా పాల్గొన్నందుకు ఆమె లాఠీ దెబ్బలను రుచి చూశారు. జైలు శిక్షలను అనుభవించారు. అరెస్టులు, లాఠీ దెబ్బలు, జైళ్ళు స్వాతంత్ర్యోద్యమకారులకు సత్కారాలుగా భావించిన రెహనా తయ్యబ్జీ చివరి వరకు జాతీయోద్యమంలో విరామమెరుగక పాల్గొన్నారు. భారత జాతీయోద్యమంలో ఆమె తనదైన బృహత్తర పాత్ర నిర్వహించారు. సూఫీ తాత్విక భావజాలంతో ప్రభావితురాలైన ఆమె సర్వమానవ సోదరభావానికి, విశ్వశాంతి పరిరక్షణకు కృషి సల్పారు. మాతృభూమికి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల లభించాక ప్రజలు అన్ని రుగ్మతల నుండి విముక్తి పొందాలని ఆకాంక్షిస్తూ చివరిక్షణం వరకు తనదైన మార్గంలో ఉద్యమించిన ధార్మికవేత్త బేగం రెహనా తయ్యబ్జీ 1975 మే 16న అవివాహితగా కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM REHANA ABBAS TAYYABJI (1900-1975)

Begum Rehana Abbas Tayyabji, who fought for the freedom of the motherland along with not only her grandfather and parents but also her husband's family members after her marriage, was born in Gujarat on 27 January, 1900. Her mother was Ameena Tayyabji and her father Justice Abbas Tayyabji. She pursued traditional education besides modern education. She completed her graduation and gained good proficiency in English, Hindi, Gujarati and Urdu languages. She happened to meet Gandhiji when she was very young. Gandhiji used to address her as Priya Puthri, Chiranjeevi, Rehana Beti, Beti Rehana. When Rehana was in Sevagram Ashram, she taught Urdu to Gandhi and for that reason Gandhiji used to address her as 'Ustadni Saheba'. She was respectful towards all religions and universal fraternity was her philosophy. She was a good writer. She wrote not only devotional songs but also songs that inspire activists of National Movement. She played a major role in the meetings of women convened by Mahatma Gandhi to organise agitations of prohibition and boycott of foreign goods in Gujarat. Rehana discharged special responsibilities in organizing women in these movements which served as guiding lights to India. She led the youth league, the youth wing of Indian National Congress. She took part actively in the Quit India Movement in 1942 and was injured in lathi charge and served jail terms. Considering the lathi injuries and jail terms as the felicitations to freedom fighters, she continued to take part in freedom struggle till the end without break. She played a major role in National movement. Deeply influenced by the Sufi ideology, she strove hard for universal brotherhood and universal peace. Wishing that the people of this country should be freed from all kinds of maladies after achieving independence, Rehana Tayyabji continued her efforts in that direction till the end and passed away on 16 May, 1975, as a maiden. ♦

SYED SAJJAD ZAHEER
(1905-1973)

Source: /www.jamhoor.org/read/2018/5/25/revisiting-the-legacy-of-sajjad-zaheer-founder-of-the-all-india-progressive-writers-association

చరిత్రార్థాలు - 2

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

Syed Naseer Ahmed

సయ్యద్ సజ్జద్ జహీర్ (1905-1973)

భారతీయుల స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల సాధన కోసం మాత్రమే కాకుండా సామ్యవాద వ్యవస్థ స్థాపన లక్ష్యంగా కూడా ఉద్యమించిన కలం యోధులు సయ్యద్ సజ్జద్ జహీర్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజధాని లక్నోలో 1905 నవంబరు ఐదున జన్మించారు. తండ్రి సర్ సయ్యద్ వజీర్ హుస్సేన్ న్యాయాధికారి. సంపన్న కుటుంబానికి చెందిన సజ్జద్ జహీర్ లక్నోలో బి.ఎ పూర్తిచేసి ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయం వెళ్ళారు. అక్సఫర్డ్ విద్యార్థిగా ఆయన 1932లో తెచ్చిన 'అంగారే' కథల సంపుటిని 1933లో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం నిషేధించింది. 1935లో న్యాయవాది పట్టా పొంది తిరిగి ఇండియా వచ్చిన ఆయన ఆంగ్లేయ వలసపాలకుల నుండి మాతృభూమిని విముక్తం చేయడానికి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సాగిస్తున్న జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అలహాబాద్ ప్రాంతం ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఆయన బాధ్యతలు చేపట్టారు. మహాత్మాగాంధీ బాటలో నడిచి ఖద్దరు ధరించడం, ఖద్దరు ప్రచారం లాంటి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. విద్యార్థి దశలోనే సామ్యవాద భావజాలం దిశగా మొగ్గుచూపిన ఆయన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌లోని ఏకీభావన గల మిత్రులతో కలిసి 1934లో 'కాంగ్రెస్ సోషలిస్టు పార్టీ' ఏర్పాటులో ప్రధాన భూమిక నిర్వహించారు. ప్రగతిశీల భావాలు కలిగిన మిత్రులతో కలిసి 1935 'అఖిల భారత ప్రగతిశీల రచయితల సంఘం' స్థాపించి, ప్రగతిశీల రచయితల ఉద్యమానికి సారధ్యం వహించారు. 1935లో కవయిత్రి సయ్యద్ రజియా బేగం (1917-1979) ను వివాహమాడారు. 1939 నాటి ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను ఆరెస్టు చేసి 1944లో విడుదల చేసింది. భారత దేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించి, ఇండియా-పాకిస్థాన్లు ఏర్పడ్డాక భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ ఆదేశాల మేరకు పాకిస్థాన్‌లో కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఏర్పాటుకు ఆయన పాకిస్థాన్ వెళ్ళారు. ప్రముఖ రచయిత ఫైజ్ అహ్మద్ ఫైజ్‌తో కలిసి పాకిస్థాన్ కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రధాన కార్యదర్శిగా అత్యంత రహస్యంగా పని చేస్తూ పార్టీ నిర్మాణానికి కృషి చేశారు. ఆ సందర్భంగా 'రావల్పిండి కుట్రకేసు'లో నిందితుడిగా సజ్జద్ జహీర్ జీవితఖైదు శిక్షకు గురయ్యారు. పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ జోక్యంతో పాకిస్థాన్ కారాగారం నుండి విడుదలయ్యి 1955లో ఇండియా వచ్చారు. ఇండియా తిరిగి వచ్చాక భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ మార్గదర్శకత్వంలో అఖిల భారత ప్రగతిశీల రచయితల ఉద్యమం, భారత ప్రజల రంగస్థలం కార్యక్రమాలతోపాటుగా 'ఖామి జంగ్', 'అవామీ దౌర్' లాంటి పార్టీ అధికారిక పత్రికలకు సంపాదకునిగా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ఈ క్రమంలో పలు గ్రంథాలను రచించి వెలువరించిన సయ్యద్ సజ్జద్ జహీర్ 1973 సెప్టెంబరు 13న కన్నుమూశారు. ♦

SYED SAJJAD ZAHEER (1905-1973)

Syed Sajjad Zaheer, who fought not only for the independence of Indians but also for a socialist society for them, was born on 5 November, 1905 in a well-to-do family in Lucknow, the capital of Uttar Pradesh. His father Syed Wazeer Hussain was a judicial officer. Sajjad Zaheer completed his degree in Lucknow and went to Oxford University for higher education. While he was an Oxford student he brought out a collection of stories titled 'Angare' in 1932 and which was banned by the British government in 1933. He completed Law degree and returned to India as a lawyer. Then he was attracted towards National Movement being led by Indian National Congress with the aim of achieving independence for India from the British rule. Later he took charge of Allahabad area chapter of Indian National Congress as its General Secretary. He took part in the activities of National Movement such as wearing khadi and campaigning for khadi following the path of Mahatma Gandhi. As he had an inclination for socialist ideology right from his student days, he played main role in the formation of 'Congress Socialist Party' with like-minded friends in Indian National Congress in 1934. Together with the friends having progressive ideas, he founded Progressive Writers Association of India in 1935 and led progressive writers' movement. In 1935 he married poetess Syed Raziya Begum (1917-1979). The British government arrested him during Second World War and released him in 1944. After independence and partition he went to Pakistan to form Communist Party there as per the decision of the Communist Party of India. As the General Secretary of The Communist Party of Pakistan, he worked in a most clandestine manner for building the party along with the famous writer Faiz Ahmed Faiz. During this process he was convicted in 'Rawalpindi Conspiracy Case' and was sentenced to life imprisonment. He was released from jail with the intervention of Pandit Jawaharlal Nehru and returned to India in 1955. After returning to India, he became active again in the programmes of All India Progressive Writers Movement and Indian People's Theatre Association as per the directions of The Communist Party of India. He also worked as the Editor of 'Quami Jung' and 'Awami Dour', the official organs of the Communist Party of India. In this process he authored several books. Syed Sajjad Zaheer passed away on 13 September, 1973. ♦

ABAD KHAN
(1897-1975)

Source: Boughs and Bonquets, Dr Mian Sohail Inshah, University Publishers, Pehawar, Pakistan, 2008.

ఆబాద్ ఖాన్ (1897- 1975)

బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం కళ్ళుగప్పి కలకత్తా నుండి తప్పించుకుని ఒక పఠాన్ వేషంలో పెషావర్ నుండి కాబూల్ కు వెళ్ళు సంగతిని తెలుసుకున్న స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ యోధులు, నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ కు పఠాన్ ప్రజల ఆచార, సంప్రదాయాలు, ఆహారం, ఆహార్యం. అలవాట్లను ఆచరణాత్మకంగా అవగాహన కల్పించిన ఆబాద్ ఖాన్ 1897లో ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ లోని నౌషేరా జిల్లాలోని పీర్పాయ్ గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ఈసా ఖాన్, తల్లి హవాస్ సూరా. చిన్నతనంలో గురువు నుండి బ్రిటిష్ దోపిడి విధానాన్ని తెలుసుకున్న ఆబాద్ ఖాన్, విద్యార్థి దశ నుండే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం పట్ల ఆగ్రహం వ్యక్తంచేస్తూ వచ్చారు. చదువు తరువాత పలు ప్రాంతాలలో చిన్నాచితక ఉద్యోగాలు చేసిన ఆయన చివరకు బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని రవాణా వ్యవస్థలో చేరారు. ఆ సందర్భంగా అనుచితంగా వ్యహరించిన ఆంగ్ల అధికారి మీద తిరగబడి నిర్బంధానికి గురయ్యారు. సహోద్యోగి పట్ల అసభ్యంగా ప్రవర్తించిన మరో ఆంగ్లేయుడికి వ్యతిరేకంగా సహచరుల చేత సమ్మె చేయించి 1921లో ఉద్యోగం పోగొట్టుకున్నారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమిస్తున్న, ప్రజలను చైతన్యపంతుల్ని చేస్తున్న వ్యవస్థలకు, సంస్థలకు ఆయన అన్ని విధాల మద్దతు ఇచ్చారు. అది నుండి విప్లవోద్యమాల పట్ల ఆసక్తి చూపిన ఆబాద్ ఖాన్ సుభాష్ చంద్రబోస్ స్థాపించిన ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ లో చేరి, మిత్రులు మియా అక్బర్ షాతో కలసి ప్రధాన భూమిక నిర్వహించారు. కలకత్తా నుండి తప్పించుకున్న సుభాష్ చంద్రబోస్ 1940 డిసెంబర్ 19న పెషావర్ చేరుకున్నారు. అఫ్రిది తెగకు చెందిన పఠాన్ ల నివాసప్రాంతాల గుండా ఆయన కాబూల్ ప్రయాణం సాగాల్సి ఉన్నందున ఆయన రూపురేఖలు, నడత, నడకలో మార్పులు తెచ్చేందుకు ఏడురోజుల పాటు తన ఇంట ఆయనకు అతిథ్యం, ఆశ్రయం కల్పించి ఆబాద్ ఖాన్ రహస్యంగా శిక్షణ గరిపారు. పఠాన్ ల ఆచార, సంప్రదాయాలు, మాటామంతి, మంచి నీరు త్రాగటం, తిండి తినడం, నడక, నడత, మస్జిద్ లకు వెళ్ళడం, నమాజ్ చేయడం, దర్గాలను సందర్శించడం, సంబోధన-ప్రతిసంబోధనలు తదితర విషయాలను ఆయన సుభాష్ చంద్రబోస్ కు ఎరుకపర్చారు. ఆ కారణంగా ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1941 అక్టోబర్ లో నిర్బంధించి, పలు జైళ్ళకు తరలిస్తూ ఆయనను ఇక్కట్ల పాల్పేసింది. ఆ తరువాత ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసిన తరువాత మాత్రమే ఆబాద్ ఖాన్ ను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం విడుదల చేసింది. ఆంగ్లేయుల నుండి స్వాతంత్ర్యం లభించాక కూడా స్వజనుల స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాలకు అవరోధం కలిగినప్పుడల్లా ఆగ్రహిస్తూ, సామ్యవాద భావజాలంతో పాకిస్తాన్ రాజకీయ రంగాన కొనసాగిన అబాద్ ఖాన్ పలుమార్లు నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. అనునిత్యం ప్రజల పక్షం వహించి చివరివరకు పోరుబాటన సాగి అటుపోట్లను ఎదుర్కొన్న పోరాట యోధులు ఆబాద్ ఖాన్ 1975 జనవరి 23న కన్నుమూశారు. ♦

ABAD KHAN (1897-1975)

Abad Khan, who gave practical training to the great freedom fighter Netaji Subhash Chandra Bose in the customs, traditions, food habits and attire of Pathans when Netaji escaped from Calcutta hoodwinking the British Government and wanted to go to Kabul from Peshawar in the disguise of a Pathan, was born in 1897 in Peerpai village of Noushera district of present day Pakistan. Isa khan was his father and Hawas Noora his mother. Ever since he came to know from his teacher in his school days about the exploitation by the British, Abad Khan kept expressing his anger with the British Government. After completing his education, he did several insignificant jobs and finally joined the transport department of British Indian Army. It was during that time that he rebelled against the British Officer who behaved improperly and was arrested as a result of that. In 1921 he made his colleagues strike work, when another Britisher misbehaved with a colleague and consequently lost his job. Since then he started supporting the organizations which were fighting against the British government. Abad Khan who had an inclination right from the beginning towards revolutionary movements joined Forward Bloc formed by Netaji Subhash Chandra Bose and played a key role in it along with his friend Akbar Shah. When Netaji Subhash Chandra Bose, who reached Peshawar after escaping from Calcutta, had to travel to Kabul through the residential areas of Pathans belonging to Afridi tribe, Abad Khan gave shelter to Netaji in his home for 7 days and secretly gave him practical training to match his looks and behavior with those of pathans. He made Netaji aware of Pathans' ways of talking, eating, drinking, walking, doing Namaz, going to Dargahs and Masjids, salutations and such other things. Angered at this, the British government arrested him in 1941 and kept him in several jails and put him to many hardships. He was released only when the Second World War ended. Even after independence he moved on with socialist ideology and was arrested several times for standing up for the people whenever their freedom was at stake. Abad Khan, who had faced many vicissitudes in his life while fighting always on people's side till the end of his life, passed away on 23 January, 1975. ♦

MUHAMMAD ABDUL WAHID KHAN
(1883-1977)

Source: Prof Shakira Khanam (Grand Daughter of Mahammad Abdul Wahid Khan), Bangalore, Karnataka.

ముహమ్మద్ అబ్దుల్ వాహిద్ ఖాన్ (1883-1977)

స్వదేశీయుల మీద బ్రిటిష్ల ఆధిపత్యాన్ని అవహేళనను ఏమాత్రం సహించని ముహమ్మద్ అబ్దుల్ వాహిద్ ఖాన్ కర్నాటక రాష్ట్రం శ్రీరంగపట్నం సమీపాన గల బన్నూర్ గ్రామంలో 1883లో జన్మించారు. తండ్రి ఆదం ఖాన్ సైన్యంలో ఉండటం వలన అబ్దుల్ వాహిద్ విద్యాభ్యాసం తమిళనాడు రాష్ట్రం వెల్లూరులోని ధార్మిక విద్యాసంస్థలో సాగింది. ఉర్దూ, కన్నడం, అరబిక్, పర్షియన్ భాషలో ప్రావీణ్యత సంపాదించిన ఆయనకు ఆంగ్లంలో కూడా మంచి ప్రవేశం లభించింది. ఆంగ్లేయుల పట్ల వ్యక్తం చేస్తున్న వ్యతిరేకత వలన ఆయన వెల్లూరు నుండి బహిష్కరణకు గురయ్యారు. బన్నూరు తిరిగి వచ్చిన ఆయనకు ముంబాయి ఓడరేవులో ఉద్యోగం లభించింది. ఆయన పని స్వభావం వలన పలు దేశాలను సందర్శించారు. ఈ సందర్భంగా ఆయనకు దర్బన్లో మహాత్మాగాంధీ పరిచయం అయ్యారు. 1914లో విదేశీ పర్యటలను ముగించుకుని ముంబాయి వచ్చిన ఆయనను ప్రభుత్వ వ్యతిరేక చర్యలకు పాల్పడుతున్నారంటూ ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను నిర్బంధించింది. ఆయన విదేశీ పర్యటన మీద నిషేధం విధించింది. భారత జాతీయోద్యమంలో భాగంగా 1919లో ఆరంభమైన ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. అనర్థక ప్రసంగాలతో ప్రజలను జాతీయోద్యమం దిశగా ప్రజలను మళ్ళించడంలో దిట్టగా ఖ్యాతిగాంచిన ఆయన జాతీయ కాంగ్రెస్ అగ్రనాయకుల ప్రశంసలు అందుకున్నారు. ఆ ప్రసంగాలు వలన ఆయన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. 1920లో నాగపూర్లో జరిగిన అఖిలభారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సమావేశాల తరువాత ఆయనను ప్రభుత్వం నిర్బంధించి రెండు సంవత్సరాలపాటు ఎరవాడ కారాగారంలో బంధించింది. ఆ జైలు జీవితానికి, లారిదెబ్బలకు ఏమాత్రం వెరవకుండా జాతీయోద్యమంలో ముందుకు సాగిన ఆయనను 1925లో మరోమారు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం అరెస్టు చేయగా మూడు సంవత్సరాల పాటు బెంగళూరు జైలులో మగ్గవలసి వచ్చింది. అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నేతృత్వంలో సాగిన ప్రతి కార్యక్రమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆయన 1940లో ముస్లిం లీగ్ ప్రతిపాదించిన పాకిస్థాన్ ఏర్పాటును తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. ఈ మేరకు ప్రచార కార్యక్రమాలను కూడా ఆయన నిర్వహించారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక ఆయన సంఘసేవా కార్యక్రమాలను, రచనావ్యాసంగాన్ని చేపట్టారు. ప్రాథమిక, ఉన్నత పాఠశాలల విద్యార్థులకు ఉర్దూ పాఠ్య గ్రంథాలను రూపొందించి అందించారు. అనాధ బాలల భవిష్యత్తును తీర్చి దిద్దడానికి అనాథాశ్రమం ఏర్పాటు చేశారు. 1952 నుండి 1960 వరకు కర్నాటక రాష్ట్ర విధానమండలి సభ్యునిగా ఆయన సేవలందించారు. కర్నాటక ప్రజలచే 'ముస్లిం వెల్లూరి' అంటూ ప్రేమాభిమానాలతో పిలువబడిన ముహమ్మద్ అబ్దుల్ వాహిద్ ఖాన్ చిట్టచివరి వరకు సంఘసేవలో గడుపుతూ 1977 అక్టోబర్ 31న కన్నుమూశారు. ♦

MUHAMMAD ABDUL WAHID KHAN (1883-1977)

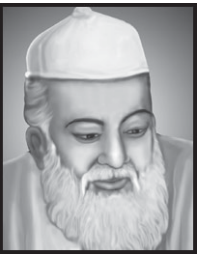
Muhammad Abdul Wahid Khan, who could not bear the supremacy and contempt of Britishers on his native people, was born in 1883 in Bannur village near Srirangapatnam in Karnataka State. As his father Adam Khan was in army, he had his education in a religious educational institution in Vellore, Tamilanadu. He gained proficiency in Urdu, Kannada, Arabic and Persian languages and good working knowledge in English. He was expelled from Vellore for his anti-British attitude. He returned to Bannur and after some time got a job in Mumbai Sea Port. He toured several countries as part of his job and he had an acquaintance with Mahatma Gandhi in Durban. When he returned to Mumbai in 1914, he was arrested on the charges of involvement in anti-British government activities. He was banned from visiting other countries. He participated actively in Khilfath-Non cooperation movements in 1919 as part of National Movement. He was commended by the top leaders of Indian National Congress for his eloquent speeches which motivated people toward National Movement. His speeches angered the British government, which arrested him after the Indian National Congress National conference held at Nagpur in 1920. He was imprisoned in Erawada Jail for two years. Undaunted by imprisonment and lathi blows he went ahead with his anti British activities after his release. He was arrested once again in 1925 when he had to be in Bangalore prison for three years. He had been actively associated with all the programmes of Indian National Congress and he vehemently opposed Muslim League's proposal of Pakistan in 1940. He organised anti-partition campaign against this proposal. After Independence he took up writing and social service activities. He prepared Urdu text books for primary and secondary school students. He founded an orphanage for the bright future of orphan children. He rendered his services as a member of Karnataka Legislative Council. Muhammad Abdul Wahid Khan, who was affectionately called by the people of Karnataka as 'Muslim Velluri' spent his life till the last moment in the service of the people and passed away on 31 October 1977. ♦

MAULANA USMAN GHANI
(1896-1977)

Source: Mr Rehan Ghani (Grand Son of Maulana Usman Ghani), Patna, Bihar.

మౌలానా ఉస్మాన్ గని (1896-1977)

ప్రజా ప్రతినిధులను జాతి, మత, కుల ప్రాంతీయతలకు అతీతంగా ప్రతిభా-సామర్థ్యాలు, ప్రజాసేవాకాంక్ష ఆధారంగా మాత్రమే ఎంపిక చేసుకోవాల్సిందిగా దశాబ్దాల క్రితమే బలంగా చాటిచెప్పిన దార్శనికుడు, జాతీయవాది, స్వాతంత్ర్య సమర యోధులు మౌలానా ఉస్మాన్ గని. ఆయన బీహార్ రాష్ట్రం, గయా జిల్లా దియోర గ్రామంలో 1896 జనవరి ఒకటిన జన్మించారు. ఇంటి పట్టున ఉర్దూ, పర్షియన్ భాషల అధ్యయనం తరువాత 'ఫాజిల్' కోర్సు పూర్తి చేయడానికి ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం దేవ్ బంద్ వెళ్ళిన ఆయనకు అక్కడ ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధీతో సాన్నిహిత్యం ఏర్పడింది. మౌలానా సింధీ స్థాపించిన 'జమీయత్ ఉల్ అన్సార్' స్థాపనలో ఆయనకు తోడ్పాటునిచ్చారు. 1918లో బీహార్ తిరిగి వచ్చిన ఆయన బీహార్ రాష్ట్రంలో 'జమీయత్ ఉల్ ఉలేమా ఎ హింద్' రాష్ట్ర శాఖ ఏర్పాటు చేశారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం పట్ల దృఢమైన వ్యతిరేకత గల ఆయన ఖిలాఫత్-సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ప్రజలను జాతీయోద్యమం దిశగా కార్యోన్ముఖులను చేయడం లక్ష్యంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ అగడాలను వివరిస్తూ పలు గ్రంథాలు రాశారు. ఆయన రచించి వెలువరించిన Tark-e-Mawalat, Jurm-e-yazeed గ్రంథాలు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం నిషేధానికి గురయ్యాయి. మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ సలహా మేరకు 'ఇమారత్-ఎ-షరీయత్' సంస్థను స్థాపించారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చర్యలను తీవ్రంగా గద్దెస్తూ ముందుకు సాగిన మౌలానా గని శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. జాతీయోద్యమానికి చేయూత ఇస్తూ ఆంగ్ల ప్రభుత్వ ప్రజావ్యతిరేక చర్యలను ప్రజల దృష్టికి తెచ్చేందుకు 'ఇమారత్' ఉర్దూ పక్షపత్రికను ఆయన ఆరంభించారు. ఆ పత్రిక కూడా ఆయన గ్రంథాలాగే ఆంగ్ల ప్రభుత్వ అగ్రహానికి గురయ్యి త్వరితగతిన మూతపడింది. ఆంగ్లేయాధికారులు ఎంతటి దాష్టికానికి పాల్పడినా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ ప్రజా వ్యతిరేక చర్యలను వ్యతిరేకించడంలో మౌలానా గని ఏమాత్రం రాజీ పడకుండా జాతీయోద్యమానికి తనదైన భాగస్వామ్యాన్ని అందించారు. అధికార రాజకీయాలలో ముస్లింలకు తగిన భాగస్వామ్యం లభించినప్పుడు మాత్రమే ఆ సమూహాల సర్వతోభివృద్ధి సాధ్యమవుతుందని భావించారు. మౌలానా సజ్జాద్ (1880-1940) నేతృత్వంలో ఏర్పడిన 'ముస్లిం ఇండిపెండెంట్ పార్టీ' నిర్మాణంలో ఆయన క్రియాశీలక తోడ్పాటు అందచేశారు. ఐక్యభారతాన్ని ఆక్షాంక్షించిన మౌలానా మతం ఆధారంగా విభజన-వేర్పాటువాదాన్ని పూర్తిగా తిరస్కరించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక ఏర్పడిన రాజకీయ వాతావరణంలో ప్రజల పక్షం నిలచి పోరాడారు. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ పటిష్టత, ప్రజల సంక్షేమం-అభివృద్ధి ప్రధానంగా ఆకాంక్షిస్తూ సాగిన మౌలానా ఉస్మాన్ గని, 1977 డిసెంబర్ ఎనిమిదిన కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA USMAN GHANI (1896-1977)

Maulana Osman Ghani, who proclaimed emphatically several decades back that people should elect their representatives on the basis of their talent, ability and passion for public service beyond the considerations of caste, creed, or religion, was born on 1 January, 1896 in Deora village, Gaya district, Bihar state. After learning Urdu and Persian languages at home, he did his Fazil course in Deoband in Uttar Pradesh where he developed intimacy with the famous freedom fighter Maulana Obaidullah Sindhi. He was helpful to Maulana Sindhi at the time of founding 'Jamiat Ul Ansar'. When he returned to Bihar in 1918 he started a branch of 'Jamiat ul Ulama e Hind' in Bihar state. As a man of strong anti-British attitude, he participated in Khilafat-Non cooperation Movements. He wrote several books explaining the evil deeds of the British government and with the aim of motivating people towards National Movement. His books Tark-e-Mawalat, Jurm-e-Yazeed were banned by the British government. He founded 'Imarat-e-Sharia' on the advice of Maulana Abul Kalam Azad. Maulana Ghani resented the British government's actions severely and took an active part in Civil Disobedience Movement. He started an Urdu fortnightly 'Imarat' to help the National Movement by making people aware of the anti-people policies of the British government. This paper also, like his books, attracted the ire of the British government and was soon closed down. Undeterred by the obstacles created by the British officers, Maulana Ghani went on opposing the evil deeds of the British government and participating in the activities of the National Movement. As he believed that all round development of the Muslims was possible only when they had adequate partnership in political power, he played an active role in founding 'Muslim Independent Party' under the leadership of Maulana Sajjad (1880-1940). He completely rejected the idea of dividing India on the basis of religion as he cherished the ideal of an United India. Even after Independence in 1947, he continued to fight on people's side. Maulana Osman Ghani, who strove to strengthen democracy and for the welfare and development of people all his life, passed away on 8 December, 1977. ♦

SHAH MUHAMMAD UMAIR
(1903-1978)

Source : Shah Imran (Grnad son of Shah Mohammad Zubair), Arwal, Bihar.

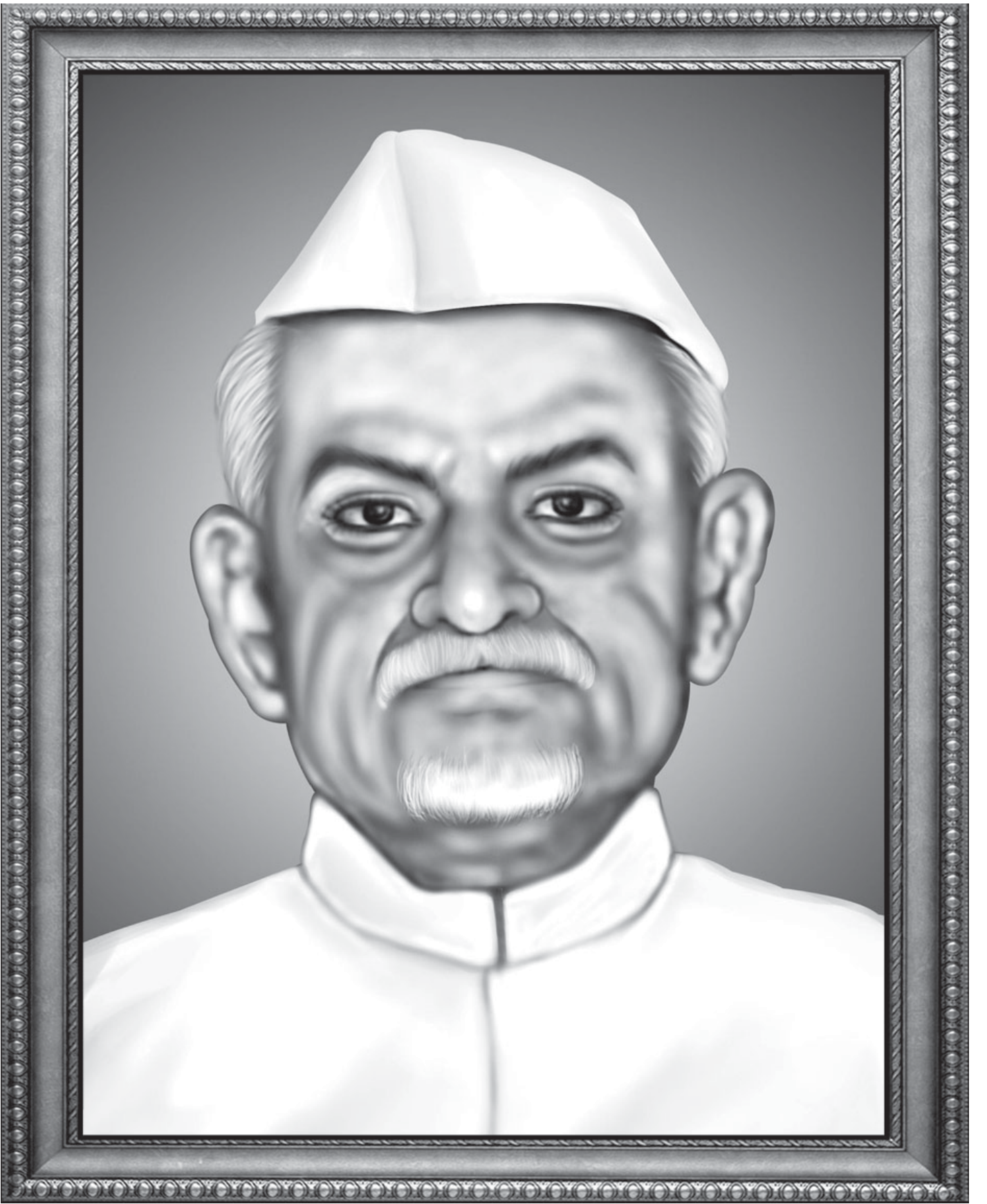
షాహ్ ముహమ్మద్ ఉమేర్ (1903-1978)

అద్భుతమైన భారతీయ బహుళ సంస్కృతిని పరిరక్షించుకొవడానికి అవసరాలను అధిగమించాలని, అవకాశాలను త్యాగం చేయాలని ప్రకటించిన షాహ్ ముహమ్మద్ ఉమేర్ బీహార్ రాష్ట్రం మోంగేర్ (Munger) జిల్లాలోని జెహానాబాద్‌లో 1903లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి షాహ్ అష్ఫాఖ్ హుస్సేన్ సంపన్న జమీందారు. ప్రాథమిక విద్య స్వగృహంలో చేసిన షాహ్ ముహమ్మద్ ఉమేర్ గయాలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేస్తూ, ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో పాల్గొనేందుకు చదువుకు స్వస్తి పలికారు. ఆయన సోదరులు షాహ్ ముహమ్మద్ జుబేర్ కూడా జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించారు, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం చేపట్టిన ముహమ్మద్ ఉమైర్ జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్‌లో క్రియాశీలకంగా పనిచేస్తూ స్థానిక శాఖల స్థాయి నుండి జాతీయ స్థాయి విభాగాలలో ఆయన తనదైన పాత్రను నిర్వహించారు. అఖిప్రాయ వ్యక్తీకరణలో రాజీలేనితనం, ముక్కుసూటితనం వలన ఆయన స్వయంగా సమస్యల్లో చిక్కుకోవడం కాకుండా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నాయకత్వాన్ని కూడా ఇరుకున పెట్టిన సందర్భాలున్నాయి. మహాత్మాగాంధీ సన్నిహిత సహచరుడిగా మెలిగిన ఆయన 1930 నాటి శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొని రెండు సంవత్సరాల జైలు శిక్షకు గురయ్యారు. ప్రజలతో సన్నిహితంగా మెలుగుతూ పలు స్థానిక సంస్థలలో ప్రజాప్రతినిధిగా ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ ప్రజల మన్నన పొందారు. 1934లో అర్వాల్ ప్రాంతంలోని నాలుగు వందల పేద కుటుంబాల గృహాల నిర్మాణం కోసం తన స్వంత భూమిని, నిర్మాణ సామగ్రిని కూడా అందజేసి మంచి వదాన్యుడిగా ప్రశంసలను అందుకున్నారు. 1939లో బీహార్ శాసన మండలి సభ్యునిగా బాధ్యతలు చేపట్టిన ఆయన స్వాతంత్ర్యం వచ్చాక కూడా 1951 వరకు శాసన మండలి సభ్యునిగా కొనసాగారు. ఆ సందర్భంగా ఆయన పార్లమెంటరీ సెక్రటరీగా, ఫ్లోర్ లీడర్ బాధ్యతలను కూడా సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. 1940లో అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్ చేసిన భారత విభజన తీర్మానాన్ని ఖండిస్తూ 'భయానక, తుంటరి అడుగు' గా ఆ తీర్మానాన్ని తూర్పారపట్టారు. భారత విభజన తగదంటూ వేర్పాటువాదాన్ని విమర్శించారు. 1942 నుండి 1944 వరకు హజారిబాగ్ జైలులో ఉన్నప్పుడు ఆయన రచించిన 'తలాష్ ఎ మంజిల్' (Talash e Manzil) గ్రంథంలో మిశ్రమ సంస్కృతి పరిరక్షణావశ్యకతను గట్టిగా నొక్కి వక్కాణించారు. ముస్లిం ప్రజానీకాన్ని మరింతగా జాతీయోద్యమం దిశగా మళ్ళించేందుకు ఉద్దేశించబడిన 'ముస్లిం మాస్ కాంటాక్ట్ మూవెంట్' కార్యక్రమంలో ఆయన ముమ్మరంగా పాల్గొన్నారు. మాతృభూమి స్వాతంత్ర్యం సాధించుకున్నాక రాష్ట్ర రాజకీయాలలో ప్రధాన భూమిక నిర్వహించారు. 1956 నుండి 1962 వరకు రాజ్యసభ సభ్యునిగా ప్రజాసేవలో గడిపిన షాహ్ ముహమ్మద్ ఉమేర్ 1978 ఫిబ్రవరి 20న కన్నుమూసారు. ♦

SHAH MUHAMMAD UMAIR (1903-1978)

Shah Muhammad Umair, who declared that necessities should be transcended and opportunities should be relinquished in order to preserve the wonderful syncretic culture of India, was born in 1903 in Jehanabad of Munger district of Bihar state. His father Shah Ashfaq Hussain was a wealthy zamindar. After completing his primary education at home, for further education he went to Gaya where he discontinued his education to participate in Khilafat-Non-cooperation Movements. His brother Shah Muhammed Zubair also played a prominent role in the National movement. He took membership in the Indian National Congress and participated actively in the activities of the National Movement. Working actively in the Indian National Congress, from the level of local units of the organization he rose to work in its National level wings. Sometimes his uncompromising nature in the expression of opinions and his straightforwardness not only landed him in troubles but also caused embarrassment to the leadership of the Indian National Congress. He moved closely with Mahathma Gandhi and participated actively in the Civil Disobedience Movement of 1930 for which he was jailed for two years. He won the admiration of the people moving closely with them as a peoples representative in several local self governments. His charity in donating plots and building material to build houses for 400 poor families in Arwal region was well appreciated by people. Shah Muhammad Umair who became a member of Bihar Legislative Council in 1939 continued in that position till 1951. During that period he ably discharged the responsibilities as Parliamentary Secretary and as Floor Leader. In 1940 he vehemently condemned Muslim League's Resolution for partition of India terming it as a 'dreadful and mischievous step'. In his book 'Talash-e-Manzil' which he wrote when he was in Hazaribagh Jail from 1942 to 1944, he stressed the need to preserve the wonderful syncretic culture of India by transcending the necessities and relinquishing the opportunities. He extensively participated in the 'Muslim Mass Contact Programme' which was intended to mobilize Muslim population towards National Movement. Shah Muhammad Umair, who played a prominent role in Bihar politics in independent India and served as a member of Rajya Sabha between 1956 and 1962, passed away on 20 February, 1978. ♦

HAFEZ MOHAMMAD IBRAHEEM
(1889 – 1978)

Source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hafiz_Mohammad_Ibrahim.jpg

హఫీజ్ ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం (1889-1978)

భారత జాతీయోద్యమంలో భాగస్వామి కావడం మాత్రమే కాకుండా స్వతంత్ర భారతంలో కూడా అత్యున్నత పదవులను అలంకరించిన అదృష్టవంతులు హఫీజ్ ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం. ఆయన 1889 ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బిజినోర్ జిల్లా నగన పట్టణంలో జన్మించారు. ఆయన తల్లి అబ్బత్-ఉల్-నిషాన్, తండ్రి హఫీజ్ సజ్జుల్ హుదా. చిన్న-సన్నకారు రైతు కుటుంబ సభ్యుడైన ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం ధార్మిక విద్యతో విద్యాభ్యాసం ఆరంభించారు. మదరసా విద్యార్థిగా ఖురాన్ గ్రంథాన్నీ పూర్తిగా కంఠతా పట్టి 'హఫీజ్' అయ్యారు. ఆర్థిక లేమితో సమమతమవుతున్నా కూడా ఆయన రాజకీయ దీక్షా విద్యాలయంలో చదివారు. ఆ తరువాత అలీఘర్ లోని 'డ్యూటీ సోసైటీ' ఆర్థిక సహకారంతో 1908 నుండి 1915 వరకు అలీఘర్ విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేశారు. అలీఘర్ విద్యార్థి సంఘం కార్యదర్శిగా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న ఆయన దృష్టి జాతీయోద్యమం దిశగా మళ్ళింది. 1937 నాటి ఉత్తరప్రదేశ్ శాసనసభ ఎన్నికలలో ముస్లింలీగ్ అభ్యర్థిగా ఆయన విజయం సాధించారు. ఆనాటి అత్యంత నాటకీయ రాజకీయ పరిణామాలలో హఫీజ్ ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం తనదైన వ్యవహార సరళితో అందరి దృష్టిని ఆకర్షించారు. ఆ తరువాత భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం చేపట్టిన ఆయన ఉత్తర ప్రదేశ్ రాష్ట్ర మంత్రివర్గంలో స్థానం పొందారు. 1942 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొని నిర్బంధానికి గురయ్యారు. చివరకు ఫతేపూర్ జైలులో శిక్షను కూడా అనుభవించారు. భారత విభజన డిమాండ్ ను తెరమీదకు తెచ్చిన ముస్లింలీగ్ వేర్పాటువాదాన్ని ఖండించిన ఆయన, మతం ప్రాతిపదికన భారత విభజన అరిష్టదాయకం అన్నారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నాయకునిగా జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చివరి వరకు చురుగ్గా పాల్గొన్న హఫీజ్ ఇబ్రాహీం, స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక జవహర్ లాల్ నెహ్రూ నేతృత్వంలో ఏర్పడిన కేంద్ర ప్రభుత్వంలో మంత్రి పదవి చేపట్టారు. ఈ సందర్భంగా వక్స్ ఆస్తుల రక్షణ మీద ప్రత్యేక శ్రద్ధను చూపిన ఆయన వక్స్ పరిరక్షణకు చట్టపరమైన చర్యలను తీసుకున్నారు. భారత్-పాకిస్థాన్ల మధ్యన సమస్యగా మారిన సింధూ నదీ జలాల పంపిణీ అంశాన్ని అందరికీ ఆమోదయోగ్యమైన రీతిలో పరిష్కరించడంలో హఫీజ్ ఇబ్రాహీం ప్రధాన పాత్ర వహించారు. 1964 మే నాలుగు నుండి 1965 సెప్టెంబర్ ఒకటి వరకు పంజాబ్ గవర్నర్ పదవిలో ప్రజలకు సేవలందించారు. 1958 నుండి 1968 వరకు దఫ-దఫాలు రాజ్యసభ సభ్యునిగా ఆయన బాధ్యతలు నిర్వహించారు. చివరి వరకు ఎదోఒక ఉన్నత అధికార పదవిలో కొనసాగుతూ ప్రజలకు సేవలందించిన హఫీజ్ ముహమ్మద్ ఇబ్రాహీం 1978 జనవరి 24న అనారోగ్యంతో చికిత్స పొందుతూ కన్నుమూసారు. ♦

HAFIZ MAHAMMAD IBRAHEEM (1889 – 1978)

Hafiz Mahammad Ibraheem, who participated in National Movement and was fortunate to hold highest positions in independent India, was born in 1889 in Nagina town of Bijnore district in Uttar Pradesh. Azmat-Ul-Nishan was his mother and his father Hafez Najmul Huda, was a small marginal farmer. Mohammad Ibraheem started his education with religious education. As a Madarasa student he got the Quran by heart and became a 'Hafiz'. Later he studied in Diksha University amidst financial troubles and after that with the financial help of 'Duty Society', he completed his education in Aligarh University between 1908 and 1915. When he was the Secretary of Aligarh Student Association, he was drawn towards National Movement. In 1937 he was elected to Uttar Pradesh Legislative Assembly as a Muslim League candidate. In the most dramatic developments of those days, he impressed all with his characteristic style of functioning. He took the membership of Indian National Congress and got a position in Uttar Pradesh Cabinet. In 1942 he participated in Quit India Movement and was arrested. At last he served a jail term in Fatepur jail. He said that Partition of India on religious lines was harmful to all and condemned the separatist agenda of Muslim League. Hafiz Ibraheem participated actively in the activities of the Indian National Congress till the end and after independence, he became a minister in the cabinet formed under the leadership of Jawarharlal Nehru in the Government of India. He paid special attention on Wakf properties and took several legal measures for the protection of Wakf. He played a key role in finding an amicable solution to the problem of Sindhu river water distribution between India and Pakistan. He served the people of Punjab state as its Governor from 4 May, 1964 to 1 September 1965. He had been a member of Rajya Sabha several times between 1958 to 1968. Hafiz Mohammad Ibraheem, who had been in the service of the people in one position or the other till the end, passed away on 24 January, 1978 while being treated for an ailment. ♦

SYED SHAH MUHAMMED HASAN
(1901-1978)

Source: <https://www.tawarikhkhani.com/tag/bihar/>

సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్ (1901-1978)

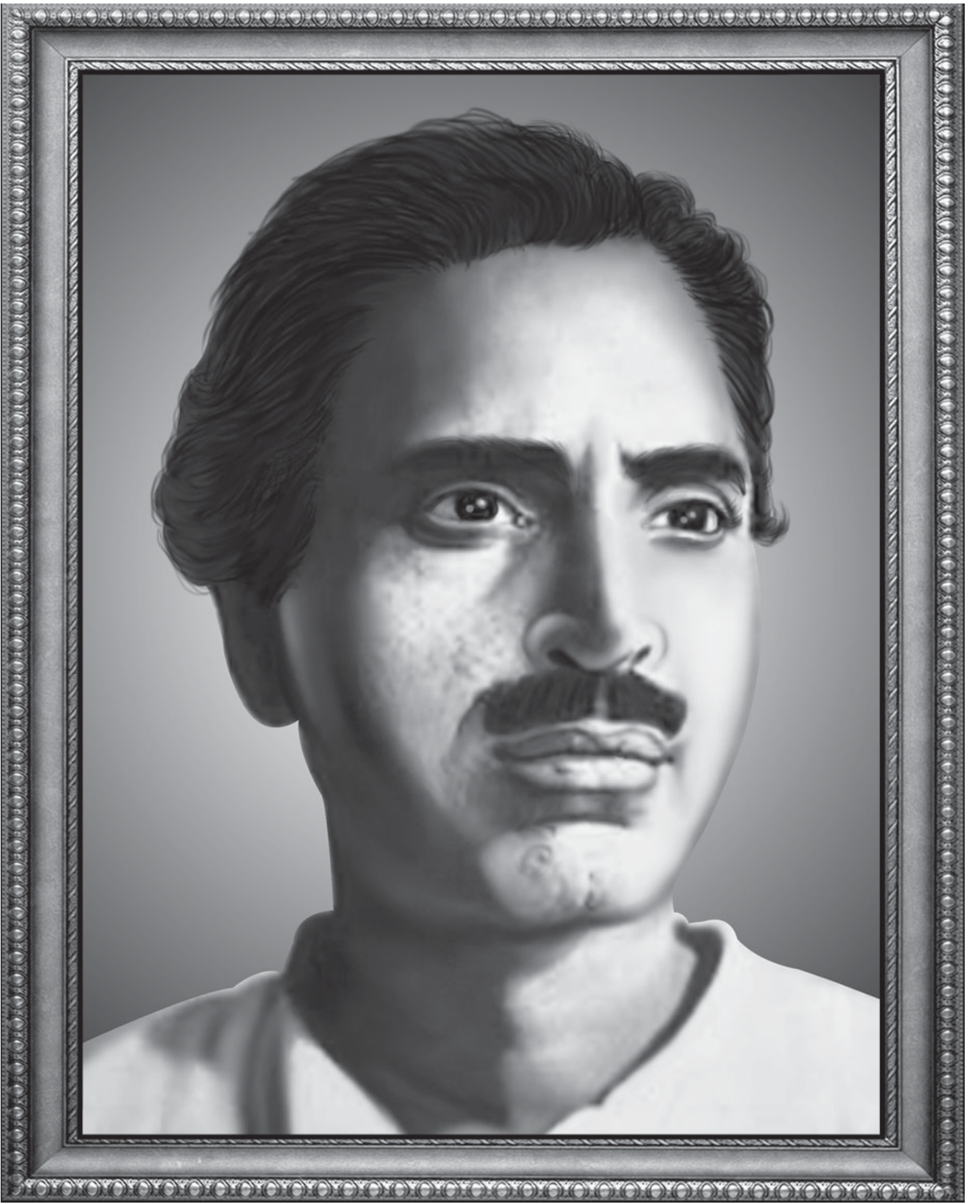
మాతృభూమిని ఆంగ్లేయుల దాస్యశృంగులాల నుండి విముక్తం చేయడం లక్ష్యంగా సాగుతున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధులలో సాహసోపేత త్యాగమయ స్ఫూర్తిని నింపేలా సాగిన అద్భుత గేయం 'షర్ఫరోషి కి తమన్నా ఆబ్ హమారే దిల్ మే హై ...' అందించిన కవిపర్యలు సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్. బీహార్ రాష్ట్రం, ఖుస్రాపూర్ లోని జమీందారి కుటుంబంలో 1901లో జన్మించారు. తండ్రి సయ్యద్ షాహ్ అల్ హాసన్ బారిష్టర్. చిన్నవయస్సులో తండ్రిని కోల్పోయిన ఆయన మాతామహుల వద్ద ఎక్కువ కాలం గడిపారు.

ప్రాథమిక విద్య గృహంలో ఆరంభమై పాట్నా, ఖుస్రాపూర్ లలో ఉర్దూ, ఆరబిక్, పర్షియన్ భాషలను ఆయన నేర్చుకున్నారు. ఆయన మాతామహులు ఉర్దూ కవి పండితులు, మేనమామ సయ్యద్ షాహ్ మొహియుద్దీన్ కమల్ ప్రముఖ ఉర్దూ కవి. ఆయన మార్గదర్శకంలో సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్ చిన్నతనం నుండి కవితలు రాయడం ఆరంభించారు. తండ్రి, సోదరులను త్వరితగతిన కోల్పోవడం వలన కుటుంబ భారం మీద పడిన ఆయన కవిత్యాన్ని ప్రేమించడం మాత్రమే కాకుండా హోమియో వైద్యశాస్త్రం పట్ల కూడా ఆసక్తి చూపారు. గ్రామీణ ప్రాంతంలో హోమియో వైద్యునిగా ప్రజలకు సేవలందించారు. ఆయన చుట్టూ ఉన్న సాంఘిక, సాహిత్య వాతావరణం ప్రభావం వలన ప్రముఖ ఉర్దూ కవి షాహిద్ ఆజమాబాది మార్గంలో, ప్రముఖ ఉర్దూ కవి, పండితుల సహచర్యంలో 'బిస్మిల్ ఆజమాబాది' కలం పేరుతో ప్రకృతి, తన చుట్టూ తిరుగాడుతున్న సామాజిక స్థితిగతులను వస్తువుగా కవితలు, గజల్స్ రాసారు. ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో ఆంగ్లేయాధికారుల క్రూరత్వాన్ని సవాల్ చేస్తూ యువకులు ఉద్యమిస్తున్న వాతావరణంలో తనదైన మార్గంలో యువతను ఉత్సాహపర్చడానికి పూనుకున్నారు. మాతృభూమి ప్రేమికుల హృదయాలను రంజింపచేస్తూ, విప్లవకారులను ఉత్తేజపర్చుతూ దేశభక్తిని మరింతగా ప్రేరేపిస్తూ, శత్రువుకు సవాల్ విసురుతూ, జాతీయోద్యమ ఉర్దూ సాహిత్యంలో ప్రముఖ స్థానాన్ని సొంతం చేసుకున్నారు. ఆయన 'షర్ఫరోషి కి తమన్నా ఆబ్ హమారే దిల్ మే హై ...' దేఖ్నా హై జోర్ కిత్నా బాజుయే ఖాతిల్ మే హై...' (త్యాగాలు చెయ్యాలన్న కాంక్ష మా హృదయాల్లో ఉంది, చూద్దాం తలారి భుజాల్లో బలమెంత ఉందో ! ...) అను అద్భుత గీతాన్ని సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్ 1921లో రచించారు. ఈ కవిత ఢిల్లీ నుండి ప్రచురితమయ్యే 'సబా' పత్రికలో ప్రచురితమయ్యింది. ఈ గీతాన్ని ఆనాటి విప్లవ యోధులు పండిత్ రాంప్రసాద్ బిస్మిల్ తరుచుగా పాడటం, తన రచనల్లో ఎక్కువగా ప్రస్తావించడం, సర్దార్ భగత్ సింగ్, అష్ఫాఖుల్లా ఖాన్ లాంటి వీరులకు ఇది ప్రబోధ గీతంగా నిలవడంతో బహుళ ప్రాచుర్యం పొందింది. సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్ విస్తృతంగా సాహిత్య సృష్టి చేసినప్పటికీ ఎక్కువ భాగం అందుబాటులో లేకుండా పోయింది. అందుబాటులో ఉన్న బిస్మిల్ ఆజమాబాది సృజనను సయ్యద్ షాహ్ మెహ్మద్ హాసన్, సయ్యద్ షాహ్ హాది హాసన్లు సేకరించి 'హికాయత్-ఎ-హాస్తి' అను పేరుతో సంకలనం చేయగా, బీహార్ ఉర్దూ అకాడమీ ఆయన సాహిత్యాన్ని ప్రచురించి ఉర్దూ సాహిత్యలోకానికి అందించింది. ఈ రకంగా ఉర్దూ సాహిత్య ప్రపంచంలోనే కాకుండా, జాతీయోద్యమ సాహిత్యరంగంలో కూడా అగ్రగామిగా నిలవిన ప్రబోధగీతాన్ని అందించిన సయ్యద్ షాహ్ ముహమ్మద్ హాసన్ 20 జూన్ 1978న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

SYED SHAH MUHAMMED HASAN (1901-1978)

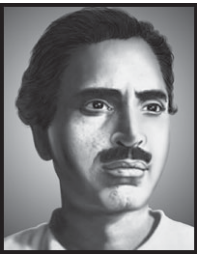
Syed Shah Muhammed Hasan, who wrote the wonderful song 'Sarfaroshi ki tamanna ab hamare dil mein hai, dekhna hai zor kitna bazu-e-qatil mein hai' which kindled a spirit of courageous sacrifice among the freedom fighters, was born in 1901 in a zamindari family of Khusrupur of Bihar state. His father, Syed Shah Al Hasan, was a barrister. Having lost his father at a very young age, he spent most of his childhood with his maternal grandfather, who was an Urdu scholar and a poet. His schooling started in Khusrupur continued in Patna where he learned Urdu, Arabic and Parsian languages. His maternal uncle was a noted poet. Under his guidance Hasan started writing poems. As he lost his father and brothers in quick succession, he had to bear the burden of his family. So he studied Homeopathy besides loving poetry. He served the people in villages as a Homeopathic Physician. Under the contemporary social and literary influences and in the company of famous Urdu poets and scholars, he wrote poems and Gazals with the pen name 'Bismil Azamabadi' on the themes of nature and social conditions following the path shown by Shahid Azamabadi, a famous poet. He tried to cheer up with his songs the youth who were challenging the cruelty of British authorities and agitating against the British rule. In 1921 he penned the song 'Sarfaroshi ki tamanna ab hamare dil mein hai dekhna hai zor kitna bazu-e-qatil mein hai' (we have a desire in our hearts to do sacrifices, let us see how much strength there is in the shoulders of the hangman), which gained a prominent place in the nationalist Urdu literature. This song which provided a source of inspiration was printed in 'Sabha' a Urdu paper published from Delhi. This song gained wide popularity as it was frequently sung by revolutionaries such as Pandit Ram Prasad Bismil and for Sardar Bhagath Singh, Ashfaqhullah Khan it was an inspirational one. Though Syed Shah Mohammed Hasan wrote a lot, much of it is not available. All the available literature of Hasan was collected by Syed Shah Mehdi Hasan and Syed Shah Hadi Hasan and Bihar Urdu Academy published it with the title 'Hikayat-e-Hashti'. Syed Shah Muhammed Hasan, who wrote the very inspirational song which gained a prominent place not only in Urdu literature but also in the nationalist literature, breathed his last on 20 June, 1978. ♦

KHAN SHAKIR ALI KHAN
(1904-1978)

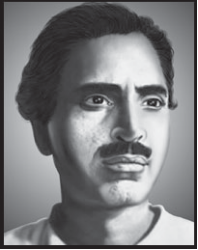
Source: Mr Shanwaj Khan, (Grand son of Khan Shakir Ali Khan) Advocate, Bhopal, MP.

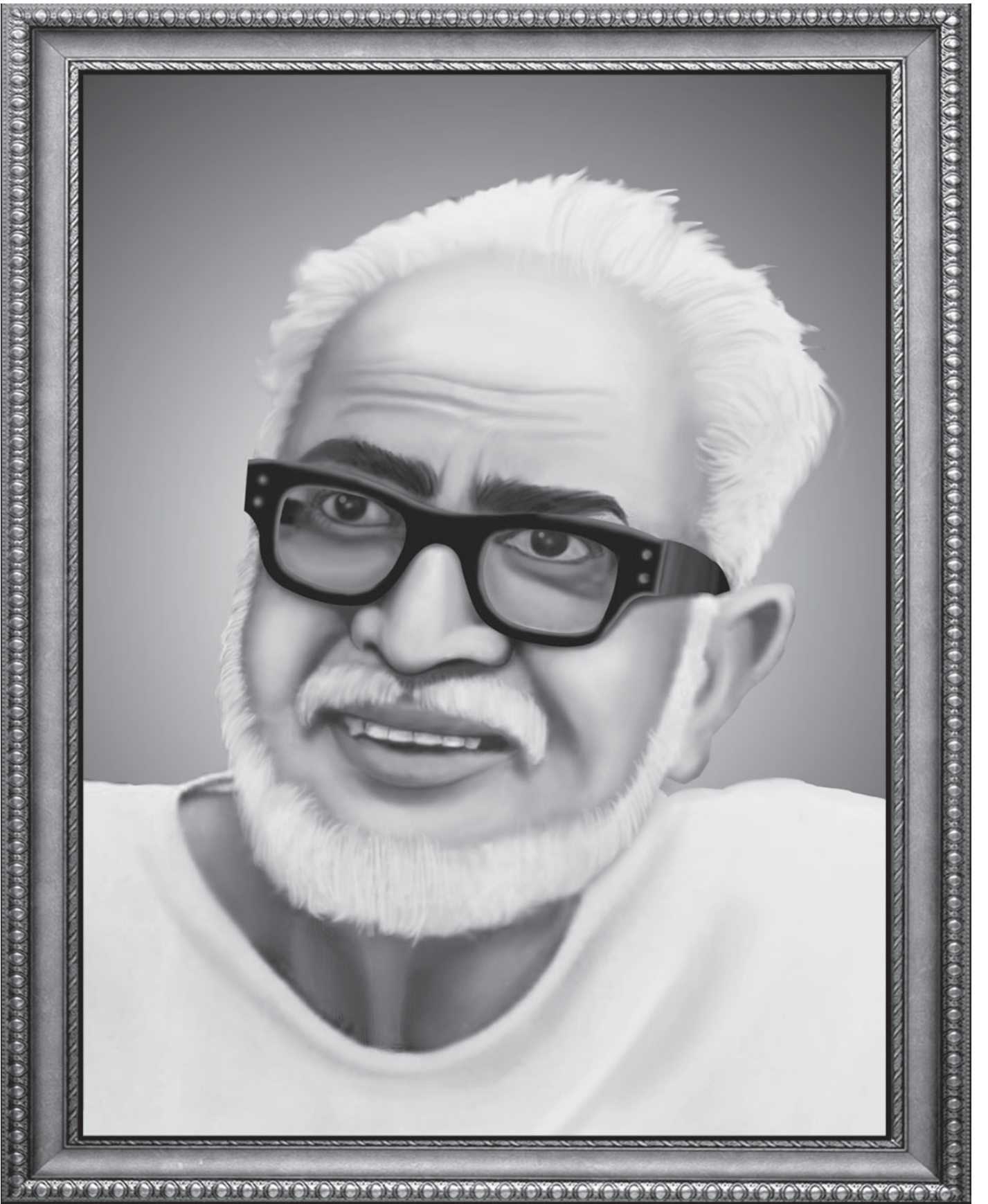
ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ (1904-1978)

ఆంగ్లేయుల కరుణాకటాక్షాల నీడలో పాలన సాగిస్తున్న సంస్థానాధీశులు తమను విమర్శించడం కంటే కూడా ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఆలోచనలు రావడం మహానేరంగా భావిస్తున్న రోజులవి. అటు సంస్థానాధీశులకు, ఇటు ఆంగ్లేయుల నిరంకుశ చర్యలకు వ్యతిరేకంగా శ్రమజీవుల పక్షాన నిలచి 'షేర్-ఎ-భోపాల్' గా విఖ్యాతులైన ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ 1904లో మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజధాని భోపాల్‌లో జన్మించారు. ఆయన ఉర్దూ, పర్షియన్ భాషల మీద మంచి పట్టు సంపాదించారు. బ్రతుకు దెరువు కోసం భోపాల్ సంస్థానం సైన్యంలోని సుల్తానియ కాల్బలంలో 'నాయక్'గా ఉద్యోగం చేశారు. చిన్నతం నుండి పేద ప్రజల పక్షంగా, స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాల దిశగా తన కార్యకలాపాలను నిర్దేశించుకున్న ఆయన 1926-27లో ఢిల్లీ, కలకత్తా ల నుండి వెలువడిన 'రియాసత్', 'హింద్' అను పత్రికల్లో పాత్రికేయునిగా సేవలందించారు. పరాయి పాలకుల పెత్తనం నుండి స్వాతంత్ర్యాన్ని, బడుగు జీవుల సంక్షేమం ఆశిస్తూ సంస్థానాధీశుల నియంతృత్వాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్న ఆయనను 1932లో పాలకులు ఉద్యోగం నుండి తొలగించారు. ఈ మేరకు లభించిన స్వేచ్ఛతో ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ 1933లో 'అంజుమన్ ఖుద్దాం-ఎ-వతన్' అను సంస్థను స్థాపించారు. 1934లో 'Sabah-e-Watan' అనే ఉర్దూ పత్రిక ప్రారంభించారు. పాలకుల, పాలనా వ్యవస్థ, న్యాయవ్యవస్థల చర్యలను గేలిచేస్తూ పత్రికలో ప్రచురితమైన వ్యంగ్య చిత్రం ఫలితంగా ఆయనను ఆరెస్టు చేసి, పత్రికను జప్తు చేసి రెండు మాసాల జైలు శిక్షను ప్రభుత్వం విధించింది. ప్రజాగ్రహం ఫలితంగా 17 రోజులలోపు జైలు నుండి ఆయనను విడుదల చేయాల్సిన పరిస్థితి వచ్చింది. ఆంగ్లేయుల కనుసన్నలలో పాలన సాగిస్తున్న సంస్థానాధీశుల నియంతృత్వాన్ని ప్రతిఘటిస్తూ, ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని నిరసిస్తూ ప్రజల పక్షంగా ఉద్యమించడానికి తగిన ప్రేరణ కల్పించేందుకు 1938లో 'ప్రజా మండలి' స్థాపించారు. ఆయన కార్యక్రమాలు, పత్రికల్లో రాతల పట్ల ఆగ్రహించిన పాలకులు మరోమారు ఆరెస్టు చేసి రెండు సంవత్సరాల కఠినకారాగార శిక్షను విధించారు. ఆ శిక్షాకాలం పూర్తి చేసిన ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ 'మజ్దూర్ సభ' ఏర్పాటు చేసి కార్మిక-కర్షక జన ప్రయోజనాల కోసం ఉద్యమించారు. ఇండియాకు స్వాతంత్ర్యం లభించాక, భోపాల్ సంస్థానాన్ని ఇండియన్ యూనియన్‌లో విలీనం చేయాల్సిగా డిమాండ్ చేస్తూ ఆరంభమైన ప్రజోద్యమానికి, ఆ తరువాత భోపాల్‌ను మధ్యప్రదేశ్ రాజధానిగా ప్రకటించాలంటూ సాగిన ఉద్యమానికి ఆయన నాయకత్వం వహించారు. అంతులేని కడగండ్లను ఎదుర్కొంటూ కూడా నిరంతరం ప్రజల పక్షాన, ప్రధానంగా శ్రమజీవుల పక్షంగా పోరాడుతూ సాగిన ఆయన 1952లో 'కిసాన్ మజ్దూర్ మండలి', 'భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ' భోపాల్ రాష్ట్ర శాఖలకు నాయకత్వం చేపట్టారు. ప్రజల మనషిగా భోపాల్ ప్రజానీకం గుండెల్లో నిలచిన ఖాన్ షాకిర్ అలీ, మొదట 1957లో శాసన సభ్యునిగా ఎన్నికయ్యారు. ఆ తరువాత 1962, 1967, 1972లలో కూడా శాసనసభ్యునిగా విజయం సాధించారు. చివరిక్షణం వరకు ప్రజల సేవలో గడిపిన ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ 1978లో భోపాల్‌లో తనువు చాలించారు. ♦

KHAN SHAKIR ALI KHAN (1904-1978)

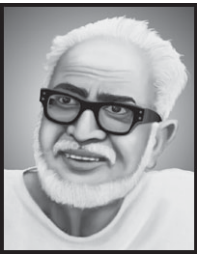
Khan Shakir Ali Khan, who was known as 'Sher-e-Bhopal' for standing by the side of toiling people against the cruel actions of the British Government and the Kings of Princely States in those days when it was considered it a crime even to think against the British rulers, was born in 1904 in Bhopal and the present capital city of Madhya Pradesh state. He gained a good command over Urdu and Persian languages. To earn a living he worked as a 'Nayak' in the Sultania infantry of Bhopal province Army. Shakir Ali Khan, who oriented his activities towards helping the poor and participating in freedom struggle right from his childhood, started working as a journalist during 1926-27 in 'Riyasat' and 'Hind' newspapers which were published from Calcutta and Delhi. He was removed from the job in 1932 for writing against the tyranny of the rulers of the province and in favour of the welfare of the poor and independence from the British rule. Making use of the new found freedom, Khan Shakir founded 'League of Servants of Fatherland' (Anjuman Khuddam-e-Watan). In 1934 he started an Urdu paper 'Sabah-e-Watan'. He was arrested and imprisoned for two months and his paper was confiscated for publishing a satirical cartoon mocking the actions of Judiciary and Government. Consequent upon public anger against his imprisonment, he had to be released after 17 days. In 1938 he founded 'Praja Mandali' to protest against the tyranny of the rulers of the province who were dancing to the tunes of the British and inspired the people to agitate against the hegemony of British rulers. He was again arrested and jailed for two years of rigorous term for his anti British activities and writings. Soon after serving the jail term, Khan Shakir started 'Mazdoor Sabha' and worked for protecting the interest of workers. Post-independence, he led the agitations demanding merger of Bhopal province in the Indian Union and later led the agitation demanding declaration of Bhopal as the capital of Madhya Pradesh. Khan Shakir who always fought for the welfare of the people in general and toilers in particular in spite of the endless hardships he faced, assumed leadership of 'Kisan Mazdoor Mandal' and the Madhya Pradesh state unit of Communist Party of India in 1952. He lived in the hearts of the people and was elected to the legislative assembly of Madhya Pradesh in 1957, 1962, 1967 and 1972. Khan Shakir Ali Khan who spent all his time in the service of the people passed away in 1978. ♦

ALLAMA SYED SIBTUL HASAN
(1910-1978)

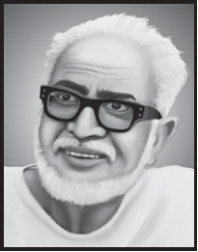
Source: Rezavi & ASHA's History & Archaeology Blog

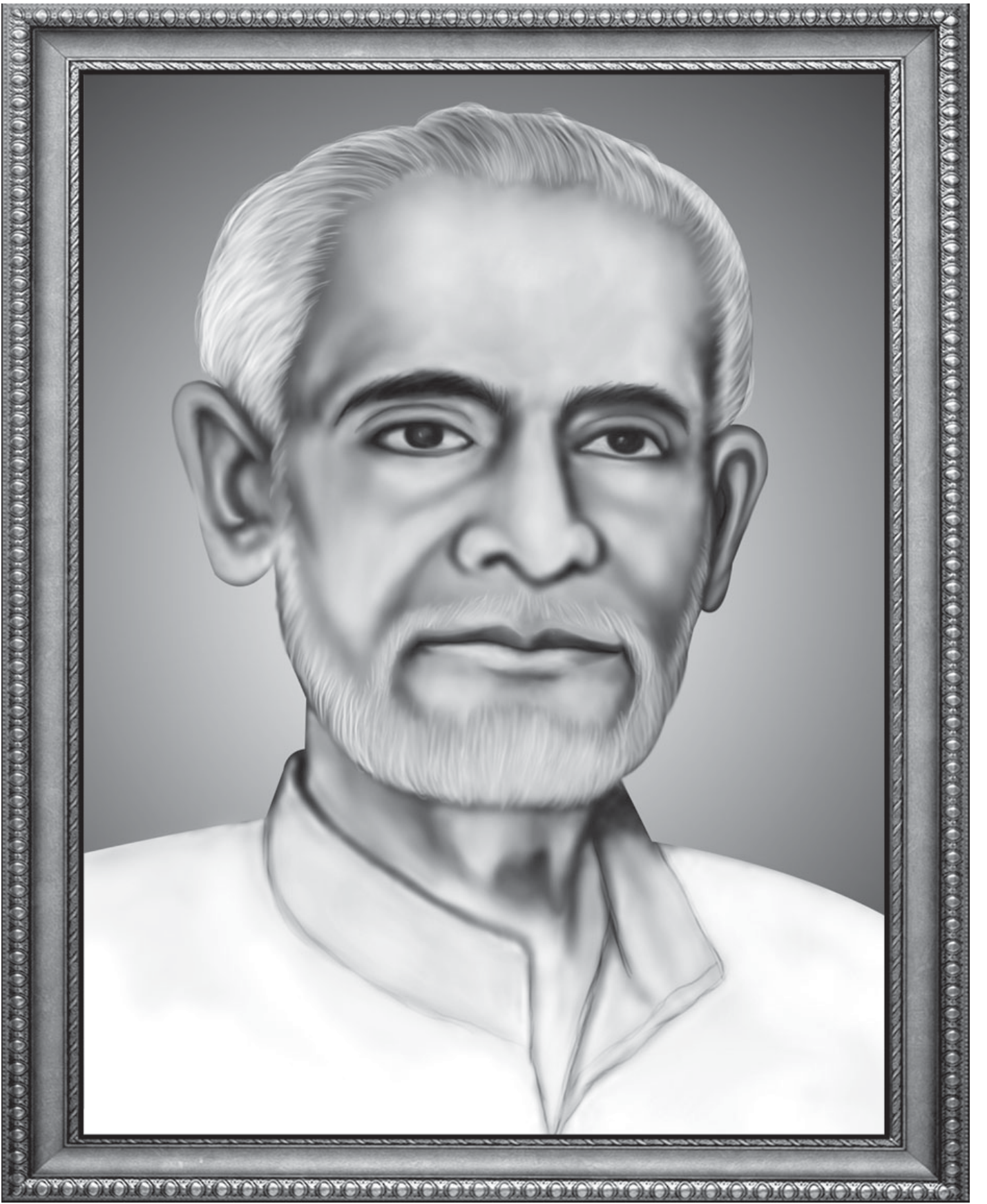
అల్లామా సయ్యాద్ సిబతుల్ హాసన్ (1910-1978)

చిన్ననాటనే జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించిన అల్లామా సయ్యాద్ సిబతుల్ హాసన్ 1910లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలో జన్మించారు. బాల్యంలో తల్లిని కోల్పోవడం వలన ఆయన బాల్యం-విద్యాభ్యాసం బెనారస్‌లో సాగింది. బ్రిటిష్ పాలకుల నుండి విముక్తి కోరుకుంటున్న భారతీయులు వివిధ మార్గాలలో సాగిస్తున్న స్వాతంత్ర్య పోరాటం పట్ల ఆయన చిన్నతనంలోనే ఆకర్షితులయ్యారు. మహాత్మాగాంధీ నాయకత్వంలో ఆరంభమైన సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో ఆయన తనతోటి బాలలతో కలసి పాల్గొన్నారు. ఆనాడు ఖిలాఫత్ ఉద్యమం, సహాయనిరాకరణ ఉద్యమం జమిలిగా సాగాయి. ఆ ఉద్యమకారులకు అవసరమైన సహాయ, సహకారాలు, రహస్య సమాచారం చేరవేయడం ద్వారా ఆయన జాతీయోద్యమంలో పాత్రధారులయ్యారు. జాతీయోద్యమకారులకు చేయూత ఇవ్వడానికి 1930లో 'వానరసేన' పేరుతో ఇందిరా నెహ్రూ ఏర్పాటు చేసిన బాలబాలికల సంఘంలో అల్లామా సయ్యాద్ సిబతుల్ హాసన్ సభ్యులయ్యారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ దమనకాండ, పోలీసుల దాష్టికాలకు ఏమాత్రం భయపడకుండా ప్రభుత్వ పోలీసుల రాకపోకలను, ఎత్తుగడల సమాచారాన్ని జాతీయోద్యమకారులకు చేరవేయడం, జాతీయోద్యమం ప్రచురించిన నిషేధిత కరపత్రాలను, బ్యానర్లను, పుస్తకాలను రహస్యంగా ప్రజలలో పంపిణీ చేయడంలో ఆయన ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూనే విద్యాభ్యాసం పట్ల అత్యంత శ్రద్ధ చూపిన ఆయన అరబిక్, పర్షియన్, ఉర్దూ భాషల్లో మంచి పాండిత్యాన్ని సంపాదించారు. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజధాని లక్నోలోని ప్రఖ్యాతి చెందిన మహమూదాబాద్ ప్రభుత్వ గ్రంథాలయంలో అధికారిగా ఉద్యోగ బాధ్యతలను నిర్వహించారు. ప్రతికూల పరిణామాలను ఎదుర్కొంటూ జాతీయోద్యమకారునిగా అల్లామా సయ్యాద్ సిబతుల్ హాసన్ ద్వితీయ సిద్ధాంతాన్ని, భారత విభజన ప్రయత్నాలను, ప్రచారాన్ని సునిశితంగా విమర్శించారు. భారత విభజన తరువాత బంధువర్గం పాకిస్థాన్ తరలి వెడుతుండగా ఆయన మాత్రం భారతావని వదలిపెట్టేది లేదని స్పష్టం చేశారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం, మహమూదాబాద్ ప్రభుత్వ గ్రంథాలయంలో అధికారిగా ఆయన చూపిన సమర్థతను గమనించిన పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, డాక్టర్ జాకీర్ హుస్సేన్ అహ్మద్ మేరకు 1953లో అలిఘర్ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన మౌలానా ఆజాద్ గ్రంథాలయం ప్రధాన గ్రంథాలయాధికారిగా బాధ్యతలు చేపట్టారు. ఆ గ్రంథాలయం అభివృద్ధికి పూర్తిగా అంకితమయిన ఆయన 1971లో పదవీవిరమణ గావించారు. ఆ తరువాత విస్తృతంగా రచనలు చేస్తూ తాను గడించిన జ్ఞాన సంపదను ప్రజల పరం చేయ సంకల్పించి మొత్తం మీద 33 విశిష్ట గ్రంథాలను రచించారు. చివరి గ్రంథం 'తజ్కిర్-ఎ-మాజిద్' ను 1978 ఏప్రిల్ ఆరున పూర్తి చేసిన అల్లామా సయ్యాద్ సిబతుల్ హాసన్ ఆ మరుసటి రోజున, అనగా 7 ఏప్రిల్ 1978లో చివరి శ్వాస విడిచారు. ♦

ALLAMA SYED SIBTUL HASAN (1910-1978)

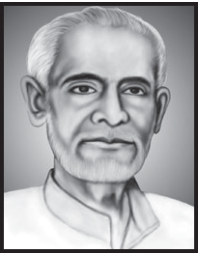
Allama Syed Sibtul Hasan, who joined Indian National Movement at a very young age, was born in 1910 in Uttar Pradesh. As he lost his mother in his early childhood, his childhood and education were in Banaras. He was attracted at a young age towards the Indian freedom struggle undertaken by Indians longing to gain freedom from the British rule. He participated along with his fellow boys and girls in the Non cooperation Movement led by Mahatma Gandhi. As the Non cooperation and Khilafat Movements happened simultaneously, he played a role in the two movements by extending help and cooperation to activists by passing the needed information to them. Allama Syed Sibtul Hasan joined the 'Monkey Brigade' started by Indira Nehru in 1930 to extend help to the activists of Indian National Movement. He played a key role in passing information about the movements of police and their strategies to the activists and in distributing to people the banned pamphlets, books and banners supplied by the underground activists of Indian National Movement. While participating in the activities of the National Movement he showed keen interest in education and gained profound scholarship in Arabic, Hindi, and Persian languages. Later he worked as a librarian of famous Mohamudabad Government Library in Lucknow, the capital of Uttar Pradesh state. Facing all the adversities as an activist of Indian National Movement, Allama Sayeed Sibbatul Hasan sharply criticized the attempts and propaganda to divide India in the name of two-nation theory. When his relatives were migrating to Pakistan, he made it clear to them that there was no question of his leaving India. Post independence, he assumed charge as the chief Librarian of Moulana Azad Library of Aligarh Muslim University in 1953 on the invitation of Pandit Jawaharlal Nehru and Dr Jakir Hussian who praised his efficiency as the librarian of Mohamedabad Government Library in Lucknow. After rendering dedicated service for the development of the library he took retirement in 1971. Later he wrote extensively to impart the wealth of his knowledge to people and published 33 distinguished books. In that process he completed his last book 'Tazkir-e-Majid' on 6 April 1978 and on the next day i.e., on 7 April 1978, Allama Syed Sibtul Hasan breathed his last. ♦

SHAIKH ABDUL MAZEED SINDHI
(1889-1978)

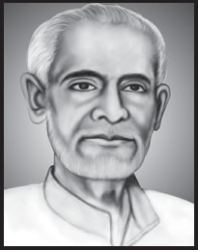
Source: Shaikh Abdul Majeed Sindhi: Life & Achievements, Khan Mohammad Panhwar, Royal Book Company, Karachi, 1984.

షేఖ్ అబ్దుల్ మజీద్ సింధీ (1889 - 1978)

ప్రజానీక ప్రాథమిక హక్కుల పరిరక్షణకు అటు పరాయి ప్రభువుల మీద, ఇటు స్వజన పాలకుల మీద కూడా రాజీలేని ప్రజాస్వామిక పోరాటం సాగించిన షేఖ్ అబ్దుల్ మజీద్ సింధీ 1889 జూలై 7న ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ లోని సింధ్ ప్రాంతంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి లీలారాం, తల్లి లీలాన్. 1908లో ఇస్లాంను స్వీకరించిన ఆయన షేక్ అబ్దుల్ మజీద్ సింధీగా వలస పాలకులను అక్షరాయుధంతో ఎదుర్కొన్నారు. ఆంగ్లేయ పాలకుల దౌష్ట్యన్ని ప్రజల ఎరుకలోకి తెస్తూ ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరుబాట సాగేలా ప్రజలలో ప్రేరణ కల్పించాలన్న సంకల్పంతో ప్రారంభమైన 'అల్ అమీన్ సింధీ' పత్రికకు సంపాదకులుగా వ్యవహరించారు. ఆ కృషిలో భాగంగా మౌలానా మహ్మూదుల్ హసన్ మార్గదర్శకత్వంలో మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధీ తదితరులు సాగించిన 'సిల్కు రుమాలు కుట్ర కేసు' లో అబ్దుల్ మజీద్ సింధీ భాగస్వాములయ్యారు. ఆ కారణంగా 1919లో మూడు సంవత్సరాల కఠిన కారాగారవాసం ప్రాప్తించింది. ఆ తరువాత ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ప్రజలను రెచ్చగొడ్తూ ప్రసంగాలు చేస్తున్నారన్న నేరారోపణ మీద మరో రెండు సంవత్సరాల జైలుశిక్షకు గురయ్యారు. 1924లో 'అల్ వహీద్' అనే మరో పత్రిక సంపాదకులుగా ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా పోరాటం సాగించారు. ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సాగుతున్న ఆ పోరాటం విజయవంతం కావాలంటే అన్ని రాజకీయపక్షాలు మాత్రమే కాకుండా అన్ని సాంఘిక జనసముదాయాలు కూడా ఐక్యంగా కృషి సాగించాలంటూ భావించిన ఆయన ఆ దిశగా కార్యాచరణ చేపట్టారు. 1935 నాటి భారత ప్రభుత్వ చట్టం నేపథ్యంలో 1937లో జెతానంద్ నియోజకవర్గం నుండి పోటీచేసి సుప్రసిద్ధ భుట్టో కుటుంబానికి చెందిన ప్రత్యర్థిని పరాజితుణ్ణి చేశారు. అఖిల భారత ఖిలాఫత్ కమిటీ, అఖిల భారత ముస్లిం లీగ్ సభ్యులుగా బాధ్యతలు నిర్వహించిన ఆయన అంతర్జాతీయ, జాతీయ రాజకీయాలు, చరిత్ర మీద మంచి పట్టు సంపాదించి అగ్రనేతలలో ఒకరయ్యారు. బొంబాయి ప్రాంతం నుండి సింధ్ ను విడగొట్టాలని సాగిన ఉద్యమంలో ఆయన విజయవంతంగా కృషిచేశారు. 1943లో ముస్లిం లీగ్ నుండి వైదొలగిన ఆయన సరిహద్దు గాంధీ ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ నేతృత్వంలోని 'అల్ పాకిస్తాన్ అవామి తెహ్రిక్'లో ఆయన చేరారు. స్వాతంత్ర్యం లభించాక ప్రజల పక్షాన నిలచిన ఆయన నియంతృత్వానికి వ్యతిరేకంగా పనిచేస్తూ 'పిటీషన్ ఆఫ్ రైట్స్' అను చారిత్రక డాక్యుమెంటును రూపొందించారు. ఆ కారణంగా ప్రభుత్వ ఆగ్రహానికి గురై 85 ఏండ్ల వయస్సులో కటకటాల పాలయ్యారు. 'ప్రజల ప్రజాస్వామిక హక్కుల రక్షణ, స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల పరిరక్షణలో' ఎన్ని ఇక్కట్లు ఎదురైనా దృఢ సంకల్పంతో ప్రభుత్వాధినేతలకు ఎదురు నిలిచారు. ప్రజలను చైతన్యవంతుల్ని చేస్తూ పలు పత్రికలు నడపటమే కాకుండా పలు గ్రంథాలను కూడా రచించిన షేఖ్ అబ్దుల్ మజీద్ సింధీ ప్రజాస్వామిక పోరుబాటలో సాగుతూ 1978 మే 24న కన్నుమూశారు. ♦

SHAIKH ABDUL MAJEED SINDHI (1889-1978)

Shaikh Abdul Majeed Sindhi, who fought democratically against foreign rulers and native rulers for the protection of fundamental rights of people, was born on 7 July 1889 in Sindhi region of the present Pakistan. His father was Lula Ram and Leelan was his mother. He converted to Islam in 1908 and was known then on as Shaikh Abdul Majeed Sindhi. He confronted the colonial British rulers with the pen as his weapon. He was the editor of 'Al Amin Sindhi' paper which was started with the aim of stimulating people to fight against the British rule and to expose the evil acts of the British rulers. As a part of that endeavour he became a part of what is known as Silk Rumal Conspiracy case along with Moulana Obidullah Sindhi under the guidance of Moulana Muhamoodul Hasan. He was awarded three years of rigorous imprisonment in that case in 1919. He was awarded two more years' jail term on the charge of making speeches that instigated people against the British Government. He continued his fight against the British as the editor of another paper 'Al Wahad'. He asserted that the fight against the British would achieve success only when concerted efforts were made not only by political parties but also the social communities and proceeded with his action in that direction. He contested from Jethamand Constituency in 1937 elections conducted in accordance with Government of India Act 1935 and defeated his rival from the famous Bhutto family. As a member of All India Khilafath Committee and All India Muslim League, he gained command over National and International politics and history and rose to be one of the top leaders of Sindh. He successfully worked in the movement aimed at separation of Sindh from Bombay region. In 1943 he left Muslim League. Post independence he joined 'All Pakistan Awami Tehriq' which was under the leadership of Frontier Gandhi Khan Abdul Gafar Khan. He always stood on the side of people and fought against dictatorial tendencies of the rulers and prepared a historic document called 'Petition of Rights' which landed him in jail at the age of 85. He challenged heads of the state with a strong determination for the protection of freedom and democratic rights of people. Invigorating people in that direction he wrote several books besides editing several news papers. Continuing his fight for democracy Shaikh Abdul Majeed Sindhi passed away on 24 May, 1978. ♦

BEGUM SURAYYA BADRUDDIN TAYYABJI
(1919-1978)

Source: <https://feminisminindia.com/2018/12/10/surayya-tyabji-designed-national-flag/>

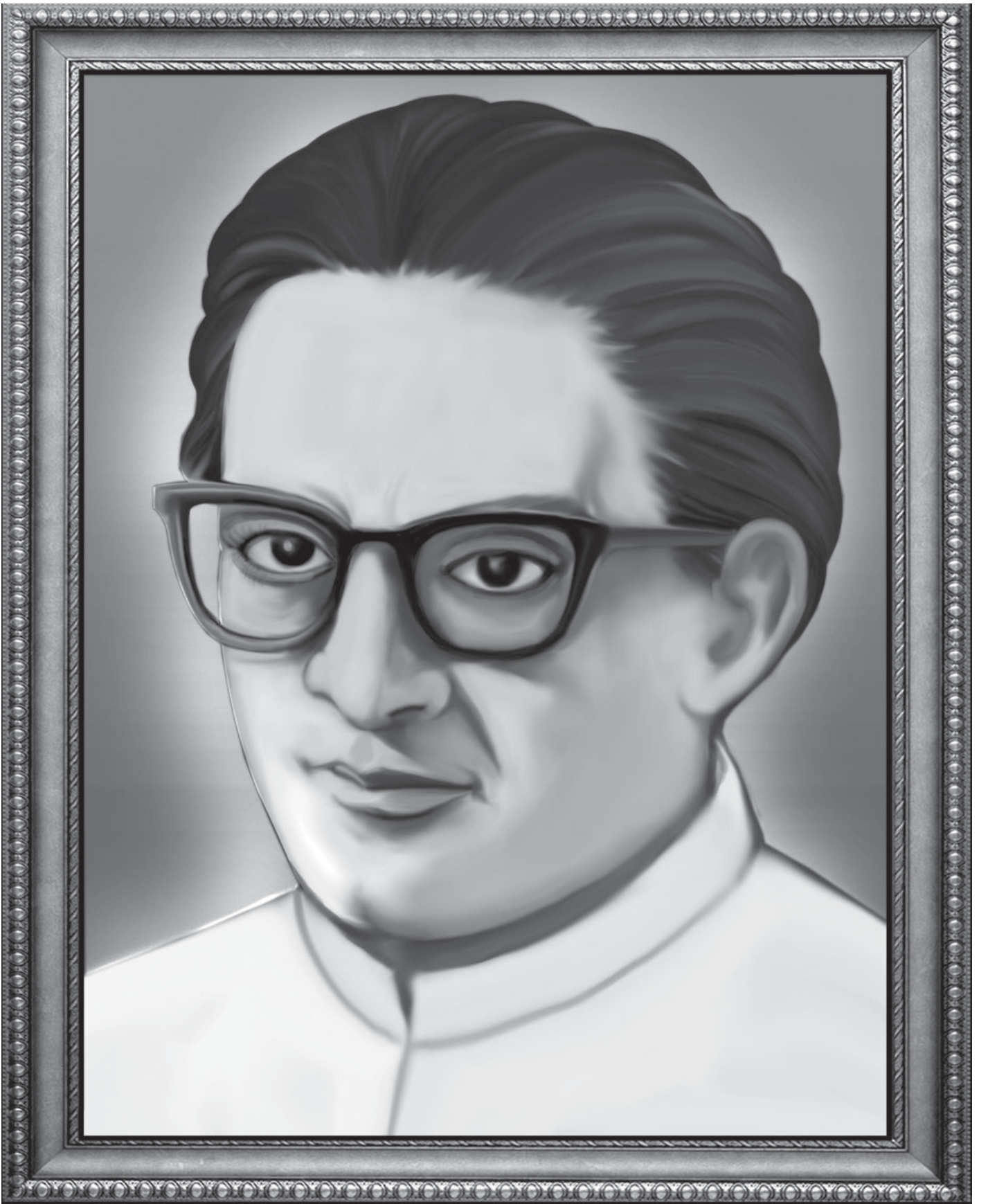
బేగం సురయ్యా బద్రుద్దీన్ తయ్యబ్జీ (1919-1978)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం చిట్టచివరి రోజుల్లో, స్వతంత్ర భారతం తొట్టతొలి ఘడియలలో, జాతీయ పతాకం రూపకల్పన విషయంలో నిర్ణయాత్మక పాత్రను నిర్వహించిన బేగం సురయ్యా బద్రుద్దీన్ తయ్యబ్జీ ప్రస్తుత తెలంగాణ రాష్ట్ర రాజధాని హైదరాబాద్ 1919 మార్చి 18న జన్మించారు. ఆమె తల్లి లైలా హసన్ లతీఫ్ కాగా, తండ్రి అమీర్ అలీ. 1857 నాటి ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో భాగంగా హైదరాబాద్ లో సాగిన పోరాటానికి మార్గదర్శకులైన మౌల్వీ సయ్యద్ అల్లావుద్దీన్ వంశజురాలయిన సురయ్యా తయ్యబ్జీ, జాతీయోద్యమంలో మూడు తరాలుగా ప్రముఖ పాత్ర వహించిన తయ్యబ్జీ కుటుంబానికి చెందిన సివిల్ సర్వీస్ అధికారి బద్రుద్దీన్ ఫయాజ్ తయ్యబ్జీ (1907-1995) ని 1939లో వివాహమాడారు. ఆమె ఇటు పుట్టినిల్లు అటు మెట్టినిల్లు నుండి జాతీయభావాలను సంతరించుకున్నారు. 1947లో బ్రిటిష్ ప్రధాని అట్లీ నుండి అధికార మార్పిడి ప్రకటన వెలువడినాక స్వతంత్ర భారత ప్రభుత్వ వ్యవస్థల ఏర్పాటుకు తాత్కాలిక భారత ప్రభుత్వం చర్యలు చేపట్టింది. ఆ చర్యలలో భాగంగా స్వతంత్ర భారతదేశం కోసం జాతీయ పతాకం రూపకల్పనకు ఏర్పడిన కమిటీ ప్రస్తుత ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం, కృష్ణా జిల్లా, భట్లపెనుమర్రులో జన్మించిన పింగళి వెంకయ్య (1876-1963) చే రూపకల్పన చేసినట్లుగా చెప్పబడుతున్న స్వరాజ్య పతాకానికి మార్పులు చేర్పులు చేసి సరికొత్త పతాకాన్ని తయారుచేయాలని సూచించింది. ఆ సమయంలో భారత ప్రభుత్వ తాత్కాలిక ప్రధాన మంత్రి పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ వద్ద అధికారిక బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న సురయ్యా భర్త బద్రుద్దీన్ ఫయాజ్ తయ్యబ్జీకి ఆ పని అప్పగించారు. అప్పుడు సురయ్యా తయ్యబ్జీ స్వరాజ్య పతాకంలో ఉన్న 'రాట్నం' బదులుగా 'అశోకుని ధర్మచక్రం' అమర్చినట్లయితే బాగుంటుందని సూచించారు. ఆ సూచనల మేరకు చిత్రకారిణి అయినటువంటి ఆమె రాట్నం బదులుగా అశోక ధర్మచక్రంతో 'జాతీయ పతాకం' రూపొందించారు. అశోక ధర్మచక్రాన్ని నలుపు రంగులో ఆమె రూపొందించగా మహాత్మాగాంధీ సూచన మేరకు నలుపును నీలం రంగులోకి మార్చారు. ఆ తరువాత సురయ్యా తయ్యబ్జీ సూచనల మేరకు రూపొందిన పతాకాన్ని 1947 జూలై 17న ప్రధాన మంత్రి కార్యాలయం జాతీయ పతాకంగా సిఫారసు చేసింది. ఆ పతాకాన్ని ప్రధాన మంత్రి పండిత జవహర్ లాల్ నెహ్రూ రాజ్యాంగ సభలో 1947 జూలై 22న ప్రవేశపెట్టగా రాజ్యాంగ సభ ఆ పతాకాన్ని ఆమోదించింది. భారత స్వాతంత్ర్య దినోత్సవ సంబంధాల సందర్భంగా అశోకుని ధర్మచక్రం గల మూడు రంగుల జెండా 1947 అగస్టు 15న ఎర్రకోట మీద రెపరెపలాడింది. అప్పటి నుండి భారత ప్రజలు ఎంతో గౌరవ ప్రపత్తులను వ్యక్తంచేస్తూ, 'జైహింద్' అని అభినందనం చేస్తూ గర్వపడే భారత జాతీయ పతాకం రూపకల్పన ప్రక్రియలో భాగం పంచుకున్న ప్రముఖ చిత్రకారిణి సురయ్యా బద్రుద్దీన్ తయ్యబ్జీ 1978 జూన్ 23వ తేదిన కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM SURAYYA BADRUDDIN TAYYABJI (1919-1978)

Begum Surayya Badruddin Tayyabji, who played a decisive role in designing Indian National Flag during the last days of the Indian Freedom Struggle and early days of Independent India, was born in 1919 march 18 in Hyderabad city, the capital of the present day Telengana State. Laila Hasan Latif was his mother and Amir Ali his father. She was a descendant of Moulvi Syed Allauddin, who was a guiding light of the rebellion in Hyderabad as a part of the First War of Indian Independence. She married to civil service officer Badruddin Fayaz Tayyabji (1907-1995) in 1939, who belonged to the famous Tayyabji family which played a prominent role in the National Movement for three generations. She acquired nationalistic ideas from her parental side as well as from the side of her in-laws. Pursuant to the British Prime Minister Clement Atlee's declaration of transfer of power, the Provisional Indian Government started taking measures to have various systems of governance in place. In that process, the committee formed for designing the National Flag, was asked to make necessary changes to the Swarajya Flag said to be designed for Indian National Congress by Sri Pingali Venkayya (1907-1963) of Bhatlapenumarru of Krishna District in the present Andhra Pradesh State in order to design a new flag. The Prime Minister of the Interim Government of India, Pandit Jawaharlal Nehru entrusted that responsibility to Badruddin Fayaz Tayyabji who was discharging official responsibilities under him. Surayya Tayyabji, wife of Badruddin Fayaz Tayyabji, suggested that the Wheel in the Swarajya Flag may be replaced with 'Ashoka Chakra'. Being an artist she designed the flag accordingly. Initially she painted the Ashoka Chakra in black, but changed it into blue as suggested by Mahatma Gandhi. The flag that took shape in accordance with Surayya Tayyabji's suggestions was approved as the National Flag by the Prime Minister's Office on 17 July, 1947. Later, the Prime Minister Pandit Jawaharlal Nehru placed it before the Constituent Assembly which approved it on 22 July, 1947. The Tricolor flag with Ashoka Dharma Chakra was unfurled on the Red Fort on the occasion of the celebrations of Independence Day on 15 August, 1947. Surayya Badruddin Tayyabji, the artist who took part in the process of designing the Indian National Flag to which the people of India salute with utmost respect and take pride chanting Jai Hind, passed away on 23 June 1978. ♦

SOHAIL AZIMABADI
(1911-1979)

Source: Suhail Azimabadi, Majeeer Ashik, Sahithya Academy, Delhi, 2000.

సుహేల్ అజీమాబాది (1911-1979)

పరాయి పాలకులను ప్రాలదోలడానికి అక్షరాలను ఆయుధాలుగా చేసుకుని ఒకవైపున బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ప్రజలు ముందుకు సాగేందుకు ప్రేరణ కల్పించటం, మరోవైపున పాలకవర్గాలను బలహీనపర్చడానికి అవసరమైన మానసిక స్థితిని పెంపొందించడానికి కృతనిశ్చయంతో ముందుకు సాగిన కలం యోధులలో ఒకరు సుహేల్ అజీమాబాది. ప్రస్తుత బీహార్ రాష్ట్రం పాట్నాలో 1911 జూలై ఒకటిన ఆయన జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మీర్ హబీబుర్ రహ్మాన్ కాగా సుహేల్ అజీమాబాది అసలు పేరు ముహమ్మద్ ముజీబుర్ రహ్మాన్. ఆయన ఉర్దూ సాహిత్య ప్రపంచాన 'సుహేల్ అజీమాబాది'గా గణుతికెక్కడంతో సుహేల్ అజీమాబాది'గా ఆయన పేరు స్థిరపడిపోయింది. చిన్నతనం నుండి ఆంగ్లేయపాలకుల చర్యలు నచ్చని ఆయన బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో నౌకరీ చేయడం ఇష్టంలేక 1931లో పాట్నా నుండి కలకత్తా చేరుకున్నారు. అప్పటికే ఉర్దూ బాష మీద పట్టు సాధించిన ఆయన కలకత్తాలోని పలు పత్రికలకు వ్యాసాలు, కవితలు రాయసాగారు. ఆ క్రమంలో 1931లో 'హందర్డ్' ఉర్దూ పత్రికలో ఉద్యోగం చేపట్టారు. ఆ పత్రిక సంపాదకులు మౌలానా షఫాతుల్లా ఖాన్ జాతీయవాది బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేకి. ఆయన మార్గదర్శకత్వంలో సుహేల్ అజీమాబాది తన రచనలు సాగిస్తూ, జాతీయవాదులైన ప్రముఖ కవులు, రచయితల సాంగత్యంలో గడుపుతూ, అనాటి ఉర్దూ పత్రికా రంగంలో మంచి పేరు సంపాదించారు. 1936లో సరిహద్దుగాంధీ తనయుడు వలి ఖాన్ ముల్తాన్ జైలులో చేపట్టిన నిరాహార దీక్షను సమర్థిస్తూ, ఆంగ్ల పాలకుల చర్యలను తీవ్ర పదజాలంతో విమర్శిస్తూ సుహేల్ అజీమాబాది సంపాదకీయం రాశారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 'హందర్డ్'ను మూసివేయించి, అజీమాబాదిని జైలు పాల్పెసింది. పత్రిక మూతపడటంతో కలకత్తా నుండి పాట్నా చేరుకున్నారు. స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల సాధన మాత్రమే కాకుండా అంతరాలకు అవకాశం లేని సామ్యవాద వ్యవస్థ ఏర్పాటు లక్ష్యంగా అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లో భాగంగా 1934లో ఏర్పడిన కాంగ్రెస్ సోషలిస్ట్ పార్టీ పట్ల ఆయన ఆకర్షితులయ్యారు. మహాత్మాగాంధీ అదుగుజాడల్లో ఆయన జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో అవసరమగు సాహిత్య సృష్టిగావిస్తూ జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో ఆయన భాగస్వాములు అయ్యారు. భారత విభజనను వ్యతిరేకించిన సుహేల్ అజీమాబాది హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత కోసం కృషి సాగించారు. 1947లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక పూర్తిస్థాయిలో ఉర్దూ సాహిత్య సృజనకు అంకితమయ్యారు. 1956 నుండి 1970 వరకు ఆల్ ఇండియా రేడియోలో పనిచేసిన ఆయన పలు విలక్షణ కార్యక్రమాల రూపకల్పన చేశారు. ప్రపంచ ఉర్దూ సాహిత్య వినీలాకాశంలో విశిష్ట తారగా వెలుగొందిన సుహేల్ అజీమాబాది 1979 నవంబర్ 29న అలహాబాద్ లో కన్నుమూశారు. ♦

SOHAIL AZIMABADI (1911-1979)

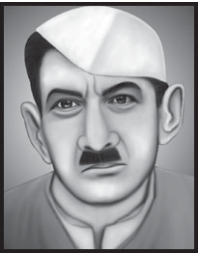
Sohail Azimabadi was one of the fighters who, with his literature, inspired people to fight against the British government on one hand and weakened the British rulers psychologically on the other. He was born on 1 July, 1911 in Patna of the present day Bihar state. Mir Habibur Rehman was his father. Sohail Azimabadi's original name was Mohammad Mujibur Rehman. As he was renowned as Sohail Azimabadi in the world of Urdu literature, he came to be called Sohail Azimabadi by one and all. Right from his childhood Sohail resented the actions of the British government, and did not want to do any job under that government. So he went to Calcutta from Patna in 1931. There he started writing articles and poetry for several news papers as he already had proficiency in Urdu language. In that process he took up a job in 'Hamdard', an Urdu news paper in 1931. The editor of that newspaper, Moulana Shafatullah Khan was a nationalist and anti British. Sohail Azimabadi continued writing under the guidance of Shafatullah Khan, spent his time in the company of famous poets and writers and became popular in the field of Urdu journalism. In 1936 he wrote an editorial supporting the fast undertaken by Frontier Gandhi's son, Wali Khan in Multan jail and criticized the actions of the British rulers in caustic terms. Enraged at this, the British government closed 'Hamdard' and sent him to jail. After the closure of 'Hamdard', he returned to Patna. Then he was attracted towards the 'Congress Socialist Party' which was formed in 1934 as a part of Indian National Congress with the aim of establishment of a socialist society devoid of social and economic disparities in addition to the aim of achieving independence. Following the footprints of Mahatma Gandhi he took part in the National Movement while creating literature needed for the Movement. He opposed partition of India on the basis of religion and made efforts for Hindu-Muslim unity. After attainment of independence to the motherland in 1947, he devoted all his time for creating literature and worked in All India Radio from 1956 to 1970 and designed distinctive programmes. Sohail Azimabadi, who shone like a star in the sky of the world Urdu literature, passed away in Allahabad on 29 November, 1979. ♦

SYED FIDA HUSSAIN
(1900-1980)

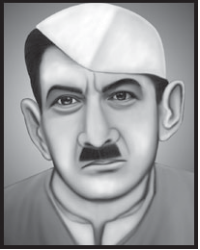
Source: <https://www.tawarikhkhawani.com/tag/bihar/>

సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్ (1900-1980)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో చిన్ననాటి నుండి గాంధేయ మార్గాన సాగటం ఆరంభించి ఆ మార్గాన కడవరకు సాగి 'మగధ గాంధీ'గా సుప్రసిద్ధులైన సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్ 1900 జనవరి ఒకటిన బీహార్ రాష్ట్రం జహానాబాద్ జిల్లా పింజోరా పట్టణంలో జన్మించారు. తండ్రి సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీజ్, తల్లి రాబియా ఖాతూన్. స్వస్థలంలో ప్రాథమిక విద్య తరువాత కలకత్తా వెళ్ళి ఉన్నత విద్య పూర్తిచేశారు. 1920లో గయలో జరిగిన ఖిలాఫత్ ఉద్యమ సభలో పాల్గొనడం ద్వారా ఆయన భారత జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. మహాత్మాగాంధీ, మౌలానా ఆజాద్, మౌలానా షౌకత్ అలీ తదితర ప్రముఖులతో కలసి సహాయ నిరాకరణ-ఖిలాఫత్ ఉద్యమాల విస్తృతికి ఆయన పలు పర్యటనలు జరిపారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ క్రియాశీలక సభ్యునిగా పలు కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్న సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్ 1922లో గయాలో జరిగిన అఖిల భారత కాంగ్రెస్ మహాసభల ఏర్పాట్లలో క్రియాశీలకంగా వ్యవహరించారు. మహాత్మాగాంధీ అడుగుజాడలో సాగిన ఆయన ఖాది ధారణ ప్రచారం, అంటరానితనం నిర్మూలన కోసం, మత్తుపదార్థాల సేవనం, విక్రయానికి వ్యతిరేకంగా పలు కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. 1930లో దండి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా విదేశీవస్తువుల బహిష్కరణ, విదేశీ వస్త్రాల దగ్ధం లాంటి కార్యక్రమాలలో స్వయంగా పాల్గొన్నందున ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను నిర్బంధించి, ఆరు మాసాల పాటు జైలు పాల్పెసింది. 1931లో సర్దార్ భగత్ సింగ్ కు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఉరిశిక్ష విధించాక విప్లవ కార్యక్రమాల పట్ల మొగ్గుచూపిన సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్ మంచి గుర్తింపు పొందారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ప్రజలను విప్లవంపరచేయడానికి 'చింగారి' పేరుతో ఉర్దూ పత్రికను జహానాబాద్ కేంద్రంగా ఆయన వెలువరించారు. జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యునిగా జాతీయోద్యమంలో భాగంగా బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాట కార్యక్రమాలలో ఆయన క్రియాశీలకంగా వ్యవహరించారు. 1940లో జహానాబాద్ నుండి తొలి వ్యక్తిగత సత్యాగ్రహిగా ఆయన పాల్గొన్నారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆయనను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం నిర్బంధించి కారాగారానికి పంపింది. 1947లో రగిలిన మతకలహాల నివారణకు మహాత్మాగాంధీ, ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్లతో కలసి మగధ ప్రాంతం అంతా పర్యటించి శాంతి స్థాపనకు అవిశ్రాంతంగా శ్రమించారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం 1957, 1967 లలో బీహార్ శాసన సభకు జహానాబాద్ నియోజకవర్గం నుండి ఆయన ఎన్నికయ్యారు. ప్రజాసేవయే శ్వాసగా నిరంతరం గడిపిన సయ్యద్ ఫిదా హుస్సేన్ 1980 డిసెంబర్ 31న చివరి శ్వాస విడిచారు. ♦

SYED FIDA HUSSAIN (1900-1980)

Syed Fida Hussain, who was known as 'Magadha Gandhi' for his being on the Gandhian Path from a very young age in the struggle for the freedom of the mother land, was born on 1 January 1900 in the town Pinjora in Jahanabad District of Bihar State. Syed Abdul Azeem was his father and Rabia khatoun his mother. After his primary education in his native place, he went to Calcutta for higher education. Later on he joined Indian National Movement by participating in a meeting held in Gaya as a part of Khilafath movement. He toured along with Mahatma Gandhi, Moulana Azad, Moulana Showkath Ali and other leaders to spread the Non-cooperation – Khilafath movements. As an active member of Indian National Congress he took part actively in its several programmes. He played an active role in making arrangements for the All India Congress Conference that was held in Gaya in 1922. He followed the footprints of Mahatma Gandhi and organised programmes in support of Khadi and eradication of untouchability and against the buying and consumption of alcoholic drinks. As a result of his role in the Dandi Sathyagraha in 1930 besides boycott of foreign goods and burning foreign clothes, the British Government arrested and jailed him for six months. Syed Fida Hussain got good recognition when he evinced more interest in revolutionary activities after the British Government awarded death sentence to Sardar Bhagat Singh. He published an Urdu periodical 'Chingaari' from Jahanabad with the aim of making people revolt against the British Government. He became very active in anti British activities. In 1940 he was the first individual sathyagrahi from Jahanabad. The British Government arrested him and sent to jail for participating in Quit India Movement in 1942. He toured extensively in Magadha region along with Mahatma Gandhi and Khan Abdul Gaffar Khan to pacify the communal tensions and to restore peace in the region. Post-independence he was elected twice to Bihar Legislative Assembly in 1957 and 1967. Syed Fida Hussain, who spent all his life in the service of the motherland and the people, breathed his last on 31 December 1980. ♦

MEER TAJ MOHAMMED KHAN
(-1981)

Source: <http://www.imshahrukhkhan.com/shahrukh-khan-biography-2/>

మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ ఖాన్ (-1981)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పిన్న వయస్సులోనే భాగస్వామ్యం వహించిన మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ ఖాన్ ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా సాగిన పలు చారిత్రాత్మక శాంతియుత-సాయుధ పోరాటాలకు కూడలిగా నిలచిన ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని లాహోర్ నగరం ఖిస్సాఖాని బజార్‌లో జన్మించారు. 'సరిహద్దు గాంధీ'గా సుప్రసిద్ధులైన ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్‌ఖాన్ మార్గదర్శకంలో ఆయన జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. మహాత్మాగాంధీ సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా అహింసాయుత పద్ధతులతో ఆంగ్లేయుల మీద పోరాటం సాగించేందుకు 'సరిహద్దు గాంధీ' నేతృత్వంలో ఏర్పడి చరిత్ర ప్రసిద్ధి చెందిన 'ఖుదా-యి-ఖిద్మత్‌గార్' సంస్థకు మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ ఖాన్ సేవలందించారు. ఆయన 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. పదహారేండ్ల వయస్సులో లాహోర్ వదలి బయలుదేరిన ఆయన కాశ్మీర్ తదితర ప్రాంతాలలో సంచరిస్తూ చివరకు భారత విభజనకు ముందుగా ఢిల్లీ చేరుకున్నారు. ఢిల్లీలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం సాగించిన మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ యం.ఎ., యల్.యల్.బి చేశారు. ఆంగ్ల, హిందీ పంజాబీ, పున్జో, సంస్కృత, పర్షియన్ భాషలపై బాగా పట్టు సాధించారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్‌కు అత్యంత సన్నిహితుడిగా వ్యవహరిస్తూ, 'భారత జాతీయ సైన్యం'లోని రెండవ డివిజన్‌కు సైన్యాధికారిగా నేతృత్వం వహించిన మేజర్ జనరల్ షానవాజ్ ఖాన్‌కు ఆయన సన్నిహిత బంధువు. ఆ అనుబంధాలతో మేజర్ జనరల్ షానవాజ్ ఖాన్ దత్తకుమార్తె, ప్రస్తుత తెలంగాణ రాష్ట్రం రాజధాని హైదరాబాద్‌కు చెందిన లతీఫ్ ఫాతిమాను ఆయన వివాహం చేసుకున్నారు. లతీఫ్ ఫాతిమా దక్షణ భారతదేశ భాషలన్నిటిలో మాట్లాడేవారు. ఈ వివాహంతో భారత జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధులతో తాజ్ మొహమ్మద్ అతి సన్నిహితంగా మెలగటం మాత్రమే కాకుండా బంధుత్వం కూడా ఏర్పర్చుకున్నారు. తాజ్ మొహమ్మద్ న్యాయవాదిగా కొంతకాలం ప్రాక్టీస్ చేసి ఆ తరువాత ఢిల్లీ, బొంబాయి, గుర్‌గావ్ కేంద్రాలుగా పలు వ్యాపారాలు చేస్తూ చివరకు బొంబాయిలో స్థిరపడ్డారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక స్వతంత్ర భారతదేశంలో జరిగిన ఎన్నికలలో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ ప్రత్యర్థిగా మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ ఖాన్ ఎన్నికల సమరాంగణంలో నిలిచి పరాజితులయ్యారు. ఓ మహోన్నత వ్యక్తి చేతిలో పరాజయం కూడా ఎంతో గౌరవప్రదమని తాజ్ మొహమ్మద్ భావించారు. అంతర్జాతీయ చలన చిత్రరంగంలో ఈనాడు సుప్రసిద్ధనటుడిగా వెలుగుండుతున్న షారూఖ్ ఖాన్ ఆయన కుమారుడు. అన్ని మతాల పట్ల సమభావన కలిగి, చివరివరకు అతి సామాన్యుడిగా, నీతి, నిజాయితీలతో బ్రతుకు బండిని నడిపిన మీర్ తాజ్ మొహమ్మద్ ఖాన్ క్యాన్సర్ బాధితుడిగా 1981లో కన్నుమూశారు. ♦

MEER TAJ MOHAMMED KHAN (-1981)

Meer Taj Mohammed Khan, who participated in the Indian Freedom struggle at a very young age was born in Khissakhani Bazar of Lahore city, Pakistan, which was the cockpit of several historic anti-British struggles both peaceful and armed. He took part in the national movement under the guidance of famous freedom fighter Khan Abdul Gafar Khan who popularly known as 'Frontier Gandhi'. Meer Taj Mohammed Khan worked for 'Khuda-e-Khidmathgar' which was formed under the leadership of Frontier Gandhi to fight against the British in Gandhian non-violent ways. He took part in Quit India Movement. He left Lahore at the age of sixteen, wandered through Kashmir and other areas and finally reached Delhi, He became proficient in Hindi, English, Punjabi, Pusto, Sanskrit and Persian languages, He was a close relative of Major General Shah Nawaz Khan who led the Second division of Indian National Army and moved closely with the famous freedom fighter Nethaji Subhas Chandra Bose. Meer Taj Mohammed Khan married Latif Fathima, adopted daughter of Major General Shah Nawaz Khan. Latif Fathima spoke all South Indian languages as she belonged to Hyderabad of Telangana State. With this marriage, Taj Mohammed established relationship with famous freedom fighters besides moving closely with them. He practiced law for some time, did several businesses in Delhi, Gurgoan and Bombay and finally settled in Bombay. Post independence, he contested in elections against the great freedom fighter Maulana Abul Kalam Azad and did not succeed. Taj Mohammed considered it was a great honour for him even to be defeated by a great personality like Moulana Abul Kalam Azad. The world famous Hindi film actor Shah Rukh Khan is his son. Meer Taj Mohammed Khan, who had respect for all religions and led a simple and honest life, became a victim of cancer and breathed his last in 1981. ♦

MAJOR MALIK MUNAWAR KHAN
(1921-1981)

Source: Azad Hind Fouj : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

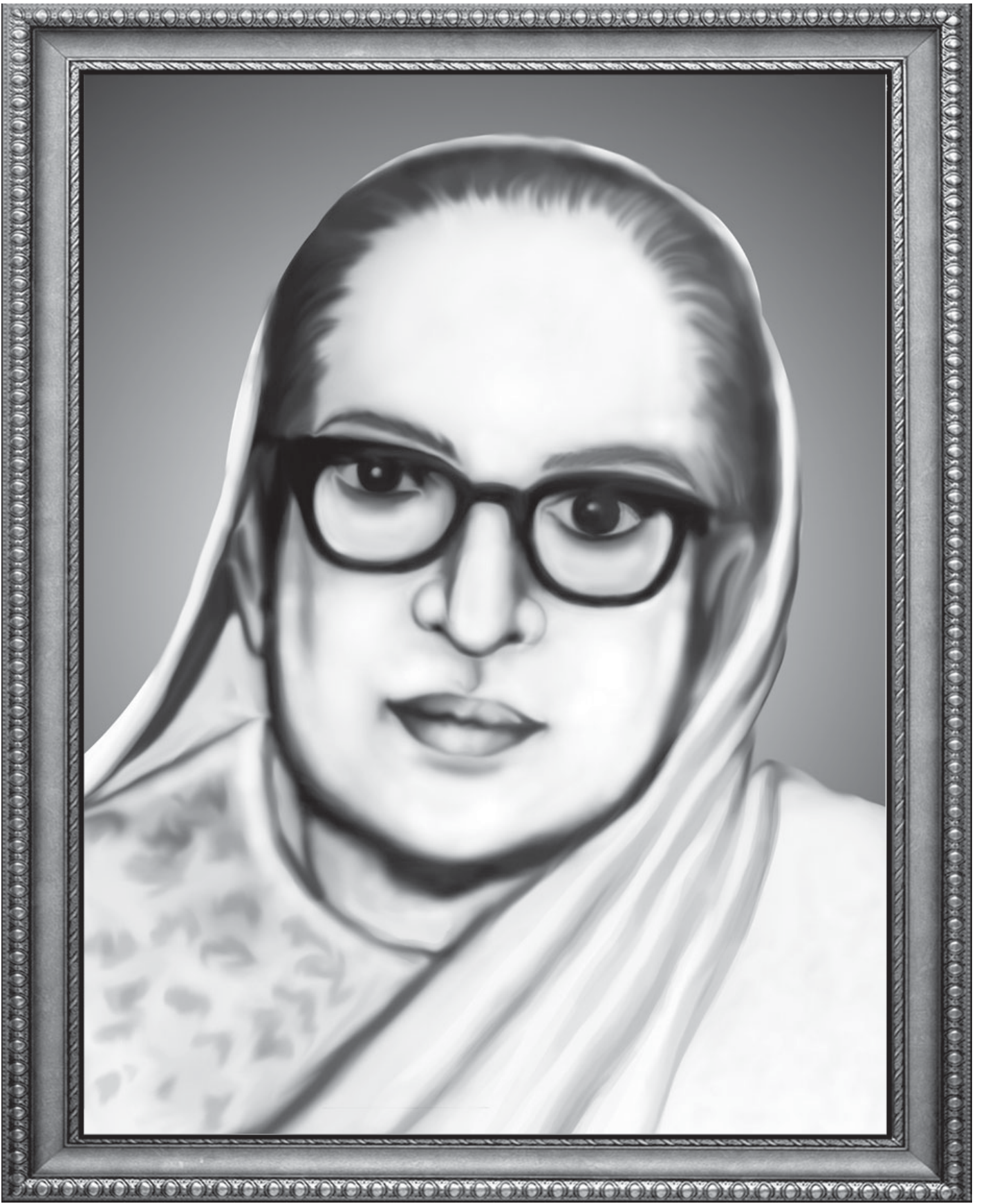
మేజర్ మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ (1921-1981)

అసమాన క్రీడా ప్రతిభతో చిన్నతనంలోనే అంగ్లేయాధికారులను ఆకట్టుకుని ప్రభుత్వ సహకారంతో సాధారణ విద్యతోపాటు సైనిక విద్యను కూడా అభ్యసించిన మేజర్ మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ ప్రస్తుత పాకిస్థాన్ లో భాగమైన పంజాబ్ ప్రాంతంలోని చక్వాల్ జిల్లాలో 1921లో జన్మించారు. 1938లో డెహరాడూన్ లోని ఇండియన్ మిలటరీ అకాడమీలో చేరి సైనిక శిక్షణ పూర్తిచేసి బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని 1/14 పంజాబ్ రెజిమెంటులో సైన్యాధికారిగా మునవ్వర్ ఖాన్ బాధ్యతలు చేపట్టారు. 1939లో ఆరంభమైన ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగంగా రంగూన్ పట్టణ రక్షణకు బ్రిటిష్ భారత సైనిక పటాలాలతో మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ బర్మా యుద్ధక్షేత్రానికి వెళ్ళారు. 1942 మార్చిలో జపాన్ సైన్యాలకు బ్రిటిష్ భారత సైన్యం లొంగిపోవడంతో బ్రిటిష్ భారత సైనికులు, అధికారులు జపాన్ కు యుద్ధభైదీలయ్యారు. జపానీయుల నిర్బంధంలో ఉన్న మాలిక్ మునవ్వర్ అసాధారణ వేగంతో జపానీయుల భాషను నేర్చుకున్నారు. జపాన్ సైనికాధికారులకు జపాన్ భాష తర్జుమా విషయంలో సహకరించడంతో సంతసించిన జపాన్ సైన్యాధికారులు మాలిక్ మునవ్వర్ పట్ల ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపటం మాత్రమే కాకుండా, ఆయనకు ప్రత్యేక వసతులు, రాయితీలు కల్పించారు. జపాన్ సహకారంతో భారత జాతీయ సైన్యం ఏర్పడటం, దానిని సుభాష్ చంద్ర బోస్ పునఃనిర్మించి 'ఫలో ఢిల్లీ' నినాదంతో బ్రిటిష్ భారత సైనిక బలగాల మీద యుద్ధాన్ని ప్రకటించడంతో మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ భారత జాతీయ సైన్యంలో చేరారు. మాతృభూమి విముక్తి కోసం బర్మా యుద్ధక్షేత్రం నుండి బ్రిటిష్ భారత సైన్యం మీద సాగిన పోరాటంలో ఆయన పాల్గొన్నారు. ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధంలో జపాన్ పరాజయం తరువాత భారత జాతీయ సైనిక యోధులను బ్రిటిష్ భారత సైన్యం నిర్బంధించి, ఆంగ్ల సైనిక న్యాయస్థానాలలో విచారణ జరిపి, ఉరిశిక్షలు, జైలు శిక్షలను విధించింది. ఆ శిక్షలన్నీ 1947 ఆగస్టు 15న భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించడంతో రద్దయ్యాయి. స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలను పొందిన మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ స్వస్థలం చేరుకుని తొలుత వ్యాపారం ఆరంభించారు. ఆ తరువాత పాకిస్థాన్ ప్రభుత్వాధినేతల ఆహ్వానం మేరకు పాకిస్థాన్ సైన్యంలో ఉన్నతాధికారిగా చేరిన మేజర్ మాలిక్ మునవ్వర్ ఖాన్ 1981లో చివరి శ్వాస విడిచారు. ♦

MAJOR MALIK MUNAWAR KHAN (1921-1981)

Major Malik Munawar Khan, who impressed British officers with his unusual talent in sports in his childhood and pursued military training with their cooperation along with general education, was born in 1921 in Chakwal district of Punjab region which is in the present day Pakistan. He completed his military training in Indian Military Academy in Deharadun in 1938 and joined 1/14 Punjab Regiment of British Indian Army. In 1939 during World War II Malik Munawar Khan went to Burma Warfield along with the British Indian Army Battalion for the protection of Rangoon city. British Indian Army surrendered to Japanese Army in March 1942 and Japanese Army took them as Prisoners of War. Malik Munawar while he was in Japanese custody, learnt Japanese language in a very short time and helped Japanese army officers in translation work. The Japanese officers were pleased with this and took special care of him and provided him special comforts and concession. With the formation of Indian National Army with the cooperation of Japan and Subhash Chandra Bose restructuring it with 'Chalo Delhi' slogan and declaring war on British Indian Army. Malik Munawar joined Indian National Army in Burma war field for the liberation of the Mother land. After Japan's Defeat in the World War II, British Indian Army arrested the soldiers of Indian National Army, tried them in British Military courts and sentenced them to death or Jail terms. When India got independence on 15 August 1947, all the punishments awarded by the British Military courts were abolished. After his release from jail, Malik Munawar Khan went to his native place and started business. Later on Malik Munwar Khan joined Pakistan Army as a senior officer on the invitation of Pakistan Government. Major Malik Munawar Khan passed Away in 1981. ♦

BEGUM KHURSHEED KHAJA
(1896-1981)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne (Urdu), Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Allahabad, 2016.

బేగం ఖుర్షీద్ ఖాజా (1896-1981)

జాతీయోద్యమంలో జైలుకు వెళ్ళటం గౌరవం మాత్రమే కాదు బాధ్యత కూడా అని భావించిన ఉద్యమస్ఫూర్తిగల కుటుంబ సభ్యురాలు బేగం ఖుర్షీద్ ఖాజా ప్రస్తుత తెలంగాణ రాజధాని హైదరాబాద్ నగరంలో 1896లో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి సర్ బులంద్ జంగ్ హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి. ఆమె తాత సమీఉల్లా, ఆయన సర్ సయ్యద్ గా ప్రఖ్యాతి చెందిన సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ సన్నిహిత మిత్రులలో ఒకరు. స్వగృహంలో బేగం ఖుర్షీద్ సాంప్రదాయక విద్యను పూర్తి చేశారు. తండ్రితో పాటుగా హైదరాబాదులో నివాసం ఉన్నప్పుడు ఆమెకు సరోజిని నాయుడుతో పరిచయమయ్యింది. ఆ పరిచయం ద్వారా ఆమె స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్య భావాలతో ప్రభావితమయ్యారు. ఆ క్రమంలో జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. 1920లో ఆమె ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ సభ్యులయ్యారు. ఆనాటి నుండి 1981లో కన్నుమూసే వరకు ఆమె కాంగ్రెస్ సభ్యురాలుగా ఉన్నారు. ఆమె అలీఘర్ కు చెందిన న్యాయవాది ఖాజా అబ్దుల్ మజీద్ ను వివాహం చేసుకున్నారు. భర్త మజీద్ జాతీయోద్యమకారులు. వివాహానంతరం భర్తతో కలిసి ఆమె జాతీయోద్యమంలో ప్రత్యక్షంగా ప్రవేశించారు. 1921 డిసెంబరు 24, 25 తేదీలలో హైదరాబాద్ నగరంలో జరిగిన ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ సమావేశాలలో ఆమె ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర ప్రతినిధిగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సబ్జెక్ట్ కమిటీకి ప్రాతినిధ్యం వహించారు. ఖిలాఫత్-సహాయ నిరాకరణోద్యమ కార్యకలాపాలలో అవిశ్రాంతంగా పాల్గొంటూ పలువురికి ఆదర్శమయ్యారు. అరెస్టు కావటం, జైలుకెళ్ళటం ప్రతి ఉద్యమకారుని కర్తవ్యంగా ఆమె ఈ సందర్భంగా ప్రకటించారు. బేగం ఖుర్షీద్ దంపతుల త్యాగగుణ సంపన్నతను వివరిస్తూ, 'మహానీయురాలైన ప్రతిష్టాత్మక ధర్మపత్ని' అను శీర్షికతో గాంధీజీ ఒక వ్యాసం రాసారు. జాతీయ విశ్వవిద్యాలయం జామియా మిలియా ఇస్లామియా కులపతిగా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తున్న భర్తను ఆంగ్ల పోలీసులు అరెస్టు చేసారు. 'నా భర్త గైర్వాజరీలో జామియా మిలియా ఇస్లామియా (అలీఘర్) కార్యకలాపాల బాధ్యతలనన్నిటినీ నేను నిర్వహించేందుకు కృషి చేస్తాను' అని గాంధీజీకి లేఖ రాసి జామియా మిలియా ఇస్లామియా విద్యా కేంద్రం కార్యకలాపాలను స్వయంగా పర్యవేక్షించారు. మహాత్ముని బాటలో ఖద్దరు ప్రచారం పట్ల ఆసక్తి చూపిన ఆమె ఖద్దరు ధారణ చేశారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాలన్నిటిలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆమె భారత విభజన వలన మనస్తాపానికి గురయ్యారు. చివరిలో క్రియాశీలక రాజకీయాల నుండి వైదొలగి విద్య, సామాజిక సేవారంగాలకు అంకితమైన బేగం ఖుర్షీద్ ఖాజా 1981 జులైలో తుదిశ్వాస విడిచారు. ♦

BEGUM KHURSHEED KHAJA (1896-1981)

Begum Khursheed Khaja, who hailed from a family that considered going to jail in Indian National Movement was not only an honour but also a responsibility, was born in 1896 in Hyderabad in the present day Telangana. Her father Sir Buland Jung was High Court Chief Justice. Her grandfather Sameullah was one of the close friends of Sir Syed Ahmed Khan who was famous as Sir Syed. She completed her traditional education at home. When she was with her father in Hyderabad, she became familiar to Sarojini Naidu. Through this acquaintance she came under the influence of ideas of freedom and independence. In this process she was attracted towards National Movement and became a member of Indian National Congress in 1920. Since then till her death in 1981 she was a member of the Congress Party. She married an advocate of Alighar KhaJa Abdul Majid, who was also an activist in Indian National Movement. After her marriage she joined National Movement along with her husband. Begum Khursheed represented Uttar Pradesh in Indian National Congress Subject Committee during All India Congress Conference held in Hyderabad on 24, 25 December 1921. She stood exemplary to other activists by participating untiringly in the activities of Khilafath and Non Cooperation. During that time she declared that it was the duty of every activist to get arrested and go to jail. Describing the abundant generosity of Begum Khursheed couple Mahatma Gandhi wrote an article under the title 'A great dignified wife'. When her husband, who was the vice chancellor of Jamia Millia Islamia, was arrested by British police, she wrote to Mahatma stating that she would discharge her husband's duties in his absence and supervise the activities of JMI Educational Institute. Following the footprints of Gandhiji she campaigned for Khadi and she herself wore Khadi clothes. She actively took part in all the activities of Indian National Congress and felt sad about partition of India. In the end she withdrew from active politics and dedicated herself to educational and service activities. Begum Khursheed Khaja breathed her last in July 1981. ♦

MUHAMMAD CHIRAG ALI
(1890-1981)

Source: Muzibur Rahaman, (Grandson of Muhammad Chirag Ali), Journalist, Hyderabad, Telangana.

ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ (1890-1981)

అటు జాతీయోద్యమం, ఇటు నిజాం సంస్థానం విలీనోద్యమం రెండింటిలో పాల్గొన్న ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ ప్రస్తుత తెలంగాణ రాష్ట్రం మహబూబ్ నగర్ జిల్లా వనపర్తిలో 1890 ఫిబ్రవరి 28న జన్మించారు. తండ్రి ముహమ్మద్ హుస్సేన్, తల్లి అష్ఫత్ బి. వనపర్తి సంస్థానాధీశుడు అవ్వల్ రాజా రామేశ్వరరావు సంస్థానంలో ఆయన తండ్రి సేనాధిపతి. చిన్నతనంలో తండ్రి చనిపోగా సంస్థానాధీశుని సహకారంతో ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ చదువును సాగించి ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం నుండి 1927లో న్యాయశాస్త్రంలో పట్టభద్రుడయ్యారు. అచిరకాలంలో న్యాయవాదిగా మంచి పేరు సంపాదించిన చిరాగ్ అలీ వనపర్తి సంస్థానం అధికారిక న్యాయవాదిగా మాత్రమే కాకుండా నిజాం సంస్థానంలోని వ్యాజ్యాలను కూడా నిర్వహించారు. ఉస్మానియాలో చదువుతున్నప్పుడు జాతీయోద్యమం, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్, గాంధేయ సిద్ధాంతాల పట్ల ఆయన ఆకర్షితులయ్యారు. ఆ తరువాత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం చేపట్టి మహబూబ్ నగర్ జిల్లా ప్రాంతంలో ప్రముఖ నేతగా చిరాగ్ అలీ వెలుగొందారు. స్వజనం నుండి వ్యతిరేకత వచ్చినా లెక్కచేయక మాతృభూమి మీద ఆంగ్లేయుల అధిపత్యానికి చరమగీతం పాడాల్సిందేనంటూ 1938లో ఏర్పడిన 'హైదరాబాద్ రాష్ట్ర కాంగ్రెస్' నేత రామానంద తీర్థతో కలసి జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో గాంధేయవాదిగా ఆయన క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక, ఇండియన్ యూనియన్ లో నిజాం సంస్థానం విలీనం కోరుతూ సాగిన పోరాటానికి ఆయన చేయూత నిచ్చారు. జాతీయవాది మాత్రమే కాకుండా ప్రజాస్వామికవాది కూడా అయిన చిరాగ్ అలీ నియంతృత్వాన్ని, రజాకార్ల దురాగతాలను ఖండించారు. ఆ కారణంగా ప్రముఖ జర్నలిస్టు షోయాబుల్లా ఖాన్ హత్యానంతరం చిరాగ్ అలీ తమ లక్ష్యమంటూ రజాకార్ల నుండి వచ్చిన హెచ్చరికలను ఏమాత్రం లక్ష్యపెట్టకుండా ముందుకు సాగారు. ఆయన మాత్రమే కాకుండా తన జేష్ఠ పుత్రుడు ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ ను కూడా అటు జాతీయోద్యమం, విలీనోద్యమం దిశగా కూడా చిరాగ్ అలీ ప్రోత్సహించారు. 1949లో వనపర్తి సంస్థానం ఇండియన్ యూనియన్ లో విలీన కార్యక్రమంలో ఆయన ప్రత్యేక ఆహ్వానితుడిగా పాల్గొన్నారు. అసమానతలు లేని లౌకిక ప్రజాస్వామిక రాజ్య వ్యవస్థను ఆకాంక్షించిన ఆయన సోషలిస్టు నాయకులు రాం మనోహర్ లోహియా, జయప్రకాష్ నారాయణలతో కలిసి పనిచేశారు. భూదానోద్యమంలో కుమారుడు జలాలుద్దీన్ ప్రోత్సహించి పాల్గొనేటట్లు మాత్రమే కాకుండా పూర్వీకుల నుండి సంక్రమించిన తన భూములను కూడా భూమిలేని నిరుపేదలకు అందించాల్సిందిగా కోరారు. 1956లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడ్డాక జరిగిన పలు విచారకర సంఘటనలకు నిరసనగా ఆయన న్యాయవాద వృత్తిని వదలుకున్నారు. ఆ అరువాతి కాలంలో ప్రత్యేక తెలంగాణ రాష్ట్రం కోసం ఉద్యమిస్తున్న వ్యక్తులకు, శక్తులకు తన మేధోపరమైన సహకారం అందిస్తూ, అవసరార్థులకు అన్ని విధాల సహాయపడుతూ గడిపిన ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ 1981 జూన్ 30న కన్నుమూశారు. ♦

MUHAMMAD CHIRAG ALI (1890-1981)

Muhammad Chirag Ali, who took active part both in National Movement and in the agitation for unification of Nizam princely state in the Union of India, was born on 28 February, 1890 in Vanaparthy of Mehboobnagar district in the present Telangana State. Muhmmad Hussain was his father and Abdul Bi was his mother. Muhammad Hussain was the Army Chief in the princely State of Vanaparthy. Muhammad Chirag Ali lost his father in his childhood and he continued his education with the cooperation of the

Prince Avval Raja Rameswararao. He completed his graduation in Law from Osmania University in 1927. Soon Chirag gained name as a good lawyer and became the official lawyer of Vanaparthy Princely State. He also handled law suits related to Nizam Princely State. Chirag was attracted towards National Movement, Indian National Congress and Gandhian ideology while he was studying in Osmania University and later he took membership in Indian National Congress and shone as a prominent leader of Congress in Mehboobnagar area. Ignoring the opposition from his community for his involvement in the National Movement, he participated actively in the National Movement as a leader of 'Hyderabad State Congress' which was formed in 1938 along with Ramananda Theertha. As a Gandhian he took part actively in the Quit India Movement of 1942. He supported the agitation for the unification of Nizam State in the Union of India. Chirag Ali was not only a nationalist but also a democrat. He outrightly condemned dictatorship and the evil deeds of Razakars. Consequently Razakars warned that Chirag Ali was their next target after they murdered the famous journalist Shoyabullah Khan. Chirag Ali did not care these warnings and went ahead and moreover encouraged his son Muhmmad Jalaluddin to join National Movement and the unification Movement. He participated in the programme of unification of Vanaparthy princely state in the Union of India as a special invitee in 1949. He aspired for the establishment of a secular, democratic state devoid of any inequalities and worked with Socialist leaders such as Ram Manohar Lohia and Jaya Prakash Narayan for the realization of that aspiration. He encouraged his son Muhammad Jalaluddin to participate in the Bhoodan Movement and wanted him to donate his ancestral lands to the landless poor. He relinquished the profession of Law owing to certain regrettable incidents that he faced after the formation of Andhra Pradesh State in 1956. Muhammad Chirag Ali, who extended intellectual cooperation to persons and forces agitating for the formation of a special state of Telangana and kept helping the needy in all possible ways till the end, passed away on 30 June, 1981. ♦

MIAN MUHAMMAD SHAH
(1908-1982)

Source: Dr Mian Sohail Inshah, Pabbi, Nowshera District, Khyber Pukhtunkhwa, Pakistan.

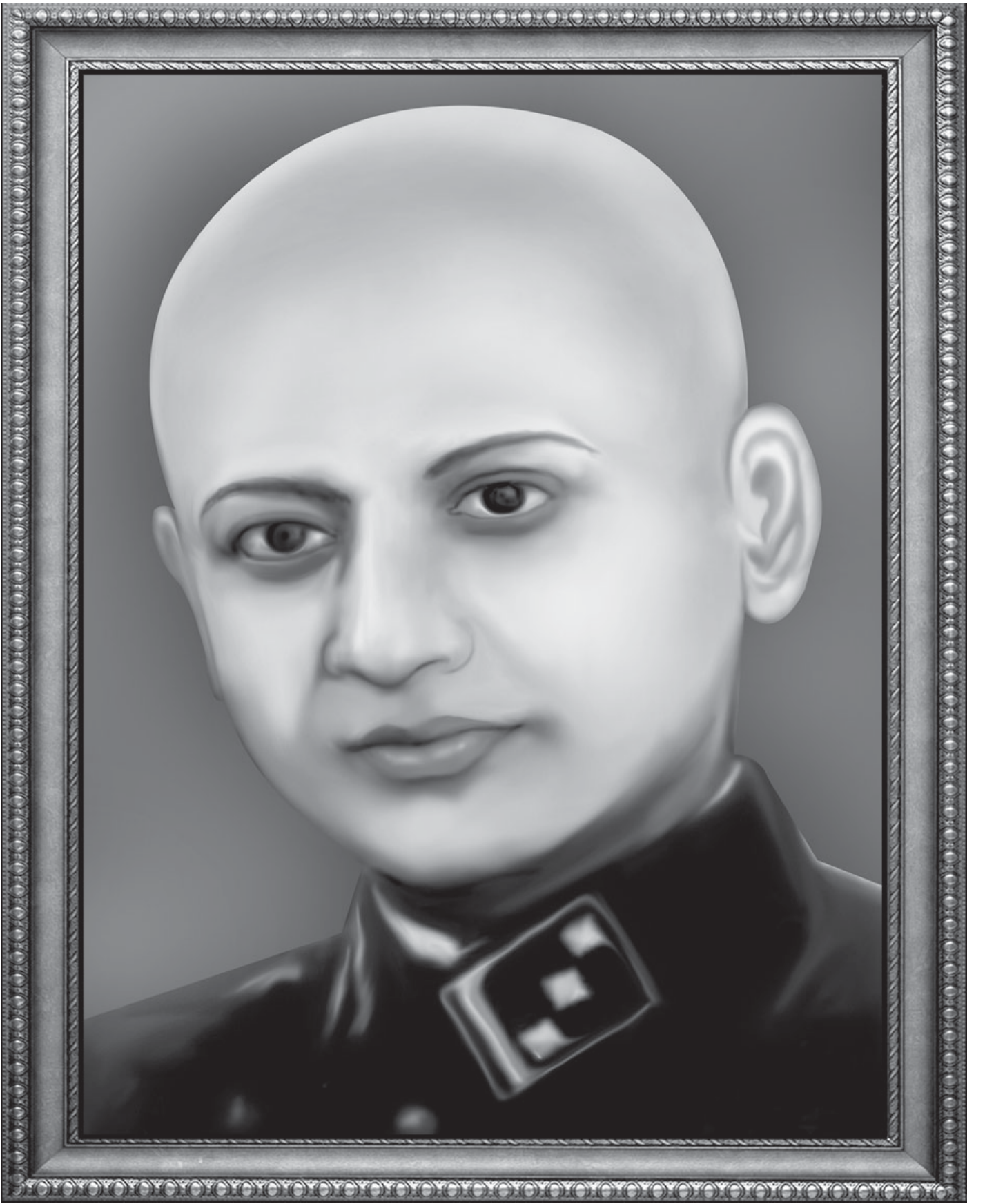
మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ (1908- 1982)

పరాయి పాలకుల పెత్తనానికి చరమగీతం పాడాలని సంకల్పించి సాయుధ పోరాటబాటన సాగుతున్న నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ పెషావర్ నుండి కాబూల్ కు సాగించిన రహస్య ప్రయాణానికి క్రియాశీలక సహకారం అందించిన యోధులు మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ ప్రస్తుత పాకిస్థాన్ లోని నౌషేరా జిల్లా పబ్బి గ్రామంలో 1908 నవంబరు 25న జన్మించారు. ఆయన తండ్రి సుబేదార్ మొహమ్మద్ ఇమాం, తల్లి సుభాన. స్వగ్రామంలో ప్రాథమిక విద్య తరువాత మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ ఉన్నత విద్య పూర్తి చేసి ఉపాధ్యాయునిగా ఉద్యోగంలో చేరారు. స్వజనం మీద పరాయి పాలకుల పెత్తనాన్ని అంతం చేసేందుకు జాతీయోద్యమానికి మార్గదర్శకం చేస్తున్న భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లాంటి పలు సంస్థలలో భాగస్వామిగా వివిధ కార్యక్రమాలలో ఆయన పాలుపంచుకున్నారు. 1928లో రబాసియా బీబీని ఆయన వివాహమాడారు. జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొనేందుకు ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేశారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం జోక్యం లేకుండా స్థానిక సమస్యలను ప్రజలు తమకు తాముగా పరిష్కరించుకోవాలని ఉద్బోధిస్తూ ఆ దిశగా ప్రజలను కార్యోన్ముఖుల్ని చేసేందుకు కృషి సల్పారు. ఖిలాఫత్-సహాయనిరాకరణ ఉద్యమంలో, హిజ్రత్ ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. సరిహద్దు గాంధీగా విఖ్యాతులైన అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ స్థాపించిన 'రెడ్ షర్ట్స్'లో మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ సభ్యులయ్యారు. స్వగ్రామంలో ఖుదా-యే-ఖిద్మత్ గార్ సంస్థ శాఖను ప్రారంభించి ఉద్యమ కార్యక్రమాలను ఉధృతం చేశారు. ఆయనకు మంచి ఉద్యోగం ఆశ చూపించి ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాల నుండి విరమింప చేయాలని పోలీసులు విఫలప్రయత్నాలు చేశారు. 1930 నాటి శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ ను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం నిర్బంధించి పలుజైళ్ళలో ఉంచి, కాళ్ళకు బేడిలు వేసి పలు విధాల చిత్రహింసలకు గురిచేసింది. 1941 జనవరిలో సహచరులు మియాన్ అక్బర్ షాహ్, ఆబాద్ ఖాన్ ల సహకారంతో నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ ను అత్యంత రహస్యంగా పెషావర్ నుండి కాబూల్ నగరం చేర్చడంలో ఆయన ప్రధాన పాత్ర నిర్వహించారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ ను అరెస్టు చేసి జైలుశిక్ష విధించి హరిపూర్ కేంద్ర కారాగారానికి తరలించింది. మంచి కార్యదక్షుడు, వక్త అయిన ముహమ్మద్ షాహ్ ఆ తరువాత నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ నేతృత్వంలో ఏర్పడిన 'ఫార్వర్డ్ బ్లాక్'లో చేరి ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలకు పాల్పడుతున్నందున తరుచూ నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక కూడా ప్రజల సంక్షేమం-అభివృద్ధి ప్రధాన లక్ష్యంగా ఆయన కొనసాగారు. ప్రజల ప్రజాస్వామ్య హక్కుల పరిరక్షణ ఉద్యమాల్లో చురుగ్గా పాల్గొన్న మియాన్ ముహమ్మద్ షాహ్ అస్పష్టతకు గురయ్యి 1982 ఆగస్టు 23న కన్నుమూశారు. ♦

MIAN MUHAMMAD SHAH (1908-1982)

Mian Muhammad Shah, who extended active cooperation during the secret journey, from Peshawar to Kabul, of Nethaji Subhash Chandra Bose who was going ahead on the path of armed struggle to put an end to the foreign rule in the motherland, was born on 25 November, 1908 in Pabbi village, Noushera district in the present day Pakistan. Subedar Mohammed Shah was his father and Subhana was his mother. After having primary education in his native village, he completed higher education and became a teacher. Then he took part in various activities of Indian National Congress which was giving a direction to National Movement to end the hegemony of foreign rulers. In 1928 he married Rabasiya Bibi. He resigned from the job to participate in the National Movement in full measure. He made great efforts to motivate people to solve their local problems on their own without the intervention of the British government. He took an active part in Khilafat-Noncooperation Movement and Hijarat Movement. He took membership in 'Red Shirts', an organization founded by Khan Abdul Gafar Khan who was popularly known as Frontier Gandhi. He started a branch of Khuda-e-Khidmatgar in his native village and started intensifying its activities. The British Police officers tried but in vain to lure him away from anti-government activities by offering him a lucrative job. When he took part in the Civil Disobedience Movement in 1930, British government imprisoned him in various jails where they tied his legs with chains and tortured him. In the month of January, 1941, Mian Muhammad Shah played a key role in sending Nethaji Subhash Chandra Bose to Kabul from Peshawar most clandestinely with the cooperation of his local freedom fighters Mia Akbar Shah and Abad Khan. This act of his attracted the wrath of the British government which arrested him and sent to Haripur Central Jail. Being a man of good workflow and eloquence, he later joined 'Forward Bloc' founded by Nethaji Subhash Chandra Bose and was detained several times on account of his anti-British activities. Even after independence, he continued to be on the public arena with the aim of welfare and development of the people. Mian Muhammad Shah, who actively participated in the movements for the protection of democratic rights of the people till the end, fell ill and passed away on 23 August, 1982. ♦

COLONEL SYED MUHAMMED ISHAQ
(1913-1983)

Source: Picture received from Captain Syed Muzaffar Jamil (Son of Colonel Syed Mohammad Ishaque) Noida, UP.

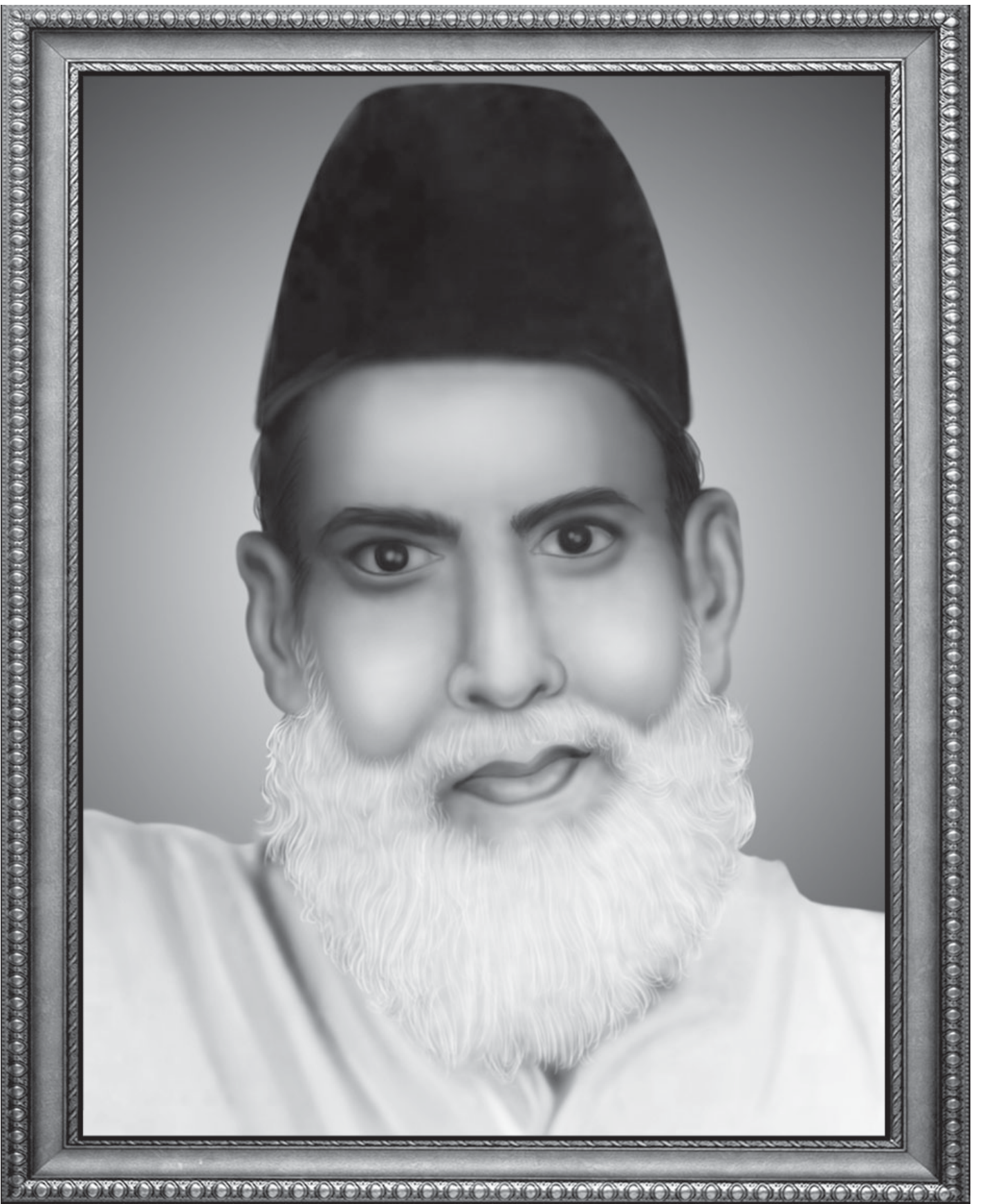
కల్నల్ సయ్యద్ ముహమ్మద్ ఇస్మాఖ్ (1913-1983)

ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ యోధులు నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ నేతృత్వంలో జర్మనీలో ఏర్పడిన 'స్వేచ్ఛా భారత సైన్యం'లో భాగస్వామ్యం వహించిన కల్నల్ సయ్యద్ ముహమ్మద్ ఇస్మాఖ్ 1913 జూలై 31న బీహార్ రాష్ట్రం జహానాబాద్ జిల్లా దౌలత్పూర్లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి సయ్యద్ మొహమ్మద్ ఖుద్రతుల్లా, తల్లి షర్మిస్తీసా. ఇస్మాఖ్ తండ్రి ఖుద్రతుల్లా ఆంగ్ల ప్రభుత్వంలో న్యాయాధికారి. 1932లో పాఠశాల చదువు పూర్తిచేసిన సయ్యద్ ఇస్మాఖ్ పాట్నాలోని పశువైద్య కళాశాల నుండి 1937లో గ్రాడ్యుయేషన్ పూర్తిచేశారు. 1937లో బేగం అనీస్ జమానీని వివాహమాడిన ఆయన బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో అధికారిగా చేరారు. 1939లో ఆరంభమైన రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం కారణంగా బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో భాగంగా మలయా-సింగపూర్ యుద్ధక్షేత్రాలకు తరలివెళ్ళారు. ప్రపంచ యుద్ధం ప్రథమార్థంలో జర్మనీ-జపాన్ కూటమికి బ్రిటన్ కూటమి మీద లభించిన ఆధిపత్యం కారణంగా సయ్యద్ ఇస్మాఖ్ మరికొందరు అధికారులు, సైనిక బలగాలు మలయా యుద్ధక్షేత్రం నుండి జర్మనీ యుద్ధక్షేత్రానికి యుద్ధక్షేత్రాదులుగా వెళ్ళాల్సి వచ్చింది. జర్మనీ వెళ్ళిన ఆ బృందంలోని సయ్యద్ ముహమ్మద్ ఇస్మాఖ్, నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ ఏర్పాటు చేసిన స్వేచ్ఛా భారత సైన్యంలో భాగస్వాములయ్యారు. ఆ కారణంగా సుభాష్ చంద్రబోస్ ఆదేశాల మేరకు మిత్రపక్షాలయిన జర్మనీ-జపాన్ పక్షంగా శత్రుసైన్యాలతో సాగిన పోరాటంలో పాల్గొన్నారు. ప్రపంచ యుద్ధం చివరి దశలో బ్రిటిష్ కూటమి జర్మనీ-జపాన్ కూటమి మీద విజయం సాధించడంతో జర్మనీలో అమెరికన్ సైన్యాలకు పట్టుబడిన స్వేచ్ఛా భారత సైన్యంలోని అధికారులను బ్రిటన్కు అప్పగించారు. ఆ విధంగా బ్రిటన్ జైళ్ళలో నిర్బంధానికి గురయ్యిన కల్నల్ ఇస్మాఖ్ భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించినా బ్రిటన్ జైలు నుండి విముక్తికి నోచుకోలేదు. కల్నల్ ఇస్మాఖ్ తండ్రి సయ్యద్ మొహమ్మద్ ఖుద్రతుల్లా సాగించిన న్యాయపోరాటం ఫలించి బ్రిటిష్ జైళ్ళ నుండి విముక్తి పొందిన ఆయన 1948 ప్రథమార్థంలో స్వదేశం చేరుకున్నారు. 1948లో కల్నల్ సయ్యద్ ముహమ్మద్ ఇస్మాఖ్ జకార్తాలో భారత దౌత్యప్రతినిధిగా ప్రథమ కార్యదర్శి హోదాలో భారత ప్రభుత్వం చేత నియమితులయ్యారు. ఆ క్రమంలో పశువైద్య విద్యాభివృద్ధి పట్ల ప్రత్యేక ఆసక్తి చూపిన ఆయన బీహార్ పశువైద్య కళాశాల ఆచార్యునిగా బాధ్యతలు చేపట్టి నిర్వహించారు. బీహార్ రాష్ట్రం లోని రాంచి నగరంలో 'బిర్సాముండా పశువైద్య కళాశాల' స్థాపనకు శ్రమించి ఆ కళాశాల తొలి ప్రధానాచార్యునిగా కళాశాల అభివృద్ధికి కృషి సల్పారు. 1974లో పదవీవిరమణ తరువాత ఇతర పలు అధికారిక-అనధికారిక పదవులను సమర్పవంతంగా నిర్వహించి ఇటు ప్రజల అటు పాలకుల మన్నన పొందిన కల్నల్ సయ్యద్ మొహమ్మద్ ఇస్మాఖ్ ప్రశాంత జీవితం గడుపుతూ 1983 ఏప్రిల్ మూడున కన్నుమూసారు. ♦

COLONEL SYED MUHAMMED ISHAQ (1913-1983)

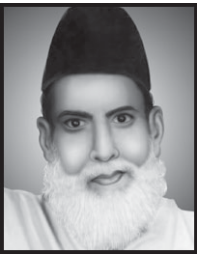
Colonel Syed Muhammed Ishaq, who was a part of the 'Azad Hind Fouj' which was founded in Germany under the leadership of famous freedom fighter Nethaji Subhash Chandra Bose, was born on 31 July, 1913 in Doulatpur of Jehanabad district in Bihar state. Syed Mohammed Khudratullah was his father and Sharfunisa was his mother. Ishaq's father Khudratullah was a judicial officer in the British government. Syed Ishaq completed his school education in 1932 and finished his graduation at Veterinary College in Patna in 1937. In the same year he married Begum Anis Jamani and joined British Indian Army as an officer. When the Second World War broke out in 1939, he went to the war fields of Malaya-Singapore along with the British Indian Army. In the first half of the World War Germany-Japan coalition gained upper hand over Britain coalition and as a result of that Syed Ishaq and some other officers and their troops were shifted to the war fields of Germany as prisoners of war. Syed Mohammed Ishaq along with the troops that reached Germany became a part of the Azad Hind Fouj founded by Nethaji Subhash Chandra Bose. Pursuant to the orders of Subhash Chandra Bose, he took part in the battles fought against the enemy forces on behalf of Germany-Japan coalition. In the final phase of the World War, Britain Coalition defeated Germany-Japan coalition and consequently the officers of Azad Hind Fouj who were caught by American forces were handed over to Britain. Thus Colonel Ishaq who was detained in a British jail was not released even after independence. The legal struggle under taken by Colonel Ishaq's father Syed Mohammed Khudratullah finally bore fruit and he was released and reached his motherland in the first half of 1948. In the same year Colonel Ishaq was appointed as the first secretary in Indian consulate in Jakarta by Indian Government. Later Colonel Ishaq evinced interest in veterinary education and worked as a professor in Bihar Veterinary College. Colonel Ishaq made great efforts for the establishment of Birsamunda Veterinary College in Ranchi of Bihar State and strove for its development as its founder Principal. Colonel Syed Muhammed Ishaq, who adorned several official and unofficial positions successfully after his retirement in 1974 and won the admiration of both the government and the people, led a peaceful life and passed away on 3 April, 1983. ♦

MUFTHI ZIA UL HASAN
(1918-1983)

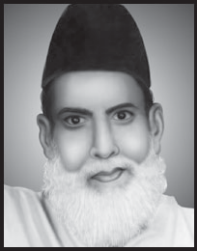
Source: <https://www.youtube.com/watch?v=PfK8j0rf2hk>

ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ (1918-1983)

ప్రముఖ స్వాతంత్ర్యసమరయోధులు మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధి శిష్యునిగా బ్రిటిష్ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా పోరాటంలో పాల్గొన్న ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ 1918లో పంజాబ్ రాష్ట్రం లూధియానాలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ముఫ్తి ముహమ్మద్ నయాం. ఆయన బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటయోధుల కేంద్రంగా భాసిల్లిన ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం దేవ్ బంద్ లోని దారుల్ ఉలూంలో చదువుకుని, మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో ప్రముఖ పాత్రవహిస్తున్న 'జమియత్ ఎ ఉలేమా హింద్' నాయకులు. ప్రాథమిక విద్య లూధియానాలో పూర్తిచేసిన జియా ఉల్ హసన్ తండ్రి బాటలో దేవ్ బంద్ వెళ్ళి చదువు పూర్తిచేసుకుని 1940లో లూధియానా చేరుకున్నారు. ఆయన తండ్రి ముహమ్మద్ నయాంను అంగ్లేయులు అరెస్టు చేయడంతో తండ్రి నడుపుతున్న పాఠశాలలో కొంతకాలం బోధన చేశారు. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద శక్తులకు వ్యతిరేకంగా విదేశాల నుండి సుదీర్ఘకాలం పోరాడిన మౌలానా ఒబేదుల్లా సింధి 1939లో లూధియానా చేరుకోగా జియా ఉల్ హసన్ ఆయన మార్గదర్శకంలో అంగ్లేయ వ్యతిరేక పోరాటాలకు శ్రీకారం చుట్టారు. విద్యార్థన ద్వారా మాత్రమే ఏ సమాజమైనా అభ్యున్నతి సాధిస్తుందన్న భావన బలంగా కలిగిన జియా ఉల్ హసన్ విద్యాసంస్థల, సేవా సంస్థల స్థాపన దిశగా దృష్టి మళ్ళించి కార్యచరణ చేపట్టారు. ఆ సమయంలో భారతీయులను ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగం చేసి అంగ్ల ప్రభుత్వం చేపట్టిన 'యుద్ధ నిధి' వసూళ్ళు కార్యక్రమాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ జియా ఉల్ హసన్ కార్యక్రమాలు చేపట్టారు. అగ్రహించిన అంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను తొలిసారిగా 1942లో జైలులో బంధించింది. అప్పటి నుండి అంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్న జియా ఉల్ హసన్ పలుమార్లు అంగ్లేయాధికారుల క్రూరత్వానికి బలి కావాల్సి వచ్చింది. జైలుకు రాకపోక ఆయన నిరంతర కార్యక్రమం అయ్యింది. మతం ఆధారంగా దేశ విభజనను వ్యతిరేకించిన జియా ఉల్ హసన్ భారత విభజన ప్రతిపాదనను నిరసించారు. ఏ అంశం మీద నైనా సాధికారికంగా ప్రసంగాలు చేయగల దిట్టగా పేర్కొందిన ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ 1945-1946లో మౌలానా అబ్దుల్ కలాం ఆజాద్ ప్రోత్సాహంతో జాతీయ అసెంబ్లీకి పోటీచేసి పరాజితులయ్యారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించి దేశం భారత్-పాకిస్థాన్లుగా విడిపోయాక ఆయన యావత్తు బంధుగణం, చివరకు కొందరు కుటుంబ సభ్యులు కూడా పాకిస్థాన్ తరలి వెళ్ళారు. ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ లూధియానాలో ఉండిపోయారు. ఆ తరువాత కొంతకాలానికి పాకిస్థాన్ వెళ్ళిన బంధుమిత్రులు, కుటుంబ సభ్యుల ఒత్తిడి అధికం కాగా ఏడాది తరువాత ఆయన కూడా పాకిస్థాన్ వెళ్ళి కరాచిలో స్థిరపడ్డారు. ప్రజల అభ్యున్నతి దిశగా కార్యక్రమాన్ని రూపొందించుకున్న ప్రజాస్వామికవాదిగా ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ పాకిస్థాన్ లోని నియంతృత్వ పోకడలను వ్యతిరేకించడం, పాలక వర్గాలతో రాజీ పడకపోవడం వలన ప్రభుత్వాధినేతల అగ్రహానికి గురయ్యారు. పలుమార్లు జైళ్ళలో గడపాల్సి వచ్చినా మడమ తిప్పని ముఫ్తి జియా ఉల్ హసన్ 1983 ఫిబ్రవరి 20న కన్నుమూసారు. ♦

MUFTI ZIA UL HASAN (1918-1983)

Mufti Zia Ul Hasan, who participated in the struggle for freedom from British rule as a disciple of the famous freedom fighter, Obaidullah Sindhi, was born 1918 in Ludhiana in Punjab state. His father, Mufti Muhammed Nayeem. He had his education at Darul Uloom in Deoband which was shining as a centre of anti-British activists and was a leader of Jamiat-e-ulama-e-Hind. Zia ul Hasan completed his primary education in Ludhiana and went to Deoband where he completed his studies and returned to Ludhiana in 1940. When his father was arrested, he taught for some time in the school being run by his father. Obaidullah Sindhi, who had fought against the British rule from other countries for a long time, came to Ludhiana in 1939 and Zia Ul Hasan started participating in the anti-British struggles under his guidance. Zia Ul Hasan strongly believed that education is the gate way to the progress of any society and hence focussed on establishing educational institutions and service organizations. At that time the British government made India fight in the World War II and was collecting War Fund. Zia Ul Hasan opposed the collection of War Fund and organized several programmes resenting the collection of funds. Angered at this the British government imprisoned him for the first time in 1942. Since then he had to go to jail several times. He opposed the idea of dividing the country on the basis religion and resented the proposal for partition. He gained the name that he could speak authoritatively on any topic. He contested for National Assembly in 1945-46 with the encouragement from Maulana Abul Kalam Azad but was defeated in the election. After independence, all his relations and some of his family members went to Pakistan to settle there but Zia Ul Hasan remained in Ludhiana. After sometime he visited his family members in Pakistan and as their pressure mounted, after one year he too went to Pakistan and settled there. Even in Pakistan, as a democrat, Zia Ul Hasan opposed the tyrannical trends there and did not compromise with the ruling class and became the butt of anger of the heads of the governments there. Mufti Zia Ul Hasan, who never compromised with his ideals even when he had to go to jails several times, passed away on 20 February, 1983. ♦

DR. SYED SHAH WAJIUDDIN MINHAJI
(1907-1984)

Source: Mr. Syed Azad Minhaji (Son of Dr Syed Shah Wajihudeen Minhaji), Arwal, Bihar.

డాక్టర్ సయ్యద్ షాహ్ వజియుద్దీన్ మిన్హాజి (1907-1984)

ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మీద అజ్ఞాతంగా అక్షరాగ్నులు కురిపిస్తూ ప్రజలను విముక్తి పోరాట దిశగా మళ్ళిస్తూ ప్రభుత్వానికి అంతుబట్టిన రహస్య వ్యక్తిగా మిగిలిన డాక్టర్ సయ్యద్ షాహ్ వజియుద్దీన్ మిన్హాజి 1907 బీహార్ రాష్ట్రం రోహ్తాస్ జిల్లా సహస్రరాంలో జన్మించారు. ఆయన తొమ్మిదేళ్ళ వయస్సులో తల్లి మరణించడంతో గయా, కలకత్తా తదితర ప్రాంతాలలో చదువు సాగింది. జాతీయ భావాలు, ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక భావజాలం గల ఉపాధ్యాయుల మార్గదర్శకంలో సయ్యద్ మిన్హాజి మంచి వక్త, కవిగా రూపొందారు. 15 ఏండ్ల వయస్సులో ఆంగ్లప్రభుత్వ చర్యలను విమర్శిస్తూ ప్రసంగించగా, పోలీసులు అరెస్టు చేసినా పిన్న వయస్కుడిగా పరిగణించిన న్యాయస్థానం సయ్యద్ మిన్హాజిని విడుదల చేసింది. 1923లో గయాలో జరిగిన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్. ఖిలాఫత్ కమిటీ తదితర సంస్థల జాతీయ సమావేశాల్లో ఆయన స్వచ్ఛంద సేవాకార్యకర్తగా సేవలందించారు. ఆ క్రమంలో 'జమియతుల్ ఉలూమా' గయా విభాగం నాయకత్వాన్ని చేపట్టిన ఆయన, 1931లో 'హిందూస్థాన్' పేరుతో లిఖిత పత్రికను ఆరంభించారు. ఆ పత్రికలో ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చర్యలను తూర్పారపడుతూ విమర్శలు గుప్పించడంతో ప్రభుత్వం పత్రికను జప్తుచేసింది. ఆంగ్లేయులతో పోరాటం తప్ప సర్దుబాటు ఇష్టం లేని ఆయన, తండ్రి అభిప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా పాట్నా వెళ్ళి అటునుండి 'ఇత్తెహాద్ కాన్ఫరెన్స్' కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ కలకత్తా చేరుకున్నారు. బ్రతుకుదెరువు కోసం పలు పనులు చేస్తూ వివిధ ప్రాంతాలలో సంచరిస్తూ వచ్చిన ఆయన 1932లో కలకత్తాలో జరిగిన 'ఇత్తెహాద్ కాన్ఫరెన్స్' కు బీహార్ ప్రతినిధిగా పాల్గొన్నారు. 'అల్ ఇండియా ముస్లిం కాన్ఫరెన్స్' సభలను వ్యతిరేకించి కలకత్తాలో సమర్థత గల యువజన నాయకుడిగా గుర్తింపు పొందారు. ఆ తరువాత 'మజ్లిస్-ఎ-అహ్మారుల్ ఇస్లాం' బెంగాల్ శాఖ కార్యదర్శిగా బాధ్యతలు చేపట్టారు. ఆంగ్లప్రభుత్వం 1932 జూన్ 15న ఆయనను అరెస్టు చేసి పలు జైళ్ళలో నిర్బంధించింది. చివరకు న్యాయస్థానం విధించిన యాభై రూపాయల జరిమానా చెల్లించడం అవమానంగా భావించి 35 రోజుల జైలుశిక్షను అనుభవించారు. అరెస్టులకు, నిర్బంధాలకు భయపడని ఆయన మరోమారు 'భాగి' (విద్రోహి) అను లిఖిత పత్రికను ఆరంభించి, ప్రభుత్వ చర్యలలోని దుర్మార్గాన్ని బయటపెడుతూ, పోరాట మార్గాలను సూచిస్తూ ప్రజలకు తిరగబడమని ప్రత్యక్షంగా పిలుపునిచ్చారు. స్వయంగా పత్రికను తయారు చేయడం మాత్రమే కాకుండా అతి రహస్యంగా పత్రికను పలు ప్రాంతాలలోని ప్రజలకు స్వయంగా అందించసాగారు. ఈ పత్రిక మీద ప్రభుత్వం దృష్టి సారించినా కూడా ఆ పత్రిక వివరాలు తెలుసుకోలేక పోయింది. ఈ పత్రికలో వ్యాసాలు, కవితలు రాస్తున్న వ్యక్తి ఆచూచి తెలిపినట్లయితే పదివేల రూపాయల బహుమతిని ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ప్రకటించినా, 'ప్రమాదకర అజిమాబాది' అను అదృశ్యవ్యక్తి నడుపుతున్నట్లుగా భావించి సరిపెట్టుకుంది. అనుమానాలతో ఆయన మీద పలు నేరారోపణలు చేస్తూ 1941లో ప్రభుత్వం ఆయనను భాగల్పూర్ జైలులో కొంతకాలం బంధించింది. వ్యక్తిగా, వక్తగా, కవిగా, సంపాదకునిగా ప్రత్యక్షంగా, పరోక్షంగా జాతీయోద్యమంలో చివరివరకు పాల్గొన్నారు. భారత విభజన ప్రతిపాదనను బహిరంగంగా వ్యతిరేకించారు. స్వతంత్ర భారతదేశంలో హోమియో వైద్యశాస్త్రం మీద పట్టు సంపాదించి ప్రజా వైద్యునిగా అనునిత్యం ప్రజాసేవలో గడిపిన డాక్టర్ సయ్యద్ షాహ్ వజియుద్దీన్ మిన్హాజి 1984 నవంబర్ 15న కన్నుమూశారు. ♦

DR. SYED SHAH WAJIUDDIN MINHAJI (1907-1984)

Dr. Syed Shah Wajuddin Minhaji, who attacked the British Government through his writings incognito to lead the people to fight for freedom and yet remained a mystery to the government, was born in 1907 in Sahasram in Rohtas District of Bihar. He lost his mother at the age of nine; so he had his schooling in Gaya and Calcutta. He developed nationalistic ideas under the guidance of his teachers who were ideologically oriented against the British rule. Soon Minhaji became a good speaker and poet.

He was arrested when he was 15 years old, for speaking against the actions of British, but he was released by the court on the ground of his being a minor. He served as a volunteer in the National Conferences of Indian National Congress and Khilafath Committee which were held in Gaya in 1923. Later he assumed leadership of the Gaya Branch of Jamiath ul Ulema and started a manuscript news paper 'Hindustan' in 1931. The newspaper was confiscated by the government as it debunked the anti-people policies of the British Government. He went to Patna against the wishes of his father, as he did not like to confine himself to family. From Patna he moved to several places to eke out a living and finally reached Calcutta in 1932 where he participated in 'Ittehad Conference' as a delegate from Bihar. He opposed 'All India Muslim Conference' meetings and got recognition as an able youth leader. After that he assumed as the secretary of Bengal Branch of 'Majlis-e-Ahrarul-Islam'. The British Government arrested him on 2 June 1932 and imprisoned in several jails. He served a jail term of 35 days in lieu of a fine of fifty rupees imposed by the court as he felt it an insult to pay fine. Undaunted by arrests and imprisonments, Minhaji started another manuscript news paper 'Bhagi'. Through this paper he exposed the evil deeds of the Government, and gave a call to people openly to revolt against the British. He himself wrote the newspaper and handed copies of it secretly to people in several regions. Though the government cast its eyes on the newspaper, they could not get details of it. So the British Government announced an award of ten thousand rupees to the person who would give information about the person who was writing poems and articles in 'Bhagi'. Unable to get any information about him, the government came to the conclusion that an invisible person called 'Dangerous Ajamabadi' was running the paper. In 1941 the British imprisoned him in Bhagalpur jail for some time suspecting him and charging him on several counts. Throughout the National Movement, Minhaji took active part directly or indirectly as an activist, poet, orator and editor. He openly opposed the proposal of partition of India. Post independence, he gained mastery over Homeo Therapy and served people as a physician. Dr. Syed Shah Wajuddin Minhaji, who spent all his life in the service of people, passed away on 15 November, 1984. ♦

SHAIK ABDUL WAHAB
(1908-1985)

Source: Shaik Abdul Tajuddin (Grand Soud of Shaik Abdul Wahab) Tenali, Guntur Dist., Andhrapradesh.

షేక్ అబ్దుల్ వహాబ్ (1908-1985)

మహాత్ముని మార్గదర్శకత్వంలో సాగిన జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా, స్వతంత్ర భారతావనిలో ప్రజా ప్రతినిధిగా కూడా తన విద్యుక్తధర్మాన్ని నిబద్ధతతో నిర్వహించిన షేక్ అబ్దుల్ వహాబ్ 1908లో ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం గుంటూరు జిల్లా తెనాలిలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి షేక్ ఫరీద్, తల్లి షేక్ ఇమాంబి. అబ్దుల్ వహాబ్ యస్.యస్.యల్.సి వరకు చదువుకున్నారు. చిన్నతనం నుండి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలను అభిలషించిన అబ్దుల్ వహాబ్ జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. 1929లో మహాత్మాగాంధీ తెనాలి వచ్చినప్పుడు షేక్ అబ్దుల్ వహాబ్ సతీమణి షేక్ చాంద్ బీ తన వంటి మీదున్న బంగారు నగలన్నిటినీ జాతీయోద్యమ నిధికి విరాళంగా ఇచ్చి భర్తకు తగ్గ భార్యగా ప్రశంసలందుకున్నారు. 1940లో అఖిల భారత ముస్లింలీగ్ పాకిస్థాన్ ఏర్పాటును ప్రతిపాదించి వేర్పాటువాదాన్ని ముందుకు తెచ్చినప్పుడు షేక్ వహాబ్ మతం ప్రాతిపదికన దేశ విభజన సరైనది కాదంటూ చివరివరకు వ్యతిరేకించారు. 1942లో తొలిసారిగా తెనాలి పురపాలక సంఘం కౌన్సిలర్ గా ఎన్నికయి 1942-1944 వరకు పురపాలక సంఘం చైర్మన్ గా ఆయన బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ఆ తరువాత కూడా పలుమార్లు ప్రజల ప్రతినిధిగా ఎన్నికవుతూ 36 ఏండ్లపాటు వివిధ హోదాలలో ప్రజలకు సేవలందించి చరిత్ర సృష్టించారు. భారత విభజన సమయంలో కొందరు మతవిద్వేషాలను రెచ్చగొట్టగా ఆయన రంగంలోకి దిగి వైషమ్యాల వ్యాప్తిని నిలువరిస్తూ ఏర్పాటు చేయించిన 'హిందూ-ముస్లిం రోడ్డు' హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత దిశగా ఆయన సాగించిన నిరంతర కృషికి గుర్తుగా ఈనాటికీ మిగిలి ఉంది. 1947లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించిన తరువాత స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా ఆయనకు పెన్నన్, భూమి ఇవ్వడానికి ప్రభుత్వం ముందుకు రాగా, మాతృభూమికి అందజేసిన సేవలకు పరిహారం పుచ్చుకోవడం ఇష్టంలేదని గడప వద్దకు వచ్చిన ఆర్థిక-భూమి సహిత ప్రయోజనాలను సున్నితంగా తిరస్కరించారు. 1963 నుండి 1966 వరకు 'తెనాలి బెంచ్ ఆఫ్ మెజిస్ట్రేట్స్' లో సభ్యునిగా ప్రజలకు న్యాయం అందించారు. జాతీయోద్యమంలో గాని, స్వతంత్ర భారతంలో గాని తన సహచరులకు, అనుచరులకు తనకున్న విలువైన భూమిని ప్లాట్లుగా మార్చి నివాస స్థలాలను అందించటంతోపాటు పలు గుప్తదానాలకు ఆయన పేర్కొన్నారు. ఆ కారణంగా తెనాలి పట్టణంలోని 'వహాబ్ చౌక్', 'వహాబ్ రోడ్', 'వహాబ్ పార్క్', 'వహాబ్ రీడింగ్ రూం'లు ఈనాటికీ ఆయన పట్ల ప్రజలలో నిలచి ఉన్న గౌరవాభిమానాలకు చెరగని గుర్తులుగా మిగిలి ఉన్నాయి. ప్రజాహితే కార్యక్రమాలతో అందరి మనిషిగా మెలుగొంది ప్రజల మనస్సులను చూరగొన్న షేక్ అబ్దుల్ వహాబ్ 1985 ఆగస్టు 20న తెనాలిలో కన్నుమూశారు. ♦

SHAIK ABDUL WAHAB (1908-1985)

Shaik Abdul Wahab, who not only took part actively in the National Movement that was led by Mahatma Gandhi, but also discharged his duties sincerely as a people's representative in independent India, was born in 1908 in Tenali, Guntur district Andhra Pradesh state. Shaik Farid was his father and Shaik Imam Bi his mother. He studied up to S. S.L.C. Then he was attracted towards National Movement as he had an aspiration for freedom and independence right from his childhood. His wife Shaik Chand Bi donated all her gold jewellery for the fund of National Movement when Mahatma Gandhi came to Tenali in 1929, and won acclaim as a wife quite on par with her husband in patriotism. Shaik Wahab opposed the proposal to divide the country on the basis of religion when the separatist proposal was mooted by Muslim League and was opposed to it till the end of his life. He was elected as councillor to Tenali Municipality in 1942 and was its Chairman from 1942 to 1944. Even after that he was elected several times as peoples representative and created history by serving people for 36 years in various capacities. When communal hatred flared up during partition he got a Hindu-Muslim Road laid in Tenali which bears testimony till today to the efforts he made to stall the spread of the hatred and to forge unity between Hindus and Muslims. After the attainment of independence in 1947 the government offered him freedom fighters pension and some land but he politely rejected the offer saying that he did not like to be paid for the service he did for his motherland. He dispensed justice to the people from 1963 to 1966 as a member of 'Tenali Bench of Magistrates'. He converted his valuable land into house plots and distributed them to those who worked along with him in National Movement and after independence and did several such charities without any publicity. The respect and admiration people have for him remains indelible till today and 'Wahab Chowk', 'Wahab Road', 'Wahab Park', and 'Wahab Reading Room' in Tenali stand testimony to it. Shaik Abdul Wahab, who won the hearts of the people of Tenali with his people-oriented activities throughout his life, passed away on 20 August, 1985 in Tenali. ♦

NAZIR HUSSAIN
(1922-1987)

Source: <https://www.networthlist.org/nasir-hussain-net-worth-172422>

నాజిర్ హుస్సేన్ (1922-1987)

ఆంగ్లేయాధికారుల పట్ల, ఆంగ్ల ప్రభుత్వం పట్ల నిరసనతో స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో పాల్గొనాలన్న లక్ష్యంతో భారత జాతీయ సైన్యంలో చేరిన యోధులు నాజిర్ హుస్సేన్. 1922 మే 15న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఘాజియాపూర్ జిల్లా దిల్దార్ నగర్ పట్టణానికి సమీపాన గల ఉసియా గ్రామంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి షాహబ్జాద్ ఖాన్ రైల్వే గార్డు. లక్నోలో నాజిర్ హుస్సేన్ బాల్యం గడిచింది. ఆయన తండ్రి రైల్వేలో పనిచేస్తున్నందున యువకుడైన నాజిర్ హుస్సేన్ కొంతకాలం రైల్వేలో 'ఫైర్మన్'గా పనిచేశారు. ఆ తరువాత బ్రతుకుదెరువు కోసం బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో చేరారు. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం బ్రిటిష్ భారత సైన్యాలను మలయా, సింగపూర్, బర్మాలకు తరలించగా, ఆ బలగాలతో నాజిర్ హుస్సేన్ కూడా మలయా వెళ్ళారు. ప్రపంచ యుద్ధం తొలిదశలో జపాన్ విజయం సాధించాక ఆయన యుద్ధభైదీ అయ్యారు. ఆ తరువాత పరిణామాల ఫలితంగా చిన్ననాటి నుండి స్వదేశీయుల మీద పెత్తనం చలాయిస్తున్న ఆంగ్లేయాధికారుల పట్ల విముఖత గల నాజిర్ హుస్సేన్ భారత జాతీయ సైన్యంలో చేరారు. జనరల్ మోహన్ సింగ్, నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ల నేతృత్వంలో బర్మా యుద్ధక్షేత్రం నుండి బ్రిటిష్ మిత్రపక్షాల సైన్యాలతో జరిగిన పోరాటంలో నాజిర్ హుస్సేన్ పాల్గొన్నారు. ప్రపంచ యుద్ధంలో జపాన్ ఓటమి పాలయ్యాక బ్రిటిష్ మిత్రపక్షాల సేనలకు భారత జాతీయ సైన్యాలు లొంగి పోయాయి. బ్రిటిష్ బలగాలచే అరెస్టు చేయబడిన భారత జాతీయ సైనికుల తోపాటుగా నాజిర్ హుస్సేన్ ఇండియాకు తరలించబడ్డారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక నాజిర్ హుస్సేన్ బ్రిటిష్ నిర్బంధ శిబిరాల నుండి విముక్తమయ్యారు. భారత జాతీయ సైనికులను భారత సైన్యంలోకి తీసుకోకపోవడంతో బ్రతుకుదెరువు కోసం సినిమా రంగ ప్రవేశం చేశారు. భారత జాతీయ సైన్యం సాగించిన పోరాటం ప్రధానాంశంగా బిమల్ రాయ్ 1950లో తీసిన 'పహ్లా ఆద్మీ' చలనచిత్ర నిర్మాణంలో నాజిర్ హుస్సేన్ పాల్గొన్నారు. అనాటి నుండి నాజిర్ హుస్సేన్ సుమారు 500 చిత్రాలలో నటించారు. ఆయనకు 'భోజ్ పూరి' భాష పట్ల ఉన్న అమితాసక్తిని గమనించిన భారత రాష్ట్రపతి డాక్టర్ బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్ భోజ్ పూరిలో చలనచిత్రాలను తీయమని ప్రోత్సహించారు. అనాటి నుండి పలు భోజ్ పూరి చిత్రాల నిర్మాణానికి ఆయన సేవలందించారు. ఆ కారణంగా 'భోజ్ పూరి చలనచిత్రాల పితామహుడి'గా ఖ్యాతి గడించిన నాజిర్ హుస్సేన్ 1987 అక్టోబర్ 16న కన్నుమూశారు. ♦

NAZIR HUSSAIN (1922-1987)

Nazir Hussain, who joined Indian National Army with resentment against British Government and its officers and with the aim of taking part in Freedom struggle, was born on 15 May, 1922 in Usia village near Dildarnagar in Ghaziapur District of Uttar Pradesh State. His father, Shahabzad Khan, was a railway guard. Nazir Hussain spent his childhood in Lucknow. Later he worked as Firemen in Railway for some time, as his father was also working in Railways. Later he joined British Indian Army to make a living. When the British Government moved British Indian Army to Burma, Malaya and Singapore during World War II; Nazir Hussain went to Malaya along with the forces. In the early years of World War II, Japan won the battles in the region. Later on British Indian Army suffered defeats in the hands of Japan. Hence Nazir Hussain was among the prisoners of war. As a consequence of subsequent developments and because of the anti-British tendency he had from the childhood, Nazir Hussain joined Indian National Army. He took part in the battles that were fought against British and allied forces in the Burma Warfield under the leadership of General Mohan Singh and Nethaji Subhash Chandra Bose. When Japan lost at the war, Indian National Army surrendered to the British and allied forces. He was among the arrested soldiers who were moved to India. After India achieved Independence Nazir Hussain was released from the British detention camps. After Independence Government of India did not take soldiers of Indian National Army into Indian Army, Nazir Hussain entered cinema field to make a living. Nazir Hussain first took part in the film 'Pahla Aadmi' produced in 1950 by Bimal Roy. Later he acted in about 500 films. The President of India Dr. Babu Rajendra Prasad noticed Nazir's immense interest in Bhojpuri language and encouraged him to produce movies in Bhojpuri. Since then Nazir Hussain rendered his services to Bhojpuri films and came to be known as the 'father of Bhojpuri films'. Nazir Hussain passed away on 16 October, 1987. ♦

BEGUM FATHIMA ISMAIL
(1903-1987)

Source: Path Breakers (The Twentieth Century Muslim Women in India) Muslim Women Forum, New Delhi, 2020.

బేగం ఫాతిమా ఇస్మాయిల్ (1903-1987)

అటు జాతీయోద్యమంలో ఇటు సేవారంగంలో అద్వితీయమైన పాత్ర నిర్వహించిన బేగం ఫాతిమా ఇస్మాయిల్ 1903 ఫిబ్రవరి నాలుగున బొంబాయిలో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి యూసుఫ్ సోహాని, సోదరులు ఉమర్ సోహాని, ఉస్మాన్ సోహానిలు కూడా జాతీయోద్యమకారులు. చిన్నతనం నుండే బ్రిటీష్ వ్యతిరేక భావాలను పుణికి పుచ్చుకున్న ఫాతిమా స్వాతంత్ర్యోద్యమ అభిమాని ప్రభుత్వ ఉన్నతోద్యోగి అయిన హసన్ ఇస్మాయిల్‌ను వివాహమాడారు. స్వదేశీ ఉద్యమంలో పాల్గొనటం ద్వారా ఫాతిమా ఇస్మాయిల్ జాతీయోద్యమ రంగప్రవేశం చేశారు. స్వదేశీ వస్తువులను విక్రయించేందుకు, వినుత్తు ఏర్పాట్లు చేసి ప్రజల, ప్రముఖుల దృష్టిని ఆకర్షించారు. 1934లో సమాజోద్ధరణలో భాగంగా మహిళలను చైతన్యవంతుల్ని చేసి సంఘటిత పర్యేందుకు సంఘాలు, సంస్థలు స్థాపించారు. 1935లో ఆమె అఖిల భారత మహిళా సమావేశానికి కార్యదర్శిగా నియుక్తులయ్యారు. బొంబాయి ముస్లిం మహిళలలో వయోజన విద్యా వ్యాప్తికి నిరంతరం కృషిచేశారు. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో పోలీసుల అరెస్టులను తప్పించుకుంటూ పనిచేశారు. ఖద్దరు, స్వదేశీ ఉద్యమ ప్రచారం, స్వదేశీ ఉత్పత్తులకు ప్రోత్సాహం, హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత ప్రధాన లక్ష్యాలుగా ముందుకు సాగారు. అనారోగ్యం, పేదరికం పట్టి పీడిస్తున్న కార్మికుల అజ్ఞానం, ఆర్థిక బలహీనతలతో బానిసల కంటే దుర్భరంగా బ్రతుకులీడుస్తున్న మహిళల సాంఘిక అసమానతలు, సామాజిక దురాచారాలను, అంటరానితనంతో అత్యంత హీనంగా చూడబడుతున్న దళిత జనసముదాయాల దుర్భర పరిస్థితుల నివారణకు కృషి ఆరంభించారు. జాతీయ, అంతర్జాతీయ సంస్థల పిలుపు మేరకు, పోలీయో వ్యాధి నివారణకు తీసుకోవాల్సిన చర్యలను, పసిబిడ్డల పట్ల తీసుకోవాల్సిన ప్రత్యేక జాగ్రత్తలను వివరిస్తూ పలు విదేశీ పర్యటనలు జరిపారు, ఆమె స్వయంగా పలు చోట్ల శిక్షణ పొందారు. స్వదేశంలో పలు స్వచ్ఛంద సేవా సంస్థలకు చేయూతనిచ్చారు. ఆమె ఆచరణాత్మక సేవలను గుర్తించిన భారత ప్రభుత్వం 1957లో పద్మశ్రీ అవార్డుతో గౌరవించింది. స్వదేశంలోనే కాకుండా విదేశాలలో కూడా ఆమెకు గౌరవసత్కారాలు లభించాయి. ప్రజాసేవారంగాలలో జాతీయ స్థాయిలోనే కాకుండా అంతర్జాతీయ స్థాయిలో ప్రత్యేక గుర్తింపు పొందిన ఫాతిమా ఇస్మాయిల్ 1979 లో రాజ్యసభకు ఎన్నికయ్యారు. చరమాంకం వరకు వివిధ రంగాల ద్వారా ప్రజాసేవలో గడిపిన పద్మశ్రీ బేగం ఫాతిమా ఇస్మాయిల్ 1987 అక్టోబర్ 11న కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM FATHIMA ISMAIL (1903-1987)

Begum Fathima Ismail, who played a remarkable role in both National Movement and Social service, was born on 4 February, 1903 in Bombay. Her Father Yusuf Sohani and Brothers Umar Sohani and Usman Sohani were also activists in Indian National Movement. Fathima, who imbibed anti-British ideas right from her childhood, married Hasan Ismail, who was a senior government officer and admirer of Freedom Movement. Fathima Ismail joined national movement by participating in Swadeshi Movement. She adopted novel methods to sell swadeshi goods and attracted the attention of the people as well as leaders. She launched several societies and organizations in 1934 for enlightening and organising women for their social upliftment. In 1935 she was appointed as secretary for All India Women Conference. She worked relentlessly for spreading adult education among Muslim women in Bombay. Begum Fathima Ismail worked in Quit India Movement escaping from being arrested by police. She went ahead in this way with Khadi, Swadeshi movements and Hindu-Muslim unity as her main aims. She started making efforts for alleviating the hardships faced by workers who were plagued by ill health and poverty; women who were leading lives worse than slaves with ignorance and poverty; and Dalits who were living in inhuman conditions. In response to the call given by National and International organizations, Fathima Ismail toured several countries to create awareness about the measures to be taken to prevent polio and the special precautions to be taken about infants. She took training at several places to serve the needy. Begum Fathima Ismail extended her helping hand to several voluntary organizations in India. Government of India honoured her with 'Padmasree' in 1957 in recognition of her services. She received similar honours in other countries too; She was elected to Rajya Sabha in 1979. Padmasree Begum Fathima Ismail, who got special recognition not only at national level but also at international level for her selfless social service, spent her life in service to humanity till the end and passed away on 11 October, 1987. ♦

**MAULANA IMDAD SABRI
(1914-1988)**

Source: <https://www.heritagetimes.in/maulana-imdad-sabri-the-most-ardent-comrade-of-subhas-chandra-bose/>

మౌలానా ఇందాద్ సాబ్రి (1814-1988)

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం విధిస్తున్న ఆంక్షలు-నిషేధాలు, గృహనిర్బంధాలు, కఠిన కారాగార శిక్షలకు ఏమాత్రం వెరవకుండా ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్న యోధులు మౌలానా ఇందాద్ ఉల్ సాబ్రి. ఆయన ఢిల్లీలోని మౌలానా పర్షల్ హాజ్ సిద్దీఖీ ఇంట 1914 అక్టోబర్ 16న జన్మించారు. తల్లితండ్రులు ఆయనకు 'ఇందాద్ ఉల్ రషీద్' అని నామకరణం చేయగా ఆయన మాత్రం 'ఇందాద్ ఉల్ సాబ్రి'గా చలామణి అయ్యారు. 1930 లో పంజాబ్ విశ్వవిద్యాలయం నుండి ఉన్నత విద్యను అభ్యసించిన ఆయన ఢిల్లీలోని జామియా మస్జిద్ కేంద్రంగా ముస్లింల వ్యవహారాలలో సంస్కరణలు కోరుతూ సాగించిన రాజకీయ ప్రసంగాల కారణంగా తొలిసారిగా నిర్బంధానికి గురయ్యారు. 1937లో ఆయన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొనడం ఆరంభించిన ఆయన 1937 నుండి 1939 వరకు ఢిల్లీ కాంగ్రెస్ కమిటీ ప్రధాన కార్యదర్శిగా బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ఆ కారణంగా పలుమార్లు కారాగార శిక్షలకు గురయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నేతలలో సుభాష్ చంద్రబోస్ అనుసరించిన ఇందాద్ ఉల్ సాబ్రి 1939లో నేతాజీ స్థాపించిన ఆల్ ఇండియా ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ లో చురుకైన పాత్ర నిర్వహించారు, సుభాష్ చంద్ర బోస్ గృహనిర్బంధంలో ఉన్నప్పుడు పోలీసుల కళ్ళుగప్పి ఆయనకు అవసరమైన సమాచారాన్ని ఎంతో చాకచక్యంగా సరఫరా చేసారు. ప్రజలను చైతన్యవంతుల్ని చేయాలన్న లక్ష్యంతో 'ఇంతియాద్', 'చింగారి' అను పత్రికలను ప్రచురించారు. ఆయన కార్యకలాపాలను నియంత్రించడానికి ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1942 ఆగస్టు 15 నుండి 1943 నవంబరు 30 వరకు ఆయనను గృహనిర్బంధంలో ఉంచింది. ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ కు చేయూతనిస్తున్న జపానీయులకు సహకరించారన్న నెపం మీద 1945లో ఆయనను అరెస్టు చేసి ఢిల్లీ, ముల్తాన్ జైళ్ళలో ఉంచారు. ఆయన ఢిల్లీ జైలులో ఉన్నప్పుడు ఉరిశిక్షకు గురయిన ఐదుగురు ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ యోధుల పక్షంగా ప్రజాపోరాటం సాగించి వారిని ఉరిశిక్ష నుండి తప్పించారు. ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ చరిత్ర, ఇతర స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చరిత్రను ను పలుకోణాల నుండి విశ్లేషిస్తూ ఆయన రాసిన చరిత్ర పుస్తకాలు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం ఆక్షేపణలకు, నిషేధానికి గురయ్యాయి. ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ అధినేత సుభాష్ చంద్రబోస్ విమాన ప్రమాదంలో మరణించారన్న వార్తను చివరి వరకు ఏమాత్రం నమ్మని మౌలానా ఇందాద్ ఉల్ సాబ్రి స్వాతంత్ర్య లభించాక మాతృభూమి సేవలో గడుపుతూ 1988 అక్టోబర్ ఒకటిన ఢిల్లీలో కన్నుమూసారు. ♦

MAULANA IMDAD SABRI (1914-1988)

Maulana Imdad Ul Sabri was a freedom fighter who, undaunted by the sanctions and house-arrests and rigorous imprisonments imposed on him by the British government, participated actively in the activities of both Indian National Congress and Azad Hind Fouz. He was born into the family of Sharful Haq Siddiqui in Delhi on 16 October, 1914. While he was christened as 'Imdad Ul Rashid' by his parents, he came to be known as 'Imdad Ul Sabri'. He pursued higher education in Punjab University. He was first imprisoned for making critical political speeches seeking reforms in the affairs of Jamia Masjid affairs in Delhi. He joined Indian National Congress in 1937 and actively participated in the activities of Indian National Movement. He was the General Secretary of Delhi Congress Committee from 1937 to 1939 and was jailed several times. Among the leaders of Indian National Congress he followed Subhash Chandra Bose and played an active role in All India Forward Bloc which was established by Nethaji in 1939. When Subhash Chandra Bose was under house arrest, he sneakily passed on to him the required information without being noticed by the police. He published 'Inthiad' and 'Chingari' periodicals with the aim of creating awareness among the people. In order to curb his activities, the British government kept him under house-arrest from 15 August, 1942 to 30 November, 1943. He was arrested in 1945 and was kept in the jails of Delhi and Multan on the charge that he extended cooperation to the Japanese who were giving support to Azad Hind Fouz. During his stay in Delhi jail he fought on behalf of the five freedom fighters of Azad Hind Fouz who were sentenced to death and saved them from death sentence. He wrote several books on the history of Azad Hind Fouz and other freedom fighters analyzing them from various perspectives were banned by the British government. He did not believe till his last moment the news that the head of Azad Hind Fouz Subhash Chandra Bose was killed in an air crash. Maulana Imdad Ul Sabri spent the rest of his life in the service of his motherland in Independent India and passed away in Delhi on 1 October, 1988. ♦

BEGUM ZOHRA ANSARI
(-1988)

Source: Photo Gallery of Syed Naseer Ahamed, Undavalli, Guntur Dist., AP.

బేగం జొహ్రా అన్నారి (-1988)

మహాత్మాగాంధీజీ చే 'వస్తాద్ బీ' అని పిల్చించుకున్న భారత జాతీయోద్యమకారిణి బేగం జొహ్రా అన్నారి ఢిల్లీలో జన్మించారు. ఆమె స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు డాక్టర్ ముక్తార్ అహ్మద్ అన్నారి, బేగం షంషున్నీసా అన్నారిల దత్తపుత్రిక. ఆమె తల్లితండ్రులు జాతీయోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించడం మాత్రమే కాకుండా సువిశాల ప్రాంగణం గల రాజప్రాసాదం లాంటి వారి గృహం 'దార్-ఉస్-సలాం' జాతీయోద్యమంలో పాల్గొంటున్న మహామహుల నుండి సామాన్య కార్యకర్తల తోపాటుగా ఆధ్యాత్మిక పండితులకు, వివిధ రంగాలలో సుప్రసిద్ధులైన ప్రముఖులకు వసతిగృహంగా సౌకర్యాలు కల్పించింది. ఈ బాధ్యతలను తల్లి షంషున్నీసా అన్నారి నిర్వహిస్తుండగా జొహ్రా ఆమెకు సహకరించేది. ఆ కారణంగా ఆమె మహాత్మాగాంధీ, అబుల్ కలాం ఆజాద్, పండిట్ నెహ్రూ, అలీ సోదరులు లాంటి పెద్దలతో సన్నిహితంగా గడపటం మాత్రమే కాకుండా వారందరికీ సేవలందించారు. చిన్నతనం నుండి సాహిత్యం-చరిత్ర-సామాజిక శాస్త్రాల పట్ల ఆసక్తి చూపిన ఆమె, ఉర్దూ, అరబిక్, పర్షియన్, హిందీ భాషల్లో దిట్ట అయ్యారు. బేగం జొహ్రా అన్నారి చాలా కాలం వార్ధాలోని ఆశ్రమంలో మహాత్మా గాంధీజీకి సేవలందించారు. ఆ సమయంలో ఉర్దూ భాష మీద ఆమెకు ఉన్న పట్టును తెలుసుకున్న మహాత్ముడు జొహ్రా వద్ద ఉర్దూ నేర్చుకోవడం ఆరంభించారు. ఆమెను తన లేఖలలో 'వస్తాద్ బీ' 'బేటి' అని ఆయన సంబోధించారు. జొహ్రా బేగం మహాత్మా గాంధీల మధ్య వివిధ విషయాల మీద ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు సాగాయి. ప్రతివారం ఆమె నుండి వచ్చే లేఖ కోసం తాను ఎదురు చూసేవాడను అంటూ డాక్టర్ అన్నారికి 1932 డిసెంబర్ 22 తేదిన రాసిన లేఖలో గాంధీజీ పేర్కొన్నారు. ఆమెను 'బేటి' అంటూ తన లేఖలలో సంబోధించారు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా జైలుకు వెళ్ళి నిర్బంధాలకు గురయిన తల్లితండ్రుల్లాగే జొహ్రా కూడా చిన్నతనం నుండి తాను కూడా జైలుకెళ్ళాలని ఆశించారు. ఈ విషయమై గాంధీజీకి లేఖ రాయగా 'ఓర్పు వహించు...జైలు కెళ్ళడానికి నేను తప్పకుండా అనుమతిస్తాను' అని 1941 జూన్ 22న ఆమెకు సమాధానమిస్తూ స్వయంగా లేఖ రాశారు. ఆమె తమ బంధువు, జాతీయోద్యమకారుడు డాక్టర్ షౌకతుల్లా షా అన్నారిని (1908-1972) వివాహం చేసుకున్నారు. ఆ తరువాత 1936లో తండ్రిని 1938లో తల్లిని కోల్పోయిన ఆమె భర్తతో కలసి జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో ముమ్మరంగా పాల్గొన్నారు, భారత విభజన ప్రతిపాదనను ఆ భార్యభర్తలిరువురు నిర్వంధంగా వ్యతిరేకించారు. 1946 నాటి ఎన్నికల్లో వేర్పాటువాదులైన ముస్లింలీగ్ అభ్యర్థులను పరాజయాన్ని, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నేతల విజయాన్ని ఆకాంక్షిస్తూ కృషి చేసిన ఆమె పార్టీ ఫండ్ కోసం చరిత్ర ప్రసిద్ధమైన 'దార్-ఉస్-సలాం' విక్రయించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక సాధారణ జీవితం గడిపిన బేగం జొహ్రా అన్నారి 1988 జూలై 28న ఇంగ్లాండ్లో కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM ZOHRA ANSARI (-1988)

Begum Zohra Ansari, an activist of Indian National Movement whom Mahatma Gandhi addressed as 'Vasthad Bi', was born in Delhi. She was the adopted daughter of freedom fighter Dr. Mukhtar Ahmed Ansari and Begum Shamsunnisa Ansari. Besides playing an important role in National Movement, her parents provided hospitality to leaders and cadre of Indian National Movement and scholars and people of repute in different walks of life in their residence 'Dar-us-Salam', which was very spacious like a royal palace. While Begum Shamshunnisa Ansari was busy in these responsibilities, Zohra helped her. Thus she had an opportunity to see from close quarters leaders such as Mahatma Gandhi, Pandit Nehru and Ali Brothers and to serve them. Right from childhood she evinced interest in literature, history and social sciences and gained proficiency in Urdu, Arabic, Persian and Hindi. Zohra Ansari rendered her services in Wardha Ashram for a long time. Gandhiji came to know about her command over Urdu and started learning the language from her. He used to address her in his letters as 'Vastad Bi' and 'Beti. Zohra and Gandhiji used to have regular correspondence on various issues. In his letter dated 22 December, 1932 to Dr Ansari, Gandhiji remarked that he used to look forward to Zohra's letter every week. When Zohra expressed her desire to go to jail as a part of the National Movement, like her parents, Gandhiji asked her to wait and promised to allow her to go to jail. Begum Zohra Ansari married Dr Shoukathulla Shah Ansari (1908-1972) who was her relative and leader of Indian National Movement. Begum Zohra Ansari lost her father in 1936 and mother in 1938. She took active part in Freedom Struggle along with her husband. Both wife and husband opposed partition of India. She sold away 'Dar-us-Salam' to raise party fund and worked for the victory of the candidates of Indian National Congress and for the defeat of the candidates of Muslim League, who wanted partition. Post Independence, Begum Zohra Ansari led an simple life and passed away on 28 July 1988 in England. ♦

CHOWDARY MANGAL KHAN MEWATHI
(1898-1990)

Source: <https://thepublicworld.com/archives/21550>

చౌదరి మంగల్ ఖాన్ మేవాతి (1898-1990)

ఆంగ్లేయుల నిర్బంధంలో ఉండి కూడా ఆంగ్లేయాధికారి అనుచిత ప్రవర్తనకు ఆగ్రహించి అధికారి ముఖం మీద తుపాకును ఉమ్మిన ధైర్యశాలి చౌదరి మంగల్ ఖాన్ మేవాతి హర్యానా రాష్ట్రం మేవాత్ జిల్లా ఖేడ్లా గ్రామంలో 1898 అక్టోబర్ ఒకటిన జన్మించారు. ఆయన తండ్రి నవాజ్ ఖాన్ సామాన్య రైతు. 1924లో కుటుంబాన్ని ఆర్థికంగా ఆదుకోడానికి మంగల్ ఖాన్ బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో చేరారు. ఆ తరువాత ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా బ్రిటిష్ భారత సైన్యంతోపాటు ఆయన కూడా మలయా యుద్ధక్షేత్రానికి వెళ్ళారు. జపాన్ సైన్యం విజృంభణ పర్యవసానంగా మలయా యుద్ధక్షేత్రంలో ఏర్పడిన ప్రత్యేక పరిస్థితుల దృష్ట్యా రూపు దిద్దుకున్న భారత జాతీయ సైన్యంలో ఆయన చేరారు. ఆ తరువాత సుభాష్ చంద్రబోస్ బెర్లిన్ నుండి బర్మా వచ్చి భారత జాతీయ సైన్యాన్ని పునరుద్ధరించిన తరువాత మంగల్ ఖాన్ మంచి గుర్తింపు పొందారు. భారత జాతీయ సైన్యాధికారి మేజర్ జనరల్ షానవాజ్ ఖాన్ నాయకత్వంలోని సైనిక పటాలంలో సహాయ లెఫ్టినెంట్గా ఆయన బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ప్రపంచ యుద్ధ పరిణామాలు జపాన్ కు వ్యతిరేకంగా మారడంతో బర్మా యుద్ధక్షేత్రంలో భారత జాతీయ సైన్యానికి కూడా ప్రతికూల పరిస్థితులు ఎదురయ్యాయి. ఆ పరిస్థితులలో భారత జాతీయ సైన్యంలోని అధికారులను, సైనికులను బ్రిటిష్ భారత సైన్యం అరెస్టు చేసి 1945-46లో ఇండియాకు తరలించింది. ఇండియాలో కలకత్తా సమీపాన గల జగర్గచ్ జైలులో మంగల్ ఖాన్ తదితరులను నిర్బంధించి చిత్రహింసలు పెట్టారు. జగర్గచ్ జైలులోని ఒక ఆంగ్లేయ అధికారి జైలు బ్యారక్ ను సందర్శిస్తూ భారత జాతీయ సైనిక యోధుల పట్ల అమానవీయంగా ప్రవర్తిస్తూ, అగౌరవ పరుస్తూ మాట్లాడసాగాడు. ఆ ఆంగ్లేయుడి ప్రవర్తనతో ఆగ్రహించిన మంగల్ ఖాన్ అధికారి ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇవ్వడానికి ముందుకు వచ్చి నిలబడి అతడి ముఖం మీద ఖాండ్రించి ఉమ్మారు. ఆ చర్యతో మండిపడిన ఆంగ్లేయాధికారులు మంగల్ ఖాన్ మీద విరుచుక పడ్డారు. మంగల్ ఖాన్ ఏమాత్రం చలించకుండా ఆంగ్లేయుల క్రూరత్వాన్ని భరించారు. ఆ తరువాత భారత జాతీయ సైనిక యోధులను సైనిక న్యాయస్థానంలో విచారణ నిమిత్తం డిల్లీ ఎర్రకోటకు తరలించారు. ఆంగ్ల సైనిక న్యాయస్థానం భారత జాతీయ సైనిక యోధులకు శిక్షలు విధించినా అవి అమలు కాలేదు. చివరకు 1947లో మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక పూర్తి స్వేచ్ఛతో మంగల్ ఖాన్ స్వగ్రామం చేరుకున్నారు. ఈ మేరకు మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో పాల్గొన్న చౌదరి మంగల్ ఖాన్ ప్రశాంత జీవితం గడుపుతూ 1990 సెప్టెంబర్ 19న కన్నుమూసారు. ♦

CHOWDARY MANGAL KHAN MEWATHI (1898-1990)

Chowdary Mangal Khan Mewathi, who was courageous enough to spit on the face of an English officer who spoke disrespectfully to his fellow detenus, was born on 1 October 1898 in Khedla Village in Mewath District of Haryana State. His father, Nawaz Khan, was an ordinary farmer. In 1924 Mangal Khan joined British Indian Army to support his family financially. Afterwards he went to Malaya along British Indian Army during World War II. There he joined Indian National Army which was formed in view of the special situation that arose in Malaya war field as a result of triumph of Japanese Army. Later Mangal Khan got good recognition when Subhash Chandra Bose returned to Burma from Berlin and revived Indian National Army. He discharged his duty as an Assistant Lieutenant in the regiment lead by Major General Shanawaz Khan. When the final outcome of the World War II turned out to be against Japan, Indian National Army in Burma Warfield also faced adverse conditions. Under these circumstances British Indian Army arrested soldiers and officers of Indian National Army and transported them to India during 1945-46. Mangal Khan and others were detained and tortured in Jagargach jail near Calcutta. One day an English officer of the jail visited the barrack of the jail and started speaking inhumanly and disrespectfully towards the soldiers of Indian National Army who were detained in the jail. Enraged at the improper behaviour of the officer, Mangal Khan moved forward to answer the questions of the officer and spit on his face. With this the English officer went into a rage and cracked down on Mangal Khan who bore it all silently without moving. After this incident the soldiers of the Indian National Army were shifted to Red Fort in Delhi for a trial by a military court. Though the British Military court awarded punishments to the soldiers of INA, they were not implemented. At last in 1947 Mangal Khan went to his village with complete freedom when India became free. Chowdary Mangal Khan, who participated in the fight for the freedom of his motherland, led a peaceful life and passed away on 19 September 1990, ♦

SYED LATHEEF MASTER
(1913-1990)

Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

సయ్యద్ లతీఫ్ మాస్టారు (1913-1990)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో భారత జాతీయ సైనిక యోధునిగా బర్మా యుద్ధక్షేత్రంలో నిలచి, ఆనాటి త్యాగపూరిత సేవా దృక్పథాన్ని ఆ తరువాతి కాలంలో ప్రజాపరం చేసిన సయ్యద్ లతీఫ్ మాస్టారు 1913 జూన్ 12న ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం గుంటూరు జిల్లా గురజాలలో సయ్యద్ ఇమాంబీ, సయ్యద్ రుక్నuddీన్లకు జన్మించారు. ఆయన తండ్రి, తాత బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో పనిచేయడంతో 18 ఏండ్ల వయస్సులో సయ్యద్ లతీఫ్ కూడా బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో చేరి 'క్వీన్స్ విక్టోరియా ఓన్స్' విభాగంలో ప్రత్యేక సైనికశిక్షణ పొందారు. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధంలో భాగంగా 1939లో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తన భారత సైనిక బలగాలను తూర్పు ఆసియా దేశాలకు తరలించింది. ఆ కారణంగా లతీఫ్ పని చేస్తున్న సైనిక విభాగం కూడా మలేషియా చేరుకుంది. ప్రపంచ యుద్ధం తొలిదశలో జపాన్ విజయాలు సాధిస్తున్న నేపథ్యంలో మొదట కెప్టన్ మోహన్ సింగ్, ఆ తరువాత సుభాష్ చంద్ర బోస్ల నేతృత్వంలో ఏర్పడిన భారత జాతీయ సైన్యంలో సయ్యద్ లతీఫ్ భాగస్వాములయ్యారు. అనంతరం జపాన్ కు ఎదురురైన పరాజయాల ఫలితంగా భారత జాతీయ సైన్యం వెనుకడుగు వేసింది. భారత జాతీయ సైనిక యోధులతోపాటుగా సయ్యద్ లతీఫ్ అరెస్టులకు, విచారణలకు గురయ్యారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక చర్యలకు పాల్పడిన వ్యక్తిగా ఆయన బర్మా జైళ్ళలో నిర్బంధించబడ్డారు. మలేషియా, బంగ్లాదేశ్ ప్రాంతాలలోని వివిధ జైళ్ళలో చిత్రహింసలకు గురయ్యారు. ఆ తరువాతి పరిణామాల ఫలితంగా సయ్యద్ లతీఫ్ మద్రాసు చేరుకున్నారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు ప్రకాశం పంతులు తదితర నేతలతో ఏర్పడిన సాన్నిహిత్యం వలన ఆయన జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. 1947లో భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక హైదరాబాద్ రాష్ట్రం ఇండియన్ యూనియన్లో చేరాలని ఆరంభమైన విలీనోద్యమంలో సయ్యద్ లతీఫ్ పాల్గొన్నారు. చరిత్ర సృష్టించిన తునికిపాడు శిబిరంలో పాల్గొని నైజాం వ్యతిరేక పోరాటంలో తనదైన పాత్రను నిర్వహించారు. 1952లో గుంటూరు జిల్లా నుండి నల్గొండ జిల్లాకు కుటుంబాన్ని మార్చారు. నల్గొండ జిల్లాలో మాతృభూమి సేవలో వివిధ కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తూ ప్రజలకు మార్గదర్శనం చేస్తున్నందున ఆయనను 'మాస్టారు' అని ప్రజలు గౌరవంగా పిలవడం వలన సయ్యద్ లతీఫ్ కాస్తా 'సయ్యద్ లతీఫ్ మాస్టారు' అయ్యారు. చివరివరకు నిజాయితీగా, నిరాడంబరంగా ప్రజాసేవలో గడిపిన సయ్యద్ లతీఫ్ మాస్టారు 1990 జూలై ఎనిమిదిన కన్నుమూశారు. ♦

SYED LATHEEF MASTER (1913-1990)

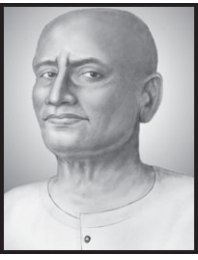
Syed Latheef, who fought against the British Indian armies in the Burma war field as a soldier of Indian National Army with a spirit of sacrifice for the liberation of mother land, was born on 12 June 1913 in Gurajala, Guntur District, Andhra Pradesh state. His father was Syed Ruknuddin and mother Syed Imambi. As his father and grandfather worked as soldiers in British Indian Army, Lateef also joined the army at the age of 19 and received special military training in the Queen Victoria division of British Indian Army. When British Government moved its Indian forces to East Asia during the World War II in 1939, the army division he was working in was also moved to Malaya. Then and there Latheef joined Indian National Army formed first by Captain Mohan Singh in the wake of initial victories of Japan during the World War II and later revived by Subhash Chandra Bose. Later Indian National Army had to retreat as a result of the defeats faced by Japan. Syed Lateef was arrested and tried along with other soldiers of Indian National Army. As a person involved in anti British activities, he was imprisoned in the jails of Malaya and Bangladesh and was subjected to torture. Consequent upon the developments that happened later, Lateef reached Madras. As a result of the intimacy he had with Tangutoori Prakasam Panthulu and other leaders, Lateef joined National Movement. When India got independence in 1947, Lateef took part in the movement for the unification of Hyderabad State in Indian Union. Syed Lateef participated in the historic Tunikipadu Camp and played his part in the anti-Nizam struggle. In 1952 he shifted his residence to Guntur district from Nalgonda. As he organised various programmes in the service of motherland guiding the people of Nalgonda, they called him respectfully as 'Master' and he came to be known as Syed Latheef Master. Syed Lateef Master, who spent all his life with honesty and simplicity in the service of motherland, passed away on 8 July, 1990. ♦

MUHAMMAD HANEEF
(1914-1990)

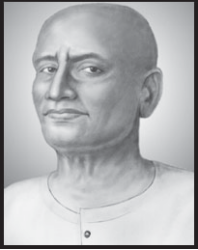
Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

ముహమ్మద్ హానీఫ్ (1914-1990)

బ్రిటిషర్ల బానిసత్వం నుండి విముక్తితోపాటు అసమాన సమాజం నుండి ప్రజలకు సమానత్వం సాధించేందుకు చివరిదాక పోరాడిన యోధులలో ముహమ్మద్ హానీఫ్ ఒకరు. 1914 మార్చి 15న బాపట్ల ప్రాంతంలో జన్మించారు. తండ్రి షేక్ మీరా సాహెబ్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సానుభూతిపరులు. తండ్రి ఉద్యోగరీత్యా మద్రాసుకు బదిలీ అయిన కారణంగా 1922లో తల్లితండ్రులతో కలసి హానీఫ్ మద్రాసుకు వెళ్ళి పోయారు. ఆయనకు 1924 ప్రాంతంలో జాతీయోద్యమకారుడు శ్రీపాద శంకర్తో పరిచయం కలిగింది. ఆ పరిచయంతో సత్యాగ్రహం, పికిటింగ్ కార్యక్రమాలలో పాల్గొని చిన్నవయస్సులోనే జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో ఆయన పాలుపంచుకోవడం ఆరంభించారు. ఈ పికిటింగ్ల సందర్భంగా అకృత్యాలకు పాల్పడుతున్న మద్యపాన దుకాణాల యజమానుల రౌడీల గుంపుల దాష్టీకాలను తన కండబలంతో భౌతికంగా ఎదుర్కొంటూ ముహమ్మద్ హానీఫ్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యకర్తలకు అండగా నిలిచారు. ఆయనకు వరహగిరి వెంకట గిరి, మహాత్మాగాంధీ, జవహర్ లాల్ నెహ్రూ తదితర పెద్దల ఆశీస్సులు లభించడంతో జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు పలు కార్యక్రమాలలో చురుకైన భాగస్వామ్యం వహించారు. ఆరెస్టులు, పోలీసు దాష్టీకాలకు ఆయన ఏమాత్రం బెదరలేదు. 1934లో ఆయన కుటుంబం స్వగ్రామం చేరుకున్న తరువాత, 1936 నాటి ఎన్నికలలో జాతీయ కాంగ్రెస్ అభ్యర్థుల విజయానికి ఎంతో కృషి చేశారు. 1939 నాటి వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో ఆయన పాల్గొన్నారు. 1940లో కమ్యూనిస్టు ఉద్యమకారులు కొల్లా వెంకయ్య, దున్నా అశీర్వాదం లాంటి ప్రముఖులతో హానీఫ్కు ఏర్పడిన పరిచయంతో ఆయన కమ్యూనిస్టుగా మారారు. 1939లో ఆరంభమైన ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ సాగిన యుద్ధవ్యతిరేక ఉద్యమంలో పాల్గొని అరెస్టయ్యారు. 1946 ప్రాంతంలో ప్రముఖ కమ్యూనిస్టు నేత వేములపల్లి శ్రీకృష్ణ నేతృత్వంలో ముహమ్మద్ హానీఫ్ ఆధునిక పద్ధతిలో దండలు మార్చుకుని నిరాడంబరంగా వివాహం చేసుకున్నారు. 1946లో తొలిసారిగా ఆంధ్రలో మున్సిపల్ వర్కర్ల సమ్మెను ముహమ్మద్ హానీఫ్ విజయవంతంగా నిర్వహించారు. స్వతంత్ర భారతదేశంలో మతోన్మాదానికి వ్యతిరేకంగా మతసామరస్యాన్ని పటిష్టం చేసే క్రమంలో కృషిచేస్తూ ప్రజల మనిషిగా నిలచిన ముహమ్మద్ హానీఫ్ 1990లో కన్నుమూశారు. ♦

MUHAMMAD HANEEF (1914-1990)

Muhammad Haneef was one of the freedom fighters who fought till the end not only for the freedom from British rule but also for socialist society. He was born on 15 March 1914 in Bapatla, Guntur district, Andhra Pradesh. His father Shaik Meera Saheb was a sympathizer of Indian National Congress which spearheaded the Indian National Movement. On account of his transfer to Madras in 1922 Haneef's family moved to Madras of Tamil Nadu State. Haneef happened to meet the freedom fighter Sripada Sankar around 1924. With that acquaintance Haneef started participating in the activities of Indian National Movement such as 'Sathyagraha' and picketing at an early age. Mohammed Haneef was an asset to the activities of Indian National Congress during picketing as he physically took on the hooligans deployed by the owners of liquor shops. With the blessings of great leaders like Varahagiri Venkata Giri, Mahatma Gandhi and Jawaharlal Nehru, he took part actively in several programmes in response to the calls given by Indian National Congress. He was not daunted by the arrests and high handedness of police. He returned to his native place Bapatla in 1934 and made great efforts for the victory of Indian National Congress candidates in the general elections of 1936. He took part in Individual Sathyagraha in 1940. Haneef became a communist in 1940 when he happened to meet communist leaders such as Kolla Venkayya and Dunna Aaseerwadam. He was arrested when he participated in anti-war campaign opposing the World War II which broke out in 1939. He got married in 1946 in the presence of noted communist leader Vemulapalli Srikrishna in a nontraditional way by exchanging garlands. He organized the strike by municipal workers for the first time in 1946 successfully. Mohammed Haneef who worked untiringly to strengthen religious harmony in independent India, passed away in 1990. ♦

DARYA KHAN
(1914-1991)

Source: Mr. Doulat Khan (S/o Darya Khan), Guntur, Andhrapradesh.

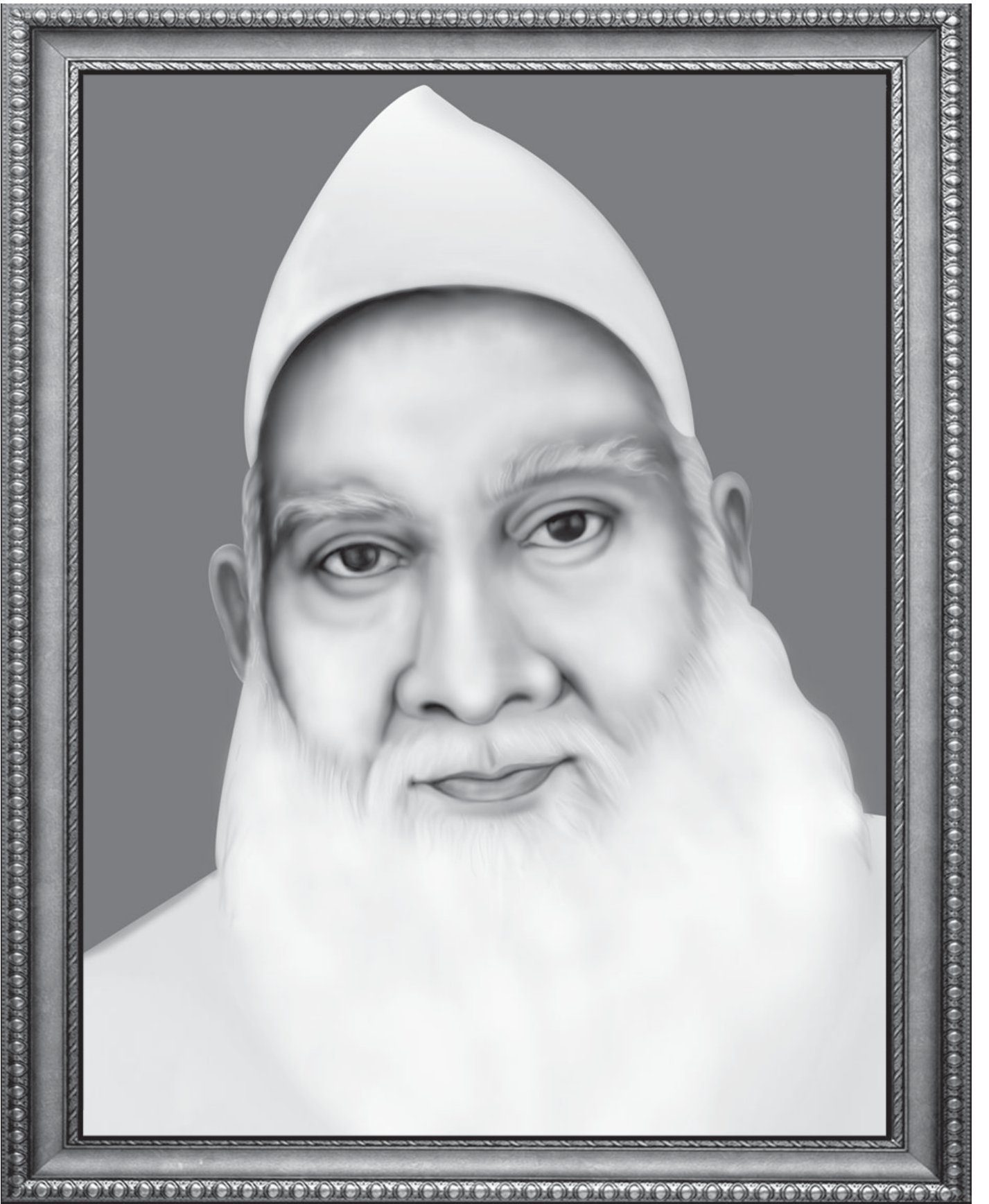
దర్యా ఖాన్ (1914-1991)

మాతృభూమి విముక్తి కోసం సాగుతున్న జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొని నిర్బంధాలు, లాఠీ దెబ్బలు, కారాగారవాస శిక్షలను రుచి చూసిన యోధులు దర్యా ఖాన్ 1914 సెప్టెంబర్ 21న ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం, గుంటూరు జిల్లా పొన్నూరులో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మీరా ఖాన్, తల్లి హయాతున్నీసా. గుంటూరు జిల్లా పొన్నూరులోని ఎడ్వర్డ్ బోర్డు ఉన్నత పాఠశాలలో యన్. యన్.యల్.సి వరకు చదువుకున్నారు. మహాత్మాగాంధీ సిద్ధాంతాల పట్ల ఆకర్షించబడిన దర్యా ఖాన్ 1936లో జాతీయోద్యమంలో ప్రవేశించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించిన ఆయన జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. మంచి నాయకత్వం లక్షణాలు, కార్యక్రమాల నిర్వహణలో దక్షత చూపుతున్న ఆయనకు గుంటూరు జిల్లా కాంగ్రెస్ కమిటీ కార్యదర్శి బాధ్యతలను పెద్దలు అప్పగించారు. 1941 వరకు పార్టీ బాధ్యతలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించిన దర్యా ఖాన్, మహాత్ముని పిలుపు మేరకు వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొనేందుకు ఎంపికయ్యారు. వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొన్నందున అగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను నిర్బంధించగా, Defense of India Rules క్రింద నాలుగు మాసాల కఠిన కారాగారవాసం, యాభై రూపాయల జరిమానా చెల్లించాల్సిందిగా ఆంగ్ల న్యాయస్థానం తీర్పు చెప్పింది. జరిమానా చెల్లించకున్నట్లయితే మరో నాలుగు మాసాలు జైల్లో గడపాలని ఆదేశించింది. జరిమానా కట్టడం అంటే నేరం అంగీకారం అవుతుంది కనుక దర్యా ఖాన్ జరిమానా కట్టకుండా 1941 జనవరి 10 నుండి మరో నాలుగు మాసాలతో మొత్తం మీద ఎనిమిది మాసాల పాటు తిరుచునాపల్లి, అలీపురం జైళ్ళలో శిక్షను అనుభవించారు. తిరుచునాపల్లి కారాగారంలో టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు, వి.వి గిరి, యన్.జి రంగా, చక్రవర్తుల రాజగోపాలచారి లాంటి ప్రముఖులతో ఆయనకు సాన్నిహిత్యం ఏర్పడింది. ఆ సాన్నిహిత్యం తెచ్చిపెట్టిన ఉత్సాహంతో జైలు నుండి విడుదల తరువాత జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలన్నిటిలో దర్యా ఖాన్ పాల్గొన్నారు. అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులు అబుల్ కలాం ఆజాద్ సలహా మేరకు మద్రాసులో జాతీయవాద భావాలు గల ముస్లిం ప్రజానీకంతో ఏర్పాటు చేసిన భారీ సమావేశం నిర్వహణలో ఆయన పాల్గొన్నారు. భారత విభజన, వేర్పాటువాదానికి వ్యతిరేకంగా ప్రచారం చేస్తూ టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు, మహమ్మద్ గౌస్ బేగ్ లాంటి ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల మార్గదర్శకంలో దర్యా ఖాన్ పలు ప్రాంతాలు విస్తృతంగా పర్యటించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక ప్రభుత్వ ఉద్యోగంలో చేరిన ఆయనకు భారత ప్రభుత్వం స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా పలు సదుపాయాలను కల్పించింది. ఆ తరువాత 1969లో ఉద్యోగ విరమణచేసిన దర్యా ఖాన్ 1991 ఏప్రిల్ 14న కన్నుమూశారు. ♦

DARYA KHAN (1914-1991)

Darya Khan, who participated actively in the National Movement which was proceeding with the aim of liberating the motherland from foreign rulers and suffered arrests, lathi blows and imprisonments, was born on 21 September, 1914 in Ponnuru of Guntur district in Andhra Pradesh. Meera Khan was his father and Hayatunnisa was his mother. He studied up to S.S.L.C. in Edward Board High School in Ponnuru. Having been attracted by the ideology of Mahatma Gandhi, he joined National Movement in 1936. He took membership in Indian National Congress and took an active part in its activities. Impressed by his leadership qualities and work flow, the elders of the party made him the Secretary of Guntur District Congress Committee. After discharging his duties with great ability till 1941, Darya Khan was selected to participate in Individual Satyagraha as per the call given by Mahatma Gandhi. As a result of his participation in Individual Satyagraha, he was arrested and the British court sentenced him to 4 months rigorous imprisonment and imposed a fine of Fifty rupees under Defense of India Rules. The court ordered that he should be in jail for four more months if he failed to pay the fine. Thinking that payment of fine amounted to pleading guilty, Darya Khan did not pay the fine and was in Tiruchunapalli and Alipuram jails for eight months from 10 January, 1941. In Tiruchunapalli jail he had close familiarity with prominent leaders like Tanguturi Prakasam Panthulu, V.V.Giri, N.G.Ranga, Chkravarthula Rajagopalachari. With the inspiration he had from them in jail, he participated in all the activities of the National Movement after his release from the jail. He took part in organizing a large meeting of Muslims in Madras on the advice of Moulana Abul Kalam Azad who was the President of Indian National Congress. He toured extensively under the guidance of famous leaders such as Tanguturi Prakasam Panthulu and Mohammed Ghouse Baig to campaign against partition of India and separatism. After independence he took a job and the Government of India provided him several facilities as a freedom fighter. He retired from his job in 1969 and passed away on 14 April, 1991. ♦

**MAULANA SALAMATHULLAH BAIG
(1911-1991)**

Source: <https://www.facebook.com/bahraich/photos/a.273413912672876/1780787871935465/?type=3>

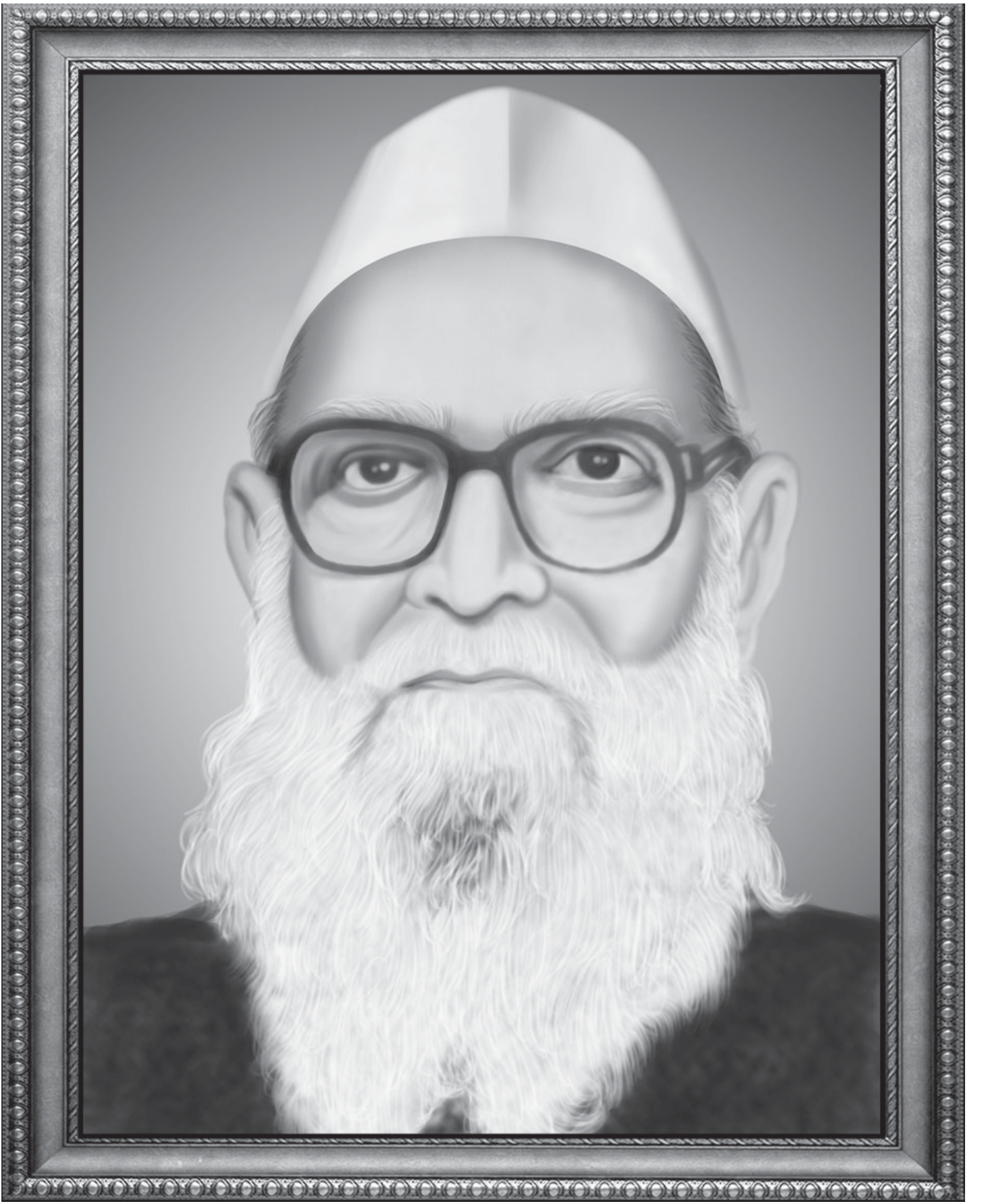
మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ (1911-1991)

మహాత్మాగాంధీ పిలుపు మేరకు 1940 శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బహ్రైచ్ జిల్లా ఫక్రూపూర్ లో 1911 డిసెంబర్ 8న జన్మించారు. చిన్నతనం నుండి చదువులో మంచి ఆసక్తి చూపుతూ చురుకైన విద్యార్థిగా ప్రశంసలు పొందారు. ప్రాథమిక విద్యను స్వస్థలంలోని 'మదరసా జవహరుల్ ఉలూం' లో పూర్తి చేసుకున్న ఆయన, ఉన్నత విద్యార్జన కోసం కాన్పూరులోని ధార్మిక విద్యాసంస్థలో చేరారు. ఆ విద్యాసంస్థలో ఉర్దూ, అరబిక్, పర్షియన్ భాషలను నేర్చుకున్నారు. ఆ తరువాత అత్యున్నత విద్య కోసం ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం దేవ్బంద్‌లోని ప్రఖ్యాత విద్యాసంస్థ దారుల్ ఉలూంలో భర్తీ అయ్యారు. మౌలానా సలామతుల్లాహ్ ఏ సంస్థలో ఉన్నా తన అద్వితీయమైన ప్రతిభా సామర్థ్యాలతో ఆయా విద్యాసంస్థల ఉపాధ్యాయులకు చేరువయ్యారు. 1936లో దారుల్ ఉలూం నుండి 'ఫాజిల్' కోర్సును పూర్తిచేశారు. అనాడు స్వాతంత్ర్య సమరయోధులను తీర్చిదిద్దతున్న దారుల్ ఉలూం అధ్యాపకులలో అగ్రగణ్యులైన షేకుల్ ఇస్లాంగా ఖ్యాతి గడించిన ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు హజరత్ మౌలానా సయ్యద్ హుస్సేన్ అహ్మద్ మదని శిష్యునిగా జాతీయోద్యమ స్ఫూర్తిని పొందారు. పరాయి ప్రభువుల పాలనలో స్వజనులు అనుభవిస్తున్న శారీరక-మానసిక హింసలకు స్వస్తి పలకాలని భావించారు. ఆ కారణంగా కొంతకాలం విద్యాబోధన నుండి విరామం తీసుకుని 1940 నుండి ఉధృతంగా ఆరంభమైన శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం దిశగా మౌలానా సాగారు. మహాత్మా గాంధీ పిలుపు మేరకు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా సాగిన శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో ఆయన ప్రవేశించారు. ఆ తరువాత జాతీయోద్యమం లోని పలు కార్యక్రమాలలో మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. అద్భుత ప్రసంగాలు, ఉత్తేజపూరిత రచనల ద్వారా ప్రజలను ఆయన జాతీయోద్యమం దిశగా పెద్దఎత్తున మళ్ళిస్తూ బహ్రైచ్ ప్రాంతంలో ప్రముఖ జాతీయోద్యమ నేతగా ఆయన రూపొందారు. ఆయన చర్యలతో ఆగ్రహించిన ఆంగ్లప్రభుత్వం మౌలానాను నిర్బంధించింది. మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ ను నిర్బంధంలో ఉంచి చిత్రహింసలకు గురిచేసి జాతీయోద్యమం పట్ల విముఖత కల్గించేందుకు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. చివరకు జైలు నుండి విముక్తి పొందిన మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ ప్రజలను విద్యావంతుల్ని చేయడానికి విద్యా సంస్థల స్థాపనకు పూనుకుని 'నూరుల్ ఉలూం' లాంటి పలు ప్రముఖ విద్యాసంస్థలను ఆరంభించి పండిత ప్రముఖుల ప్రశంసలు అందుకున్నారు. చివరివరకు జాతీయవాదిగా నిలచిన ఆయన ఖద్దరు ధారణను ఏమాత్రం విడనాడలేదు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక పలు ఉన్నత పదవులను అధిష్టించిన మౌలానా సలామతుల్లాహ్ బేగ్ చివరిశ్వాస వరకు విద్యారంగానికి సేవలందిస్తూ 1991 జూలై 18న కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA SALAMATHULLAH BAIG (1911-1991)

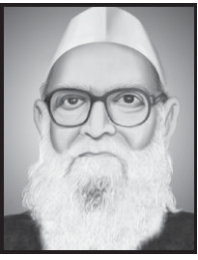
Maulana Salamathullah Baig, who took part actively in Civil Disobedience Movement in 1940 in response to Mahathma Gandhi's call, was born on 8 December, 1911 in Fakhripur of Bahraich district in Uttar Pradesh. Right from his childhood he evinced a great deal of interest in studies and was always a brilliant student. He completed his primary education in 'Madarasa Jawaharul Uloom' in his native place and joined a religious educational institution in Kanpur for higher education. He learnt Urdu, Arabic and Persian languages in that institution. After that he joined the famous Darul Uloom in Deoband for further education. Maulana Salamathullah Ullah was extraordinarily brilliant and was always the cynosure of his teachers in all the educational institutions he studied in. In 1936 he completed 'Fazil' course from Darul uloom. He got inspiration for National Movement from his teacher at Darul Uloom the famous freedom fighter Hazarat Maulana Syed Hussain Ahamed Madani who was renowned as Shaikul Islam and who used to groom his students as freedom fighters. He wanted to put an end to the mental and physical violence his people were subjected to under foreign rule. So he took a break from his studies and took a plunge into the Civil Disobedience movement which started in 1940 in response to the call given by Mahathma Gandhi against foreign rule. He took an active part in the movement. He mobilized people into the National Movement with his wonderful speeches and inspiring writings and soon evolved into a prominent leader of Indian National Congress in Bahraich region. Irrked by his activities, the British government imprisoned him and tried to take him away from the National Movement by subjecting him to mental and physical torture. When Salamathullah was released, he started educational institutions such as Nurul Uloom to educate the masses. Maulana Salamath Ullah who remained a nationalist throughout his life never gave up wearing Khadi. Post-independence, Maulana Salamathullah Baig, who enjoyed several high positions, served the cause of education till his last breath and passed away on 18 July, 1991. ♦

YAHYA ALI KHAN
(1918-1994)

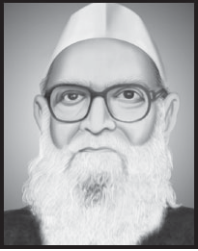
Source: Mr Shanawaj Khan, (Cousin of Yahya Ali Khan) Advocate and Writer, Bhopal, MP.

యహ్యా అలీ ఖాన్ (1918-1994)

బ్రిటిష్ ఆనుకూల సంస్థానాలలో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకం చర్యలకు ఉపక్రమించడం కాదుకదా ఆ ఆలోచనలు పొటమరించడం కూడా పెద్దనేరంగా పరిగణిస్తూ భయానక శిక్షలకు గురిచేస్తున్న విపత్కర సమయంలో ఆంగ్ల ప్రభుత్వ చర్యలను విమర్శిస్తూ, విముక్తి పోరాటం దిశగా ప్రజలను ఉత్తేజపర్చిన కవి, ఉద్యమకారుడు యహ్యా అలీ ఖాన్. ఆయన మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం భోపాల్‌లో 1918లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి ముహమ్మద్ ఇలియాస్ ఖాన్. ఆనాడు భోపాల్ సంస్థానాధీశులు ఆంగ్లేయులతో మిత్రత్వం నెరుపుతూ, స్వాతంత్ర్య సమరం ఛాయలు కూడా తమ సరిహద్దులను తాకకుండా జాగ్రత్తలు తీసుకుంటున్న రోజులు. బ్రిటిష్ బానిసత్వంలో సతమతమౌతున్న స్వజనుల దుస్థితిని గమనించిన యహ్యా అలీ చిన్నతనం నుండి బ్రిటిష్ వ్యతిరేకతను సంతరించుకున్నారు. ఆనాడు భోపాల్ కేంద్రంగా పనిచేస్తున్న 'ప్రజా మండలి' సభ్యులు ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్, ఇబ్రూన్ అన్సారి, పండిత చతుర్నారాయణ మాలవ్యా, జోహార్ హాస్మీలతో ఆయన చేరారు. ఆ సాహసికుల బృందంతో చేరిన యహ్యా అలీ, జాతీయ భావాలను ప్రేరేపించగల కవిత్వం రాయడం మాత్రమే కాకుండా ప్రజలను ఉత్తేజపర్చే విధంగా ప్రసంగాలు చేస్తూ జాతీయోద్యమ దిశగా సాగారు. ఆంగ్లేయుల పెత్తనం నుండి స్వజనుల విముక్తి సాధించడం ప్రధాన లక్ష్యంగా కుటుంబ బాధ్యతలను పూర్తిగా వదలిపెట్టి ఉద్యమించారు. మహాత్మా గాంధీ, వినోబా, నెహ్రూ, పటేల్‌తో ఆయన మంచి సంబంధాలు నెరిపారు. మహాత్మా గాంధీ, వినోబా తదితరులు ఢిల్లీ వెళుతుండగా భోపాల్ రైల్వేస్టేషన్‌లో యహ్యా అలీ గాంధీజీని కలిశారు. గాంధీజీ ఆయనకు ప్రత్యేకంగా టిక్కెట్లు తెప్పించగా రైలులో విదిన వరకు యహ్యా అలీ మహాత్ముడితో ప్రయాణం చేశారు. ఆయన విదిష నుండి భోపాల్ తిరిగి రాగానే ప్రభుత్వం ఆయనను నిర్బంధించింది. ఆ నిర్బంధాలను ఏమాత్రం ఖాతరు చేయకుండా, ఆనాడు 'భోపాల్ సింహం' గా సుప్రసిద్ధులైన ఖాన్ షాకిర్ అలీ ఖాన్ నేతృత్వంలో యహ్యా అలీ ఖాన్ 'అజాది' కార్యక్రమాలల్లో చురుగ్గా పాల్గొనటం పట్ల అధికారులు కఠినంగా వ్యవహరించారు, పలుమార్లు నిర్బంధించారు. 1939 అక్టోబర్ 1 ఒకటి నుండి 1940 సెప్టెంబర్ 24 వరకు భయంకర జైలుశిక్షలకు గురయ్యారు. 1940 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆంగ్లేయుల పెత్తనం ఇక చెల్లదు 'మా మాతృభూమి వదలి పొండి' అని భోపాల్ సంస్థానం నుండి గర్జిస్తూ ఆయన రాసిన కవితలు ప్రజలను ఉత్తేజపర్చాయి. ఆయన ప్రసంగాలు, రచనలతోపాటు ఉద్యమ కార్యక్రమాలను కూడా నిరోధించేందుకు ప్రభుత్వం 1942లో రెండుసార్లు యహ్యా అలీని నిర్బంధించి బాహ్య ప్రపంచానికి దూరం చేసింది. భారత విభజన డిమాండ్‌ను ముస్లిం లీగ్ ప్రకటించగా, ఆ ఆలోచనలను తప్పుపట్టిన యహ్యా అలీ విభజనకు, ముస్లిం లీగ్‌కు వ్యతిరేకంగా ప్రజలను చైతన్యపంతుల్ని చేయడానికి కలం సహాయం తీసుకున్నారు. ఆ తరువాత భోపాల్ సంస్థానాన్ని ఇండియన్ యూనియన్‌లో విలీనం చేయాలని డిమాండ్ చేస్తూ సాగిన కార్యక్రమాలలో ఆయన ముమ్మరంగా పాల్గొన్నారు. భారత ప్రభుత్వం చేత స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా ఆయన 1972లో గుర్తింపు, గౌరవం పొందారు. చివరి వరకు ప్రజల సేవలో గడిపిన యహ్యా అలీ ఖాన్ 1994 మే 25న భోపాల్‌లో కన్నుమూశారు. ♦

YAHYA ALI KHAN (1918-1994)

Yahya Ali Khan was a poet and an activist who criticised the misdeeds of the British and inspired the people to fight for freedom at a time when it was considered a big crime in the Princely states which were friendly to the British, even to think against the British, let alone act against them. Mohammed Iliyaz Khan was his father. Those were the days in which the king of Bhopal was in friendly relationship with the British and took great care not to allow even the shadow of the freedom struggle to touch the borders of his kingdom. Yahya Ali Khan, who witnessed the miserable conditions of his fellow countrymen who were reeling under the slavery to the British Crown, developed anti British ideas right from his childhood. He joined a group of adventurous young men namely Khan Shakir Ali Khan, Imran Ansari, Pandit Chaturarayana Malvya and Johar Hashmi, who were members of 'Praja Mandal' a Bhopal based organization. In their company, he started writing poetry capable of inspiring nationalist ideas and making stimulating speeches. He renounced all his family responsibilities and went ahead to emancipate his countrymen from the British yoke. He had good rapport with Mahatma Gandhi, Vinoba, Jawaharlal Nehru and Sardar Patel. Yahaya Ali met Gandhi in Bhopal railway station when Gandhi, Vinobha and others were travelling to Delhi. Then Gandhi got a ticket for Yahya Ali and he was with Gandhi in the train up to Vidisha Station. Soon he returned from Vidisha, he was arrested at Bhopal station. Undaunted by these oppressive measures of the government he went on participating in the Azadi activities under the leadership of Shakir Ali Khan who was known as 'Bhopal Lion'. On this count he was imprisoned several times. He served a rigorous jail term from 1 October 1939 to 24 September 1940. He took active part in the Quit India Movement of 1942. His forceful poems roaring 'Quit our Mother Land' inspired the people of Bhopal princely State. He was arrested twice in 1942 and was made to remain cut off from the people. When Muslim League proposed partition of India, Yaha Ali Khan found fault with the ideas of Muslim League. Besides using his pen to mobilize people's opinion against partition, he participated in the activities demanding merger of Bhopal Princely State in the Indian Union. Post independence, Govt. of India recognized him as freedom fighter in 1973. Yahya Ali Khan, who spent all his life in the service of the people, breathed his last on 25 May 1994. ♦

SYED MULLA RABIYABI
(1926-1995)

Source: Mr. Mulla Mastan (Grandson of Syed Mulla Rabiya) Ananthapuram, Anantapuram Dist., Andhrapradesh.

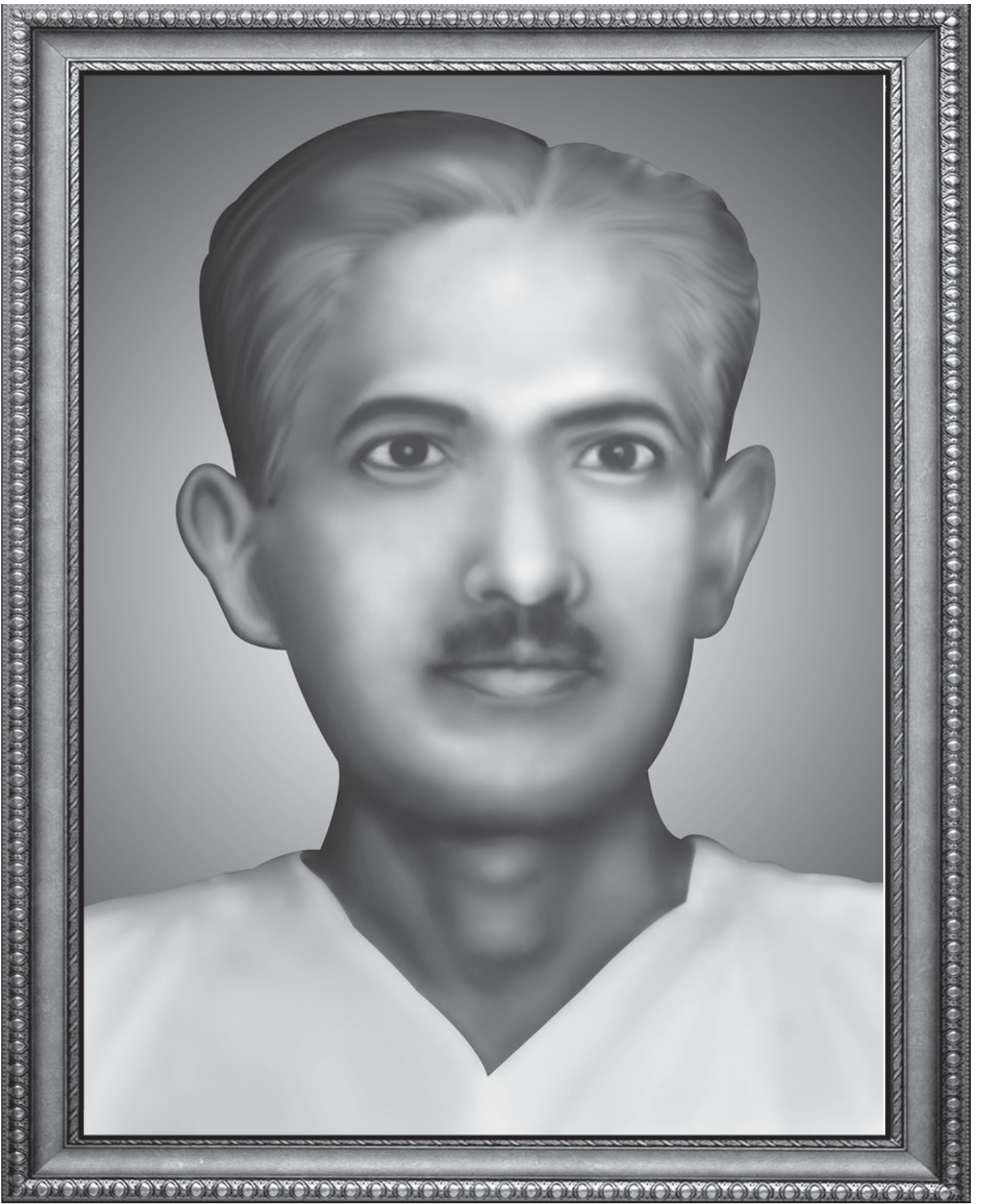
సయ్యద్ ముల్లా రాబియాబీ (1926-1995)

బ్రిటిష్ పోలీసుల దారుణ దాష్టీకాల కంటే, కుటుంబం, సమాజం కల్పించే అధిక అటంకాల ప్రభావాన్ని అధిగమించి, భారత జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్న సామాన్య మహిళ సయ్యద్ ముల్లా రాబియాబీ 1926 ఏప్రిల్ ఆరున జన్మించారు. తల్లి జైనబీ, తండ్రి మొహిద్దీన్. అనంతపురం జిల్లా చియ్యెడు గ్రామానికి చెందిన ఆమె ఏడవ తరగతి వరకు చదువుకున్నారు. ఆమె భర్త సయ్యద్ ముల్లా మొహియుద్దీన్ సాహెబ్ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు. భర్తతోపాటుగా ఆమెను కూడా జాతీయ భావాలు ఆకర్షించాయి. మహాత్మాగాంధీ నేతృత్వంలో సాగుతున్న జాతీయోద్యమంలో ఆమె భాగం పంచుకోవాలనుకున్నారు. రాబియాబీ ఆలోచనల పట్ల మొహియుద్దీన్ సాహెబ్ కూడా సానుకూలంగా స్పందించారు. విముక్తి పోరాటంలో పాల్గొనాలని అభిలషిస్తున్న ఆమెను ప్రోత్సహించారు. ఆ సమయంలో ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం సాగుతోంది. భారతీయుల ఇష్టానిష్టాలతో పని లేకుండా, భారతదేశాన్ని కూడా బ్రిటిష్ పాలకులు తమపక్షంలో కలిపేసుకున్నారు. ఆ నిర్ణయానికి వ్యతిరేకంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఉద్యమించింది. దేశ వ్యాప్తంగా యుద్ధ వ్యతిరేక ప్రదర్శనలు ఊపందుకున్నాయి. అనంతపురం జిల్లాలో జరిగిన యుద్ధ వ్యతిరేక ప్రదర్శన, సత్యాగ్రహంలో రాబియాబీ స్వయంగా పాల్గొన్నారు. పర్గా చాటున వుండే ఒక సామాన్య ముస్లిం మహిళ బహిరంగ ప్రదర్శనలో పాల్గొనటం మాత్రమే కాకుండా యుద్ధం వద్ద వద్దంటూ నినదించడంతో ప్రజలు ఆశ్చర్యపోయారు, ఆమె ధైర్యసాహసాలను అభినందించారు. ఆ తరువాత కూడా ఆమె పలు కార్యక్రమాలలో పాలు పంచుకున్నారు. 1941లో అనంతపురం ఆర్ట్స్ కళాశాల ఆటల మైదానంలో జరిగిన వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో మహిళలను పాల్గొననివ్వాలని ఆలోచనలు సాగినప్పుడు తాను పాల్గొంటానని రాబియాబీ ముందుకు వచ్చారు. ఆమె స్వయంగా వ్యక్తి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొని ప్రత్యేక చరిత్ర సృష్టించారు. ఈ విషయాన్ని 'ఆసియా కంపానియన్' అను గ్రంథం ఆమె ఛాయాచిత్రంతో పాటుగా రాష్ట్రంలో సత్యాగ్రహంలో పాల్గొన్న మొదటి మహిళగా నిర్ధారించి ఆమెను కొనియాడుతూ ఆమె సమాచారాన్ని ప్రచురించింది. 1942లో ఆరంభమైన క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో కూడా ఆమె అవిశ్రాంతంగా పాల్గొన్నారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక ఆమె ప్రజాజీవనానికి ఏమాత్రం దూరం కాకుండా భర్త సయ్యద్ ముల్లా మొహియుద్దీన్ తో కలిసి సామ్యవాద భావజాలంతో వామపక్ష పార్టీలతో కలిసి పనిచేస్తూ పలు ప్రజోపకర కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. అవసరార్థాలకు తగిన విధంగా సహాయ-సహకారాలు అందిస్తూ అందరి మన్నన పొందిన సయ్యద్ ముల్లా రాబియాబీ 30 జూన్, 1995లో కన్నుమూశారు. ♦

SYED MULLA RABIYABI (1926-1995)

Syed Mulla Rabiyaabi, an ordinary Muslim woman who surmounted all the obstacles created by family and society to participate in the Indian National Movement, was born on 6 April 1926. Her mother was Jainabbi and father Mohiuddin. She belonged to Chiyyedu village in Ananthapur district, Andhra Pradesh. She completed 7th class. Her husband Syed Mulla Mohiuddin sahib was a freedom fighter. Like her husband she was also attracted towards nationalistic ideas. She wanted to take part in the National Movement under the leadership of Gandhiji. Mohiuddin Saheb responded positively towards the ideas of Rabiyaabi. He encouraged her to participate in the freedom struggle. At that time World War II was going on. British rulers wanted India to be on its side in the war unmindful of the willingness or otherwise of Indians. Indian National Congress agitated against this decision of British rulers. Anti-war demonstrations were in full swing all over India. Rabiyaabi participated in the anti-war demonstration and Sathyagraha in Anantapur. People were surprised when Rabiyaabi, a Muslim woman behind pardah, participated in the demonstration and shouted slogans 'No war...No war'. All appreciated her courage. Later she participated in several other programmes. When there was a discussion on the participation of women in Individual Satyagraha in the Arts college playground of Ananthapur in 1941. Rabiyaabi came forward to participate in Individual sathyagraha. Thus She created history as the first woman to participate in Individual Sathyagraha in Andhra Pradesh state. This matter along with her photograph was published in a book 'Asian Companion'. Later she participated in Quit India Movement which started in 1942 as a part of National Movement. Even after Independence she did not distance herself from people. She along with her husband Syed Mulla Mohiuddin worked with left parties and participated actively in several programmes useful to people. Syed Mulla Rabiyaabi, who won the admiration of all by extending suitable help and cooperation to the needy upto her last, passed away on 30 June, 1995. ♦

SYED MULLA MOHIUDDIN
(1917-1995)

Source: Mr. Mulla Mastan (Grandson of Mulla Rabiabi) Ananthapuram, Anantapuram Dist., Andhrapradesh.

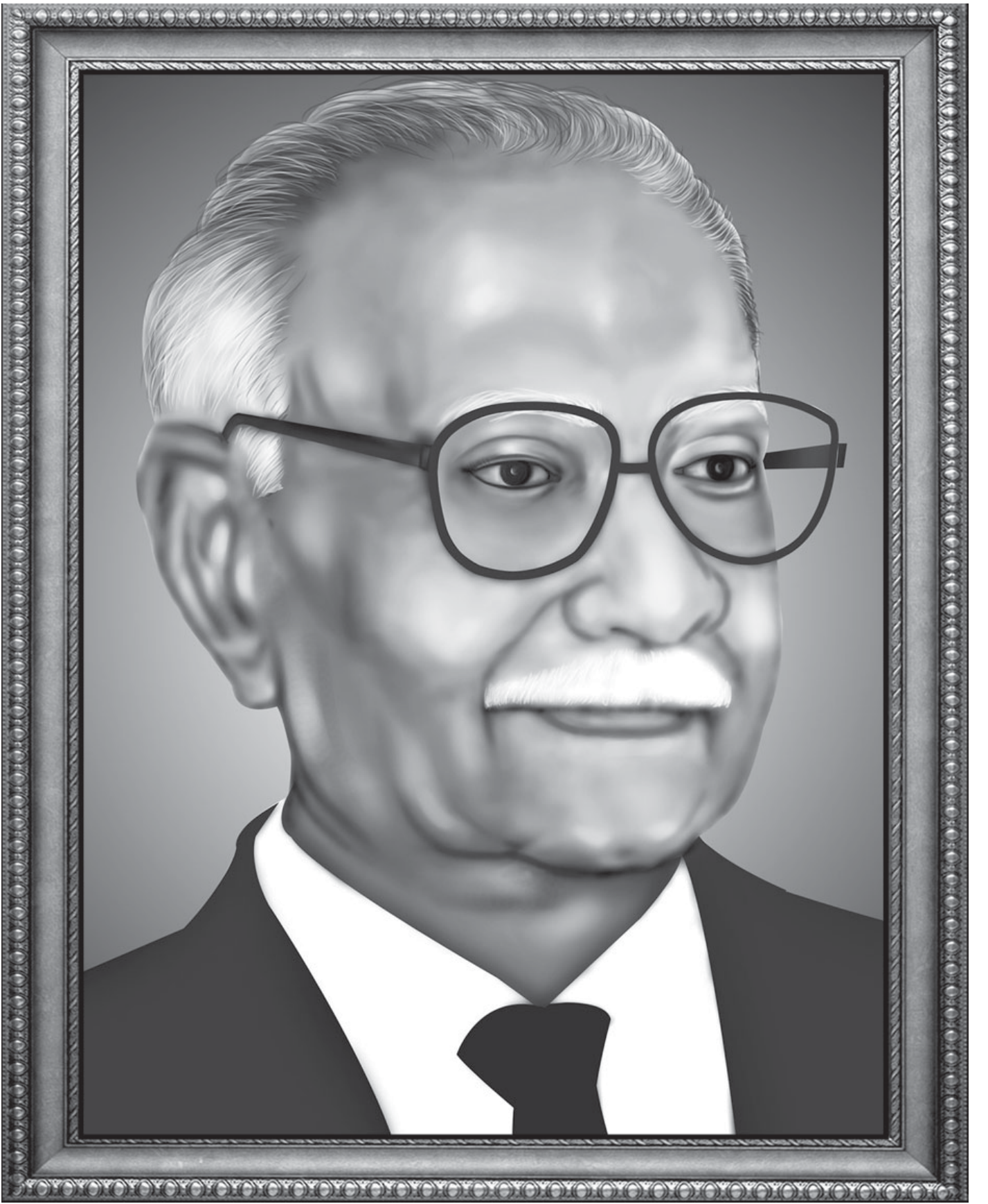
సయ్యద్ ముల్లా మొహిద్దీన్ (1917-1995)

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో తాను పాల్గొనటమే కాకుండా తన సహధర్మచారిణిని కూడా ఆ దిశగా ప్రోత్సహించి చరిత్ర సృష్టించిన జాతీయోద్యమకారులు సయ్యద్ ముల్లా మొహిద్దీన్ ప్రస్తుత అనంతపురం జిల్లా పూలకుంట గ్రామంలో 1917 ఫిబ్రవరి 2న సామాన్య రైతు కుటుంబాన జన్మించారు. ఆయన తల్లి ముల్లా ఇమాంబీ, తండ్రి ముల్లా గౌస్ సాహెబ్. చదువు పట్ల ఆసక్తి గల ముల్లా మొహిద్దీన్ ఎనిమిదవ తరగతి పూర్తిచేసి ఉపాధ్యాయ శిక్షణ పొందారు. జానపద సాహిత్యం పట్ల ఎక్కువ మక్కువ పెంచుకున్న ఆయన యువతను చేరదీసి నాటకాలు ఆడించడం, పాటలు నేర్పడం, పద్యాలు చెప్పించడం ఆరంభించారు. ఆ క్రమంలో ఆయనకు స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు పసలూరి ఎరికలప్ప, ఎర్రమల కొండప్ప తదితరుల సహవాసంతో జాతీయోద్యమం దిశగా ఆయన కార్యాచరణ ఆరంభమైంది. 1934లో మహాత్మాగాంధీ అనంతపురం రాక సందర్భంగా ఆయనను సందర్శించుకుని ప్రేరణ పొందారు. ప్రజలను జాతీయోద్యమం దిశగా ఆకర్షించేందుకు, మహాత్ముడి ఆశయాలు, ఆచరణను ప్రజలకు పరిచయం చేసేందుకు, మద్యపానం, విదేశీ వస్తువుల పట్ల విముఖత కలిగేందుకు, హరిజనోద్ధరణ, అస్పృశ్యత నివారణ, హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతను పెంపొందించేందుకు ప్రత్యేకమైన సాహిత్య సృష్టిగావింది ప్రచార కార్యక్రమాల నిర్వహణకు ఆయన పూనుకున్నారు. చరఖా సంఘాలను ఏర్పాటు చేసి గాంధీజీ మనోగతం మేరకు ఖద్దరు ప్రచారోద్యమాన్ని ఉద్యతం చేశారు. యువజన సంఘాలను స్థాపించి గ్రంథాలయాలను ఏర్పాటు చేసి పత్రికలు తెప్పించి ప్రజల చేత చదివించి ఆంగ్ల ప్రభుత్వ తీరుతెన్నులను, జాతీయోద్యమకారుల కృషిని ప్రజల ఎరుకలోకి వచ్చేందుకు తీవ్రంగా కృషి సాగించారు. ప్రచార కార్యక్రమాలతో సరిపెట్టుకోకుండా 1941లో ఆరంభమైన వ్యక్తి సత్్యాగ్రహం, ప్రపంచ యుద్ధ వ్యతిరేక పోరాటం, 1942లో ఆరంభమైన క్విట్ ఇండియా తదితర ఉద్యమంలో సయ్యద్ ముల్లా మొహిద్దీన్ తన సతీమణి సయ్యద్ ముల్లా రాబియాబీ కలసి చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆ సందర్భాలలో పలుమార్లు నిర్బంధాలకు, పోలీసుల దాష్టికాలకు గురయ్యారు. జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఫలితంగా ఆంగ్లేయాధికారుల ఆగ్రహానికి గురయిన సయ్యద్ ముల్లా మొహిద్దీన్ 1942 జూలై ఏడు నుండి 1942 డిసెంబర్ 30 వరకు జైలులో గడిపారు. జైలు నుండి విడుదలయ్యాక ఆయన ఉపాధ్యాయ వృత్తిని చేపట్టారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక అవసరార్థాలను అడుకుంటూ, ముఖ్యంగా కార్మికులు-కర్షకులకు అండదండలు అందిస్తూ, సాహిత్య, సామాజిక, రాజకీయ ఉద్యమాలకు సహకరిస్తూ చివరివరకు గడిపిన సయ్యద్ ముల్లా మొహిద్దీన్ 17 జూన్ 1995న కన్నుమూశారు. ♦

SYED MULLA MOHIUDDIN (1917-1995)

Syed Mulla Mohiuddin, who created history by encouraging his wife to take part in National Movement along with him, was born in an ordinary farmer's family in Pulakunta village, Ananthapuram District, Andhrapradesh on 2 February 1917. His mother was Mullah Imambi and his father Mulla Gouse Saheb. Being interested in studies, Mulla Mohiuddin completed English standard and received teacher training. He developed interest in folk literature and started teaching youngsters how to write poems and songs and made them enact plays. In this process he came to be associated with freedom fighters such as Pasluri Erikalappa, Erramala Kondappa. This led him to take part in Indian National Movement. When Gandhiji came to Ananthapuram in 1934, Mullah Mohiuddin visited him and got inspiration. With that inspiration Mulla created suitable forms of literature and organized awareness campaigns to attract people into the National Movement and to familiarize Gandhiji's ideas and practices among people; to discourage consumption of liquor and foreign goods; to help Harijan upliftment and eradication of untouchability and to promote Hindu-Muslim Unity. In keeping with the wishes of Gandhiji he organized intensive Khadi campaign by forming Charkha Association. He founded Youth Associations and libraries to make people read newspapers and become aware of the ways of British Government and the efforts being made by the activists of the National Movement. Not confining himself to these awareness campaigns, he actively participated along with his wife Syed Mulla Rabiya Bi in agitations such as Individual Sathyagraha of 1941 and Quit India Movement of 1942. He was arrested several times and was in jail from 7 July, 1942 to 30 December 1942 for participating in the agitations of the National Movement. After being released from jail he took up teaching profession. After attainment of Independence to the motherland, he spent his life helping, supporting the workers and peasants movements and extending cooperation to literary, social and political movements. Syed Mulla Mohiuddin passed away on 17 June 1995. ♦

COLONEL RAZA MOHAMMED ARSHAD

(-)

Source: Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Undavalli, 2019.

కల్నల్ రజా మొహమ్మద్ అర్షద్ (-)

భారత జాతీయ సైన్యం అధినేత సుభాష్ చంద్ర బోస్ ఆదేశాల మేరకు తన బాధ్యతలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించిన కల్నల్ రజా మొహమ్మద్ ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ నివాసి. ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా బ్రిటిష్ భారత సైనిక దళాలతో పాటుగా అర్షద్ కూడా మలయా వెళ్ళారు. మలయా యుద్ధక్షేత్రంలో ప్రత్యేక పరిణామాల మూలంగా కెప్టన్ మోహన్ సింగ్ నేతృత్వంలో ఏర్పడిన తొలి భారత జాతీయ సైన్యంలో రజా అర్షద్ చేరారు. జర్మనీ నుండి సింగపూరు చేరుకున్న సుభాష్ చంద్ర బోస్ తూర్పు ఆసియాలో భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి నాయకత్వం చేపట్టి భారత జాతీయ సైన్యం, ఇండియన్ ఇండిపెండెన్స్ లీగ్ లాంటి వ్యవస్థలను పునర్నిర్మించాక రజా మొహమ్మద్ అర్షద్ భారత జాతీయ సైన్యంలో సైనికుల ఎంపిక-శిక్షణ కార్యక్రమాలను పర్యవేక్షించారు. అంతర్జాతీయ పరిణామాల మూలంగా ప్రపంచ యుద్ధంలో జపాన్ తోపాటుగా బర్మాక్షేత్రం నుండి బ్రిటిష్ భారత సైన్యంతో పోరాడుతున్న భారత జాతీయ సైన్యం వెనకడుగు వేయాల్సి వచ్చింది. రంగూన్ దిశగా బ్రిటిష్ భారత సైన్యం బలగాలు ముందుకు వస్తున్నందున సుభాష్ చంద్ర బోస్ రంగూన్ నుండి సింగపూర్ వెళ్ళడానికి నిర్ణయించుకున్నారు. ఆ సందర్భంగా రంగూన్ లో భారత జాతీయ సైన్యానికి మద్దతు పలికిన పౌరుల రక్షణ, బ్రిటిష్ బలగాలు వచ్చి పూర్తి బాధ్యతలు చేపట్టి వరకు రంగూన్ లో శాంతి భద్రతలను పరిరక్షించేందుకు కల్నల్ లోకనాథన్ ను 'జనరల్ ఆఫీసర్ కమాండ్' గానూ, రజా మొహమ్మద్ అర్షద్ ను 'చీఫ్ స్టాఫ్ ఆఫీసర్' గా 1945 ఏప్రిల్ 17న నేతాజీ నియమించారు. 1945 ఏప్రిల్ 24న నేతాజీ రంగూన్ వదిలిపెట్టాక రంగూన్ శాంతిభద్రల పరిరక్షణకు రజా అర్షద్ ఎనలేని కృషి సల్పారు. 1945 మే నాలుగున రంగూన్ ప్రవేశించిన ఆంగ్ల బలగాలు భారత జాతీయ సైన్యాధికారి రజా అర్షద్ ఇతర అధికారులను అరెస్టు చేసి ఇండియాకు తరలించాయి. ఢిల్లీ లోని చారిత్రాత్మక ఎర్రకోటలో భారత జాతీయ సైన్యం అధికారులు మేజర్ జనరల్ షానవాజ్ ఖాన్, కల్నల్ ప్రేమ్ కుమార్ సెహగల్, కల్నల్ గురుబక్ష్ సింగ్ థిల్లాన్ ల మీద ఆంగ్ల ప్రభుత్వ సైనిక న్యాయస్థానంలో 1945 నవంబరు 5న ప్రారంభమైన విచారణలో ఆయన ప్రతివాదుల పక్షంగా నిర్భయంగా సాక్ష్యం పలికారు. 1947 ఆగస్టు 15న స్వాతంత్ర్యం తరువాత కల్నల్ రజా అర్షద్ పాకిస్తాన్ లోని తన స్వస్థలం వెళ్ళారు. ఆ తరువాత పలుమార్లు ఇండియా సందర్శించారు. 1996లో కల్నల్ రజా మొహమ్మద్ అర్షద్ కలకత్తా వచ్చి 'నేతాజీ రిసెర్చ్ బ్యూరో' నుండి 'నేతాజీ అవార్డ్ 1996' అందుకున్నారు. ♦

COLONEL RAZA MOHAMMED ARSHAD (-)

Colonel Raza Mohammed Arshad, who discharged his duties efficiently as per the instructions of the Chief of Indian National Army Netaji Subhash Chandra Bose, is a native of present day Pakistan. He was a soldier in the British Indian Army. During the World War II he went to Malaya along with British Indian Army. Consequent upon the special developments that cropped up in Malayan war field, Raza Arshad joined the first Indian National Army that was formed under the leadership of Captain Mohan Singh. When Subhash Chandra Bose moved from Germany to Singapore to take up the leadership of the Indian Freedom Struggle in the East Asia and restructured Indian National Army. Then Colonel Raza supervised the recruitment and training programmes of Indian National Army. Due to the international developments of the day, Japanese Army and Indian National Army which were jointly fighting in the Burma Warfield had to retreat. As the British forces were surging towards Rangoon, Netaji decided to withdraw to Singapore from Rangoon. Under these circumstances Netaji appointed Colonel Lokanadham as a General Officer of Command and Raza Mohammed Arshad as the Chief Staff Officer on 17 April, 1945 to take care of the protection of the Civilians of Rangoon who supported INA and law and order in city till the British forces took charge. Ever since Netaji left Rangoon on 24 April 1945, Raza Arshad made great efforts to maintain Law and order in Rangoon. The British forces entered Rangoon on 4 May, 1945 and arrested Colonel Raza and other officers of Indian National Army and shifted to India. Colonel Arshad spoke fearlessly as a witness on behalf of the defence in the military court in the historic trial of Indian National Army officers like Major General Shanawaz Khan, Colonel Premkumar Sehagal and Colonel Guru Baksh Singh Dhillon, that started on 5 December, 1945 at historical Red Fort in Delhi. After the Declaration of Independence on 15 August, 1947, Colonel Raza Mohammed Arshad went to his native place in Pakistan. He visited India several times and in 1996 receivee 'Nethaji Award' in 1996 from Nethaji Research Bureau, Kolkata. ♦

ANSAR HARVANI
(1916-1996)

Source: The Milli Gazette, Fortnightly (1-15 January 2016), Page 22, New Delhi.

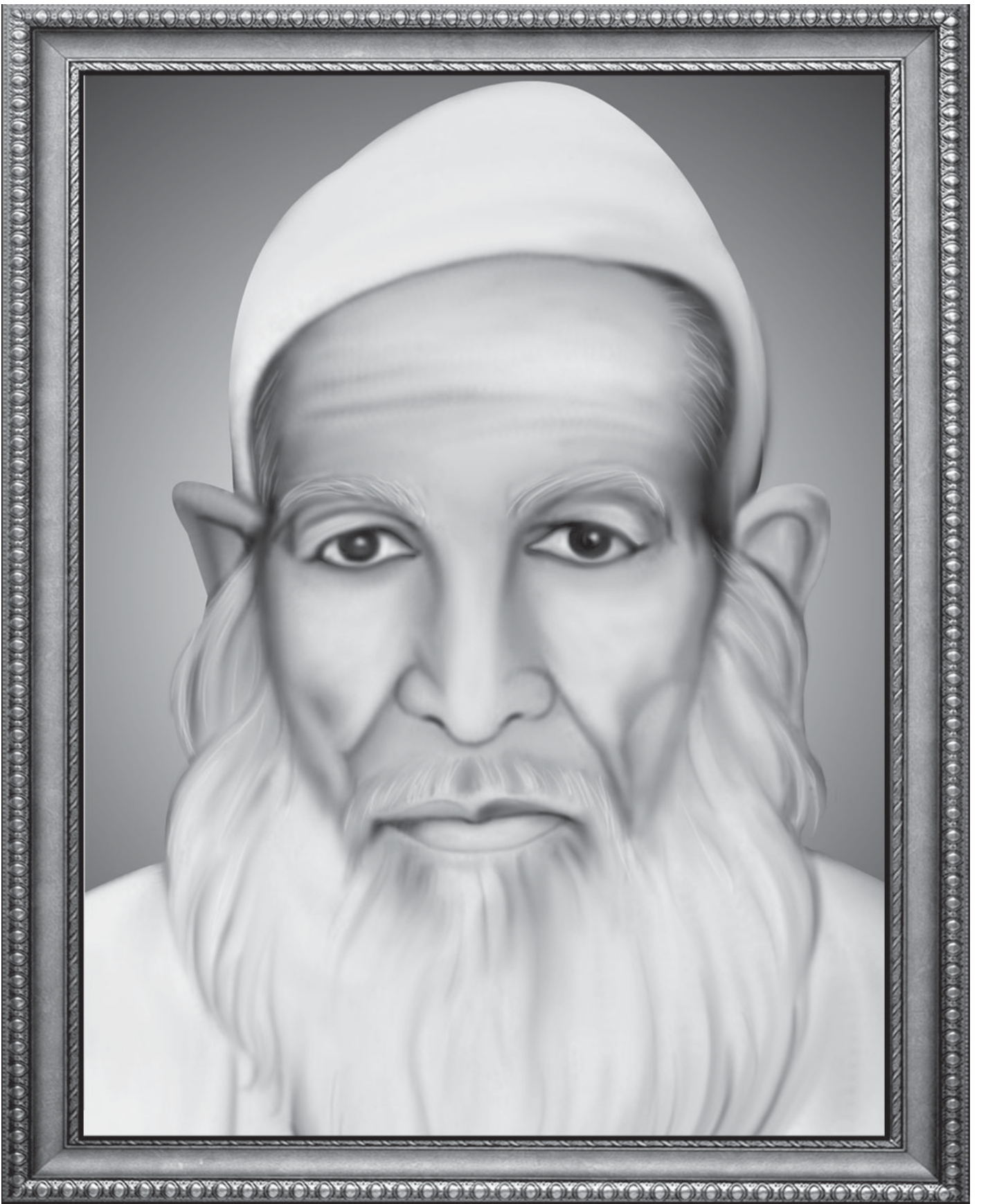
అన్సర్ హర్వాని (1916-1996)

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో యువనేతగా ఉద్యమించిన అన్సర్ హర్వాని ఫిబ్రవరి 16, 1916న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం బారాబంకి జిల్లా రడౌలి గ్రామంలోని విద్యావంతుల కుటుంబంలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి సిహెచ్. సిరాజ్ ఉల్ హఖ్. విద్యార్థి దశనుండి స్వేచ్ఛ-స్వతంత్ర భావాలను వ్యక్తంచేస్తూ వచ్చి అన్సర్ హర్వాని బి.ఎ తరువాత న్యాయవాది పట్టాను చేపట్టారు. లక్నో, అలీఘర్ కళాశాలల విద్యార్థిగా సహచర విద్యార్థులతో కలసి భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొనటం ఆరంభించారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలకు నాయకత్వం వహిస్తుండటం వలన ప్రభుత్వాధినేతల ఆగ్రహానికి పలుమార్లు గురయ్యారు. అలీఘర్ విద్యార్థులను ఏకం చేసి 'ఆల్ ఇండియా విద్యార్థి సమాఖ్య'ను స్థాపించి, దాని ప్రధాన కార్యదర్శిగా 1936 నుండి 1939 వరకు బాధ్యతలు నిర్వహించారు. ఆంగ్ల ఆధికారుల నుండి ఎటువంటి బెదిరింపులు వచ్చినా ఆయన వ్యవహార సరళిలోగాని, జాతీయోద్యమంలో భాగంగా ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాల నిర్వహణలోగాని ఏమాత్రం మార్పు రాకపోవడం, ప్రభుత్వ ఆదేశాలకు ఏమాత్రం తలవొగ్గక పోవటంతో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను విశ్వవిద్యాలయం నుండి బహిష్కరించింది. అంతవరకు మాత్రమే కాకుండా మరే ఇతర విశ్వవిద్యాలయంలో కూడా ఆయన చేరడానికి వీలులేకుండా చేసింది. ఆయన మాత్రం ప్రభుత్వ చర్యలను విమర్శిస్తూ, ప్రజలను జాతీయోద్యమంలో పాల్గొనే దిశగా కార్యోన్ముఖులను చేస్తూ ప్రత్యేకంగా కరపత్రాలను, చిరుపాత్రాలను రాసి విస్తృతంగా ప్రచురిస్తూ జాతీయోద్యమానికి ఎనలేని తోడ్పాటునిచ్చారు. ఆయన చర్యల పట్ల ఆగ్రహించిన ప్రభుత్వం 1940లో నిర్బంధించి 1941లో విడుదల చేసింది. ఆ తరువాత 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొంటూ తన కార్యకలాపాలను మరింతగా ముమ్మరం చేశారు. ఆ కారణంగా 1942 నుండి 1946 వరకు వివిధ జైళ్ళలో ఆయన నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. ఆల్ ఇండియా ఫార్వర్డ్ బ్లాక్, ఆల్ ఇండియా యూత్ లీగ్, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ లలో ప్రాంతీయ, జాతీయ స్థాయి పదవులను చేపట్టిన ఆయన విముక్తి పోరాటంలో పలు బాధ్యతలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. 1949 ఫిబ్రవరి నాల్గన ఆయన గౌహర్ అరా బేగంను వివాహమాడారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం ద్వితీయ లోక్ సభ ఎన్నికలలో ఫతేపూర్ నుండి (1957-62), తృతీయ లోక్ సభ ఎన్నికల్లో బిసౌలి నుండి అన్సర్ హర్వాని పార్లమెంటుకు (1962-1967) ఎన్నికయ్యారు. ఆ తరువాత జర్నలిజం ప్రధాన వ్యాపకంగా మలచుకున్న ఆయన 'అమిత్ బజార్' లాంటి పలు ప్రముఖ పత్రికల ప్రత్యేక ప్రతినిధిగా బాధ్యతలు నిర్వహిస్తూ చరిత్ర, రాజకీయాలు ప్రధానాంశంగా పలు గ్రంథాలను వెలువరించారు. ఈ మేరకు చివరి వరకు ప్రజల సేవలో గడిపిన అన్సర్ హర్వాని 1996 అక్టోబర్ 28న న్యూఢిల్లీలో కన్నుమూశారు. ♦

ANSAR HARVANI (1916-1996)

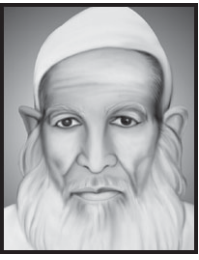
Ansar Harvani, the youth leader who took part in Indian Freedom Struggle, was born in an educated family on 16 February 1916 in Radauli village of Barabanki district in Uttar Pradesh. His father was Ch. Sirajul Haq. Right from his student days, Ansar Harvani was known for his independent thinking. He did his B.A and then took his Law degree. He had his education in Lucknow and Aligarh where he started participating along with his fellow students in the activities of the Indian National Movement in response to the call given by the Indian National Congress. His leadership to the activities against the British Government angered the British authorities. He united the students of Aligarh, established All India Students Federation and served as its General Secretary from 1936 to 1939. Warnings from British authorities neither had any impact on his style of functioning nor was there any change in his organizing anti British activities. Unable to tolerate his defiance, the British Government rusticated him from the university, and also made him ineligible to join any other university. Even this did not deter Ansar Harvani from participating in the anti-British activities. He continued writing and publishing pamphlets in which he criticized the acts of government and motivated people to participate in National Movement. Angered at this, the Government arrested him in 1940 and released in 1941. Even then Ansar Harvani intensified his activities by taking active part in the Quit India Movement of 1942. Consequently he was imprisoned again in various jails from 1942 to 1946. Later he discharged several responsibilities at State and National level in All India Forward Bloc, All India Youth League and Indian National Congress. On 4 February 1949 Ansar Harvani married Gouhar Ara Begum. Post Independence he was elected to Lok Sabha from Fathepur (1957-62) and Bisauli (1962-67). Later Ansar Harvani took up journalism as his main activity and worked as a special staff reporter of noted newspaper such as Amrith Bazar Pathrika. He also wrote several books on history and politics. Ansar Harvani who spent his life in the service of people till his last, passed away on 28 October 1996 in New Delhi. ♦

SHAIK IMAM SAHEB
(1909-1996)

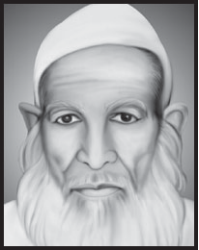
Source: Mee Hakku, (Telugu Monthly), August 2016, Published from Kadapa, Andhrapradesh.

షేక్ ఇమాం సాహెబ్ (1909- 1996)

భారత జాతీయోద్యమానికి దశ-దిశ నిర్దేశించడం మాత్రమే కాకుండా ప్రజలను ప్రభావితం చేస్తూ మార్గదర్శకం చేసిన మహాత్మాగాంధీ అడుగుజాడల్లో చివరివరకు నడిచి ఆయా ప్రాంతాల జనుల చేత 'సరిహద్దు గాంధీ', 'బెలూచీ గాంధీ', 'విశాఖ గాంధీ' 'మగధ గాంధీ' అని పిలిపించుకున్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల సరసన చేరిన ధన్యజీవి షేక్ ఇమాం సాహెబ్. ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం చిత్తూరు జిల్లా మదనపల్లె తాలూకా పెదపాలెంలో 1909లో జన్మించిన షేక్ ఇమాం సాహెబ్ 'గాంధీ ఇమాం'గా సుప్రసిద్ధులు. మహాత్మాగాంధీ అహింసా సిద్ధాంతం పట్ల ఆకర్షితులైన ఆయన చిన్న వయస్సు నుండి ఆంగ్ల పాలనకు వ్యతిరేకంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సాగించిన పలు ఉద్యమాలలో పాల్గొన్నారు. ఖద్దరు ధరించడం మాత్రమే కాకుండా ఖద్దరు ఉద్యమంలో భాగంగా ఖద్దరు ప్రచార కార్యక్రమాలలో భాగస్వామం వహించారు. 1930 నాటి శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో భాగంగా జరిగిన ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో షేక్ ఇమాం సాహెబ్ పాల్గొన్నారు. 'ఆంధ్ర మహిళా సభ' స్థాపించిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధురాలు శ్రీమతి దుర్గాబాయి దేశ్ముఖ్ (1909-1981)తో కలసి షేక్ ఇమాం సాహెబ్ ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో చురుకైన పాత్ర నిర్వహించారు. ఆ కారణంగా ఆంగ్ల ప్రభుత్వ ఆగ్రహానికి గురైన ఆయన మద్రాసు, పెరంబూరు జైళ్ళలో కారాగారవాస శిక్షను అనుభవించారు. ఆంగ్లేయుల దాష్టీకానికి ఏమాత్రం వెరవని షేక్ ఇమాం సాహెబ్ మహాత్ముని బాటలో అహింసా సిద్ధాంతాన్ని పల్లె పల్లెకు ప్రచారం చేస్తూ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించాల్సిన అవసరాన్ని ప్రజలకు ఎరుకపర్చారు. ఆ కారణంగా షేక్ ఇమాం మరోసారి నిర్బంధానికి గురయ్యారు. ఆంగ్లేయుల నిషేధాలు-నిర్బంధాలను లెక్కచేయని ఆయన గాంధీజీ అడుగుజాడల్లో నడుస్తూ హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత, హరిజనోద్ధరణ, వయోజన విద్యా కార్యక్రమాల పట్ల శ్రద్ధ చూపారు. భారత విభజనను వ్యతిరేకిస్తూ, వేర్పాటువాద చర్యలను నిరసిస్తూ సాగిన ప్రచార కార్యక్రమాలలో చివరివరకు షేక్ ఇమాం పాల్గొన్నారు. 1947లో స్వజనుల పాలన వచ్చి దశాబ్దాలు దాటినా మహాత్ముని మాటను, బాటను ప్రజల్లో ప్రచారం చేస్తూ గడిపిన షేక్ ఇమాం సాహెబ్ను 'గాంధీ ఇమాం సాహెబ్' అని ప్రజలు గౌరవంగా పిలుచుకున్నారు. జాతీయోద్యమంలో, ఆ తరువాత కూడా షేక్ ఇమాం సాహెబ్ అటు మాతృభూమికి ఇటు ప్రజానీకానికి అందించిన సేవలకు గుర్తింపుగా 1994 తిరుపతిలో జరిగిన All India Gandhian Constructive Workers' Conference లో, 1996లో చిత్తూరు జిల్లాలో జరిగిన స్వాతంత్ర్య దినోత్సవ వేడుకల్లో గౌరవ పురస్కారాలను అందుకున్నారు. చివరి వరకు ప్రజల సేవలో గడిపి 'గాంధీ ఇమాం సాహెబ్'గా సుప్రసిద్ధులైన షేక్ ఇమాం సాహెబ్ 1996లో కన్నుమూసారు. ♦

SHAIK IMAM SAHEB (1909-1996)

Shaik Imam Saheb, who was fortunate enough to join the pantheon of true Gandhians such as Frontier Gandhi, Beluchi Gandhi and Visakha Gandhi as GANDHI IMAM SAHEB by walking in the footprints of Mahatma Gandhi who influenced the magnitude and direction of Indian National Movement, was born in Pedapalem, Madanapalle taluk, Chittoor district, Andhra Pradesh state. He was drawn towards Mahatma Gandhi's ideology of non-violence at a very young age and started participating in all the movements led by the Indian National Congress against the British rule in India. Besides personally wearing khadi, he took part in khadi campaign activities as a part of the khadi movement. Shaik Imam Saheb participated in the famous Salt Satyagraha which was undertaken in 1930 as a part of the Civil Disobedience Movement. He played an active role in the Salt Satyagraha in collaboration with the famous freedom fighter Smt. Durga Bai Deshmukh who founded 'Andhra Mahila Sabha'. On this count he attracted the ire of the British government which led him to serve jail sentences in Madras and Peramburu prisons. After his release from the jail, undaunted by the repressive measures of the British government, Shaik Imam Saheb went from village to village explaining to people the power of Mahatma Gandhi's non-violence and the need to fight against the British rule. Consequently he was imprisoned again. Not minding arrests and imprisonments, Imam Saheb proceeded in the foot prints of Mahatma Gandhi till the end participating in the campaign for Hindu-Muslim unity, upliftment of Harijans and adult education. He also participated actively in the campaigns against separatist ideas supporting partition of India. Even after independence in 1947, he continued to spread the word and path of Gandhiji for several decades. Hence people respectfully called him 'Gandhi Imam Saheb'. In recognition of his services to the people and motherland he was honoured in All India Gandhian Constructive Workers Conference held in 1994 at Tirupathi and also during Independence Day celebrations in Chittoor district in 1996. Shaik Imam Saheb, who spent his life in the service of the people till the end and was fondly called by people as 'Gandhi Imam Saheb', passed away in 1996. ♦

DR. WARIS KHAN
(1914-1996)

Source: Boughs and Bouquets (English), Dr Mian Sohail Inshah, Pabbi, District Nowshera, Khyber Pukhtunkhwa, Pakistan.

డాక్టర్ వారిస్ ఖాన్ (1914-1996)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటయోధుల దృఢ సంకల్పం ముందు శారీరక వైకల్యం ఏమాత్రం అడ్డు కాదంటూ ఇటు స్వాతంత్ర్య సమరాంగణాన అటు సామ్యవాద భావాల వ్యాప్తిలోనూ అవिरళ కృషి సల్పిన డాక్టర్ వారిస్ ఖాన్ ప్రస్తుత పాకిస్తాన్‌లోని మర్దాన్ జిల్లా ఘల్లాడేరా గ్రామంలో 1914లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మలక్ సర్బులంద్ ఖాన్ పెంపకంలో చిన్నప్పటి నుండి సామాజిక బాధ్యతలను గుర్తెరిగి వ్యవహరించిన ఆయన, ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక పోరాటాల పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. సరిహద్దు గాంధీగా విఖ్యాతులైన ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ నేతృత్వంలో ఏర్పడిన 'ఖుదా-యి-ఖిద్మత్‌గార్'లో సభ్యులయ్యారు. ఆ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటున్న సమయంలో ఆయన పక్షవాతం బారిన పడి కుడిచెయ్యి, ఎడమ కాలు ప్రతిక్రియలను కోల్పోయారు. ఆయన మానసిక దృఢత్వం ముందు ఆంగ్లేయ వైకల్యం శిరస్సు వంచక తప్పలేదు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మార్గదర్శకత్వంలో 'ఖుదా-యి-ఖిద్మత్‌గార్' సిద్ధాంతాలను, ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక ప్రచార కార్యక్రమాల నిర్వహణకు ఆయన గుర్రం మీద సవారి చేస్తూ గ్రామాలు తిరిగారు. ఆ గ్రామీణుల పరిస్థితులు, అక్కడి ఉద్యమకారుల కార్యకలాపాలను, చరిత్రను వివరంగా నమోదు చేస్తూ ప్రజలలో చైతన్యానికి కృషి చేశారు. భార్య సర్పరోష్ బీబీ సహకారంతో తన ఇంటిని కార్యాలయంగా మార్చుకుని కార్యక్రమాలను ఆయన నిర్వహించారు. ఆయన చర్యల పట్ల ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం 1932లో ఆయనను జైలుపాల్గొనింది. ఆ క్రమంలో ఆయన సామ్యవాద భావజాలం పట్ల మొగ్గుచూపారు. ప్రపంచంలో ధనిక-పేద వర్గాలు మాత్రమే ఉంటాయంటూ, తాను పేదవర్గం పక్షపాతినని ప్రకటించుకుని ఆ దిశగా కార్యోన్ముఖులయ్యారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం వత్తాసుతో ఘల్లాడేరా ప్రాంతపు రైతాంగం మీద ఆధిపత్యం చలాయిస్తున్న స్థానిక జమీందారు టోరు నవాబు (Nawab of Toru) అక్రమాలకు వ్యతిరేకంగా సాగిన రైతుల ఉద్యమంలో డాక్టర్ వారిస్ ప్రముఖ పాత్ర వహించారు. ఆ సందర్భంగా ఏర్పడిన యుద్ధ సమితి క్రియాశీలక సభ్యులుగా రైతులను, జాతీయోద్యమకారులను, ప్రజలను ఏకం చేశారు. ఆంగ్లేయాధికారుల మద్దతుతో ఆ జమీందారు రైతుల మీద అఘాయిత్యాలకు పాల్పడానికి ప్రయత్నించగా పోరాటానికి ఆగ్రహగాన నిలబడి టోరు నవాబు చర్యలను తిప్పికొట్టారు. ఆ పోరాటం కారణంగా, శాసనోల్లంఘన కార్యక్రమాల నిర్వహణ వలన 1938లో ఆయన మరోసారి జైలు పాలయ్యారు. జైళ్ళల్లో కనీస వసతులను డిమాండ్ చేస్తూ నిరాహార దీక్షలు చేశారు. అసమానతలు లేని సామ్యవాద వ్యవస్థను ఆకాంక్షిస్తూ సభలు, సమావేశాలను నిర్వహించారు. అనంతరం నేతాజి సుభాష్ చంద్రబోస్ ఏర్పాటు చేసిన 'ఫార్వర్డ్ బ్లాక్' లో ఆయన చేరారు. నేతాజి సహచరులయిన మియా అక్బర్ షా, మియా ముహమ్మద్ షా లాంటి వారితో కలసి చివరివరకు పనిచేశారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక 'Da Teh Azadai Tehreek' పేరుతో స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రను నమోదుచేసిన డాక్టర్ వారిస్ ఖాన్ 1996 డిసెంబర్ 22న కన్నుమూసారు. ♦

DR. WARIS KHAN (1914-1996)

Doctor Waris Khan, who proved that physical handicap was not a hindrance for strong willed freedom fighters and made relentless efforts in freedom struggle and in spreading the idea of socialism, was born in 1914 in Ghalladera village of Mardan district in the present day Pakistan. Malak Sarbuland Khan was his father and under his brought up, Waris Khan learnt to be socially responsible right from his childhood and was naturally attracted towards anti-British struggles. He became a member of Khuda-e-Khidmatgar, an organization launched by Khan Abdul Gafar Khan who was renowned as Frontier Gandhi. While participating in the programmes of the organization, he suffered a stroke which paralysed his right hand and left leg. His commitment for freedom struggle was so strong that the handicap had to bow its head before his strong will. He rode on horseback from village to village conducting anti-British campaign and spreading the ideology of Khuda-e-Khidmatgar under the guidance of Indian National Congress. He recorded the conditions of the rural folk, activities of the activists and history of the places while raising the consciousness of the people. He conducted all these activities from his home which he converted as his office with the cooperation of his wife Jarfarosh Bibi. Angered at his activities, the British government sent him to jail in 1932. During that process he inclined towards socialist ideology. Saying that there were only two classes in the world, the rich and the poor, he declared that he will be on the side of the poor and got into action in that direction. Doctor Waris played a prominent role in the peasant agitation that raged against the local zamindar, Nawab of Toru's hegemony on the peasants and his cruel deeds with the support of the British government. He formed a 'War Committee' with active members from peasants, activists of the National Movement and people in general and thus united them all in the struggle against the zamindar. When the zamindar attempted to terrorize the peasants with the support of British officers, Doctor Waris stood in the forefront and retaliated the acts of the zamindar. At that time Doctor Waris was jailed once again in 1938 on account of organizing activities of Civil Disobedience. He undertook fasts in the jail demanding basic amenities for the prisoners. He aspired for the establishment of a socialist society where there would be no inequalities and organized public meetings to spread the ideas of socialism. He later joined 'Forward Bloc' launched by Nethaji Subhash Chandra Bose and worked in it along with colleagues of Nethaji such as Akbar Shah and Miyan Muhammed Shah till the end of his life. Doctor Waris Khan, who after independence recorded the history of Freedom struggle with the title 'Da Teh Azadai Tehreek', passed away on 22 December, 1996. ♦

SHAIK MAHABOOB ADAM
(1914-1997)

Source: Mr Shaik Mahaboob Azam (Son of Shaik Mahaboob Adam), Vijayawada, Krishna District, Andhrapradesh.

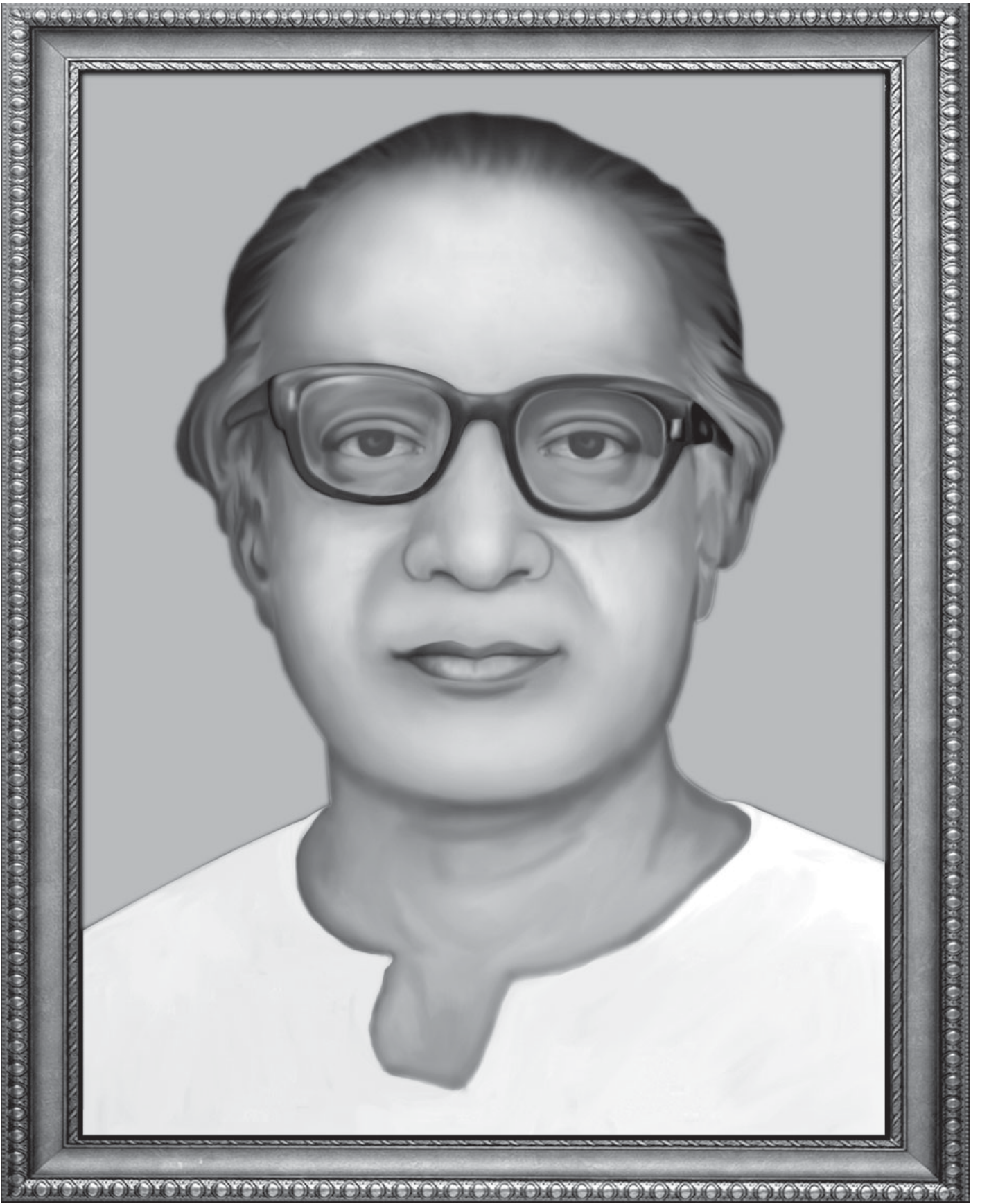
షేక్ మహబూబ్ ఆదం (1914-1997)

భారత జాతీయోద్యమం రూపొందించిన పలు ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యకలాపాల వివరాలను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ పోలీసుల, గూఢచారుల దృష్టిలో పడకుండా ప్రజల్లోకి, ఉద్యమ కార్యకర్తల వద్దకు తీసుకెళ్ళడం లాంటి సాహసోపేత కార్యక్రమాలను నిర్వహించడంలో దిట్టగా పేర్కొందిన షేక్ మహబూబ్ ఆదం సాహెబ్, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని గుంటూరు జిల్లా సత్తెనపల్లి తాలూకా రొంపిచర్ల గ్రామంలో 1914లో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి షేక్ సిలార్ సాహెబ్, తల్లి షేక్ జైనబ్బీ. చిన్నతనంలోనే తల్లి తండ్రులను కోల్పోయిన షేక్ ఆదం తెనాలి పట్టణంలో నివసిస్తున్న అక్కయ్య ఇంట పెరిగారు. విద్యార్థిగా గాంధీ మార్గం పట్ల ఆకర్షితులైన ఆదం సాహెబ్ ఖద్దరు వస్త్రాలు ధరిస్తూ భావోద్వేగంతో ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా ఉపన్యాసాలు ఇవ్వసాగారు. ఆ కారణంగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో పోలీసు ఉద్యోగం చేస్తున్న తన బావగారి ఇంట ఉండటం ఇష్టంలేక తెనాలిలోని అక్కయ్య ఇల్లు వదిలేశారు. పరిచయస్తుల ఇళ్ళ నుండి తెచ్చుకున్న ముద్దకూడు తింటూ, గ్రామాలలోని దేవాలయాల నీడన సేదతీరుతూ, జాతీయోద్యమ ప్రచార కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తూ వారాల అబ్బాయిగా తెనాలిలో విద్యాభ్యాసం పూర్తిచేశారు. ఆ సమయంలో మహాత్ముడు శాసనోల్లంఘన ఉద్యమానికి పిలుపునివ్వగా ఆ ఉద్యమాన్ని ఉద్యతం చేయడానికి. రాష్ట్రంలో రహస్యంగా రాజకీయ శిక్షణ తరగతుల నిర్వహణకు సంబంధించిన ప్రచార కార్యక్రమాలలో ఆయన పాల్గొన్నారు. గురువు మంత్రవాది వెంకటరత్నంతో కలిసి చిత్రవిచిత్ర వేషాలతో కాలినడకతో గ్రామాలను చుట్టేస్తూ పోలీసుల కన్నుగప్పి ప్రచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. ఆ క్రమంలో గుంటూరు చేరిన ఆదం ప్రముఖ కమ్యూనిస్టు నాయకులు పులుపుల శివయ్య లాంటి వారి సహచర్యంలో సామ్యవాద భావాల పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. జాతీయోద్యమంలో భాగంగా సాగుతున్న విద్యార్థి ఉద్యమాలలో చురుకైన పాత్ర నిర్వహించిన ఆదం సత్యాగ్రహోద్యమం, ఉప్పుసత్యాగ్రంలో చురుకుగా పాల్గొని పోలీసుల నిర్బంధాలను, కడలూరు జైలులో జైలుశిక్షను చవిచూశారు. 1938లో ఉద్యోగం చేపట్టిన ఆదం గుంటూరు నుండి విజయవాడకు మకాం మార్చారు. విజయవాడ కేంద్రంగా క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్న ఆదం, ప్రభుత్వ సేవకన్నా ప్రజాసేవలో గడపడం మిన్నగా భావించి ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసి పూర్తికాలపు కమ్యూనిస్టు కార్యకర్తగా మారారు. కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆదేశాల మేరకు ముస్లింలీగ్‌లో చేరి ఆ పార్టీలోని స్థానిక కార్యకర్తలను భారత విభజన డిమాండ్ నుండి, వేర్పాటువాద భావజాలం నుండి దూరం చేయడానికి కృషిచేశారు. స్వాతంత్ర్యం వచ్చాక కమ్యూనిస్టు పార్టీ నిర్వహించిన కార్యక్రమాలల్లో పాల్గొని పలుమార్లు జైలుశిక్షలను అనుభవించారు. 1972లో ఆయనను స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా గుర్తిస్తూ పెన్షన్, ఇతర సదుపాయాల స్వీకరణకు ప్రభుత్వం ఆహ్వానించగా ఆ ఆహ్వానాన్ని తిరస్కరించిన షేక్ మహబూబ్ ఆదం 1997 సెప్టెంబర్ ఆరున కన్నుమూశారు. ♦

SHAIK MAHABOOB ADAM (1914-1997)

Shaik Mahaboob Adam, who was known for his ability to undertake adventurous activities such as communicating the information about the anti-British programmes planned by the leadership of the Indian National Movement to the activists and the people without being noticed by the police and spies of the British government, was born in 1914 in Rompicherla village of Sattenapalli taluk in Guntur district, Andhra Pradesh. His father was Shaik Silar Saheb and mother Shaik Jainabbi. He lost his parents when he was very young and hence he grew up in her elder sister's home in Tenali town. He was attracted towards the path of Mahathma Gandhi in his student days and he used to give emotional speeches against the British government. He left his sister's home as he did not like to live with his brother-in-law who was a policeman in the British government. He continued his education in Tenali on charity of well-wishers and used to take rest in temples in villages. At that time Mahathma Gandhi gave the call for Civil Disobedience Movement and in order to intensify the movement secret political training classes were planned. Shaik Mahaboob Adam took active part in conducting publicity campaign secretly for these classes along with his mentor Mantrawadi Venkataratnam moving about in various disguises covering all the villages on foot without being identified by the police. In that process he had been in the company of Communist leaders such as Pulupula Sivayya and was attracted towards socialist ideas. He participated actively in student movements as a part of the National Movement and took part in Satyagraha and Salt Satyagraha Movements. He was arrested and sent to Cuddalore jail. In 1938 Adam got a job and shifted his residence from Tenali to Vijayawada. Later he took active part in Quit India Movement. He felt that public service is better than Government service and resigned from his job and became a whole time communist. He joined All India Muslim League on the orders of the Communist Party and made efforts to dissuade the members of Muslim League from the separatist ideology of dividing the country on religious lines. After independence he participated in various programmes of the Communist Party and was jailed several times. In 1972 the government recognized him as a freedom fighter and offered him pension and other facilities but Shaik Mahaboob Adam rejected them humbly and he passed away on 6 September, 1997. ♦

MUHAMMAD JALALUDDIN
(1919-1998)

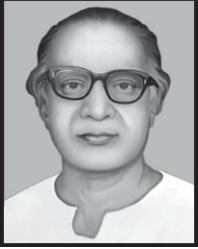
Source: Muzibur Rahaman, (Nephew of Muhammad Jalaluddin) Journalist, Hyderabad, Telangana.

ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ (1919-1998)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో చురుగ్గా పాల్గొనడమే కాకుండా భారతదేశంలో హైదరాబాదు సంస్థానం విలీనం కోరుతూ సాగిన ఉద్యమంలో కూడా క్రియాశీలక పాత్ర నిర్వహించిన ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ 1919 డిసెంబర్ రెండున ప్రస్తుత తెలంగాణ రాష్ట్రం మహబూబ్ నగర్ జిల్లా వనపర్తిలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి పేరెన్నికగన్న స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, ప్రముఖ న్యాయవాది ముహమ్మద్ చిరాగ్ అలీ, తల్లి రహ్మాత్ బీ. ప్రాథమిక విద్య స్థానికంగా పూర్తిచేశాక అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం నుండి గ్రాడ్యుయేషన్ పట్టా చేబట్టారు. మంచి ఉద్యోగావకాశాలు తన గడప వద్దకు వచ్చినా ఆయన నిరాకరించారు. తండ్రి తాతల నుండి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్య వాతావరణాన్ని వాంఛించిన ఆయన కుటుంబం కోసం కాకుండా దేశం కోసం పని చేస్తానంటూ తండ్రి చిరాగ్ అలీ నుండి సమ్మతి పొందారు. ఆంగ్లేయుల అధిపత్యానికి వ్యతిరేకంగా సాగుతున్న ఉద్యమం దిశగా దృష్టి మళ్ళించిన ఆయన 1938లో ఏర్పడిన 'హైదరాబాద్ రాష్ట్ర కాంగ్రెస్' సభ్యులుగా జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. నిజాం సంస్థానంలో గల ప్రత్యేక రాజకీయ పరిస్థితుల నేపథ్యంలో ఆర్థిక-సామాజిక అంతరాలు లేని సామ్యవాద వ్యవస్థ అశించిన ఆయన సోషలిస్టు నాయకులు జయప్రకాష్ నారాయణ్ లాంటి యోధులతో కలసి పనిచేశారు. 1947లో వలస పాలకుల నుండి స్వాతంత్ర్యం లభించాక నిజాం సంస్థానం భారతదేశంలో విలీనం కావాలంటూ ఆరంభమైన ఉద్యమంలో ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ క్రియాశీలకంగా పాల్గొన్నారు. అలనాటి 'రయ్యత్', 'ఇమ్రోజ్' పత్రికలలో పనిచేస్తూ విలీనోద్యమానికి మద్దతుగా వార్తలను, వ్యాసాల పరంపరను వెలువరించారు. ఆ కారణంగా రజాకారులు ఆగ్రహం వ్యక్తంచేయడంతో అజ్ఞాతంలోకి వెళ్ళారు. నిజాంనవాబు దక్కన్ రేడియోకు ప్రతిగా ఉద్యమకారులు కర్నూలులో స్థాపించిన 'భాగ్యనగర్ రేడియో' స్టేషన్ ఏర్పాటు కార్యక్రమాలను అత్యంత సమర్థవంతంగా ఆయన నిర్వహించారు. రజాకార్ల దుశ్చర్యలను ఎదుర్కొనేందుకు పోలాపూర్లో ఏర్పాటు చేసిన సాయుధశిక్షణ శిబిరంలో పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా పోరుబాట సాగుతున్న యోధులకు ఆయుధాల సరఫరాను అత్యంత రహస్యంగా నిర్వహించారు. హైదరాబాదులోని మహంకాళి ఆలయం వద్దగల పోలీసు స్టేషన్ మీద జరిగిన బాంబుదాడి లాంటి పలు ప్రతిఘటన చర్యలలో ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ స్వయంగా పాల్గొన్నారు. 1948 సెప్టెంబర్ 17న హైదరాబాదు సంస్థానం ఇండియాన్ యూనియన్లో విలీనం అయ్యాక అజ్ఞాతం వీడిన జలాలుద్దీన్ సామాజిక సేవా కార్యక్రమాల నిర్వహణ, సేవాసంస్థల ఏర్పాటు లక్ష్యంగా తన కార్యక్రమాలను నిర్దేశించుకున్నారు. భూదానోద్యమంలో చురుగ్గా పనిచేశారు. నూతనంగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వాల అధినేతలతో సన్నిహిత సంబంధాలు ఉన్నప్పటికీ ఎటువంటి స్వప్రయోజనాలను అశించకుండా చివరి వరకు ప్రజల సేవలో గడిపిన ముహమ్మద్ జలాలుద్దీన్ 1998 ఫిబ్రవరి ఐదున కన్నుమూశారు. ♦

MUHAMMAD JALALUDDIN (1919-1998)

Muhammad Jalaluddin, who participated actively in both the struggle for freedom of the mother land and the agitation for unification of Hyderabad princely state in Indian Union, was born on 2nd December 1919 in Vanaparathi of Mahaboobnagar district in the present Telangana state. Noted freedom fighter and Lawyer Muhammad Chirag Ali was his father and Rahamat Bi was his mother. After completing his schooling in his native place, he pursued his graduation in Aligarh Muslim University. He rejected the job offer that came to his doorstep and persuaded his father Chirag Ali that he would work for the country rather than for the family. He was attracted towards the struggle that was going on against the British rule and became a member of the Hyderabad State Congress and participated in the activities of the National Movement. In view of the special political situation prevailing in the Nizam princely State, he aspired for achieving a socialist society that has no social and economic disparities and worked with freedom fighters like Jayaprash Narayan. Post Independence he participated actively in the agitation for the unification of Nizam Princely State in the Union of India. He worked in newspapers such as 'Rayyat' and 'Imroz' and used to publish news items and a series of articles in support of the agitation for unification. He went underground when Razakars were angry at his activities. He ably discharged his duty when he worked in the Bhagyanagar Radio Station which was started in Kurnool against the Deccan Radio of Nizam Nawab. He participated in the training camp that trained in the use of fire arms for the activists of the agitation that was conducted in Sholapur. He also supplied arms most secretly to the activists in the agitation. He directly participated in bombing the Police Station near Mahankali Temple in Hyderabad. He came out from underground life when the Nizam Princely State was unified in the Indian Union on 17 September, 1948. He started his activities for launching service organizations and doing social service. He also worked actively in Bhoodan Movement. Muhammad Jalaluddin, who did not hanker after power in spite of his close relationship with the heads of newly formed governments and spent his life till the end in the service of people, passed away on 5 February, 1998. ♦

BEGUM SUFIA KAMAL
(1911-1999)

Source: http://en.banglapedia.org/index.php?title=Kamal,_Begum_Sufia

బేగం సుఫియా కమాల్ (1911-1999)

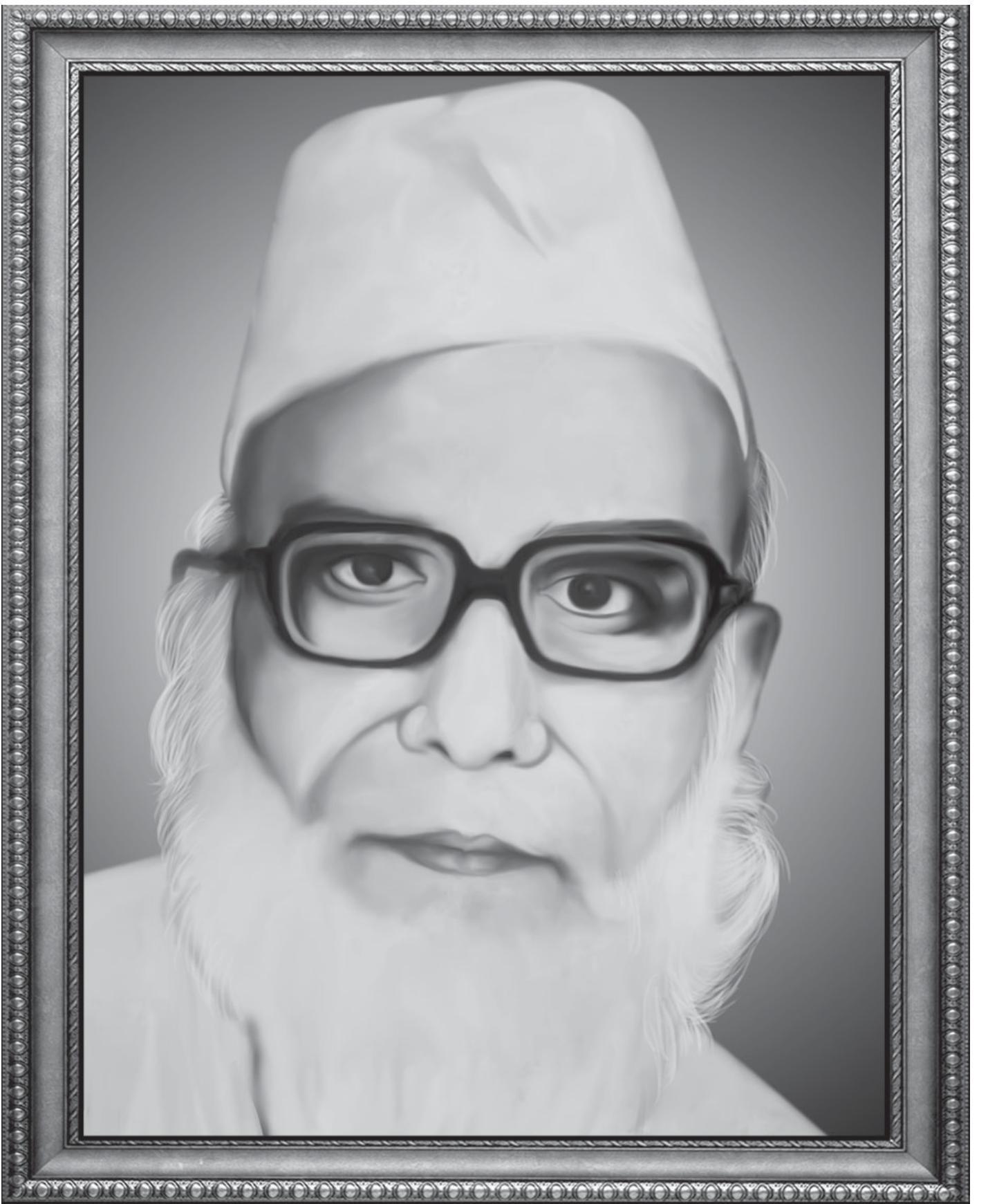
భారత జాతీయోద్యమంలో మహాత్మాగాంధీ మాటన, బాటన నడుస్తూ సమాజంలోని అన్ని రకాల వివక్షతలకు వ్యతిరేకంగా అక్షరాన్ని ఆయుధం చేసుకుని చివరిక్షణం వరకు సాగిన ప్రఖ్యాత కవయిత్రి, జాతీయోద్యమకారిణి బేగం సుఫియా కమాల్ ప్రస్తుత బంగ్లాదేశ్ లోని బారిసాల్ జిల్లా షాయిస్తాబాద్ లో 1911 జూన్ 20న జన్మించారు. చిన్నతనం నుండి పలు నిషేధాలు, అంక్షల మధ్యన గడుపుతూ ఇంటివద్దనే చదువుకుంటూ బెంగాలీ, హిందీ, ఉర్దూ, కుర్ద్, ఆంగ్ల భాషలలో ప్రవేశం సంపాదించారు.

పన్నెండు సంవత్సరాల వయస్సులో సయ్యద్ నిహాల్ హుస్సేన్ తో ఆమెకు వివాహం జరిగాక, ఆ దంపతులు బారిసాల్ లో స్థిరపడ్డారు. భర్త ఉదార భావాల వ్యక్తి కావడంతో సేవా, సాహిత్య కార్యక్రమాల దిశగా ప్రోత్సహించడంతో సుఫియా కమాల్ మంచి రచయిత్రిగా రూపుదిద్దుకున్నారు. ఆమె తన రచనలలో ఆంగ్ల ప్రభుత్వ దుర్మీతిని ఎండగట్టా, ప్రజలను జాతీయోద్యమం దిశగా కార్యోన్ముఖులను చేస్తూ, మహిళలకు జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని ప్రశ్నించారు. 1932లో భర్తను కొల్పోయిన బేగం సుఫియా కమాల్ పసిబిడ్డతో బ్రతుకుదెరువు కొసం కలకత్తా చేరుకున్నారు. కలకత్తాలో ఉపాధ్యాయునిగా పనిచేస్తూ జాతీయోద్యమంలో పాల్గొన్నారు. మహాత్మాగాంధీ నిర్దేశితాల ప్రకారంగా ఖద్దరు వడకడం, ఖద్దరు ధరించడం, ఖద్దరు ప్రచార కార్యక్రమాలను ఆమె స్వయంగా నిర్వహించారు. ఈ క్రమంలో జాతీయోద్యమకారుడు కమాలుద్దీన్ ఖాన్ జీవిత సహచరుడిగా ఆమె జీవితంలోకి ప్రవేశించారు. ఆ కారణంగా సుఫియాకు మరింత స్వేచ్ఛ లభించింది. బేగం సుఫియా కమాల్ రచయిత్రిగా, మహిళా ఉద్యమనేతగా, జాతీయోద్యమకారిణిగా కార్యక్రమాలను ముమ్మరం చేశారు. ఆమె రచనలు రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్, ఖాజీ నజ్రుల్ ఇస్లాం, ముహమ్మద్ నశీరుద్దీన్ లాంటి ప్రముఖుల ప్రశంసలు అందుకున్నాయి. భారత విభజన సమయంలో ఢాకా తరలి వెళ్ళిన బాధితుల సహాయార్థం వునరావాస కేంద్రాలలో ఆమె విరామమెరుగక పనిచేశారు. హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతకు కృషి సల్పారు. ప్రజా సమూహాల హక్కులకు భంగం కలిగినప్పుడల్లా సివంగి లాగ ఆమె పోరుబాట పట్టారు. కవయిత్రిగా పలు ఉత్తమరచనలు చేసిన ఆమె ప్రజల, ప్రభుత్వాల నుండి ప్రశంసలు, పలు అవార్డులు, రివార్డులు అందుకున్నారు. చివరిక్షణం వరకు కవయిత్రిగా, ఉద్యమకారిణిగా అన్ని రకాల అసమానతలకు వ్యతిరేకంగా పోరుబాట సాగిన బేగం సుఫియా కమాల్ 1999 నవంబర్ 20న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

BEGUM SUFIA KAMAL (1911-1999)

Begum Sufia Kamal, memorable poetess and activist in the National Movement, who worked along the path shown by Mahatma Gandhi and fought against the discriminations of all kinds using the pen as her weapon till the end, was born on 20 June 1911 in Shaistabad, Barisal District, in the present day Bangladesh. Due to traditional obstacles she pursued her education at home and gained access to Bengali, Hindi, Urdu, Kurd and English languages. She was married to Syed Nihal Hussain at the age of 12 years and the couple settled in Barisal. As her husband was a man of liberal ideas and encouraged her in the direction of service and literary programmes, Sufia Kamal shaped herself into a good poetess. She exposed the unethical policies of the British government, motivated the people towards National Movement and questioned in her literary works the injustice being done to women. In 1932 Begum Sufia Kamal lost her husband and with her infant she went to Calcutta to make a living and took part in the National Movement while working as a teacher. Following the footsteps of Mahatma Gandhi she did spinning, wore khaddar and organised Khaddar Campaign. In those days Kamaluddin Khan, an activist of Indian National Movement, became her life partner. With the support of Kamaluddin she got freedom to intensify her activities as a writer, as a leader of women's movement and as an activist in Indian National Movements. Her books earned acclaim from great persons such as Visvakavi Ravindranadh Tagore, Khaji Nazrul Islam and Mohammed Naseeruddin. Begum Sufia Kamal worked untiringly in rehabilitation camps organized for the victims who came to Dhaka during the partition of India. She strove hard for Hindu-Muslim unity. Whenever there was violation of human rights, she fought like a lioness. As a poetess she received wide acclaim and awards from people and government alike. Begum Sufia Kamal who fought against all kinds of inequalities and discriminations till her end as a poetess and as an activist, breathed her last on 20 November, 1999. ♦

MEER FAYYAZ ALI HAASHMI
(1896-1999)

Source: Mr Masod Hashmi, (Son of Fayyaz Ali Haashmi), Delhi.

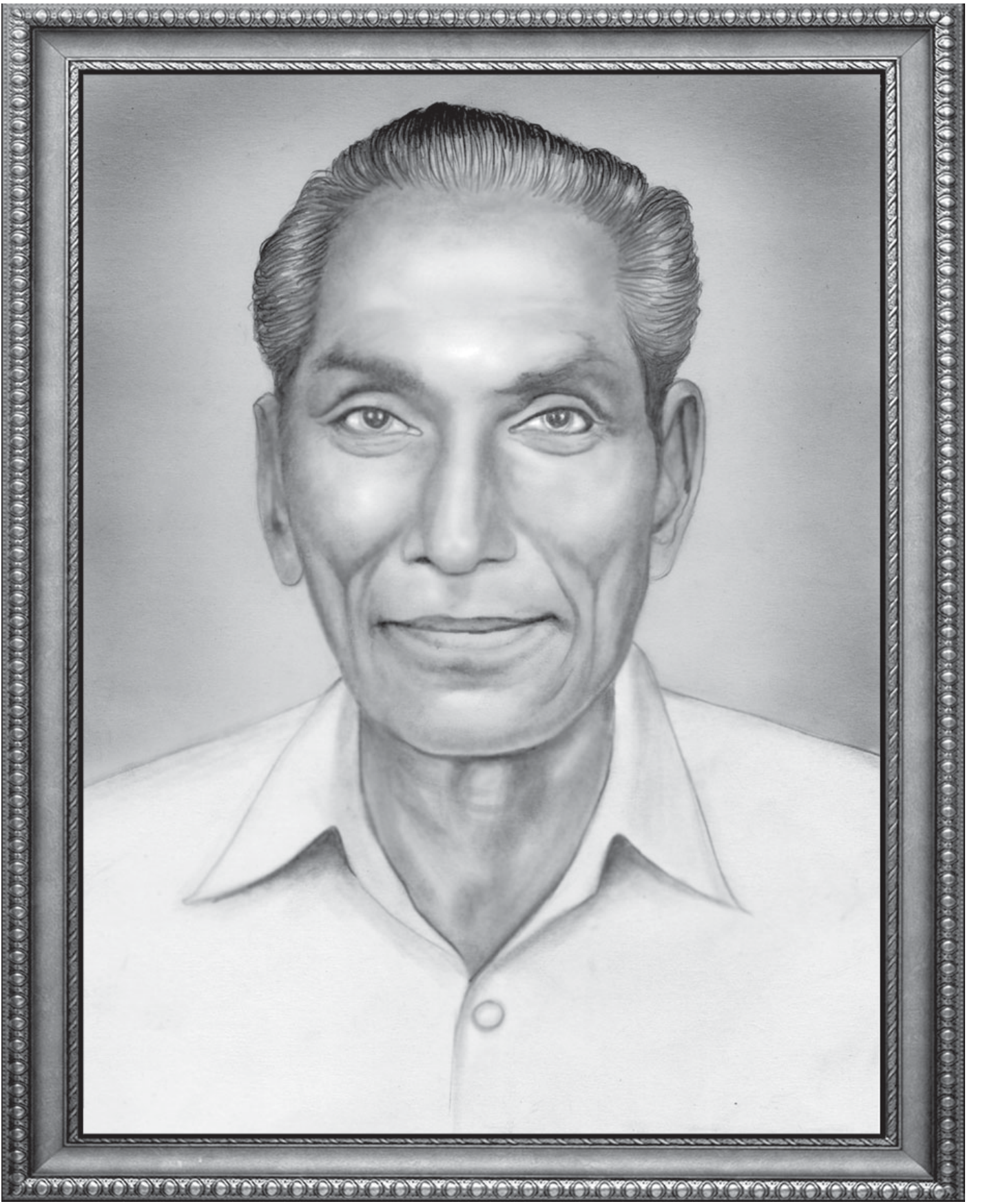
మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి (1896-1999)

భారత జాతీయోద్యమ చరిత్రలో 'గ్రాండ్ ఓల్డ్ లేడీ'గా ప్రఖ్యాతిగాంచిన అరుణా ఆసఫ్ అలీకి పూర్తిస్థాయిలో అండదండలు అందిస్తూ, జాతీయోద్యమంలో తనదైన పాత్రను నిర్వహించిన మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి 1896 సెప్టెంబర్ 13న ఢిల్లీలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మీర్ నియాజ్ అలీ హాష్మి, తల్లి పేరు సుప్రూ బేగం. ఆయన మెట్రిక్ వరకు చదువుకున్నారు. యువకుడిగా మహాత్మాగాంధీజీ పట్ల ఆభిమానం పెంచుకున్నారు. స్వజనుల పట్ల ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం వ్యవహరిస్తున్న తీరు తెన్నులను సహించని మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి ఆంగ్లేయుల పాలన నుండి మాతృభూమి విముక్తి కోసం సాగుతున్న జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. బ్రతుకు బండిని నెట్టుకురావడానికి పలు ప్రవేటు సంస్థలలో ఉద్యోగాలు చేస్తూ మహాత్మాగాంధీ మార్గదర్శకంలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నిర్వహిస్తున్న కార్యక్రమాలలో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యకర్తగా పాల్గొంటూ పలు మార్లు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ దాష్టికాలకు, నిర్బంధాలకు గురయ్యారు. 1930 నాటి శాసనోల్లంఘనలో భాగంగా సాగిన ఉప్పు సత్యాగ్రహం సందర్భంగా ఢిల్లీని ప్రధాన కార్యస్థానం చేసుకుని జాతీయోద్యమ రంగప్రవేశం చేశారు. ఆయనకు ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు ముహమ్మద్ ఆసఫ్ అలీ భార్య అరుణా ఆసఫ్ అలీతో మంచి పరిచయం ఏర్పడింది. ఆ పరిచయంతో జాతీయోద్యమానికి తోడ్పాటు ఇవ్వడానికి, ప్రజలను జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షించేందుకు అవసరమగు సాహిత్యం, సామగ్రి ముద్రణకు స్క్రీన్ ప్రింటింగ్ ప్రెస్ ను మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి ప్రారంభించారు. ఈ ప్రింటింగ్ ప్రెస్ ద్వారా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాల ప్రచార సామగ్రిని ముద్రించి అందిస్తూ జాతీయోద్యమ ప్రచార కార్యక్రమాల విస్తరణకు ఆయన తోడ్పడ్డారు. ఈ క్రమంలో అరుణా ఆసఫ్ అలీ తోడ్పాటు వలన మరింత చురుగ్గా ఆయన ప్రచార సామగ్రి తయారీ కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. 1942 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం సందర్భంగా జాతీయ నాయకత్వం అంతా జైళ్ళలో ఉన్నప్పుడు అజ్ఞాతంలోకి వెళ్ళిన అరుణా ఆసఫ్ అలీ రహస్యంగా పలు ప్రాంతాలను పర్యటించారు. 1942 నాటి 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమ కార్యక్రమాలకు అవసరమగు సాహిత్యం, సామగ్రి ముద్రణతో పాటుగా, ప్రారంభించిన 'ఇంక్విలాబ్' మాసపత్రిక నిర్వహణకు తోడ్పాటు అందించారు. ఆర్థిక-సామాజిక అంతరాలు లేని సామ్యవాద వ్యవస్థ పట్ల మొగ్గుచూపిన ఆయనకు సోషలిస్టు కాంగ్రెస్ నాయకులు డాక్టర్ రామనోహర్ లోహియా, జయప్రకాష్ నారాయణ, యూసుఫ్ జాఫర్ మెహర్ అలీ లాంటి ప్రముఖులతో పరిచయం కలిగింది. 1940 నాటి ముస్లింలీగ్ ప్రతిపాదిత భారత విభజన తీర్మానాన్ని వ్యతిరేకించిన ఆయన హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతకు చివరివరకు కృషిచేశారు. 1947లో స్వాతంత్ర్యం లభించాక ఎటువంటి రాజకీయ పదవులను ఆశించకుండా నిరాడంబర జీవితాన్ని గడిపిన మీర్ ఫయ్యాజ్ అలీ హాష్మి 1999 జూలై 13న ఢిల్లీలో ప్రశాంతంగా కన్నుమూసారు. ♦

MEER FAYYAZ ALI HAASHMI (1896-1999)

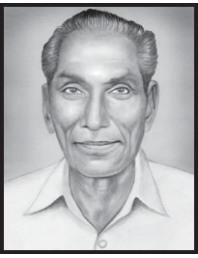
Meer Fayyaz Ali Haashmi, who was of great help to 'Grand Old Lady' Aruna Asaf Ali, during Quit India Movement, and participated in the National Movement in his own way, was born on 13 September, 1896 in Delhi. Meer Niyaz Ali Hashmi was his father and Sughra Begum was his mother. He studied up to Matriculation. As a young man he developed admiration for Mahatma Gandhi. He could not brook the way his countrymen were treated by the British and so he was attracted towards the National Movement which was moving ahead with the aim of liberating the motherland from British rule. While working jobs in private organizations to eke out a living, he participated in the activities of Indian National Congress as an activist and was subjected to arrests and other measures of repression several times. He came to know Aruna Asaf Ali, wife of Muhammad Asaf Ali, during Salt Satyagraha which was undertaken as a part of Civil Disobedience Movement in 1930. That acquaintance with her led him to start a screen printing press to print literature and other publicity material needed for attracting people into the National Movement. Through this printing press he printed publicity material for the programmes of Indian National Congress and helped the movement spread to all the corners of the country. With the support he received from Aruna Asaf Ali, he intensified the work of printing publicity material. During Quit India Movement all the top leaders of Indian National Congress were in jails and Aruna Asaf Ali rose to the occasion and went underground to organize the movement secretly. At that critical time the help he extended to her in supplying her with necessary literature and publicity material from time to time and looking after the work of the monthly 'Inqilab' which was run by her was of crucial importance. As a man with an inclination for socialism, when he came into contact with socialist leaders like Dr. Ram Manohar Lohia, Jaya Prakash Narayana and Yusuf Jafar Meher Ali, they liked him very much. He opposed the resolution moved by Muslim League in 1940, and made efforts for Hindu-Muslim unity till the end. After Independence in 1947, Meer Fayyaz Ali Haashmi led a simple life without aspiring for any position and passed away peacefully on 13 July, 1999. ♦

SYED ABDUL AZEEM
(1919-2001)

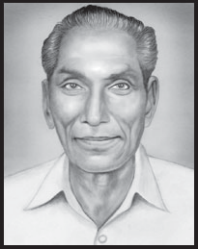
Source: Bharatha Swathantryodyamam : Andhrapradesh Muslimlu (Telugu), Syed Naseer Ahamed, AHP, Vinukonda, AP, 2011.

సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీం (1919-2001)

జాతీయోద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనడం మాత్రమే కాకుండా స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక తన బ్రతుకుదెరువు చూసుకుంటూనే దేశమంటే మట్టికాయో దేశమంటే మనుషులోయ్ అని భావించి ప్రజాసేవకు పూర్తిగా అంకితమైన సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీం 1919 సెప్టెంబరు 16న ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ప్రకాశం జిల్లా కేంద్రమైన ఒంగోలులో జన్మించారు. తండ్రి సయ్యద్ రహంతుల్లా, తల్లి సయ్యద్ ఇమాం బీబీ. స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు షేక్ రహంతుల్లా సాహసోపేత చర్యలకు ప్రభావితులయిన ఆయన ప్రముఖ నాయకులు టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు సహచర్యంలో భారత జాతీయోద్యమం దిశగా సాగారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు జరిగిన పలు కార్యక్రమాలలో ఆయన చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఒకసారి మహాత్మాగాంధీ, కస్తూరిబా గాంధీ విరాళాలు సేకరిస్తూ రైలులో ప్రయాణిస్తుండగా, ఆ రైలులో తానుకూడా ప్రయాణించి, ప్రయాణీకుల నుండి విరాళాలు సేకరించి, తల్లితండ్రులు తనకిచ్చిన పాకెట్ మనీతో సహా గాంధీజీకి అందజేసి ఆయన అభినందనలు అందుకున్నారు. మరోసారి జవహర్లాల్ మద్రాసు సమావేశానికి హాజరై తిరిగి ఢిల్లీ వెడుతుండగా అజీం రైలులో నెహ్రూ వెంట తెనాలి వరకు ప్రయాణించి ఆయనతో మాట్లాడి ప్రేరణ పొందారు. ఉప్పు సత్యాగ్రహోద్యమ ప్రచార కార్యక్రమాలలో అజీం చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఈ సందర్భంగా ప్రకాశం పంతులు నాయకత్వంలో జరిగిన ఊరేగింపులో పాల్గొని బ్రిటిష్ వ్యతిరేక నినాదాలు చేసినందుకు పోలీసులు ఆయనను చావ చితగొట్టారు. 1939 ప్రాంతంలో ఒంగోలు నుండి తెనాలి పట్టణానికి వచ్చి స్థిరపడిన ఆయన క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. విప్లవ భావాల వైపు మొగ్గుచూపిన అజీం రైళ్ళు ఆపడం, సిగ్నల్స్ విరిచివేయడం, తీగలు తెంచడం లాంటి చర్యలకు ఉపక్రమించారు. ఈ సంఘటనలను పురస్కరించుకుని విప్లవకర భావాలు గల ఉద్యమకారులను అరెస్టు చేయడానికి పోలీసులు గాలింపులు ప్రారంభించారు. ఆ సందర్భంగా పెద్దల సలహా మేరకు మద్రాసు వెళ్ళిన ఆయన ఉద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ అరు మాసాల పాటు అక్కడ అజ్ఞాతంలో గడిపారు. 1940లో భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకులు పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య భావాలకు ప్రభావితమైన అజీం కమ్యూనిస్టు కార్యకర్తగా పార్టీ కార్యక్రమాల పట్ల ఉత్సాహం చూపుతూ రావి అమ్మయ్య మార్గదర్శకత్వంలో పనిచేశారు. భారత విభజన ఆలోచనలను పూర్తిగా వ్యతిరేకిస్తూ ఎదురైన ఇక్కట్లను సహిస్తూ వేర్పాటు వాదాన్ని నిరసిస్తూ, 'ఈ గడ్డ మీద పుట్టాం...ఇక్కడే ఉంటాం...చస్తాం...కాని ఈ నేలను విడిచి పెట్టం' అని పాకిస్తాన్ వెడదామన్న మిత్రులకు ఆయన స్పష్టం చేశారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక క్రియాశీలక రాజకీయాలకు దూరంగా ఉంటూ సంఘ సేవాకార్యక్రమాల వైపు దృష్టి సారించిన సయ్యద్ అబ్దుల్ అజీం 2001 జనవరి 1న తెనాలిలో కన్నుమూశారు. ♦

SYED ABDUL AZEEM (1919-2001)

Syed Abdul Azeem, who actively took part in National Movement and devoted his life completely for public cause even after independence while working for making a living, was born on 16 September, 1919 in Ongole, the district headquarters of Prakasam district, Andhra Pradesh. Syed Rahmthulla was his father and Syed Imam Bibi his mother. Inspired by the famous freedom fighter Shaik Rahmthulla, he was drawn towards National Movement in the company of prominent leader Tanguturi Prakasam Panthulu. He participated in several programmes organized in response to the call given by Indian National Congress. Once when Mahathma Gandhi and Kasturi Ba travelled in a train collecting donations, Azeem also travelled in the train along with them, collected donations from the passengers and handed the collection to Gandhiji adding to it his pocket money given to him by his parents. He received compliments for the gesture from Mahathma Gandhi. On another occasion he travelled along with Jawaharlal Nehru in train upto Tenali while he was returning from a meeting in Madras and got inspiration from him by discussing with him on the way. Azeem took an active part in Salt Satyagraha Movement. The police beat him black and blue when he shouted slogans while participating in a rally taken out on that occasion under the leadership of Prakasam Panthulu. He took part in Quit India Movement when he shifted his residence from Ongole to Tenali in 1939. Later he was attracted towards revolutionary movement and participated in activities such as stopping trains, damaging railway signals and breaking wires etc. Consequent upon these incidents the police started searching for people responsible for these incidents. Then he moved to Madras on the advice of elders and started taking part in activities of the movement there while being underground for 6 months. In 1940 he came under the influence of the Communist Party of India leader Puchalapalli Sundaraya and worked under the guidance of Ravi Ammayya showing interest the activities of the Communist Party as an activist of the party. He opposed the idea of dividing India and made it clear to his friends who proposed to move to Pakistan by saying 'we were born here, will live and die here but will never leave this soil'. Syed Abdul Azeem remained aloof from active politics after independence and focused on social service activities, passed away on 1 January, 2001. ♦

**BEGUM ZAHRA DAWOODI
(1923-2003)**

Source: http://www.bihartimes.in/articles/sajjad/zahra_daudi.html

బేగం జహ్రా దావూది (1923-2003)

పుట్టినింటి వారితోపాటుగా మెట్టినిల్లు వారు కూడా స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు కావడంతో చిన్నతనం నుండి స్వాతంత్ర్య సమర యోధుల సహచర్యాన్ని పొందిన బేగం జహ్రా దావూది 1923 మార్చి 16న బీహార్ రాష్ట్రం చాప్రాలో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి మౌలానా అస్గర్ అలీ స్వతంత్ర, జాతీయ భావాలు గలిగిన వ్యక్తి. జాతీయోద్యమకారులైన మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్, డాక్టర్ బాబు రాజేంద్ర ప్రసాద్ తదితర ప్రముఖులతో సన్నిహిత సంబంధాలు కలిగిన తండ్రి బాటలో జహ్రా కూడా స్వేచ్ఛా, స్వతంత్ర భావాలను పుణికి పుచ్చుకున్నారు. కుటుంబం కల్పించిన స్వేచ్ఛాయుత వాతావరణంలో, తండ్రి ప్రోత్సాహంతో ఆమె ఉన్నత విద్యను అభ్యసించారు. బాలికలు ఉన్నత విద్య గరపడానికి గల అన్ని అడ్డంకులను అధిగమిస్తూ సాహసంతో విద్యారంగంలో ఆమె అధిరోహిస్తున్న ఉన్నత స్థానాల పరంపరను గమనించిన ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు షఫీ దావూది ఆమెను తన ఇంటి కోడలు చేసుకున్నారు. న్యాయవాది అయిన ఆమె భర్త హబీబ్ దావూది, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులైన అత్త జుబేదా దావూది, మామ షఫీ దావూదీల ప్రభావంతో జహ్రా దావూది కూడా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద శక్తుల అధిపత్యాన్ని నిరసిస్తూ, వ్యతిరేకిస్తూ సాగిన జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. అందరికీ సమాన హక్కులన్న భావజాలంతో మహిళల హక్కుల కోసం పోరుబాట సాగారు. జ్ఞానార్జన పట్ల అత్యంత అభిరుచి కలిగిన ఆమె ఆర్థిక శాస్త్రం, రాజనీతి శాస్త్రం, న్యాయశాస్త్రంలో ఉన్నత విద్యను పూర్తిచేశారు. కమ్యూనిస్టు మ్యూనిఫెస్టోను అధ్యయనం చేసి సామ్యవాద భావాలతో ప్రభావితమైన ఆమె కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా సభ్యత్వం స్వీకరించారు. భారత విభజన తరువాత కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యకలాపాలలో ప్రధానంగా పాల్గొంటూ ప్రపంచ మహిళా ఉద్యమ నేతగా ప్రపంచ పర్యటనలు చేశారు. 1965 ప్రాంతంలో జరిగిన మతకలహాల నేపథ్యంలో జహ్రా కుటుంబం పాకిస్థాన్కు తరలి వెళ్ళిపోయింది. అక్కడ కూడా ప్రజల సహజ హక్కులు, మహిళలకు ప్రత్యేక హక్కుల కోసం పోరాడుతున్నందున 'తిరుగుబాటు భావాలు గల మహిళ'గా పరిగణించబడిన ఆమె పలు ఉద్యోగాలను కొల్పోవాల్సి వచ్చింది. నిర్బంధాలకు గురికావాల్సి వచ్చింది. ఆ తరువాతి కాలంలో ఆమె కుటుంబం కెనడా తరలి వెళ్ళింది. అర్జించిన జ్ఞానసంపదను ప్రజల పరం చేయాలన్న సంకల్పంతో పలు రచనలు చేస్తూ, గ్రంథాలు ముద్రిస్తూ వచ్చిన బేగం జహ్రా దావూది 2003 సెప్టెంబర్ రెండున కెనడాలో చివరి శ్వాస విడిచారు. ♦

BEGUM ZAHRA DAWOODI (1923-2003)

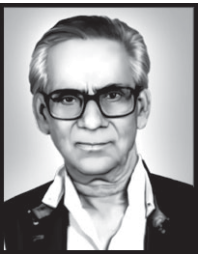
Begum Zahra Dawoodi, who from her childhood had been in the company of freedom fighters as both her parents and in laws were freedom fighters, was born on 16 March, 1923 in Chapra of Bihar State. Her father, Moulana Asghar Ali was a man of independent and nationalistic ideas. Zahra Dawoodi also inherited the ideology of her father who had close relationship with great leaders such as Moulana Abdul Kalam Azad and Dr Babu Rajendra Prasad. In the liberal environment provided by the family and with the encouragement given by her father, she pursued higher education. Having noticed the succession of heights she was scaling in academics surmounting all the obstacles that stand in the way of girl's education, renowned freedom fighter Shafi Dawoodi made her his daughter-in-law. Under the influence of her husband Habib Dawoodi, who was a lawyer, her mother-in-law Jubeda Dawoodi, who was also a freedom fighter and her father-in-law Shafi Dawoodi, Zahra participated actively in the Indian National Movement which proceeded against the hegemony of the imperial powers. She fought for equal rights for women with the ideology of equality of all. With an immense aptitude for knowledge she completed her higher education in the areas of Economics, Politics, and Law. Having studied the manifesto of the Communist Party and having been influenced by the socialist ideology she took the membership of the Communist Party of India. Post independence she mainly participated in the communist party activities and toured all over the world as a leader in World Women Movement. In the wake of communal violence that flared up in 1965, Zahra's family migrated to Pakistan. As she continued to fight for the human rights in general and women's rights in particular, she was considered a woman with revolutionary ideas and had to lose several jobs and face arrests. Later her family moved to Canada where she wrote several books and published them to disseminate her knowledge to the people of the world. Begum Zahra Dawoodi breathed her last on 2 September, 2003 in Canada. ♦

SYED ABDUL OLA
(1918 – 2006)

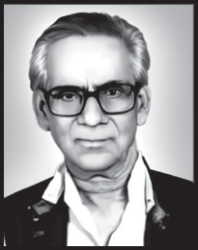
Source: Dr Shakeel Olyee (S/o Syed Abdul Ola), Gaya, Bihar.

సయ్యద్ అబ్దుల్ ఓలా (1918-2006)

బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదశక్తుల నుండి మాతృభూమి విముక్తి లక్ష్యంగా పోరాడటం మాత్రమే కాకుండా ఆర్థిక-సామాజిక అంతరాలు లేని సామ్యవాద వ్యవస్థ దిశగా ప్రజానీకాన్ని నడిపించడానికి కూడా నడుం కట్టి, జీవితపర్యంతం శ్రమించిన సయ్యద్ అబ్దుల్ ఓలా 1918 అగస్టు తొమ్మిదిన బీహార్ రాష్ట్రం గయా జిల్లా గయాలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి మౌలానా ఖైరుద్దీన్ ప్రస్తుత పాకిస్తాన్ నుండి ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం దేవ్బంద్‌లో గల దారుల్ ఉలాంలో విద్యార్జన కోసం వచ్చారు. ఆయన ఇక్కడ ఉన్నత ధార్మిక విద్యను అర్జించి తిరిగి స్వగ్రామం వెళ్ళకుండా గయాలో ఒక మదరసా ప్రారంభించి ఇక్కడే స్థిరపడిపోయారు. తండ్రి వద్ద ప్రాథమిక విద్యను అరంభించిన అబ్దుల్ ఓలా మధ్యలోనే విద్యాభ్యాసానికి స్వస్తిచెప్పి జాతీయోద్యమం దిశగా సాగారు. బ్రిటిష్ వ్యతిరేకత, సేవాగుణం సంతరించుకున్న ఆయన స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం పోరాడుతున్న విప్లవకారుల సాన్నిహిత్యంలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలలో పాల్గొన్నారు. ఆ క్రమంలో సామ్యవాద భావాల పట్ల ఆకర్షితులైన అబ్దుల్ ఓలా 1930లో భారతీయ కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యత్వం స్వీకరించారు. జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో పాల్గొంటూ పార్టీ సభ్యుని స్థాయి నుండి విద్యార్థి-యువజన నేతగా ఆయన ఎదిగారు. బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటాల దిశగా యువతను, విద్యార్థులకాన్ని ఆకర్షించడంలో ప్రముఖ పాత్ర నిర్వహించారు. 'విప్లవకర విద్యార్థి'గా ప్రభుత్వ చిట్టాలోకి ఎక్కిన ఆయన చర్యల పట్ల అగ్రహించిన ప్రభుత్వం 1933లో నిర్బంధించింది. ఆరుమాసాల జైలు జీవితం గడిపిన ఆయన ప్రగతిశీల భావాల ప్రచారం నిమిత్తం సాహిత్యాన్ని సృష్టించి, ఆ సాహిత్యాన్ని విస్తృతంగా రహస్యంగా పంపిణీ చేసారు. ఆయనను అరెస్టు చేయడానికి పోలీసులు ప్రయత్నించగా సుదీర్ఘకాలం అజ్ఞాతంలో గడుపుతూ, రాజకీయ సమావేశాలు, సభలను నిర్విఘ్నంగా సాగించారు. 1940లో క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం సందర్భంగా అరెస్టయిన అబ్దుల్ ఓలా ఏడాదిపాటు హజారీబాగ్ కేంద్రకారాగారంలో జైలుశిక్షను అనుభవించారు. 1946లో భారత విభజన, ముస్లింలీగ్ వేర్పాటువాదాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ 'ముస్లిం సేవాదళం' పేరుతో యువకులను, విద్యార్థులను, ప్రజలను కూడగట్టి విభజన వ్యతిరేక ప్రచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక పూర్తిస్థాయి భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ కార్యకర్తగా కార్మిక-శ్రామిక-రైతాంగ సమస్యల పరిష్కారానికి పోరాటాలు సాగిస్తూ మున్ముందుకు సాగిన ఆయన 'కామ్రేడ్ ఓలా'గా ప్రసిద్ధులయ్యారు. 1973లో కేంద్ర-రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా సత్కరించి గౌరవించాయి. ప్రజలకు ఎక్కడ ఏ సమస్య వచ్చినా అక్కడ ప్రత్యక్షమై సమస్యల పరిష్కారానికి కృషి సాగించిన సయ్యద్ అబ్దుల్ ఓలా 2006 జనవరి ఒకటిన గయాలో కన్నుమూసారు. ♦

SYED ABDUL OLA (1918 – 2006)

Syed Abdul Ola, who fought for the freedom of the motherland from the British colonial rule and strove all through his life to lead people towards a socialist society with no social and economic disparities, was born on 9 August, 1918 in Gaya of Bihar state. His father Moulana Khairuddin came to Uttar Pradesh from the present day Pakistan for education in Darul Uloom in Deoband. After acquiring religious education there he did not go back to his native place, started a Madarasa in Gaya and settled there itself. Abdul Ola started his primary education with his father but he discontinued it midway and headed towards the National Movement. With anti-British attitude and a spirit of service deeply ingrained, he developed intimacy with revolutionaries who were fighting for freedom for the motherland and participated in anti-British activities. During that process Abdul Ola was attracted towards the idea of socialism and took membership of the Communist Party of India in 1930. Participating in the activities of the National Movement, from the level of an ordinary member he rose to the level of a students and youth leader. He played a key role in attracting students and youth towards anti-British struggles. The British government considered him a 'revolutionary student' and arrested in 1933. After being in jail for 6 months, he created literature for promoting progressive ideas and distributed it extensively in a secret manner. When police tried to arrest him, he had been in under ground for a long time and organized political meetings without any interruption. He was arrested in 1942 during Quit India Movement and was in Hazaribagh central jail for a year. Opposing the Separatist ideas of the Muslim League and Partition of India he united people, particularly youth and students, under the banner 'Muslim Seva Dal' to strengthen nationalism and organized anti-partition campaign. After independence he became popular as 'Comrade Ola' by fighting for the solution of the problems of peasants and workers as a whole time worker of the Communist Party of India. In 1973 the central and state governments honoured him as a freedom fighter. Syed Abdul Ola, who used to appear wherever there was a problem and strove hard for its solution, passed away in Gaya on 1 January, 2006. ♦

KHAN ABDUL WALI KHAN
(1917-2006)

Source: <https://www.pinterest.co.uk/pin/435441857707590180/>

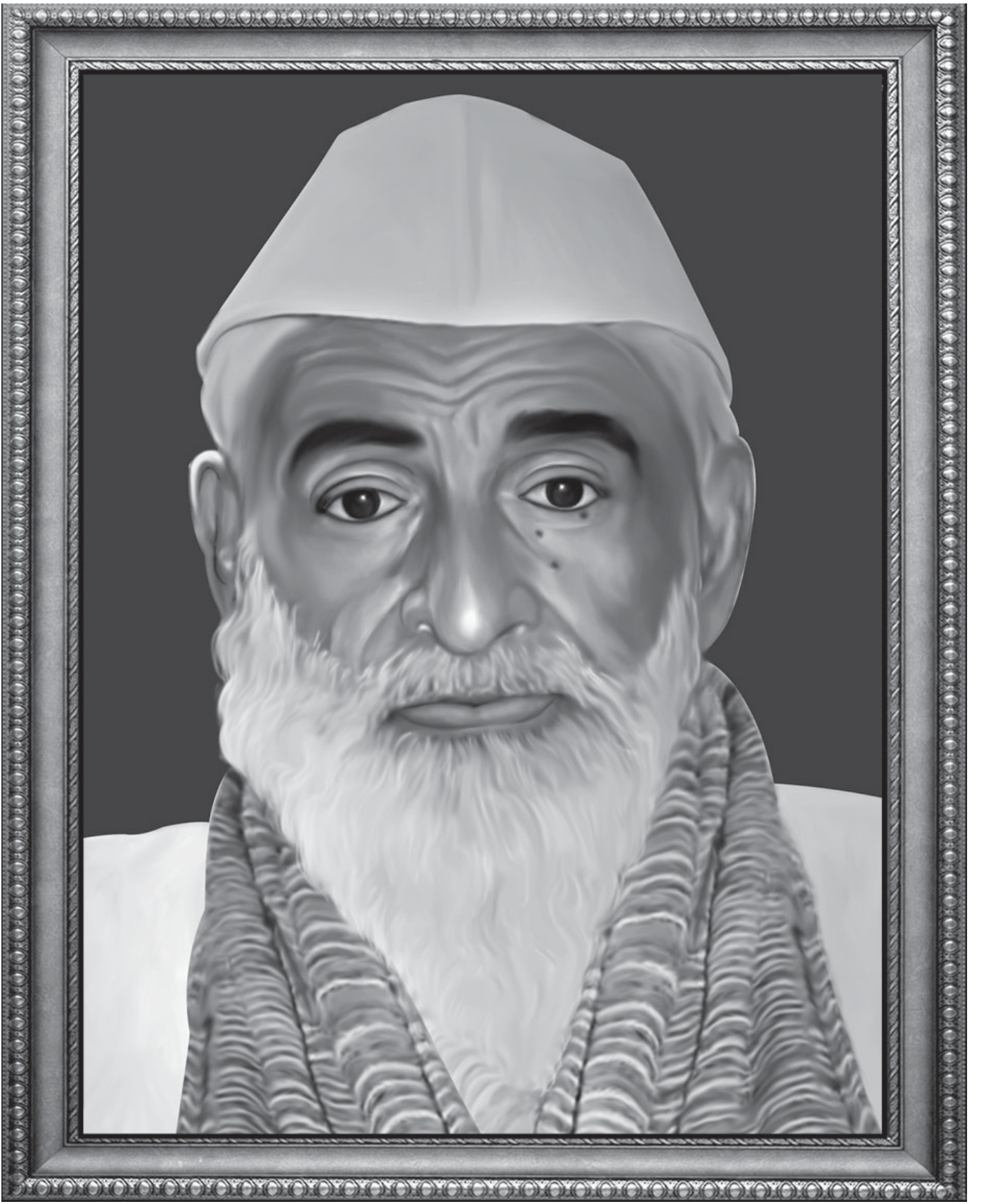
ఖాన్ అబ్దుల్ వలీ ఖాన్ (1917-2006)

ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకంగా భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాలలో సాగిన పోరాటంలో పాల్గొన్న ఖాన్ అబ్దుల్ వలీ ఖాన్ 1917 జనవరి 11న ప్రస్తుత పాకిస్థాన్‌లోని చార్‌సద్దా జిల్లా ఉత్తమాన్‌జాయ్ లో జన్మించారు. ఆయన తల్లి మెహర్ ఖాందా ఖాన్, తండ్రి సరిహద్దు గాంధీగా విఖ్యాతులు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్. ఆనాటి వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతాల ప్రజల సంక్షేమం, అభివృద్ధి, స్వయం సంస్కరణలకు ఉద్దేశించబడి, అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ స్థాపించిన Anjuman-e-Islah-e Afghanistan ద్వారా ఏర్పాటు చేసిన ఆజాద్ స్కూల్, ఆ తరువాత డెహరాదూన్‌లో వలీఖాన్ చదువు సాగింది. 1930లో అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ స్థాపించిన 'ఖుదా-యే-ఖిద్మత్‌గార్' సంస్థ సభ్యునిగా చిన్న వయస్సులోనే ఆయన తండ్రి వెంట నడిచారు. 1930లో ఉత్తమాన్‌జాయ్‌లో గల సరిహద్దు గాంధీ గృహం మీద ఆంగ్లేయ సాయుధబలగాలు సాగించిన కిరాతక దాడిలో ఖాన్ వలీ ఖాన్ తృటిలో మృత్యువు ముఖం నుండి తప్పించుకున్నారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్న అఖిల భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ నేతృత్వంలో సాగిన ఉద్యమాలన్నిటిలో ఆయన చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. 1942 నాటి 'క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం'లో జాతీయ కాంగ్రెస్ ప్రాంతీయ శాఖ కార్యదర్శిగా ఖుదా-యే-ఖిద్మత్‌గార్ కార్యకర్తలను ముందుండి నడిపించారు. ఆ కారణంగా 1943లో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను అరెస్టు చేసింది. భారత విభజనను తండ్రితోపాటుగా ఖాన్ అబ్దుల్ వలీ ఖాన్ కూడా వ్యతిరేకించారు. ఆ కారణంగా వాయవ్యసరిహద్దు ప్రాంతాలలో రాజకీయంగా పలు ఇక్కట్లను అనుభవించారు. స్వాతంత్ర్యం లభించి, పాకిస్థాన్ ఏర్పడ్డాక కుటుంబపరంగా తమ రాజకీయ అభిప్రాయాల వలన 1948లో అరెస్టయ్యి 1953లో విడుదలయ్యారు. 1956లో ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ స్థాపించిన 'నేషనల్ అవామీ పార్టీ'లో బాధ్యతలను చేపట్టిన ఆయన పష్టాన్ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని డిమాండ్ చేస్తూ ఉద్యమించారు. 1973లో పారామిలటరీ దళాలు జరిపిన కాల్పుల నుండి తప్పించుకుని తృటిలో బతికి బయటపడ్డారు. 1986లో 'నేషనల్ అవామీ పార్టీ'ని 'అవామీ నేషనల్ పార్టీ'గా మార్చి ఖాన్ అబ్దుల్ వలీఖాన్ పార్టీ ఆధ్యక్షునిగా బాధ్యతలు చేపట్టారు. ఖుదా-యే-ఖిద్మత్‌గార్ సంస్థ చరిత్రను, భారత విభజనకు దారి తీసిన ఆంగ్లేయుల ద్వంద విధానాలను వివరిస్తూ గ్రంథాలను రచించి వెలువరించారు. సామాజిక-రాజకీయ ఆంశాల మీద నిక్కచ్చి అభిప్రాయాలు గల ఆయన శత్రువు సాయుధంగా దాడులతో విరుచుకు పడుతున్నా అహింసా పద్ధతిలో ఎదుర్కోవాలనడం ఏమాత్రం సబబు కాదంటూ తండ్రి అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్, మహాత్మాగాంధీ అభిప్రాయాలతో విభేదించారు. 1990లో రాజకీయాల నుండి విరమించుకున్న ఖాన్ అబ్దుల్ వలీ ఖాన్ 2006 జనవరి 26న పెషావర్‌లో కన్నుమూశారు. ♦

KHAN ABDUL WALI KHAN (1917-2006)

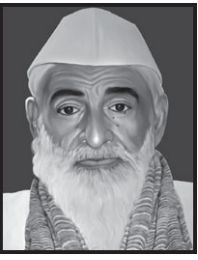
Khan Abdul Wali Khan, who participated in the fight against the British in the North West Frontier regions of India, was born on 11 January, 1917 in Uttamanzai of Charsadda district in the present day Pakistan. Meher Qanda Khan was his mother and his father was a famous freedom fighter Khan Abdul Gafar Khan popularly known as Frontier Gandhi. Khan Abdul Wali Khan had his education first at Azad School run by Anjuman-e-Islah-e Afghanistan which was founded by Khan Abdul Gafar Khan for the welfare, development and self reforms of the people of North West Frontier regions of the day. Later he continued his education in Deharadun. He walked along with his father as a member of 'Khuda-e-Khidmatgar' which was founded by his father Khan Abdul Gafar Khan in 1930. Khan Abdul Wali Khan had a very narrow escape from death when the British forces brutally attacked the house of Frontier Gandhi in Uttamanzai in 1930. He actively participated in all the movements led by the Indian National Congress which was fighting against the British government. He led the activists of Khuda-e-Khidmatgar from the forefront as the secretary of the regional branch of the Indian National Congress during Quit India Movement which started in 1942. On this count the British government arrested him in 1943. He opposed partition of India along with his father. On account of this he faced several hardships in the North West Frontier regions. After independence and formation of Pakistan he was arrested in 1948 because of the political views of his family and was released in 1953. In 1956 he took up several responsibilities in National Awami Party founded by his father Khan Abdul Gafar Khan and led the agitation for the Autonomy for Pashtun. He narrowly escaped from death during the paramilitary firing in 1973. In 1986 he changed the National Awami Party into Awami National Party and became its President. He wrote several books on the history of Khuda-e-Khidmatgar and on the British government's policies that led to partition. As an intellectual with candid social and political views, he differed from his father Khan Abdul Gafar Khan and Mahatma Gandhi saying that it was not proper to be nonviolent when the enemy was attacking with fatal weapons. Khan Abdul Wali Khan, who relinquished from politics completely in 1990, passed away on 26 January, 2006. ♦

MAULANA ABDUL KHAYYUM RAHMANI
(1919-2008)

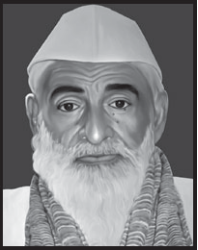
Source: Mr. Badre Alam Khan (Son of Maulana Abdul Qhayuum Rehamani) Dudh Waniya Buzurg, Siddhardha Nagar, UP.

మౌలానా అబ్దుల్ ఖయ్యూం రహ్మాని (1919-2008)

మనిషి మనుగడకు స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల తోపాటుగా విద్యాగంధం కలిగి ఉండటం కూడా అత్యవసరమని భావించి మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో పాల్గొనటమే కాకుండా విద్యాసంస్థల ఏర్పాటుకు అవిశ్రాంతంగా శ్రమించిన మౌలానా అబ్దుల్ ఖయ్యూం రహ్మాని 1918 జనవరి 20న ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం సిద్ధార్థనగర్ జిల్లా దూద్ వానియా బుజ్రుగ్ లో జన్మించారు. పూర్వపు సంస్థానాధీశులు ఖైద్యమల్ క్షత్రియ కుటుంబానికి చెందిన అబ్దుల్ ఖయ్యూం తండ్రి జైనుల్లా, తల్లి జియాయి. స్వస్థలంలో విద్యాభ్యాసం ఆరంభించిన అబ్దుల్ ఖయ్యూం నేపాల్, ఆజంఘర్, ఢిల్లీ తదితర ప్రాంతాలలో ఉన్నతవిద్యను పూర్తిచేసి ఉర్దూ, అరబ్బీ, పార్సీ భాషల్లో మంచి ప్రవేశం సంపాదించారు. ఢిల్లీలో విద్యాభ్యాసం చేస్తున్న సమయంలో మహాత్మాగాంధీ పిలుపు మేరకు 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమ ప్రవేశంతో ఆయన జాతీయోద్యమంలో అడుగుపెట్టారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు క్విట్ ఇండియా ఉద్యమంలో చురుకైన పాత్రవహించిన అబ్దుల్ ఖయ్యూం ఆంగ్లేయుల ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. 1942 అగస్టు 22 నుండి 1943 మే 22 వరకు ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను నైనీ, గోరఖ్ పూర్ జైళ్ళ పాల్గొంది. అబ్దుల్ ఖయ్యూం నైనీ జైలులో ఉన్నప్పుడు జాతీయోద్యమ నాయకులు లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి, ఫిరోజ్ గాంధీ, మౌలానా హుస్సేని అహ్మద్ మదని, పండిత సుందర్ లాల్, ముజఫర్ హుస్సేన్, డాక్టర్ కట్జు, పురుషోత్తం దాస్ టాండన్, కమలాపతి త్రిపాఠి లాంటి యోధులు ఆయన గదిలో సమావేశాలు జరుపుతూ ఆయనకు సన్నిహిత సహచరులయ్యారు. జాతీయవాది అబ్దుల్ ఖయ్యూం ముస్లింలీగ్ పార్టీ వేర్పాటువాదాన్ని తిరస్కరించారు. స్వాతంత్ర్యం సాధనకు హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత అవశ్యకమని భావించిన ఆయన స్వాతంత్ర్యం తరువాత కూడా ఈ రెండు అతిపెద్ద సాంఘిక జనసముదాయాల మధ్యన స్నేహ-సౌభ్రాత్ర సంబంధాల పటిష్టతకు కృషి సాగించారు. అల్పసంఖ్యాల వర్గాల సంక్షేమం-అభ్యున్నతికి జ్ఞానార్జన అత్యంత అవశ్యకమని భావించారు. 1946లో మహాత్మాని బాబలో ఆదర్శ విద్యాలయాలకు శ్రీకారం చుట్టిన ఆయన, ఆధ్యాత్మిక-లౌకిక-సాంకేతిక విద్యా సంస్థలను పలు ప్రాంతాలలో ఏర్పాటు చేసి అవి దినదినాభివృద్ధి చెందడానికి నిరంతరం శ్రమించారు. స్వదేశీ భావజాలాన్ని బాగా వంటపట్టించుకున్న ఆయన 'మన తిండి తినండి-మన వస్త్రం ధరించండి' (అప్నా ఖావో-అప్నా హనో) అని ప్రజలకు పిలుపునివ్వడం మాత్రమే కాకుండా చివరి వరకు తాను ఖద్దరు వస్త్రధారణ చేశారు. మాతృభూమికి ఆంగ్లేయ పాలన నుండి విముక్తి లభించాక అధికారంలో ఉన్న పలువురు ప్రముఖులతో సన్నిహిత సంబంధాలు ఉన్నా కూడా అధికారిక వ్యవహారాల జోలికి ఆయన వెళ్ళలేదు. ఆధ్యాత్మిక-లౌకిక జ్ఞాన సంపదను ప్రజలకు ప్రధానం చేస్తూ సామాన్య వ్యక్తిగా మనసుకున్న మౌలానా అబ్దుల్ ఖయ్యూం రహ్మాని 2008 మే 27న ప్రశాంతంగా కన్నుమూశారు. ♦

MOULANA ABDUL KHAYYUM RAHMANI (1919-2008)

Maulana Abdul Khayyum Rahmani, who worked untiringly for the establishment of educational institutions besides taking part in the freedom struggle with a view that education is as essential as freedom for people to live with dignity, was born on 20 January, 1918 in Doodh Wania Buzrug of Sidhardhnagar district, Uttar Pradesh. His father Abdul Khayyum belonged to the family of erstwhile rulers of Princely state, Bhaidyamals and his mother was Jainullah Jiyayi. Abdul Khayyum started his education in his native place and had his higher education in Nepal, Azamgarh and Delhi and gained good command over Urdu, Arabic and Persian languages. He stepped into National Movement by participating in Quit India Movement in response to the call given by Mahathma Gandhi in 1942. He took an active part in Quit India Movement and thus attracted the wrath of the British government. He was imprisoned in Naini and Gorakhpur jails from 22 August, 1942 to 22 May, 1943. When Abdul Khayyum was in Naini Jail, leaders of National Movement such as Lal Bahadur Sastry, Feroz Gandhi, Maulana Ahmed Hussain Madani, Pandit Sundarlal, Mujafar Hussain, Doctor Khatju, Purushottam Das Tandon and Kamalapathi Tripathi used to conduct meetings in his room and thus he became close to them all. Maulana Abdul Khayyum Rahmani was a nationalist and so he opposed separatism. He believed that Hindu-Muslim unity is essential for the achievement of freedom and he strove hard for strengthening the harmonious relationship between the two communities. He felt that education is essential for the development of minorities. In the path of Mahathma, he started National educational institutions and established secular, religious and technical educational institutions in several places and worked untiringly for their progress. As a man who internalized Swadeshi ideology, he gave the call 'EAT OUR FOOD - WEAR OUR CLOTH' to the people and wore khadi through out his life. After independence he remained aloof from power politics though he had close relations with the prominent persons in power. Sharing his secular and religious knowledge with the people, Maulana Abdul Khayyum Rahmani led a very simple life and passed away peacefully on 27 May, 2008. ♦

MEHAR TAJ BEGUM
(1921-2012)

Source: Bharatiya Swatantra Andolan Aur Muslim Mahilayne (Urdu), Dr Nuzhat Fatima, Sahithya Sangam, Alahabad, 2016.

మెహర్ తాజ్ బేగం (1921-2012)

ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మీద పోరాటాలు చేస్తున్న జాతీయోద్యమకారులకు చిన్న వయస్సు నుండి సేవలందిస్తూ ఎదిగిన మెహర్ తాజ్ ఆనాటి భారత వాయవ్య సరిహద్దు ప్రాంతంలో 1921 మే 25న జన్మించారు. ఆమె తండ్రి సరిహద్దు గాంధీగా విఖ్యాతుడైన ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్, తల్లి నంబాత బేగం. ప్రఖ్యాత స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల కుటుంబంలో జన్మించిన మెహర్తాజ్కు మాతృభూమి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల కోసం పోరాడుతున్న యోధులతో పరిచయం ఏర్పడింది. ఆమె తండ్రి ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ గాంధీజీ మార్గంలో 'రెడ్ షర్ట్స్' అను పేరుతో భగవత్సేవకుల స్వచ్ఛంద దళం ఏర్పాటు చేసి వాయవ్యసరిహద్దు ప్రాంతాలలోని గిరిజన ప్రజానీకంలో స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ రగిలించి శాంతియుత పద్ధతులలో పోరుబాటు సాగారు. 1926లో తల్లి నంబాత కన్నుమూయడంతో తండ్రి ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ ఆమెకు తల్లి, తండ్రి అయ్యారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మీద సమర శంఖారావం పూరించిన ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ చర్యలకు ఆగ్రహించిన ప్రభుత్వం 1934లో ఆయన వాయవ్యసరిహద్దు ప్రాంతం నుండి బహిష్కరించింది. ఆ సమయంలో మహాత్మాగాంధీ ఆహ్వానం మేరకు మెహర్ తాజ్ ఇతర పిల్లలు వార్డా ఆశ్రమం చేరుకున్నారు. పదమూడు ఏండ్ల వయస్సులో వార్డా ఆశ్రమం చేరుకున్న ఆమె మహాత్ముని సంరక్షణలో, ప్రత్యేక పర్యవేక్షణలో గడిపారు. ఆమె చిన్నాన్న డాక్టర్ ఖాన్ కుమార్తె మరియు కూడా వార్డా ఆశ్రమంలో ఉన్నారు. ఈ ఇరువురు వార్డా ఆశ్రమ కార్యక్రమాలలో భాగం పంచుకోవడం మాత్రమే కాకుండా, మహాత్ముడిని సందర్శించడానికి విచ్చేసిన జాతీయోద్యమ కారులకు, అతిథులకు 'స్వయం సేవిక' మెహర్తాజ్ ప్రత్యేక సేవలందిచారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ ఏర్పాటు చేసిన సభలు, సమావేశాలలో పాల్గొనేందుకు దేశం నలుమూలల నుండి వస్తున్న ఉద్యమకారులకు, ప్రముఖులకు ఏలోటూ రాకుండా అన్ని ఏర్పాట్లను చూసుకుంటూ మెహర్తాజ్ నేతృత్వంలో స్వయం సేవికల బృందం సేవలందించింది. ఆ సేవలను కొనియాడుతూ గాంధీజీ 'హరిజన్' పత్రికలో పలుమార్లు ప్రస్తావించారు. ఆ తరువాత ఆమె విద్యాభ్యాసం నిమిత్తం ఢిల్లీలోని ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల డాక్టర్ ముఖ్తార్ అహ్మద్ అన్సారి వద్దకు పంపించారు. ఆయన నేతృత్వంలో జరిగే కార్యకలాపాలు, భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పిలుపు మేరకు నిర్వహిస్తున్న కార్యక్రమాలలో మెహర్ తాజ్, మరియు ఇరువురు 'స్వయం సేవికల' పాత్రలో చురుగ్గా పాల్గొంటూ జాతీయోద్యమానికి, జాతీయోద్యమ నాయకులకు సేవలందించారు. స్వయం సేవిక మెహర్ తాజ్ అందించిన సేవల వివరాలు ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ కు మహాత్మాగాంధీ రాసిన లేఖల ద్వారా, వారికి వచ్చిన ఇతర లేఖల ద్వారా వెల్లడవుతున్నాయి. స్వాతంత్ర్యం లభించి భారత విభజన జరిగాక పాకిస్థాన్లో భాగమైన తమ స్వగ్రామానికి చేరుకున్న మెహర్తాజ్ 2012 ఏప్రిల్ 29న పెషావర్లో కన్నుమూశారు. ♦

MEHAR TAJ BEGUM (1921-2012)

Mehar Taj Begum, who grew up serving the activists of Indian National Movement fighting against the British Government, was born on 25 May 1921 in North-West Frontier Region. Khan Abdul Gafar Khan known well as Frontier Gandhi was her father and Nambatha Begum her mother. Born in the family of great freedom fighters, Mehar Taj was familiar with many freedom fighters that were fighting for the freedom of the mother land. Her father Khan Abdul Gafar Khan formed 'Red Shirts', a group of divine servants in Gandhian way and was striving to kindle the desire for freedom among the tribal people of North West Frontier Region. As Mehar Taj Begum's mother Nambatha Begum died in 1926, her father played dual role of both mother and father. The activities of Khan Abdul Gafar Khan which sounded the bugle of war against the British government angered the British Government which extradited him from the North-West Frontier Province in 1934. At that time Mehar Taj and other children were brought to Wardha Ashram where Gandhiji was staying then. Mehar Taj was thirteen years old at that time and she was under the care and supervision of Gandhiji for some time. Her cousin Mariyam who was the daughter of Dr. Khan sab, brother of Khan Abdul Gaffer Khan, was also there in the Ashram. Both the cousins took part in all the activities in the Ashram. Besides that Mehar Taj, as a volunteer, extended special services to the activists of the Indian National Movement and other guests who visit the Ashram. She led a team of volunteers who made all arrangements for the stay of activists and guests who come to participate in the meetings and conferences organised by the Indian National Congress. Gandhiji mentioned several times in 'Harijan' paper praising the services rendered by the volunteers' team at the Ashram. Later she was sent to famous freedom fighter Dr Mukhthar Ahamed Ansari in Delhi for studies. Even there, Mehar Taj and Mariyam rendered their services to Indian National Movement as volunteers in the programmes organised by Dr. Ansari. Almost all these details are revealed in the letters written by Mahatma Gandhi and Khan Abdul Gafar Khan. Mehar Taj, who went to her native village in North-West Frontier Province, Pakistan, after Independence, passed away on 29 April, 2012. ♦

SYED MUHAMMAD SHARFUDDIN QUADRI
(1901-2015)

Source: <https://www.telegraphindia.com/west-bengal/75-years-of-free-healing/cid/1004947>

సయ్యద్ ముహమ్మద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి (1901 - 2015)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొంటూ అధిపత్యంతో విర్రవీగుతున్న ఆంగ్లేయాధికారుల ఆహంకారానికి మహాత్ముడి మార్గంలో చికిత్స చేస్తూ, తన యూనాని వైద్యం ద్వారా జాతీయోద్యమకారుల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుతూ, స్వతంత్ర భారత దేశంలో కూడా ప్రజలకు వైద్యసేవలను అందజేస్తూ 114 ఏండ్ల పాటు మాతృభూమి సేవలో గడిపిన స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు సయ్యద్ ముహమ్మద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి. 1901 డిసెంబరు 25న బీహార్ రాష్ట్రం నవాడా జిల్లా కుంరావా గ్రామంలో ఆయన జన్మించారు. స్వజనుల మీద పరాయి ప్రభువులు సాగిస్తున్న అకృత్యాల పట్ల చిన్ననాటి నుంచి ఆయన వ్యతిరేక వైఖరిని ప్రదర్శించారు. స్వదేశీ వైద్యవిధానం అయినటువంటి యూనాని చికిత్సా విధానంలో గయలోని 'షఫాఖానా దర్సెగావ్-ఎ-తిబ్బీ'లో శిక్షణ పొందిన ఆయన 1935-36 ప్రాంతంలో కలకత్తాలో వైద్య వృత్తిని ప్రారంభించారు. ఒకవైపున వైద్యునిగా ప్రజలకు ఆరోగ్యసేవలను అందిస్తూ మరోవైపున మాతృభూమికి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు సాధించి పెట్టేందుకు స్వాతంత్ర్యోద్యమం దిశగా ఆయన మళ్ళారు. ఆయన తన చికిత్సాలయానికి 'స్వదేశీ దవాఖానా' నామకరణం చేశారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మహాత్మాగాంధీజీ తోపాటుగా అలనాటి జాతీయోద్యమ నేతలకు ఆయన సన్నిహితులు అయ్యారు. అనాటి స్వాతంత్ర్య సమరయోధులకు తన 'స్వదేశీ దవాఖానా' ద్వారా సయ్యద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి కుటుంబ వైద్యులు అయ్యారు. 1930లో శాసనోల్లంఘన ఉద్యమంలో భాగంగా సాగిన 'దండి యాత్ర' సందర్భంగా ఆయన మహాత్మాగాంధీ వెంట ఉండి సేవలందించారు. ఆంగ్ల ప్రభుత్వం మహాత్ముడిని అరెస్టు చేసి కలక్ జైలులో బంధించినప్పుడు ఆయనను నీడలా అనుసరిస్తూ సయ్యద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి గాంధీజీ వెంట జైలుకు వెళ్ళారు. మహాత్మాగాంధీ బాటలో పయనించిన ఆయన పిల్లల కోసం విద్యాలయం ఆరంభించారు. వయోజన విద్యావ్యాప్తికి కృషి సల్పుతూ ప్రచార కార్యక్రమాలను విశేషంగా నిర్వహించారు. 1942-43 ప్రాంతంలో అనారోగ్యానికి గురైన డాక్టర్ బాబూ రాజేంద్ర ప్రసాద్‌కు చికిత్సచేసి ఆరోగ్యవంతుల్ని చేశారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక యూనాని వైద్యవిధానం అభివృద్ధికి కృషి చేసిన ఆయన కలకత్తాలో యూనాని వైద్య కళాశాల ఏర్పాటుకు కారణమయ్యారు. స్వదేశీ యూనాని వైద్య ప్రక్రియ వ్యాప్తికి 'హిక్మత్-ఎ-బంగాల్' అను పత్రికను 1959లో ప్రారంభించి నడిపారు. అటు మాతృభూమి విముక్తికి, ఇటు ప్రజలకు ఆయన అందించిన సేవలకు గుర్తింపుగా 2001లో భారత ప్రభుత్వం 'పద్మభూషణ్' తో సత్కరించింది. చిట్టచివరి వరకు యూనాని వైద్యవిధానం ద్వారా ప్రజల ఆరోగ్యానికి రక్షకుడిగా నిలచిన సయ్యద్ ముహమ్మద్ షర్ఫుద్దీన్ ఖాద్రి 2015 డిసెంబర్ 28న చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

SYED MOHAMMAD SHARFUDDIN QUADRI (1901-2015)

Syed Mohammad Sharfuddin Quadri, who proacted to the arrogance of the British in Gandhian way by participating actively in the Indian freedom struggle on one hand and by providing healthcare to the activists of Indian National Movement through his Unani therapy on the other hand and lived a long life of 114 years in the service of the motherland as a doctor in Independent India too, was born in Kumrava village, Nawada District, Bihar on 25 December 1901. Right from his childhood he had a resentful attitude towards the evil acts committed by the British government on his people. He received training in Unani therapy in 'Shafakhana Darsegh - e-Tibbi', Gaya and started practicing medicine in Kolkata during 1935-36. While providing health care service to the people on one hand, he started taking part in the activities of freedom struggle to achieve independence for the motherland. Through his profession he came close to the leaders of Indian National Movement including Mahatma Gandhi. Syed Mohammad Sharfuddin Quadri became a family doctor to many of the freedom fighters of those days. During 'Dandi Yatra' in 1930, he was with Mahatma Gandhi and provided his service not only as an activist but also as a doctor. When the British arrested Gandhi and detained him in Cuttack jail, Syed Sharfuddin Khadri, who followed Gandhiji like a shadow, too went to that jail also with Gandhiji. Treading in the path of Mahatma Gandhi, he started a hospital for children and undertook an extensive campaign for the promotion of Adult Education. During 1942-43 he treated Dr.Babu Rajendra Prasad when he fell ill and restored him to health. After independence he made efforts for the development of Unani therapy and was instrumental in the establishment of Unani Medical College in Kolkata. In 1959 he started and ran 'Hikmat-e-Bengal' paper for popularizing the indigenous Unani medicine. In recognition of his services both for the emancipation of motherland and to the people, Government of India honoured him with 'Padma Bhushan' in 2001. Syed Mohammad Sharfuddin Quadri, who stood as a protector of Public health through his Unani therapy till the last moment, took his last breath on 28, December 2015. ♦

MAULANA MUHAMMAD ISHAQ BHATTI
(1925-2015)

Source: <https://www.facebook.com/820362884714410/photos/a.820371891380176/820903807993651/?type=3&theater>

మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాక్ భట్టి (1925-2015)

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం నుండి మాతృభూమి విముక్తి కోసం పోరాడటం మాత్రమే కాకుండా ఆంగ్లేయుల కనుసన్నలలో పాలన సాగిస్తున్న వివిధ సంస్థానాలలోని ప్రజల హక్కుల కోసం కూడా చిన్న వయస్సులోనే పోరుబాట పట్టిన మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాక్ భట్టి 1925 మార్చి 15 తూర్పు పంజాబ్ రాష్ట్రంలోని పటియాల సంస్థానంలో భాగంగా ఉన్న హుండియా గ్రామంలో జన్మించారు. తండ్రి మియాఁ ముహమ్మద్. 1942లో విద్యాభ్యాసం పూర్తయ్యాక ప్రస్తుత ఫిరోజ్‌పూర్ జిల్లా ప్రభుత్వ పరిపాలనా శాఖలో గుమాస్తాగా పనిచేశారు. 'ఆంగ్లేయులారా మా దేశం వదలి వెళ్ళండి' అంటూ ఆనాడు భారతదేశం మొత్తంగా సాగుతున్న 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమం పట్ల ఆకర్షితులయ్యారు. బ్రిటిష్ రెసిడెంట్ పర్యవేక్షణలో సాగుతున్న సంస్థానాలలోని ప్రజల ప్రజాస్వామిక హక్కుల విషయంలో వ్యక్తమవుతున్న విపక్షతకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమబాట పట్టారు. ప్రభుత్వ సేవకు స్వస్తి పలుకుతూ ఉద్యోగానికి రాజీనామా చేసారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మార్గదర్శకంలో ప్రజల రాజకీయ, ప్రజాస్వామిక హక్కుల కోసం ఉద్యమిస్తున్న 'రియాసతీ ప్రజామండలి ఉద్యమం'లో మౌలానా ఇస్మాక్ భట్టి 1945లో సభ్యత్వం స్వీకరించారు. ప్రజామండలి నాయకుడిగా పలు పోరాటాలలో పాల్గొన్నారు. పర్యవసానంగా ఇటు సంస్థానాధీశుల, అటు ఆంగ్లేయాధికారుల అగ్రహానికి గురైన మౌలానా భట్టి పలుమార్లు జైలు పాలయ్యారు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వాధికారుల అగ్రహానికి గురవుతూ కూడా ఆయన పోరుబాట వీడకుండా ప్రజల ప్రజాస్వామ్య హక్కుల కోసం ముందుకు సాగారు. ప్రముఖ నాయకులతో పాటుగా ఆరెస్టుకు గురైన మౌలానా ఇస్మాక్ భట్టి జైలు నుండి విడుదల కాగానే మరింత చురుగ్గా ఉద్యమించారు. ప్రజామండలి ఆధ్వర్యంగా ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు జ్ఞాని జైల్ సింగ్, ప్రధాన కార్యదర్శిగా మౌలానా ఇస్మాక్ పలు కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. మతాలకు, ప్రాంతాలకు అతీతంగా ప్రజలంతా కలసికట్టుగా ఉద్యమించాలని పిలుపునిస్తూ అన్ని సాంఘిక జనసముదాయాల మధ్య సదృశవన, సదవగాహన, ఐక్యత కోసం కృషి సల్పారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక ఆయన పాకిస్థాన్ వెళ్ళిపోయారు. చిన్నతనం నుండి మంచి రచయితగా ప్రతిభ చూపిన ఆయన 'అల్-ఎ-ఎత్తేశాం' (Al-e-Ehthesham) అను ఉర్దూ పత్రికకు సంపాదకత్వ బాధ్యతలను నిర్వహించారు. చరిత్ర పట్ల, ముఖ్యంగా ప్రముఖుల జీవిత చరిత్రలను నమోదు చేయడం పట్ల బాగా అభిరుచి చూపిన ఆయన వివిధ అంశాల మీద 40 కి పైగా ప్రామాణిక గ్రంథాలను వెలువరించారు. ప్రజల స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యాలు, ప్రజాస్వామిక హక్కుల పరిరక్షణకు నిరంతరం కృషి సల్పిన మౌలానా ముహమ్మద్ ఇస్మాక్ భట్టి 2015 డిసెంబర్ 22న కన్నుమూశారు. ♦

MAULANA MUHAMMAD ISHAQ BHATTI (1925-2015)

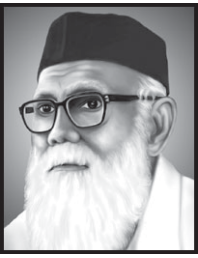
Maulana Muhammad Ishaq Bhatti, who fought from a very young age not only for freedom from the British rule but also for the rights of the people in the princely states ruled under the supervision of the British rulers, was born on 15 March, 1925 in Hundiya village of Patiala princely state in East Punjab state. Mia Muhammed was his father. After completing his education in 1942, he worked in government administration department in Ferozpur District. Then he was attracted towards Quit India movement. He fought against the discrimination shown in respect of the democratic rights of the people in the princely states ruled under the supervision of the British resident. He resigned from the job, took membership in Riyasat Prajamandal Movement which was fighting for the political and democratic rights of the people under the guidance of the Indian National Congress. He participated in several agitations as a leader of Praja Mandal as a result of which he earned the wrath of the native rulers as well as the British rulers which in turn landed him in jail. He did not leave the path of fighting for the rights of the people and went ahead unmindful of the enraged British officers. Maulana Ishaq Bhatti was arrested along with the prominent leaders. He became more active in his activities soon after being released from jail. Famous freedom fighter Giyani Zail Singh was the president and Maulana Ishaq Bhatti was the general secretary of Praja Mandal. Together they conducted several programmes. Giving a call to the people to move forward unitedly, they made efforts to achieve harmony, understanding and unity among all the communities. After independence Maulana Ishaq Bhatti moved to Pakistan. As a person who displayed talent as a writer right from his childhood he took up editorial responsibility of 'Al-e-Ehthesham' magazine. He had a very good aptitude for history and biographies and wrote 20 authoritative books on various subjects. Maulana Muhammad Ishaq Bhatti, who made relentless efforts for the protection of the democratic rights of the people, passed away on 22 December, 2015. ♦

AMEER HAMZA M.K.M
(1918-2016)

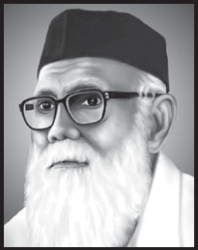
Source: Prof M H Jawahirullah, President: TMMK, Arumbakkam, Chennai-600106, Tamilnadu.

అమీర్ హంజా యం.కె.యం. (1918-2016)

‘నాకు రక్తం ఇవ్వండి...మీకు స్వాతంత్ర్యం ఇస్తా’ అంటూ భారత జాతీయ సైన్యం సర్వసైన్యాధ్యక్షుడు నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ స్ఫూర్తిదాయక పిలుపుకు స్పందించి మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో భాగస్వామి అయిన యం.కె.యం. అమీర్ హంజా 1918 జనవరి 22న తమిళనాడు రాష్ట్రంలోని రామానంతపురం జిల్లా అభిరామంలో జన్మించారు. అమీర్ హంజా స్థానికంగా విద్యాభ్యాసం పూర్తి చేశారు. తండ్రి బర్మా రాజధాని రంగూన్లో వ్యాపారం చేస్తుండటం వలన కుటుంబ వ్యాపారంలో తండ్రికి సహకరించేందుకు ఆయన రంగూన్ వెళ్ళారు. రంగూన్ పోలిమేరల్లో అమీర్ హంజా తండ్రి తొలుత బిస్కెట్ల వ్యాపారం సాగించారు. 1942లో రంగూన్ మీద బాంబుల దాడి జరగటంతో తండ్రి-కొడుకులు తమ వ్యాపార కేంద్రాన్ని భారతీయులు అధికంగా గల తింగ్గాన్యాన్ ప్రాంతానికి మార్చుకున్నారు. ఆ తరువాత మరికొంత కాలానికి ఆయన మరో సోదరులు యం.కె.యం అబ్దుల్ ఆరిఫ్ కూడా రంగూన్ చేరుకున్నారు. ఆరిఫ్ కూడా వచ్చి చేరడంతో తండ్రి-కొడుకులు తమ వ్యాపారాన్ని మరింతగా అభివృద్ధి పరిచి రంగూన్లోని మొగల్ స్ట్రీట్లో బంగారు ఆభరణాల వ్యాపారం ఆరంభించారు. అమీర్ హంజా బ్రతుకు దెరువు కార్యక్రమాలు ఇలా ఉండగా, మాతృభూమి విముక్తి ప్రధాన లక్ష్యంగా ప్రజలను సాయుధపోరాట బాట దిశగా నడిపించేందుకు ఏర్పడిన ‘ఇండియన్ ఇండిపెన్డెన్స్ లీగ్’ సాగిస్తున్న కార్యకలాపాల పట్ల ఆయన ఆకర్షితులయ్యారు. 1943లో జర్మనీ నుండి బర్మా చేరుకున్న నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ తన నాయకత్వంలో ‘భారత జాతీయ సైన్యం’ను పునరుద్ధరించి, ‘ఛలో ఢిల్లీ’ నినాదమిచ్చారు. ఆ ఉత్తేజపూరిత నినాదానికి, నేతాజీ ప్రసంగాలకు అమీర్ హంజా, అబ్దుల్ ఆరిఫ్ ఇరువురు ప్రభావితులయ్యారు. ఆ సమయంలో భారత జాతీయ సైన్యంలోనికి యువతను సమీకరించేందుకు వచ్చిన వారిలో ఒకరయిన హమ్మద్ ఖయాత్ ఖాన్ తరచుగా అమీర్ హంజా తండ్రి వ్యాపార సంస్థ వద్దకు వచ్చేవారు. ఆయన భారత జాతీయ సైన్యం గురించి, సాగుతున్న విముక్తి పోరాటం గురించి వివరిస్తూ చెప్పిన కథనాలు అమీర్ హంజా భారత జాతీయ సైన్యంలో చేరేందుకు పురికొల్పాయి. మంచి లాభాలను ఆర్జించి పెడుతున్న వ్యాపారాన్ని, కుటుంబాన్ని వదలి అమీర్ హంజా విముక్తి పోరాట యోధుడిగా భారత జాతీయ సైన్యం సభ్యులయ్యారు. బర్మా నుండి నేతాజీ సాగించిన పోరాటంలో అమీర్ హంజా తనదైన పాత్రను నిర్వహించారు. ఆ తరువాత మారిన అంతర్జాతీయ పరిణామాలు, ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధంలో జపాన్ పరాజయం ఫలితంగా భారత జాతీయ సైన్యం 1945 ఆగస్టులో యుద్ధరంగం నుండి నిష్క్రమించాల్సి వచ్చింది. ఆ సమయంలో బ్రిటిష్ భారత సైన్యం సాగిస్తున్న అరెస్టుల పర్యావృత్తి చిక్కకుండా తప్పించుకున్న అమీర్ హంజా, తన తండ్రి సోదరులతో సహా బర్మాలో ఉండి పోయారు. 1960లో బర్మాలో ఏర్పడిన ప్రత్యేక పరిస్థితుల సందర్భంగా అమీర్ హంజా కుటుంబం స్వదేశానికి వచ్చేసి చెన్నయ్లో స్థిరపడింది. అప్పటి నుండి చెన్నయ్ లోని వీరాస్వామి వీధిలోని స్వంత గృహంతో బతుకుదెరువు కోసం పలు వ్యాపకాలు నిర్వహిస్తూ, అతి సాధారణ జీవితం గడిపిన పోరాట యోధులు యం.కె.యం. అమీర్ హంజా 2016 జనవరి ఒకటిన కొంత అస్వస్థత తరువాత కన్నుమూశారు. ♦

AMEER HAMZA M.K.M (1918-2016)

Ameer Hamza M.K.M took part in the struggle for the freedom of India in response to the inspiring call ‘Give me your blood, I will give you freedom’ of Nethaji Subhash Chandra Bose, the commander in chief of Indian National Army. He was born in Madras (Chennai) the capital of Tamilanadu State in 1918. He had his education locally. As his father was doing business in Rangoon, Ameer Hamza went to Rangoon, the capital of Burma, to help him in the business. Though his father started his biscuits business in the outskirts of Rangoon, he shifted it to Thingangyun, a place inhabited mostly by Indians, when Rangoon was bombed. Later Ameer Hamza’s another brother KKM Abdul Areef came to Rangoon. The father and sons expanded their business and started a Jewellery shop in the Moghul Street of Rangoon. During this period Ameer Hamza was attracted towards the activities of Indian Independence League which was formed to lead the people towards emancipation of the motherland through armed struggle. Nethaji Subhas Chandra Bose reached Burma from Germany in 1943, revived Indian National Army and gave CHALO DELHI slogan. Ameer Hamza and Abdul Areef were influenced by the inspiring slogan and speeches of Nethaji. The stories of Indian National Army and freedom struggles going on told by Mohammed Khayyat Khan, who came to Rangoon to recruit youth for Indian National Army, provoked Ameer Hamza to join Indian National Army. Leaving the business and his family Ameer Hamz became a member of Indian National Army. He played his part in the fight for the freedom waged by Nethaji from Burma. As a result of the changed international scenario and the defeat of Japan in the World War II, Indian National Army had to withdraw from the warfare. At that time Ameer Hamza escaped from being caught by the British Indian Army and stayed back in Burma along with his father and brother. Ameer Hamza’s family returned to India and settled down in Chennai in 1960, as a result of special conditions that developed in Burma. Ever since then Ameer Hamza has been living in his own house in Veera Swamy Street, Chennai capital of Tamilanadu State, leading a very humble life doing several things to eke out a living. After a brief illness, Ameer Hamza M.K.M breathed his last on 1 January, 2016 in Chennai. ♦

DR. MOHAMMAD HASHIM KIDWAI
(1921-2017)

Source: http://aligarhmovement.com/aligarians/Muhammad_Hashim_Kidwai

డాక్టర్ మొహమ్మద్ హషీం కిద్వాయ్ (1921-2017)

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించిన 'కిద్వాయ్'ల వంశంలోని ఉన్నతాధికారుల, ఆధ్యాత్మిక పండితుల కుటుంబం నుండి వచ్చిన డాక్టర్ మొహమ్మద్ హషీం కిద్వాయ్ 1921లో ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం లక్నోలో జన్మించారు. ఆయన తండ్రి అబ్దుల్ మజిద్ దర్యాబాది, తాత అబ్దుల్ ఖాదిర్ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో ఉన్నతాధికారులు. ఆయన మామ మౌలానా అబ్దుల్ ఖాదిర్, ముత్తాత ముష్టి మజ్హర్ కరీం ఆధ్యాత్మికవేత్తలుగా సుప్రసిద్ధులు. డాక్టర్ హషీం కిద్వాయ్ ఉన్నత విద్యను లక్నోలో పూర్తిచేసి, అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం నుండి డాక్టరేట్ పొందారు. తండ్రి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో ఉన్నతాధికారి అయినప్పటికీ ఆంగ్ల ప్రభుత్వ వ్యతిరేక పోరాటం వైపు ఆయన మొగ్గుచూపారు. స్వదేశీయుల మీద ఆంగ్లేయుల పెత్తనాన్ని సహించని ఆయన విద్యార్థి ఉద్యమాల్లో చురుగ్గా పాల్గొంటూ లక్నో విశ్వవిద్యాలయంలో 'ఉత్తరప్రదేశ్ ముస్లిం విద్యార్థుల సమాఖ్య' ఏర్పాటు చేశారు. ఆ సమాఖ్య కార్యక్రమాల ద్వారా సహచర విద్యార్థులను జాతీయోద్యమం దిశగా నడిపించేందుకు ఆయన పనిచేశారు. 1940లో ముస్లింలీగ్ లాహోర్లో 'పాకిస్థాన్ తీర్మానం' చేసిన తరువాత డాక్టర్ హషీం కిద్వాయ్ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించారు. భారత విభజన కోసం ముస్లింలీగ్ చేస్తున్న ప్రయత్నాలను తిప్పికొడుతూ ముస్లిం విద్యార్థులను విభజన దిశగా కొట్టుకపోకుండా నిలువరించడానికి డాక్టర్ మొహమ్మద్ హషీం కిద్వాయ్ అవినీతి కృషి సల్పారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాలంటే హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత అత్యవసరమని భావించిన ఆయన స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక కూడా హిందూ-ముస్లిం జనసముదాయాల మధ్య స్నేహ-సామరస్య భావనల పెంపుదలకు ప్రయత్నించారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్, లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి, డాక్టర్ సయ్యద్ మొహమ్మద్, రఫీ అహ్మద్ కిద్వాయ్ల మార్గదర్శకత్వంలో ముందుకు సాగారు. భారత విభజన ఉద్యమాన్ని సైద్ధాంతికంగా ఎదుర్కొంటూ స్వజనులలో జాతీయ భావాలను మరింతగా బలోపేతం చేసేందుకు పనిచేశారు. భారత విభజన అలోచనలకు వ్యతిరేకంగా లక్నో విశ్వవిద్యాలయంలో ఒక పెద్ద విద్యార్థుల సమూహాన్ని ఏర్పరిచారు. స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక 1948లో అలీఘర్ విశ్వవిద్యాలయంలో అధ్యాపక వృత్తిని చేపట్టారు. 1984లో రాజ్యసభ సభ్యునిగా ఎంపికయ్యారు. ముస్లింల సంక్షేమం-అభివృద్ధికి సంబంధించిన పలు సమస్యల పట్ల ఏమాత్రం రాజీలేని ధోరణి ప్రదర్శించిన డాక్టర్ హషీం ఆయా సమస్యలను అధ్యయనం చేసి పలు గ్రంథాలను రచించారు. ప్రజా సమూహాల సమస్యలకు తగిన పరిష్కారాలు సూచిస్తూ, వ్యవస్థలలోని లోపాలను ఎత్తి చూపుతూ ప్రచార మాధ్యమాలలో విస్తృతంగా లేఖలు, వ్యాసాలు చివరి వరకు రాస్తూ వచ్చిన డాక్టర్ మొహమ్మద్ హషీం కిద్వాయ్ 2017 జనవరి 17న కన్నుమూసారు. ♦

DR. MOHAMMAD HASHIM KIDWAI (1921-2017)

Dr. Mohammad Hashmi Kidwai, who hailed from a family of high level officers and spiritual scholars belonging to 'Kidwais' lineage who played a prominent role in the Indian Freedom Struggle, was born in 1921 in Lucknow in Uttar Pradesh. His father Abdul Mazid Daryabadi, and his grandfather Abdul Khadir were high level officers in the British Government. His Uncle, Maulana Mughajar Kareem was well known spiritual Scholar. Dr. Hashim Kidwai completed his higher education in Lucknow and got his doctorate from Aligarh Muslim University. Though his father was an officer in the British Government, Hashim Kidwai was attracted towards the agitations against the British Government. Unable to tolerate the hegemony of the English men on the native people, he took active part in the student agitations and formed Uttar Pradesh Muslim Students Federation in Lucknow University. Through the programmes of this federation, he strove to lead his fellow students towards the national movement. He took membership in the Indian National Congress when Muslim League made 'Pakistan Resolution' in Lahore in 1940. He made untiring efforts to stop the Muslim students from being carried away by the attempts of Muslim League for the partition of India as he strongly believed that Hindu-Muslim unity is essential for achieving independence. Hence he worked hard to strengthen the friendship and harmony between Hindu-Muslim communities. He proceeded in this direction under the guidance of renowned freedom fighters such as Maulana Abul Kalam Azad, Lal Bahadur Sastry, Dr. Syed Mohammed and Rafi Ahmed Kidwai. He countered partition agitation ideologically and worked for strengthening nationalistic ideas among Muslims. He formed a huge student body in Lucknow University against the idea of Pakistan. After achieving independence he started his career as a lecturer in Aligarh Muslim University. He was elected to Rajya Sabha in 1984. Adopting an uncompromising line with regard to the welfare and development of Muslims, Dr. Hashim studied the problems of Muslims and wrote several books. Suggesting solutions to the problems of communities, exposing the flaws in the systems, writing letters and articles in the media extensively till his end, Dr. Mohammad Hashim Kidwai passed away on 17 January, 2017. ♦

MANAKKADAVAN MUHAMMED HAJI
(1921-2017)

Source: Aboobacker MM (Son of Manakkadavan Muhammed Haji), Mythanikunnur, Wayanad, Kerala.

మనక్కడవన్ ముహమ్మద్ హాజి (1921-2017)

ఆంగ్లేయుల అక్రమాలను సహించలేక ఆధునిక మారణాయుధాలను కలిగియున్న బ్రిటిష్ భారత సైన్యాన్ని, ఆంగ్ల పోలీసులను మృత్యువు నిశ్చయమని తెలిసి కూడా తెగువతో సాంప్రదాయక ఆయుధాలతో ఎదుర్కొన్న మొపిల్లా యోధుడు మనక్కడవన్ అవరన్ కుట్టి కుమారుడు మనక్కడవన్ ముహమ్మద్ హాజి కేరళ రాష్ట్రం మలప్పురం జిల్లాలోని కొడూరు గ్రామంలోని అమ్మమ్మగారింట 1921 ఫిబ్రవరి 11న జన్మించారు. ఆయన తల్లి అషా కుట్టి. ఆయన రెండు మాసాల పసికందుగా ఉన్నప్పుడు ఆంగ్లేయ సైన్యాలను ఒలోంపిలక్కల్-పూకొత్తూర్ వద్ద ఎదుర్కొన్న మలబార్ మొపిల్లా యోధుల దళంలో సభ్యుడైన తండ్రి మనక్కడవన్ అవరం కుట్టి అమరుడయ్యారు. ఆంగ్లేయులతో ఏమాత్రం రాజీపడక పోరుబాటన నడిచిన మొపిల్లా యోధుల వీరగాధలను తల్లి నుండి ముహమ్మద్ హాజి వింటూ వచ్చారు. ద్వితీయ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా భారతీయ యువతను బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోకి నిర్బంధంగా చేర్చుకుంటున్న బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మనక్కడవన్ ముహమ్మద్ హాజిని కూడా బలవంతంగా సైన్యంలో చేర్చుకుంది. పంజాబ్, కలకత్తా ప్రాంతాలలో సైనిక శిక్షణ గరిపిన తరువాత ఆయనను లాహోర్ పంపారు. ఆంగ్లేయాధికారుల అహంకార పూరిత వివక్షను సహించని ముహమ్మద్ హాజి ఆయన మిత్రులు వివక్షత నుండి స్వాతంత్ర్యం కావాలని డిమాండ్ చేస్తూ సైనిక స్థావరంలోని ఆయుధాలు, ఆయుధ సామగ్రి గల గదుల తాళాలను కైవసం చేసుకుని తిరగబడ్డారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్లేయాధికారులు మనక్కడవన్ ముహమ్మద్ హాజి ఆయన సహచరులను కఠినంగా శిక్షించ పూనుకున్నారు. ఆ చర్యలను భారతీయ సైనికులు ఏకమై వ్యతిరేకించగా ఆయనను, ఆయన సహచరులను సైన్యం నుండి తొలగించారు. ఆ తరువాత హాజి ముహమ్మద్ మలప్పురం జిల్లా మంజేరి చేరుకున్నారు. ఆ తరువాత 1952లో వేనాడ్ జిల్లా సుల్తాన్ బతేరి గ్రామం వచ్చి స్థిరపడిన ఆయనకు మాజీ సైనికునిగా ప్రభుత్వం ఏడు ఎకరాల వ్యవసాయ భూమి ఇచ్చింది. 1958లో ఖదీజాబిని వివాహమాడారు. ఆంగ్లేయులు, జిమ్మీలుగా పిలువబడిన భూకామందుల అక్రమాలను ఎదుర్కొంటూ సుమారు శతాబ్దం పాటు రాజీలేని పోరాటం సాగించిన మొపిల్లా మొనగాళ్ల వీరగాధలను ప్రస్తుత తరానికి వినిపిస్తూ ఆయన గడిపారు. ఆగస్టు 15నాటి భారత స్వాతంత్ర్యదినోత్సవం, జనవరి 26నాటి భారత గణతంత్ర దినోత్సవం రంజాన్, బక్రీద్ పండుగల కంటే ఎక్కువ సంతోషాన్ని కల్గిస్తుంటాయని వెల్లడించిన మనక్కడవన్ ముహమ్మద్ హాజి 2017 ఆగస్టు తొమ్మిదిన కన్నుమూశారు. ♦

MANAKKADAVAN MUHAMMED HAJI (1921-2017)

Manakkadavan Muhammed Haji, whose father Manakkadavan Avaran Kutty was one of the Malabar Mopilla fighters who could not tolerate the exploitation and hegemony of the British officers and who waged a relentless and uncompromising war against the British army equipped with modern lethal weapons for about a hundred years with traditional weapons knowing full well that death was a certainty, was born on 11 February, 1921 in Koduru village of Malappuram district, Kerala. Asha Kutty was his mother and his father Manakkadavan Avaran Kutty became a martyr in a battle between Malabar Mopilla Dalam and the British army at Olompilakkal-Pookottur. Then Manakkadavan Muhammed was a two month old infant. Manakkadavan Muhammed grew up listening to the stories told by her mother about the valiant Mopilla fighters, who waged a relentless and uncompromising war against the British. When the British government was recruiting Indian youth into its army during the Second World War, Manakkadavan Muhammed Haji was forcibly taken into the British Indian army. After completion of training in Punjab and Calcutta, he was sent to Lahore. Manakkadavan Muhammed Haji and his friends in the army could not tolerate the discrimination and arrogance of the British Officers. So, they took possession of the armoury in the military base and revolted demanding freedom. Enraged at this, the British officers attempted to punish Manakkadavan Muhammed Haji and his friends severely. As all the Indian soldiers in the army opposed it unitedly, they removed him and his friends from the army. Then Manakkadavan Muhammed Haji first went to Munjeri in Malappuram district and later in 1952 he settled in Sultan Batheri village in Wayanad district where he was given 7 acres of land as an ex-service man. In 1958 he married Khadija bi and spent rest of his life narrating the stories of the valiant Mopilla fighters to the present generation. Manakkadavan Muhammed Haji, who said that he was happier on the Independence Day on 15 August and on the Republic day on 26 January than on Ramzan and Bakrid, passed away on 9 August, 2017. ♦

MULLAH AKBAR ALI
(1922-2017)

Source: Mulla Shajahan (Grandson of Mulla Akbar Ali) Nemkal, Kurnool Dist, AP.

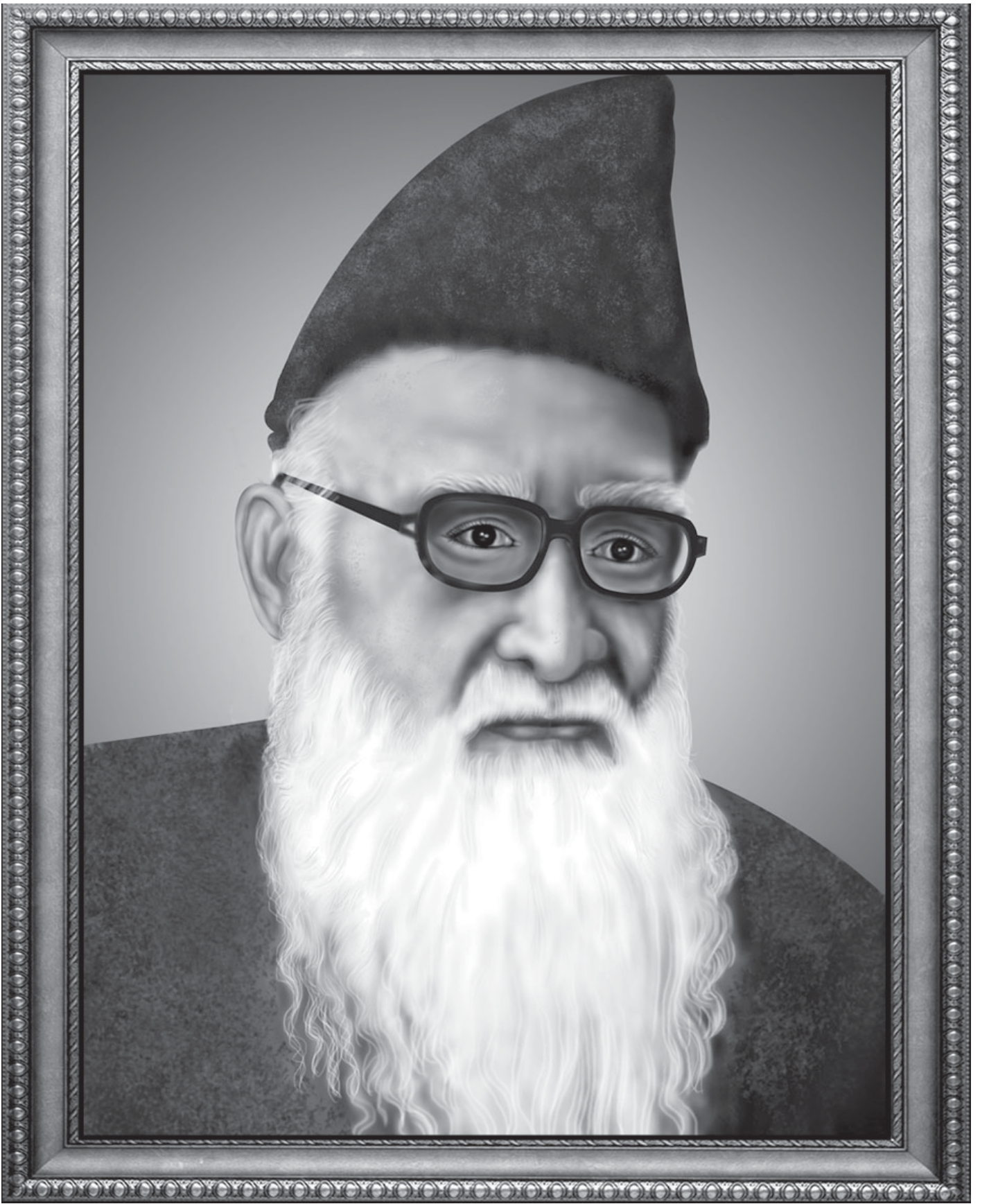
ముల్లాహ్ అక్బర్ అలీ (1922-2017)

ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉవ్విత్తున ఎగిరిపడుతున్న జాతీయోద్యమంలో చురుగ్గా పాల్గొనేందుకు చదువును వదిలి జాతీయోద్యమం బాట పట్టిన ముల్లాహ్ అక్బర్ అలీ ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం కర్నూలు జిల్లా, ఆలూరు తాలూకా నెమకల్లు గ్రామంలో 1922 జూలై ఒకటిన జన్మించారు. ఆయన తల్లి ముల్లా అలీబీ, తండ్రి ముల్లా అలీ సాహెబ్. అక్బర్ అలీ విద్యార్థి దశ నుండి జాతీయోద్యమం పట్ల ఆసక్తి చూపారు. మాతృభూమి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాల సాధన ప్రధాన లక్ష్యంగా మహాత్మాగాంధీ మార్గదర్శకంలో సాగుతున్న స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొనేందుకు ఎనిమిదవ తరగతి చదువును మధ్యలో వదిలి ఉద్యమ బాట పట్టారు. 1942 నాటి 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో ఆయన చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. మంచి సంభాషణా చాతుర్యం గల అక్బర్ అలీ జాతీయోద్యమం దిశగా ప్రజలను ఆకర్షిస్తూ ఉద్యమాన్ని మరింత బలోపేతం చేయడానికి సభలు, సమావేశాల నిర్వహణలో క్రియాశీలకంగా పాల్గొన్నారు. ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను నిర్బంధించింది. రాజ్యానికి వ్యతిరేకంగా పోరాడుతున్నందున 1942 సెప్టెంబర్ ఎనిమిదిన ఆయనకు ఎనిమిది మాసాల జైలుశిక్ష విధించింది. అలీపూర్ క్యాంపు జైలులో ఎనిమిది మాసాల పాటు జైలు జీవితాన్ని అనుభవించిన అక్బర్ అలీ విడుదలకాగానే జాతీయోద్యమంలో మరింత ఉత్సాహంతో పాల్గొన్నారు. స్వగ్రామంలో దర్జీగా బతుకుతెరువు చూసుకుంటూ ఖద్దరు ధారణ-ఖద్దరు ప్రచారం, అస్పృశ్యత నివారణ, హిందూ-ముస్లింల ఐక్యత, మధ్యనిషేధం లాంటి కార్యక్రమాల ప్రచారానికి పూనుకున్నారు. ఖద్దరును తాను ధరించడం మాత్రమేకాకుండా ప్రజానీకం కూడా ఖద్దరు ధరించాల్సిన అవశ్యకతను వివరిస్తూ ప్రచార కార్యక్రమాన్ని చేపట్టారు. మధ్యపానం వలన ఎదురవుతున్న అరిష్టాలను ప్రజలకు ఎరుకపరుస్తూ పలు కష్టనష్టాలను ఎదుర్కొంటూ మధ్యపాన నిషేధోద్యమానికి తోడ్పడ్డారు. హిందూ-ముస్లింల మధ్యన ఆంగ్లేయులు సృష్టిస్తున్న అనైక్యత వలన దేశం నష్టపోవాల్సి వస్తుందని ప్రజలకు వివరిస్తూ హిందూ-ముస్లింల జనసముదాయాల మధ్యన ఐక్యతకు ఎంతో పాటుపడ్డారు. మతం పేరిట మాతృభూమి విభజనను డిమాండ్ చేస్తూ ఉనికిలోకి వచ్చిన వేర్పాటువాదాన్ని తిరస్కరిస్తూ భారత విభజన వ్యతిరేక ఉద్యమంలో భాగస్వాములయ్యారు. 1947లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక మహాత్మాగాంధీ అనుయాయిగా గాంధీతత్వ ప్రచారం తన లక్ష్యంగా ఎంచుకుని కృషిచేశారు. భారత ప్రభుత్వం 1973లో స్వాతంత్ర్య సమరయోధునిగా ఆయనను తామ్రపత్రంతో గౌరవించగా, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం కూడా ఆయనను సత్కరించింది. మహాత్మాగాంధీ మార్గంలో ప్రజాసేవయే పరామావధిగా జీవిత చరమాంకం వరకు గడిపిన ముల్లాహ్ అక్బర్ అలీ 2017 మే తొమ్మిదిన నెమకల్లు గ్రామంలో కన్నుమూసారు. ♦

MULLAH AKBAR ALI (1922-2017)

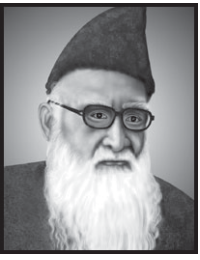
Mullah Akbar Ali, who left his studies to join the National Movement which rose up like a tidal wave against the British government, was born on 1 July, 1922 in Nemakallu village of Alur Taluk in Kurnool district of Andhra Pradesh. His mother was Mulla Ali Bi and his father Mulla Ali Saheb. Akbar Ali showed interest in the National Movement right from his childhood. He discontinued 8th class in school and joined the freedom struggle which was led by Mahathma Gandhi with the main aim of achieving independence for the motherland. He participated actively in Quit India Movement of 1942. He took an active part in organizing meetings and conferences to strengthen the movement and attracted people into the movement with his silver tongue. He was arrested for this and he was sentenced to 8 months imprisonment on 8 September, 1942 on the charge of fighting against the State. Soon after he was released from Alipur camp jail after the completion of the jail term of 8 months, he participated in the National Movement with doubled enthusiasm. Making a living by tailoring in his village he undertook campaign against untouchability. Besides wearing Khadi personally, he undertook a campaign to explain to people the necessity of wearing Khadi. Explaining to people the evil effects of drinking, he campaigned for the prohibition of liquor. Explaining how disunity between Hindus and Muslims damages the fabric of the nation, he worked for the promotion of Hindu-Muslim unity. He participated in the anti-partition movement denouncing the attempts to divide the country on the basis of religion. After independence in 1947, he made efforts to promote Gandhism as a follower of Gandhiji. In 1973 the Government of India honoured him with Thamra Pathra and later Government of Andhra Pradesh also honoured him. Mullah Akbar Ali, who followed the path of Mahathma Gandhi with the motto of public service till his last day, passed away on 9 May, 2017 in his Nemakallu village. ♦

MIRZA NASEEM BAIG CHENGEJI
(1910-2018)

Source: <https://www.youngisthan.in/hindi/naseem-mirza-changezi-saved-bhagat-singh-21472/>

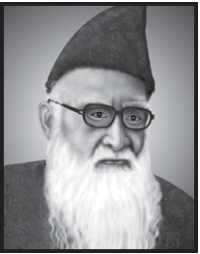

మిర్జా నసీం బేగ్ చెంగేజీ (1910-2018)

భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో విప్లవపీఠుగా సుప్రసిద్ధుడైన సర్దార్ భగత్ సింగ్కు సహాయం అందించిన మిర్జా నసీం బేగ్ చెంగేజీ

1910లో ఢిల్లీలోని ప్రఖ్యాత చెంగేజీ కుటుంబంలో జన్మించారు. ఆయన తాత మిర్జా సోహ్రాబ్ బేగ్ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంలో హిస్సార్లో డిప్యూటీ కలెక్టర్గా పనిచేస్తూ, 1857 నాటి ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామంలో పాల్గొన్నారు. ఆ కారణంగా ఆయనను నిర్బంధించిన ఆస్తిపాస్తులను జప్తుచేశారు. ఆయన తండ్రి మిర్జా అఫ్రాసిల్ బేగ్ చెంగేజీ బెంగాల్కు చెందిన ప్రముఖ విప్లవకారుడు రాస్ బిహారి బోస్ సహచరుడు. మిర్జా అఫ్రాసిల్ 1912లో ఢిల్లీలోని చాందిని చౌక్ వద్ద ఊరేగుతున్న వైశ్రాయ్ Lord Hardinges కాన్వాయ్ మీద రాష్ బిహారి బోస్ నాయకత్వంలో విప్లవకారులు బాంబులు విసిరిన సంఘటనలో పాల్గొని పోలీసుల కంట పడకుండా చాకచక్యంగా తప్పించుకున్నారు. మాతృభూమి విముక్తికి పోరాడిన తాత, తండ్రుల నుండి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్య భావనలను పుణికి పుచ్చుకున్న నసీం బేగ్ ఆ దిశగా చిన్ననాటనే అడుగులు వేశారు. ఆయన విద్యాభ్యాసం ఢిల్లీలోని అజ్మేరి గేట్ వద్దగల అంగ్లో-ఆరబిక్ స్కూల్లో సాగింది. ఆయన పాఠశాల విద్యార్థిగా 'స్వరాజ్యం' పట్ల ఆసక్తి చూపారు. అనాటి విప్లవకారులతో సంబంధాలు నెరిపారు. ఆ క్రమంలో 1925లో నసీం చెంగేజీ భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యులయ్యారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాల్లో చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆంగ్లేయుల తరిమివేతకు సాయుధ పోరాటమార్గమే శరణ్యమని భావించిన ఆయన విప్లవోద్యమం దిశగా సాగారు. 1925లో సర్దార్ భగత్ సింగ్ అజ్మేరిలో గడుపుతున్నప్పుడు ఢిల్లీలోని చౌదరి బ్రహ్మ ప్రకాష్ ఇంట ఉన్నారు. ఆ సమయంలో భగత్ సింగ్కు రెండు పూటల ఆహారాన్ని సమకూర్చే బాధ్యతను నసీం బేగ్కు చౌదరి బ్రహ్మ ప్రకాష్ అప్పగించగా, ఆ బాధ్యతను ఆయన సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. ఆ సందర్భంగా ఆయనకు భగత్ సింగ్తో మంచి సంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆ ప్రభావంతో 1929లో హిందూస్థాన్ సోషలిస్ట్ రిపబ్లికన్ అసోసియేషన్ విప్లవకారులు వైశ్రాయ్ లార్డ్ ఇర్విన్ ప్రయాణిస్తున్న రైలు మీద బాంబులు విసిరిన సంఘటనలో నసీం చెంగేజీ కూడా పాత్రధారులయ్యారు. ఈ సాహసోపేత సంఘటనలో విప్లవకారుడు హుస్సేన్ నేతృత్వంలో విద్యుత్ వైర్లు తెంచే పనిలో నసీం బేగ్ చురుగ్గా పాల్గొన్నారు. ఆయన రహస్యంగా విద్యుత్ వైర్లను తెంచుతుండగా గమనించిన పోలీసులు విప్లవకారుల మీద కాల్పులు సాగించారు. ఆ కాల్పుల నుండి తప్పించుకున్న నసీం చెంగేజీ ఆ సందర్భంగా ఏర్పడిన గందరగోళ పరిస్థితులలో పోలీసులకు పట్టుబడకుండా చాకచక్యంగా తప్పించుకున్నారు. భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో నసీం చెంగేజీ చురుగ్గా పాల్గొన్నప్పటికీ భారత ప్రభుత్వం సమకూర్చే స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల పెన్షన్ను, సదుపాయాలను ఆయన ఆశించలేదు. ఆ తరువాత కాలంలో అలనాటి చెంగేజీ ఖాన్ వంశానికి చెందిన ఆయన మొగల్ వంశీకుల చారిత్రక విశేషాంశాలను, ఢిల్లీ వైభవాన్ని వెల్లడిచేసే దస్త్రాలను, చిత్రాలను చూపుతూ, భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో తనవంతు పాత్రను సాధికారికంగా వివరిస్తూ వచ్చారు. అద్భుతమైన జ్ఞాపకశక్తితో, ఆరోగ్యంగా ఢిల్లీలోని జుమ్మా మసీదు సమీపాన గల తమ పూర్వీకుల హవేలీలో ఆనందంగా గడిపిన మిర్జా నసీం బేగ్ చెంగేజీ 2018 ఏప్రిల్ 12న కన్నుమూశారు. ♦

MIRZA NASEEM BAIG CHENGJEI (1910-2018)

Mirza Naseem Baig Chengeji, who helped the well known freedom fighter and revolutionary Sardar Bhagat Singh, was born in 1910 in Delhi in the famous Chengeji family. Naseem's grandfather Mirza Sohrab Baig Changezi, participated in the First war of Independence in 1857 when he was working as the Deputy Collector in Hissar. On account of this the British government arrested him and confiscated his property. Naseem's father Mirza Afrasiab Changezi was an associate of famous

Bengali revolutionary Ras Bihari Bose. In 1912 Mirza Afrasi Beg took part in the act of throwing bombs in Chandini Chowk of Delhi and deftly managed to escape without being seen by police. Naseem Beg Chengeji who received the ideas of patriotism from his father and grandfather, started moving in that direction even when he was a young boy. He had his schooling in Anglo-Arabic School near Ajmeri gate in Delhi. As a student he evinced interest in Indian freedom struggle. Later he became a member of Indian National Congress Committee in 1925. He took part very actively in the activities of Indian National Congress. But he was of opinion that armed struggle alone can drive out the British rulers from India. Hence he showed interest towards the activities of revolutionaries and developed connections with revolutionaries of the time. In 1925 when Sardar Bhagat Singh took shelter in the house of Choudary Brahma Prakash, Naseem was given the responsibility of supplying food to Bhagat Singh two times a day. Naseem ably did the duty assigned to him. In that context he had very good relations with Bhagat Singh. Under his influence, he participated along with the revolutionaries of Hindustan Socialist Republic Association in the act of hurling bombs on the train carrying the Viceroy Lord Irwin in 1929. During this adventurous action he took part in the work of cutting the electric wires under the leadership of the revolutionary Hansraj. When the police opened fire, Naseem escaped in the melee that ensued. Though Naseem took part in the freedom struggle of India, he did not claim freedom fighters pension and other facilities provided by the Government of India after independence. In the later part of his life Naseem Beg, who belongs to the Changez Khan's lineage, used to explain with pictures the glory of Delhi and the historical details of the Moghul dynasty and his role in the freedom struggle of India. Mirza Naseem Baig Chengeji, who led a happy life in good health and wonderful memory in his ancestral haveli near Juma Maszid in Delhi, breathed his last on 12 April 2018. ♦

SHAIK RAMZAN KHURESHI
(1926-2018)

Source: <https://www.thejasnews.com/tags/Sheikh-Ramzan-Qureshi>

షేక్ రంజాన్ ఖురేషి (1926-2018)

భారత జాతీయ సైన్యం అధినేత నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ 'ముజేం ఖాన్ దో...మైం ఆజాది దూంగా' అని ఇచ్చిన పిలుపుకు ప్రతిస్పందిస్తూ మాతృభూమి విముక్తి కోసం పోరు బాట పట్టిన యోధులు షేక్ రంజాన్ ఖురేషి. ప్రస్తుత ఒడిషా రాష్ట్రంలో 1926లో జన్మించారు. బ్రతుకుదెరువు కోసం చిన్ననాటనే బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో సైనికునిగా చేరారు. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం తన బలగాలతోపాటుగా తూర్పు ఆసియా ప్రాంతాలకు తరలి వెళ్ళారు. అక్కడ జపాన్ సైన్యాలను ఎదుర్కొనలేక బ్రిటిష్ భారత సైన్యం జపాన్ సైన్యాల ఎదుట మోకరించింది. ఆ సమయంలో బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలో భాగంగా ఉన్న భారత సైనికులతోపాటుగా షేక్ రంజాన్ ఖురేషి కూడా జపాన్ కు యుద్ధక్షైది అయ్యారు. ఆ పరిణామాల క్రమంలో మొదట కెప్టెన్ మోహన్ సింగ్ నేతృత్వంలో, ఆ తరువాత సుభాష్ చంద్ర బోస్ నాయకత్వంలో పునరుద్ధరించబడిన భారత జాతీయ సైన్యంలో ఆయన చేరారు. బర్మా యుద్ధక్షేత్రంగా జపాన్ సహకారంతో బ్రిటిష్ మిత్రపక్షాల బలగాల మీద నేతాజీ నేతృత్వంలో సాగిన పోరాటంలో షేక్ రంజాన్ ఖురేషి పాల్గొన్నారు. అంతర్జాతీయ పరిణామాల మూలంగా రెండవ ప్రపంచ యుద్ధంలో జపాన్ పరాజయం పాలు కావటంతో భారత జాతీయ సైన్యం కూడా జపాన్ సైన్యాల తోపాటుగా బ్రిటిష్ సైన్యాలకు లొంగిపోయింది. ఆ తరువాత నిర్బంధానికి గురై ఇండియా తరలించబడిన ఇతర భారత జాతీయ సైనికులతో పాటుగా షేక్ రంజాన్ ఖురేషి స్వదేశం చేరుకున్నారు. భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక భారత జాతీయ సైనికులకు స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలు లభించటంతో ఖురేషి ఒరిస్సాలోని తన స్వస్థలం చేరుకున్నారు. మాతృభూమికి సేవలు అందించాలన్న లక్ష్యంతో ఖురేషి భారత సైన్యంలో చేరడానికి ప్రయత్నించగా, భారత ప్రభుత్వ దురదృష్టకర నిర్ణయం వలన ఆ అదృష్టం ఆయనకు దక్కలేదు. ఆలుబిడ్డల ఆలనాపాలన కోసం ఒరిస్సా రాష్ట్రం బరగర్హ్ జిల్లా ఫైక్ మల్ బ్లాక్, మండోసిల్ గ్రామాన్ని నివాసస్థావరం చేసుకుని గొడుగుల మరమ్మత్తులు చేస్తూ, తద్వారా లభించే ఆదాయంతో కుటుంబాన్ని నెట్టుకొచ్చారు. పేదరికంతో స్నేహం చేస్తూ కూడా ఎంతో ఆత్మగౌరవంతో బ్రతుకు వెళ్ళదీస్తున్న రంజాన్ ఖురేషి మాతృభూమికి అందించిన సేవలను ఎట్టకేలకు ప్రభుత్వాధినేతలు, అధికారులు గుర్తించారు. జనవరి 2018లో నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ జన్మదినం సందర్భంగా ఖురేషిని ఘనంగా సత్కరించారు. చిట్టచివరి వరకు ఎంతో ఆత్మగౌరవంతో బ్రతుకు వెళ్ళదీసిన షేక్ రంజాన్ ఖురేషి 2018 ఏప్రిల్ మూడున స్వగ్రామం మండోసిల్ లో తన 92వ ఏట కన్నుమూశారు. ♦

SHAIK RAMZAN KHURESHI (1926-2018)

Shaik Ramzan Khureshi, who plunged into the freedom struggle in response to the call 'Give me Blood, I will give you freedom' given by Indian National Army Chief Nethaji Subhash Chandra Bose, was born in 1926 in the present Odisha state. Shaik Ramzan Khureshi Joined British Indian Army at a young age to make a living. On the eve of the World War II the British Government moved its forces to East Asia regions. Unable to withstand the onslaught of the Japanese army, the British Indian army surrendered. Shaik Ramzan Khureshi was among the Indian soldiers who were taken prisoners of war by the Japanese and he joined Indian National Army in response to the call 'Give me Blood, I will give you freedom' given by Nethaji Subhash Chandra Bose who revived Indian National Army. Ramjan Khureshi participated in the battle fought against the allied forces in the Burma war field under the leadership of Nethaji. Indian National Army along with Japanese army surrendered to the British Army as Japan was defeated in the World War II as a consequence of International developments. Shaik Ramzan Khureshi reached his motherland when soldiers of Indian National Army were arrested and moved to India. When India achieved independence, soldiers of Indian National Army got freedom and Khureshi reached his native place in Oddisa. Khureshi wanted to join Indian Army after independence, but he was not able to do it, because the unfortunate decision of the Government of India. In order to support his family he repaired umbrellas in his native village called Mandosil in Paikmal Block of Bargarh District of Odisha State. Even in the abject poverty, he lived with self-respect and at last the services rendered by Ramzan Khureshi for the emancipation of his motherland were recognized by the government officers. They felicitated him on the birth anniversary of Nethaji Subhash Chandra Bose in January 2018. Shaik Ramzan Khureshi, who led a life with self respect till the end passed away at the age of 92 years on 3 April, 2018 in his native village Mondosil. ♦

BEGUM HAMIDA HABIBULLAH
(1916-2018)

Source: <https://feminisinindia.com/2020/03/11/begum-hamida-habibullah/>

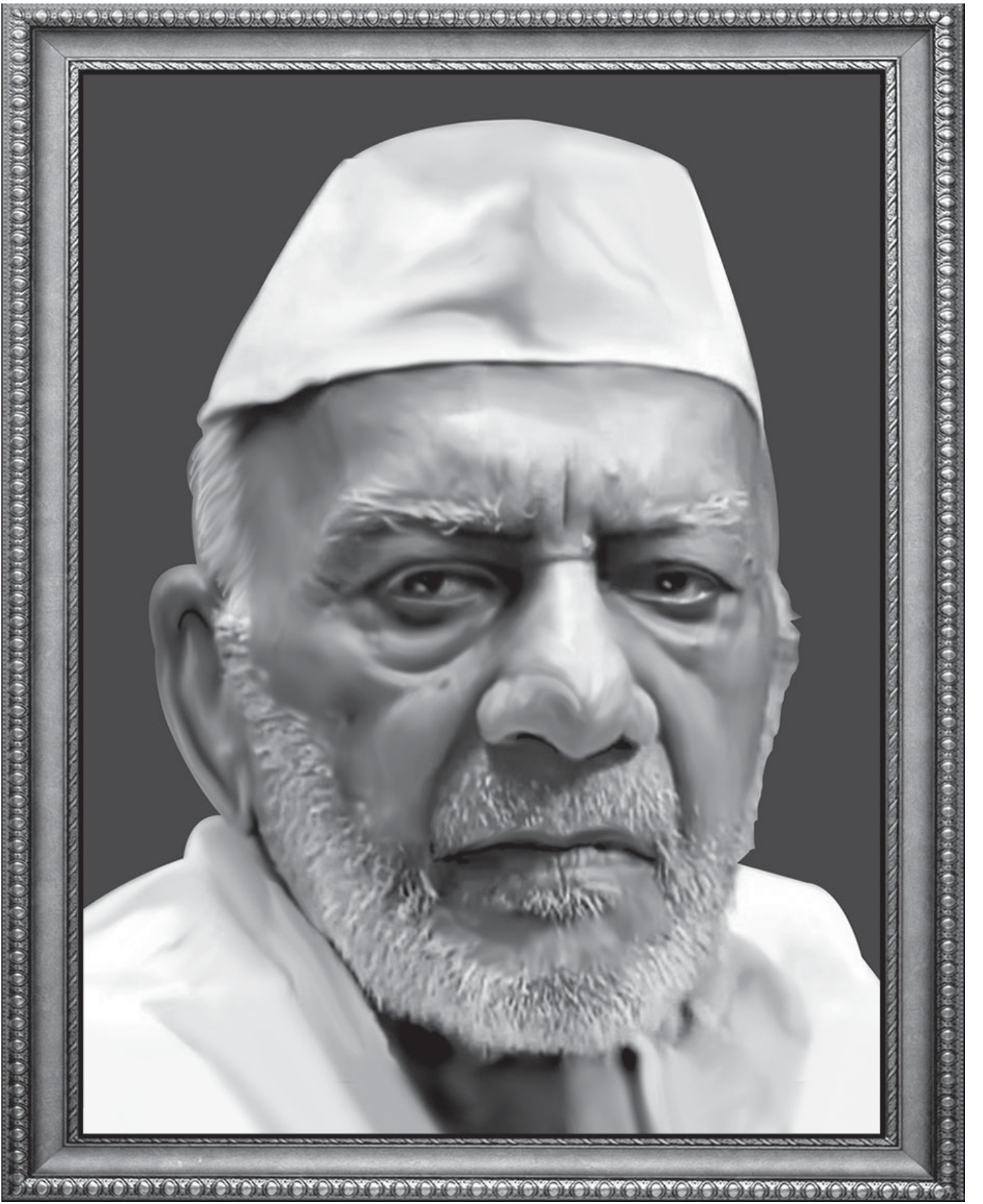
బేగం హమీదా హబీబుల్లాహ్ (1916-2018)

అతి చిన్నవయస్సు నుండి ఆంగ్లేయుల పట్ల వ్యతిరేకత వ్యక్తంచేసిన బేగం హమీదా హబీబుల్లాహ్ 1916 నవంబర్ 20న హైదరాబాద్‌లో జన్మించారు. ఆమె తండ్రి నవాబ్ నాజిర్ యార్ జంగ్ బహదూర్ హైదరాబాద్ ఉన్నత న్యాయస్థానంలో న్యాయమూర్తి. ఆమె చిన్నతనం హైదరాబాద్‌లో సాగింది. ఆమె కుటుంబంలో బ్రిటిష్ అనుకూల వాతావరణం ఉన్నప్పటికీ ఆమెలో ప్రారంభం నుండి ప్రతికూల భావజాలం పాదుచేసుకుంది. ఐదు సంవత్సరాల వయస్సులో మహాత్మాగాంధీ ప్రసంగంతో ఆకర్షించబడింది. ఆమె విదేశీ వస్త్రాల పట్ల విముఖత వ్యక్తం చేయడం మాత్రమే కాకుండా విదేశీ వస్తువుల బహిష్కరణ, దహనం కార్యక్రమాలలో పాల్గొంది. ఆమెకు సరోజినీ నాయుడితో పరిచయం కుదరడంతో ఆమెలోని ఆంగ్లేయ వ్యతిరేకత మరింత బాగా బలపడింది. ఆ కారణంగా ఆమె విద్యాభ్యాసం చేస్తున్న విద్యాసంస్థలోని ఆంగ్లేయ అధ్యాపకుల ఆగ్రహానికి గురయ్యారు. ఆమె ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యాభ్యాసం గావించారు. 1938లో లక్నోకు చెందిన బ్రిటిష్ భారత సైన్యంలోని ఉన్నతాధికారి ఇనాయత్ హబీబుల్లాను వివాహమాడారు. ఆమె మెట్టినిల్లు కూడా ఆంగ్లేయ అనుకూల వాతావరణం కలిగి ఉన్నా కూడా బేగం హమీదా మాత్రం స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్య భావజాలంతో మహాత్మాగాంధీ బాటన ముందుకు సాగారు. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్ర రాజధాని లక్నో స్థిరనివాసం చేసుకుని మహిళలలో స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్య భావనల ఆవిర్భావానికి ఆమె కృషి సల్పారు. ప్రత్యక్షంగా జాతీయోద్యమంలో పాల్గొనడానికి కుటుంబ పరిస్థితులు అనుకూలించక పోయినా జాతీయోద్యమ అగ్రనాయకుల భావజాలానికి పూర్తిగా ప్రభావితమై స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి పరోక్షంగా తోడ్పడ్డారు. పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, ఇందిరా గాంధీలతో ఏర్పడిన సన్నిహిత సంబంధాల వలన 1965 ప్రాంతంలో బేగం హమీదా ప్రత్యక్ష రాజకీయాలలోకి వచ్చారు. ఆ తరువాత ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రంలో పలుమార్లు శాసనసభ్యురాలుగా ఎన్నికయ్యి మంత్రిగా, రాజ్యసభ సభ్యురాలిగా బాధ్యతను నిర్వహించారు. పలు జాతీయ, అంతర్జాతీయ సంస్థలలో సభ్యురాలిగా స్త్రీ-శిశు సంక్షేమం, విద్యావాప్తి కార్యక్రమాల పట్ల అత్యధిక శ్రద్ధ చూపిన బేగం హమీదా స్వయంగా పలు సంస్థలను, వ్యవస్థలను ఏర్పాటు చేశారు. చివరి వరకు ప్రజాసేవలో గడిపిన బేగం హమీదా హబీబుల్లా 2018 మార్చి 13న లక్నోలో కన్నుమూశారు. ♦

BEGUM HAMIDA HABIBULLAH (1916-2018)

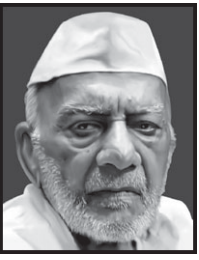
Begum Hamida Habibullah, who expressed resentment against the British right from very young age, was born in Hyderabad on 20 November, 1916. Her father, Nawab Nazirt Yar Jung Bahadur, was a judge in Hyderabad High Court. Her childhood was passed in Hyderabad. Though there was pro-British environment in her family, right from her childhood she had anti-British feelings. She was attracted towards the idea of independence at the age of five years, when she attended a speech of Mahatma Gandhi. Besides expressing dislike for foreign clothes, she participated in the activities of boycotting and burning of foreign goods. Her acquaintance with Sarojini Naidu reinforced anti-British ideas in her. She pursued higher education in Osmania University. In 1938 she married Inayath Habeebullah of Lucknow, who was a senior officer in British Indian Army. There was Pro-British environment in her in-laws family too, but Begum Hamida went ahead with her independent thoughts in the path of Mahatma Gandhi. With Lucknow as her permanent place of residence, she made efforts to kindle the idea of freedom and independence among women. Though her family conditions did not allow her to take part directly in the Indian National Movement, by being influenced completely by the ideology of top leaders she indirectly helped the National Movement. Because of the close relationship she had with Jawaharlal Nehru and Indira Gandhi, Begum Hamida came into electoral politics in 1965. Several times she was elected to Uttar Pradesh Legislative Assembly. Later she became a minister and Rajya Sabha member. As a member of several national and international organisations she paid special attention to women and child welfare and spread of education and she herself established several organizations and developed systems to further these causes. Begum Hamida Habibullah, who spent her life in the service of people till the end, passed away in Lucknow on 13 March, 2018. ♦

MAULANA SHOUKAT ALI HASHMI
(1924-2019)

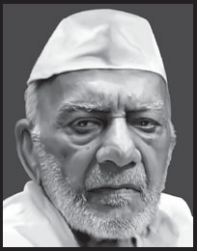
Source: <https://www.youtube.com/watch?v=Dqbqk2dTSRc>

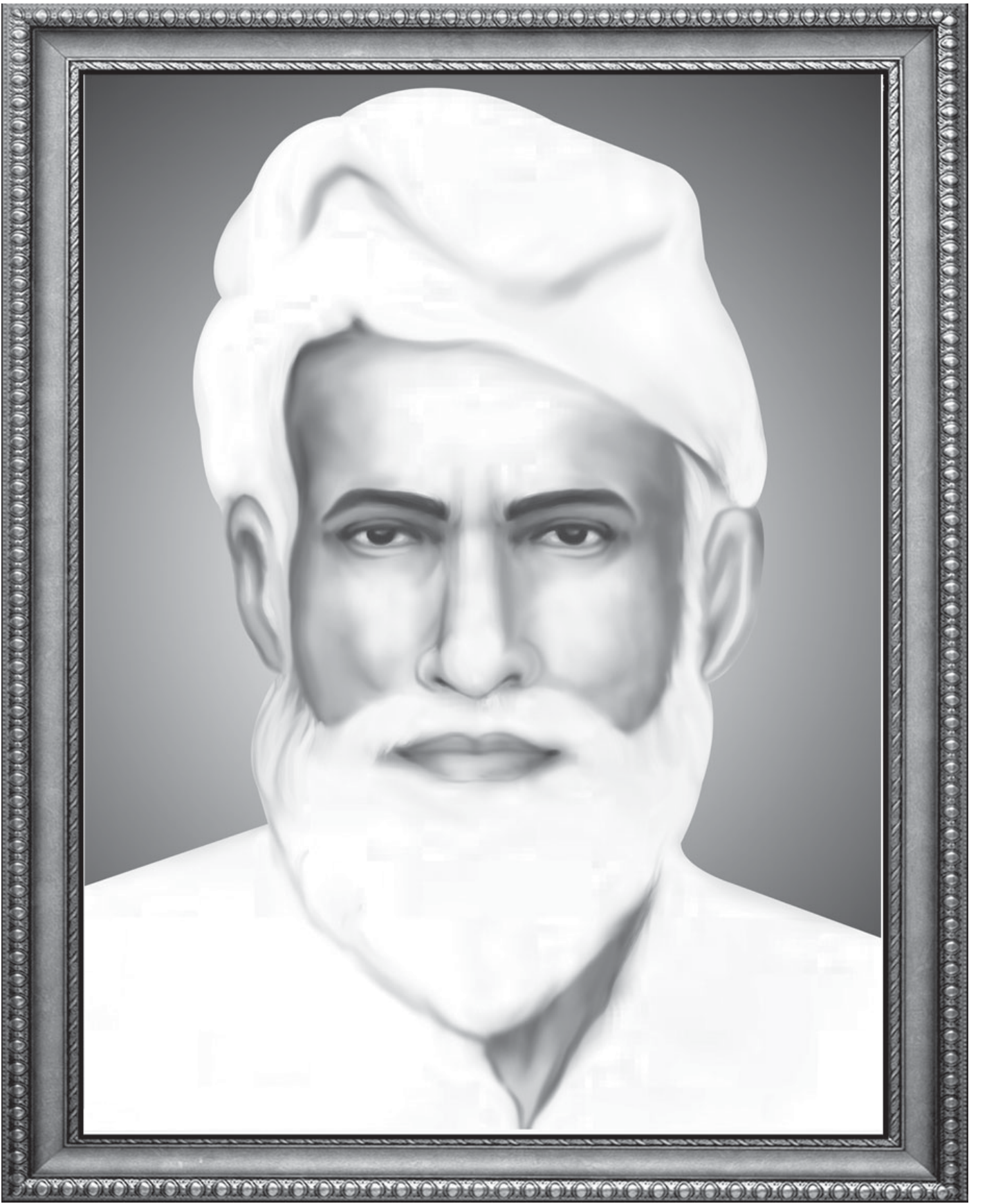
మౌలానా షౌకత్ అలీ హాషిమీ (1924-2019)

మాతృభూమి విముక్తి పోరాటంలో భాగంగా సాగిన ప్రచార కార్యక్రమాలలో చురుగ్గా పాల్గొని ఆంగ్లేయుల ఆగ్రహానికి గురైన మౌలానా షౌకత్ అలీ హాషిమీ ఢిల్లీలో 1924లో జన్మించారు. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం స్వజనుల మీద సాగిస్తున్న దుశ్చర్యలను చిన్నతనం నుండి చూస్తూ వచ్చిన ఆయన పరాయి ప్రభువులను పాలద్రోలడానికి సాగుతున్న జాతీయోద్యమం పట్ల సహజంగానే ఆకర్షితులయ్యారు. అత్యంత రహస్యంగా సాగుతున్న జాతీయోద్యమ కార్యకలాపాల సమాచారాన్ని కార్యకర్తలకు చేరవేయడానికి సిద్ధపడిన అలీ హాషిమీ పిన్నవయస్సులోనే ఆ కార్యక్రమాలలో భాగస్వాములయ్యారు. జాతీయోద్యమానికి ఉపయుక్తం కాగలందుకు ఢిల్లీలోని ధర్మపురా ప్రాంతంలో ఆయన ఒక ప్రింటింగ్ ప్రెస్ ను నెలకొల్పారు. ఈ ప్రింటింగ్ ప్రెస్ ద్వారా ఆంగ్లేయ వ్యతిరేక సాహిత్యాన్ని ముద్రణ, పంపిణీ తదితర కార్యక్రమాలను ఆయన చురుగ్గా నిర్వహించారు. భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యక్రమాల ప్రచారానికి కరపత్రాలు, పోస్టర్లను ఆంగ్లేయాధికారుల, రహస్య పోలీసుల కంటపడకుండా తయారు చేయించి. ముద్రించి జాతీయోద్యమ నేతలకు కార్యకర్తలకు అందించటం లాంటి కార్యక్రమాలను చేపట్టారు. ఆయన కార్యకలాపాల మీద కన్నేసిన ప్రభుత్వం పలుమార్లు నిర్బంధంలోకి తీసుకుని హెచ్చరించినా జాతీయోద్యమానికి కట్టుబడిన ఆయన తన కార్యక్రమాలకు స్వస్తి పలకకుండా మరింత జాగ్రత్తలు తీసుకుని రహస్యంగా ప్రచురణ-పంపిణీని ముమ్మరం చేశారు. 1942 క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం ఉధృతంగా సాగుతున్న సందర్భంగా ప్రజలను మరింతగా ఉత్తేజపర్చుతూ ఉద్యమనేతలు వెలువరిస్తున్న బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ వ్యతిరేక కరపత్రాలు, పోస్టర్లను, సాహిత్యాన్ని ప్రచురిస్తున్నారన్న నేరారోపణల మీద ఆయనను ఆంగ్ల ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసింది. ఆయనను ఎన్ని చిత్రహింసలకు గురిచేసినా, కష్టనష్టాలను ఏకరువు పెడుతూ హెచ్చరించినా అలీ హాషిమీ మాత్రం తన కార్యకలాపాలను వదలుకోలేదు. భారతదేశంలోని హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత మాత్రమే స్వేచ్ఛా- స్వాతంత్ర్యాలను సంపాదించి పెట్టగలదని విశ్వసించిన ఆయన ముస్లిం లీగ్ చేస్తున్న విభజన ప్రయత్నాల పట్ల నిరసన వ్యక్తంచేశారు. చివరకు 1947లో భారతదేశం రెండుగా చీలినప్పుడు ఎంతో వ్యాకులతకు గురై ఆ రోజున కన్నీళ్ళు పర్యంతం అయ్యానని 2017 ఆగస్టు 15న 'ది టైమ్స్ ఆఫ్ ఇండియా' ప్రతినిధితో జరిగిన ఇంటర్వ్యూలో షౌకత్ అలీ హాషిమీ వెల్లడించారు. భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో షౌఖత్ అలీ హాషిమీ నిర్వహించిన సాహసోపేత త్యాగమయ పాత్రకు గుర్తింపుగా భారత రాష్ట్రపతి శ్రీ రామనాథ్ కోవింద్ 2018 ఆగస్టు తొమ్మిదిన ఆయనను ఘనంగా సన్మానించారు. జాతీయోద్యమ కాలం నాటి స్ఫూర్తిదాయక విషయాలను యువతరానికి వివరిస్తూ చివరి రోజులు గడిపిన జాతీయోద్యమకారులు మౌలానా షౌకత్ అలీ హాషిమీ 2019 ఫిబ్రవరి రెండున చివరిశ్వాస విడిచారు. ♦

MAULANA SHOUKAT ALI HASHMI (1924-2019)

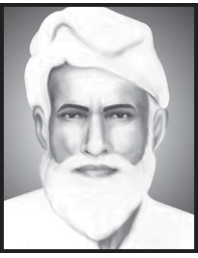
Maulana Shoukath Ali Hashmi, who took part actively in the awareness campaign as a part of Indian National Movement and was affected by the British government's anger, was born in Delhi in 1924. Having grown up witnessing the evil deeds of the British government, Maulana Shoukath Ali was naturally attracted towards National Movement aimed at driving away the foreign rulers. He took part in the activities of National Movement from very young age when he passed confidential information from leaders to activists about the activities of the movement. He started a printing press in Dharampur locality of Delhi to be useful for National Movement. He used to print anti-British literature in his press. He used to print pamphlets, posters and other publicity material for the programmes of the National Movement without being noticed by the British police and hand it over to the leaders and activist secretly. The British Government kept an eye on his activities and arrested and warned him several times but being committed to the National Movement he never stopped his activities and continued them more actively and in a more secretive manner. During 'Quit India Movement' in 1942 the British police arrested him on the charges of printing anti-British pamphlets, posters and other literature. He did not yield to tortures nor heeded to warnings but continued his activities. He resented the Muslim League's demand for partition of the country as he firmly believed that Hindu-Muslim unity alone can achieve independence to India. In an interview to 'The Times of India' on 15 August, 2017, he said that he was deeply disturbed and was in tears when the country was divided into two in 1947. The president of India Sri Ram Nath Kovind felicitated Shoukath Ali Hashmi in a grand ceremony on 9 August 2018 in recognition of the courageous and sacrificial role he played during the Indian Freedom Struggle. Maulana Shoukath Ali Hashmi, who spent his last days narrating the inspiring episodes of the Indian National Movement to the younger generations, breathed his last on 2 February 2019. ♦

MUHAMMED YUNUS LOHIA
(1925-2019)

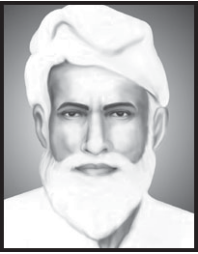
Source: <http://naukarshahi.com/yunus-lohia-died-rjd-leader/>

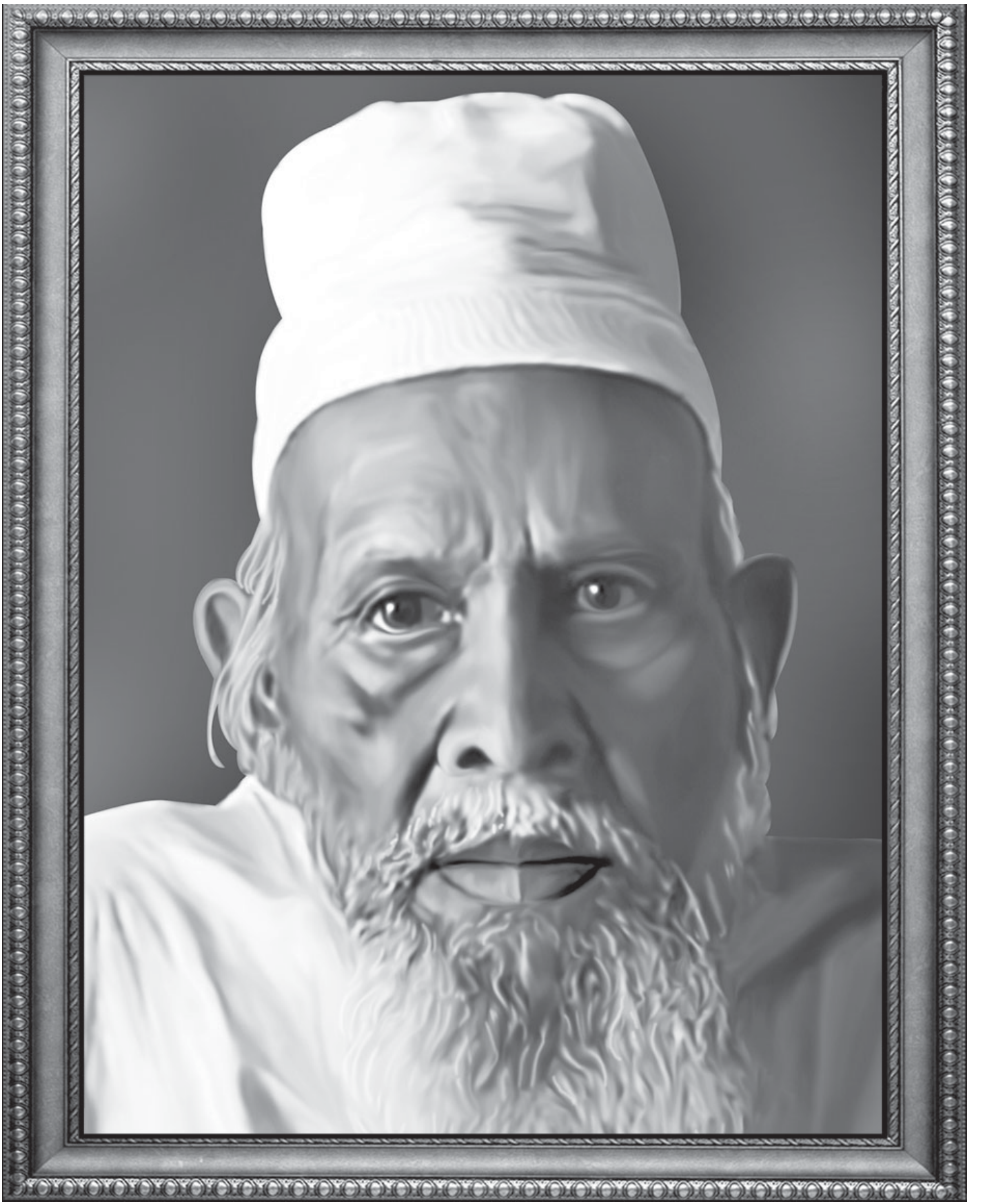
ముహమ్మద్ యూనుస్ లోహియా (1925-2019)

అతి చిన్నవయస్సు నుండి మాతృభూమి విముక్తి పోరాటం దిశగా సాగిన ముహమ్మద్ యూనుస్ లోహియా 1925లో బీహార్ రాష్ట్రం నలండా జిల్లా ప్రస్తుత ఇస్లాంపుర పోలీసురాణా, జమువాన్ గ్రామంలో జన్మించారు. బీహార్ రాష్ట్రం పాట్నాలోని 'మదరసా ఇస్లామియా షంసుల్ హుదా'లో ఆయన విద్యాభ్యాసం సాగింది. ఆయనకు తల్లితండ్రులు పెట్టిన పేరు ముహమ్మద్ యూనుస్ కాగా ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం నుండి స్వేచ్ఛా-స్వాతంత్ర్యాలను ఆశిస్తూ ఆ లక్ష్యసాధన దిశగా సాగాలని నిర్ణయించుకున్న తన పేరును 'ముహమ్మద్ యూనుస్ అజాద్'గా ఆయన మార్చుకుని ప్రకటించుకున్నారు. 1941లో ఆయన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించారు. 1942లో 'మదరసా ఇస్లామియా షంసుల్ హుదా' విద్యార్థులతో కలసి 'క్విట్ ఇండియా' ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. యువకుడు యూనుస్ తన విద్యార్థి సహచరులతో కలసి ఉద్యమించడం పట్ల ఆగ్రహించిన ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆయనను 14 మాసాల జైలుశిక్షకు గురిజేసింది. చిన్నవయస్సులో సుదీర్ఘకాలం జైలు జీవితం చవి చూసినా కూడా ఏమాత్రం చలించకుండా జాతీయోద్యమ కార్యక్రమాలలో ఆయన నిరంతరం పాల్గొన్నారు. 1945లో ప్రస్తుత పాకిస్థాన్ లోని లాహోర్ నగరంలో 1919 నాటి జలియన్‌వాలా బాగ్ దుస్సంఘటన లోని అమరవీరుల స్మరణలో జరిగిన సభకు తన మిత్రబృందంతో హాజరయినందున ముహమ్మద్ యూనుస్ నిర్బంధానికి గురయ్యారు. 1947లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక స్వాతంత్ర్య సమరయోధులకు ప్రభుత్వం ప్రకటించిన సదుపాయాలను నిరాకరించారు. ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, సామ్యవాది రాంమనోహర్ లోహియా (1910-1967) ఆలోచనలతో ఏకీభవించి కుదిరిన ముహమ్మద్ యూనుస్ 1951లో అఖిల భారత కాంగ్రెస్ పార్టీ నుండి వైదొలిగారు. 1952లో జయప్రకాష్ నారాయణ, ఆచార్య నరేంద్ర, జె.బి.కృపలాని తదితర నాయకుల నేతృత్వంలో ఆవిర్భవించిన 'ప్రజా సోషలిస్టు పార్టీ'లో ఆయన చేరారు. 1967లో రాంమనోహర్ లోహియా మరణానంతరం లోహియా పట్ల ఉన్న ప్రేమాభిమానాల కారణంగా తన పేరును 'ముహమ్మద్ యూనుస్ లోహియా' గా మార్చుకుని 'యూనుస్ లోహియా'గా ఆయన సుప్రసిద్ధులయ్యారు. ప్రజా సేవకునిగా తన్నుతాను ప్రకటించుకుని నిరంతరం ప్రజల సమస్యల పరిష్కారం కోసం కృషి సాగిస్తున్న ఆయన 2002 మే మాసంలో రాష్ట్రీయ జనతాదళ్ అధినేత లాలూ ప్రసాద్ యాదవ్ ఒత్తిడి మేరకు బీహార్ శాసనమండలి సభ్యత్వం చేపట్టారు. ఆయన ఎంతటి గొప్ప స్థానంలో ఉన్నా, గొప్ప గొప్ప నాయకుల సహచర్యంలో గడుపుతున్నా, అతి సామాన్యుడిగా నిరాడంబర జీవితం గడుపుతూ ప్రతిక్షణం ప్రజలకు అందుబాటులో ఉంటూ ప్రజల కష్టసుఖాలలో పాల్పించుకుంటూ చివరి వరకు గడిపిన ముహమ్మద్ యూనుస్ లోహియా 2019 జనవరి ఏడున పుల్‌వారిషర్‌ఫ్ లో కన్నుమూసారు. ♦

MUHAMMED YUNUS LOHIA (1925-2019)

Muhammed Yunus Lohia, who was drawn towards the struggle for the freedom of the mother land at a very young age, was born in 1925 in Jamunan village, which falls in the jurisdiction of Islampur police station in Nalanda District of Bihar State. He had his education in 'Madarasa Islamia Shamshul Huda', Patna, Bihar. While the name christened by his parents was Muhammed Yunus, he declared that he changed it as Muhammed Yunus Azad when he decided to fight for the freedom of his mother land from the British rule. He took membership in the Indian National Congress in 1941. In 1942 he participated in Quit India Movement along with the students of Madarasa Islamia Shamshul Huda. The British government sentenced him to 14 months of imprisonment for his participation in the movement along with his co-students. Undaunted by this lengthy imprisonment at such a young age, he continued to participate in the activities of the National movement. He was arrested in 1945 when he participated along with his friends in the meeting conducted in Lahore city in memory of Jalianwalabagh Massacre of 1919. After independence in 1947, he refused to accept the privileges provided by the government for freedom fighters. In 1951 he left Indian National Congress as he was attracted by the ideas of the noted socialist Ram Manohar Lohia (1910-1967). Later he joined Praja Socialist Party which was launched in 1952 under the leadership of leaders such as Jaya Prakash Narayan, Acharya Narendra and J.B.Kripalani. After the demise of Ram Manohar Lohia in 1967, Muhammed Yunus Azad changed his name as Muhammed Yunus Lohia and became famous as Yunus Lohia who declared himself as a public servant and made relentless efforts for solving the problems of people. In 2002 he became a member of the Bihar Legislative Council on the insistence of Rashtriya Janatha Dal supremo, Lalu Prasad Yadav. Muhammed Yunis Lohia, who led a simple life irrespective of the high positions he enjoyed or his association with great leaders and who was always accessible to people and was there with them in their thick and thin till the end of his life, passed away on 7 January 2019 in Phoolvarishariff. ♦

MUHAMMED BAJI
(1917-2019)

Source: Mr Sahikh Quraish, Editor: Sada-e-Orissa, Urdu Monthly, Cuttack, Orissa.

ముహమ్మద్ బాజి (1917-2019)

భారత జాతీయోద్యమ రథసారథి మహాత్మాగాంధీ ఆదేశాల మేరకు పదేపదే ఆంగ్ల ప్రభుత్వ పోలీసు లారీదెబ్బలను రుచిచూడటం, పదేపదే కారాగారవాస శిక్షలకు గురవ్వడం గర్వకారణంగా భావించి, అన్ని కష్టనష్టాలను ఆనందంగా అనుభవించిన ముహమ్మద్ బాజి ఒరిస్సా రాష్ట్రం నబరంగ్ పూర్ జిల్లా సునారిసాహి గ్రామంలో 1917 జనవరి 28న జన్మించారు. చిన్ననాటనే జాతీయోద్యమం పట్ల ఆకర్షితుడైన ముహమ్మద్ బాజి మహాత్ముని పట్ల ఎనలేని గౌరవాభిమానాలను పెంచుకొని 1931లో భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ సభ్యత్వం స్వీకరించారు. ఆయన సునారిసాహి గ్రామంలోని తన ఇంటిని భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ కార్యాలయంగా మార్చివేసారు. ఆ గృహాన్ని జాతీయోద్యమ ప్రచార సామగ్రి తయారీ-సరఫరా స్థావరంగా, జాతీయోద్యమకారులకు ఆశ్రయంగా ఉపయోగించుకున్నారు. ఆ కారణంగా జయప్రకాష్ నారాయణ, మహాదేవ దేశాయి, సదాశివ త్రిపాఠి లాంటి పలువురు నేతలు ఆనాడు ముహమ్మద్ బాజి ఆతిథ్యాన్ని పొందారు. 1940లో అష్టకష్టాలు పడి సబరమతి ఆశ్రమం వెళ్ళి గాంధీజీ దర్శనం చేసుకున్న ఆయన, గాంధీజీ ఆదేశాల ప్రకారంగా యుద్ధ వ్యతిరేక కార్యక్రమాలలో భాగంగా సత్యాగ్రహదీక్ష వూని భయకరంగా లారీదెబ్బలకు గురయ్యారు, జైలు పాలయ్యారు. అప్పటి గ్రామీణులను జాతీయోద్యమం దిశగా మళ్ళించడానికి ప్రచార కార్యక్రమాలు నిర్వహించడంతో ఆంగ్ల ప్రభుత్వం ఆగ్రహానికి గురయ్యి మళ్ళీ మళ్ళీ నెలల తరబడి కారాగారవాసం చేయడం ఆయనకు నిత్యకృత్యమయ్యింది. 1942 నాటి క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం సందర్భంగా మల్కాగిరి జిల్లా మాధిలి పోలీసు ఠాణా పరగణాలో ఉద్యమిస్తు గిరిజనుల మీద జరిగిన దారుణ కాల్పుల సంఘటనలో ముహమ్మద్ బాజి కూడా తీవ్రంగా గాయపడ్డారు. ఆ సంఘటనను పురస్కరించుకుని 1942 ఆగస్టు 25 అరెస్టుయ్యి కోరాపుట్ జైలులో బంధించబడిన ఆయన 1947 జూన్ 25న విడుదలయ్యారు. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యం లభించాక కూడా ఏమాత్రం విశ్రాంతిని కోరకుండా మహాత్ముడు చూపిన బాటలో ఖాదీ ఉద్యమం, అస్పృశ్యతా నివారణోద్యమం, గోసంరక్షక ఉద్యమం, గ్రామీణ కుటీర పరిశ్రమల అభివృద్ధి ప్రధాన లక్ష్యాలుగా కార్యాచరణ రూపొందించుకొని ముహమ్మద్ బాజి ముందుకు సాగారు. 1951లో వినోబాభావే ఆరంభించిన భూదానోద్యమానికి తన 14 ఎకరాల భూమిని దానం చేసి భూదానోద్యమంలో భాగస్థులయ్యారు. ప్రభుత్వాధినేతలు స్వయంగా విజ్ఞప్తి చేసినా స్వాతంత్ర్య సమరయోధుని సదుపాయాలను తిరస్కరించిన ముహమ్మద్ బాజి, లౌకిక ప్రజాతంత్ర వ్యవస్థ పటిష్టతను ఆశిస్తూ బాధిత ప్రజల పక్షం నిలచినందున పలుమార్లు ఆరాచక శక్తుల దాడులకు కూడా గురయ్యారు. 'నేను సేవాదళ్ సభ్యుడను...సత్తాదళ్ సభ్యుడను కాను' అని ప్రకటించి అధికార రాజకీయాలకు దూరంగా గడిపిన ముహమ్మద్ బాజి 2019 జూన్ 27న కన్నుమూసారు. ♦

MUHAMMED BAJI (1917-2019)

Muhammed Baji, who was inspired by Mahathma Gandhi and took the lathi blows and imprisonments as a matter of pride and bore all the troubles and tribulations joyfully, was born on 28 January, 1917 in Sunarisahi village of Nabarangapur district of Orissa state. Right from his childhood he developed great admiration for the National Movement and took membership in the Indian National Congress in 1931. He converted his house in Sunarisahi village into the office of the Indian National Congress. He used that house as a hub of making and distribution of propaganda material and as a shelter for activists of the National Movement. Stalwarts like Jaya Prakash Narayan, Mahadeva Desai, and Sadasiva Tripathi were his guests when they took shelter there. In 1940 he took great pains to visit Sabarmati Ashram to see Gandhiji and as per his instructions he undertook satyagraha as a part of anti-war campaign and received severe lathi blows and was sent to jail on that count. He conducted awareness campaign to mobilize rural people into the National Movement and attracted the ire of the British government as a consequence of which he had to be in jail for months together again and again. He was seriously injured in the police firing on the tribals in the jurisdiction of the Madhili police station in Malkangiri district during Quit India movement in 1942. Then he was imprisoned on 25 August, 1942 in Koraput jail and was released only on 25 June, 1947. Even after independence he did not rest and went ahead with his Gandhian action plan of organizing campaigns with the aims of promoting Khadi, eradicating untouchability, protecting cows, developing small scale industries. He participated in Bhudan Movement launched by Vinoba Bhave in 1951 and donated 14 acres of his land. He refused to accept the facilities provided for freedom fighters in spite of the requests made by the heads of governments. He strove for strengthening the secular democratic fabric of our society and always stood by the victims of exploitation and as a result he was attacked several times by anti-social elements. Muhammed Baji, who was aloof from power politics saying 'I am a member of SEVA DAL but not a member of SATTA DAL, passed away on 27 June, 2019. ♦

SINCERE GRATITUDE and THANKS ...

My heartfelt thanks to the following personalities who helped me directly and indirectly during my eight years long journey in securing the photos, pictures and Information of portraits figured in the album THE IMMORTALS, Volume II.

Freedom Fighters :

Sriyuthulu Late Shaik Khader Mohiddin (Vepadu, Vijayanagaram Dist. AP), Late Captain Abbas Ali (Aligarh, Uttara Pradesh), Late Captain KSS Yadav (All India INA Committee, New Delhi), Late Vavilala Gopala Krishnaiah (Guntur, AP), Late Syed Abdul Azeem (Tenali, AP), Late Munshi Mohammed Mastan (Tenali, AP), Late Katam Lakshminarayana (Hyderabad, Telengana), Syed Ibrahim Fikri (New Delhi), Late Shaik Moula Saheb (Paritala, Krishna Dist.) and others.

Family Members of Freedom Fighters :

Sriyuthulu M.M. Aboobacker (S/o Manakkadavan Muhammed Haji, Sulthan Bathery, Kerala.), Dr. Shakira Khanum (Granddaughter of Mohammad Abdul Wahid Khan, Bangalore, Karnataka), Syed Mahaboob Jani (S/o Syed Latheef Mastaru, Nalgonda, Telangana), Shaik Abdul Thajuddin (Grandson of Abdul Wahab, Tenali, AP), Mr Urfi Raza Zaid (Great Grand son Nawab Galib Ali Tartai), Bareilly, UP), Iqbal Ahame (Grand son of Mallick Waizul Haq) Kurtha, Arwal, Bihar), Prof. Abdul Jalil Popalazi, (Grandson of Maulana Abdur Rahim Popalzai, Peshawar, Pakistan), Mr. Obaidullah V.M. (S/o V.M. Obaidullah, Vamiyambadi, Tamilanadu), Tanvir Salim (Relative of Niyamatullah Ansari, United States of America), Prof Shakira Khanam (Granddaughter of Mahamood Khan Bangalori, Bangalore, Karnataka), Mr Rehan Ghani (Grand Son of Moulana Usman Ghani, Patna, Bihar), Shah Imran (Grnadson of Shah Mohammad Zubair, Arwal, Bihar), Mr. Shanwaj Khan, (Grandson of Khan Shakir Ali Khan, Advocate, Bhopal, Madhya Pradesh), Syed Mukhtar Hussain (S/o Syed Fida Hussain. Jehanabad, Bihar), Muzibur Rahaman, (Grandson of Mohammad Chirag Ali, Journalist, Hyderabad, Telangana), Captain Syed Muzaffar Jamil (S/o Colonel Syed Mohammad Ishaque, Noida, UP), Mr. Syed Azad Minhaji (S/o Dr. Syed Shah Wajihudeen Minhaji, Arwal, Bihar), Shaik Abdul Tajuddin (Grandson of Shaik Abdul Wahab, Tenali, Guntur Dist., Andhra Pradesh), Doulat Khan (S/o Darya Khan, Guntur, Andhra Pradesh), Mr Shanawaj Khan, (Cousin of Yahya Ali Khan, Writer and Advocate, Bhopal, MP), Mr. Mulla Mastan (Grandson of Mulla Rabiya, Ananthapuram, Anantapuram Dist., Andhra Pradesh), Mr. Shaik Mahaboob Azam (S/o Shaik Mahaboob Adam, Vijayawada, Krishana Dist., Andhr Pradesh), Mr Masod Hashmi, (S/o Fayyaz Ali Hashmi, Delhi, India), Dr Shakeel Olyee (S/o Syed Abdul Ola, Gaya, Bihar), Mr. Badre Alam Khan (S/o Moulana Abdul Qhayuum Rehamani, Dudh Waniya Buzurg, Siddhardha Nagar, UP), Aboobacker Manakadavan Muhammed M (S/o Manakkadavan Muhammed Haji, Mythanikunnur, Wayanad, Kerala), Mulla Shajahan (Grand son of Mulla Akbar Ali, Nemkal, Kurnool Dist, AP) and others.

Writers :

Sriyuthulu Dr. Yogendra Yadav (Jalgaon, Maharashtra, India), Prof. Mohammad Osman Pasha (Vaniyambadi, Tamil Nadu), Prof. Abul Fazal (Vaniyambadi, Tamil Nadu), Prof. S. Mohammed Sadathullah (Melvisharam, Tamil Nadu), Md. Umar Ashraf (Patna, Bihar), Captain S.S. Yadava (All India INA Committee, New Delhi), Dr. Shakira Khanam (Bangalore, Karnataka), Shaik Yusub Baba (Hyderabad, Telangana), Dr. Mian Sohail Inshah (Pabbi, Nowshera Dist, Khyber Pukhtunkhwa, Pakistan), Sreekanth (Ara, Bihar), Syed Tahsin Ahmed (Bangalore, Karnataka), Dr. Shrikant Yelgaonkar (Sholapur, Maharashtra), Dr. Abdul Jalil Popalzai (Peshawar, Pakistan), Hyderabad), Dr Shaid Ahamed Siddiqi (Aligarh, UP), Sarfraz Ahamed (Sholapur, Maharashtra), Dr. Malwinder Singh Waracha (Saketri, Panchula Dist., Punjab), Prof. Mohammad Sajjad (AMU, Aligarh, UP), Sayed Shanawaz Ahmed Qadri (Lucknow, UP), Prof. Abdur Raheem Kidwai (AMU, Aligarh), Syed Tahsin Ahmed, (Bangalore, Karnataka), Prof. M H Jawahirullah (Arumbakkam, Chennai, Tamil Nadu), Prof. Diwan (Palayamkottai, Tamil Nadu), Prof. Vakulabharanam Ramakrishna (Hyderabad Central University, Hyderabad), Prof. Shaik Mehaboob Basha and Prof. Shaik Abdul Thaha (Moulana Azad National Urdu University, Hyderabad, Telangana), Sathyagni Shaik Hussain (Kadapa, AP), Dr. G. Gopala Swamy (Attili, AP), S.V.D. Ajeez (Kurnool, AP), Syed Mahaboob Basha (Ananthapur, Ananthapur Dist., AP), Abul Fouzan (Karimnagar, Telangana), Noor Basha Ramthulla (Polakampadu, Guntur Dist., AP), and others.

Journalists :

Sriyuthulu Dr. Zafarul Islam Khan (The Milli Gazette, New Delhi), Afroz Alam Shahil (New Delhi), Mohammed Shafi Ahamed Pasha (Vijayawada, AP), Asifuddin Muhammaed, (CEO, Spoorthy TV, Hyderabad, Telangana), Shaik Hakeem Jani and Shaik Abdul Thajuddin (Tenali, AP), Mr Shaikh Quraish, (Editor: 'Sada-e-Orissa', Urdu Monthly, Cuttack, Orissa), Shaik Mastan Vali (Kadapa, AP), Shaik Abdul Nasar Basha (Editor: 'Hamara Haq', Telugu Monthly, Kadapa, AP), BL Narayana (Tenali, Guntur Dist. AP), Mohammed Zuhair E (Malappuram, Kerala), Abdul Wahed ('Geeturai' Weekly, Hyderabad, Telangana), V.N.Swamy (Madhurai, Tamil Nadu) and others.

Friends :

Sriyuthulu Bhuvanagiri Venkata Krishna Purnanandam (Guntur, AP), M.A.Salar (Vinukonda, AP), Dr Shaik Abdul Thaha (Maulana Azad National Urdu University, Hyderabad), Mohammad Khadeerullah (Kurnool, AP), Shaik Basha Mohiddin (Hyderabad, Telangana), Smt. Sadiya Shafi (Vijayawada, AP), Syed Khalid Saifullah (Hyderabad, Telangana), Abhisekh Singh (Asansol, West Bengal), Smt. Balwender Kaur Bansal (Jalandhar, Punjab), Smt. Bhuvanagiri Srijana (Guntur), Mohammed Affan Quadri (Hyderabad, Telangana) and others.

- Syed Naseer Ahamed

ఆంగ్ల గ్రంథాలు - BOOKS IN ENGLISH :

001. Islamic South, Edited by Mr S M Fossil, Muslim News Service, Madras, 1941.
002. Fabulous Jewel of Madras Presidency, Nawab C. Abdul Hakeem Saheb, Melvisharam Muslim Educational Society, Melvishram, Tamilanadu, 2013.
003. Ghadar Movement : Original Documents - Soldiers' Revolts (Vol.IV), by Malwinder Jit Singh Waraich & Harish Jain, Unistar, Chandigarh, Punjab, 2013.
004. Boughs and Bouquets, Dr. Mian Sohail Inshah, University Publishers, Peshawar, 2008.
005. Celebrities of NWFP - Volume I & II, Edited by Dr. Parvez Khan Toru and Dr. Fazal-ur-Rahim, Mar: Pakistan Study Centre, University of Peshawar, NWFP, Pakistan. 2005.
006. Encyclopaedia of Islamic Science and Scientists: A-H. Edited by M. Zaki Kirmani, Nagendra Kr. Singh, Global Vision Publishing House, New Delhi, 2005.
007. Remembering Muslim Makers of Modern Bihar, Compiled & Edited by Dr. Mohammad Sajjad, Brown Book Publications, New Delhi, 2019.
008. Muslim Freedom Fighters (English), Syed Ubaidur Rahaman, New Delhi, 2017.
009. The Muslim Elite (English), Ali Ashraf, Atlantic Publishers & Distributors, New Delhi, 1982.
010. Muslims in India, Vols I & II, Jain Naresh Kumar, Manohar Publication, Delhi 1979.
011. Freedom Movement and Indian Muslims, Shantimoy Ray, People's Pubishing House Pvt. Ltd., New Delhi, 1983
012. Forgotten Warriors of Indian War of Independence 1941-1946 (Indian National Army), Three Volumes, by Captain S.S Yadava, INA, All India INA Committe, Hope India Publications, Delhi, 2005.
013. The Prisoners of Malta, Maulana Syed Mohammad Mian, Manak Publications, Delhi, 2005.
014. Gandhi and the Ali Brothers (Biography of a Friendship), Rakhahari Chatterji, Sage Publications India Ltd., New Delhi, 2013.
015. Ulema's Role in India's Freedom Movements, Syed Ubaidur Rahaman, Global Media Publications, New Delhi, 2020.
016. Beacons of Solapur in Indian Freedom Struggle, Dr. Shrikant Yelegaonkar, Indotech Publications Pvt. Ltd., Latur, 2014.
017. Galib, The man, The times. Pavan Kumar Varma, Penguin Books, New Delhi, 2008.
018. The Legends of the Punjab, Sir Richard Canmac Temple, Educational Society's Press, Bombay, 1884.
019. Haryana, a historical perspective, Satish Chandra Mittal, Atlantic Publishers, Haryana, 1986.
020. A Selected Annotated Bibilography of Freedom Movement of India, Satish Chandra Mittal, Atlantic Publishers, Haryana, 1992
021. History of Freedom Movement in India - Tarachand, Four Vols., Govt. Publications, New Delhi, 1992.

022. Collected Works of Mahathma Gandhi, Govt. Publications, Govt.of India, New Delhi.
023. Who is Who Indian Martyrs - Dr. P.N. Chopra, Govt.of India Publications, New Delhi,
024. Prominent Muslim Women in India (Bibliographical Dictionary) - Al KabirAl Kausar, Life and Light Publications, New Delhi, 1982.
025. Freedom Fighters Remember - Naveen Joshi, Govt. of India Publications. New Delhi.
026. India Wins Freedom, Maulana Abul Kalam Azad, Orient Longman, Delhi, 1995.
027. History of India, E. Marsden, Mac Millan & Co. Ltd., London, 1944.
028. Wahabi And Farazi Rebels of Bengal - Narahari Kaviraj, People's Publishing House, 1982.
029. Who's Who of Freedom Struggle in A.P. Vols. I, II, III - A.P. Govt. Publications, 1983.
030. The Indian Mutiny, G B Malleson, London, 1906.
031. Eighteen Fifty Seven, Surendra Nathsen, Govt. of India Publications, 1957.
032. History of Freedom Movement in India, RC Majumdar, Calcutta, 1962.
033. How India Struggled for Freedom, Gopal Ram, Bombay, 1967.
034. India's Struggle for Independence, Dr. Bibin Chandra, Penguin Books, New Delhi, 1997.
035. Indian Muslims : A Political Boigraphy, Gopal Ram, Bombay, 1959.
036. Indian Muslims, M. Mujeeb, New Delhi, 1967.
037. Indian Muslims, Ed. by Dr. Asghar Ali Engineer, Delhi, 1985.
038. Kerala Muslims, Ed. Dr Asghar Ali Engineer, Ajantha Publications, 1995.
039. Mopilla Muslims of Kerala - Ronald E Miller, Orient Longman, Madras, 1976.
040. Muslim India, Md. Nomani. Kitabistan, Allahabad, 1942.
041. Muslim Politics in Sindh (1938-1947), Md. Qasim Soomro, Pakistan, 1989.
042. Muslim Rule In India, V D Mahajan, 1970.
043. Muslims and Freedom Movement In India, K. Chabuey, Allahabad, 1990.
044. Muslims and India's Freedom Movement, Shan Muhammad, IOS, 2002.
045. Rise of Muslims in Indian Politics, Rafiq Zakaria, Bombay, 1986.
046. Role of Indian Muslims in Struggle for Freedom, Ed. by PN Chopra, 1979.
047. Role of Muslims in the National Movement, Mujafar Iman, Delhi, 1987.
048. Saiyed Ahamed Shahid, Mohiuddin Ahmed, AIRP, Lucknow, 1980.
049. Storm Over Srirangapatnam, P. Fernandaz.
050. The Communal Triangle In India, Ashok Mehatha Ect., Allahabad, 1942.
051. The Discovery Of India, Jawahar Lal Nehru, 1982.
052. The Fakirs and Sannyasi Uprisings, Atis K. Dasgupta, New Delhi, 1992.
053. The Great Mutiny India 1857, Christopher Hibbert, Penguin, 1980.
054. The Indian Musalmans, W.W Hunter, Calcutta.
055. The Legend Makers- Some Eminent Muslim Women of India.
056. Gouri Srivastava, CPC, New Delhi, 2003.
057. The Muslims of British India, P Hardy, Cambridge, 1972.

058. The Politics of a Popular Uprisings -Bundelkhand in 1857, Tapti Roy, OUP, 1984.
059. The Role of Minorities In Freedom Struggle - Ed. Dr. A. Ali Engineer, 2006.
060. The Seopy Mutiny and the Revolt of 1857- R.C.Majumdar, Calcutta, 1957.
061. The Wahabi Movement in India, Qeyammudin Ahamed, Calcutta, 1966.
062. The History of National Congress, B.Pattabhi Seetharamiah, Madras, 1935.
063. The Last Moghal, William Dalrymple, Penguin, 2006.
064. The Indian Mutiny, Saul David, Penguin, 2003.
065. Secluded Scholars, Gail Minault, OUP, New Delhi, 1999
066. Muslims and Freedom Movement In India, K. Chabuey, Allahabad, 1990.
067. Muslims and India's Freedom Movement, Shan Muhammad, IOS, 2002.
068. Role of Indian Muslims in Struggle for Freedom, Ed. by P.N. Chopra, 1979.
069. The Man Behind The War Of Independence 1857, Syed Lutfullah, Mohamadali Educational Society, Teen Hatti, Karachi, Pakistan, 1957.
070. Abdul Hameed Anasri, by Javeed Jamaluddin, Popular Prakashan, Mumbai, 2004.
071. Shaikh Abdul Majeed Sindhi: Life & Achievements, Khan Mohammad Panhwar, Royal Book Company, Karachi, 1984.
072. Suhail Azimabadi, Majeer Ashik, Sahithya Academy, Delhi, 2000
073. The Great Mutiny India 1857, Christopher Hibbert, Penguin, 1980.
074. The Legend Makers - Some Eminent Muslim Women of India.,Gouri Srivastava, CPC, New Delhi, 2003.
075. The Politics of a Popular Uprisings - Bundelkhand in 1857, Tapti Roy, OUP, 1984.
076. Women Pioneers, Ed. By Sushila Nayar & Kamala Mankekar, NBT, India, 2002.
077. The Legend Makers; Some Eminent Muslim Women of India, Gouri Srivastava, Concept Publishing Company, New Delhi, 2003.
078. Collected Works of Mahathama Gandhi, Publication Division, Govt. Of India, New Delhi.
079. The Story of My Experiments with Truth, MK Gandhi, Navajeevan, Ahmedabad, 1927.
080. From Plassey to Partition, Sekhar Bandyopadhyay, Orient Longman, New Delhi, 2004.
081. Muslims and the Congress, Mushirul Hasan, Manohar, 1979.
082. 100 Great Muslim Leaders of the 20th Century, IOS, New Delhi, 2005.
083. The Muslim Elite, Ali Ashraf, Atlantic Publishers & Distributors, New Delhi, 1982
084. From Pluralism to Separatism, Mushirul Hasan, OUP, New Delhi, 2004.
085. Encyclopedia of Muslim Biography, Nagendra Kumar Singh APHPC, New Delhi, 2001.
086. Muslims and India's Freedom Movement, Shan Muhammad, IOS, New Delhi, 2002.
087. Struggles for Freedom, RC Majumdar, BVB, Bombay, 1969.
088. Women in Modern India, Geraldine Forbes, Cambridge University Press, 1996.
089. Public Life in Muslim India, 1850-1947: Khursheed Kamal Aziz,. Vanguard Publishers, 1992.
090. The Rani of Jhansi, Rebel Against Will: a Biography of a Legendary Indian Freedom Fighter in the Mutiny of 1857-1858, Rainer Jerosch, Aakar Books, 2007.

091. Historical Dictionary of Bangladesh, Syedur Rahaman, The Scarecrow Press, UK, 2010.
092. The Indian Mutiny (1857-58), Ed. GW Forrest, Low Price Publications, Calcutta, 2003.
093. Souvenir, Published by Institute of Objective Studies, New Delhi, 1995.
094. Freedom Fighters of India, (In Four Volumes), Lion MG Agrawal, Isha Books, Delhi, 2008.
095. The Role of Muslims in The Indian Freedom Struggle 1857-1947, (Three Volumes), Edited by Prof. Refaat Ali Khan, Institute of Objective Studies, New Delhi, 2012.
096. Trails of Independence, BVR Agrawal, NBT, New Delhi, 2001.
097. Indian Freedom Struggle through Indian Postage Stamps, Vishnu S Saksena, Dept of Post Ministry of Communications, Govt of India, New Delhi, 2000.
098. Mahatma Gandhi A Chronology, Publications Division, Govt of India, New Delhi, 1994.
099. India's Struggle Quarter of a Century (1921-1946) Part II, AC Guha, Publications Division, Govt of India, New Delhi, 1982.
100. Political Awakening in Kashmir, Ravindra Kaur, APH Publishing Corporations, New Delhi, 1996.
101. Enclopaedic Histography of the Muslim World, Edited by NK Singh and A Samiuddin, Global Vision Publishing House, Delhi, 2003.
102. States' Re-organization, A Case Study of Andhra Pradesh, Captain Lingala Pandu Ranga Reddy, Voice of Telangana, Hyderabad, 2013.
103. 1857-A pictorial Presentaion, Govt of India Publications, New Delhi, 2000.
104. Kerala Muslims, Ed. Dr. Asghar Ali Engineer, Ajantha Publications, 1995.
105. Government and Politics in Colonial Bihar, 1921-1937. Jawaid Alam. Mittal Publications, New Delhi, 2004.
106. Unsung Heroes of Freedom Struggle In Andamans Who's Who,. Rashida Iqbal, Farsight Publishers & Distributors, Port Blair, 2004.

ARTICLES IN ENGLISH :

001. Champaran Satyagraha : Retrieving Some Forgotten Heroes, Mohammad Sajjad and Afroz Alam Shahil, History and Sociology of South Asia 12 (1) 1-16, 2007, Jamia Millia Islamia, Sage Publications.
002. Batak Mian vs Nathuram Godse: How has India forgotten about the man who refused to poison Gandhi? - Ajaz Ashraf
003. On the 100th anniversary of the Champaran Satyagraha, the family of the man who saved Gandhi says the country has forgotten him.- S. Anoop.
004. Family of Mahatma's saviour in dire straits.- BV Murty, Hindustan Times
005. Batak Mian – forgotten patriot who saved Mahatma's life in 1917, Manzar Bilal, Two Circles.net., January 30, 2010.
006. The Forgotten Cook Who Paid Heavily for Refusing to Poison Mahatma Gandhi, Sanchari Pal January 30, 2018.
007. Unrewarded Saviour and Unsung hero, Sandeep Bhaskar, Deccan Herald, Oct 03 2009.
008. Pir Mohammad Munis: An Organic Intellectual Activist of the Champaran Satyagraha, Mohammad Sajjad, Aligarh Muslim University, May 1, 2013.
009. Here's the Story of Pir Muhammad Munis, A Hindi Journalist And Unsung Hero Of Champaran Satyagraha, Afroz Alam Sahil, Journalist, Delhi..

010. The Life and Times of Shafi Davudi, Dr Imbesat Davudu, published by Rajendra Prasad Academy, Delhi, 2013.
011. Moulana Safi Davudi (1875-1949) : Builder of Congress in Muzaffarpur, by Dr Mohammad Sajjad, Aligarh Muslim University, Aligarh, 2013.

NEWSPAPERS and MAGAZINES IN ENGLISH :

001. The Hindustan Times Daily Newspaper, Patna, Sunday, January 7, 1990.
002. A tome to bare Bangalore's Past, BS Arun.
003. The Milli Gazette, Fortnightly 1-15 Feb. 2013.
004. The Milli Gazette, Fortnightly 16-28 Feb. 2013.
005. Islamic Review, Vol XXV, March 1937.
006. The Times of India, Ahamedabad Edition Dated July 14, 2012.
007. Souvenir, Celebrating (28-29 March 1998) the Golden Jubilee year of Nation's Independence, Institute of Objective Studies, New Delhi,
008. The Milli Gazette, Fortnightly (16-31 March 2016) Page 22, New Delhi
009. The Milli Gazette, Fortnightly (1-15 January 2016) Page 22, New Delhi

తెలుగు గ్రంథాలు - BOOKS IN TELUGU :

001. ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ : ముస్లిం పోరాటయోధులు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్, ఉండవల్లి, 2019.
002. మహాత్మాగాంధీ ప్రాణరక్షకుడు : బతకే మియా అన్నారి, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్, ఉండవల్లి, 2019.
003. మహాత్మాగాంధీ : ముస్లిం సహచరులు-అనుచరులు. సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్, ఉండవల్లి, 2019.
004. తుర్రేబాజ్ ఖాన్, యస్.డి.వి. అజీజ్, కర్నూలు, 2018.
005. భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ చరిత్ర, కృష్ణాజిల్లా స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల సంఘం, విజయవాడ, 1984.
006. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో గాంధీజీ, సంపాదకులు : కొడాలి అంజనేయులు, తెలుగు అకాడమి, హైదరాబాద్, 1978.
007. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లింలు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్, 1999.
008. భారత స్వతంత్ర పోరాటం, బిపన్ చంద్ర, ప్రజాశక్తి, హైదరాబాద్, 2006.
009. తోడేళ్ళ పాలుచేశారు, హిందీమూలం : ప్యారేలాల్, తెలుగు సేత : జి కృష్ణ, గాంధీ సాహిత్య ప్రచురణాలయం, హైదరాబాద్, 1969.
010. తెలంగాణ వైతాళికులు, యం.యల్. నరసింహరావు, కాకతీయ విజ్ఞాన సమితి, హైదరాబాద్, 1976.
011. తెలుగు వెలుగులు, మోనికా బుక్స్, హైదరాబాద్, 2002.
012. ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం, మార్బ్లె అండ్ ఏంగిల్స్, ప్రగతి ప్రచురణాలయం, మాస్కో, 1987.
013. ప్రాచీన లక్నో, ఉర్దూ మూలం : అబ్దుల్ హాలీం షరీఫ్, తెలుగు అనువాదం : దాశరథి, నేషనల్ బుక్ ట్రస్ట్, ఇండియా, న్యూఢిల్లీ, 1971.
014. 1857 : ముస్లింలు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, తెలుగు ఇస్లామిక్ పబ్లికేషన్స్ ట్రస్ట్, హైదరాబాద్. 2008.
015. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లిం ప్రజాపోరాటాలు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, తెలుగు ఇస్లామిక్ పబ్లికేషన్స్ ట్రస్ట్, హైదరాబాద్, 2007.
016. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లిం మహిళలు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, తెలుగు పబ్లికేషన్స్, హైదరాబాద్, 2006.
017. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు, సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్, ఆజాద్ హౌస్ ఆఫ్ పబ్లికేషన్స్, 2010.
018. గుంటూరు జిల్లా స్వరాజ్య ఉద్యమం 1920-30, ఉజ్వల ఘట్టాలు, మాదాల వీరభద్రరావు, బెంగళూరు, 1974.
019. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా యోధులు, డాక్టర్ గంధం గొపాల స్వామి, అత్తిలి, ఆంధ్రప్రదేశ్, 2016.
020. జ్ఞాపకం చేసుకోండి ఇప్పుడైనా-అమరవీరుల ఉత్తరాలు, అనువాదం : జె.లక్ష్మీరెడ్డి, భారత ప్రభుత్వం ప్రచురణలు, న్యూఢిల్లీ, 1998.
021. అజ్ఞాత వీరగాథలు, గోవిందస్వరూప్, ప్రభుత్వ ప్రచురణలు, 1999.
022. భారత స్వాతంత్ర్య సాయుధ సమర చరిత్ర, పడాల రామారావు, విశాలాంధ్ర, 1990.

023. హైదరాబాదు సంస్థానంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమం, వెల్దుర్తి మాణిక్యరావు, 1992.
024. 1857 తిరుగుబాటు, తెలుగు ఆకాదమి, హైదరాబాదు.
025. విప్లవ వీరులు, గద్దె లింగయ్య, ఆదర్శగ్రంథ మండలి, విజయవాడ, 1982.
026. స్వాతంత్ర్య సమరవీరులు, కె ప్రతాపరెడ్డి,
027. విప్లవ మహాయుగం, పదాల రామారావు, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రచురణలు, 2004.
028. 1857 స్వరాజ్య సంగ్రామం, వి.డి. సావర్కర్, అనువాదం : విజయ, నవయుగ భారతి, హైదరాబాద్, 2001.
029. నిజాం-బ్రిటీష్ సంబంధాలు, సరోజినీ రెగాని, మీడియా హౌస్ పబ్లికేషన్స్, విశాలాంధ్ర, హైదరాబాద్, 2002.
030. 1857 మనం మరచిన మహా యుద్ధం, ఎం.వి.ఆర్.శాస్త్రి, దుర్గా పబ్లికేషన్స్, హైదరాబాద్, 2007.
031. మధ్యయుగాల భారత దేశం, సతీష్ చంద్ర, ప్రజాశక్తి, హైదరాబాద్ 2005.
032. స్వతంత్ర భారత స్వర్ణోత్సవ సావనీర్-రాయలసీమలో స్వాతంత్ర్యోద్యమం, స్వతంత్ర భారత స్వర్ణోత్సవ సావనీరు కమిటీ, అనంతపురం, 1998.
033. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్ర, మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య, మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య ఫౌండేషన్, సికిందరాబాద్.

తెలుగు వ్యాసాలు- ARTICLES IN TELUGU :

001. 'స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో రాయలసీమ సమరయోధులు', మీ హక్కు తెలుగు మాసపత్రిక, ఆగస్టు 2016, కడప, ఆంధ్రప్రదేశ్.
002. 'దేశభక్తిని పెంపొందించిన షేక్ పీర్ షా', డాక్టర్ జి సాంబశివరావు, గీటురాయి వారపత్రిక, 09-01-2004, హైదరాబాద్.

హిందీ గ్రంథాలు - BOOKS IN HINDI

001. సంవేద్, యం. జాకీర్ హుసైన్, ఖుదాబక్ష్ పబ్లిక్ లైబ్రరీ, పాట్నా, 2012.
002. భాగీ హిందూస్థాన్, డాక్టర్ నుజహత్ ఫాతిమా, సాహిత్య సంగమం, అలహాబాద్, 2016.
003. భారతీయ స్వాతంత్ర్య సంగ్రాం మే మహిలాయే, డాక్టర్ బానో సర్తాజ్, మోడరన్ పబ్లికేషన్ హౌస్, న్యూఢిల్లీ, 2012.
004. ఆజాది కె అందోళన్ మే ముసల్మానో కీ ఖుర్బానియా, ప్రొఫెసర్ రజీ అహ్మద్ కమాల్, అల్ హన్నత్ బుక్స్ ప్రై.లి., న్యూఢిల్లీ, 2017.
005. ఫత్రే వతన్ (ముస్లిం ముజాహిదీన్ అజాది కే లాజవాబ్ కార్నామే), ఫరూఖ్ అగ్రలీ, ఫరీద్ బుక్ డిపో ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, న్యూఢిల్లీ, 2014.
006. హిందూస్థానీ ముసల్మానోకా జంగ్-యే-ఆజాది మే హిస్సా, సయ్యద్ ఇబ్రహీం ఫిక్రీ, న్యూఢిల్లీ, 1999.
007. ముస్లిం మహిళా రత్న , ఆధ్యాపక్ జుహూర్ బక్ష్, స్వర్ణ జయంతి, న్యూఢిల్లీ, 1998.
008. క్రాంతికారి మహిళాయే , అశ్రాని హోరా, భారత ప్రభుత్వ ప్రచురణ్, న్యూఢిల్లీ, 1998.
009. భారత్ కె నారీరత్న, భారత ప్రభుత్వ ప్రచురణలు, న్యూఢిల్లీ, 1998.
010. సిపాయి బహదుర్ (1857 కి పహలీ జంగ్ ఆజాది మే భోపాల్ కా హిస్సా), అసదుల్లా ఖాన్, స్వరాజ్ సంస్థాన్ సంచలనాలయ్, సంస్కృతీ విభాగ్, మధ్యప్రదేశ్ శాసన్, భోపాల్, 2008.
011. ఆజాది కే అందోళన్ మే ముసలమానో కీ ఖురబ్బానియా, ప్రొఫెసర్ డాక్టర్ రజీ అహ్మద్ కమాల్, అల్ హన్సత్ బుక్స్ ప్రై.లిమిటెడ్, న్యూఢిల్లీ, 2017.
012. ఫత్రే ఏ వతన్, ఫరూఖ్ అగ్రలీ, ఫరీద్ బుక్ డిపో ప్రై. లిమిటెడ్, ఢిల్లీ, 2014.
013. భోపాల్ విలీనీకరణ్ అందోళన్ కా సచ్, షానవాజ్ ఖాన్, భోపాల్. 2019.
014. జంగ్ ఆజాది మే భోపాల్, డాక్టర్ నుసరత్ బానో 'రూహి', షానవాజ్ ఖాన్, స్వరాజ్ పుస్తక్ మాలా, స్వరాజ్ సంస్థాన్ సంచలనాలయ్ సంస్కృతీ విభాగ్, మధ్యప్రదేశ్ శాసన్, భోపాల్, 1999.

హిందీ వ్యాసాలు-ARTICLES IN HINDI

001. నేతాజీ ఆజాది అవ్వనీ శస్త్ర పర్ చహతే థే-అంగ్రేజోం కీ శస్త్ర పర్ నహీ, కల్నల్ మహబూబ్ అహమ్మద్తో పాత్రికేయులు శ్రీ అరుణ్ సింగ్ ఇంటర్వ్యూ, ధర్మయుగ్, మాసపత్రిక, 13-02-1986.
002. చంపారాన్ జిన్ అద్మినే గాంధీ కు జాన్ బచాయి, దేశ్ ఔర్ సిప్తం ఉసే బూల్గయా, చందనా శ్రీవాస్తవ.
003. మహాత్మా గాంధీ కి జాన్ బచానే వాలా బతఖ్ మీయా అన్నారి, జాబిర్ హుసేన్, పాట్నా, బీహార్.

ఉర్దూ గ్రంథాలు - BOOKS IN URDU

001. సంఘర్ష అజాది-ఏ-హింద్ ఔర్ ఫిరంగియేంసే నెజాత్, యం.ఆర్.జమా ఎజాజి,
002. తెహిక్-యే-అజాది కయీ నామిందా ముస్లిం ముజాహిదీన్, డాక్టర్ ముఖ్తార్ అహమ్మద్ మక్కి, ఆల్ రైహాన్ పబ్లిషింగ్ హౌస్, జంషద్పూర్, 2006.
003. తెహిక్-ఏ-అజాది-ఏ-హింద్ మేఁ ముస్లిం ఉలేమా ఔర్ అవాంకా కిర్దార్, సల్మాన్ మన్సూర్పూరి, ముషిరాబాద్, హిజ్రీ. 1423.
004. తెహిక్-ఏ-అజాది ఔర్ ముసల్మాన్, అశీరా దార్వి, దేవ్ బంద్, 1997.
005. ముస్లిం ముజాహిదీన్, మేవా రామ్ గుప్తా సటోరియ, కితాబ్ ధార్, ముంబాయి, 1982.
006. మీహర్ ఏ ఖాం : షా మొహమ్మద్ జుబైర్, రేతాబ్ సిద్ధీఖీ, పట్నా, బీహార్,
007. 1857 కే ముజాహిద్ షేరా, మాలానా ఇందాద్ సాబ్రి, మక్తబా షాహిరా, ఢిల్లీ, 1959.
008. తెహరీక్ ఏ అజీబ్, ముహమ్మద్ జాఫర్ థానేసరి, పోర్టు బ్లెయిర్, అండమాన్, 01-04-1879.
009. భారతీయ స్వాతంత్ర్య ఆందోళన్ ఔర్ ముస్లిం మహిళావీ, డాక్టర్ నుజువత్ ఫాతిమా, సాహిత్య సంగం, అలహాబాద్, 2016.
010. జంగ్ ఏ అజాది మే బీహార్ కే ముసల్మాన్ కా హిస్సా, తఖీ రహీం, ఖుదాబక్ష్ లైబ్రరీ, పాట్నా, బీహార్.
011. జంగ్ యే అజాది కే సర్కేత్, డాక్టర్ మొహమ్మద్ షాహిద్ సిద్ధీఖీ, ఎడ్యుకేషనల్ పబ్లిషింగ్ హౌస్, ఢిల్లీ, 2013.

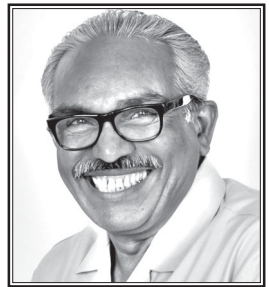
అంతర్జాల వెబ్సైట్స్ లింకులు - Links of Websites

001. <https://www.facebook.com/332110981827/posts/ghulam-muhammad-khan-lundkhwar-was-born-in-a-highly-respect-able-family-of-the-di/10154773018371828/>
002. <https://www.youtube.com/watch?v=Oa3UGSKmNDg>
003. https://www.veethi.com/india-people/faridul_haq_ansari-profile-14593-30.htm
004. <https://www.youtube.com/watch?v=fM3kFdJO5io>
005. <https://www.youtube.com/watch?v=xcUHTuzNBp4>
006. <https://web.archive.org/web/20100510122303/http://chatra.nic.in/history.htm>
007. https://www.google.com/search?q=Chatra&rlz=1C1CHBD_enIN765IN765&oq=Chatra&aqs=chrome..69i57j0l5.3587j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8
008. <https://chatra.nic.in/history/>
009. <https://www.thenews.com.pk/archive/print/227919-pir-sibghatullah-rashidi-remembered>
010. http://heritagetimes.in/maulvi-khursheed-hasnain-1878-1941/?fbclid=IwAR3xT8a9si75o6SPQCFj_OxUs1aJ4RqeePd1jjGuSbeBqBtq BW 7I8ZCrpgj
011. <https://www.bhaskar.com/news/chadra-people-are-proud-of-shahadat-of-shaheed-jai-mangal-pandey-and-nadir-ali-hah-022631-2894422.html>
012. https://en.wikipedia.org/wiki/Wazir_Ali_Khan#/media/File:WazirAliKhan.jpg
013. <http://raceoflight.blogspot.com/2014/07/sayyid-alavi-mouladaveel-mamburam.html>
014. <https://alchetron.com/Jhajjar#jhajjar-4b41a876-50c3-46ba-804f-9fb79cd1edb-resize-750.jpeg>
015. <https://www.pinterest.com/pin/459507968211459473/>
016. <https://twitter.com/HeritageTimesIN/status/998235226055655424/photo/1>
107. <https://www.flickr.com/photos/whatsthatpicture/3033370428>
018. <https://bundelkhand.in/ali-bahadur-nawab-of-banda>
019. http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm
020. <https://www.whosdatedwho.com/dating/vakkom-moulavi>
021. <https://storyofpakistan.com/mian-fazl-i-husain/>
022. <https://www.facebook.com/pg/Grand-son-of-turangzai-baba-g-622497991223897/posts/>

023. http://www.ghadarmemorial.net/gallery_004.htm
024. <http://cahc.edu.in/about/>
025. <https://www.pakpedia.pk/chaudhry-afzal-haq>
026. <http://heritagetimes.in/maulvi-khursheed-hasnain-1878-1941/>
027. <https://www.facebook.com/pg/PirSahabPagara/photos/>
028. https://en.wikipedia.org/wiki/Khwaja_Atiqullah
029. <https://twitter.com/dillikiranaiyan/status/615439484931289088>
030. http://www.ghadarmemorial.net/gallery_005.htm
031. <https://www.thefridaytimes.com/remembering-amjadi-begum-1885-28-march-1947/>
032. <https://www.thepasmanda.com/our-heroes>
033. <http://www.islamcare.org.uk/about-us/>
034. <https://www.geni.com/people/Shakir-Ali/6000000007720179654>
035. https://www.veethi.com/india-people/faridul_haq_ansari-profile-14593-30.htm
036. <https://www.rekhta.org/Authors/ghulam-rasool-mehar/all>
037. <https://alchetron.com/Shaukatullah-Shah-Ansari>
038. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hafiz_Mohammad_Ibrahim.jpg
039. <https://www.tawarikhkhani.com/tag/bihar/>
040. <https://feminisminindia.com/2018/12/10/surayya-tyabji-designed-national-flag/>
041. <http://www.imshahrukhkhan.com/shahrukh-khan-biography-2/>
042. <https://www.youtube.com/watch?v=PfK8j0rf2hk>
043. <https://www.networthlist.org/nasir-hussain-net-worth-172422>
044. <https://thepublicworld.com/archives/21550>
045. <https://www.facebook.com/bahraich/photos/a.273413912672876/1780787871935465/?type=3>
046. https://en.wikipedia.org/wiki/Aruna_Asaf_Ali
047. http://en.banglapedia.org/index.php?title=Kamal_Begum_Sufia
048. http://www.bihartimes.in/articles/sajjad/zahra_daudi.html
049. <https://www.pinterest.co.uk/pin/435441857707590180/>
050. <https://alchetron.com/Ajmal-Khattak>
051. <https://www.telegraphindia.com/west-bengal/75-years-of-free-healing/cid/1004947>
052. <https://www.facebook.com/820362884714410/photos/a.820371891380176/820903807993651/?type=3&theater>
053. http://aligarhmovement.com/aligarians/Muhammad_Hashim_Kidwai
054. <https://www.youngisthan.in/hindi/naseem-mirza-changezi-saved-bhagat-singh-21472/>
055. <https://www.thejasnews.com/tags/Sheikh-Ramzan-Qureshi>
056. <https://feminisminindia.com/2020/03/11/begum-hamida-habibullah/>
057. <https://www.youtube.com/watch?v=Dqbqk2dTSRc0>

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముస్లింల భాగస్వామ్యాన్ని వివరిస్తున్న సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

చరిత్ర గ్రంథాలు

1. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లింలు

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొన్న ముస్లిం జన సముదాయాల త్యాగాల చరిత్రను సంక్షిప్తంగా వివరిస్తుంది. 1757 నుండి 1947 వరకు బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటాలలో భాగంగా సాగిన ప్రధాన ఘట్టాలలో ముస్లింల పాత్రకు సంబంధించిన విలువైన సమాచారాన్ని క్లుప్తంగా అందిస్తుంది పుస్తకం.

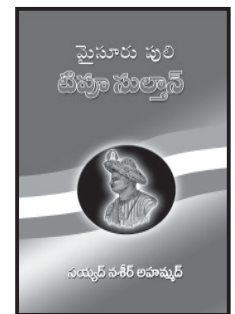
(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 72, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25.00)

2. మైసూరు పులి : టిపూ సుల్తాన్

బ్రిటిష్ పాలకుల సామ్రాజ్య విస్తరణ కాంక్షను ఆదిలోనే గ్రహించి స్వదేశీ పాలకులను హెచ్చరించడమే కాకుండా, చరమాంకం వరకు పరాయి పాలకులతో పోరాడిన జాతీయవాది, మైసూరు పులిగా ఖ్యాతిగాంచిన టిపూ సుల్తాన్ జీవిత చరిత్రను విలువైన చిత్రాలు, ఫోటోలతో ఆవిష్కరిస్తుంది పుస్తకం.

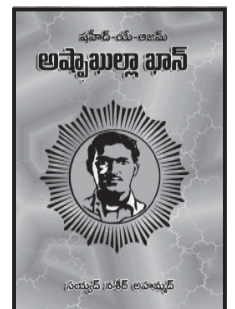
(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 69, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25.00)

3. షహీద్-యే-అజం అష్ఫాఖుల్లా ఖాన్

సర్దార్ భగత్ సింగ్ కు స్ఫూర్తిగా నిలచిన విప్లవకారుడు, స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో సంచలనం సృష్టించిన 'కాకోరి రైలు' సంఘటనలో ప్రధాన పాత్ర పోషించి, 27 ఏండ్ల వయస్సులో ఉరిశిక్షను ఆనందంగా స్వీకరించిన ఆదర్శ యోధుడు అష్ఫాఖుల్లా ఖాన్ అరుదైన ఫోటోలతో చరిత్రను తెలుపుతుంది పుస్తకం.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 72, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25.00)

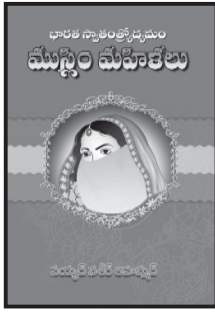
4. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లిం ప్రజాపోరాటాలు

బ్రిటిష్ పాలకులకు వ్యతిరేకంగా 1765 ప్రాంతం నుండి సాగిన ప్రజాపోరాటాలలో ప్రధానమైన బెంగాల్ సన్యాసులు-ఫకీర్ ఉద్యమం, వహాబీ యోధుల తిరుగుబాట్లు, ఫరాజీ వీరుల విజృంభణ, మలబారు మొష్లాల్ వీరోచిత పోరాటం, ఖుదా-యే-ఖిద్యత్ కార్ల అహింసోద్యమ చరిత్రలను వెల్లడిస్తుంది పుస్తకం.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 168, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 50.00)

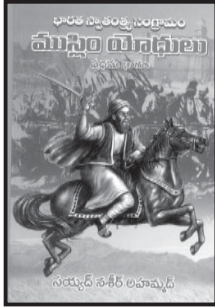

5. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లింలు మహిళలు

స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో విశిష్ట త్యాగాలతో, అపూర్వ ధైర్య సాహసాలతో ఆంగ్లేయుల మీద ఉద్యమించిన ముస్లిం మహిళల జీవితగాథలను, 1857 నుండి 1947 వరకు సాగిన వివిధ పోరాటాలలో భాగస్వాములైన 61 మంది ముస్లిం మహిళల జీవిత విశేషాలను, విశదీకరిస్తుంది గ్రంథం.

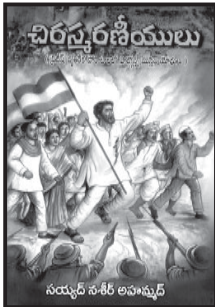
(మూడవ ప్రచురణ, 1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 286, మల్లికల్ టైటిల్, వెల : రు.160.00)

6. భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం : ముస్లిం యోధులు -1

1757 నుండి బ్రిటిష్ పెత్తనానికి వ్యతిరేకంగా సాగిన పలు ప్రజా పోరాటాల నుంచి, ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం, జాతీయోద్యమంలో పాల్గొని తమదైన మార్గంలో ఆంగ్లేయ పాలకులతో తలపడిన 35 మంది యోధుల చిత్రాలు, విశేషాలను తెలియజేస్తుంది గ్రంథం.

(ద్వితీయ ప్రచురణ, 1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 316, మల్లికల్ టైటిల్, వెల : రు. 200.00)

7. చిరస్మరణీయులు

1757 నుండి 1947 వరకు సాగిన బ్రిటిష్ వ్యతిరేక పోరాటాలలో పాల్గొన్న ఎంపిక చేసిన (100) వంద మంది ముస్లిం పోరాట యోధుల జీవిత రేఖాచిత్రాలు, వారి అమూల్యమైన ఘోటోలతోపాటుగా అలనాటి వీర యోధుల సాహసోపేత త్యాగపూరిత పోరాట చరిత్రను క్లుప్తంగా వివరిస్తుంది పుస్తకం.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 224, మల్లికల్ టైటిల్, వెల : రు. 100.00)

8. 1857 : ముస్లింలు

ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రాంలో ముస్లింలు సాగించిన పోరాటాన్ని, ఆనాడు వ్యక్తమైన హిందూ-ముస్లింల ఐక్యతను, ఆంగ్లేయుల క్రూరత్వం, ఆనాడు త్యాగాలు ఒకరు చేస్తే, ఈనాడు భోగాలు మరొకరు అనుభవిస్తున్న తీరు, విస్మరణకు గురైన ముస్లింల త్యాగాలను సరికొత్త కోణం నుండి చర్చకు పెట్టిన గ్రంథమిది.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 304, మల్లికల్ టైటిల్, వెల : రు. 130.00)

9. భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు

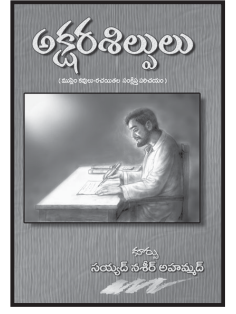
భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింల పాత్రను (1780-1947) వివరిస్తూ వెలువడిన బృహత్తర చరిత్ర గ్రంథం. ఈ పుస్తకంలో 55 మంది సమరయోధుల జీవిత విశేషాలు, అపురూపమైన చిత్రాలు, ఘోటోలతోపాటు జిల్లాల వారిగా మరో 200 మంది జాతీయోద్యమకారుల వివరాలు ఉన్నాయి.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 394, మల్లికల్ టైటిల్, వెల : రు. 250.00)

10. అక్షరశిల్పులు

తెలుగులో రాసిన, రాస్తున్న మూడు వందల ముప్పై మూడు (333) మంది ముస్లిం కవులు, రచయితలు, అనువాదకుల వ్యక్తిగత, సాహిత్యవివరాలు, అందులో 250 మంది ఫోటోలు, పూర్తి చిరునామాలతో కూడి తెలుగు వాఙ్మయ చరిత్రకారులచే 'సభూతో-నభవిష్యతి' అన్వించుకున్న గ్రంథమిది.

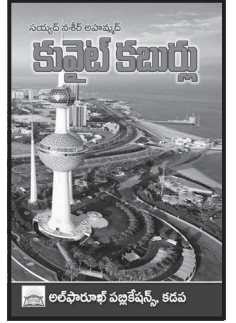
(1/8 డెమ్మి సైజు, పేజీలు : 184, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 150.00)

11. కువైట్ కబుర్లు

'కడప ఇస్లామిక్ వెల్ఫేర్ సొసైటీ' ఆహ్వానం మేరకు కువైట్‌లో జరిగిన '66 భారత గణతంత్రదినోత్సవం', "సొసైటీ" 30వ వార్షికోత్సవ సంబరాల సందర్భంగా 2015 జనవరి 28 నుండి ఫిబ్రవరి 5 వరకు 'కువైట్'లో పర్యటించిన సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ అక్కడి విశేషాంశాలతో రూపొందించిన గ్రంథమిది.

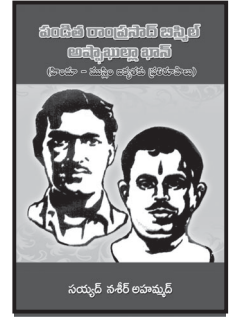
(1/8 డెమ్మి సైజు, పేజీలు : 126, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 40)

12. బిస్మిల్-అష్షాఖ్

భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామ చరిత్రలో అగ్నిశిఖలుగా ఖ్యాతిగాంచిన విప్లవకారులు అష్షాఖుల్లా ఖాన్, రాంప్రసాద్ బిస్మిల్‌ల మధ్యనున్న స్నేహాన్ని, మాతృభూమి విముక్తి కోసం, హిందూ-ముస్లిం జన సముదాయాల ఐక్యత కోరుతూ ఆ వీరయోధులు సాగించిన కృషిని వివరించే గ్రంథమిది.

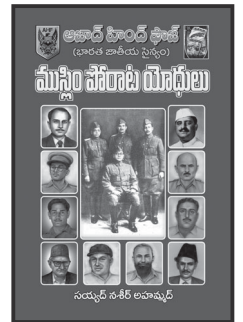
(1/8 డెమ్మి సైజు, పేజీలు : 24, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 10)

13. ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ : ముస్లిం పోరాటయోధులు

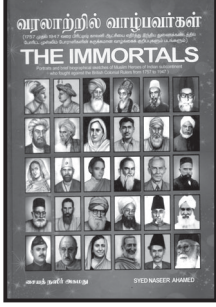
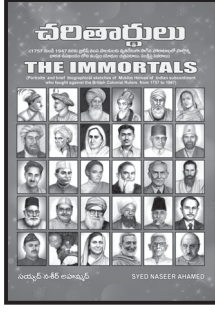
పదిహేనేళ్ళ కృషి ఫలితంగా రూపొందిన గ్రంథం 'ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ (భారత జాతీయ సైన్యం) : ముస్లిం పోరాటయోధులు'. ఈ పుస్తక రచనకు సమాచార సేకరణ పదిహేనేళ్ళ క్రితం ఆరంభించినా గ్రంథరచన మాత్రం 2016లో ప్రారంభమైంది. ఆ మూడేళ్లలో పలు అవాంతరాలు వచ్చి రచనా వ్యాసంగానికి అప్పుడప్పుడు అవరోధాలు కలిగిన కారణంగా 2019లో ప్రచురితమయ్యింది. ఈ గ్రంథం 485 పుటలతో పాఠకుల సౌలభ్యం కోసం 10 అధ్యాయాలుగా విభజితమై నాలుగు అనుబంధాలను జతచేసుకుంది. మొదటి మూడు అనుబంధాలలో బ్రిటిష్ భారత సైన్యాలతో సాగిన పోరులో అమరులైన యోధులు (అనుబంధం-01), పోరాటంలో అత్యంత ధైర్యసాహసాలను చూపి నేతాజీ సుభాష్ చంద్ర బోస్ నుండి 'శౌర్యపతాకాలు' అందుకున్న వీరులు (అనుబంధం-02), ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ అధికారులు (అనుబంధం- 03), ఈ అనుబంధాలలో ప్రధానమైన నాల్గవ అనుబంధంలో 28 మంది భారత జాతీయ సైనికయోధుల జీవిత రేఖా చిత్రాలను, చిత్రాలను పొందుపర్చుకుంది.

(1/4 డెమ్మి సైజు, పేజీలు : 352, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 400-00)

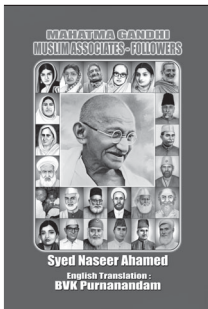
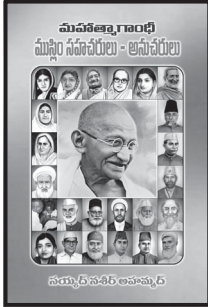
14. చరితార్థులు / THE IMMORTALS

1757 నుండి 1947 వరకు బ్రిటిష్ వలస పాలకులకు వ్యతిరేకంగా భారత ఉపఖండంలో సాగిన పోరాటాలలో పాల్గొన్న 155 మంది ముస్లిం యోధుల అరుదైన చిత్రపటాలు, ఆయా యోధుల పోరాట చరిత్రలు సంక్షిప్తంగా 2014లో తొలుత తెలుగు-ఆంగ్ల భాషల్లో 'చరితార్థులు / THE IMMORTALS' టైటిల్తో వెలువడిన వినూత్న ఆల్బం. భారత ఉపఖండంలో మొట్టమొదటిదని చరిత్ర పండితుల, ప్రజల, ప్రముఖులచే ప్రశంసలు పొందిన 'చరితార్థులు / THE IMMORTALS' ఆల్బం జాతీయంగా అంతర్జాతీయంగా ప్రత్యేక గుర్తింపు పొందింది. తెలుగు, ఆంగ్లంలో తొలుత ముద్రితమయిన ఈ ఆల్బం, తమిళనాడు రాష్ట్రంలోని ISLAMIC RESEARCH INSTITUTE OF SCRIPTURES & CULTURE, INAMKULATHUR - 620 009 ఆధ్వర్యంలో తమిళ భాషలో అనువదించబడి మరో ఐదుగురు సమరయోధుల చిత్రాలతో 2018లో ప్రచురితమయినది. తెలుగు-ఆంగ్లంలో ప్రచురితమయిన ఆల్బం దేశ, విదేశాలలోని ఎంపిక చేసిన గ్రంథాలయాలకు, సంస్థలకు, వ్యక్తులకు చిరుకానుకగా అందజేత.

(1/4 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 352, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 1000-00)

15. మహాత్మాగాంధీ : ముస్లిం సహచరులు-అనుచరులు

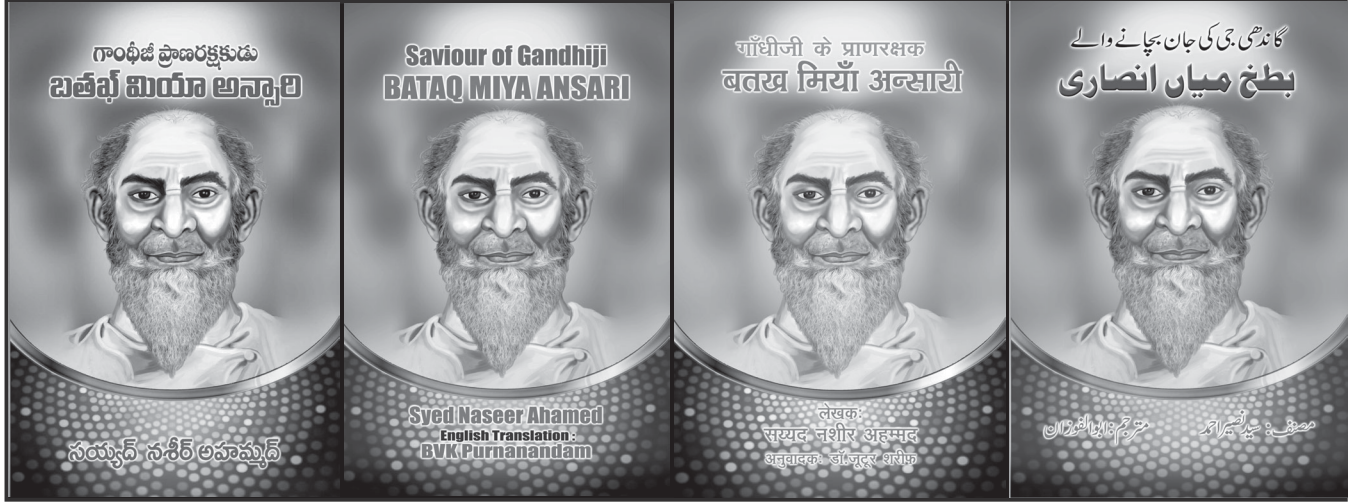

MAHATMA GANDHI : MUSLIM ASSOCIATES AND FOLLOWERS

ఈ పుస్తకాంశం 'గాంధీ ముస్లిం భాయి భాయి' శీర్షికన మహాత్మాగాంధీ 150వ జయంతి సందర్భంగా 2 అక్టోబర్ 2019న 'సాక్షి' దినపత్రికలో ప్రచురితమైంది. ఈ వ్యాసాన్ని చదివిన పాఠక మిత్రులు, పెద్దలు మరింత వివరంగా విషయాన్ని విశదీకరిస్తూ పుస్తకంగా ప్రచురిస్తే బాగుంటుందని సూచించారు. ఆ సూచలు, సలహాల మేరకు ఈ పుస్తకం రూపు దిద్దుకుంది. బారిష్టర్ గాంధీ దక్షిణాఫ్రికాలో ప్రజా సేవారంగంలో అడుగిడి సత్యాగ్రహోద్యమ నాయకునిగా భాసిల్లి, ఆ తరువాత భారతావని మీద అడుగిడి భారత జాతీయోద్యమంలో ప్రధాన పాత్ర నిర్వహించి మహాత్మాగాంధీ అయ్యేంత వరకు ఆయనతోబాటుగా నడిచిన ముస్లిం సహచరులు, ఆయనను అనుసరించిన ముస్లిం అనుచరుల గురించి నా ఎరుకలో ఉన్న సమాచారాన్ని గ్రంథంలో పొందుపర్చాను. మిత్రులు, యూత్ వెల్ఫేర్ (విజయవాడ) రాష్ట్ర అధ్యక్షులు హాజి ఫారూఖ్ షుబ్లి ఈ పుస్తకాన్ని 1919 చివర్లో మూడువేల ప్రతులను ప్రచురించి ఇచ్చారు. ఆ తరువాత దీనిని ఆంగ్లంలోకి అనువదించడం 2020లో పలువురి మిత్రుల, సంస్థల సహకారంతో 5,000 ప్రతులను ప్రచురించి భారతదేశ వ్యాప్తంగా, ఇతర దేశాలలోని భారతీయులకు చిరుకానుకగా అందజేత.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 32, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25-00)

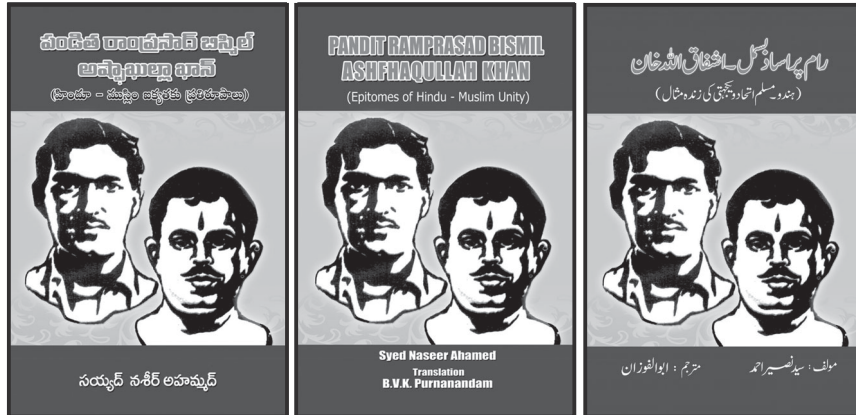
16. గాంధీజీ ప్రాణరక్షకుడు : బతక్ మియా అన్సారి

1917లో బీహార్ రాష్ట్రం చంపారన్ ప్రాంతంలో మహాత్మా గాంధీ మీద జరిగిన హత్యాయత్నం కుట్రను వెల్లడించిన బతఖ్ మియా అన్సారి సాహసగాధను, చంపారన్ రైతాంగ పోరాటం నేతలు షేక్ ముహమ్మద్ గులాబ్, పీర్ ముహమ్మద్ మునీస్ లను ప్రజలకు పరిచయం చేయాలన్న లక్ష్యంతో, మిత్రుల, సహాయక సంస్థల ఆర్థిక-హార్థిక సహకారంతో తెలుగు, ఉర్దూ, ఆంగ్లం, హిందీ భాషలలో **21000** ప్రతులు ముద్రించి 2019 జూలైలో భారతావని అంతటా, విదేశాలలో కూడా ఉచితంగా పంపిణీ అయ్యాయి.

(1/8 డెమ్మీ సైజు, పేజీలు : 32, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25-00)

17. పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్ - అష్షాఖుల్లా ఖాన్

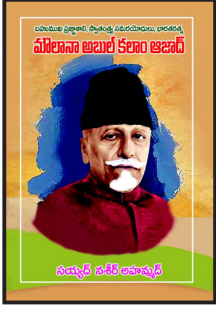

ప్రముఖ విప్లవకారులు, స్వాతంత్ర్యసమరయోధులు పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్, అష్షాఖుల్లా ఖాన్ మధ్య గల స్నేహ సంబంధాలను వివరిస్తూ 'బిస్మిల్-అష్షాఖ్' పేరుతో 2015లో తెలుగులో ప్రచురించిన పుస్తకాన్ని కొన్ని మార్పులు చేర్పులతో 'పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్-అష్షాఖుల్లా ఖాన్' పేరుతో తెలుగు, ఉర్దూ, ఆంగ్ల భాషల్లో **19000** ప్రతులు 2108లో ముద్రితం. మిత్రుల సహాయక సంస్థల ఆర్థిక-హార్థిక సహకారంతో ప్రచురించిన ఈ గ్రంథాన్ని భారతదేశ వ్యాప్తంగా 172 పట్టణాల్లోని ఆసక్తి చూపిన ప్రజల, సంస్థలకు చిరుకానుకగా అందించాం. 1927 డిసెంబర్ 19న ఉత్తరప్రదేశ్ లోని బ్రిటిష్ జైళ్లలో 'బిస్మిల్-అష్షాఖ్' అమరులైన రోజును స్మరించుకుంటూ 2018 డిసెంబర్ 19న 'ఐక్యతాదినోత్సవం' పాటిస్తూ జరిగిన కార్యక్రమాలలో భాగంగా దేశ, విదేశాలలోని 155 ప్రాంతాలలో ఆవిష్కరణ. ఒకే రోజున 155 చోట్ల ఒక పుస్తకం ఆవిష్కరించబడటం ప్రపంచ రికార్డుగా పెద్దల అభినందనలు అందుకుంది.

(1/8 డెమ్మీ సైజు, పేజీలు : 32, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 25-00)

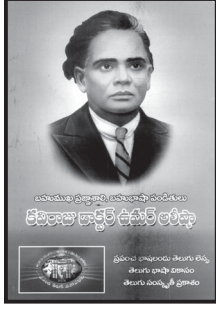
18. బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, భారత స్వాతంత్ర్యసమరయోధులు, భారతరత్న మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్

బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, భారత స్వాతంత్ర్యసమరయోధులు, భారతరత్న మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ గురించి క్లుప్తంగా రాసిన ఈ పుస్తకాన్ని మిత్రుల, సహాయక సంస్థల ఆర్థిక-హార్థిక సహకారంతో తెలుగు, ఆంగ్ల భాషలలో 3000 ప్రతులు 2020 జూలైలో భారతావని అంతటా, విదేశాలలో కూడా ఉచితంగా పంపిణీ అయ్యాయి.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 24, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : అమూల్యం)

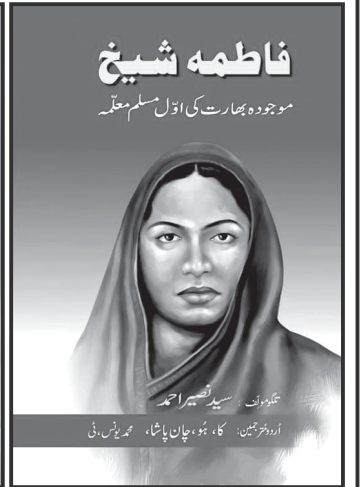
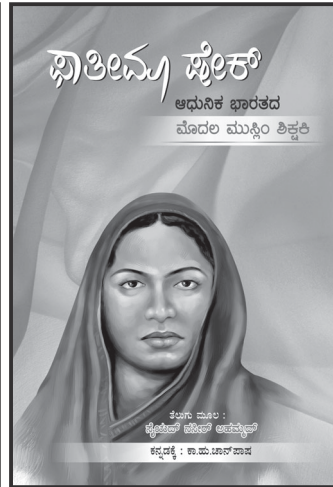
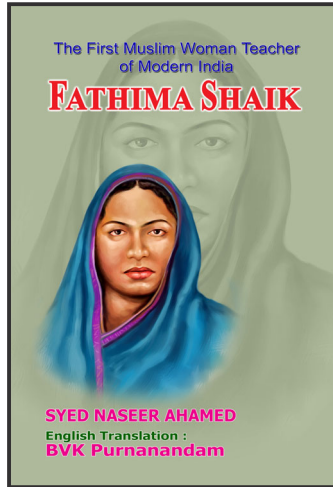
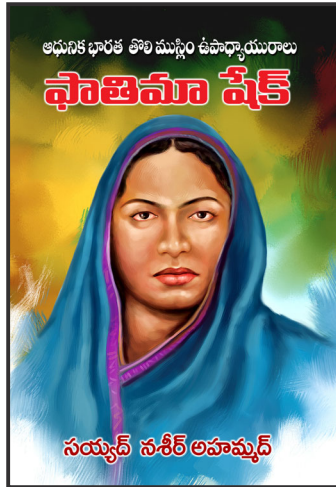
19. బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, బహు భాషాపండితులు కవిరాజు డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా

బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, బహుభాషా పండితులు, కవిరాజు డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా గారి గురించి గతంలో నేను రాసిన వ్యాసాన్ని తెలుగు భాషావికాసానికి, సాహిత్య సేవకు కృషి చేస్తున్న డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా సాహితి సమితి, భీమవరం, శ్రీ విశ్వవిజ్ఞాన విద్య ఆధ్యాత్మిక పీఠం పితాపురం వారు చిరుపొత్తంగా ప్రచురించారు. ఈ చిరుపొత్తాన్ని 10,000 కాపీలను ప్రచురించి 2012లో తిరుపతిలో జరిగిన ప్రపంచ తెలుగు భాషా సమావేశాల సందర్భంగా ఆహుతులందరికి ఉచితంగా అందించడం జరిగింది.

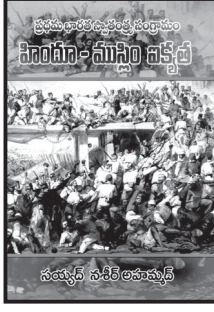
(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 24, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : అమూల్యం)

20. ఆధునిక భారత తొలి ముస్లిం ఉపాధ్యాయురాలు : ఫాతిమా షేక్

మహాత్మా జోతిరావు ఫూలే, శ్రీమతి సావిత్రిబాయి ఫూలేలు సాగించిన సంఘసంస్కరణ ఉద్యమంలో, మహిళలకు, శూద్ర అతిశూద్ర కులాల వర్గాలకు విద్యను అందుబాటులోకి తీసుకురావాలన్న లక్ష్యంతో సాగిన విద్యావ్యాప్తి ఉద్యమంలో ఆ దంపతులకు ఆశ్రయం కల్పించి అన్ని విధాల సహకరించిన 'ఆధునిక భారత తొలి ముస్లిం ఉపాధ్యాయురాలు-ఫాతిమా షేక్' గురించి తొలిసారిగా వెలువడిన చరిత్ర పుస్తకమిది. మిత్రుల, సహాయక సంస్థల ఆర్థిక-హార్థిక సహకారంతో తెలుగు, ఆంగ్లం, భాషలలో 8000 ముద్రితమయ్యి 2021లో భారతదేశం అంతటా ఉచితంగా పంపిణీ అయ్యింది. ఈ పుస్తకం కన్నడ, ఉర్దూ భాషలలో కూడా ముద్రితమయ్యింది.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 72, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : రు. 50-00)

21. ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం :

హిందూ - ముస్లిం ఐక్యత

ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో వ్యక్తమయిన హిందూ - ముస్లిం ఐక్యతకు సంబంధించిన వివిధ చారిత్రక ఘట్టాలను వివరిస్తూ రూపొందిన ఈ పుస్తకం 5000 ప్రతులు 2021 తెలుగు రాష్ట్రాలలో ఉచితంగా పంపిణీ అయ్యింది.

(1/8 డెమ్మా సైజు, పేజీలు : 24, మల్టికలర్ టైటిల్, వెల : 25-00)

త్యరల్గ వెలువడనున్న సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

చరిత్ర గంధాలు

01. భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం : ముస్లిం యోధులు - 2
02. చరిత్ర సృష్టించిన ముస్లిం మహిళలు
03. మాతృభూమి సేవలో చరితార్థులైన ముస్లిం ముద్దు బిడ్డలు
04. దక్షిణ భారత కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ నిర్మాత : దాదా అమీర్ హైదర్ ఖాన్
05. చరితార్థులు - 3

50,000 కార్డులు భారతదేశం అంతటా ఉచిత పంపిణీ

<p>Initiative By Affan Quadri Gen. Secretary, MEHAR Organization, 9700548614</p> <p>SYED ABID HASAN SAFRANI (1911-1984)</p> <p>The man from Hyderabad (Telangana) who coined the inspiring patriotic slogan</p> <p>'JAI HIND'</p> <p>when he was working in Free India Center in Germany with Netaji Subhash Chandra Bose, And he is the man who gave the title</p> <p>'NETHAJI'</p> <p>to Mr Subhash Chandra Bose of Indian National Army.</p> <p>Source: THE IMMORTALS (Album) By: Syed Naseer Ahamed, 9440241727</p>	<p>Initiative By Affan Quadri Gen. Secretary, MEHAR Organization, 9700548614</p> <p>MOULANA HASRAT MOHANI (1878-1951)</p> <p>The great Urdu poet from Mohani (UP) who created</p> <p>INQILAB ZINDABAD</p> <p>a war cry of Independence movement which moved and inspired People of India to fight against the British for the freedom of Mother India.</p> <p>And he is the firebrand revolutionary of Indian freedom movement who moved the resolution for "TOTAL INDEPENDENCE" for the first time in the Indian National Congress session held in 1921, which was defeated due to the opposition from Gandhiji.</p> <p>Source: THE IMMORTALS (Album) By: Syed Naseer Ahamed, 9440241727</p>
<p>Initiative By Affan Quadri Gen. Secretary, MEHAR Organization, 9700548614</p> <p>ALLAMA MOHAMMED IQBAL (1877-1938)</p> <p>The great poet from Lahore who wrote the patriotic turan</p> <p>"SARE JAHAN SE ACCHA HINDOSTAN HAMARA HAM BULBULAIN HAI IS KI YE GHULSTAN HAMARA GHULBET MEIN HON AGAR HAM, BAITHA HAI TO YAHAN MEIN SAADHO VAHIN HAMEN BHI, BHI, HAIN JAHAN HAMARA....."</p> <p>which reverberated throughout Indian subcontinent during the struggle for the freedom of INDIA.</p> <p>Source: THE IMMORTALS (Album) By: Syed Naseer Ahamed, 9440241727</p>	<p>Initiative By Affan Quadri Gen. Secretary, MEHAR Organization, 9700548614</p> <p>BISMIL AZAMARADI (SYED SAIB MOHAMMED HANAN) (1901 - 1996)</p> <p>The great Urdu poet from Khusrupur (Bihar) who wrote the patriotic song</p> <p>SARFAROSHI KI TAMANNA AB HAMAARE DIL MEIN HAI DEKHNA HAI ZOR KITNA BAAZU-E-QAATH MEIN HAI,</p> <p>which inspired the great revolutionaries like Mr Ram Prasad Bismil, Mr. Ashfaqulla Khan, Mr Bhagath Singh, Mr Chandra Shekhara Azad to fight against the British for the freedom of INDIA.</p> <p>Source: THE IMMORTALS (Album) By: Syed Naseer Ahamed, 9440241727</p>

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో పాల్గొని తమ సర్వస్వం మాతృభూమి విముక్తి కోసం అర్పించిన త్యాగధనులు, వీర యోధులను ప్రజలకు ప్రధానంగా యువతకు, విద్యార్థులకు పరిచయం చేయాలన్న లక్ష్యంతో ఈ ప్రత్యేక కార్డులు ముద్రించాం. ఈ ఆలోచన రాగానే హైదరాబాదుకు చెందిన నా సన్నిహితులు మొహమ్మద్ అఫన్ ఖాద్రి (Mohammad Affan Quadri, Hyderabad) ఈ కార్డులను ముద్రించి ఇచ్చారు. ఈ ప్రయోగం మంచి సత్ఫలితాలు ఇవ్వడంతో దేశంలోని పలువురు మిత్రులు, సంస్థలు ముందుకు వచ్చి నాకు తెలిసినంత వరకు మొత్తం మీద 50,000 కార్డులను ముద్రించి ఆయా ప్రాంతాలలోని విద్యార్థులకు, యువతకు, ప్రజలకు చిరుకానుకగా అందించారు. ఈ ఆలోచనకు రూపమిచ్చిన అఫన్ ఖాద్రి కి, వేలాదిగా కార్డులు ముద్రించి-పంపిణీ చేసిన మిత్రులకు ధన్యవాదాలు.

వివాత్మ ప్రయోగం విజయవంతం

ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధులను ప్రజా బాహుళ్యానికి పరిచయం చేయాలన్న సంకల్పంతో 'యూత్ వెల్ఫేర్, విజయవాడ' మిత్రుల సహకారంతో 2017 సంవత్సరం క్యాలెండర్ ప్రచురితం. 'చరితార్థులు / THE IMMORTALS' అల్బం నుండి తీసుకున్న ఇరవై నాలుగు చిత్రాలను UNSUNG HEROES OF INDIAN FREEDOM STRUGGLE శీర్షికతో ఆరు పుటలతో క్యాలెండర్ ప్రచురితం. ఈ క్యాలెండర్ YOUTH WELFARE, VIJAYAWADA వారి చిరుకానుకగా పరిచయస్థులకు, సంస్థలకు, కళాశాలలకు అందజేత.

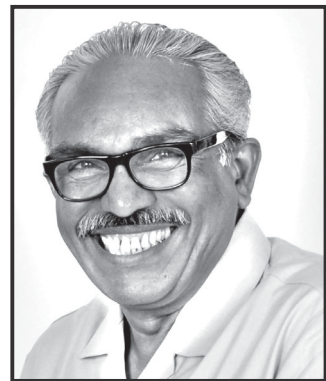
లక్షల్లో 'నేమ్ స్టిక్కర్లు' పంపిణీ

మాతృభూమి విముక్తి కోసం అంగ్లేయుల మీద సాగిన పోరాటంలో అసమాన సాహసం, త్యాగాలు చూపుతూ పోరాడిన మన పూర్వీకులను త్యాగాలను ప్రజలకు, ప్రధానంగా విద్యార్థులకు పరిచయం చేయడానికి విద్యార్థులు తమ పుస్తకాల మీద అంటించుకునే 'నేమ్ స్టిక్కర్లు'ను 2018లో తొలిసారిగా ప్రయోగాత్మకంగా ప్రచురించాం. మా ఈ ప్రయత్నం గురించి తెలుసుకున్న మిత్రులు దేశవ్యాప్తంగా పలు ప్రాంతాల నుండి ముందుకు వచ్చి, మా సహకారంతో నేమ్ స్టిక్కర్లు ప్రచురించినందున మొత్తం మీద 5,00,000 స్టిక్కర్లు దేశం మొత్తం మీద విద్యార్థులకు పంపిణీ అయ్యాయి. ఆ తరువాత రెండవసారి 2020లో 1,00,000 ప్రచురించి పంపిణీ చేశాము.

MR. SYED NASEER AHAMED

MR. SYED NASEER AHAMED born on 22 December, 1955 (As per official Records 01-08-1954) in a farmer's family in Purini, a village in Nellore district, Andhra Pradesh. Syed Beebi Jan was his mother and Syed Mera Mohiddin his father. Mr. Naseer had his primary education in Purini and further education in different places like Kavali (Nellore Dist., AP), Narasaraopet, Guntur. (Guntur District, AP), Bhopal (Madhyapradesh) and Chitradurga (Karnataka).

Mr. Naseer gave up his government job to practice law. There upon working as a reporter for UDAYAM, a Telugu daily, he rose, in a span of ten years, to the level of News Coordinator in its Vijayawada edition. Later on he worked for a period of six years as the coordinator for Siti Cable Network Private Limited (Vijayawada), looking after its news and legal matters. After that he joined in VAARATHA, a Telugu daily, as a News Bureau Incharge of its Guntur edition. He took voluntary retirement from the job in 2004 and dedicated himself completely to Travel-Research-Writing-Publication and Campaign activities.

Though he started writing since his school days, his poems were first published in 1975 in 'Maro Prapancham', a hand written monthly. Later several of his short stories, cartoons were published in 1976 in several Telugu monthly magazines such as 'Pragathi', 'Jayasree' and 'Jyothi'. Since then many of his poems, songs, short stories and hundreds of articles on political, social, literary, historical topics, reviews and cartoons have been published.

He worked with his friend V.S.R Avadhani in running hand written monthly magazines MARO PRAPANCHAM and BHERI published from Narasaraopet, Gutur District, AP. He was an honorary / associate editor of various Telugu periodicals published by several social organisations. He edited and published INDIA, a monthly magazine from 2006 to 2011.

He started writing and publishing books from 1999 on THE ROLE OF MUSLIMS IN INDIAN FREEDOM STRUGGLE in Telugu language and has 21 books to his credit. They are 1. Indian Freedom Struggle: Muslims 2. Indian Freedom Struggle: Muslim Women, 3. Indian Freedom Struggle: Muslim Popular Movements, 4. Indian Freedom Struggle: Andhra Pradesh Muslims, 5. Indian Freedom Struggle: Muslim Heroes, 6. Chirasmaraneeyulu (Brief Biographical sketches of 100 Muslim Freedom Fighters), 7. 1857: Muslims, 8. Mysore Tiger Tipu Sultan, 9. Shaheed-e-Azam Ashfhaqulla Khan, 10. Aksharasilpulu (Directory of 333 Muslim Writers and Poets who are Writing in Telugu). 11. Charithardhulu (Album of Muslim Heroes of Indian subcontinent who fought against British colonial rulers from 1757 to 1947), 12. Kaviraju Dr Umar Ali Sha, 13. Kuwait Kaburlu, 14. Bismil - Ashfaq. 15. Pandit Ramprasad Bismil – Ashfhaqhullah Khan. 16. Mahatma Gandhi : Muslim Associates & Followers, 17. Saviour of Gandhiji : Bataq Miya Ansari 18. Azad Hind Fouz : Muslim Poraata Yodhulu. 19. Moulana Abul Kalam Azad, 20. The First Muslim Lady Teacher of Modern India : Fathima Sheik, 21. First War of India's Independence : Hindu-Muslim Unity.

All his books have been reprinted several times. Some of his books have been translated into several languages. Mr. Naseer Ahamed's lengthy essay in English INDIAN FREEDOM STRUGGLE - ROLE OF MUSLIMS found place in the collection of essays published by Aligarh Muslim University. This essay was published in the special souvenirs of several organizations and periodicals.

With the sole aim of spreading the information about Muslim Freedom Fighters in Indian Freedom Struggle to every nook and corner of not only India but also the world, he is organizing EXHIBITIONS OF THE PORTRAITS OF FREEDOM FIGHTERS OF INDIA throughout India on invitation of different organizations and persons. With the cooperation of various organizations and friends NAME STICKERS and CALENDARS with the pictures and details of Indian Muslim Freedom Fighters are being printed in bulk and distributed free of cost among students and public. BOOKLETS with the information of those freedom fighters who made their mark in the freedom struggle have been printed in bulk and distributed throughout India as a gift to readers with the active support of friends. Visiting

card size SPECIAL CARDS, on which pictures of the selected freedom fighters with their brief information are being printed in bulk and distributed among the interested throughout the country. .

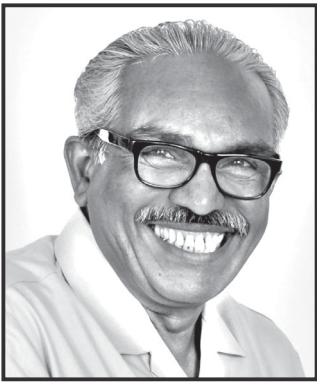
For the last 15 years Mr. Naseer has been sending PDF files of all his books free of cost to all on request. So far he has sent the PDF files to thousands of interested readers through Whatsup and Telegram apps. He got two WEBSITES and one Blog (<http://syednaseerahamed.weebly.com/>, <http://naseerahemdsyed.blogspot.com/>, <http://www.indianmuslimfreedomfighters.in/>) developed to make it easy for any one to download his books. Naseer has been making use of all these modern means of communication so as to make the historical information in his books on the role of Muslims in Indian Freedom Struggle reach lakhs of readers in India and abroad. Mr. Naseer has been striving hard for the past 22 years to popularize, the sacrifices made by the courageous sons and daughters of India among people in general and youth and children in particular. Mr. Naseer Ahamed is, probably, the only person in India who, besides writing books and articles, is propagating the knowledge of this exclusive subject i.e THE ROLE OF MUSLIMS IN THE STRUGGLE FOR THE FREEDOM OF INDIA through different novel methods and exhibitions for the last 22 years.

Mr. Naseer is a man of many parts. Besides being a writer, he is an actor, painter, cartoonist, orator, journalist, lawyer and social activist. He has received a number of awards from regional and national organisations. He was honoured by several organisations in India and abroad. He participated in hundreds of international, national and regional conferences, seminars and symposia on invitation. Writing with a zeal for the democratization of knowledge, Mr. Syed Naseer Ahamed aims to contribute his mite as a writer in building a secular, socialist, democratic, egalitarian society.

(His Contact No. + 91 9440241727, Mail : naseerahamedsyed@gmail.com)

- Azad House of Publications.

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ నెల్లూరు జిల్లా అల్లూరు తాలూకా పురిణి గ్రామంలో

1955 డిసెంబరు 22న జన్మించారు. (అధికారికంగా పుట్టిన తారీఖు 01-08- 1954)

తల్లిదండ్రులు : షేక్ బీబిజాన్, సయ్యద్ మీరా మొహిద్దీన్. వ్యవసాయ కుటుంబం. చదువు :

ఎం.కామ్., ఎల్.ఎల్.బి., సాహిత్యరత్న (హిందీ), డి.జె. వృత్తి : న్యాయవాది. ప్రవృత్తి : పాత్రికేయుడు- రచయిత. శాశ్వత నివాసం : ఉండవల్లి- 522501, తాడేపల్లి మండలం, గుంటూరు జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్. సంచారవాణి : 9440241727. ప్రస్తుత తాత్కాలిక నివాసం గుంటూరు జిల్లా పిడుగురాళ్ళ.

చిన్నతనం నుండి రాయడం ఆరంభించినా 1975లో 'మరోప్రపంచం' లిఖిత మాసపత్రికలో తొలిసారిగా కవితలు ప్రచురితం. 1976 నుండి 'ప్రగతి' సచిత్ర వారపత్రిక, 'జయశ్రీ', 'జ్యోతి' మాసపత్రికల్లో పలు కథానికలు, కార్టూన్లు చోటు చేసుకున్నాయి. అప్పటి నుండి పలు పత్రికల్లో కవితలు, గేయాలు, కథలు, రాజకీయ-సామాజిక-సాహిత్య- చరిత్ర-సమీక్షా వ్యాసాలు, పలు వ్యంగ్య చిత్రాలు ప్రచురితం. మిత్రుడు వేదాంతం సీతారామావధానితో కలసి 'మరో ప్రపంచం', 'భేరి' లిఖిత మాస పత్రికలు వెలువరించారు. రాష్ట్రంలోని పలు సాంస్కృతిక-సాహిత్య-సేవా సంస్థలలో సభ్యునిగా రచన-ప్రచురణకు సంబంధించిన బాధ్యతలను నిర్వహించారు. పలు ప్రజా సంఘాలు, సంస్థలు నిర్వహించిన పలు పత్రికలకు సంపాదకునిగా సేవలందించారు. స్వయంగా 2006 నుండి 2011 వరకు 'ఇండియా' మాసపత్రిక ప్రచురించారు.

భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ముస్లింల పాత్రను వివరిస్తూ, 1998లో గ్రంథ రచన, ప్రచురణ ప్రారంభించారు. అప్పటి నుండి 1.) భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం-ముస్లింలు, 2.) భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం: ముస్లిం మహిళలు, 3.) భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ఆంధ్రప్రదేశ్ ముస్లింలు, 4.) మైసూరు పులి : టిపూసుల్తాన్, 5.) భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం : ముస్లిం ప్రజా పోరాటాలు, 6.) షహీద్-యే-ఆజం అష్ఫాఖుల్లా ఖాన్, 7.) భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం: ముస్లిం యోధులు-1, 8.) చిరస్మరణీయులు, 9.) 1857: ముస్లింలు, 10.) అక్షరశిల్పులు, 11.) చరితార్థులు (తెలుగు) / ది ఇమోర్టల్స్ (ఆంగ్లం), 12.) కువైట్ కబుర్లు, 13) బిస్మిల్- అష్ఫాఖ్, 14. పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్- అష్ఫాఖుల్లా ఖాన్, 15.) కవిరాజు డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా, 16.) అజాద్ హింద్ ఫౌజ్ : ముస్లిం పోరాట యోధులు, 17.) గాంధీజీ ప్రాణరక్షకుడు : బతఖ్ మియా అన్నారీ, 18.) మహాత్మాగాంధీ : ముస్లిం సహచరులు-అనుచరులు, 19.) బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, భారత స్వాతంత్ర్య సమరయోధులు, భారతరత్న మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్. 20.) అధునిక భారత తొలి ముస్లిం ఉపాధ్యాయురాలు : ఫాతిమా షేక్, 21.) ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం : హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత అను గ్రంథాలను వెలువరించారు. ఈ గ్రంథాల్లో కొన్ని ఆంగ్లం, హిందీ, ఉర్దూ, తమిళం, కన్నడం భాషలలోకి అనువాదం అయ్యాయి.

'భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం-ముస్లింలు' శీర్షికతో నశీర్ రాసిన సుదీర్ఘ ఆంగ్ల వ్యాసం అలీఘర్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం ప్రచురించిన 'భారత స్వాతంత్ర్యోద్యమం-ముస్లింల పాత్ర' వ్యాససంపుటిలో చోటుచేసుకుంది. ఈ వ్యాసాన్ని పలు రాష్ట్రాలలోని

వివిధ సంస్థలు, సంఘాలు, పత్రికలు తమ ప్రత్యేక సావనీర్స్‌లో స్థానం కల్పించాయి. నశీర్ గ్రంథాలను పలు ప్రాంతాల, భాషల దిన, వార, పక్ష, మాస, త్రైమాసిక పత్రికలు ధారావాహికంగా ప్రచురించాయి, ప్రచురిస్తున్నాయి. ఈ గ్రంథాలలో ‘పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్- అప్పాఖుల్లా ఖాన్’, ‘గాంధీజీ ప్రాణరక్షకుడు : బతఖ్ మియా అన్నారీ’, ‘మహాత్మాగాంధీ : ముస్లిం సహచరులు - అనుచరులు’, ‘అధునిక భారత తొలి ముస్లిం ఉపాధ్యాయురాలు : ఫాతిమా షేక్’ గ్రంథాలు తెలుగు, ఆంగ్లం, ఉర్దూ, హిందీ తమిళ భాషలో వేలాదిగా ముద్రించి భారతదేశ వ్యాప్తంగా వివిధ ప్రాంతాలలోని ఎంపిక చేసిన గ్రంథాలయాలకు, సాహితీ సంస్థలకు, వ్యవస్థలకు, వ్యక్తులకు ఉచితంగా పంపిణీ అయ్యాయి. తెలుగు-ఆంగ్ల భాషల్లో 2014లో వెలువడిన ‘చరితార్థులు’ ఆల్బమ్ జాతీయంగా, అంతర్జాతీయంగా విశేష ఆదరణ పొంది 2019లో తమిళభాషలో వెలువడింది. ప్రస్తుతం ఉర్దూ, మళయాలం, హిందీ, గుజరాతి, మరాఠీ భాషల్లో వెలువడనుంది. నశీర్ రచించి వెలువరించిన ఈ గ్రంథాల పిడియఫ్ ఫైల్స్‌ను అసంఖ్యాక పాఠకులకు వారి వారి అభ్యర్థనల మేరకు మెయిల్, వాట్సప్, టెలిగ్రాం యాప్‌ల ద్వారా ఉచితంగా అందజేస్తున్నారు. అంతర్జాలంలో రెండు ప్రత్యేక వెబ్‌సైట్లు ఏర్పాటు చేయించి పుస్తకాలను ఉచితంగా డౌన్‌లోడ్ చేసుకునే వీలు కల్పించినందున ఇంతవరకు సుమారు 30 వేల మంది పాఠకులు పిడియఫ్ ఫైల్స్ పొందారు.

ప్రస్తుతం 01. భారత స్వాతంత్ర్యసంగ్రామం : ముస్లిం యోధులు - 2, 02.చరిత్ర సృష్టించిన ముస్లిం మహిళలు, 03.మాతృభూమి సేవలో చరితార్థులైన ముస్లిం ముద్దు బిడ్డలు, 04.దక్షిణ భారత కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ నిర్మాత : దాదా అమీర్ హైదర్ ఖాన్, 05. చరితార్థులు - 3 గంధ్రాల రూపకల్పనలో నిమగ్నమైయున్నారు.

భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ముస్లింల మహోన్నత పాత్రను తన రచనల ద్వారా, పలు ప్రచార కార్యక్రమాల ద్వారా ప్రజలకు ఎరుక పర్చుతూ గత రెండున్నర దశాబ్దాలుకు పైగా సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ సాగిస్తున్న అవిరళ కృషికి గుర్తింపుగా 1.) ‘వి.ఆర్ నార్ల విశిష్ట జర్నలిస్టు అవార్డు’ (విజయవాడ, కృష్ణా జిల్లా, 2004), 2.) ‘తెలుగు భాషా పురస్కారం’ (గుంటూరు, 2007), 3.) ‘డాక్టర్ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ ఫెలోషిప్ అవార్డు’ (న్యూఢిల్లీ, 2008), 4.) ‘అప్పాఖుల్లా ఖాన్ స్మారక అవార్డు’ (హైదరాబాద్, 2010), 5.) బి.యస్ రాములు పురస్కారం (హైదరాబాద్, 2011), 6.) కవికోకిల చిన సుబ్బయ్య స్మారక పురస్కారం (గుంటూరు, 2012), 7.) సంఘమిత్ర అవార్డు (బుక్ ఆఫ్‌స్టేట్ రికార్డ్స్, హైదరాబాద్, 2013), 8.) ‘మాస్టర్‌జీ ఫౌండేషన్ సేవారత్న పురస్కారం’, (విశ్వజన కళా మండలి, హైదరాబాద్, 2015), 9.) ‘జీవిత సాఫల్య పురస్కారం’ (శ్రీమతి జ్యోతిబాయి పూలే ఎడ్యుకేషనల్, చారిటబుల్ ట్రస్ట్, విశాఖపట్నం, 2016), 10.) ‘ఉగాది పురస్కారం’ (ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, 2016), 11.) ‘విశిష్ట సేవాపురస్కారం’ (నరసరావుపేట కళావేదిక, గుంటూరు జిల్లా, 2016), 12.) జనోపకారి ఆత్మీయ పురస్కారం (జనోపకారి మాసపత్రిక, కావలి, నెల్లూరు జిల్లా, 2016), 13.) ప్రౌడ్ ఆత్మీయ పురస్కారం (హైదరాబాద్ 2016), 14.) లోక్ బంధు సద్భావనా సమ్మాన్ జాతీయ పురస్కారం (లక్నో, ఉత్తరప్రదేశ్ 2017), 15.) ‘కీర్తి పురస్కారం’ (పోట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, హైదరాబాద్ 2015), 16.) ‘మహారాష్ట్ర బుక్ ఆఫ్ రికార్డ్స్’ (కవితాసాగర్ పబ్లికేషన్స్, జయసింగ్‌పూర్, మహారాష్ట్ర, 2018.), 17.) ‘సృజన ప్రియ పురస్కారం’. (సృజనప్రియ మాసపత్రిక, హైదరాబాద్, 2018). 18.) ‘డాక్టర్ పట్టాభి ప్రతిభా పురస్కారం’ (డాక్టర్ పట్టాభి కళాపీఠం, విజయవాడ, కృష్ణా జిల్లా, 2018), 19.) రాష్ట్రస్థాయి ఉత్తమ తెలుగు జర్నలిస్టు అవార్డు (కడప, 2018), 20.) ‘మాటి రతన్ పురస్కారం-2018’ (అప్పాఖుల్లా ఖాన్ స్మారక అమర వీరుల పరిశోధనా సంస్థ, హైదరాబాద్, ఉత్తరప్రదేశ్, 2018). 21.)

‘గిడుగు రామమూర్తి సాహితీ పురస్కారం’ (గిడుగు రామమూర్తి పంతులు ఫౌండేషన్, హైదరాబాద్, 2019), 22.) ‘సురా సాహిత్య, సామాజిక సేవా పురస్కారం’ (సావిత్రిబాయి పూలే ఎడ్యుకేషనల్ అండ్ ఛారిటబుల్ ట్రస్టు, విశాఖపట్నం, 2019), 23.) ‘కళా భారతి’ పురస్కారం’ (మదనపల్లి సాహితీ కళా వేదిక’ మదనపల్లి, చిత్తూరు జిల్లా, 2019), 24.) ‘జ్ఞానజ్యోతి’ పురస్కారం (ఆంధ్రప్రదేశ్ రచయితల సంఘం, విజయవాడ, ఆంధ్రప్రదేశ్). 24. ‘డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా జాతీయ పురస్కారం’ -2022 (డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా సాహితీ సమితి, భీమవరం వారిచే 23-01-2022 హైదరాబాద్)

భారత ముస్లిం స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల సమాచారాన్ని ప్రజలందరికి అంద జేయాలన్న లక్ష్యంతో భారతదేశం అంతటా వివిధ సంస్థల, వ్యక్తుల ఆహ్వానం మేరకు వేలాది సభలు, సమావేశాలలో పాల్గొని ప్రసంగించారు ఈ చారిత్రక సమాచారాన్ని ప్రధానంగా యువత, విద్యార్థుల ఎరుకలోకి తెచ్చేందుకు స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల చిత్రపటాలతో ప్రదర్శనలను తన స్వీయ పర్యవేక్షణలో మనదేశంలోని వివిధ రాష్ట్రాలలో 32 వరకు ఏర్పాటు చేశారు. గత 22 ఏండ్లుగా రచన-ప్రచురణ-పంపిణీ-ప్రచార కార్యక్రమాలను నిర్వహించుకుంటూ నిర్వహిస్తున్నారు. విద్యార్థులు తమ పుస్తకాలకు అంటించుకున్న నేమ్ టిక్కెట్లు, క్యాలెండర్లు, స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల వివరాలతో చిరు పొత్తాలను, విజిటింగ్ కార్డులు, సందర్భాన్ని బట్టి స్వాతంత్ర్య సమరయోధుల మీద కరపత్రాలను మిత్రులు, సంస్థల సహాయ సహకారాలతో భారీగా ముద్రించి ఆ సరంజామాను వదాన్యుల చిరుకానుకగా భారతదేశంలోని పలు సాహిత్య సంస్థలు, సామాజిక సేవాకార్యకర్తల ద్వారా ప్రజలకు పంపిణీ చేశారు, చేస్తున్నారు.

01) ‘బిస్మిల్- అష్షాఖ్’, 02). ‘పండిత రాంప్రసాద్ బిస్మిల్- అష్షాఖుల్లా ఖాన్’, 03) ‘కవిరాజు డాక్టర్ ఉమర్ అలీషా’, 04.) ‘గాంధీజీ ప్రాణరక్షకుడు : బతఖ్ మియా అన్సారీ’, 05) ‘మహాత్మాగాంధీ : ముస్లిం సహచరులు - అనుచరులు’, 06.) ‘బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి, భారత స్వాతంత్ర్య సమర యోధులు భారతరత్న : మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్’, 07) ‘అధునిక భారత తొలి ముస్లిం ఉపాధ్యాయురాలు : ఫాతిమా షేక్’, 08.) ‘ప్రథమ భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం : హిందూ - ముస్లిం ఐక్యత’ లాంటి పలు గ్రంథాలు వివిధ భాషల్లో భారీ సంఖ్యలో ముద్రితమయ్యి భారతదేశంలోని వందలాది ప్రాంతాలలో అవిష్కరించబడి పుస్తకావిష్కరణల పర్వంలో వినూత్న చరిత్రను సృష్టించాయి.

సయ్యద్ నశీర్ అహమ్మద్ రచయిత, నటుడు, చిత్రకారుడు, వ్యంగ్యచిత్రకారుడు, వక్త, సంపాదకుడు, పాత్రికేయుడు, న్యాయవాది, పరిశోధకుడు, చరిత్రకారుడు, సామాజిక సేవా కార్యకర్తగా వివిధ రంగాలకు సేవలు అందిస్తున్నారు. అంతర్జాతీయ-జాతీయ- ప్రాంతీయ సభలు, సమావేశాలు, సదస్సులలో పాల్గొంటున్నారు. ఆర్థిక-సామాజిక అసమానతలు లేని లౌకిక, ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థల నిర్మాణంలో రచయితగా, సామాజిక కార్యకర్తగా తన భాగస్వామ్యం అందించడం, జ్ఞానం ప్రజాస్వామీకరించబడాలన్న ఆకాంక్షతో అవిశ్రాంతంగా తన కార్యక్రమాలు, రచనా వ్యాసంగం సాగిస్తున్నారు.

(Contact No. + 91 9440241727, Mail : naseerahamedsyed@gmail.com)

- ప్రచురణకర్తలు

